Smithsonian
Institution
Libraries

Gift of

FREDERICK M. BAYER

NATUURLYKE HISTORIE
OF
UITVOERIGE BESCHRYVING
DER
DIEREN, PLANTEN
EN
MINERAALEN,
Volgens het SAMENSTEL van den Heer
LINNÆUS.
Met naauwkeurige Afbeeldingen.

TWEEDE DEELS, AGTSTE STUK.
DE KRUIDEN.

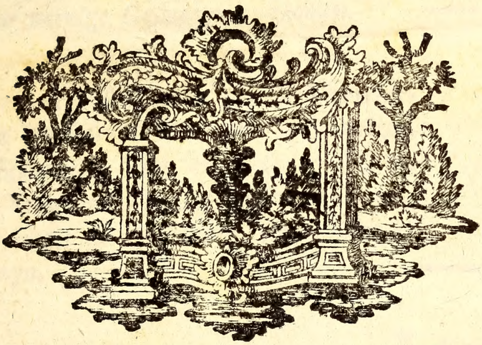

TE AMSTERDAM,
By de ERVEN VAN *F. HOUTTUYN.*
MDCCLXXVII.

83
H68
1761

INHOUD VAN DIT STUK.

VIERDE AFDEELING.

DE KRUIDEN.

VI. HOOFDST. *Beschryving der* KROONTJES-KRUIDEN, *en der overigen, nog tot de* VYFMANNIGEN *behoorende.* Bladz. 1

VII. HOOFDST. *Beschryving der* ZESMANNIGE KRUIDEN (Hexandria), *dat is, die* zes Meeldraadjes *hebben, tot welken* de Ananasfen, Aspergies, Aloë-Planten, Patich *of* Zuuring *en anderen behooren.* —— 312

VIII. HOOFDST. *Beschryving der* ZEVENMANNIGE KRUIDEN (Heptandria), *waar van maar weinige Geslagten voorkomen.* —— 423

IX. HOOFDST. *Beschryving van de* AGTMANNIGE KRUIDEN (Octandria), *tot welken de* Spaansche Kers *en veelerley Soorten van* Varkens-Gras *of* Duizendknoop, *waar onder de* Boekweit, *enz., betrokken zyn.* —— 436

X. HOOFD-

X. Hoofdst. *Beschryving der* Negenmannige Kruiden (Enneandria,) *dat is, die* negen Meeldraadjes *hebben,, van welken maar weinige Geslagten, en daar onder de* Rhabarber, *voorkomen.* Bladz. 495

XI. Hoofdst. *Beschryving der* Tienmannige Kruiden, *dat is die tien Meeldraadjes hebben, tot welken, behalve het van ouds bekende* Esschenkruid, Voetangel, Wintergroen, Steenbreek, Zeepkruid, *de* Anjelieren, Duizendschoonen; *verscheide Soorten van* Lychnis, Klaver-Zuuring, Huislook, *het* Sternmuur, Zandmuur, Spurrie, *ook het nieuwlings ontdekte Kruid, dat men* Vliegenknip *noemt, en veele anderen, betrokken zyn.* —— 512

XII. Hoofdst. *Beschryving der* Twaalfmannige Kruiden, *dat is wier Bloemen* twaalf of meer, *doch* minder dan twintig *Meeldraadjes hebben; gelyk het* Mans-Oor, *de* Porselein, Agrimonie, *de menigvuldige Soorten van* Euphorbia *of* Wolfsmelk, *enz.* —— 697

AAN-

AANWYZING DER PLAATEN,

en der Bladzyden,

alwaar de Figuuren aangehaald of beschreeven worden.

PLAAT XLV. Afbeelding van KROONTJES-KRUIDEN. *tegenover* Bladz. 41

Fig. 1. Het Japansche Doornzaad (*Caucalis Japonica*) en daar van een Zaadje, by Letter A, vergroot. *bl.* 42.

— 2. Het Kaapsche Druivebloem, (*Oenanthe Capensis*) en deszelfs Vrugtbeginzel of Vrugtje vergroot, by Letter B. . . *bl.* 140.

PLAAT XLVI. Afbeelding van VYFMANNIGE KRUIDEN. ———— Bladz. 285

Fig. 1. Een Plantje dat ik, wegens de Vrugtmaakende deelen, *Linum Capense* noem. *bl.* 286.

— 2. Het Grootbloemige Zonnedaauw (*Drosera Cistiflora*) in getal der Stylen verschillende, gelyk blykt uit de vergroote Bloem by A, zynde een der aartige Meeldraadjes, zeer sterk vergroot, by *a* voorgesteld. . . *bl.* 292.

— 3. *Visenia umbellata*, een Oostindisch Gewas, waar van de Bloemkelk, met de Vrugtmaakende deelen, vergroot is voorgesteld by B en de Vrugt by C. *bl.* 309.

PLAAT XLVII. Afbeelding van ZESMANNIGE KRUIDEN. tegenover Bladz. 335

Fig. 1. *Renealmia Capensis* en de Vrugtmaakende deelen in de Kelk vergroot, by *a* voorkomende. *bl.* 336.
— 2 Het Zaadhuisje van een *Rumex Japonicus*, of Japansche Patich, by de Letters *b*, *c*, *d*, beschreeven . . *bl.* 394.
— 3. Een ander Japansch Kruid, dat ik Kroontjes - Zuuring genoemd heb, zie . . *bl.* 414.

PLAAT XLVIII. Afbeelding van ZEVEN- EN AGTMANNIGE KRUIDEN. —— Bladz. 427

Fig. 1. Een Takje van het *Truëllum Japonicum* of Japansche Troffelkruid. . . *bl.* 427.
— 2. De *Oenothera octovalvis* of Agtkleppige Onagra, uit Oostindie. . . *bl.* 440.

PLAAT XLIX. Afbeelding van AGTMANNIGE KRUIDEN. —— Bladz. 467

Fig. 1. Het Gelaarsde Duizendknoop, (*Polygonum Ocreatum*) uit Oostindie, en een Schubbetje der Bloemen vergroot by Letter A. *bl.* 467.
— 2. Het Gebaarde (*Polygonum barbatum*) ook tot het Persenkruid behoorende, uit Japan. *bl.* 472.

Fig.

Fig. 3. Een Soort van Duizendknoop, die nader aan de Boekweit komt, insgelyks in Japan groeijende. *bl.* 479.

PLAAT. L. Afbeelding van NEGENMANNIGE KRUIDEN. *tegenover* Bladz. 501

Fig. 1. De Rhabarber met gegolfde Bladen (*Rheum undulatum*), welke Natuurlyk gezegd wordt te groeijen in Moskovie, zynde voor de *Echte* gehouden geweest. *bl.* 500.

— 2. De Rhabarber met gepalmde, diep ingesneeden Bladen (*Rheum palmatum*), in Tartarie groeijende, naderhand voor de *Echte* verklaard. *bl.* 503.

NB. Deeze beide Planten hebben zeer verkleind moeten worden, om ze in dit bestek af te beelden: zo ook het Blad A, dat twaalfmaal zo lang is, als het hier voorkomt; maar het Bloemtakje B heeft de Natuurlyke grootte.

PLAAT LI. Afbeelding van TIENMANNIGE KRUIDEN. ——— Bladz. 639

Fig. 1. *Reynoutria Japonica*, een Japansch Kruid met Piekswys' Hartvormige Bladen en zonderlinge Bloemtrosjes. *bl.* 640.

Fig. 2.

Fig. 2. De Gehoornde Klaver-Zuuring (*Oxalis Corniculata*), uit Oostindie. *bl.* 666.

PLAAT LII. Afbeelding van TWAALFMANNIGE KRUIDEN. *tegenover* Bladz. 747

Fig. 1. Een Soort van Wolfsmelk, *Euphorbia Thymifolia* genaamd. *bl.* 748.
— 2. Een andere, welke ik *Nodosa* getyteld heb. ———
— 3. De *Glinus Lotoides* en
— 4. De *Glinus Dictamnoides*, om derzelver verschil en waare gestalte aan te toonen. *bl.* 775.

Het Zaadhuisje, vergroot zynde, is by *a*, het Vrugtbeginzel met zyne Stempels en Meeldraadjes by *b* vertoond, en een Zaadje, ongemeen sterk vergroot, by *c*.

Alle deeze vier Planten zyn uit Oostindie.

NB. Zo iemand de Japansche Planten, van *Fig.* 3, Pl. XLVII. en *Fig.* 1, Pl. XLVIII, beiden tot het Duizendknoop betrekken wil; gelyk, volgens den Heer THUNBERG, de eerste het *Polygonum Chinense* van bladz. 479, zou zyn, terwyl de andere naar het *perfoliatum* van bladz. 481 zweemt. Ik heb 'er niets tegen, dan alleen het verschil van de aangehaalde Figuuren en 't geen bladz. 482 en 415, gemeld is. Hier vindt men, ondertusschen, de echte Afbeeldingen van die Planten.

BESCHRYVING
DER
PLANTEN.

VIERDE AFDEELING,
DE KRUIDEN.

VI. HOOFDSTUK.

Beschryving der KROONTJES-KRUIDEN, *en der overigen, nog tot de* VYFMANNIGEN *behoorende.*

De KROONTJES-KRUIDEN, in 't Latyn *Umbelliferæ* genaamd, verschillen in gestalte van alle anderen en hebben, in die gestalte, allen eene zelfde Soort van Bloemen; weshalve ook de beroemde TOURNEFORT daar van een byzondere Klasse, onder den naam van *Kruiden en Heestertjes met eene veelbladige Roosachtige Kroontjes-Bloem*, gemaakt heeft. Een Roosachtige Bloem, die uit veele Blaadjes, in 't ronde geplaatst, bestaat, wordt (zegt die Kruidkenner) *Umbellatus* genoemd, indien haar Kelk verandert in een Vrugt, welke uit twee Zaa-

A den

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

den famengefteld is, die aan elkander kleeven als zy groen zyn, maar ryp wordende van één fcheiden. Deeze Bloemen is het eigen, dat zy ieder op een Steeltje zitten, en in zekere Hoofdjes verzameld worden, die op langer Steeltjes ftaan, welke, uit den zelfden top gefprooten, de gedaante van een Zonnefcherm of Kroontje verbeelden. Dit, hoe algemeen ook, wordt, gelyk hy met RAY erkent, niet volftrekt daar toe vereifcht. Een Roosachtige Bloem, met vyf Meeldraadjes en dubbelde Zaaden, is het Kenmerk der Kroontjes-Kruiden. Onze Ridder, evenwel, heeft 'er ook met enkelde Zaaden, mids twee Stylen hebbende, bygevoegd. Hier maak ik deeze algemeene aanmerking, dat zy meestal famengeftelde of gevinde Bladen hebben, en dat men 'er, hoe menigvuldig zy ook in Europa zyn, maar zeer weinigen in de Indiën, en zelfs in Afrika niet veelen aantreft.

Zeer blykbaar maaken deeze Kruiden, die men ook *Zonnefchermbloemige* zou kunnen noemen, een eigen Rang in de Natuurlyke Orde der Planten uit *. De meefte Kruidkundigen erkennen zulks. De Heer LINNÆUS onderfcheidtze naar het Omwindzel of Befchutzel van de Kroontjes, Bladerachtig van onderen zittende, en wel 1. zo wel aan het algemeene als de byzondere Steeltjes, hoedanig wel *dertig* Geflagten zyn: 2. aan de byzondere alleen en daar van komen agt Geflagten voor; dan zyn 'er 3. nog *agt*, die in 't geheel zulk een Omwindzel niet

* Zie II D. I. STUK, bladz. 183.

niet hebben. 't Getal der Geslagten van deezen aart is derhalve met de *Phyllis*, een Kroontjes-draagende Heester, welke ik reeds beschreeven heb *, zesenveertig. De drie eersten zyn de genen, welke eigentlyk geen Kroontje, maar een Bloemhoofdje hebben; hoewel zy anders tot deezen Rang behooren: weshalve TOURNEFORT die in zyne laatste Afdeeling geplaatst hadt: naamelyk.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

* II. D. IV. STUK, bl. 401.

ERYNGIUM. Kruisdistel.

Bloemen als Hoofdjes of ronde Bollen, waar van de Stoel, even als in sommige Samenteelige Planten, bezet is met Kafjes, die de Bloempjes onderscheiden: de Stoel Kegelvormig, met een veelbladig omwindzel, besluitende de Kelkjes der Bloemen en vervolgens Eyronde Vrugten, in tweeën deelbaar.

Dit zyn de byzondere Kenmerken van het tegenwoordige Geslagt, bevattende negen, meest Europische Soorten, als

(1) Kruisdistel *met de Wortelbladen Lancetvormig, Zaagtandig; de Takbladen veeldeelig, de Steng gegaffeld.*

I. *Eryngium fœtidum.* Stinkende.

Dee-

(1) *Eryngium* Foliis Radicalibus Lanceolatis serratis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 321. p. 201. *Veg.* XIII. Gen. 324. p. 223. Eryng. Fol. Gladiatis. GRON. *Virg.* 30, 40. Eryng. fœtidum &c. BROWN *Jam.* 185. Eryng. Am. fœtidum. HERM. *Lugdb.* 236. T. 237. Eryng. Fol. ang. ferr. fœtidum. SLOAN. *Jam.* 127. *Hist.* I. p. 264. T. 256. f. 3, 4.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Deeze Soort wordt *Amerikaansche stinkende Kruisdistel* getyteld van HERMANNUS, die verhaalt, dat dezelve in de voornaame Kruidtuin, van den Heer FAGEL, was voortgekomen uit Zaad van Suriname, alwaar men het Gewas *Itubu* noemde, om dat de Slangen hetzelve schuuwen. Het groeit ook in Virginie, wordende *Veld-Kruisdistel met Yucca-Bladen* getyteld door den Heer CLAYTON, die zegt, dat het voor een keurlyk Middel, tegen de Beeten van Ratelslangen en andere Venynige Dieren, wordt gehouden, en in Koortsen hetzelfde uitvoert als de Contrajerva, waar van het, zo hy acht, misschien een Soort zou kunnen zyn.

De Wortelbladen zyn langwerpig en stompachtig: de Stengen een Voet hoog, groen en hoekig; de Bladen aan de Takjes Wigvormig, omvattende, meest in drieën gedeeld, met paarsche Doorens op de hoeken. Een regte Bloemsteel komt uit de Mikjes voort, met een algemeen Omwindzel van zes gedoornde Blaadjes, langer dan de Bloemknop, die Rolrond is en bestaat uit vyftandige witte Bloempjes en spitse Kafjes daar tusschen: de Meeldraadjes eens zo lang: de Zaaden overal bedekt met halfronde Stippen.

Dit Kruid heeft een zeer onaangenaamen sterken Reuk, veel gelykende naar dien van versche Koriander-Bladen, zegt HERMANNUS. Wegens het vlugge Zout, daar in vervat, houden de Amerikaanen het voor een der groot-

grootste Tegengiften. Ook is het in de Opstyging van veel dienst.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(2) Kruisdistel *met Degenvormige Zaagswys' gedoornde Bladen, de Takbladen onverdeeld.*

II. *Eryngium Aquaticum.* Water-Kruisdistel.

Van deeze hebben de bovenste Bladen Elsvormige Tandjes, de laagere zyn maar Zaagswyze getand en ongedoornd. Men vindt het Kruid in Virginie, op Waterige plaatsen. De Omwindzels en Kafjes zyn hier onverdeeld.

(3) Kruisdistel *met de Wortelbladen ovaal, plat gekarteld; de Hoofdjes gesteeld.*

III. *Planum.* Platbladige.

Deeze groeit natuurlyk in Rusland, Polen, Oostenryk en Switzerland, volgens den Ridder. Hy wordt breed- en platbladig genoemd by BAUHINUS. De Steng is meer dan een Elle hoog en heeft blaauwe Bloemhoofdjes.

(4) Kruisdistel *met de Wortelbladen langwerpig,*

IV. *Pusillum.* Kleine.

(2) *Eryngium* Fol. Gladiatis &c. *H. Cliff.* 88. R. *Lugdb.* 529. GRON. *Virg.* 146, 41. Eryng. Amer. Yuccæ folio. PLUK. *Alm.* 13. T. 175. f. 4. Scorpii Spina. HERN. *Mexic.* 222. β. Eryngium Lacustre Virginianum. PLUK. *Alm.* 137. T. 396. f. 3.

(3) *Eryngium* Fol. Radicalibus &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 92. DALIB. *Paris.* 83. Eryng. latif. planum. C. B. *Pin* 387. REIG. *Ged.* 81. Eryng. Pann. latifolium CLUS. *Hist.* II. p. 158. *Pan.* 669. Eryngium spurium primum DOD. *Pempt.* 732.

(4) *Eryngium* Fol. Radical. oblongis incisis &c. *H. Cliff.* R.

IV. AFDEEL. V. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

pig, ingesneeden; de Steng gegaffeld; de Hoofdjes ongesteeld.

Dit schynt de *platte Kruisdistel* van MATTHIOLUS niet te zyn, welke men ook by LOBEL vindt afgebeeld, groeijende, zo CLUSIUS verstaan hadt, in de Gebergten van Silezie. Het is de *Naantjes-Kruisdistel* van CLUSIUS, groeijende in Spanje, op Heuveltjes, een Handbreed en somtyds een Voet hoog, met zeer dunne veel gearmde Stengetjes en blaauwe Bloemen.

V. *Eryngium tricuspidatum.* Driepuntige.

(5) Kruisdistel, *die de Wortelbladen Hartvormig heeft; de Stengbladen gepalmd, met agteromgeboogen Ooren; de Kafjes driepuntig*

In de Oostersche Landen, als ook op Sicilie en in Spanje, is deeze waargenomen, die Syrische Takkige Kruisdistel, met de Hoofdjes als van Vlookruid, geheten wordt. Zy zyn derhalve klein en blaauw van Kleur.

VI. *Maritimum.* Zee-Kruisdistel.

(6) Kruisdistel *met de Wortelbladen rondachtig,*

R. *Lugdb.* 93. N. 4. Eryng. planum minus. C. B. *Pin.* 386. Eryng. pusill. planum Moutoni. CLUS. *Hist.* II. p. 158. Eryng. pumilum. *Hisp.* 455. T. 456. DOD. *Pempt.* 732.

(5) *Eryngium* Fol. Rad. Cordatis &c. *Am. Acad.* III. p. 405. GRON. *Orient.* 76. Eryng. Syriac. ramosius &c. MORIS. *Hist.* III. p. 166. S. 7. T. 37. f. 13. Eryng. Capit. Psyllii. BOCC. *Sic.* 80.

(6) *Eryngium* Fol. Rad. subrotundis plicatis &c. *H. Cliff.* 87.

tig, geplooid, gedoornd; de Hoofdjes gesteeld; de Kafjes driepuntig.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Deeze voert den naam van *Zee-Kruisdistel*, om dat menze veel op Zandige Oevers, aan den Zeekant, aantreft. Dit heeft zo wel plaats in de Noordelyke als in de Zuidelyke deelen van Europa. In onze Provincie komt hy veel voor op 't Strand en aan de Zeeduinen; in Friesland aan de Zeedyken, als ook by Harderwyk. Ik heb hem ook by Schagen, en elders binnenslands, gevonden.

De Plant heeft een dikke Steng, omtrent een Voet hoog, witachtig van Kleur en zeer Takkig, bezet met Bladen, die eer bleekblaauw dan groen zyn, dik, breed en hoekig ingesneeden, met geelachtige Doornen gewapend en geplooid. De Hoofdjes, van eene rondachtige figuur, zyn als ingekaft met zes Blaadjes, die smaller en ook gedoornd zyn, en zo wel als de Hoofdjes of Bloemen blaauw. De Wortel is een Vinger of Duim dik en zeer lang, somtyds tot tien of twintig Voeten: zo dat men hem byna nooit geheel, zelfs niet uit het gulle Zand, kan trekken; ten ware het jonge Planten zyn: want hy blyft over.

Dit Kruid, dat men in Italie *Iringio*, in Vrankryk

87. *Fl. Suec.* 220, 233. R. *Lugdb.* 93. GOUAN. *Monsp.* 130. WEIG. *Pom Rug.* 50. Eryng. maritimum. C. B. *Pin.* 386. CLUS. *Hist.* II. p. 169. CAM. *Epit.* 448. DOD. *Pempt.* 730. LOB. *Ic.* II. 21.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. Tweewyvige.

ryk *Panicaut de Mer*, in Engeland *Sea-Holly*, aan de Oostzee, *Mannes-Treu*, en by ons ook *Eindeloos* of *Meer-Wortel* noemt, is, jong zynde, gekookt, tot Spyze zeer bekwaam. De Wortel is aangenaam van Reuk en zoet van Smaak en daar toe niet minder dienstig; ja in de Geneeskunde zelfs, zo sommigen willen, kragtiger dan die van den Gemeenen Kruisdistel, hier volgende.

VII. *Eryngium Campestre.* Veld-Kruisdistel.

(7) Kruisdistel *met de Wortelbladen omvattende en Lancetvormig gevind.*

Deeze vindt men op woeste plaatsen, in de middelste en de Zuidelyke deelen van Europa. Zelfs in onze Nederlanden groeit het Gewas aan de Ysfel- en Lek-Dyken, als ook te Muiderberg en elders, overvloedig. Men noemt het *Veld-Kruisdistel*, *Wallen-* of *Tuimel-Distel*; in Vrankryk *Chardon-Roland*, in Engeland *Eringo*, in Duitschland *Branchen-Distel* of *Raden-Distel.*

Dit Kruid, dat somtyds tot een Elle en hooger groeit, heeft een regter Steng, doch dik en van binnen voos; met Bladen om laag, die zeer groot en breed, hard en styf, scherp gedoornd zyn, van een driehoekige figuur. Ieder Blad heeft

(7) *Eryngium* Fol. Rad. amplexicaulibus &c. OED. *Dan.* 554. *H. Cliff.* 87. *Mat. Med.* 114. R. *Lugdb.* 93. GOUAN *Monsp.* 130. KRAM. *Austr.* 68. JACQ. *Vind.* 44. REYG. *Ged.* 81. Eryngium Ramosissimum, Pinnis Fol. Alatis pinnatisque. HALL. *Helv.* 455.

heeft een middelrib, waar aan Lancetvormige Vinbladen, die gevleugeld ſtaan aan de Rib, en zelf wederom gevind zyn. De Stengbladen zyn ſmaller en die, welke de Hoofdjes omvatten, zeer ſmal, ja Elsvormig en langer dan de Hoofdjes, welke Kroonswyze den top van de Steng bekleeden. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

De Wortel van deezen Veld-, ook wel Berg-Kruisdiſtel genaamd, is zo lang niet als in de voorgaande, doch redelyk dik, en deeze werdt gedroogd in Winkels gehouden, alwaar menze telt onder de vyf kleine Openende Wortelen.

(8) Kruisdiſtel *met de Wortelbladen driedeelig, van agteren eenigermaate gevind.* VIII. *Eryngium Amethyſtinum.* Paarſch-blaauwe.

Deeze munt uit wegens de blaauwheid van het geheele Gewas, welke uit den paarſchen moet zien, indien het aan den bynaam zal beantwoorden. Doktor SCOPOLI ſchryft aan den Kruisdiſtel, dien hy in Karniolie vondt, ook eene Amethystkleur toe. Dit, en de Driedeeligheid der Bladen, doet my denzelven hier t'huis brengen. De byſoort groeit in Spanje. De Omwindzels

(8) *Eryngium* Fol. Rad. trifidis, Baſi ſubpinnatis. Eryng. Mont. Amethyſtinum. C. B. *Pin.* 386. MORIS. *Hiſt.* III. p. 165. S. 7. T. 35. f. 2. Eryng. totum cœruleum. BESL. *Eyſt.* β. Eryng. minus trifidum, Hiſpan. BARR. *Ic.* 36. BOCC. *Mus.* T. 71. Eryng. Fol. Rad. pinnatis tripartitis. SCOP. *Carn.* 538.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

zels bestaan uit Lancetvormige Blaadjes, die insgelyks langer dan de Hoofdjes zyn, volgens den Heer GOUAN, door wien deeze Soort by Montpellier waargenomen werdt.

IX. *Eryngium Alpinum.* Alpische.

(9) Kruisdistel *met gevingerde, gesnipperde, rondachtige Bladen, een langwerpig veelbladig Hoofdje en driedeelige Borstelige Stoppeltjes.*

Deeze heeft de Bladen byna rond, in vyven gedeeld, met byna gegaffelde Slippen, die verspreid zyn en plat. De Bloemsteeltjes, uit den Top voortkomende, draagen langwerpig ronde Hoofdjes, met veele lange Vinswys gedoornde Blaadjes omringd. De Kafjes zyn Borstelig, in drieën gedeeld.

Tot deeze Soort zal buiten twyfel de tweede van den Heer HALLER behooren, welke zyn Ed. noemt Kruisdistel, met de Bladen by den Grond Hartvormig, onder de Kroon gevind, op de kant gehaaird en zeer menigvuldig (*). Dezelve, op verscheide plaatsen der Switzersche Alpen waargenomen, hadt de Steng naauwlyks een Span hoog, met één Rolrond Hoofdje, staan-

(9) *Eryngium* Fol. digitatis, laciniatis, orbiculatis &c. *Syst. Veg.* XIII. *Mant.* 349. Eryngium Alpinum Spinis horridum, Dipsaci Capitulo longiore. TOURNF. *Inst.* 327. Spina alba. DALECH. *Hist.* 1462. Eryngium Alpinum cœruleum Capitulis Dipsaci. C. B. *Pin.* 386.

(*) Eryngium Fol. ad Terram Cordatis, sub Umbella pinnatis, ciliatis, copiosissimis. HALL. *Helv.* 455.

ſtaande in een zeer digte Kroon van Bladen. De onderſten waren byna Hartvormig en ſlegts getand; die aan de Steng hoe hooger hoe meer ingeſneeden. Het hadt, in zyn geheel, op de Alpen eene zeer ſchoone blaauwe Kleur, welke echter, zegt zyn Ed., niet beſtendig is en ook in andere Soorten plaats heeft, van dit Geſlagt

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

HYDROCOTYLE. Water-Navel.

Een enkeld Kroontje met een vierbladig Omwindzel: de Bloemblaadjes niet ingeſneeden: de Zaaden platachtig halfrond.

Zodanig zyn de byzondere Kenmerken van dit Geſlagt, 't welk vyf Soorten, meeſt uitheemſchen, bevat, naamelyk:

(1) Water-Navel *met Rondasvormige Bladen en vyfbloemige Kroontjes.*

I. *Hydrocotyle vulgaris.* Gemeene.

Om dat de Bladen als genaveld zyn, of naar die van 't Navelkruid gelyken, voert dit Kruid den naam van *Hydrocotyle*, dat is *Water-Navel*. LOBEL noemt het *Scherp Water-Navel-Kruid der Noordelyke Landen*: want hy hadt het,

(1) *Hydrocotyle* Fol. peltatis, Umbellis quinquefloris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 322. p. 202. *Veg.* XIII. Gen. 325. p. 224. *H. Cliff.* 88. *Fl. Suec.* 221, 234. R. *Lugdb.* 93. HALL. *Helv.* 425. MAPP. *Als.* 147. GOUAN *Monsp.* 130. WEIG. *Pom-Rug.* 51. DALIB. *Paris.* 83. TOURNF. *Paris.* 471. *Inst.* 328. Ranunculus aq. Cotyledonis folio. C. B. *Pin.* 180. Cotyledon Aquatica. LOB. *Icon.* 387. *Kruidb.* 470.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

het, zyns weetens, nergens in Italie of Languedok gezien: maar in Engeland, Nederland en Normandie, zegt hy, groeit het overvloedig op laage Waterige plaatsen. Het groeit, evenwel, by Montpellier, volgens den Heer GOUAN, als ook in Provence. Het is in Moerassen van Switzerland, als ook in de Elzas aan den Ryn. Men vindt het, by deeze Stad, in vogtige Landen; buiten Haarlem in Duin-Valeijen, en in de Wouden van Friesland, aan de kanten van Slooten, en elders, overvloedig.

Het heeft dunne Steeltjes, langs den Grond of in 't Water kruipende, met Vezelige Worteltjes hier en daar, en uit dezelven komen Bladsteelen voort, die byna het middelpunt schraagen van een Blad, dat rond is, doch aan de kanten een weinig ingesneeden. Van boven zyn deeze Bladen holachtig en daarom noemen de Franschen het *Ecuelle d'Eau.* De Bloempjes, op wat korter Steeltjes onder de Bladen voortkomende, zyn wit: zy bestaan uit vyf Blaadjes, en hebben twee Stylen van elkander af, op het Vrugtbeginzel zittende, dat twee halfronde Zaadjes uitlevert, kranswyze om of op de Steeltjes geplaatst. Het is heet en scherp van Smaak.

II. *Hydrocotyle Umbellata.* Gekroonde.

(2) Water-Navel *met Rondasvormige Bladen en veelbloemige Kroontjes.*

Deeze

(2) *Hydrocotyle* Fol. peltatis, Umbellis multifloris. BROWN. *Jam.*

Deeze in beide deelen van Amerika; gelyk in Brasil, alwaar zy *Acaricoba* genoemd wordt; in de Westindiën, op Jamaika; als ook in Virginie voorkomende, heeft de Bloemsteelen veel langer dan de Bladsteelen, zo dat de Kroontjes boven de Bladen uitsteeken en het Gewas is grooter. Ook heeft zy wel twintig en meer Bloempjes in een enkel Kroontje. Anderszins verschilt zy weinig van de voorgaande, die ook in Virginie groeit.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

(3) Water-Navel *met Nierachtige, eenigermaate gekwabde, gekartelde Bladen.*

III. *Hydrocotyle Americana.* Amerikaansche.

Deeze, ook zo wel in Zuid- als in Noord-Amerika groeijende, gelykt naar de eerste veel, doch de Bladen zyn, aan de ééne zyde, tot het midden ingesneeden en aan den rand flaauwtjes verdeeld in negen Kwabben, die ieder drie kleine Tandjes hebben. Het Kroontje bestaat uit vyf Bloempjes. LOEFLING zegt, uit drie, vier of vyf. Het Kruidje valt ook in Oostindie, en ik heb 'er van deeze of de volgende Soort.

(4) Wa-

Jam. 185. Hydr. repens &c. GRON. *Virg.* 30, 41. Hydr. maxima. PLUM. *Sp.* 7. Cotyledon Aquatica SLOAN. *Jam.* 93. *Hist.* I. p. 312. Erva de Capitaon. MARCGR. *Bras.* 27. Acaricoba. PIS. *Bras.* 90.

(3) *Hydrocotyle* Fol. Reniformibus sublobatis crenatis. LOEFL. *It.* 281, 361.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(4) Water-Navel *met Niervormige Tandswys gekartelde Bladen.*

IV. *Hydrocotyle Asiatica.* Oostindische.

Dit is een Oostindisch Plantje, by RUMPHIUS *Paardevoet* genaamd, wegens de figuur der Bladen, welken, zegt hy, meer naar die van het Aardveil dan van het Mans-Oor Kruid lyken. Het heeft kruipende Stengetjes, met Worteltjes aan de knoopen, welke Bladsteelen uitgeeven een half Voet lang en zeer laage Bloemsteeltjes. Het groeit in 't wilde langs de Haagen, doch wordt ook in de Tuinen gehouden, om dat de Bladen eetbaar zyn en men gebruiktze om kleine Kwetzuuren te geneezen. Het valt ook, zegt de Ridder, op Jamaika: verschillende van de voorgaande, doordien de Bladen dikker en byna grys zyn, egaal gekarteld, en getropt voortkomende.

V. *Chinensis.* Chineesche.

(5) Water-Navel *met Liniaale Bladen en veelbloemige Kroontjes.*

Deeze Chineesche, van grootte als de voorgaanden, heeft ook een kruipende Steng, de Bla-

(4) *Hydrocotyle* Fol. Renif. dentato-crenatis. *H. Cliff.* 88. *Flor. Zeyl.* 118. R. *Lugdb.* 94. Valerianella Zeyl. palustris repens. HERM. *Par.* T. p. 238. Ranunculo affinis &c. PLUK. *Alm.* 314. T. 106. f. 5. Pes Equinus. RUMPH. *Amb.* V. p. 455. T. 169. f. 1. Codagam. *H. Mal.* X. p. 91. T. 46. BURM. *Fl. Ind.* p. 74. Hydroc. Zeyl. Asari folio. TOURNF. *Inst.* 328. BURM. *Zeyl.* 122.

(5) *Hydrocotyle* Fol. Linearibus, Umbellis multifloris.

Bladen Liniaal, glad, ſtomp, vlak, dikwils tweë aan de Leedjes en de Bloemſteelen zo lang als de Bladen. IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. Digynia.

SANICULA. Sanikel.

Dit Geſlagt heeft digte Kroontjes, veel naar Hoofdjes gelykende, waar van de middelſte Bloemen misdraagen. De Vrugt is ruuw. Het bevat drie Soorten, waar onder eene Europiſche, als

(1) Sanikel *met enkelde Wortelbladen en alle Blommetjes ongeſteeld.* I. *Sanicula Europæa.* Europiſche.

Dit is de *Sanikel* der Apotheeken, een Kruid dat in Bergachtige Bosſchen door byna geheel Europa en ook in onze Nederlanden groeit. Dezelve is onder de Kaapſche Planten geteld door den Heer N. L. BURMANNUS. Men noemt het Kruid in 't Engelſch en Franſch ook *Sanicle*, volgens den Latynſchen naam, die van de Wondheelende kragt zou afkomſtig zyn; maar hy wordt insgelyks aan verſcheide andere Kruiden, vooral die tot de Steenbreeke behooren, gegeven.

Om

(1) *Sanicula* Fol. Radicalibus ſimplicibus &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 323. p. 202. *Veg.* XIII. Gen. 326. p. 225. *Fl. Suec.* 222, 235. *Mat. Med.* 115. GRON. *Virg.* 145. Sanicula Officinarum. C. B. *Pin.* 319. Sanicula. *H. Cliff.* 88. R. *Lugdb.* 93. DOD. *Pempt.* 140. HALL. *Helv.* 449. Sanicula & Diapenſia. LOB. *Ic.* 663. Diapenſia. CAM. *Epit.* 765. OED. *Dan.* 283.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Om laag heeft het veele Bladen, naar die van Byvoet of Vyfvingerkruid eenigszins gelykende, en op lange Steelen uit den Wortel opſchietende, terwyl in 't midden zig een of meer Kruidige Stengen verheffen van een Elle hoog, in veele Takjes zig uitbreidende, die de Bloemkroontjes draagen, op welken ruuwe Zaadhuisjes volgen, die als de Klisſen aan de Kleeders hangen blyven.

Niet alleen uit- maar ook inwendig is dit Kruid van ouds vermaard, wegens zyne Wondheelende eigenſchappen, wordende ook *Breukkruid* genoemd en van ſommigen *Diapenſia.* Het is eenigszins ſamentrekkende en verſterkende. Men gebruikt het Afkookzel tot oplosſing van het ergens geſtolde Bloed.

II. *Sanicula Canadenſis.* Kanadaſche.

(2) Sanikel *met ſamengeſtelde Wortelbladen, de Blaadjes Eyrond.*

Deeze komt byna volmaakt met de voorgaande overeen, doch valt dikwils, in alle deelen, tienmaal zo groot, zegt de Ridder (*). De Groeiplaats is in Kanada.

(3) Sa-

(2) *Sanicula* Fol. Radicalibus compoſitis &c. GRON. *Virg.* 146, 42. Sanic. Canad. amplisſimo laciniato folio. TOURNF. *Inſt.* 326.

(*) Aangezien de Europiſche Sanikel een Elle hoog groeit, zou deeze een hoogte van tien Ellen moeten hebben, als men 't eenvoudig verſtaat; doch neemt men 't naar de Wiskonst, dan zou deeze Soort ruim twee Ellen hoog groeijen. De Heer GRONOVIUS zegt, dat dezelve een Steng van twee Voeten en daar boven heeft.

(3) Sanikel *met de Mannelyke Blommetjes gesteeld, de tweeslagtigen ongesteeld.* IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

Deeze, ook in Virginie en Maryland groeijende, heeft de Bladen, die in de andere byna driekwabbig waren, in zeven Kwabben verdeeld, die ongelyk zyn. De Steng en Takken zyn gegaffeld, en als bezet met kleine Klisjes. Hier is, niettemin, de Bosch-Sanikel, met driepuntige Bladen en witte Bloemen, t'huis gebragt door den Heer GRONOVIUS; waar aan de Ingezetenen van Nieuw-Jork, volgens COLDEN, den naam van *Zwarte Slangenwortel* geeven.

III. *Sanicula Marilandica.* Marylandsche.

ASTRANTIA. Sterrekruid.

De Blommetjes zyn, in dit Geslagt, omringd met een Bladerig omwindzel, dat gekleurd is, bestaande uit Lancetvormige, gelyke Blaadjes, die digt tegen elkander sluiten, doch met de Punten zig uitbreiden als een Ster, waar van het den naam heeft. De meeste Blommetjes misdraagen, alzo 'er maar weinige Tweeslagtigen onder zyn.

Twee Soorten, beiden Europische, zyn 'er slegts van bekend, naamelyk

(1) Sterrekruid *met vyfkwabbige Bladen, de Kwabben in drieën gedeeld.* Dit

I. *Astrantia major.* Groot.

(3) *Sanicula* Flosculis masculis Pedunculatis &c. GRON. *Virg.* 31, 42. Sanic. Fol. septilobatis &c. *H. Ups.* 57. Sanic. Marilandica. RAJ. *Suppl.* 260.

(1) *Astrantia* Fol. quinquelobis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 324.

B

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Dit Kruid heeft zyne Groeiplaats aan den voet der hooge Gebergten in de Zuidelyke deelen van Europa. Sommigen hebben het Wyfjes-Sanikel genoemd, anderen betrekken het tot het Nieskruid. In de Tuinen is het bekend, hebbende een Steng van een Elle hoog, die zig boven Takswyze verdeelt, in de gezegde Bloemkroontjes, welke het omwindzel witachtig of paarſchachtig hebben. Men vindt ook een kleinere van deeze Soort, van welke misſchien GOUAN ſpreekt, wanneer hy de hoogte van een halven Voet aan dit Kruid toeſchryft. In Provence groeit het wild, aan den voet der Bergen, gelyk in Switzerland. De Bladen, die uit den Wortel voortkomen, zyn helder groen. Van de vrugtbaare Blommetjes komen dubbelde rondachtige Zaaden, die in een geplooid Huikje vervat zyn.

De Wortel komt in Reuk byna met de Contrajerva overeen. Hy purgeert, doch zagter dan de Nieswortel. Het Extrakt dryft Water en Slym af.

II. *Aſtrantia minor.* Klein.

(2) Sterrekruid *met gevingerde Zaagtandige Bladen.*

Ge-

324. p. 203. *Veg.* XIII. Gen. 327. p. 225. HALL. *Helv.* 439. *H. Cliff.* 88. Helleborus niger Saniculæ folio. C. B. *Pin.* 186. Veratrum nigrum. DOD. *Pempt.* 387. Aſtrantia nigra. LOB. *Icon.* 681. GOUAN *Monsp.* 132. GER. *Prov.* 231.

(2) *Aſtrantia* Fol. digitatis ſerratis. Aſtr. Fol. digitatis ſeptenis. HALL. *Helv.* 440. Helleborus niger Saniculæ folio, minor. C. B. *Pin.* 186. *Prodr.* 97. Helleb. minimus &c. BOCC. *Sic.* 10. T. 6.

Gezegde Heer HALLER zegt duidelyk, dat deeze Soort niet om laag maar op de Alpen, in Switzerland, groeit. Zo vindt men 't ook op de Bergen in Provence. Het voert den naam van Zeer klein Nieskruid der Alpen met de Bloem van Sterrekruid, by BOCCONE. De Bladen onderscheiden het van 't voorgaande. Zeven of negen komen in hetzelve op den top der Steelen voor, en somtyds vyf. Het Kroontje is geen Duim breed en altoos wit, met korter Straalen. BAUHINUS zegt, dat de hoogte omtrent een Handpalm zy, en dat het ook groeit op de Pyreneen.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

BUPLEURUM. Haazen-Oor.

De Omwindzels zyn, in dit Geslagt, groot en vyfbladig: de Bloemblaadjes omgeboogen of ingekruld; de Vrugt rondachtig, samengedrukt gestreept: de Bladen styf en sterk geribd, in eenige Soorten als Haazen-Ooren, waar van het den naam heeft.

Het bevat 'er vyftien, waar van alle de Kruidigen tot ons Wereldsdeel: de Heesterachtigen tot Afrika behooren.

(1) Haazen-Oor *dat doorbladerig is, en geen algemeene Omwindzels heeft.*

I. *Bupleurum rotundifolium.* Rondbladig.

Men

(1) *Bupleurum* Involucris universalibus nullis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 325. p. 203. *Veg.* XIII. Gen. 328. p. 225. *H. Ups.* 64. *R. Lugdb.* 109. HALL. *Helv.* 437. Perfoliata vul-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Men noemt dit Kruid, dat niet alleen in de Zuidelyke deelen van Europa, maar ook in Duitschland, en in de Nederlanden, voortkomt onder 't Koorn, gemeenlyk *Doorwas*, of *Deurwas*, in 't Fransch *Percefeuille*, om dat de Bladen volstrektelyk van de Steng en Takken doorboord zyn. HALLER geeft 'er twee Voeten hoogte aan. De Bladen zyn aan de ééne zyde korter, aan de andere langer, ovaalachtig, Zeegroen en zeer glad. Zes, zeven of meer, byzondere Kroontjes, maaken het algemeene uit.

't Is een Wondkruid, komen in Pleisters tegen de Breuken en in Samentrekkende Pappen, zo die Heer aanmerkt. De kleine met geboogen Takken, van C. BAUHINUS, heeft de Bladen wat langer, doch de Bloemen zyn, even als in de voorgaande en meest alle Soorten van dit Geslagt, geel. De zelfde spreekt van een Doorwas met menigvoudige Bloemen, 't welk onder den naam van Gekruld of Mosachtig Doorwas in Afbeelding gebragt is door CAMERARIUS; zynde een zeldzaam Kruid. Het Kleine, zegt die Autheur, is een kragtig Middel, in Pappen, die men op Beengezwellen legt.

(2) Haa-

gatissima Arvensis. C. B. *Pin.* 277. Perfoliata. DOD. *Pempt.* 104. β. Perf. minor Ramis inflexis & Flore multiplici. C. B. *Pin.* 277. Perf. crispa s. Muscosa. CAM. *Hort.* T. 37. p. 120.

(2) Haazen-Oor *met vereenigde Omwindzeltjes, het algemeene driebladig.* IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. II. *Bupleurum Stellatum.* Gesternd.

Dit Kruid, de Steng een Elle hoog hebbende, is op de Switzersche Alpen, onder anderen, door den Heer HALLER gevonden, die het in Afbeelding gebragt heeft. Men ziet daar uit, hoe zeer het van het voorgaande verschille. De Wortelbladen zyn ongevaar een Voet lang, smal en egaal van breedte: de Stengbladen Lancetvormig, en geenszins omvattende. De Omwindzeltjes zyn in agten gedeeld, gekleurd en langer dan de Blommetjes.

(3) Haazen-Oor *met vereenigde Omwindzeltjes, het algemeene vyfbladig.* III. *Petræum.* Rotzig.

Deeze, op de Alpen door GESNERUS gevonden, hadt zeer smalle Bladen als die van Gras. Vyf Blaadjes maakten het algemeene Omwindzel van de Kroon uit, en de byzondere der Kroontjes waren Gesternd, ten halven in zessen gedeeld. Zy hebben zeer lange Steeltjes.

(4) Haa-

(2) *Bupleurum* Involucellis coadunatis, &c. Bupl. Alpinum. HALL. *Helv.* 438. T. 10. Perfol. Alpina angustifolia media. C. B. *Pin.* 277. *Prodr.* 129. BURS. VI. 5.

(3) *Bupleurum* Involucellis coadunatis &c. Bupl. Fol. angust. & nervosis. HALL. *Helv.* 438. Perfoliata Alpina Gramineo folio. C. B. *Pin.* 277. Sedum Petræum Bupleuri folio. PON. *Bald.* 247.

IV. Afdeel. VI. Hoofdstuk.

IV. *Bupleurum Angulosum* Hoekig.

(4) Haazen-Oor *met vyfbladige ronde Omwindzeltjes ; het algemeene driebladig Eyrond: de Bladen omvattende, Lancetswys' Hartvormig.*

Dit is het Smalbladige Doorwas van C. BAUHINUS, waar van het Groote op de Pyreneen door BURSERUS, het Kleine op de Bergen van Wallifer Land gevonden is. Dit laatfte heeft de Bladen aan den Wortel Grasachtig, twee of drie Duim lang; de Stengetjes een Voet hoog. Het andere heeft de Wortelbladen Lancetvormig, lang gefteeld; de Stengbladen breeder en gehoekt.

V. *Longifolium.* Langbladig.

(5) Haazen-Oor *met vyfbladige Eyronde Omwindzeltjes ; het algemeene byna vyfbladig: de Bladen de Steng omvattende.*

Deeze, die de onderfte Bladen gefteeld heeft en de bovenften doorbladig, groeit op de Switzerfche Alpen en by Gottingen volgens den Heer HALLER. Men vindt het ook in de Elzas, op hooge Gebergten. Het wordt *Breedbladig Berg-Doorwas* genoemd. De Steng is een Elle hoog.

(6) Haa-

(4) *Bupleurum* Involucellis pentaphyllis &c. Perfol. Alp. anguftifolia major. C. B. *Pin.* 277. *Prodr.* 129. & minor, *Ibidem.*

(5) *Bupleurum* Involucellis &c. Bupleurum Fol. imis petiolatis. HALL. *Helv.* 437. Perfoliata montana latifolia. C. B. *Pin.* 277. Perfol. montana. CAM. *Hort.* 120. T. 38. MAPP. *Als.* 46.

(6) Haazen-Oor *met vyfbladige spitse Omwindzeltjes, het algemeene byna vyfbladig: de Bladen Lancetvormig, de Steng bogtig.* IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

VI. *Bupleurum Falcatum.* Zeisfenbladig.

Deeze Soort, die in 't byzonder den naam van *Haazen-Oortjes* in Duitschland voert, zou die met rondachtige Bladen of de allergemeenste zyn, van C. BAUHINUS. Ondertusschen heeft het Haazen-Oor met geele Kroontjes, van J. BAUHINUS, niets dat naar ronde Bladen zweemt. TOURNEFORT merkt aan, dat by sommigen de onderste rondachtige Bladen zyn weg gelaten. De beste Afbeelding zou by TRAGUS voorkomen, waar van CORDUS zig bediend heeft tot de beschryving van zyn *Isophyllon*, gelyk hy dit Gewas noemt. Zulks schynt gelykbladig te betekenen; doch dat is volstrekt tegenstrydig: want de ondersten Bladen zyn gerond Lancetvormig, de Stengbladen worden naar boven langs hoe smaller en zyn spits gepunt. In de gedagte Afbeelding by TRAGUS vind ik die geenszins Zeisfenvormig, gelyk zy by J. BAUHINUS zo blykbaar zyn. Het heeft kleine Kroontjes, maar een taamelyk hooge bogtige Steng. Dezelve is paarschachtig, meest met

(6) *Bupleurum* Involucellis &c. Bupl. Fol. Rad. pedunculatis. GUETT. *Stamp.* 59. Bupl. Fol. petiolatis &c. HALL. *Helv.* 439. Bupl. Fol. subrotundo f. vulgatissimum. C. B. *Pin.* 278. Auricula Leporis Umbellâ luteâ. J. B. *Hist.* III. p. 200. f. 1. Isophyllum. CORD. *Hist.* 69. Herba Vulneraria. TRAG. *Hist.* 431.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyzige.*

met zeven Kroontjes, die hoog geel zyn, volgens LINNÆUS.

Wat de gemeenheid van dit Kruid aangaat: het is zekerlyk gemeener, dan onze Ridder zig schynt verbeeld te hebben. Zyn Ed. schryft 'er de Haagen van Misnie en 't Walliser-Land tot eene Groeiplaats aan toe. Men vindt het in verscheide deelen van Duitschland; in Vrankryk omstreeks Parys, in de Elsaz en in Provence. TRAGUS bevondt, dat men het *Wondkruid* noemde, en HALLER merkt aan, dat men het Afkookzel voor een Koortsmiddel houdt (*).

VII. *Bupleurum Odontites.* Tandig.

(7) Haazen-Oor *met vyfbladige spitse Omwindzeltjes, het algemeene driebladig; het middel-Bloempje hooger, de Takken wyd gemikt.*

Dit is een zeer klein Kruidje, groeijende op de Alpen van Walliser-Land, op de Rotsen van Italie en op de Gebergten in Provence, als ook by Montpellier. Het heeft de Stengetjes maar een Handbreed hoog, sterk getakt, met zeer kleine Kroontjes. De byzondere Omwindzeltjes, van ieder Kroontje, zyn vyfbladig, gebaard en styf.

(8) Haa-

(*) Door den Heer BERGIUS is een *Kaapsch Haazen-Oor*, welk zeer naa komt aan deeze Soort, beschreeven. *Cap.* p. 76.

(7) *Bupleurum* Invol. &c. Bupl. Fol. Gramineis &c. HALL. *Helv.* 438. Perf. minor angustif. Bupleuri folio. C. B. *Pin.* 277. Perfol. minima Bupleuri folio. COL. *Ecphr.* I. p. 84. T. 247.

(8) Haazen-Oor *met ſamengeſtelde en tevens enkelde Kroontjes.* IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. VIII. *Bupleurum Semicompoſitum.* Halfſamengeſteld.

In Spanje groeit deeze, die naar de voorgaande Soort veel gelykt, doch naauwlyks voor eene Verſcheidenheid kan worden aangezien.

(9) Haazen-Oor *met vyfbladige Lancetvormige, langere Omwindzeltjes; het algemeene driebladig; de Stengbladen Lancetvormig.* IX. *Ranunculoides.* Ranonkelig.

Deeze, groeijende in Switzerland en op de Pyreneeſche Bergen, heeft de gelykenis van een Ranonkel, zo LOBEL aanmerkt. De onderſte Bladen zyn ſmal, de bovenſten langwerpig Hartvormig, de Steng omvattende, gelyk uit de Afbeelding van J. BAUHINUS blykt. Hy noemt het Bupleurum met Grasachtige Bladen. De Steng is omtrent een half Voet hoog en de Blommetjes zyn, gelyk in de anderen, geel.

(10) Haazen-Oor *met een byna naakte gegaffel-* X. *Rigidum.* Styfbladig.

(8) *Bupleurum* Umbell. compos. &c. *Am. Acad.* III. p. 405.

(9) *Bupleurum* Involucellis &c. Bupl. Fol. amplexicaul. &c. *H. Cliff.* 104. HALL. *Helv.* 437. R. *Lugdb.* 110. Perfol. Alpina anguſtif. minima. C. B. *Pin.* 277. *Prodr.* 130. Perf. Gramineum &c. LOB. *Illuſtr.* 137. PARK. *Theatr.* 335. T. 338. J. B. *Hiſt.* III. p. 199.

(10) *Bupleurum* Caule dichotomo ſubnudo &c. Bupl. Fol. Lanceolatis rigidis &c. R. *Lugdb.* 110. SAUV. *Monsp.* 76. GOUAN *Monsp.* 133. GER. *Prov.* 233. KRAM. *Auſtr.* 69. JACQ. *Vind.* 47. Bupleurum Fol. rigido. C. B. *Pin.* 278. Bupl. alt. latifolium. DOD. *Pempt.* 633. LOB. *Icon.* 456.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

felde Steng en zeer kleine ſpitſe Omwindzeltjes.

Tweewyrige. In Duitſchland is deeze, die naar de Zesde Soort veel gelykt, zo wel t'huis als in Languedok by Montpellier en in Provence. Men vindtze, onder den naam van *Breedbladig Bupleurum*, by LOBEL en DODONÆUS afgebeeld. De Steng is omtrent twee Voeten hoog, bezet met zeer kleine ſmalle, ſpitſe Blaadjes; terwyl de Wortelbladen breed Lancetvormig, geribd en ſtyf zyn, en veel naar Haazen-Ooren gelyken. De end-Kroontjes zyn in tweeën of drieën gedeeld, met even zo veel Kafachtige Blaadjes; de byzondere klein en zesbloemig.

Volgens nader Waarneemingen zyn alle de Bladen, in deeze Soort, Lancetvormig, geribd, ſtyf en geſteeld: het algemeene Omwindzel beſtaat uit drie Elsvormige zeer korte Blaadjes: de byzondere zyn kort-Borſtelig.

XI. *Bupleurum tenuissimum.*

(11) Haazen-Oor *met enkelde overhoekſe, vyfbladige, meeſt driebloemige Kroontjes.*

Dunbladig. Deeze in Duitſchland, Engeland, Vrankryk, Italie, als ook in Switzerland voorkomende, heeft,

(11) *Bupleurum* Umbellis ſimplicibus alternis &c. Bupl. Fol. Lin. acut. ſesſilibus. *H. Cliff.* 104. R. *Lugdb.* 110. GOUAN *Monsp.* 133. GER. *Prov.* 234. KRAM. *Auſtr.* 70. JACQ. *Vind.* 48. Bupl. tertium minimum. COL. *Ecphr.* I. p. 85. T. 247. Bupl. anguſtisſimo folio. C. B. *Pin.* 278.

heeft, volgens den Heer HALLER, een Voet hoogte. Het Stengetje is van onderen tot boven met Kroondraagende Takjes bezet, en met styve, lange, spitse, zeer smalle, Grasachtige Blaadjes. De Kroontjes, die uit de Oxels voortkomen, zyn zeer klein, als Aairtjes, en hebben een driebladig kort Omwindzel; terwyl die van de byzondere Kroontjes Borstelig en ook kort zyn. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(12) Haazen-Oor *met een opgeregte gepluimde Steng, Liniaale Bladen, driebladige Omwindzels en vyfbladige Omwindzeltjes.* XII. *Bupleurum Junceum.* Biesachtig.

Deeze Soort, in Provence en in Piemont waargenomen, heeft de Bladen Elsvormig. Het Stengetje is maar een half Voet hoog. In Switzerland schynt zy ook te groeijen. Een dergelyke vondt FORSKAOHL by de Dardanellen.

Tot de Heesterigen, in dit Geslagt, behooren de drie volgende.

(13) Haazen-Oor, *dat Heesterig is, met stomp Eyronde effenrandige Bladen.* XIII. *Fruticosum.* Heesterig.

Dee-

(12) *Bupleurum* Caule erecto paniculato, &c. Bupl. ann. angustifolium. MAGN. *Monsp.* 42. ALL. *Nic.* 192. GER. *Prov.* 234. T. 9. Bupleurum angustifolium. DOD. *Pempt.* 474. HALL. *Helv.* 439. N. 10.

(13) *Bupleurum* Frutescens Fol. obovatis &c. Bupl. Fol. obverse Ovatis &c. *H. Cliff.* 104. R. *Lugd.* 109. SAUV. *Monsp.* 60. GOUAN *Monsp.* 133. Seseli Æthiop. Salicis folio. C. B. *Pin.* 161. Seseli Æthiop. Frutex. DOD. *Pempt.* 312. GER. *Prov.* 134.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Deeze Soort, in de Europische Tuinen groeijende, maakt een Heester van twee Ellen hoogte, met Houtige bruine Stengen, en heeft langwerpige Bladen, van gezegde figuur, bleek groen: de Kroontjes hebben geele Bloempjes: de Wortel is lang en blyft over, gelyk het Gewas, dat in de Koninglyke Tuin te Montpellier altyd groen is. Men heeft 'er den naam van *Ethiopisch Seseli* aan gegeven, volgens de Ouden. Misschien zal het uit de opperste deelen van Egypte afkomstig zyn. Het groeit van zelf by Marseille en elders in de Zuidelyke deelen van Provence, als ook in de Levant, op vogtige Steenachtige Gronden.

XIV. *Bupleurum Fruticescens.* Heesterachtig.

(14) Haazen-Oor, *dat Heesterig is, met Liniaale Bladen, hebbende algemeene en byzondere Omwindzels.*

Op Bergen en hooge Heuvels by Aranjuez in Spanje groeit deeze Soort, volgens LOEFLING, overvloedig. Zy heeft Houtige Stengen van een, twee of drie Voeten hoog, met korte Biesachtige Takjes en Bladen als van 't Vlasch, zeer glad. De Omwindzels, in de voorgaande Soort, door hem in Portugal wild gevonden, ontbreekende, deeden hem vaststellen, dat het een andere moest zyn.

(15) Haa-

(14) *Bupleurum* Frut. Fol. Linearibus &c. *Am. Acad.* IV. p. 269. LOEFL. *Itin.* 134, 188. Bupl. Hisp. Arborescens Gramineo folio. TOURNF. *Inst.* 310. Bupl. Fruticans angustifol. Hisp. BARR. *Rar.* T. 1255.

(15) Haazen-Oor, *dat Heesterig is, met de Voorjaars-Bladen meervoudig verdeeld, vlak, ingesneeden; de Zomer-Bladen Draadachtig, hoekig, in drieën gedeeld.* IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. XV. *Bupleurum difforme.* Wanstaltig.

De Winterbladen zyn als die van Peterselie, de Zomerbladen als die van 't Priemkruid. 't Omwindzel bestaat uit verscheide Elsvormige Blaadjes, onder samengevoegd, die afvallen: de kleine Omwindzeltjes zyn vyfbladig. Ook zyn sommige Kroontjes enkeld, anderen samengesteld, volgens den Heer LINNÆUS. Het Loof der aangehaalde Kaapsche van den Heer J. BURMANNUS verschilt aanmerkelyk. Ook wordt door deezen van gedagte Winterbladen geen gewag gemaakt: dat zonderling zou zyn, indien het dezelven, zo verschillende, gehad had in de Hortus Medicus alhier; alwaar het, zo zyn Ed. aanmerkte, met gemak werdt voortgeteeld.

ECHINOPHORA. Stekelkroon.

De zydelingse Bloemen zyn Mannelyk of onvrugtbaar, de middelsten vrugtbaar in dit Geslagt, 't welk een enkeld Zaad draagt, in de vergroote Kelk beslooten.

Het heeft twee Soorten, beiden Europische, naamelyk.

(1) Ste-

(15) *Bupleurum* Frut. Fol. Vernalibus decompositis &c. Bupl. Fol. Radicalibus pinnato-incisis &c. R. *Lugdb.* 110. Bupl. Frutescens Fol. ex uno puncto plurimis Junceis tetragonis. BURM. *Afr.* 195. T. 71. f. 1?

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

I. *Echinophora Spinosa.* Gedoornde.

(1) Stekelkroon *met effenrandige Blaadjes die Elsvormig gedoornd zyn.*

Gedoornde Zee-Venkel heet deeze by DODONÆUS, die aanmerkt, dat menze aan den Zeekant der Zuidelyke deelen van Europa vindt. LOBEL noemt dit Kruid *Zee-Pinsternakel*, om dat de Wortels 'er den Smaak van hebben, wordende van het Landvolk, aan de Kust van Languedok, zegt hy, tot Spyze gebruikt. Het groeit 'er, onder de Kruisdistel, aan de Duinen. De Steng is hol en uitgegroefd, anderhalve Elle hoog, als met Knoopen, uit welken op zyde de Bladen voortkomen, die aan een dikken Steel met gepaarde, smal verdeelde, Vinblaadjes bezet zyn, welke aan 't end scherpe Doorntjes hebben. Ook is het Zaadhuisje met punten, 't welk de Kroon stekelig maakt.

II. *Tenuifolia.* Dunbladige.

(2) Stekelkroon *met ingesneeden ongedoornde Blaadjes.*

TOUR-

(1) *Echinophora* Foliolis Subulato - spinosis integerrimis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 326. p. 204. *Veg.* XIII. Gen. 329. p. 226. Caucalis Caule Lignoso &c. R. *Lugdb.* 96. SAUV. *Monsp.* 258. GOUAN *Monsp.* 133. GER. *Prov.* 231. Crithmum marit. spin. C. B. *Pin.* 288. Crithmum spin. DOD. *Pempt.* 705. Pastinaca marina. LOB. *Icon.* 710. TOURNF. *Inst.* 566. T. 423.

(2) *Echinophora* Foliolis incisis inermibus. Echin. Fol. supradecompositis. WACH. *Ultr.* 200. Caucal. Caule Lign. Fol. incisis. R. *Lugdb.* 96. Pastin. sylv. angustif. Fr. echinato. C. B. *Pin.* 151. Past. Echinophora Apula. COL. *Ecphr.* I. p. 98. T. 101. Echin. Pastin. folio. TOURNF. *Inst.* 566.

TOURNEFORT geeft de Bladen van Pinkſternakels aan deeze, die ook in de Europiſche Tuinen voorkomt, zynde insgelyks een overblyvend Kruid. BAUHINUS hadt hetzelve van COLUMNA gekreegen, door wien het aan de Zeekust van Apulie, in 't Ryk van Napels, op zoute Gronden, gevonden is en afgebeeld. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

HASSELQUISTIA.

Naar wylen den Heer HASSELQUIST, door zyne Ontdekkingen in 't Beloofde Land en in Egypte vermaard, is door LINNÆUS dit Geſlagt gedoopt.

Het heeft geſtraalde Bloemen, met de middelſte Schyfblommetjes Mannelyk, die van den Rand tweeſlagtig, brengende deeze dubbelde platte, ovaale, in de omtrek gekartelde Zaadjes voort: terwyl de vrugtbaare Blommetjes van de Schyf enkelde halfronde, holle Zaadjes uitleveren, die zo wel als de anderen met twee Styltjes gekroond zyn.

De eenigſte Soort, *Egyptiſche* gebynaamd, heeft haare Groeiplaats, zegt de Ridder, in Arabie. Zyn Ed. heeft evenwel dien bynaam in *Ooſterſche* veranderd. De *Ooſterſche Pinſternakel* van BUXBAUM zou mooglyk hier toe behooren kunnen. Doktor HASSELQUIST vondt dit Kruid in Arabie, zynde twee Voeten hoog. I. *Hasſelquiſtia Orientalis.* Ooſterſche.

Het

(1) Hasſelquiſtia. *Syſt. Nat. Veg.* XIII. Gen. 341. p. 226. *Mant.* 217. *Am. Acad.* IV. p. 270. JACQ. *Hort.* T. 87.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Het hadt een ſtyve Steng, witachtig ruuw; met geſteelde Vinbladen overhoeks, en een Kroon van tien kleine Kroontjes, met witte Bloemen. De Omwindzels waren Elsbladig.

TORDYLIUM. Krielzaad.

In dit Geſlagt zyn de Bloemen geſtraald en allen tweeſlagtig: de Omwindzels lang en onverdeeld: de Vrugt beſtaat uit twee platte ovaale Zaaden, die een breeden gekartelden Zoom hebben; weshalve ik het Krielzaad noem.

Het bevat zeven Soorten, meestal Europiſche Planten, als volgt.

1. *Tordylium Syriacum.* Syriſch.

(1) Krielzaad *met de Omwindzels langer dan het Kroontje.*

De vermaarde RAUWOLF heeft deeze Soort in Syrie gevonden en de Zaaden daar van aan de Kruidkundigen in Europa bezorgd. 't Gewas is klein, doch heeft de Zaaden groot en met een gekartelden Zoom, als gezegd is. De Bladen komen met die der Breedbladige Pinkſternakel overeen.

(2) Kriel-

(1) *Tordylium* Involucris Umbellâ longioribus. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 327. p. 204. *Veg.* XIII. Gen. 330. p. 227. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugd.* 95. GOUAN *Monsp.* 134. GRON. *Orient.* 78. Tordylium Syr. humilius &c. MORIS. *Hiſt.* III. p. 317. S. 9. T. 16. f. 7. Gingidium Fol. Paſtinacæ latifoliæ. C. B. *Pin.* 151. Gingidium primum. DOD. *Pempt.* 620. Tordylium minus limbo granulato Syriacum. TOURNF. *Inſt.* 320. T. 170.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(2) Krielzaad *met de byzondere Omwindzeltjes van langte als de Bloemen, de Blaadjes Eyrond en gesnipperd.*

II. *Tordylium Officinale.* Gemeen.

Deeze, bekend by den naam van *Seseli Creticum*, groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, aan de Wegen. De Grieken hebben dezelve *Tordylion* genoemd. Het Kruid wordt naauwlyks een Voet hoog, en heeft enkeld gevinde Bladen, die Eyrond en Tandswys' ingesneeden zyn, brengende dergelyke Schildachtige Zaaden voort. Men heeft 'er een Pisdryvende kragt aan toegeschreeven.

III. *Peregrinum.* Vreemd.

(3) Krielzaad *met gesleufde rimpelige geplooide Zaaden, het algemeene Omwindzel eenbladig en op 't meest in drieën gedeeld.*

Deeze, reeds onder den naam van *Vreemde Caucalis* by C. BAUHINUS bekend en door CAMERARIUS afgebeeld, verschilt van de anderen grootelyks door de gestalte der Zaaden, die echter ook zeer fraay zyn. De geheele Plant bevat een zoete Melk en smaakt naar Sellery. De

(2) *Tordylium* Invol. partialibus &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb. Mat. Med.* SAUV. *Monsp.* 230. GOUAN *Monsp.* 134. GER. *Prov.* 235. Tordyl. Narbonense minus. TOURNF. *Inst.* 320. Seseli Creticum minus. C. B. *Pin.* 161. Seseli Creticum. DOD. *Pempt.* 314.

(3) *Tordylium* Seminibus sulcatis &c. Caucalis peregrina Semine rugoso. C. B. *Pin.* 153. Caucalis Hispanica. CAM. *Hort.* 37. T. 11.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

De Bladen zyn als die van Kervel. Het algemeeue Omwindzel heeft drie of minder; het byzondere op 't hoogst zeven Straalen. De Groeiplaats is, volgens ARDUINUS, in het Oosten.

IV. *Tordylium Apulum.* Apulisch.

(4) Krielzaad *met de Kroontjes ver van elkander, de Vinblaadjes rondachtig en gesnipperd.*

Deeze, in Apulie en elders in Italie groeijende, is door COLUMNA afgebeeld, als ook door den Heer JACQUIN. Men vindtze *allerkleinst Cretisch Seseli* genoemd van C. BAUHINUS. Ieder Kroontje heeft drie rand-Bloempjes grooter of gestraald.

V. *Maximum.* Allergrootst.

(5) Krielzaad *met getropte gestraalde Kroontjes en Lancetvormige Tandswys' ingesneeden Blaadjes.*

Deeze komt niet alleen in Italie, op Steenachtige plaatsen, voort, maar zy groeit ook in Languedok en Provence aan de kanten der Akke-

(4) *Tordylium* Umbellulis remotis &c. *H. Cliff.* 90. R. *Lugdb.* 94. Tordylium Apulum minimum. COLUMN. *Ecphr.* I. p. 122. T. 124. Seseli Cret. minimum. C. B. *Pin.* 161. JACQ. *Hort.* T. 53.

(5) *Tordylium* Umbellis confertis radiatis &c. *H. Cliff.* 90. R. *Lugdb.* 94. SAUV. *Monsp.* 230, 259. GOUAN *Monsp.* 134. GER. *Prov.* 235. Tordylium. RIV. *Pent.* 1. Caucalis maxima &c. C. B. *Pin.* 152. Cauc. major. CLUS. *Hist.* II. p. 101. Seseli Creticum majus. C. B. *Pin.* 161.

keren en Wegen. Men vindtze *Groot Seseli van Kandia* getyteld by BAUHINUS, en *Groote Caucalis* met gedoornd Zaad. 't Gewas heeft een gestreepte stekelige Steng: de Bladen bestaan uit zeven ruige Vinblaadjes, het endelingse eens zo groot: de Kroon bestaat uit Steelen veel langer dan de Bladen, en de groote meest uit negen kleine Kroontjes: de Omwindzels zyn vyfbladig, Elsvormig; de Bloemen gestraald, wit van onderen rood; de Zaaden rondachtig, samengedrukt, stekelig, met een verdikten, gedoornden, rooden rand of zoom. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(6) Krielzaad *met getropte Kroontjes en Eyrond Lancetvormige Vinswys' ingesneeden Vinblaadjes.* VI. *Tordylium Anthriscus.* Noordelyk.

Dit is een gemeen Onkruid op de Akkers en aan de Wegen in de Noordelyke deelen van Europa, zelfs in Sweeden; hoewel men het ook in de middelste en Zuidelyke deelen aantreft. Men noemt het in onze Nederlanden, daar het niet minder gemeen is, *Akker-Klissen.* De bynaam *Anthriscus* behoort tot de Naalde-Kervel, waar van hetzelve grootelyks verschilt. In

(6) *Tordylium* Umbellis confertis &c. *H. Cliff. Fl. Suec.* R. *Lugdb.* 94. Caucalis Umbellâ confertâ &c. GUETT. *Stamp.* I. p. 81. Caucalis Semine aspero Flosc. rubentibus. C. B. *Pin.* 152. ICON. *Prodr.* 80. Cauc. minor Flore rubente. MORIS. *Hist.* III. p. 308. S. 9. T. 14. f. 8. Daucus annuus minor, Flor. rubentibus. TOURNF. *Inst.* 308.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

In Switzerland groeit dit Kruid, met zyne ruuwe Stengen, zo de Heer HALLER aantekent, tot vyf Voeten hoog. Hier is het, aan de Wegen immers, veel laager. De Bladen zyn ook ruuw, donker groen, in 't geheel driehoekig, met de buitenste Vinnetjes breeder. De algemeene Kroontjes zyn klein, plat en gedrongen: zy hebben maar ééne of geene Straal, de byzondere vyf smalle Straaltjes. De Bloemen, dikwils roodachtig gekleurd, zyn Mannelyk en Vrouwelyk; daar op volgen Eyronde Zaadjes, met drie Streepen gewiekt en vol van korte roode Stekeltjes (*).

VII. *Tordylium nodosum.* Knoopig.

(7) Krielzaad *mee enkelde ongesteelde Kroontjes, de buitenste Zaaden Stekelig hebbende.*

By het voorgaande, aan de Wegen en op de Akkers, komt somtyds een Onkruid voor, dat de Stengen knoopiger en aan die Knoopen on-

(*) Deeze beschryving van dit Kruid, door den Heer HALLER, nagenoeg met die van LINNÆUS *Mant.* p. 350 overeenkomende, en, zo wel ten opzigt van de Bloemen als van de Zaaden, grootelyks afloopende van de Kenmerken van dit Geslagt, doet my verwonderen, waarom het niet liever in 't volgende geplaatst zy. TOURNEFORT heeft dit en de volgende Soort, wegens de stekeligheid van 't Zaad, tot het Geslagt van *Daucus* betrokken.

(7) *Tordylium* Umbell. simplicibus sessilibus &c. *H. Ups. Cliff.* R. *Lugdb.* 95. DALIB. *Paris* 85. TOURNF. *Paris.* 18. Caucalis nodosa Echinato semine. C. B. *Pin.* 153. *Prodr.* 80. J. B. *Hist.* III. p. 83.

ongesteelde Kroontjes heeft van dergelyke Bloemen en Zaaden. MEESE heeft het in Vriesland; ik heb het hier in Holland gevonden. Het is door J. BAUHINUS, als naby aan het voorige komende, zo niet eene Verscheidenheid daar van zynde, aangemerkt. Zyne Afbeelding nogthans deugt niet. C. BAUHINUS heeft het byzonderlyk beschreeven. Hy hadt het van Parys bekomen, zegt TOURNEFORT, alwaar het zeer gemeen is aan de kanten der Wegen. Het Zaad van de een en andere komt dikwils onder 't Koorn.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

CAUCALIS. Doornzaad.

De Blommetjes zyn gestraald, de middelsten Mannelyk of onvrugtbaar: zy hebben de Bloemblaadjes omgeboogen uitgerand, en geheele Omwindzels. De Vrugt is met Borsteltjes gedoornd.

Zes Soorten, altemaal Europische, vallen in dit Geslagt, naamelyk

(1) Doornzaad *met alle Omwindzels vyfoladig; het éene Blaadje eens zo groot.*

I. *Caucalis grandiflora.* Grootbloemige.

Dee-

(1) *Caucalis* Involucris pentaphyllis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 328. p. 205. *Veg.* XIII. Gen. 331. p. 227. *H. Cliff.* 91. R. *Lugdb.* 95. GOUAN *Monsp.* 135. Caucalis Umbellâ confertâ &c. GER. *Prov.* 237. Cauc. Inv. universali pinnatifido &c. *Fl. Suec.* 225. DALIB. *Paris* 84. VAILL. *Par.* 31. &c. Caucalis Involucris latifoliis. HALL. *Helv.* 448. Cauc. Arv. echinata magno Flore. C. B. *Pin.* 152. Echinophora Flore mag-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Deeze voert eigentlyk den naam van *Caucalis*, een Woord by HIPPOCRATES bekend en van DIOSCORIDES gebruikt voor een Moeskruid met welriekend Zaad. De Franſchen noemen het *Baſterd* en de Engelſchen *Wilde Peterſelie*. Het heeft ruige Stekelige Zaadkroontjes, waar van het Zaad als Klisſen aan de Kleeders hangen blyft, en hierom hebben ſommigen het *Echinophora* getyteld. Het groeit niet alleen in de Zuidelyke, maar ook in de middelſte deelen van Europa, wild aan de Wegen en op de Koornlanden, wordende in Duitſchland, Engeland en Sweeden, ja zelfs aan de Maas en elders in de Ooſtenrykſe Nederlanden gevonden.

Het is, volgens den Heer HALLER, in Switzerland een laag, gearmd, verſpreid Kruid, dat de Bladen ruigachtig en zodanig verdeeld heeft, dat menze *drievoudig gevind* mag noemen. Aan den gemeenen Bladſteel, naamelyk, ſtaan Vinswyze andere Bladſteeltjes, en deeze zyn met nog kleinere gevind, welke wederzyds drie Vinblaadjes hebben, die ten halve in tweeën of in drieën geſneeden zyn. Het heeft groote witte Kroontjes, wier algemeene Omwindzel drie of vierbladig is: het byzondere heeft drie groote en twee of drie zeer kleine Blaadjes. Van de Bloem-

magno. RIV. *Pent.* 25. Echin. pycnocarpos. COL. *Ecphr.* I. p. 91. T. 94. Caucalis. DOD. *Pempt.* 700. Caucalis albo Flor. vulgaris. LOB. *Ic.* 728.

Bloempjes zyn de buitenſte Blaadjes wonderbaarlyk groot (*), en geeven dus veel Sieraad aan 't Kroontje. Het Zaad is groot, met lange ſlappe Stekeltjes.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

(2) Doornzaad *met de Kroon driedeelig ongebladerd; de Kroontjes driezaadig en driebladig.*

II. *Caucalis Daucoides.* Wortelkruidig.

Tot deeze Soort wordt door GERARD, dat zonderling is, de Caucalis, die het algemeene Omwindzel van langte als de Kroon en Lancetvormig heeft, van LINNÆUS, t'huis gebragt. Het zelfde doet de Heer GOUAN, die dezelve by Montpellier, alwaar de voornaamſte Groeiplaats ſchynt te zyn, heeft waargenomen, en verhaalt, dat de Straalen der Omwindſelen Vliezig gezoomd zyn. 't Is zeker, dat hier de Caucalis met Wilde Wortel Bladen en een groote gedoornde Vrugt, van MAGNOLIUS, te betrekken zy. De Bladen zyn wel maar

(*) HALL. *Helv.* uts. zegt, *Petalum externum mirifice majus*: doch GERARD zegt van twee groote Bloemblaadjes; 't welk ook uit de fraaije Afbeelding van MORISON, S. 9. T. 14. f. 3, ſchynt te blyken: ten ware dit Bloemblad in tweeën verdeeld mogt zyn.

(2) *Caucalis* Umbellis trifidis aphyllis &c. *Mant.* 351. *H. Cliff.* 91. *H. Ups.* 58. GER. *Prov.* 236. GOUAN *Monsp.* 135. Cauc. Dauci ſylv. folio echinato magno Fructu. MAGN. *Monsp.* 292. TOURNF. *Inſt.* 323. Echinophora tertia leptophylla purpurea. COL. *Ecphr.* I. p. 96. T. 97.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

maar *dubbeld gevind*, doch hebben de Vinnetjes diep verdeeld in Liniaale Slippen, wyd van elkander. Derhalve noemt COLUMNA ze, de Derde Smalbladige paarsche Stekelvrugt. Volgens GERARD behoort hier de *Breedvrugtige Caucalis* van den Ridder.

III. *Caucalis latifolia.* Breedbladig.

(3) Doornzaad *met de algemeene Kroon driedeelig, de byzondere Kroontjes vyfzaadig; Vinblaadjee Zaagtandig.*

Hier worden de *Breedbladige Akker-Klisſen* van C. BAUHINUS, *Lappula Canaria* by zyn Broeder geheten, t'huis gebragt. Zy waren te vooren tot het *Tordylium* betrokken geweest. De Groeiplaats is op de Akkers, in Vrankryk, Italie en in 't Oosten, onder 't Koorn. De Bladen zyn hier maar *enkeld gevind*, met Zaagswys' getande Blaadjes aan een gemeenen Bladsteel, die ruuw is, zo wel als de Stengen en het Loof.

IV. *Mauritanica.* Barbarisch.

(4) Doornzaad *met het algemeene Omwindzel eenbladig, de byzon dee driebladig.*

Dee-

(3) *Caucalis* Umbellâ universali trifidâ &c. *H. Cliff.* 91. *Mant.* 350. Cauc. Invol. & Involucellis pentaphyllis, Fol. pinnatis. GER. *Prov.* 237. Cauc. Arv. Echinata latifolia. C. B. *Pin.* 152. Lappula Canaria latifolia. J. B. *Hist.* I. p. 81. Tordylium latifolium. *Sp. Plant.* 345.

(4) *Caucalis* Involucro universali &c. MOEHR. *Eph. Nat. Cur.* 1742. Vol. VI. p. 401. Cauc. Mauritanica vulgari similis sed Semine majore. WALTH. *Hort.* 127.

Fig. 1.
Fig. 2.
A
B

Deeze gelykt naar de Gemeene Caucalis, volgens WALTHERUS, maar heeft het Zaad grooter. Zy groeit in Afrika en is door den Heer MOEHRING, die haar in zyn Tuin geteeld hadt, omſtandig beſchreeven. maakende een jaarlyks Gewas van omtrent twee Voeten hoog. De Bladen zyn in drieën gedeeld en gevind, de Vinnetjes ſmal en diep verdeeld hebbende.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

(5) Doornzaad *met uitgeſpreide Kroontjes: de Vinblaadjes van den tweeden rang fyn en ſmal geſnipperd.*

V. *Caucalis Orientalis.* Ooſterſch.

Hier wordt de Zeer hooge Orientaalſche Caucalis, met Bladen van Ferula, welke TOURNEFORT in Klein Aſie ontdekte, t'huis gebragt. Zy was reeds Caucalis genoemd door BELON, en in zyne Reisbeſchryving afgebeeld. MORISON geeft daar van het Blad en de Vrugt onder den naam van *Hooge Aleppiſche* met Bladen als van de Ferula en witte Bloemen. De Blommetjes zyn niet geſtraald. De Zaaden hebben uitſteekende Borſteltjes, welke aan 't end Lymerig geklierd zyn.

(6) Doornzaad *byna zonder algemeen Omwind-*

VI. *Lepto-phylla.* Dunbladig.

(5) *Caucalis* Umbellis patentibus &c. *Mant.* 351. Cauc. Orient. altisſima folio Ferulæ. TOURNF. *Cor.* 23. Cauc. procerior Chalepenſis &c. MORIS. *Hiſt.* III. p. 308. S. 9. T. 14. f. 5. Caucalis. BELL. *It.* Libr. 3. Cap. 49. T. 200.

(6) *Caucalis* Involucro univerſali ſubnullo &c. *Mant.* 351. GER. *Prov.* 236. Caucalis procumbens. RIV. *Pent.* Lappula Ca-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

windzel, de byzondere vyfbladig, de Kroon in tweeën gedeeld.

Tweewyvige. De Akker-Klisſen, met een kleine Bloem en Vrugt, van C. BAUHINUS, worden hier bedoeld. Zy groeijen in Vrankryk, Italie, Engeland en in Switzerland, alwaar de Heer HALLER 'er zeer fyn verdeelde Bladen aan toeſchryft, 't welk niet blykbaar is in de Afbeeldingen van J. BAUHINUS en MORISON. LINNÆUS zegt: de Steng is laag, rond, agterwaards ruuw: de Bladen zyn dubbeld gevind en ruuwhaairig: de Kroon is tweedeelig zonder Omwindzel: de Kroontjes zyn vyfbloemig, niet geſtraald, uit den witten paarſchachtig, eenige Blommetjes onvrugtbaar; met vyfbladige kleine Omwindzeltjes: de Vrugt is Eyrond, gekranst met ſtekelige Doornen, die driepuntig zyn. De Plant geeft Melk zegt VAILLANT. Men vindtze in de Velden omſtreeks Parys en mooglyk ook wel in onze Nederlanden.

VII. *Caucalis Japonica.* Japanſch. Pl. XLV. *Fig.* 1. De zeldzaamheid der Kroontjesdraagende Kruiden in Ooſtindie, doet my hier het Gewas in Plaat vertoonen, dat ik uit Japan ontvangen heb, en 't welke zekerlyk, ſchoon met geen der

Canaria Fl. min. tenuifolia. J. B. *Hiſt.* III. p. 80. Caucalis Arv. echinata parvo. Fl. & Fructu. C. B. *Pin.* 152. MORIS. *Hiſt.* III. p. 305. S. 9. T. 14. f. 8. HALL. *Helv.* 448. GUETT. *Stamp.* 80. DALIB. *Paris.* 80. VAILL. *Par.* 31. TOURNF. *Par.* 325.

der gedagte Soorten ſtrookende, tot dit Geſlagt behoort. Ik geef het derhalve den bynaam van *Japanſch*. De Stengen van het zelve zyn rond, doch niet hol, een weinig in de langte gegroefd en eenigszins ruuw, door kleine witte Borſtel-Haairtjes; 't welk al meer en meer naar boven, tot in de kleinſte Takjes, Blad- en Bloemſteeltjes, wier Haairtjes zo lang als de dikte zyn, allen opwaards geſtrekt zynde, plaats heeft. De Steng verdeelt zig in wyd gearmde Takken, die kleiner Takjes uitgeeven, met Bloemkroontjes. De Bladen zyn, gelyk men in de Afbeelding Plaat XLV. *Fig.* 1, zeer duidelyk ziet, dubbeld gevind, als aan den gemeenen Bladſteel tot vier of vyf paar Vinſteeltjes hebbende, die wederom met diep ingeſneeden Vinblaadjes bezet of zelf gevind zyn, als ook van onder en van boven dergelyke witte Haairtjes hebben, te klein om in de Afbeelding gebragt te worden. Van boven zyn zy donkerer, van onderen bleeker groen. Voorts hebben de Bladſteelen dit byzonders, dat zy de Takken van onderen byna geheel en verder half omvatten kunnen, zynde Geutswyze daar toe tot aan de eerſte Vinverdeeling gefatſoeneerd. De grootſte Kroontjes beſtaan uit agt Straalen of Steeltjes, waar van de buitenſten wel eens zo lang zyn als de binnenſten; en hebben een zogenaamd Omwindzel van vyf of zes korte Borſteltjes. De kleine Kroontjes, daar de groote uit

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

Tweewyvige. uit bestaan, hebben dergelyke Omwindzels, zo lang byna als hunne Straalen. Het Zaad, dat eene ovaale figuur heeft, verschilt byna van alle Zaaden der Kroontjes-Kruiden daar in, dat deszelfs Doorntjes Haakig omgeboogen zyn, gelyk men dit by A, in zulk een Zaadje, dat viermaal in langte en dus vierenzestig maal vergroot is, kan beschouwen. Al het overige van deeze Plant is in de Natuurlyke grootte afgetekend.

ARTEDIA.

De Heer LINNÆUS heeft dit Geslagt benoemd naar wylen den kundigen Sweed ARTEDI, inzonderheid door zyn Samenstel der Visschen vermaard, en wien de Kruidkunde 't gebruik van het Omwindzel der Kroontjes-Kruiden, in de bepaaling der Geslagten, zo de Ridder erkent, is verschuldigd.

De Kenmerken zyn, Vindeelige Omwindzels; de middelste Blommetjes Mannelyk of onvrugtbaar: de Vrugt door Schubben stekelig.

I. *Artedia Squamata.* Geschubde. De thans eenigste Soort (1), waar van de Kruidkenner RAUWOLF het Zaad, op den Berg Libanon ingezameld, door Europa verspreid heeft, is door TOURNEFORT gevonden in Klein Asie. Men

(1) Artedia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 329. p. 205. *Veg.* XIII. Gen. 332. p. 228. *H. Cliff.* 89. *Ups.* 58. R. *Lugdb.* 96. GRON. *Or.* 81. Thapsia Orientalis Aneth. folio &c. TOURNF. *Cor.* 22. *Itin.* II. p. 155. Gingidium Fœniculi folio. C. B. *Pin.* 151. RAJ. *Hist.* 443, 466. Gingidium Rauwolfii. CAM. *Hort.* p. 67. T. 16.

Men houdt het voor 't *Gingidium* van DIOSCORIDES, dat door CAMERARIUS is afgebeeld, groeijende ook in Syrie. BAUHINUS noemt het Gingidium met Venkelbladen.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Het heeft een dunnen Wortel: de Stengen zyn zelden hooger dan een Span, krom en dun, met Bladen bezet, welke naar die van Dille gelyken, twee of drie Duimen lang. De Kroontjes zyn anderhalf Duim breed, met een Omwindzel van vyf ſmal-Vinnige Blaadjes, langer dan de Kroon. Het Zaad is Eyrond en heeft een breeden Zoom, die als uit platte Schubben ſchynt te beſtaan.

DAUCUS. Wortelkruid.

De Bloemen zyn iets of wat geſtraald, allen tweeſlagtig, in dit Geſlagt, 't welk de Zaaden bezet heeft met ſtekelige Haairtjes. Het bevat vyf Soorten, als volgt.

(1) Wortelkruid *met Stekelige Zaaden; de Bladſteelen van onderen geribd hebbende.*

I. *Daucus Carota.* Peen.

Door

(1) *Daucus* Sem. hispidis, Petiolis ſubtus nervoſis. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 330. p. 206. *Veg.* XIII. Gen. 333. p. 228. *H. Cliff. Ups. Fl. Suec. Mat. Med.* R. *Lugdb.* 97. &c. &c. GRON. *Virg.* 42. Paſtinaca tenuifol. ſylveſtris Dioscoridis vel Daucus Officinarum. C. B. *Pin.* 151. MOR. *Hiſt.* S. 9. T. 13. f. 2. Paſtinaca tenuifolia ſylveſtris. DOD. *Pempt.* 679. LOB. *Icon.* 722. *β.* Paſtin. tenuifolia ſativa Rad. luteâ. C. B. *Pin.* 151. *γ.* Daucus ſativus Radice atro-rubente. TOURNF. *Inſt.* 307.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. (Tweewyvige.

Door geheel Europa, zo aan de Wegen als in de braak leggende Akkers en op drooge Velden, groeit dit Kruid, dat men ook overvloedig in Virginie vindt. Het voert in de Nederlanden den naam van *Vogelneſt*; in 't Italiaanſch en Spaanſch *Dauco*, in 't Engelſch *Dauke* genoemd wordende, naar den Latynſchen naam *Daucus*, by welken het in de Apotheeken bekend is. De Franſchen noemen het *Panet ſauvage* of Wilde Pinſternakel, gelyk het in 't Latyn ook dien naam by eenige Autheuren voert.

De Wilde, waar van de Tamme Daucus, die men Peen of Karooten noemt, waarſchynlyk afkomſtig is (*), heeft een harder en dunner Wortel, doch van den zelfden Reuk. In Moerasſen groeijende is de Steng, zegt de Heer HALLER, ſomtyds zes Voeten hoog, maar gemeenlyk ſlegts twee of drie Voeten. De Bladen zyn ruig en ruuw, langwerpig en verdeeld in een menigte Vinnetjes, die wederom Vinswyze zeer diep zyn ingeſneeden; zo dat menze byna drievoudig gevind mag noemen. Aan 't end der Stengen komen zeer groote Kroonen, beſtaande aan den rand uit mismaakte

(*) LOBEL ſtelt dit vaſt, zeggende dat het Zaad der Wilde Karooten, in een goede Grond en in de Hoven gezaaid zynde, door de kweeking verandert in tamme Peen of Karooten; gelyk de Hoveniers te Antwerpen by Ondervinding hadden. *Kruidb.* p. 883.

te Bloempjes, die het buitenſte Blaadje zeer groot en Hartvormig hebben: maar de binnenſten zyn regelmaatig. Het algemeene Omwindzel is zo groot als de Kroon, beſtaande uit gevinde: de byzondere uit ingeſneeden Blaadjes. De Bloempjes zyn meest wit, dooh ſommigen roodachtig en in 't midden komen 'er dikwils eenigen, die geheel rood zyn, voor. Men heeft 'er ook gezien, die de geheele Kroon roodachtig hadden. Breyn heeftze, by Mentz, met donker paarſche Bloemen gevonden.

IV. Afdeel. VI. Hoofd-stuk. *Digynia.*

Bloeijende is deeze Kroon als een Zonneſcherm uitgeſpreid, maar in 't Zaad ſchietende trekt zy zig toe en krygt dus de figuur van een Vogelneſtje, waar van de naam ontleend is. Alsdan beſtaat zy uit een menigte van Zaaden, die de grootte byna van een Pisſebed hebben, en door de ſtekelige ruigte veel naar een Diertje gelyken. Dit Zaad wordt onder de verwarmende geteld. Het is Windbreekende, en, wanneer men het in Bier laat geſten, dan wordt dit Bier gepreezen, als een uitmuntend Middel, om de Stonden en de Verlosſing voort te zetten; als ook tot Waterloozing.

De Tamme Daucus, die men gemeenlyk *Wortelkruid* noemt, is het Loof der zogenaamde Wortelen, Peen of Karooten. Hetzelve verſchilt van dat der Wilden weinig, doch de Kroontjes zyn veel yler en draagen ook minder Zaad. Van de Wortels heeft men, gelyk bekend is,

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

is, die langer en dunner zyn, geel van Kleur, gelyk de *Leidſe Wortelen*, welke voor de ſmaakelykſten gehouden worden; hoewel de Roode of Oranjekleurige *Hoornſe Wortelen* zoeter zyn. Daar is veel overleg noodig, om deeze Wortelen goed te teelen, zo dat zy niet Waterig zyn en een geurigen Smaak hebben. Het is dan geen ongezond Voedzel. Van donker rooden, daar TOURNEFORT van ſpreekt, by WEINMANN afgebeeld; vind ik geen melding by de Hovenieren (*). Ondertusſchen ſchynt het woord *Karoot* wel van het Hoogduitſch *Gar Roth*, dat is geheel rood, gelyk de Duitſchers die, volgens DODONÉUS, noemen, afkomſtig te zyn. Misſchien worden zy in Duitſchland en Vrankryk geteeld. Daar zyn ook Witte Wortels, *Poepen* genaamd, van de Pinkſternakels verſchillende. Dezelven groeijen ſchielyk, maar zyn, wegens de onſmaakelykheid, het teelen naauwlyks waardig.

II. *Daucus Mauritanicus.* Barbariſch.

(2) Wortelkruid *met Stekelige Zaaden; het middelſte Blommetje Vleeſchkleurig, onvrugtbaar; den gemeenen Stoel halfklootrond.*

Hier

(*) Noch by MUNTING, noch in het alom beroemde Werk, over 't aanleggen van Landhuizen, Luſthoven en Plantagiën, alwaar, bladz. 361, uitvoerig van de teeling der Geele en Roode Wortelen geſproken wordt.

(2) *Daucus* Seminibus hispidis &c. Daucus Hisp. Umb magnâ. TOURNF. *Inſt.* 308. Paſt. tenuifol. Rad. & Umb. luteâ: item Sicula hirſuta crispa. MOR. *Hiſt.* III. S. 9. T. 13. f. 3, 5.

Hier behoort de *Spaanſche Daucus* met een groote Kroon van TOURNEFORT: als ook de *fynbladige* van MORISON met de Kroon en Wortel geel; als mede de *Siciliaanſche* ruige gekrulde Wilde Pinſternakel van BOCCONE. Dr. SHAW vondt deeze Soort ook in Barbarie. Zy gelykt, buiten 't gemelde, naar de voorgaande zeer.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

(3) Wortelkruid *met effene Zaaden: de algemeene Kroon van onderen ſamengegroeid hebbende.*

III. *Daucus Visnaga.* Venkel-bladig.

Deeze, onder het *Gingidium* door ſommigen betrokken, heeft haare Groeiplaats ook in de Zuidelyke deelen van Europa, in Barbarie en de Levant. Zy heeft insgelyks, tot grondſteun van de Kroon, een vaſten Stoel, waar mede het Omwindzel, dat uit driedeelige Blaadjes beſtaat, is vereenigd. De Bloemen zyn paarſchachtig en de Zaaden wel geſtreept, doch niet ruig, zo min als de Steng. Van de Bloemſteelen der Kroontjes, als zy droog en verhard zyn, wordt, in de Ooſterſche Landen, tot Tandeſtookers gebruik gemaakt. Het Loof is byna als dat van Venkel geſnipperd.

(4) Wor-

(3) *Daucus* Seminibus lævibus &c. *Mant.* 352. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 97. SAUV. *Monsp.* 257. GOUAN *Monsp.* 136. GER. *Prov.* 242. GAR. *Aix.* 188. Fœnic. annuum &c. TOURNF. *Inſt.* 311. Ging. Umbellâ oblongâ. C. B. *Pin.* 151. Gingidium alterum. DOD. *Pempt.* 702. Visnaga Ging. Ang. LOB. *Icon.* 726.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(4) Wortelkruid, *dat de Straalen van 't Omwindzel plat heeft: de Slippen der Bladen omgekruld.*

IV. *Daucus Gingidium.* Kervel-bladig.

MATTHIOLUS hadt dit Kruid uit Syrie ontvangen, en bevondt het een Steng te hebben van anderhalf Voet hoog, die rond, gestreept, zwartachtig en knoopig was: het Loof geleek veel naar dat der Wilde Pinsternakelen, doch was glanzig helder groen; de Kroon wit, en rondom bezet met Blaadjes: in 't Zaad schietende, trokken zy zig samen, en waren Lymerig op 't aantasten. Waar uit bleek, hoe veel dit Kruid van de Kervel verschilde, daar het nogthans byna de Bladen van heeft. De Wortel en het Kruid was bitterachtig, doch zeer gezond tot Moes. Het groeit ook aan den Zeekant van Provence, doch by Montpellier in Languedok, volgens den Heer GOUAN, zeer zeldzaam.

V. *Muricatus.* Gedoornd.

(5) Wortelkruid, *dat de Zaaden driepuntig gedoornd heeft.* Hier

(4) *Daucus* Radiis Involucri planis : Laciniis recurvis. R. *Lugdb.* 97. Daucus mont. lucidus. TOURNF. *Inst.* 307. Gingidium Fol. Chærophylli. C. B. *Pin.* 151. Gingidium MATTH. *Comm.* 372. T. 373. GER. *Prov.* 242. GOUAN *Monsp.* 136. Pastin. tenuifolia Marina. MAGN. *Monsp.* 199. Pastinaca folio Oenanthes. BOCC. *Sic.* 74.

(5) *Daucus* Sem. aculeatis. Artedia muricata. *H. Cliff.* 89. Cauc. major Daucoides Tingitana. MOR. *Hist.* III. p. 308. S. 9. T. 14. f. 4. RAJ *Hist.* 469. HERM. *Par.* III. T. 111. Echinophora altera asperior platycarpos. COL. *Ecphr.* I. p. 95.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Hier zyn thans verſcheide Soorten van Caucalis t'huis gebragt. De eene Verſcheidenheid groeit in Barbarie: de andere aan de Oevers van de Middellandſche Zee. 't Gewas komt met het Wortelkruid in veele opzigten overeen, doch verſchilt allermeest door zyne ſterk gedoornde Vrugten, die naar Minkyzers gelyken, in het Barbariſche, alwaar zy paarſche punten hebben; doch in dat van Provence zyn de Stekels der Zaaden geelachtig. Dit heeft maar leggende Stengetjes van een halve Handbreed hoog.

AMMI.

De Omwindzels zyn Vinswyze verdeeld, de Blommetjes geſtraald en allen Tweeſlagtig; de Zaaden effen in dit Geſlagt, bevattende drie Soorten; naamelyk

(1) Ammi *met de Vinnetjes der onderſte Bladen* I. *Ammi majus.* Groot.

95. Tr 94. Cauc. Monſpel. echinato magno Fructu. C. B. *Pin.* 153. *β.* Caucalis pumila Maritima. C. B. *Pin.* 153. Lappula Canaria &c. J. B. *Hiſt.* III. p. 81. Caucalis Umbella bifidâ &c. GOUAN *Monsp.* 135. Cauc. Invol. univ. diphyllo. GER. *Prov.* 237. T. 10.

(1) *Ammi* Fol. infer. pinnatis &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 331. p. 206. *Veg.* XIII. Gen. 334. p. 229. *H. Ups.* 59. Ammi Laciniis Fol. Caul. Lanceolatis. *H. Cliff.* 89. R. *Lugdb.* 96. SAUV. *Monsp.* 232. GOUAN. *Monsp.* 137. GER. *Prov.* 242. Ammi majus. C. B. *Pin.* 159. Ammi vulgare. DOD. *Pempt.* 301. LOB. *Icon.* 721.

D 2

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

den Lancetvormig, Zaagswyze getand; de bovenſten veeldeelig Liniaal.

Dit Kruid, dat by den Griekſchen naam *Ammi*, met eenigszins verſchillenden uitgang, bekend is in de meeſte Taalen van Europa, groeit in Koornlanden en Wyngaarden der Zuidelyke deelen en in de Levant. By Weenen, in Oostenryk, groeit het ook wild op dergelyke plaatſen. Men vindt het by DODONÉUS en LOBEL afgebeeld: doch die verdeeling der bovenſte Bladen niet zeer blykbaar. Volgens den Heer VAN ROYEN zyn de Slippen der Stengbladen Lancetvormig. TOURNEFORT heeftze naauwkeurig in Plaat vertoond. De Steng groeit tot een Elle en meer hoogte, draagende op den top een uitgebreide Kroon, die met zeer korte fyne Blaadjes is omringd. Het Zaad, daar men in de Winkels den naam van *Sem. Ameos* of *Ammios* aan geeft, komt van de kleine Ammi, tot het Geſlagt van *Siſon* betrokken: wordende deeze, in onderſcheiding, *Groote Ammi* geheten.

II. *Ammi Copticum.* Egyptiſch.

(2) Ammi *met drievoudig gevinde Bladen, de Vinblaadjes Liniaal; het Zaad gedoornd.*

In Egypte is deeze waargenomen door FORSKAOHL. De Geſtalte is als die der Dille, groen; de

(2) *Ammi* Fol. ſuprade-compoſitis Linearibus Semine muricato, *Mant.* 56.

de Steng effen geſtreept. De Kroontjes beſtonden uit tien Straalen en hadden Omwindzels van ſmalle Blaadjes. De Bloemen waren wit: de Zaaden Kruiderig.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK.

(3) Ammi *met de Slippen van alle de Bladen Lancetvormig.*

III. *Ammi glaucifolium.* Zeegroen.

De aangehaalde van J. BAUHINUS komt, volgens hem, voor op drooge Steenige plaatſen in 't Graafſchap Montbelgard, aan de Grenzen van den Elzas en 't Hertogdom Bourgondie. De Heer HALLER betrektze onder de Planten van Switzerland. De Wortel heeft den Reuk der Krooten, met eenige ſcherpheid, en het Zaad is Kruiderig, volgens den eerstgemelden.

BUNIUM. Aardnoot.

Diit Geſlagt heeft eene eenvormige Bloem; een digt getropte Kroon, en de Vrugt, die gelyk in de anderen uit twee Zaadjes beſtaat, is Eyrond.

De eenigſte Soort (1) voert, wegens haaren Wor-

I. *Bunium Bulbocaſtanum.* Europiſche.

(3) *Ammi* Fol. omnium Laciniis Lanceolatis. GUETT. *Stamp.* II. p. 433. Ammi petræum glaucifol. perenne. MOR. *Hiſt.* III. p. 295. Daucus petræus glaucifolius. J. B. *Hiſt.* III. p. 58. HALL. *Helv.* 430.

(1) Bunium. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 332. p. 206. *Veg.* XIII. Gen 335. p. 229. *H. Cliff.* 91. R. *Lugdb.* 107. Bunium Bulbo globoſo. SAUV. *Monsp.* 256. GOUAN *Monsp.* 137. GER. *Prov.* 243. HALL. *Helv.* 782. Bulbocaſtanum majus folio Apii. C. B. *Pin.* 162. Bulbocaſtanum. DOD. *Pempt.* 333. Nu-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Wortel, die naar een Karsteng of Noot gelykt, den naam van *Bulbocastanum*. Zy groeit niet alleen in Duitschland, Engeland en Vrankryk, maar ook in onze Nederlanden, alwaar men het Gewas, buiten Haarlem, aantreft in de Zandige Zaaylanden. Het wordt van de Franschen *Terrenoix*, van de Engelschen *Earthnuts* of *Keppernuts*, en van de onzen *Aardnooten* geheten. Sommigen willen, dat hetzelve het *Bounion* van DIOSCORIDES zou zyn; waar van de Geslagtnaam is ontleend. LOBEL noemt het *Aardnoot der Noordelyke Landen*, doch men vindt het ook in Languedok en Provence, en elders aan de Middellandsche Zee; als ook in Switzerland.

Aan dunne Stengetjes komen Bladen voort, die dubbeld gevind en smal verdeeld zyn, naar die van Zee-Venkel gelykende. Het heeft groote witte Kroontjes, wier Omwindzel veelbladig en breedachtig is. De Bloempjes hebben de tippen omgeboogen. Het Zaad is blykbaar gestreept en welriekende. De Wortel, Bolachtig rond, is eetbaar en zoet, van Smaak tusschen Pinsternakels en Karstengen, wordende voor een zeer goed Voedzel gehouden.

BAUHINUS heeft een kleiner Soort onderscheiden gehad, welke hy uit Engeland en van de

cula terrestris Septentrionalium. LOB. *Icon.* 745. Pancaseolus. CÆS. *Syst.* 293. Bulbocastanum alt. Caule firmiore. BARR. *Rar.* 60. T. 244. OED. *Dan.* 220.

de Pyreneesche Bergen hadt bekomen; doch volgens den Heer HALLER schynt dezelve alleen door de fynte der Bladen te verschillen. Misschien is 't deeze, welke DODONÉUS *Kleine Aardnooten* noemt, en daar hy Stengetjes van maar een Span hoog aan toeschryft; zynde de Wortelen derzelve, van grootte als Karstengen, by Mentz gevonden door LONICERUS. Zy waren van buiten bruin, van binnen wit.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

CONIUM. Scheerling.

Halve Omwindzeltjes, die byna driebladig zyn: Hartvormige Bloemblaadjes; vrugtbaare Bloempjes en een Vrugtje, dat byna Klootrond is, met vyf Streepen, wederzyds gekarteld. Dus zyn de byzondere Kenmerken van dit Geslagt opgegeven, 't welk vier Soorten bevat.

(1) Scheerling *met gestreepte Zaaden.*

I. *Conium maculatum;* Gevlakte.

Deeze maakt het zeer bekende en door geheel Europa groeijende Kruid uit, dat men, volgens den Latynschen naam, in 't Italiaansch *Cicuta*, in 't Spaansch *Seguda*, in 't Fransch *Cigue* of wel *la grande Cigue* en in Languedok *Jau-*

(1) *Conium* Seminibus striatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 333. p. 206. *Veg.* XIII. Gen. 336. p. 229. *H. Cliff.* 92. R. *Lugdb.* 107. *Fl. Suec.* 226, 238. HALL. *Helv.* 433. KRAM. *Austr.* 72. GOUAN *Monsp.* 137. GER. *Prov.* 243. Cicuta major. C. B. *Pin.* 160. TOURNF. *Inst.* 306. MORIS. *Hist.* p. 290. S. 9. T. 6. f. 1. Cicutaria major vulg. CLUS. *Hist.* II. p. 200.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Jauvertasse noemt. De Engelschen noemen het *Hemlock*, de Duitschers *Schirling* en wy *Scheerling* of *Dolle Kervel*; om dat het sommige Beesten als dol maakt en naar de Kervel min of meer gelykt. Het groeit in Velden, Moeshoven, Wyngaarden, aan de kanten van Wegen en Slooten en op allerley woeste plaatsen.

Het heeft een dikke, holle, ronde, gearmde Steng, somtyds wel van agt Voeten hoog. In 't bleek groen is deeze Steng met paarsche Stippen en vlakjes bezaaid, 't welk 'er den bynaam aan geeft en dit Kruid zeer kenbaar maakt. De Bladen zyn groot, ruuwachtig, byna driedubbeld gevind; onaangenaam van Reuk. De Steng is zeer yl gekroond en de Kroonen hebben naauwlyks een Omwindzel: dat der Kroontjes en de Zaaden als in de Kenmerken is gezegd.

Dit Kruid, welk het *Koneion* van DIOSCORIDES schynt te zyn, is van ouds berugt wegens zyne nadeelige Eigenschappen. De Atheners hebben 'er, zo men wil, gebruik van gemaakt, om den vermaarden SOCRATES van kant te helpen. Sommigen hebben zelfs het uitwendig gebruik daar van afgeraaden; wegens de sterk verkoelende en verdoovende hoedanigheid. De Ondervinding, echter, toonde in laater tyd, dat het, van buiten opgelegd, dienstig ware om harde zelfs Kankerachtige Kliergezwellen te doen verslaan; om Pynlykheden van allerley soort te verzagten, enz. En, niettegenstaande de menigvuldige voorbeelden, dat het Menschen

en

en Beeſten duizelig, dronken en dol of zinneloos gemaakt hadt, ja doen ſterven; zo heeft men evenwel zig verſtout, om het tot een Geneesmiddel in Menſchen te gebruiken: misſchien daar op ſteunende, dat het in ſommige omſtandigheden geen nadeel hadt gedaan (*). IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Sedert het jaar 1760 heeft de *Cicuta*, wier Wortel reeds overlang door den Geneesheer RENEALME, tot een half Drachme, tegen Klierverhardingen der Ingewanden was ingegeven geweeſt, eenige Jaaren veel gerugt in ons Wereldsdeel gemaakt. De Heer STORCK, Doktor van het Burger-Hospitaal der Stad Weenen, gaf in dat Jaar een Werkje uit, waar in zyn Ed. meende te betoogen, dat men dit Kruid inwendig niet alleen zeer veilig, maar ook met veel vrugt tegen Klierverhardingen en Kankerachtige Gezwellen of Zweeren, ja ook tegen andere hardnekkige Kwaalen, anders ongeneeslyk,

(*) Het werkt in alle Beeſten niet op de zelfde manier. Voor Honden ſchynt het een volkomen Vergift te zyn; maar het is voor dezelven ook een onnatuurlyk Voedzel. Een Vos ſtierf 'er niet van, volgens WEPFERUS; Ganzen, Zwynen, die zo gulzig zyn, was het doodelyk. De Bokken eeten het zonder hinder; de Schaapen laaten 't ſtaan. Als de Koeijen het gedroogde Kruid, onder ander Hooy, krygen, doet het haar geen nadeel: maar de Paarden worden 'er dronken van, zo my door 't Landvolk is gezegd. En dit laatſte betrof het eigentlyke Kruid, dat ik hier beſchryf: want, wat de overige voorbeelden aangaat, is men niet verzekerd of dit, dan de Water-Scheerling of andere Vergiftige Kruiden van dien naam, ook gemeend worden.

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

lyk, kon laaten gebruiken. Men moest, volgens zyn Voorſchrift, niet den Wortel maar het Loof neemen, en het Sap daar van, tot een Extrakt verdikt, als Pillen, by weinig Greinen teffens, doch allengs vermeerderende, ingeeven. In het gedagte Hospitaal hadt zyn Ed. 'er verſcheide Geneezingen door uitgewerkt en nooit eenig nadeel daar van bevonden (*).

Deeze voordeelige Berigten deeden wel haast alle voornaame Geneesheeren en Heelmeeſters van Europa naar beveſtiging hier van, door eigen Waarneemingen, reikhalzen. Inzonderheid werdt hunne iever opgewekt, toen de Heer STORCK, in 't volgende Jaar, Keizerlyke Lyf-Arts en Hofraad geworden, een veel dikker Werkje over dit onderwerp uitgaf, brengende daar in de voorbeelden by van omtrent veertig Geneezingen, in 't gedagte Hospitaal door zyn Ed. uitgewerkt en een menigte Berigten van Genees- en Heelkundigen uit verſcheide deelen van Europa, die de voordeelige uitwerkingen van de Dolle Kervel beveſtigden. Zyn Ed. Kollega, in de bediening van 't gedagte Hospitaal, ſchreef dus dienaangaande.

„ Groote, verouderde, pynlyke Knoestge-
„ zwellen, inzonderheid by de Oorklieren, in
„ de Oxelen, aan den Hals, in de Borſten,
„ enz.

(*) Zie het Uittrekzel van het gedagte Werkje, genaamd ANT. STÖRCK *Libellus* &c. in het Vyfde Deel der *Uitgezogte Verhandelingen*, bladz. 351, enz.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

,, enz. heb ik, door het enkele in- en- uitwen-
,, dige gebruik der Cicuta, opgelost en verdree-
,, ven. Vuil-Etterige voortkruipende, Kan-
,, kerachtige Zweeren, hardnekkig tegen alle
,, Middelen, heb ik daar door volkomen gene-
,, zen en diep indringende Pypzweeren dikwils
,, toegeheeld gezien. Groote Gezwellen aan de
,, Kniejen, welken andere Geneesheeren en
,, Heelmeesters voor ongeneeslyk verklaard had-
,, den, heb ik en de Heer HAFFNER, ver-
,, maard Heelmeester van ons Hospitaal, door
,, de Cicuta alleen veelmaalen geheel verdree-
,, ven. Zodanig, dat het Gewricht niet alleen
,, zyne beweeglykheid wederkreeg, maar dat
,, ook de Beenen, 'er door uitgeteerd, weder-
,, om wel gespierd wierden. Dus hebben wy
,, ten uiterste wanhopige Patienten ten volko-
,, menste genezen" (*).

De Proeven die in Vrankryk, Engeland en onze Provintiën, inzonderheid in deeze Stad, met het Extrakt, dat men toen in menigte van dit Kruid maakte, gedaan werden, beantwoorden ondertusschen geenszins aan het breed opgeeven van den Heer STORCK en zyne aanhangers. Inzonderheid bleek dit, wanneer men 't ingaf tegen de Kanker in 't Borst, voor welke het

(*) ANT. STÖRCK Libellus secundus, *quo confirmatur Cicutam, non solum usu interno tutissime adhiberi, sed & esse simul Remedium valde utile in multis Morbis, qui hucusque curatu impossibiles dicebantur.* Vindob. 1761.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

het wel allermeest, volgens de Opgaave van dien Heer, tot een Geneesmiddel ſtrekken moest. Want dit was eigentlyk een Kwaal, welke men tot nog toe voor ongeneeslyk heeft aangezien. Men raakte in twyfeling, of men het regte Kruid wel had, als ook of de Bereiding eenig Geheim mogt inſluiten. Hier op werdt het Extrakt van Weenen ontbooden en dit ſlaagde niet beter. Toen beſloot de Heer STORCK zelf de Afbeelding uit te geeven, van het door hem gebruikte Kruid, in een Werkje (*), waar in hy zig beklaagde, dat de Weener Apotheekers uit hoofde der menigte van Extrakt, die begeerd en van buiten ontbooden werdt, hetzelve, tegen zyne Onderrigting, van 't Afkookzel van droog Kruid gemaakt hadden, waar door het minder kragtig moeſt zyn. Zelf hadt zyn Ed. 'er in de ergſte Kankers van Vrouwen Borſten, ſomtyds een ſpoedige Geneezing, ſomtyds een aanmerkelyke verligting; ſomtyds geen uitwerking van gezien. Verſcheïde honderd Ponden van het Extrakt waren door hem, zonder eenig nadeel, ingegeven; niettegenſtaande ſommigen 'er, by vermeerdering, van twee Greinen tot twee Drachmen 's daags, van gebruikt hadden. En, zo men op zyne Gevolgtrekkingen acht geeft, is 'er naauwlyks een in- of uitwendige Sleepende Kwaal, waar in het niet van goede uitwerkingen was geweest. Ja het verſterkte de Natuur in

(*) ANT. STORCK *Supplementum necessarium de Cicuta.* Vindob. 1761.

in haare Werkingen zodanig, dat zelfs de Vrugtbaarheid en Voortteeling, daar door, in sommige gevallen, bevorderd werdt. Kundige Geneesheeren, ondertusschen, zo in Engeland als in Vrankryk, hebben wel dra aangetoond, dat de Voorbeelden van Geneezingen, welken de Heer STORCK bybragt, veelal twyfelachtig waren. Te Londen hadt men zelfs een aanmerkelyk nadeel van het Extrakt bevonden. Te Parys en hier te Amsterdam voerde het, zo veel men bespeuren kon, niets uit. Dus is de nuttigheid van de Dolle Kervel meest aan de zyde van den Heer STORCK, tot zyne bevordering, geweest (*). Volgens den Heer RUTTY evenwel, zou men te Dublin in Ierland, van het Extrakt der Bladen tot twee Drachmen, van het uitgeperste Sap tot twee Lepels vol in 't Etmaal, en van het opleggen der Bladen in Pap, alles met malkander eenige Jaaren lang gebruikt, in Klier-Gezwellen, Kankers en Vuile Zweeren, goede uitwerkingen gezien hebben. Nu kortlings, verhaalt hy, heeft een Engelschman ontdekt, dat het Extrakt, uit de Zaaden der Dolle Kervel bereid, veel kragtiger is en beter tot Geneeskundig gebruik dan dat der Bladen (†).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(2) Scheer-

(*) Zie dienaangaande het Uittrekzel der Aanmerkingen van den Londenschen Geneesheer ANDRÉE. *Uitgezogte Verhand.* VIII. DEEL, bladz. 321. als ook de mynen VI. DEEL, bladz. 462: en verder het Regifter aan 't end van 't X. DEEL, op *Cicuta*, *Scheerling*, *Dolle Kervel.*

(†) *Mat. Med.* Lond. 1775.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(2) Scheerling *met de Zaaden eenigermaate gedoornd ; de Bloemſteelen gegroefd ; de Blaadjes geſleufd en ſtomp.*

II. *Conium rigens.* Styve.

Deeze, aan de Kaap der Goede Hope op 't Strand groeijende, gelykt naar de volgende, doch is grooter, regtopſtaande en ſtyftakkig. Zy heeft de Steng paarſchachtig en geſtreept, zo wel als de Bloemſteelen, en de Bladſteelen overlangs geſleufd: de Bladen dubbeld gevind, ſamengevouwen, ſtomp, gekarteld, hard, van Kleur als die der Wynruit. De Kroon, die ſtyf, kort en digt getropt is, heeft een vyfbladig, kort Omwindzel: de Omwindzeltjes zyn zevenbladig: de Bloemblaadjes wit, Lancetvormig, omgewonden, egaal: alle Bloempjes vrugtbaar: de Zaaden roodachtig gedoornd en tevens geſtreept, gelyk in de voorgaande.

III. *Africanum.* Kaapiche.

(3) Scheerling *met gedoornde Zaaden, de Blad- en Bloemſteelen effen.*

Deeze, ook van de Kaap afkomſtig, heeft Bladen, in figuur naar die van Wynruit gelykende, maar de Steng en Takjes zyn ſlap, niet geſtreept: de Kroonen in vieren gedeeld; de

(2) *Conium* Sem. ſubmuricatis, Pedunculis ſulcatis, Foliolis Canaliculatis obtuſis. *Mant.* 56, 352, 512.

(3) *Conium* Sem. muricatis, Petiolis & Pedunculis lævibus. Con. Sem. aculeatis. *H. Cliff.* 92 R. *Lugdb.* 107. Caucalis Afr. folio minore Rutæ. BOERH. *Lugdb.* p. T. 63.

de Kroontjes veelbloemig, beiden met een kort Omwindzel. Sommige Bloempjes zyn onvrugtbaar: de Zaaden langwerpig, gedoornd, meer bultig dan breed, met blyvende Styltjes gekroond. BOERHAAVE heeft 'er, uit den Leidsen Tuin, de Afbeelding van gegeven.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(4) Scheerling *met Straalswys' gedoornde Zaaden.*

IV. *Conium Royeni.* Egyptische.

De Hoogleeraar D. VAN ROYEN hadt den Ridder gemeld, dat deeze uit Egypte afkomstig ware. Het schynt die te zyn, welke BUXBAUM, onder den naam van *Orientaalsche Akker-Klissen*, met fyn verdeelde Bladen, paarsche Bloemen en groote Vrugten, heeft afgebeeld.

SELINUM. Selie.

In dit Geslagt is het Omwindzel omgebogen; de Bloemblaadjes zyn Hartvormig egaal: de Vrugt is langwerpig ovaal, samengedrukt plat, in 't midden gestreept en de Bloempjes zyn vrugtbaar.

Het bevat vyf Soorten, die allen in Europa t'huis behooren.

(1) Selie *met een Karootachtigen veelvoudigen Wortel.*

I. *Selinum sylvestre.* Wilde Peterselie.

Dit

(4) *Conium* Sem. Radiato-spinosis. Caucalis Orient. Arvensis tenuifolia, &c. *Cent.* III. p. 16. T. 28.

(1) *Selinum* Radice Fusiformi multiplici, *Syst. Nat.* XII. Gen.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Dit Kruid groeit volgens den Heer DE GORTER, in onze Nederlanden, alwaar men het in Bosschagie, of aan de kanten der Plantagiën, by Haarlem, Utrecht, Zwol en elders aantreft. Sommigen hebben het voor 't *Thysselinum* van PLINIUS gehouden; van anderen wordt het *Wilde Peterselie* genoemd. Het zoude, volgens MORISON, by Blois in Vrankryk voortkomen, en, volgens LINNÆUS, op verscheide plaatsen in Duitschland; maar by Weenen in Oostenryk heeft men 't niet gevonden. Het groeit in Switzerland, zo de Heer HALLER verzekert, die op de veelvuldigheid van den Wortel gelet heeft, welke uit verscheide Cylindrische Knobbels bestaat, dat zeldzaam is onder de Kroontjes-Kruiden. Men kan de Afbeelding en beschryving by LOBEL vinden. 't Gewas, dat een Elle hoog groeit, bevat een Melkachtig Sap, 't welk in de Wortel gezegd wordt zeer scherp te zyn.

II. *Selinum palustre.* Wilde Eppe.

(2) Salie, *die eenigermaate Melk geeft, met een enkelen Wortel.*

Dee-

Gen. 334. p. 207. *Veg.* XIII. Gen. 337. p. 229. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 106. Apium Lacteo succo turgens. C. B. *Pin.* 153. Thyssel. Plinii. LOB. *Icon.* 711.

(2) *Selinum* sublactescens Radice unicâ. HALL. *Helv.* 443. Sel. Foliolis & Lacinulis oblongo-linearibus. GUETT. *Stamp.* II. p. 70. Selinum palustre Lactescens. *Fl. Lapp.* 110. *Suec.* 227, 239. *H. Cliff.* 92. R. *Lugdb.* 116. Seseli palustre Lactescens. C. B. *Pin.* 162. *Prodr.* 85. *Ic.* Apium sylvestre s. Thysselinum. DOD. *Pempt.* 699. Thyssel. Dod. MORIS. *Hist.* III. p. 317. S. 9. T. 17. f. 2.

Deeze is gemeen in de middelste en Noordelyke deelen van Europa, en onderscheidt zig, volgens den Ridder, doordien de Stengen diep gestreept zyn, doorgaans enkeld en harder; terwyl het voorgaande Kruid dezelven effen en menigvuldig heeft. Die van MORISON moet derhalve hier t'huis gebragt worden, als hebbende de Steng gestreept en twee Ellen hoog: zo ook de *Wilde Eppe* van DODONÆUS. Op sommige plaatsen van Duitschland noemt men dit Gewas *Olsenich*, en het kan, met reden, *Water-Eppe* geheten worden, alzo het in Poelen en Moerassen, of aan de kanten van Slooten, zo hier, als in Switzerland, en omstreeks Parys groeit. De uiterste Vinblaadjes zyn wat langer en smaller dan in 't voorgaande. De Wortel is brandend scherp, en wordt van de Laplanders, byzonder als zy ter Kerke gaan, in plaats van Tabak gekaauwd. VAILLANT heeft deeze Soort met de volgende verward: doch zy zyn alle drie moeielyk van elkander te onderscheiden; te meer, om dat het Gewas in de Tuinen zeer verandert.

IV. AFDEEL, VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(3) Selie *met een gesleufde scherphoekige Steng; het* Carvifolia.

III. *Selinum Carvifolia,* Karweybladige.

(3) *Selinum* Caule Sulcato acutangulo &c. Selin. Foliolis pinnatim laciniatis. GMEL. *Sib.* I. p. 204. T. 48. Angelica tenuifolia. RIV. *Pent.* RUPP. *Jen.* 277. DILL. *Giess.* 137. JACQ. *Austr.* T. 16. Caruifolia. C. B. *Pin.* 158. VAILL. *Paris.* 192. T. 5. f. 2. rel. vide. *Mant.* 353.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

het algemeene Omwindzel verdwynende; de Stampers van de Vrugt omgeboogen.

De Bladen van het Kruid, dat de laatstgemelde by Parys vondt, gelyken naar die van Karwey, als langwerpig zynde en uit veele ingesneedene Vinblaadjes, aan éénen Bladsteel, samengesteld. De gelykenis is zo groot niet in die, welke de Heer GMELIN byna tot de Eerste Soort betrekt, groeijende van de Rivier Jaik tot de Oby in het binnenste van Siberie, en nog minder in de *Smalbladige Engelwortel*, by Giessen groeijende, door DILLENIUS beschreeven; als wiens Bladen naar die van de Dolle Kervel geleeken. Doch de Bladen verschillen in deeze Soort, zynde volgens sommigen twee, volgens anderen driedubbeld gevind en spits uitloopende, aan de punten wit; de Stengen uitgegroefd met scherpe kanten; de Zaaden hebben vier Sleuven of drie Ribben overlangs en wyken met de zyden van elkander.

IV. *Selinum Segueri.* Gekruiste.

(4) Selie *met de kleine Blaadjes gekruist en geen algemeen Omwindzel.*

Naar den Heer SEGUIER, die eene beschryving der Veroneesche Planten uitgegeven heeft, is

(4) *Selinum* Fol. partialibus decussatis, &c. JACQ. *Hort.* T. 61. Ligust. Alpinum perenne &c. SEG. *Ver.* II. p. 41. T. 13. An Lig. Alp. Fol. Cicutæ ten. & glabris. TILL. *Pis.* 98. T. 39. f. 2?

is deeze gebynaamd. Hy noemtze *Alpisch Ligusticum*, dat overblyft, met Bladen van de Ferula en witte Bloemen. Hetzelve groeit in Italie.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(5) Selie *met een getropte Kroon; het algemeene Omwindzel omgeboogen; het Zaad met vyf Vliezige Ribben.* V. *Selinum Monnieri.* Vliezige.

Deeze, door den Heer JACQUIN zo wel als de voorgaande afgebeeld, is in de Zuidelyke deelen van Vrankryk waargenomen door den Heer MONNIER. De Steng is omtrent een Voet hoog, met veele Takjes en driedubbeld gevinde Bladen, met smalle Blaadjes; het Loof ruig en het geheele Gewas gelykt naar de Kleine Scheerling. Het Zaad is klein.

ATHAMANTA. Beerwortel.

De Bloemblaadjes zyn Hartvormig, ingeboogen, uitgerand: de Blommetjes tweeslagtig; de Zaaden maaken een langwerpig Eyronde gestreepte Vrugt uit, in dit Geslagt, 't welk negen of tien Soorten, meest Europische, bevat; als

(1) Beerwortel *met dubbeld gevinde platte Bladen,* I. *Athamanta Libanotis.* Kruiderige.

(5) *Selinum* Umbellâ confertâ, Involucro universali reflexo, Sem. quinque Costis Membranaceis. *Am. Acad.* V. p. 269.

(1) *Athamanta* Fol. bipinnatis planis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 335. p. 207. *Veg.* XIII. Gen. 338. p. 230 *Fl. Suec.* 229. Libanotis Pinnulis &c. HALL. *Helv* 451. Opusc. 250. Libanotis minor Apii folio & Daucus montanus Apii folio minor. C. B. *Pin.* 157. *Prodr.* 77. *Icon.*

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

den, een half Klootronde Kroon en ruige Zaaden.

Tweewyvige.

Op drooge Berg-Velden, zo in de Noordelyke als in de Zuidelyke deelen van Europa, groeit deeze, die, volgens HALLER, dit byzondere Kenmerk heeft, dat de Blaadjes der eerste Vindeeling, van den tweeden rang, kruislings staan; de anderen niet; 't welk ook in de Karwey plaats heeft en in de Gekrulde Pimpernel. Voorts zyn de Bladen, naar den Ouderdom van 't Gewas, ongemeen verschillende, somtyds een Elle, somtyds maar een Handbreed lang en dus ook grover of fyner ingesneeden, doch altoos 't gedagte Kenmerk hebbende. De Kroon is groot en niettemin zeer digt, bestaande uit veertig kleine Kroontjes. De Steng is van twee Duim tot een Elle hoog en heeft een Kegelvormigen, scherpen, Kruiderigen Wortel. De Bloem is wit: de Stylen van de Vrugt zyn paarschachtig en het Zaad eenigermaate ruig, doch ook somtyds glad.

II. *Athamanta Cervaria.* Gekruiste.

(2) Beerwortel *met Kruiswys' gevinde insnydig-gehoekte Bladen en kaale Zaaden.*

Deeze is van RIVINUS *Cervaria* genoemd, om dat de Duitschers het Kruid *Hirschwurts*, dat

(2) *Athamanta* Fol. pinnatis decussatis &c. Selin. Fol. Radicalibus serratis &c. *H. Cliff.* 92. *H. Ups.* 59. Daucus mont. Apii folio major. C. B. *Pin.* 150. Dauci tertium Genus. FUCHS. *Hist.* 233. Cervaria. RIV. *Pent.* 12.

dat is Hertenwortel heeten. Men vindtze by sommigen *Groot Berg-Wortelkruid*, met Eppe-Bladen, getyteld. De Groeiplaats is overal in de Bergachtige deelen van Europa. De Wortel en het Zaad heeft een aanmerkelyke Kruiderigheid. 't Gewas is moeielyk van 't voorgaande en volgende te onderscheiden.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(3) Beerwortel *met gevinde, insnydig-gehoekte Bladen.*

III. *Athamanta Sibirica.* Siberische.

Deeze, in Siberie waargenomen door den Heer GMELIN en zeer duidelyk afgebeeld, heeft alleenlyk de Wortelbladen Kruiswyze gevind, en de Steng van een half Voet tot twee Ellen lang. De Reuk is byzonder, eenigszins naar dien der Bokken zweemende. De Bloemen zyn van onderen rood.

(4) Beerwortel *met byna dubbeld gevinde Bladen, de Blaadjes nederwaards op elkander leggende: de Kroontjes Linsvormig.*

IV. *Condensata.* Digtgekroonde.

In Siberie is ook deeze waargenomen, die de Steng maar een Voet hoog heeft, met twee of drie Bloemdraagende Takjes en gesleufde Blad-

(3) *Athamanta* Fol. pinnatis inciso-angulatis. *H. Ups.* 60. Ath. Fol. pinnatis pinnatifidis, Radicalibus decussatis. GMEL. *Sib.* I. p. 186, Tab. 40. fig. 1, 2.

(4) *Athamanta* Fol. subbipinnatis, Foliolis deorsum imbricatis, Umbellâ Lentiformi. Daucus montanus, Pimpinellæ Saxifragæ Hircinæ folio. PLUK. *Alm.* 129. T. 173. f. 1.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Bladsteeltjes. De onderste Kwab der Vinblaadjes is grooter, waar door zy zig als gekruist vertoonen. Het Kroontje is zeer digt en rond, met witte Bloempjes en paarsche of bruine Meelknopjes. Het Engelsche Berg-Wortelkruid van PLUKENET gelykt veel naar dezelve.

V. *Athamanta Oreoselinum.* Yibladige.

(5) Beerwortel *met de Vinblaadjes wyd van malkander.*

Den naam van *Berg-Selie* voert deeze, in 't Grieksch, by CLUSIUS, zynde anders *Zwarte Berg-Eppe* genoemd geweest, wegens de donkerheid van het Loof. Haar Groeiplaats is in Duitschland, Engeland en Vrankryk, op lugtige Heuvels en Bergen. LOBEL heeft 'er eene goede Afbeelding van, onder den naam van *Oreoselinum* of *Petroselinum*: want het Loof gelykt naar dat der Peterselie zeer. Men zou ze, derhalve, *Berg-Peterselie* kunnen heeten. Die van Silezie, zegt DODONÉUS, noemenze *Veelgutta*, dat zo veel zegt als *Multibona*: om dat het Kruid van groote nuttigheid zou zyn. Dit is de reden, dat men 't voor 't echte *Oreoselinum* nahoudt in sommige Duitsche Apotheeken. De Heer HALLER bevondt, in Switzerland, den

(5) *Athamanta* Foliolis divaricatis. *Fl. Suec.* II. N. 241. Selinum Fol. ovato-acutis &c. *H. Cliff.* 42. R. *Lugd.* 106. Sel. Pinnis ad angulos obtusos pinnatis. HALL. *Helv.* 444. Ap. Mont. Fol. ampliore & nigr. C. B. *Pin.* 153. Oreoselinum CLUS. *Hist.* II. p. 195. Oreos. s. Petroselinum. LOB. *Icon.* 707. Oreos. s. Veelgutta. DOD. *Pempt.* 696.

den Wortel Kruiderig en Harstgeevende te zyn, van boven met een Borstelig Kroontje, gelyk de meesten van dit Geslagt. De Bladen zyn van omtrek zeer groot. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(6) Beerwortel *met de onderste Bladen glanzig; de middelste Kroontjes byna ongesteeld; de Zaaden Haairig.* VI. *Athamanta Sicula.* Siciliaansche.

Door den Italiaan ZANONI is deeze, welke in zyn Tuin groeide, zeer fraay afgebeeld, en beschreeven. Hy meent dat dezelve de tamme Pinsternakels of Wortelkruid met donker-roode Wortelen, van LOBEL zy, wordende dezelven onder Salade gegeten. Het Loof was zeer fyn, en hadt, als men 't nuttigde, den Smaak van Sellery, scherper dan in eenig ander gedeelte van 't Gewas. De Wortel, echter, zig een weinig onder den Stoel in vier of vyven verdeelende, verschilt van die van LOBEL zeer.

(7) Beerwortel *met platte, ruige, smalle Vinblaad-* VII. *Cretensis.* Kandiasche.

(6) *Athamanta* Fol. inferioribus nitidis &c. *H. Ups.* 60. Ath. Foliolis multifidis planis &c. *H. Cliff.* 93. R. *Lugdb.* 97. Daucus secundus Siculus Sophiæ folio. ZAN. *Hist.* 80.

(7) *Athamanta* Foliolis Linearibus planis hirsutis. *Mat. Med.* 143. Ath. Fol. Capillaribus &c. *H. Cliff.* 93. R. *Lugdb.* 97. Libanotis Fol. tenuissime pinnatis. HALL. *Helv.* 451. Daucus Creticus Semine hirsuto. J. B. *Hist.* III. p. 56. Daucus Fol. Fœniculi tenuissimis. C. B. *Pin.* 150. Daucus Creticus. CAM. *Epit.* 536. Daucus Cret. verus Dioscoridis. LOB. *Icon.* 722. JACQ. *Vind.* 218. *Obs.* 21.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

blaadjes, de Bloemblaadjes in tweeën gedeeld, de Zaaden langwerpig ruig.

Van deeze Soort komt het Zaad, dat men in de Winkels *Semen Dauci Cretici* noemt, zynde in de Theriaak en andere Samengeſtelde Opiaaten byna alleen in gebruik. Het geheele Gewas heeft een ſcherpen Kruiderigen Reuk en Smaak, volgens den Heer HALLER, die hetzelve op alle hooge Bergvelden van Switzerland, byna, aantrof en beſchreef. Daar was eene Verſcheidenheid van met korte, ruige, breedere Bladen, hebbende de andere dezelven yler, langer en byna glad. CAMERARIUS heeft 'er de eenigſte goede Afbeelding van gegeven, zeggende dat de Bladen als die van Venkel, doch zwarter en kleiner zyn; de Zaadjes langwerpig geſpitst, witachtig ruig en van eenen Kruiderigen Smaak, als men ze kaauwt ook aangenaam van Reuk. Omſtreeks Weenen is dit Gewas niet minder op de Bergvlakten gemeen, hebbende, volgens de Waarneeming van den Heer JACQUIN, een Wortel als die van den gewoonen Daucus, een Duim dik en anderhalf Voet lang; en een geſtreepte ruige Steng van minder dan twee Voeten hoogte. In 't wilde, zegt hy, zyn de Bladen ruig en ſchraal, doch, in de Tuinen gekweekt, Sappig, dik, brooſch en zeer glanzig glad. De algemeene Kroon heeft Blaadjes; de

by-

byzondere hebben Borſtelige Draadjes tot Omwindzel. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. VIII.

(8) Beerwortel *met veeldeelige Bladen; de Slippen ſmal, rondachtig, geſpitst.* *Athamanta Annua.* Jaarlykse.

Deeze, waar van de voorgaande misſchien haaren bynaam heeft, is van MORISON daar toe betrokken geweest, wien de voornaamſte Kruidkundigen, zelfs TOURNEFORT en BOERHAAVE, en veele anderen, gevolgd hebben: doch billyk is zy, door den Hoogleeraar A. VAN ROYEN, daar van onderſcheiden. Deeze groeit op Creta, hedendaags Kandia genaamd.

(9) Beerwortel *met de Zaaden Vliezig, geſtreept; de Bladen drievoudig gevind, glad, en de Vinblaadjes veeldeelig.* IX. *Chinenſis.* Chineeſche.

De Heer BARTHRAM, de Zaaden van deeze uit Virginie zendende, heeft dezelve, dat zonderling is, *Chineeſche* genoemd, zo LINNÆUS aanmerkt. 't Gewas heeft de Steng hoekig, opgeregt, doch een weinig bogtig, met Bladen als van de Kervel en de Kroontjes minder uitgebreid; gelykende, in geſtalte, naar de Berg-Selie.

(10) Beer-

(8) *Athamanta* Fol. multipartitis &c. R. *Lugdb.* 98. Myrrhis annua Semine ſtriato. MOR. *Umb.* 67. Myrrh. tenuifolia annua Cretica. MORIS. *Hiſt.* III. p. 302.

(9) *Athamanta* Seminibus Membranaceo-ſtriatis &c.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(10) Beerwortel *met Haairachtige Blaadjes en gladde gestreepte Zaaden.*

X. *Athamanta Meum.* Echte.

Deeze is de *Echte Beerwortel*, of het Kruid dat men eigentlyk, wegens de ruigte van den Wortel, *Radix Ursina* noemt. Dat hetzelve in de Winkels den naam van *Meum Athamanticum* voerde, gaf aanleiding tot den Geslagtnaam van Kruiden, die allen meer of min van deeze ruigte hebben. De Uitvinder, of een Berg in Thessalie, zouden oirzaak zyn van dien bynaam. Het wordt van sommigen *Varkens-Venkel* of *Wilde Venkel* genoemd; doch is meest bekend by den naam van *Meum*, *Meo* of *Meu*; dewyl men 't het *Mejon* van DIOSCORIDES acht te zyn. Het groeit op de hooge Gebergten van Duitschland, Vrankryk, Italie, Switzerland, enz.

De Bladen zyn zo groot van omtrek niet als die van Venkel en gelyken naar Dille-Bladen: de Steng is een Voet hoog, daar het in 't wilde groeit: de Bloessem groenachtig wit. Men heeft aan den Wortel eene Windbreekende en afdryvende kragt toegeschreeven. Hy is Kruiderig en verwarmende, ook dienstig tegen afloopende Koortsen, wordende in Engeland veel in Aftrek-

(10) *Athamanta* Foliolis Capillaribus, Sem. glabris striatis. *H. Cliff.* 93. *Ups.* 60. *Mat. Med.* 144. R. *Lugdb.* 97. SAUV. *Monsp.* 256. GOUAN *Monsp.* 138. GER. *Prov.* 244. KRAMER *Anstr.* 73. JACQ. *Vind.* 47. Meum Fol. Anethi. C. B. *Pin.* 148. Meum. DOD. *Pempt.* 305. HALL. *Helv.* 426.

trekzel gebruikt, zo BLAIR aantekent. Hy komt in de Theriaak en andere Winkelmiddelen. Het Zaad is scherp van Smaak en ruikt naar Meliloten.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

PEUCEDANUM. Haairstreng.

Dit Geslagt heeft de Vrugt Eyrond, wederzyds gestreept, met een Wiek omringd. De Omwindzels van de Kroon en Kroontjes zyn zeer kort. Veel Bloempjes misdraagen. De Haairige dunte der Vinblaadjes geeft het den naam.

Het bevat zes, altemaal Europische Soorten, naamelyk.

(1) Haairstreng *met vyfmaal in drieën gedeelde, Draadachtig smalle Bladen.*

I. *Peucedanum Officinale.* Varkens-Venkel.

Dit Kruid, op vette Landen in de Zuidelyke deelen van Europa zo wel als in Duitschland groeijende, voert den Griekschen naam *Peucedanum*, om dat het Loof eenigermaate naar dat van den Pynboom gelykt. Dus noemen het de Italiaanen en Franschen *Peucedano*; maar in 't gemeen noemt men 't *Varkens-Venkel*, en by de Duitschers, als ook in Engeland, *Haairstreng* Het komt in onze Nederlanden op sommige plaatsen voor. 't Groeit

(1) *Peucedanum* Fol. quinquies tripartitis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 336. p. 208. *Veg.* XIII. Gen. 339. p. 231. *H. Cliff.* 93. *Ups.* 60. *Mat. Med.* 126. R. *Lugdb.* 98. GOUAN *Monsp.* 138. GER. *Prov.* 244. KRAM. *Austr.* 74. Peucedanum Germanicum & majus Italicum. C. B. *Pin.* 149. GORT. *Belg.* 77.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

't Groeit met dunne knoopige Stengen, somtyds een Elle hoog, met Bladen als gezegd is, veel uitgebreider dan die van Venkel, en Kroonen van geele Bloempjes. De Wortel gaat somtyds ter diepte van twee Ellen nederwaards. Hy is van buiten zwartachtig, van binnen wit; geevende, als men hem kwetst, een geelachtig, stinkend Sap uit, dat schielyk opdroogt, en hierom noemen de Duitschers het Kruid ook wel *Zwavelwortel.* Inwendig heeft men 'er een oplossende kragt, inzonderheid tegen Borstkwaalen; uitwendig eene Wondzuiverende aan toegeschreeven.

II. *Peucedanum Alpestre.* Alpische.

(2) Haairstreng *met Liniaale getakte Blaadjes.*

De Kroontjes zyn zeer groot in dit Kruid, dat onder den naam van *Alpische Ferula* door BOERHAAVE onder de Planten van den Leidsen Akademie-Tuin, waar men het nog vindt, is beschreeven.

III. *Minus.* Kleine.

(3) Haairstreng *met gevinde Bladen; de Blaadjes Vinswyze verdeeld; de Slippen Liniaal,*

(2) *Peucedanum* Fol. Linearibus ramosis. *H. Cliff.* 94. R. *Lugdb.* 98. Ferula Fol. Libanotidis brevioribus, Alpestris, Umbellis amplissimis. BOERH. *Lugdb.* I. p. 65.

(3) *Peucedanum* Fol. pinnatis, Foliolis pinnatifidis &c. HUDS. *Angl.* 101. Peucedanum minus. C. B. *Pin.* 149. RAJ. *Angl.* III. p. 217. Selinum montanum pumilum Clusii, Fl. albo. J. B. *Hist.* III. p. 17.

aal, tegen elkander over; de Steng zeer Takkig uitgebreid. IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

Omstandig is deeze voorgesteld, die het Kleine Peucedanum van C. BAUHINUS uitmaakt, en de laage Berg-Selie van CLUSIUS met witte Bloemen. Zy is in Engeland wild groeijende gevonden.

(4) Haairstreng *met Vindeelige Blaadjes; de Slippen tegen elkander over; het algemeene Omwindzel tweebladig.* IV. *Peucedanum Silaus.* Veldminnend.

Op vogtige Velden, zo in de Zuidelyke als middeldeelen van Europa, groeit dit Kruid, dat de Heer HALLER niet zeldzaam vondt in Switzerland. Het heeft een hoekige gearmde Steng, van twee Voeten en hooger, met groote yl verdeelde Bladen, wier Vindeelingen, aan den grooten Bladsteel, wederom gepaard, en aan 't end driedeelig zyn met Lancetvormige Slippen, donker groen, van onderen bleek. Het algemeene Omwindzel ontbreekt dikwils: de byzondere zyn gebladerd. Het Zaad, zo wel als de Wortel, wordt Steenbreekende geacht te zyn, en hierom wordt het Kruid van de Engelschen wel *Steenbreeke* genoemd.

(5) Haair-

(4) *Peucedanum* Foliolis pinnatifidis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 98. GOUAN *Monsp.* 139. GER. *Prov.* 244. KRAM. *Austr.* 74. LEIS. *Hal.* 232. Seseli Pratense. C. B. *Pin.* 162. RAJ. *Angl.* III. p. 216. Siler alterum pratense. DOD. *Pempt.* 310.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

V. *Peucedanum Alsaticum.* Rynsche.

(5) Haairstreng *met Vindeelige Blaadjes, de Slippen driedeelig stompachtig.*

In vogtig Kreupelbosch van den Elsaz en de Paltz komt deeze voor, welke daar van den bynaam heeft. In de Puinhoopen van 't Kasteel van Oppenheim nam de Heer HALLER dit Kruid overvloedig waar, hebbende een Steng van Mans hoogte, meestal paarsch, diep gegroefd en zeer Takkig. De Bladen, by den Grond, waren dikwils een Elle lang, met groote uitgeholde Steelen, tot den derden Rang gevind, de uiterste Slippen breed en met een Doorntje gewapend; alles stevig, glad, uit den geelen groen en Kruidig. De Kroonen waren yl, bestaande uit twaalf lang gesteelde Kroontjes van geele Bloemen, gelyk de voorgaande. 't Gewas heeft den Smaak en Reuk van Pinsternakelen.

VI. *Nodosum.* Knoopige.

(6) Haairstreng *met de Blaadjes overhoeks veeldeelig.*

Deeze is het *Cretisch Lavas* met Venkelbladen en een Knoopige Steng van TOURNEFORT, 't

(5) *Peucedanum* Foliolis pinnatifidis &c. Selin. Fol. pinn. laciniatis &c. *H. Cliff.* 92. Daucus Alsaticus. C. B *Prodr.* 77. HALL. *Opusc.* 318. Umbellifera Alsatica magna &c. J. B. *Hist.* III. p. 106. RAJ. *Hist.* 414. Oreoselinum Pratense Cicutæ facie. TOURNF. *Inst.* 318.

(6) *Peucedanum* Foliolis alternatim multifidis *H. Cliff.* 94. R. *Lugdb.* 98. Silaum quod Ligusticum Creticum, Folio Fœniculi, Caule nodoso. TOURNF. *Cor.* 23. BOERH. *Lugdb.* I. p. 51.

'T welk BOERHAAVE geplaatst heeft in zyn Geslagt van *Silaum*, ontleend van J. BAUHINUS. PLINIUS heeft den naam *Silaus*, den bynaam der Vierde Soort, gebruikt voor een Kruid naar de Eppe gelykende, dat, gekookt van veel dienst was voor de Blaas, en dus, waarschynlyk, de Ontlasting van 't Water bevorderde. Sommigen hebben dien naam, derhalve, aan de Varkens-Venkel of dergelyk Kruid gegeven.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

CRITHMUM. Steen-Venkel.

De Vrugt is ovaal en plat: de Bloempjes zyn gelyk en vrugtbaar, met platte Blaadjes; de Omwindzels horizontaal in dit Geslagt, 't welk twee Soorten bevat, naamelyk:

(1) Steen-Venkel *met Lancetvormige Vleezige Blaadjes.*

I. *Crithmum maritimum.* Zee-Venkel.

Deeze komt aan de Zeekusten van geheel Europa, zelfs aan die van onze Nederlanden, in Zeeland, overvloedig voor, en wordt deswegen *Zee-Venkel* genoemd; maar de Engelschen geeven 'er den naam van *Sampire* aan, wel-

(1) *Crithmum* Foliolis Lanceolatis Carnosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 337. p. 208. *Veg.* XIII. Gen. 340. p. 231. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 98. GOUAN *Monsp.* 139. GER. *Prov.* 245. Crithmum, Fœnic. maritimum minus. C. B. *Pin.* 288. Crithm. marinum. DOD. *Pempt.* 705. Fœnic. marinum. s. Empetr. s. Calcifraga. LOB. *Ic.* 392.

IV. Afdeel. VI. Hoofdstuk. *Tweewyvige.*

welke by verkorting gemaakt is van *Herbe de Sant Pierre*, gelyk sommige Franschen het noemen, of liever *Perce-Pierre*, wegens de Steenbreekende hoedanigheid, welke daar aan toegeschreeven wordt. Dus noemt LOBEL het ook *Fœniculum marinum*, *s. Empetrum aut Calcifraga.* Hy geeft 'er een goede Afbeelding van; dezelfde als DODONÆUS, die het enkel *Crithmum marinum* tytelt. Dewyl sommige Franschen het *Bacille* heeten, noemen de Duitschers het ook *Bacillen-Kraut.*

Hier behoort de kleine Zee-Venkel van BAUHINUS, dat een zeer Sappig kruid is, zig breed uitspreidende, omtrent een Voet hoog. De Stengetjes zyn enkeld en effen: de Bladen driemaal drievoudig, het middelste dikwils vyfbladig: de Vindeelingen Liniaal, spits, Vleezig en glanzig: het Steeltje zo dik als 't Blaadje: de Omwindzels vyfbladig, die der kleine Kroontjes zevenbladig en kort, zegt LINNÆUS. Ingelegd is dit Kruid zeer aangenaam van Smaak en gezond. Men maakt 'er gebruik van, als elders van de Augurkjes, Kappers en andere zaaken, by gebraden Vleesch.

II. *Crithmum Pyrenaicum.* Berg-Venkel.

(2) Steen-Venkel *met de zydelingse Blaadjes tweemaal in drieën gedeeld.*

De

(2) *Crithmum* Foliolis lateralibus bis trifidis. *H. Cliff.* 98. R. *Lugdb.* 58. Apium Pyrenaicum Thapsiæ facie. TOURNF. *Inst.* 305.

De *Pyreneesche Eppe*, welke de gedaante van Thapsia heeft, by TOURNEFORT gemeld, is hier betrokken; doch de Heer HALLER verbeeldde zig, dat hetzelve de *Athamanta Libanotis*, door den Ouderdom kaal wordende, ware, zegt de Ridder.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

CACHRYS. Nootekroon.

Een byna Eyronde gehoekte Vrugt, die een Kurkigen Dop of Bast heeft, en dus veel naar een Nootje gelykt, maakt de voornaamste onderscheiding van dit Geslagt uit, waar in twee Soorten, beiden Europische, begreepen zyn; als

(1) Nootekroon *met dubbeld gevinde Bladen; de Vinblaadjes Liniaal spits en veeldeelig; de Zaaden uitgegroefd en effen.*

I. *Cachrys Libanotis.* Montpelliersch.

By Montpellier groeit overvloedig deeze Soort, welke *Libanotis* is genoemd geweest, en voor de echte *Cachrys* gehouden wordt. Men vindtze ook op de Zuidelyke Bergen van Provence. Zy heeft een Steng van twee of drie Ellen hoogte, met fyn verdeelde Bladen en groote Kroonen van geele Bloemen. Het daar op volgen-

(1) *Cachrys* Fol. bipinnatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 338. p. 208. *Veg.* XIII. Gen. 342. p. 231. *H. Cliff.* 94. R. *Lugdb.* 99. GOUAN *Monsp.* 139. GER. *Prov.* 245. Cachrys Semine fungoso &c. MORIS. *Hist.* III. p. 267. S. 9. T. 1. f. 6. Libanotis Ferulæ folio, Semine angulofo. C. B. *Pin.* 158. Cachrys verior, Libanotis Galeno. LOB. *Ic.* 783.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

gende Zaad is Kruiderig, ſcherp en bitter. De Wortel heeft een Melkachtig Sap.

II. *Cachrys Sicula.* Siciliaanſch.

(2) Nootekroon *met dubbeld gevinde Bladen; de Vinblaadjes Liniaal ſpits; de Zaaden uitgegroefd en ſtekelig.*

Deeze, die op 't Eiland Sicilie en in Spanje voorkomt, onderſcheidt zig door de ruuwe Zaaden. Men vindtze *Cretiſche Paarde-Venkel* getyteld. De Bladen zyn, als die van Venkel, maar in zeer korte ſmalle Slipjes verdeeld. De algemeene Kroon heeft een Takkig Omwindzel, en is ongeſteeld; de byzondere Kroontjes zyn geſteeld, met enkelde Omwindzels: de Zaaden zeer dik.

FERULA. Holſtok.

Een Ovaale ſamengedrukt platte Vrugt, met drie Streepen wederzyds, dus platte Zaaden uitleverende: de Bloemblaadjes Hartvormig en de Bloempjes altemaal vrugtbaar.

Dus zyn de byzondere Kenmerken voorgeſteld van dit Geſlagt, dat zyn Latynſchen naam of van *ferire* (ſlaan) of van *ferre* (draagen) heeft, om dat het holle Stokken uitlevert, welke weleer van de Schoolmeeſters, om de Kinderen te kaſtyden, gebruikt werden en die, door hunne hol-

(2) *Cachrys* Fol. bipinnatis &c. Cachrys Semine Fungoſo ſulc. aspero. MOR. *Ibid.* f. 3. Hippo-Marathrum Creticum. C. B. *Pin.* 147. *Prodr.* 76. Hipp. Siculum. BOCC. *Sic.* 37.

holte, ligt om te draagen zyn. Ook zou Prometheus het Vuur, aan Jupiter ontstolen, met zulk een Steng weggevoerd en op de Aarde gebragt hebben (*). IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

Ik noem derhalve dit Geslagt, dat de Duitschers *Steckenkraut* tytelen, eenvoudiglyk en zeer eigen, *Holstok*: waar van negen Soorten zyn, hier volgende. *Digynia.*

(1) Holstok *met Liniaale, zeer lange, enkelde Bladen.* I. *Ferula communis.* Gemeen.

Deeze is de *Wyfjes-Ferula* van PLINIUS, die enkel *Ferula* by anderen genoemd wordt, groeijende in de Zuidelyke deelen van Europa. Zy heeft een enkele Steng, van vier of vyf Ellen hoog, die Knoopig dik, en tegen 't end van den Zomer hard en Houtig is, zig aan den top in Takken uitbreidende. De Bladen zyn groot, zagt en Haairachtig verdeeld; de Bloemkroontjes geel en daar op volgen platte, breede Zaaden, als gezegd is.

(2) Hol-

(*) Op 't een en andere zinspeelende doet MARTIALIS de *Ferulæ* dus spreeken.

Invisæ nimium Pueris, gratæque Magistris,
Clara Prometheo munere Ligna sumus.

(1) *Ferula* Foliolis Linearibus longissimis simplicibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 340. p. 209. *Veg.* XIII. Gen. 343. p. 231. *H. Cliff.* 95. *Ups.* 61. R. *Lugdb.* 99. GOUAN *Monsp.* 140. GER. *Prov.* 245. Ferula fœmina Plinii. C. B. *Pin.* 148. Ferula. DOD. *Pempt.* 321. LOB. *Icon.* 778.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(2) Holſtok *met meervoudig gevinde Bladen, de Blaadjes Lancetvormig Liniaal en vlak.*

II. *Ferula glauca.* Zeegroen.

Op Sicilie en in Italie komt deeze voor, die minder gemeen is dan de voorgaande. Zy ſchiet een Steng van meer dan eens Mans langte; de Bladen zyn grover en geeven een Melkachtig Sap uit, zwaar van Reuk en ſcherp van Smaak, volgens J. BAUHINUS, die aanmerkt, dat ſommigen dit Kruid *Thapſia Ferulacea* heeten. Het Zaad is ſmaller dan dat der gewoone Ferula.

III. *Tingitana.* Barbariſch.

(3) Holſtok *met geſnipperde glanzige Blaadjes; de Snippers drietandig, ongelyk.*

Deeze in Spanje en Barbarie huisvestende, wordt *Tingitana* met een zeer breed glinſterend Blad van HERMANNUS getyteld, naar de Stad Tanger, aan 't inkomen der Middellandſche Zee. Men vindtze, zo wel als de voorgaande en volgende Soorten, in de Europiſche Kruidhoven.

IV. *Ferulago.* Siciliaanſch.

(4) Holſtok *met Vindeelige Bladen, de Vinnen Liniaal, plat en drieſneedig.* *Breed-*

(2) *Ferula* Fol. ſupradecompoſitis &c. *H. Cliff.* 95. R. *Lugdb.* 99. Ferula Fol. glauco, Semine lato oblongo. J. B. *Hiſt.* III. p. 45.

(3) *Ferula* Foliolis Laciniatis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb. bts.* Ferula Tingitana &c. HERM. *Par.* 165. T. 651. RIV. *Pent.*

(4) *Ferula* Foliis pinnatifidis, Pinnis linearibus &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* uts. Ferula latiore folio. MORIS. *Hiſt.* & C. B. *Pin.* 148. Ferulago. DOD. *Pempt.* 321. Ferula Galbanifera. LOB. *Icon.* 779.

Breedbladige Ferula heet deeze by de Autheuren, en het schynt de *Ferulago* van DODONÉUS te zyn, welke LOBEL *Ferula Galbanifera* noemt; hoewel zy de Gom Galbanum niet uitlevert. Zy was nochtans uit Zaad, dat men te Antwerpen in die Gom gevonden hadt, zegt hy, geteeld. De Galbanum komt in 't Geslagt van *Bubon*, hier agter volgende. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia*.

(5) Holstok *met de Vinnen der Bladen van agteren kaal; de Blaadjes Borstelig.* V. *Ferula Orientalis.* Levantsch.

De vermaarde TOURNEFORT vondt deeze in de Velden van Armenie. Zy hadt de Steng maar drie Voeten hoog, doch den Wortel een Arm dik, derdhalf Voet lang, en een geelachtig Sap uitgeevende.

(6) Holstok *met de Vinnen der Bladen wederzyds byhangzeltjes hebbende, de Blaadjes Borstelig.* VI. *Meoides.* Fynbladig.

Die zelfde Kruidkenner, deeze ook in de Levant vindende, heeft het Zaad in Europa overgebragt. Het Loof is fyner dan in de naastvoorgaande Soort.

(7) Hol-

(5) *Ferula* Foliorum Pinnis basi nudis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* Ferula Or. Folio et facie Cachryos. TOURNF. *Cor.* 22. *Itin.* II. p. T. 239.

(6) *Ferula* Foliorum Pinnis utrinque &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 100. Laserpitium Or. Folio Mei Flore luteo. TOURNF. *Cor.* 23.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

VII. *Ferula Nodiflora.* Knoopbloemig.

(7) Holstok *met gebyhangzelde Blaadjes en ongesteelde Kroontjes.*

De Libanotis, met Blad en Zaad van Ferula, van C. BAUHINUS, wordt hier t'huis gebragt. De Groeiplaats is in de Zuidelyke deelen van Europa en in Istrie.

VIII. *Canadensis.* Kanadaasch.

(8) Holstok *met glanzig Loof, van Kanada.*

In de nieuwe Plantbeschryving van Virginie, door den Heer GRONOVIUS, vind ik deeze niet aangetekend.

IX. *Asfa fœtida.* Persiaansch.

(9) Holstok *met de Blaadjes overhoeks uitgesneeden, stomp.*

Dit Kruid, de Gom-Harst uitleverende, welke men in de Apotheeken *Asfa fœtida* en in de wandeling *Duivelsdrek* noemt, wegens haaren leelyken Stank, groeit in Persie en misschien ook in andere deelen van Asie. BONTIUS heeft reeds geweeten, dat Persie de Groeiplaats was van deeze Gom; doch het schynt dat hem verkeerde Gewassen, als derzelver oirsprong, opgegeven zyn.

(7) *Ferula* Foliol. appendiculatis &c. Fer. Fol. Alis utrinque auctis. R. *Lugdb.* 100. *H. Ups.* 61. Libanotis Fer. folio & Semine. C. B. *Pin.* 158. Panax Asclepium Ferulæ facie. LOB. *Ic.* 783.

(8) *Ferula* lucida Canadensis. GRON. *Virg.* 147. *H. Ups.* 61.

(9) *Ferula* Foliolis alternatim sinuatis obtusis. *Mat. Med.* 118. Asfa fœtida Disgunensis Umbellifera Ligustico affinis. KÆMPF. *Am.* 535. T. 536. BURM. *Fl. Ind.* 74.

zyn. Volgens KAEMPFER, die op de plaats zelve geweest is, valt zy in dat Ryk maar in twee Landstreeken, in 't byzonder by de Stad Disguun, als ook by Heraat. De Plant die dezelve voortbrengt, *Hingiséh* genaamd, als zy op de Bergen in 't wilde, en *Husjéh*, wanneer zy op de Velden geteeld wordt, is niet altoos daar toe bekwaam. De Gom, *Hiing* by de Indiaanen genaamd, heeft, volgens hem, geen ander Vaderland dan Persie, en de Plant zelve hadt hy in het Chineesche Kruidboek niet gevonden.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

't Gewas, dat veele Jaaren leeft, heeft in middelbaare ouderdom een Steng van veel meer dan Mans langte, een Arm dik, zynde van binnen vol Merg. Deeze Steng komt niet dan op 't laatste te voorschyn, wanneer het Kruid in 't Zaad schiet, draagende alsdan groote Bloemkroonen, waar op Zaad volgt als dat der Ferula. Dezelve is meest Bladerloos. De Bladen, een Elle lang, gemeenlyk de figuur hebbende van Peonie- en de zelfstandigheid van Lavas-Bladen, komen uit den Stoel of top des Wortels voort, welke ruig is, gelyk die van den Beerwortel. Hunne Steel is een Vinger dik en byna rond, geevende Vinswyze Steeltjes uit, wier Blaadjes op de gezegde manier verdeeld zyn. De Wortel wordt door den Ouderdom zo groot, dat men 'er gevonden heeft van een Vadem lang en zo dik als eens Menschen Been. In vrye Grond is hy enkeld, gelyk een Pinsternakel,

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

kel, doch anders verdeelt hy zig wel in eenige Armen. Van buiten bruin, van binnen wit en van zelfstandigheid als een Raap, bevat hy een vet, wit Sap, dat een afgryslyke Uijen-Reuk heeft. Hoe ouder hoe meer hy van dit Sap uitlevere, welk naar Room van Melk gelykt, en zo sterk van Reuk is, dat een Vierendeel Loots daar van meer stinkt, dan honderd Ponden van die Gom, welke men in Europa by de Drogisten vindt. De Karavaan, die dezelve op Lastbeesten van Chorazan aanbrengt, moet zig ver buiten de Poort daar van ontlasten, en niettemin is de Stank, wanneer de Wind naar de Stad waait, byna onverdraaglyk. Ook wordt deeze Gom, als menze uit Persie naar Indie voeren zal, niet by bederflyke Koopmanschappen ingeladen. „ Het Schip, waar mede „ ik naar Arabie overvoer, zegt KÆMPFER, „ hadt maar één Zak met Duivelsdrek aan 't „ Agtersteven hangen, en deeze, door het Le- „ der dringende, was ons niet alleen wegens „ den Stank zeer hinderlyk, maar maakte ons „ bekommerd, dat het Roozewater, de Wyn „ van Sjiras en de eetbaare Waaren, daar van „ mogten aangedaan worden"

Die Autheur beschryft de Inzameling van deeze Gom, by Disguun, zeer omstandig en heldert zulks op met een fraaije Afbeelding. Zeker Genootschap der Burgeren gaat in de Maand April naar 't Gebergte, en plukt het Loof af van deeze Plant; zuiverende zelfs den Wortel

van

van zyne ruigte aan den top, en, daar toe ontbloot zynde, wordt hy wederom met Aarde gedekt. Na verloop van ruim een Maand, wanneer de Melk overvloedig, tot nieuwe Bladmaaking, in de top vergaard is, komen zy terug, en fnyden 'er eerst den Kop, vervolgens Schyven af; waar door zy gelegenheid bekomen om het gedagte ftinkende Sap, dat door opdrooging Duivelsdrek wordt, te verzamelen.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Deeze Gom, meer *Afa* dan *Asfa fœtida* genaamd, is, wat den Reuk aangaat, by de Indiaanen zo affchuwlyk niet; wordende van 't Heidenfche Volk, dat men Benjaanen noemt, in plaats van Knoflook by de Spyzen gebruikt. Het is by hun gemeen, de randen der Drinkglazen daar mede te beftryken, tot opwekking van den Appetyt, wanneer zy zig niet wel bevinden. Ook gebruikt het Landvolk dezelve tegen Kolykpynen en de Waterzugt. By fommigen wordt zy, in groote veelheid, tegen de Jicht, het Podagra en allerley Pynen, ingegeven: maar de Winden, die men daar door loost, verwekken zulk een Stank, dat niemand het, byna, kan harden by zodanige Menfchen. De Perfiaanfche Artfen onthouden zig, derhalve, van deeze Gom aan hunne Patienten voor te fchryven. Zy is, niettemin, in kleine veelheid en onder andere zaaken tot Pillen gemaakt, een goed Middel tegen Opftygingen, Winderig Kolyk en Trommelzugt. Ook kan zy zeer wel als

F 5 een

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

een Middel tegen de Wormen dienen. Uitwendig is zy Wondzuiverende, verwarmende en Pynstillende.

Tweewyvige.

LASERPITIUM. Laserkruid.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn, een langwerpige Vrugt met agt Vliezige hoeken. Het heeft ingeboogen Bloemblaadjes, die uitgerand en uitgebreid zyn, van figuur Hartvormig. De meeste Blommetjes misdraagen.

Het heeft zyn naam van 't Arabisch woord *Laser*, een Medicinaal Sap by de Ouden betekenende: weshalve men de Duivelsdrek dus genoemd heeft. Tien Soorten zyn 'er in begreepen.

I. *Laserpitium latifolium.* Breedbladig.

(1) Laserkruid *met Hartvormige, Zaagtandig ingesneeden Blaadjes.*

Onder den naam van *Breedbladige Libanotis* is deeze voorgesteld, en van DODONÉUS *Kruidig Ethiopisch Seseli* genoemd. Het Kruid groeit niettemin in de Bergachtige deelen van Europa, zelfs in Sweeden, en is niet ongemeen in de Bosschen van Switzerland. Het heeft, volgens HALLER, een dikken ronden Wortel; de Steng is laag en gearmd, met groote Bladscheeden.

(1) *Laserpitium* Foliolis Cord. inciso-serratis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 341. p. 209. *Veg.* XIII. Gen. 344. p. 232. *H. Cliff.* 96. *Mat. Med.* 123. R. *Lugdb.* 101. HALL. *Helv.* 440. Libanotis latifolia alt. f. vulgatior. C. B. *Pin.* 157. Seseli Æthiopicum Herba. DOD. *Pempt.* 312.

den. De Bladen zyn zeer groot. Aan den Bladsteel zyn vier paar Vinnen, waar van de grootsten uit vyf, de kleinsten uit drie scheef Hartvormige, getande Vinbladen bestaan, die somtyds tweekwabbig zyn. Het heeft zeer groote Kroonen, wier algemeene Omwindzel uit lange breede Bladen bestaat. De Zaaden zyn kort Eyrond, met breede Vleugels, hebbende den Reuk en Smaak van Engelwortel-Zaad. By 't Gemeen gebruikt men 't als een Geneesmiddel. Onder den naam van *Witte Gentiaan-Wortel* vindt men 't ook in sommige Apotheeken.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(2) Laserkruid, *met driekwabbige ingesneeden Bladen.*

II. *Laserpitium trilobum.* Driekwabbig.

Breedbladige Libanotis met Akeley-Bladen, wordt deeze van C. BAUHINUS genoemd, die dezelve uit den Tuin van CAMERARIUS bekomen hadt. De Wortel, zynde Kruiderig en bitterachtig van Smaak, heeft een dergelyke Haairkroon als de voorgaande. Menigvuldige Bladsteelen komen daar uit voort en maaken dus een uitgebreiden Stoel. De Steng, die rond, gestreept en knoopig is, heeft drie of vier Ellen hoogte en draagt groote Kroonen van Bloemen, waar op een geelachtig rood Zaad volgt, dat

(2) *Laserpitium* Foliis trilobis incisis. Libanotis latifolia Aquilegiæ folio. C. B. *Pin.* 157. *Prodr.* 83. Angelica Foliolis tripartitis &c. R. *Lugdb.* 104. Liguft. Rauwolfii. J. B. *Hist.* III. p. 148. PLUK. *Phyt.* 223. f. 7.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

dat naar Komyn ſmaakt, zynde Kruiderig van Reuk, verwarmende en de Kwyl doende loozen. De Groeiplaats zou op Monte Gargano, in 't Napelſche, zyn.

III. *Laſerpitium Gallicum.* Franſch.

(3) Laſerkruid *met Wigvormige gevorkte Vinbladen.*

Men vindt deeze in de Zuidelyke deelen van Europa, wordende in Languedok *Laſer* genoemd. Zy is van Marſeille aan de Kruidkungen toegebragt, en wordt deswegen Franſch gebynaamd. De Steng is hoog en geſtreept; de Bladen gelyken, in de verdeelingen, naar die van de Haagdoorn, zo J. BAUHINUS aanmerkt. De Wortel is zeer groot en welriekende, zo wel als 't Zaad, dat bleekgeel is van Kleur.

IV. *Anguſtifolium.* Smalbladig.

(4) Laſerkruid *met Lancetvormige, effenrandige, ongeſteelde Vinbladen.*

Door MORISON is deeze, onder den naam van Groot Smalbladig Laſerpitium, met langere onverdeelde Slippen, afgebeeld. Zy groeit ook

(3) *Laſerpitium* Foliolis Cuneiformibus furcatis. Laſerp. Fol. Ramuloſis ſeſſ. R. *Lugdb.* 101. Las. Fol. quinquelobis. *H. Cliff.* 96. Las. Gallicum. C. B. *Pin.* 156. RAJ. *Hiſt.* 426. Las. e regione Masſiliæ allatum. J. B. *Hiſt.* III. p. 137.

(4) *Laſerpitium* Foliolis Lanceolatis integerrimis. *H. Cliff.* 96. R. *Lugdb.* 102. Laſerp. anguſtif. majus. MORIS. *Hiſt.* III. p. 321. S. 9. T. 19. f. 9. Laſerp. Fol. longioribus &c. PLUK. *Alm.* 207. T. 198. f. 4.

ook in de Zuidelyke deelen van Europa, zo LINNÆUS zegt, en men vindtze, zo wel als de voorgaanden, in de Kruidhoven.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK.

(5) Laserkruid *met Lancetvormige effenrandige Vinbladen, de buitensten samengegroeid.*

V. *Laserpitium Prutenicum.* Pruisisch.

Op sommige plaatsen in Duitschland komt deeze voor, die door den vermaarden BREYN in Pruissen ontdekt, beschreeven en afgebeeld werdt. Hy vergelykt de Bladen by die der Tamme Daucus of Karooten. Tusschen dezelven komt, het tweede of derde Jaar na de Zaaijing, zegt hy, een Steng schieten van een Elle of hooger. De Kroon is groot, uit Straalen bestaande van twee of drie Duim langte. De Bloempjes zyn Sneeuwwit, en daar op volgen gevleugelde Zaaden, die zekere Lymerigheid uitgeeven, welke de Handen welriekend maakt, als menze, groen, daar tusschen wryft. Die Reuk schynt als uit Citroen, Benzoin en Wortelzaad, samengesteld te zyn, en de Smaak is niet onaangenaam.

(6) Laserkruid *met ovaal-Lancetvormige, effenrandige, gesteelde Bladen.*

VI. *Siler.* Bergminnend.

Het

(5) *Laserpitium* Fol. Lanc. integerrimis, extimis coalitis. *H. Cliff.* 90. BOEHM. *Lips.* 208. Laserp. Fol. Rad. patent. *R. Lugdb.* Las. Daucoides Prutenicum. BREYN *Cent.* 167. T. 84. Laserp. minus. RIVIN. *Pent.* T. 23. RUPP. *Jen.* 277. HALL. *Goett.* 177. KRAM. *Austr.* 74. REIG. *Gedan.* 86.

(6) *Laserpitium* Foliolis ovali-Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 90.

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Het Zaad, dat men in de Apotheeken *Semen Sileris montani* noemt, komt van dit Kruid, 't welk fommigen meenen het *Sefeli Masfiliense* te zyn, van DIOSCORIDES, dat in de Theriaak en andere oude Winkelbereidfelen of Opiaaten geeifcht wordt. Men heeft het 'er ook wel voor gebruikt, en C. BAUHINUS noemt deeze Soort *Liguſticum*, dat het *Sefeli* der Winkelen is. Anderen oordeelen dit het *Liguſticum* van DIOSCORIDES te zyn, dat van Ligurie zyn naam bekomen heeft, alwaar het nog by Genua, op ruuwe Gebergten, overvloedig groeit, zo DODONÉUS, die 'er een goede Afbeelding van geeft, heeft aangemerkt. Het valt bovendien in Ooftenryk, op den Berg boven de Badwaters van Baden, als ook in Languedok en Provence. HALLER merkt aan, dat het in Switzerland niet zeldzaam is op onbelommerde Rotfen. Het wordt in Vrankryk *Livêche* of ook *Sermontaine* geheten; doch de Duitfchers noemen 't *Sefelkraut*.

De Wortel is dik, Takkig, met een Borftelige Haairkroon en zeer Kruiderig: de Steng dik, gearmd, van één tot zes Voeten hoog. De Bladen zyn zeer groot van omtrek, glad, Zeegroen, met gevinde Takken, de Vinnen driedeelig, gefteeld;

96. *Mat. Med.* 124. Liguſticum quod Sefeli Officinarum. C. B. *Pin.* 162. Siler montanum. MORIS. *Hiſt.* III. p. 276. S. 9. T. 3. f. 1. GOUAN. *Monsp.* 140. GER. *Prov.* 246. KRAM. *Auſtr.* 74. HALL. *Helv.* 441.

ſteeld; de Vinblaadjes langwerpig ovaal. Het algemeene Omwindzel is breedbladig, agter-omgeboogen: de byzondere zyn ſmal- en veel-bladig. De Kroonen zyn zeer groot, beſtaande uit geele gelykbladige Bloempjes: het Zaad is ſmal, langwerpig Eyrond en gevleugeld (*). Het is zeer Kruiderig en Windbreekende, wordende van het Bergvolk veel gebruikt om de Spyzen en Dranken een Geur te geeven, in plaats van Anys-Zaad. Men noemt het *Ezels-Komyn*. Den Wortel kaauwenze voor de Smaak en tot een Kwylmiddel tegen Kiespyn.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(7) Laſerkruid *met Liniaal Lancetvormige, Aderachtig geſtreepte, onderſcheidene Blaadjes.*

VI. *Laſerpitium Peucedanoides.* Smalbladig.

Dit heeft zeer ſmalle Blaadjes en wordt derhalve by de Varkens-Venkel vergeleeken. 't Is nogthans van de Smalbladige verſcheidenheid der voorgaande Soort, die in Provence voorkomt, verſchillende. De Heer SEGUIER heeft deeze in

(*) Het Zaad, merkt LINNÆUS aan, geſleufd te zyn, zonder Vliesjes, doch, het gene in de Winkels daar voor 't ſchepe komt, is weezentlyk met Vliesjes voorzien: ten ware men het *Seſeli*-Zaad daar voor neemen wilde, 't welk ik in het Geſlagt van dien naam zal beſchryven en grootelyks hier van verſchilt.

(7) *Laſerpitium* Foliolis Lineari-Lanceolatis Venoſis &c. *Am. Acad.* IV. p. 310. Laſerpit. Peucedanoides. SEG. *Veron.* III. p. 227. T. 17. Laſerp. exoticum, Lobis anguſt. PLUK. *Alm.* 207. T. 96. f. 1.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

in de Runder - Valey van 't Gebergte Baldo, in 't Veroneesche, waargenomen.

VIII. *Laserpitium Ferulaceum.* Venkelbladig.

(8) Laserkruid *met Liniaale Vinblaadjes.*

TOURNEFORT vondt in de Levant een Kruid, dat hy *Orientaalsche Cachrys* noemde, met dunnere Bladen van Ferula en een gewiekte platte Vrugt. Hy merkt aan, dat de Bladen meer naar die van Venkel geleeken, dan naar die van 't gezegde Kruid. Zyne Afbeelding vertoont het zeer fraay. De Wortel was, aan 't boven-end, een Arm dik; de Kroonen een half Voet breed, met geele Bloemen, en de Vrugt met smalle Vliesjes gevleugeld, doch Spongieus of Kurkachtig, gelyk die van het Nootekroon, bevattende in haare holligheid een Zaad, dat grooter was dan een Garstekoorntje.

IX. *Chironium.* Hartbladig.

(9) Laserkruid *met scheef Hartvormige Bladen en ruige Bladsteelen.*

Deeze Soort hebben sommigen *Chironium* genoemd, anderen *Panax Heracleum.* Het Loof zweemt naar dat der Pinsternakelen, van welk Geslagt het door de Omwindzels onderscheiden wordt.

(8) *Laserpitium* Foliolis Linearibus. Cachrys Orient. Ferulæ folio tenuiore, Fructu alato plano. TOURNF. *Cor.* 23. *It.* II. p. 121. T. *Reize* p. 108.

(9) *Laserpitium* Foliolis oblique Cordatis. Panax Heracleum. MORIS. *Hist.* III. p. 315. S. 9. T. 17. 1. Panax Pastinacæ folio. C. B. *Pin.* 156. Panaces peregrinum. DOD. *Pempt* 309. Panax altera recentiorum, Olus atri vel Pastinacæ folio. LOB. *Icon.* 702. GOUAN *Monsp.* 140.

wordt. De Bladſteelen zyn zeer ruig. By Montpellier is de Groeiplaats op Rotſen.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. X. *Laſerpitium ſimplex.* Spitsbladig.

(10) Laſerkruid *met naakte ongebladerde Bloemſteelen, die half Klootronde Kroonen hebben: de Vinblaadjes veeldeelig, Liniaal en ſpits.*

Op de Ooſtenrykſe Gebergten vondt de Heer JACQUIN deeze, welke door den Heer HALLER op de Switzerſche Alpen was waargenomen en eenigermaate verſchilt van de gene, die zyn Ed., onder den naam van *Alpiſch Laſerkruid*, met de uiterſte Kwabbetjes kort, veeldeelig, hadt afgebeeld en beſchreeven.

HERACLEUM. Heilkruid.

Dit Geſlagt kan, om dat de naam op *Panaces*, als een algemeen Geneesmiddel, is toegepast geweest, billyk *Heilkruid* geheten worden, offchoon 'er geen Planten in voorkomen, wier Geneezende kragt berucht is by de hedendaagſchen.

De Kenmerken zyn, een ovaale, uitgerande, ſamengedrukte, geſtreepte, gezoomde Vrugt: de Bloempjes mismaakt, ingeſneeden en ingeboogen: het Omwindzel ligt afvallende.

Zes Soorten, meestendeels Europiſche, worden 'er thans in opgeſchreeven, naamelyk:

(1) Heil-

(10) *Laſerpitium* Scapo nudo aphyllo &c. Las. Fol. multifidis Lanceolatis, Rad. Umbellæ trifidis. HALL. *emend.* in *Act. Helv.* V. p. 75. N. 202. Vide & *Enum. Plant. Helv.* 441. T. 11.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

I. *Heracleum Sphondylium.* Beerenklaauw.

(1) Heilkruid *met de Blaadjes Vinswyze verdeeld en effen: de Bloemen eenvormig.*

Men noemt dit Kruid gemeenlyk *Beerenklaauw*, om dat het weleer, in de Duitsche Apotheeken, verkeerdelyk *Branca Ursina* is genoemd geweest en voor de *Acanthus* in de Klysteeren gebruikt, zegt DODONÉUS. De Latynsche naam is afkomstig van het Grieksch *Sphondylion.* In 't Fransch noemt men 't *Berce* of *Branche Ursine*, in 't Engelsch *Cow Parsnip*, om dat de Runders naar 't zelve gretig zyn; gelyk de Konynen het ook gaarn eeten. Door geheel Europa groeit het in Velden, Bosschen en op lommerryke plaatsen.

Dit Gewas is wegens de schielykheid van zynen groey vermaard. Het heeft de Steng zeer pypachtig en gegroefd, met Takken gearmd, twee Ellen hoog en dikwils hooger, met zeer groote ruige Bladen, die gepaarde Vinnen hebben, meest ten halve in vyven gesneeden, de Kwabben verscheidelyk Zaagtandig. De Bloemen zyn ook ruig, in groote Kroonen vergaard, somtyds wit, somtyds rood: de buitensten uit ongelyke Hartvormige Blaadjes bestaande: de binnensten byna regelmaatig, met een omgeboo-

(1) *Heracleum* Foliolis pinnatifidis lævibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 342. p. 210. *Veg.* XIII. Gen. 345. p. 233. *H. Cliff.* 103. *Fl. Suec.* 231, 243. R. *Lugdb.* 113. Sphond. vulgare hirsutum. C. B. *Pin.* 157. Spondylium. DOD. *Pempt.* 307. Spond. Acanthus Germanica Fuchsii. LOB. *Icon.* 703.

boogen top en uitpuilende rand; zo dat zy als ingesneeden zig vertoonen. De Zaaden zyn byna Hartvormig, plat, gerand, met vier Streepen getekend en gebladerd.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Dit volgens HALLER. Ik verstaa dan niet, hoe de Bloempjes *eenvormig* kunnen zyn en de Vinblaadjes *effen*; gelyk LINNÆUS zegt. De Verscheidenheid met smaller Bladen is, volgens HALLER, niet van het Gemeene Beerenklaauw verschillende. Zy heeft, volgens BAUHINUS, de Bladen veel meer gesnipperd. Men vindt 'er ook een met gekrulde Bladen, dat mede hier t'huis behoort. Somtyds komt het voor met donker paarsche, somtyds met vergulde Bladen (*). Het Kruid wordt nog heden in verzagtende Klysteeren, Pappen en Stoovingen, gebruikt. De Polakken en Lithauwers maaken 'er, door Gisting, een Drank van als Bier, dienende ook somtyds tot een Geneesmiddel of Kruiderwyn (†). Immers dit Kruid is bitterachtig, heet en scherp, en derhalve tot plaatsvulling van de regte Beerenklaauw of Acanthus gantsch ondienstig, zo Doktor SCOPOLI aanmerkt (‡).

(2) Heilkruid *met Kruiswys' gevinde Bladen, de Blaadjes Liniaal, de Bloempjes eenvormig.*

II. *Heracleum angustifolium.* Smalbladig.

„ We-

(*) WEIG. *Flor. Pom. Rug.* p. 53.

(†) *Eph. N. C.* Dec. 2. Ann. 6. Obs. 60, Ann. 5. Obs. 87.

(‡) *Flor. Carniolica.* Viennæ. 1760. p. 330.

(2) *Heracleum* Fol. cruciato-pinnatis, Foliolis linearibus,

Co-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

„ Wegens de groene *eenvormige* Bloempjes „ (zegt LINNÆUS) zonder ik deeze nu af „ van het Sphondylium." Daar moet dan, zo het schynt, in de bepaaling der eerste Soort een misslag zyn. De tegenwoordige, zegt zyn Ed., komt in Sweeden en Engeland voor, en de *Smalbladige*, welke JACQUIN onder de Weener Planten afbeeldt, schynt 'er naauwlyks van te verschillen. Gedagte Verscheidenheid is thans hier t'huis gebragt.

III. *Heracleum Sibiricum.* Siberisch.

(3) Heilkruid *met Bladen, die uit vyf Vinblaadjes bestaan, waar van de middelsten ongesteeld, en eenvormige Bloempjes.*

De Scheeden der Bladen hebben van onderen een digten witten Baard, in deeze Soort, welke door GMELIN is waargenomen, en de Bloemen zyn groenachtig geel, bestaande uit gelyke Blaadjes. Door gantsch Rusland kwam dezelve hem; als ook van de Jaik tot de Oby Rivieren, in Siberie, zeer menigvuldig voor. Men gebruikt 'er de Spruiten tot Moes en de Stengen, in kookend heet Water afgetrokken, leveren Drank uit voor het Gemeen; wordende na de Gisting gekookt en dan van de Vermogen-

Corollis uniformibus. *Mant.* 57. Sphondyl. hirsutum Fol. angustioribus. C. B. *Pin.* 157. *Prodr.* 83. RIV. *Pent.* 5. Sphondyl. hirs. minus Fol. tenuiter laciniatis. PLUK. *Phyt.* T. 63. f. 3. JACQ. *Vind.* 217. T. 2. f. 1, 2.

(3) *Heracleum* Fol. pinnatis, Foliolis quinis &c. *Mant.* 354. *H. Ups.* 65. Pastinaca Fol. simpliciter pinnatis &c. GMEL. *Sib.* I. p. 218.

genden zelfs niet verſmaad. Het groeit eens Mans langte hoog.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. IV. *Heracleum Panaces.* Groot.

(4) Heilkruid *met Bladen, die uit vyf Vinblaadjes beſtaan, waar van de middelſten ongeſteeld, de Bloemen geſtraald.*

Onder deezen bynaam betrekt LINNÆUS hier het Kruid, dat GMELIN van de Oby Oostwaards tot aan Kamtſchatka vondt groeijen, en het welke die Kruidkenner zig ſchynt verbeeld te hebben tot het gewoone ruige Beerenklaauw te behooren. Het verſchilde echter van het Duitſche Kruid deezes naams, zo hy erkent, door een grooter Geſtalte, welke het in de Tuinen behieldt. De Steng van 't zelve was dikwils ook van eens Menſchen hoogte, en de Kroon, zeer groot zynde, hadt vyftig of meer Steelen van kleine Kroontjes, die hy uit tien Steeltjes, of daaromtrent, ſamengeſteld vondt. De Steng, Takken en Bloemſteelen waren altemaal ruuw, door ſtyve Haairtjes: de Bladen van onderen Wollig.

De Ruſſen op Kamtſchatka, zegt hy, noemen

(4) *Heracleum* Fol. pinnatis &c. Heracl. Foliolis palmatis ſerratis. *H. Cliff.* 103. R. *Lugdb.* 113. Panax Sphondylii folio ſ. Heracleum. C. B. *Pin.* 157. Heracleum Fol. pinnatifidis. GMEL. *Sib.* I. p. 213. Panaces Heracleum ſ. potius Spondylium alterum. DOD. *Pempt.* 307. *Sphond.* majus ſ. Panax Heracleum quibusd. TOURNF. *Inſt.* 320. BOERH. *Lugdb.* I. p. 66.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

men het *Zoet-Kruid*; niettegenstaande het Landvolk aldaar, de Stengen raauw kaauwende, dikwils de Lippen en het Tandvleesch daar door vol Blaartjes krygt, door de scherpheid van den Bast, die ook maakt, dat een Steng of Tak, aan de bloote Huid raakende, dien doet oploopen met Puisten, waar uit Zweertjes ontstaan. De voornaamste Zoetheid heeft in de Bladsteelen plaats, welke men van de Wortelbladen neemt, en dezelven, na dat 'er de Bast afgehaald is, by Bosjes droogt, aan welken dan een geelachtig Meel groeit, 't welk men 'er op een Doek of Papier af kan kloppen. Veertig Ponden van zulke gedroogde Steelen leveren ongevaar een Vierendeel Ponds van dit Suikermeel uit. Men laat het 'er doorgaans aan zitten, en dus worden die Bladsteelen op Tafel voorgezet. Ook gebruiken de Russen niets dan zodanige met Meel bezwangerde Steelen tot het stooken van Sterken Drank uit dit Kruid; een Eigenschap in hetzelve by toeval, en door schaarsheid van de Bessen, daar zy hunne Kwass van maakten, ontdekt.

Na dat zekere Gest van de gedagte Steelen zelf met eenige Berg-Bessen bereid is, doen zy dien Gest in een mengzel van veertig Ponden of eens zo veel der gedroogde Steelen met Water, en, na de Gisting van een Etmaal, wordt alles in een Destilleer-Ketel gedaan; waar van in 't eerst een sterke, vervolgens een slapper Geest komt. Men haalt dien Geest tweemaal over; dan heeft hy de sterkte

van

van den besten Jenever en is aangenaamer van Smaak. Het Suikermeel der Steelen levert op de zelfde manier, doch in minder veelheid, ook Geest uit, maar men maakt 'er een soort van Bier of Wyn van, die zeer ligt in 't hoofd slaat. Men heeft ook uit de gedagte Steelen, met gestampte Pynboom-Pitten, een Soort van Mede gemaakt. Dit alles, zegt GMELIN, heeft het gebruik der Sterke Dranken, onder de Ingezetenen van Kamtschatka, zeer doen toeneemen: zo dat, indien hetzelve heilzaam ware of tot Geneezing strekte, de bynaam van deeze Soort, en zelfs de Geslagtnaam, daar door gebillykt zouden zyn.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(5) Heilkruid *met gevinde, wederzyds rimpelige, ruuwe Bladen, de Bloemen eenigszins gestraald.*

V. *Heracleum Austriacum.* Oostenrykseh.

Dit Oostenrykse verschilt dus van het voorgaande; als ook door de Bloemsteelen ruuw te hebben, die in de Panaces effen zyn, zegt LINNÆUS. Het onderscheid bestaat meest in de kleinte, zynde dit een Kruidje van maar een Voet of anderhalf hoog, in het opklimmen der toppen van den Schneeberg voorkomende. De Blaadjes zyn wederzyds ruuw zegt de Heer JACQUIN, daar BAUHINUS het geheele Gewas

(5) *Heracleum* Fol. pinn. utrinque rugosis &c. JACQ. *Vind.* 216. Sphondylium Alpinum parvum. C. B. *Pin.* 157. *Prodr.* 83. BURS. VIII. 21.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. VI. *Heracleum Alpinum.* Switzersch.

was flegts bezet gevonden hadt met gladde Haairtjes.

(6) Heilkruid *met enkelde Bladen en gestraalde Bloemen.*

Van de voorgaanden verschilt deeze grootelyks, die met de Oostenrykse samengevoegd wordt door SEGUIER, in de beschryving der Veroneesche Planten. Zyn Ed. bewyst zulks, doordien dezelve, in de Tuinen gezaaid, de ruuwheid der Bladen verliest. In deeze Switzersche zyn dezelven niet gevind, maar Hartvormig en eenigermaate gekwabd; de bovensten byna Wigvormig en allen Zaagswyze getand, volgens den Heer GOUAN, die aanmerkt, dat de Bladsteel, de Steng van onderen omvattende, zeer rood is. Het Kruid groeit, volgens hem, naauwlyks een Voet hoog. C. BAUHINUS hadt hetzelve ter hoogte van twee Ellen, met gladde, in drieën gedeelde Vygebladen, op de Switzersche Alpen waargenomen.

LIGUSTICUM. Lavaskruid.

Dit Geslagt heeft de Vrugt langwerpig, met vyf Sleuven wederzyds en de Bloempjes gelyk, met

(6) *Heracleum* Fol. simplicibus &c. Her. Fol. pinnatifidis. GER. *Prov.* 246. GOUAN *Monsp.* 141. Sphond. Alpinum glabrum. C. B. *Pin.* 157. *Prodr.* 83. Ic. Sphond. mont. glabr. albo Flore. BARR. *Ic.* 55. Sphond. Fol. glabris simpl. obiter trilobis. HALL. *Helv.* 447.

met ingekrulde onverdeelde Bloemblaadjes. Het bevat zeven, altemaal Europische Soorten.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(1) Lavaskruid *met veelvoudige Bladen, de Blaadjes aan 't end ingesneeden.*

I. *Ligusticum Levisticum.* Gewoon.

Dit Kruid is onder ons bekend by den naam van *Lavas*, in Brabant *Lavetse*, in 't Fransch *Livêche* of *Ache de Montagne*, in 't Engelsch *Lovage*, in 't Hoogduitsch *Liebstockel*: gelyk onze Boeren het ook *Lubbestok* of *Manskragt* heeten (*). De Italiaanen noemen het *Ligustico*, naar den naam van een ander Kruid, waar voor men het in de Winkels gebruikt heeft. Het groeit wild op de hooge Bergvelden in de Zuidelyke deelen van Europa, gelyk in Languedok en Provence en verder in Italie.

Uit éénen Wortel geeft het dikke Stengen van meer dan Mans hoogte, die van binnen hol zyn, somtyds in Takken verdeeld, geelachtig groen, zo wel als de Bladen, die glanzig zyn, van gedagte figuur. De Bloemkroonen zyn geel; de Zaaden langwerpig gestreept, en van een zeer sterken Reuk, die ook in 't geheele Gewas plaats heeft:

(1) *Ligusticum* Fol. multiplicibus &c. *H. Cliff. Ups. Mat. Med.* 119. R. *Lugdb.* 104. SAUV. *Monsp.* 261. GOUAN *Monsp.* 141. GER. *Prov.* 247. Angelica montana perennis, Paludapii folio. TOURNF. *Inst.* 313. Ligusticum vulgare. C. B. *Pin.* 157. Levisticum vulgare. MOR. *Hist.* III. p. 275. S. 9. T. 3. f. 1. DOD. *Pempt.* 311. Levisticum Germ. Laserpitium. LOB. *Ic.* 703.

(*) DE GORTER. *Fl. Belg.* p. 78.

IV. Afdeel. VI. Hoofdstuk. *Tweewyvige.*

heeft: zynde de Wortel groot, dik en Vleezig, van buiten zwartachtig van binnen wit.

Het Lavaskruid wordt in de Tuinen van Duitschland, Vrankryk, Groot Brittannie en de Nederlanden, geteeld, en het wil 'er zo wel voort, dat men het zelfs in de Velden en by Boeren Wooningen aantreft; waarom sommigen hetzelve, ten onregte, voor een inlandsch Kruid van ons Gewest hebben aangezien. Dat men het voor de *Panacea* van PLINIUS of *Panaces* van THEOPHRASTUS gehouden heeft, was niet minder fout. Het bezit aanzienlyke kragten, zo tot Windbreeking, tot prikkeling van de Maag en 't Gedarmte en dus tot bevordering van de Spysverteering; als, door zyne verwarmende hoedanigheid, tegen inwendige Verstoppingen en Pynen, die uit koude onstaan; inzonderheid tegen Borstkwaalen. Het Gemeen, zegt SCRODER, zuigt den Tabaks-Rook door een hollen Steel van dit Kruid in, om den Hoest te doen bedaaren. Tegen de Moederkwaalen is het byzonder dienstig. Het is ook Zweetdryvende en Tegengiftig. Men gebruikt den Wortel en het Kruid, doch inzonderheid het Zaad, dat veel op Sterkendrank gezet wordt, om het gene men in de wandeling *Lavas* noemt te bereiden.

II. *Ligusticum Scothicum.* Schotsch.

(2) Lavaskruid *met dubbeld drievoudige Bladen.*

Dit

(2) *Ligusticum* Foliis biternatis. Lig. Fol. duplicato-ternatis.

Dit in de Noordelyke deelen van Engeland, in Sweeden en Kanada voorkomende, is aan het gezegde kenbaar. TOURNEFORT heeft het *Schotsch Lavas met Eppebladen* getyteld. Een zelfde, doch kleiner, hebben wy aan de Oevers van de Yszee gevonden, zegt LINNÆUS, die het toen *Zee-Eppe* noemde. Het valt ook aan de Zee-Kust in Virginie (*). IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(3) Lavaskruid *met veelvoudig gevinde Bladen, de Blaadjes Vinswyze gesmaldeed.* III. *Ligusticum Peloponense.* Griekfch.

Dit Kruid heeft breeder en dikker Bladen dan de Dolle Kervel, naar welke het, in Gestalte, eenigszins gelykt. Het stinkt ongemeen, en daar van heeft het den naam by de Autheuren. LOBEL wil, dat het verkeerdelyk *Seseli Peloponesiacum* genoemd zy. De Groeiplaats is op hooge Gebergten in Morea en Rhetie, aan de Grenzen van Tirol, als ook in Provence.

(4) La-

tis. *H. Cliff. Fl. Suec.* R. *Lugdb.* 104. GRON. *Virg.* 31. Lig. humilius Scoticum. PLUK. *Alm.* 217. T. 96. f. 2. Apium maritimum *Fl. Lapp.* 107. Ligust. Scot. Apii folio. TOURNF. *Inst.* 324. Seseli maritimum Scot. HERM. *Par.* T. p. 227.

(*) Zonderling is 't, dat men in de Flora Suecica dit Kruid *Ligustrum* genoemd vindt.

(3) *Ligusticum* Fol. multiplicato-pinnatis &c. *H. Cliff.* 97. R. *Lugdb.* 104. GER. *Prov.* 247. Cicutaria latifolia fœtida. C. B. *Pin.* 161. Cic. latif. fœtidissima. LOB. *Icon.* 734. Seseli Peloponnesense. CAM. *Epit.* 514.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

IV. *Ligusticum Austriacum.* Oostenryks.

(4) Lavaskruid *met dubbeld gevinde Bladen; de Blaadjes ſamenvloeijende, ingeſneeden, effenrandig.*

Deeze groeit op den Schneeberg en andere Oostenrykſe Alpen. LOBEL hadtze in eenige Hoven van Nederland gezien, doch in 't wilde groeijende gevonden op Heuvels in het Piemonteeſche, niet verre van Turin. Zy groeit ook omſtreeks Verona en elders in Italie.

IV. *Cornubiense.* Cornwalliſch.

(5) Lavaskruid *met meervoudig verdeelde ingeſneeden Bladen, de Wortelbladen drievoudig, Lancetvormig, effenrandig.*

In Cornwall is deeze groeijende gevonden, en als een Steenbreeke van dat Land door PETIVER opgetekend.

VI. *Peregrinum.* Portugeeſch.

(6) Lavaskruid, *welks groote Kroon byna geen Omwindzel heeft; de zydelingſen van onderen Vliezig zyn; met eenigermaate Takkige Straalen.*

In

(4) *Liguſticum* Fol. bipinnatis, Foliolis confluentibus &c. JACQ. *Vind.* 221. SEG. *Veron.* III. p. 226. Liguſticum alterum Lobelii. DALECH. *Hiſt.* 744. Lig. alt. Belgarum. LOB. *Ic.* 786. Seſeli mont. Cicutæ folio glabrum. C. B. *Pin.* 161. Seſeli primum Mont. Pannonicum. CLUS. *Hiſt.* 2. p. 193.

(5) *Liguſticum* Fol. decompoſitis inciſis &c. *Am. Acad.* IV. p. 310. Smyrnium tenuifol. noſtras. RAJ. *Suppl.* 254. *Angl.* III. p. 209. T. 8. Saxifraga Cornubiæ. PET. *Herb.* T. 26. f. 9.

(6) *Liguſticum* Umbellæ primariæ &c. Petroſelinum Hortenſe latifolium. C. B. *Pin.* 153. Apium Hortenſe magnum Petroſelini ſapore. J. B. *Hiſt.* III. p. 99.

In Portugal groeit deeze, die een ſtyve hoekige Steng heeft van twee Voeten hoogte; de Blaadjes drievoudig als die van Peterſelie verdeeld; de Bladſteelen wit gevliesd: de Bloemen geel, met witte Meelknopjes: de Vrugtbeginzels effen, naauwlyks geſtreept. Zy gelykt ook, in Smaak en Reuk, naar de Peterſelie, maar alles is ſtyver en grover. Het ſchynt de Breedbladige Tuin-Peterſelie van C. BAUHINUS te zyn, die van ſommigen *Engelſche* genoemd wordt, by zyn Broeder afgebeeld. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(7) Lavaskruid *met gevinde Bladen, wier agterſte Blaadjes met een Blaadje vermeerderd zyn.* VII. *Liguſticum Balearicum.* Baleariſch.

Deeze, op de Baleariſche Eilanden, in de Middellandſche Zee, en by Rome voorkomende, is in de Upſalſche Tuin gekweekt, doch zou van een twyfelachtig Geſlagt zyn, als nog geen volkomen Zaad voortgebragt hebbende, zegt LINNÆUS; doch hadt bevoorens reeds gezegd, dat de Zaaden langwerpig, byna Rolrond en geſtreept zyn (*). De Steng was maar een Voet hoog.

ANGELICA. Engelwortel.

Dit Geſlagt heeft eene rondachtige, gehoekte

(7) *Liguſticum* Fol. pinnatis, Foliolis infimis auctis Foliolo. *Mant.* 218.

(*) Vergelyk. *Syſt. Nat. Veg.* XIII. & *Mant.* loco citato.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

te Vrugt, die niet voos is, met omgeboogen Stylen: de Bloempjes zyn gelyk en hebben kromme Blaadjes. Het bevat vyf Soorten als volgt.

1. *Angelica Archangelica.* Tamme.

(1) Engelwortel, *die het oneffene Vinblad gekwabd heeft.*

Men teelt deeze in de Tuinen der middelste deelen van Europa uit Zaad, en hierom wordtze van BAUHINUS *Sativa*, en van anderen *tamme Engelwortel* geheten. Zy groeit, niettemin, wild in de Zuidelyke deelen van Europa, op hooge Bergen, gelyk in Provence op de Bergen van Colmars. Aan den anderen kant is zy in alle de vogtige, belommerde, Mossige Valeijen der Laplandsche Gebergten gemeen, komende ook aan de kanten der Rivieren, die daar uit afvloeijen, voor. Men vindtze, bovendien, in Sweeden, Noorwegen, Deenemarken en op Ysland, alwaar zy een zeer hooge Steng schiet. Ook komt zy op eenige Gebergten, van Duitschland en Bohemen, voor.

De naam is, in de meeste Taalen van Europa, overeenkomstig met den Latynschen *Angelica*, die wegens de beminnelyke en als Engel-

(1) *Angelica* Foliorum impari lobato. *Syst. Nat.* XII. Gen. 344. p. 211. *Veg.* XIII. Gen. 347. p. 234. *Flor. Lapp.* 101. *Suec.* 233, 245. *Mat. Med.* 120. *H. Cliff.* 97. R. *Lugdb.* 103. Angelica sativa. C. B. *Pin.* 155. Angelica major. DOD. *Pempt.* 318. Imperatoria sativa. TOURNF. *Inst.* 317. GAR. *Aix.* 255. T. 55. GER. *Prov.* 247. Angelica Smyrnium Cordi. LOB. *Ic.* 698.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

gelachtige hoedanigheden, daar aan zou gegeven zyn; des wy ze ook *Engelwortel* noemen. De Laplanders, zeer veel op hebbende met dit Kruid, dat die van Dalekarlie *Quanrot* heeten, geeven aan den Wortel van het eerste Jaar, nog geen Steng schietende, den naam van *Urtas*; het Kruid van 't eerste Jaar noemen zy *Fatno*, dat van het tweede Jaar *Botsk*, en de geschilde Steng *Rasi*. Gedagten Wortel houden zy voor een uitmuntend Middel om de Gezondheid te bewaaren, en kaauwen dien in plaats van Tabak. In eene hevige Ziekte, de Bosch-Lappen veel overeenkomende, welke een Krampachtig Kolyk schynt te zyn, kennen zy geen beter Middel, dan deezen Wortel. Maar de Stengen, inzonderheid, maaken hunne byzondere Lekkerny uit. De Kinderen, die in de Zomer hunne Rendieren hoeden, brengen 's avonds met zig een Schoot vol van deeze Steelen, voor dat de Kroon zig ontslooten heeft geplukt, en deeze worden van 't Huisgezin gretig verslonden. „ Ons zelf mishaagde deeze Spys niet,
„ toen wy ons in Lapland bevonden, zegt LINNÆUS: want dezelve is bitter en een weinig
„ Kruiderig, versterkende en verfrisschende den
„ Mond en Maag, na het gedurig gebruik van
„ laffe Spyzen en Drank: gelyk ongezouten
„ Vleesch en Visch, Melk en Water, ongemeen: maar; ('t zy dat het Gewas in de Tui-
„ nen van aart verandere; 't zy dat onze Smaak
„ verschilde;) toen wy uit Lapland t'huis ge-
„ ko-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

Tweewyvige.

„ komen waren behaagde ons deeze Kost niet „ meer". Zeker is 't, dat zy de arme Lapländeren minder smaaken zou, indien zy van Ooft en Fruit, of ook van andere Aardvrugten, voorzien waren.

't Gewas heeft somtyds een Steng van een Arm dik en van eens Mans langte, die glad en knoopig is, van binnen hol. De Bladen zyn zeer groot, sterk gevleugeld, dik gesteeld en omvatten de Steng met een ruime Vliezige Scheede. De algemeene Kroon is groot en vlak, uit veele Straalen bestaande en heeft dikwils een éénbladig Omwindzel: de byzondere Kroontjes zyn Klootrond, en hebben de Omwindzels uit veele smalle Blaadjes bestaande, die omgeboogen zyn. De Bloemblaadjes zyn Eyrond, spits, groen, ligt afvallende: de Meeldraadjes wit; de Zaaden breed, plat, gevliesd en geelachtig. De Wortel is groot en dik, van binnen wit, een aangenaamen Kruiderigen Reuk hebbende, gelyk het geheele Gewas en de Zaaden. Hy geeft een geelachtige, vette Vogtigheid uit, van dergelyken Geur.

Deeze Wortel en het Zaad, niet alleen, maar ook het Kruid is in de Geneeskunde vermaard, wegens de Zweet- en Pisdryvende hoedanigheid, die daar in plaats heeft. Zy versterken de Maag, breeken de Winden, en zyn dus dikwils tegen Kolyk, Maag- en Darmpyn, dienstig. Men houdtze ook voor een goed Borstmiddel. Uitwendig dient dit Kruid tot verdryving

ving van koude Gezwellen, enz. De Wortel, overdwars gesneeden, levert, zo wel als de Steng, een Balsem uit, die minder scherp is dan de gedestilleerde Olie. De Smaak is eenigszins bitter, met eene Kruiderigheid, welke heet is, en zeer lang byblyft in de Mond, inzonderheid die van het Zaad, wanneer men 't kaauwt.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(2) Engelwortel *met gelyke, Eyrond-Lancetvormige, Zaagswys' getande Vinbladen.*

II. *Angelica Sylvestris.* Wilde.

Men heeft getwyfeld, of 'er ook verschil mogt zyn, tusschen de gedagte Noordsche of Laplandsche en de Tamme of Tuin-Engelwortel; maar LINNÆUS verzekert van neen. De Wilde, evenwel, die ook in Lapland groeit, is daar van aanmerkelyk verschillende. Zy wordt van sommigen *Water-Angelika* genoemd, als groeijende in Moerassige Berg-Valeijen, zelfs in Duitschland. Men vindtze ook in onze Provintiën vry algemeen, gelyk in Vriesland, Gelderland en hier in Holland by Haarlem, ja niet ver van onze Stad, in de Veenlanden; in Noordholland en elders. Naar de voorgaande gelykt zy in Gewas, doch valt schraalder, hebbende ook de Bladen donkerer en de Bloemen wit. De Geur is

(2) *Angelica* Fol. æqualibus ovato-Lanceolatis serratis. *H. Cliff.* 97. *Fl. Suec.* 234, 246. *Mat. Med.* 121. GRON. *Virg.* 31. HALL. *Helv.* 444. R. *Lugdb.* 103. GORT. *Belg.* 78. *Fl. Lapp.* 102. Ang. Sylvestris major. C. B. *Pin.* 155. Ang. Sylvestris. DOD. *Pempt.* 318. LOB. *Ic.* 699.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. is veel minder dan in de Tamme en dus heeft zy zo veel kragt niet, wordende niet dan by gebrek der andere, of by plaatsvullinge, gebruikt.

III. *Angelica Verticillaris.* Gekranste.

(3) Engelwortel *met zeer wyd gemikte Bladen, de Blaadjes Eyrond, Zaagswyze getand, de Steng gekranst met Bloemsteelen.*

In de Upsalsche Tuin is deeze geteeld en waargenomen, die men dagt afkomstig te zyn uit Italie. Zy heeft de Steng van gelyke hoogte als de Tamme, maar dezelve heeft twee of drie Kransen, ieder van vier of vyf Kroonen, boven malkander. Die der aangehaalde Autheuren zyn 'er niet volmaakt mede overeenkomstig. Ook verschilt het Zaad aanmerkelyk van dat der eerste Soort.

IV. *Atropurpurea.* Donkerpaarsche.

(4) Engelwortel *met het uiterste paar Blaadjes vereenigd en het Endblaadje gesteeld.*

V. *Lucida* Glanzige.

(5) Engelwortel *met de Blaadjes gelyk, Eyrond, ingesneeden-Zaagtandig.*

Dee-

(3) *Angelica* Fol. divaricatissimis &c. Angel. Alp. ad nodos florida. TOURNF. *Inst.* 313. Angel. sylv. montana. C. B. *Pin.* 155. Ang. mont. maxima &c. PLUK. *Alm.* 30. T. 134. f. 1. Ang. multiplicata latiore Umbellâ. LOB. *Illustr.* 144.

(4) *Angelica* Foliolorum extimo pari coadunato &c. *Mant.* 354. R. *Lugdb.* 103. Angelica Canadensis atropurpurea. CORN. *Canad.* 198. T. 199.

(5) *Angelica* Fol. æqual. ovatis inciso-serratis. *H. Cliff.* 97. *Ups.* 62. R. *Lugdb.* 103. Angelica lucida Canadensis. CORN. *Canad.* 196. T. 197. MORIS. *Hist.* III. p. 281. S. 9. T. 3. f. 8.

Deeze beiden, in Kanada groeijende, zyn door CORNUTUS opgegeven en afgebeeld. Men vindtze in de Europifche Kruidhoven.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

SIUM. Water-Eppe.

De Vrugt is byna Eyrond, geftreept: het Omwindzel der Kroonen veelbladig; die de Bloemblaadjes Hartvormig hebben in dit Geflagt, 't welk negen Soorten bevat, als volgt.

(1) Water-Eppe *met gevinde Bladen, en een endelingse Kroon.*

I. *Sium latifolium.* Breedbladige.

Dit Kruid noemt men gemeenlyk *Water-Eppe*, in 't Hoogduitfch *Wasfer-Eppich* of *Wasfermarck*; in 't Franfch *Hache d'Eau* of *Berle*, in 't Engelfch *Water-Parfnip*. De Griekfche naam *Sion*, waar van men *Sium* gemaakt heeft, is van DIOSCORIDES afkomftig. Het groeit, door geheel Europa, overvloedig in 't Water of aan de kanten van Rivieren, Beekjes, Poelen en Moerasfen. In onze Nederlanden is het in Graften, Slooten en allerley Wateringen, byzonder aan den Duinkant, gemeen.

DODONÉUS zegt, dat het, met dikke, hoekige, geftreepte, holle Stengen, tot drie Ellen en hooger opfchiet; doch het is my, hier te lande,

(1) *Sium* Fol. pinnatis, Umbellâ terminali. *Syft. Nat.* XII. Gen. 345. p. 211. *Veg.* XIII. Gen. 348. p. 234. *H. Cliff.* 98. *Fl. Suec.* VAILL. GOUAN &c. R. *Lugdb.* 104. Sium latifolium. C. B. *Pin.* 154. Sium. RIV. *Pent.* 78.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

de, zo hoog niet voorgekomen. De Heer HALLER stelt de hoogte, in Switzerland, op drie Voeten. De Bladen zyn gevind; de Vinbladen rondomgetand, ovaal, vettig, glad en zagt. Aan 't end der Stengen komen de Kroonen voort, die groot en ruim gestraald zyn. Het draagt kleine geribde Zaadjes. De Wortels zyn Vezelachtig en het Kruid heeft een Bitumineusen Reuk.

II. *Sium angustifolium.* Smalbladige.

(2) Water-Eppe *met gevinde Bladen, de Oxelkroontjes gesteeld; het algemeene Omwindzel Vindeelig.*

Deeze, thans van de voorgaande afgezonderd, zoude eigentlyk het *Sium* van DODONÉUS zyn, doch dit komt met de grootte niet overeen. De Heer HALLER merkt het als eene Verscheidenheid aan. Deeze Soort komt niet buiten 't Water, zo LINNÆUS aantekent. Het is beiden gemeen, dat de eerst uitspruitende Bladen fyn verdeeld zyn, en dus heeft men 't Gewas, in de Pruisfische Flora, afgebeeld. By MORISON worden deeze beide en de volgende Soort in haar verschil vertoond (*).

III. *Nodiflorum.* Knoopbloemige.

(3) Water-Eppe *met gevinde Bladen en ongesteelde Oxel-Kroontjes.* Dee-

(2) *Sium* Fol. pinnatis, Umbellis Axillaribus &c. Sium s. Apium palustre Fol. oblongis. C. B. *Pin.* 154. Sium verum Mathioli. DALECH. *Hist.* 1012. Sium. DOD. *Pempt.* 589. Sium sive Laver Diosc. Olusatri folio, s. Pastinaca aquatica. LOB. *Ic.* 208.

(*) *Hist.* III. p. 282. S. 9. T. 5. f. 1, 2, 3.

(3) *Sium* Fol. pinnatis, Umbellis Axillaribus sessilibus. *H. Cliff.*

Deeze, die niettemin by de voorgaande en op de zelfde plaatſen voorkomt, is klaarblykelyk, zo in Geſtalte als in Loof en Bloem, verſchillende. De Bladen, inzonderheid die aan de Stengen boven Water groeijen, zyn geoord en als driekwabbig. Behalve de Oxel-Kroontjes geeft het ook anderen uit den top. Verkeerdelyk houden ſommigen dit voor de Water-Kers der Winkelen. Het heeft dikwils een Kruiderigen Reuk, en wordt, even als de voorgaanden, op ſommige plaatſen tot Moes gebruikt, zettende ook het Water af.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK.

(4) Water-Eppe *met gevinde Bladen, die by de Bloemen drievoudig.*

IV. *Sium Siſarum.* Suiker-wortel.

De zogenaamde *Suikerwortels*, welke men hier in de Moeshoven, doch zeldzaam, teelt, worden tot dit Geſlagt betrokken. Zy voeren den Griekſchen naam *Siſarum* en worden in 't Latyn ook wel *Siſer* of *Servillum* geheten. Men noemtze in Italie *Siſaro*, in Spanje *Chirivias*, in Vrankryk *Chervis*, in Engeland *Skirret* en in Duitſchland *Gierlin* In Brabant noemt menze ook wel *Serillen.* De natuurlyke Groeiplaats van de-

Cliff. Fl. Suec. Belg. &c. &c. Sium aquaticum procumbens ad Alas floridum. MORIS. ut ſupra. Sium Geniculis umbellatis. VAILL. *Par.* 187. Angelica vel Sium Aquaticum. WEINM. T. N. 135.

(4) *Sium* Foliis pinnatis, Floralibus ternatis. *H. Cliff. Ups. R. Lugdb.* 104. Siſarum Germanorum. C. B. *Pin.* 155. Siſarum. DOD. *Pempt.* 681. LOB. *Icon.* 710.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

dezelven is met geen zekerheid bekend. Uit de gestalte vermoedt LINNÆUS, dat zy uit China afkomstig zouden zyn: maar, indien Keizer TIBERIUS deeze Wortels reeds uit Duitschland of van den Neder-Rhyn te Rome deedt brengen, wegens derzelver lekkerheid, (gelyk PLINIUS verhaalt;) zo schynen zy veeleer Aardvrugten van ons Land te zyn: te meer, om dat zy de Vorst kunnen uitstaan.

't Gewas heeft korte Stengetjes, zelden een Elle hoog, en daar aan komen dergelyke Eyronde, getande Vinbladen, aan eenen Bladsteel, byna als in de Water-Eppe, or ook naar die der Pinsternakelen gelykende, met witte Bloemkroontjes aan den top. De Stoel geeft veele Worteltjes uit, zelden van dikte als een Vinger, witachtig en eenigermaate geringd. Deeze zyn zoet van Smaak, Meelig en voedzaam, niet alleen, maar ook Balsamiek en versterkende; zo dat menze in Teeringachtige Gestellen en van Menschen, die door Ziekte ongemeen verzwakt zyn, dikwils gekookt laat gebruiken.

V. *Sium Ninsi.* Ninsi-Wortel.

(5) Water-Eppe *met Zaagtandige Vinbladen, aan de Takken drievoudig.*

Hier wordt de Plant bedoeld, die den Wortel *Ninsi* der Japoneezen uitlevert, zynde deswe-

(5) *Sium* Fol. Serratis pinnatis, Rameis ternatis. Sisarum montanum Coraecense, Radice non tuberosâ. KÆMPF. *Amoen.* 818. T. 819. BURM. *Fl. Ind.* p. 79. T. 29. f. 1.

wegen, buiten de Thee en Rhabarber, de vermaardste van Asie. Haar voornaamste Groeiplaats is op de Bergen van Corea, een Landschap aan de Vaste Kust, tusschen Japan en 't Noorder deel van China. Een gedeelte hier van behoorde aan de eersten, het andere was onderworpen aan de laatsten: zo dat van die beide Ryken de Inzameling dezer Wortelen aldaar kon geschieden. Die van Japan bekomenze ook uit de Gebergten Kataja in de Provincie Sjamsai, volgens KAEMPER, welke aanmerkt dat het Kruid zig wel laat voortteelen en weeldig groeit in de Tuinen van Meaco of Miako, een der Keizerlyke Steden; maar dat de Wortel, aldaar geteeld, byna geen kragt heeft en meestal Jaarlyks sterft, blyvende in de koude Gebergten over. Zyne Groeiplaats moet derhalve op omtrent van 35 tot 40 Graaden Noordpools hoogte zyn; dat maar weinig Zuidelyker is dan de Alpische Bergen van Switzerland.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Eerst uitspruitende heeft het Gewas, (zo die Autheur meldt) maar een enkeld Worteltje, van figuur als een Pinsternakel, doch slegts een Pink dik en drie Duimen lang, witachtig en Vleezig, met fyne Ringetjes of Spleetjes. Hetzelve is van onderen somtyds, op de manier der Wortelen van het Mandraagers-Kruid, als in twee Dyën en Schenkels verdeeld, waar van het den naam *Nindsin*, als naar een Mensch gelykende, gemeenlyk *Ninsi*, heeft. Worteltjes van die figuur zyn in de grootste achting. De Reuk is als der

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

der geele Wortelen of Karooten; de Smaak, zegt hy, als die van onze Suikerworteltjes, doch met minder en aangenaamer zoetheid, zynde door eenige flaauwe bitterheid getemperd. Vervolgens voortgroeijende, bekomt het Gewas, in de Japansche Grond, aan den Stoel meer Wortelen, tropswyze by elkander met de koppen vergaard, en aldaar veele Knoppen uitgeevende tot nieuwe Scheuten, door welken men het gemakkelyk kan voortplanten.

Het krygt (vervolgt KÆMPFER) een Steng van anderhalf Elle hoog, dunner dan een Pink, hol, gestreept, met Rietachtige Knoopen, Leedjes maakende van anderhalf Duim lang. Aan Steeltjes, die deeze Knoopen omvatten, komen Bladen naar den ouderdom der Plant verschillende. In 't eerst zyn dezelven enkeld, flaauw getand en Hartvormig; als het Gewas een Voet hoogte heeft, vyf aan den Steel, naar die der Water-Eppe gelykende: vervolgens volwassen zynde, komen aan de Takken Bladsteeltjes voort, welke drie kleine Blaadjes, naauwlyks grooter dan eens Menschen Nagel, hebben. De Kroontjes geeven, uit een Bladerig Omwindzel, Straaltjes van een Duim lang, met Kroontjes van witte gelykbladige Bloempjes, waar op Zaad volgt dat gestreept is en naar Anys-Zaad zweemt. Verder groeijen in de mikken der Takjes rondachtige Knoppen, als Erwten, die, of op den Grond vallende of geplant wordende, zo wel tot Voortteeling dienen als het Zaad.

Dee-

Deeze befchryving en de Afbeeldingen van KAEMFER vergelykende, met die, welke door den Heer N. L. BURMANNUS als ten uiterfte naauwkeurig opgegeven wordt, kan ik 'er zeer weinig overeenkomst in vinden: vooral niet, wat den Wortel aangaat, welke, volgens gedagten Autheur, gantfch niet Knobbelachtig is, daar dezelve zig, in gemelde Afbeelding, wel degelyk als zodanig, en als naar de Klaauw van een Ranonkel gelykende, vertoont. Het onderfcheid is uit de daar nevens gefchetfte blykbaar. Doch, volgens fommigen, zou de Japanfche *Ninfi*- en Chineefche *Ginfeng*-Plant aanmerkelyk verfchillen. In Virginie en Nieuw Jork is een Soort van dit Geflagt gevonden, welke naar het Japanfche Gewas van KAEMPHER veel gelykt (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

De

(*) *Sium* Folio infimo Cordato, Caulinis ternatis, omnibus crenatis. GRON. *Virg.* 43. Sium Americanum. COLD. *Noveb.* 54. Anonymos Flor. Atropurpureis, Foliis ex uno Pediculo ternis. CLAYT. N. 291 & 420. Vervolgens zal men de Kanadafche *Araliaftrum*, die voor de Ginfeng gehouden wordt en tot het Geflagt van *Panax* behoort, onder de *Polygamia* befchreeven vinden. Sommigen willen dat de *Ginfeng* der Chineezen volmaakt met de Kanadafche, zo even gemeld, overeenkomftig zou zyn. Vid. GEOFFR. *Mat. Med.* Tom. II. p. 112. &c. Anderen merken de Ninfi en Ginfeng voor een zelfden Wortel aan, of ten minfte van dergelyke kragt. Vid. TRILLER. *Thes. Medic.* p. 73. RUTTY. *Mat. Med.* p. 219. Hoe 't zy, de regte Japanfche Ninfi is hier te lande tegenwoordig weinig te vinden.

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

De waarde, in welke deeze Wortels by de Oosterſche Volkeren zyn, blykt niet alleen uit de byzondere ſtaatie met welke zy ingezameld, de zorgvuldigheid waar mede zy bewaard en toebereid worden; maar inzonderheid uit den Prys, dien zy gelden. Gedagte Autheur zegt, dat men in Japan een Katti, dat is vyf Vierendeel van een Hollandſch Pond, voor om en by de honderd Theil, dat is driehonderd en vyftig Guldens, verkogt. Gemeenlyk verhaalt men, dat zy tegen Goud opgewoogen worden, 't welk in Ooſtindie en hier wel waar kan zyn. De Chineezen hebben over de kragten veel geſchreeven en merken dien Wortel byna als een algemeen Geneesmiddel aan. De Ginzeng is, by hun, de laatſte toevlugt in alle zwaare Krankheden. Men kan niet ontkennen, dat hy een ongemeene Hartſterkende kragt bezit; ten minſte by andere *Cordialia* gemengd zynde. Hy geneest derhalve veele Zwakheden, neemt Slymerige Verſtoppingen weg; herſtelt de Eetenslust, verſterkt de Borst en kan dus ook dienen om de langduurigheid des Levens te bevorderen; doch 't is voor den Gemeenen Man een te duure Medicyn. By de Grooten wordt hy veel gebruikt, om de lust en kragt tot Voortteeling te vermeerderen.

VI. *Sium rigidius.* Virginiſche.

(6) Water - Eppe *met gevinde Bladen, de Blad-*

(6) *Sium* Fol. pinnatis &c. Pimpinella Fol. Lanceol. glabris acum. GRON. *Virg.* 32, 44. Oenanthe maxima Virginiana &c. MORIS. *Hiſt.* III. p. 288. S. 11. T. 7. f. 1.

Blaadjes Lancetvormig en byna effenrandig. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Deeze Virginische Water-Eppe heeft de Steng styfachtig, ongetakt. De Blaadjes, by vyf of zes Paaren aan een gemeenen Bladsteel groeijende, met een Sluitblaadje aan 't end, zyn lang en smal, spits, glad, welriekende, de uiterste somtyds tot het midden ingesneeden. Zy draagt kleine Bloempjes en een gebladerd Zaad als der Pinsternakelen, volgens CLAYTON; dat hier weinig strookt. Hy hadtze als een Soort van Pimpernel aangemerkt. De Wortel is als die der Vierde Soort.

(7) Water-Eppe *met Liniaale afloopende samengegroeide Blaadjes.* VII. *Sium Falcaria.* Zeisfenbladige.

Wegens de Zeisfenvormigheid der Bladen gaf RIVINUS hier den naam van *Falcaria* aan. Het Kruid groeit in verscheide deelen van Europa, als ook in de Levant. Sommigen hebben het tot het *Ammi*, anderen tot het *Eryngium* betrokken. Eenigen hebben het *Crithmum* geheten. Men noemt het in 't Hoogduitsch *Sichelkraut*, dat is Sikkelkruid. In de Elsaz groeit het

(7) *Sium* Foliolis linearibus decurrentibus connatis. *H. Cliff.* 98. R. *Lugdb.* 105. SAUV. *Monsp.* 232. Ammi perenne repens. MORIS. *Hist.* III. p. 294. S. 9. T. 8. f. 1. Eryngium quartum. DOD. *Pempt.* Eryngium montanum recentiorum. LOB. *Icon.* II. p. 24. Crithmum quartum. CAM. *Epit.* 275. WEINM. T. 99, 100.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

het overvloedig. De Steng is Takkig gearmd, van een Elle en somtyds hooger. De Bladsteelen omvatten de Steng en geeven drie lange Vinbladen uit, die overal even breed en Zaagswyze getand zyn. Het heeft yle Kroontjes, witte Bloempjes en lange Zaaden, die scherp zyn en welriekende. Het geheele Gewas is van een zoutigen Smaak. Het komt ook voor met bonte Bladen. In de Hoven is het haatelyk, door zyne sterk voortkruipende Wortelen; terwyl het minste stukje, dat overblyft, een nieuwe Plant geeft.

VIII. *Sium Græcum.* Grieksche.

(8) Water-Eppe *met alle Bladen dubbelvinnig.*

Deeze Soort heeft TOURNEFORT in Griekenland ontdekt en is dezelve dus, door Zaad, in de Kruidtuinen van Europa voortgekweekt.

IX. *Siculum.* Siciliaansche.

(9) Water-Eppe *met de Wortelbladen drievoudig en dubbelvinnige Stengbladen.*

Deeze is, onder den naam van *Siciliaansche Daucus*, met Pinsternakel-Bladen, afgebeeld door ZANONI. De Wortel, zegt hy, is niet on-

(8) *Sium* Foliis omnibus bipinnatis. *H. Cliff.* 98. R. *Lugdb.* 105. Ligusticum Græcum folio Apii. TOURNF. *Cor.* 23.

(9) *Sium* Fol. Radicalibus ternatis, Caulinis bipinnatis. R. *Lugdb.* 105. Myrrhis Fol. Pastinacæ læte virentibus. TOURNF. *Cor.* 22. Daucus Pastinacæ folio Siculus. ZAN. *Hist.* 78. T. 30.

onaangenaam en Kruiderig, zo wel als 't Zaad, en de Bloesfem, die een weinig op de Tong byt; maar het Loof fmaakt als Peterfelie. IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

SISON. Steen-Eppe.

Dit Geflagt heeft ook een Eyronde geftreepte Vrugt en verfchilt van 't voorige meest, doordien het de Omwindzels, zo van de Kroonen als Kroontjes, beiden, byna vierbladig heeft. De Bloempjes zyn vrugtbaar; derzelver Blaadjes platachtig; de Kroontjes yl geftraald.

Het bevat zes Soorten, meest Europifche Planten; als

(1) Steen-Eppe *met gevinde Bladen en opftaande Kroontjes.* I. *Sifon Amomum.* Kruiderige.

Op vogtige Slykerige plaatfen in Engeland, zegt LINNÆUS, groeit deeze, die het *Petrofelinum Macedonicum* van FUCHSIUS is by DODONÉUS. Het Kruid heeft de geftalte byna van de Gewoone Water-Eppe en het Blad is ook zodanig, maar het Zaad Kruiderig fcherp, en zeer welriekende. 't Wordt voor het *Sifon* van DIOSCORIDES gehouden, dat men *Steen-Eppe* noemt. Men gebruikt hetzelve in onze Win-

(1) *Sifon* Fol. pinnatis, Umbellis erectis. *Syft. Nat.* XII. Gen. 346. p. 212. *Veg.* XIII. Gen. 349. p. 235. R. *Lugdb.* 105. SAUV. *Monsp.* 232. Sifon quod Amomum Officinis nostris. C. B. *Pin.* 154. Amomum Germanicum. TRAG. Petrofel. Macedonicum Fuchfii. DOD. *Pempt.* 697.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK.

Winkels voor 't *Semen Amomi*, zegt BAUHINUS; terwyl veele Autheuren te vergeefs zig hebben uitgesloofd, om het *Echte Amomum* der Ouden te bepaalen; 't welk nog onzeker blyft.*

* Zie 't voorg. STUK, bl. 8.

II. *Sison Segetum.* Koornlandse.

(2) Steen-Eppe *met gevinde Bladen en knikkende Kroontjes.*

Van deeze zegt MORISON, dat dezelve in Engeland voorkomt aan de kanten der Landen; tusschen 't Koorn en aan de Haagen, inzonderheid op Slykerige Gronden: maar van de voorige, dat zy aldaar voornaamelyk Zandige Gronden bemint, groeijende aan de Dyken van nieuwe Graften of Slooten, als ook aan de Haagen of Landscheidingen. De Stengen zyn twee Voeten hoog; de Bladen byna als die van de gemeene Pimpernel. Deeze groeit ook in Provence, de andere by Montpellier in Languedok.

III. *Canadense.* Kanadasche.

(3) Steen-Eppe *met drievoudige Bladen.*

Deeze, zo wel in Virginie als in Kanada huisvestende, verschilt door haare driebladigheid grootelyks van de voorigen. De Kroon is drie-dee-

(2) *Sison* Fol. pinnatis, Umbellis cernuis. R. *Lugdb.* 105. *H. Ups.* 63. Sium terrestre Umbellis rarioribus. MORIS. *Hist.* III. p. 283. *S.* 9. *T.* 5. f. 6. GER. *Prov.* 248.

(3) *Sison* Fol. ternatis. *H. Cliff.* 99. GRON. *Virg.* 147. R. *Lugdb.* 106. KALM. *Itin.* III. p. 259. Myrrhis Canadensis trilobata. MOR. *Hist.* III. p. 301. S. 9. T. 11. f. 4. Myrrhis Canadensis. RIV. *Pent.* T. 53. Myrrhis trifolia Canadensis Angelicæ facie. TOURNF. *Inst.* 315.

deelig, ongelyk, zonder Omwindzel; de Kroontjes bestaan uit zeven of minder Bloempjes en hebben het Omwindzeltje zeer klein; de Bloemblaadjes wit en eveneens.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(4) Steen-Eppe *met driedubbeld gevinde Bladen, de Wortelbladen Liniaal; de Stengbladen Borstelig; de Stoppelblaadjes langer*

IV. *Sison Ammi.* Fynbladige.

Deeze, in Portugal, Italie en Barbarie groeijende, wordt gehouden voor de Plant, die het Echte *Semen Ammios* der Apotheeken uitlevert. Men noemt ze *Kleine Ammi*, in onderscheiding van de Groote, die tot het Geslagt deezes naams behoort *. C. BAUHINUS geeft 'er Venkelbladen: anderen Haairachtige Bladen aan. By TOURNEFORT voert zy den naam van *Allerkleinste scherpe Portugeesche Venkel.* De gelykenis kan men zien uit de Afbeeldingen. In die van SHAW zyn de Blaadjes Draadachtig dun. De algemeene Kroon is by ons genaveld, zegt GOUAN; de byzondere hebben een vyfbladig Omwindzeltje. Het Zaad der Echte Anmi, dat eene Zweetdryvende en Tegengiftige kragt heeft, komt over Egypte uit Arabie, zo CAMERARIUS aantekent. Het wordt 'er op de Vlakten

*Zie bl. 52. hier voor.

(4) *Sison* Fol. tripinnatis &c. Sison Fol. Caul. subcapillaribus. *H. Ups.* 63. *Mat. Med.* 140. Foenic. Lusitan. minimum acre. SHAW. *Afr.* 232. Ammi. lacin. Caulibns Capillaribus. *H. Cliff.* 89. R. *Lugdb.* 96. Ammi parvum foliis Foenicul. C. B. *Pin.* 159. Ammi. CAM. *Epit.* 522. Ammi perpusillum LOB. *Icon.* 725.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

ten geteeld, zo FORSKAOHL waargenomen heeft (*).

V. *Sison inundatum.* Overstroomde.

(5) Steen-Eppe *die kruipt, met tweedeelige Kroontjes.*

Op plaatsen, die 's Winters onder Water gestaan hebben, als ook in Slooten en Moerassen, komt deeze Soort in eenige deelen van Europa voor. Zy heeft de Bladen, die onder Water zyn, Venkelachtig verdeeld, doch de bovensten zyn als driepuntig gekwabd, beiden Vinbladig. De Stengetjes zyn naauwlyks een Span hoog, en daar aan komen Kroontjes van twee, drie en zelden vier Straalen, zegt MORISON, met witte Bloempjes. Hier op volgen gestreepte Zaadjes, die naar het Gewas vry groot zyn. Men vindt het by ons, aan den Duinkant, in stilstaande zoete Wateren. 't Is onder alle Kroontjes-Kruiden van Europa het allerkleinste; zo LINNÆUS heeft aangemerkt. Het voegde beter in 't Geslagt der Water-Eppe.

VI. *Verticillatum.* Gekranste.

(6) Steen-Eppe *met Haairdunne gekranste Blaadjes.*

Dee-

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* Hafn. 1775. p. CIX.

(5) *Sison* repens Umbellis bifidis. *Fl. Suec.* II. N. 249. *It. Scan.* 397. Sium Fol. submersis Capillaribus, emersis pinnatis. R. *Lugdb.* 105. Sium min. Fol. imis Ferulaceis. MORIS. *Hist.* p. 283. S. 9. T. 5. f. 5. Sium min. umbellatum. PLUK. *Phyt.* T. 61. f. 3. Sium minimum. RAJ. *Hist.* p. 444.

(6) *Sison* Foliolis verticillatis Capillaribus. Carum Fol. Set.

Deeze groeit in de Zuidelyke deelen van Vrankryk en op de Pyreneesche Bergen. Men vindtze *Veld-Daucus*, met Bladen van Water-Duizendblad, genoemd. TOURNEFORT heet dit Kruid Karwey met uitermaate fyne Bladen en Wortels als der Affodillen. Anderen hebbenze tot de Oenanthe betrokken. Zy is gemeen in de Moerasſen van Planet by St. Leger in Yveline, niet ver van Parys, zegt VAILLANT, bloeijende in Augustus en September. Volgens anderen groeit zy in Bergvelden, en heeft de Steng een Elle hoog. De Bloempjes zyn wit en vierbladig. De Zaadjes zyn, daar zy aan elkander raaken, wat ſmaller dan op zyde, hebbende op de rug drie Ribbetjes en vier taamelyk diepe Sleuven overlangs. Men vindt het by MORISON afgebeeld.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

BUBON. Gom-Eppe.

De Planten van dit Geſlagt, tot welken Gomdraagende behooren, worden onderſcheiden door eene Eyronde, geſtreepte, Haairige Vrugt. Het bevat vier Soorten, waar onder twee uit Afrika afkomſtig.

(1) Gom-

Set. verticillatis. SAUV. *Monsp.* 168. Carvi Foliis tenuisſimis Asphodeli radice. TOURNF. *Inst.* 90. Daucus Pratenſis Millefolii paluſtr. folio. C. B. *Pin.* 150. Oenanthe Fol. pinnatis. DALIB. *Paris.* 90. VAILL. *Paris.* 30. GOUAN *Monsp.* 143. GER. *Prov.* 249. Oenanthe Millefolii paluſtris foliis. MORIS. *Hist.* III. p. 289. S. 9. T. 7. f. 10.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(1) Gom-Eppe *met Ruitachtig-Eyronde gekartelde Vinbladen en menigvuldige Kroontjes.*

I. *Bubon Macedonicum.* Macedonische Peterselie.

Het Loof van dit Kruid, dat in Macedonie en Barbarie groeit, gelykt zeer veel naar de gewoone Peterselie. Het wordt gehouden voor de Plant, die het *Semen Petroselini Macedonici* der Apotheeken, dat in de Theriaak komt, uitlevert. De Steng is een Elle hoog; de Kroontjes zyn wit en het Zaad is zeer klein, aangenaam van Reuk, wordende voor Windbreekend, Pisdryvend en Afzettende gehouden.

II. *Galbanum.* Galbanum-Plant.

(2) Gom-Eppe *met Ruitachtige, getande, gladde gestreepte Vinbladen, de Steng met een Zeegroenen waasem bedaauwd.*

Verscheide Autheuren hebben van dit Kruid gewag gemaakt, dat de zo bekende Gom *Galbanum* voortbrengt, die ons over Marseille uit de Levant of Syrie wordt toegebragt. DIOSCORIDES schryft dat dezelve afdruipt van zekere Ferula, welke *Metopion* genoemd wordt. Onder de hedendaagschen hebben sommigen het Ge-

(1) *Bubon* Foliolis Rhombeo-ovatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 347. p. 212. *Veg.* XIII. Gen. 350. p. 235. *H. Cliff.* 95. *Ups.* 62. *Mat. Med.* 133. R. *Lugdb.* 100. Apium Macedonicum. C. B. *Pin.* 154. Petroselinum Macedonicum. LOB. *Ic.* 708. DOD. *Pempt.* 697.

(2) *Bubon* Foliolis Rhombeis dentatis &c. *H. Cliff.* 96. *Mat. Med.* 132. R. *Lugdb.* 100. Anisum Afr. Frut. Folio Anisi, Galbaniferum. PLUK. *Alm.* 31. T. 12. f. 2. Ferula Afr. Galbanifera. HERM. *Par.* 163. T. 163.

Gewas tot de Anys betrokken, wegens de figuur der Bladen, die ook iets hebben dat naar de Lavas zweemt, waar van hetzelve tevens de Gestalte uitdrukt. Het groeit in verscheide deelen van Afrika, zo men wil, zelfs in de Zuidelykste en Noordelykste, als ook in Persie. Die Plant, welke LOBEL *Ferula Galbanifera* noemt, levert geen Galbanum uit, maar een andere hoogroode Gom, zo TOURNEFORT waargenomen heeft.

VI. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Uitwendig dient de Galbanum, of op zig zelf of in Pleisters gemengd, tot rypmaaking van Gezwellen ongemeen. Inwendig is 't een goed Middel tegen Verstoppingen, zo in de Darmen als in de Ingewanden en zelfs in de Borst, laxeerende tevens en Windbreekende. De berooking daar mede is tegen Opstygingen, Stuipen en Vallende Ziekte, nuttig bevonden. Zy komt in een menigte van Samengestelde Winkelmiddelen en zelfs in verscheide Opiaaten, om dat men 'er een Tegengiftige kragt aan toegeschreeven heeft.

(3) Gom-Eppe *met gladde Vinbladen; de onderſten Ruitachtig, Zaagswyze getand; de bovenſten Vindeelig en drietandig.*

III. *Bubon ummiferum.* Kaapsche.

Dee-

(8) *Bubon* Foliolis glabris, inferioribus Rhombeis serratis &c. R. *Lugdb.* 100. Ferula Afr. Galbanifera Fol. Myrrhidis. COMM. *Hort.* II. p. 115. T. 58.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Deeze, ook van de Kaap afkomstig, worde van COMMELYN insgelyks eene Afrikaansche Galbanum draagende Ferula genoemd; om dat zy, gekwetst zynde aan de Steng, een dergelyk Gomachtig taay Vogt, van Reuk als de gedagte Gom, uitzypelen laat. Zy is, zo wel als de voorgaande, Heesterachtig, groeijende hier, in de Tuinen, hooger dan zeven Voeten, met een Stam van twee Duimen dik, bleek groen, en van binnen vol Merg. De Bladen, by den Top voortkomende, zyn die van de Wilde Kervel gelyk, en geeven een Speceryachtigen Smaak, wanneer men ze kaauwt, van zig. De Bloemen zyn klein en geel; de Zaadjes langwerpig en gesleufd, even als die der andere Afrikaanse.

IV. *Bubon rigidius.* Styfbladige.

(4) Gom-Eppe *met Liniaale Vinbladen.*

Uit de Afbeelding van BARRELIER ziet men, dat deeze de Vinbladen zeer smal en veel naar die van de Ferula gelykende heeft. De Zaaden schynen zeer groot te zyn. De Groeiplaats is op Sicilie.

CUMINUM. Komyn.

De Kenmerken van dit Geslagt, behalve een Eyronde gestreepte Vrugt, zyn vierstraalige Kroontjes met vierdeelige Omwindzels. De

(4) *Bubon* Foliolis Linearibus. *H. Cliff.* 95. R. *Lugdb.* 106. Ferula durior f. rigidis & brevissimis foliis. BOCC. *Mus.* II. p. 84. T. 76. BARR. *Rar.* 61. T. 77.

De eenigste Soort (1), daar in vervat, is het Kruid, welks Zaad men *Komyn-Zaad* noemt, den bynaam hebbende van den Griekschen naam *Cyminon*, daar aan door de Ouden gegeven. Naar den Latynschen naam, *Cuminum*, noemen het de Spanjaarden en Italiaanen *Comino*, de Franschen *Comin*, de Engelschen *Comyn*, de Duitschers *Kimmel*.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. I. *Cuminum Cyminum.* Gemeene.

't Gewas komt, in gestalte en Bladerloof, de Venkel zeer naby; doch groeit zelden een Voet hoog, hebbende geele Bloemkroontjes. Het komt van zelf voort in Ethiopie, Egypte en in de Levant; beminnende een heet Klimaat. Men vindt het niet in onze Openbaare Kruidhoven; maar in Italie en op 't Eiland Maltha wordt het veel gezaaid, van waar men hier het Zaad bekomt, dat een byzonderen Reuk heeft, en van dergelyke kragten is als andere verwarmende Zaaden. Zekere Pleister heeft daar van den naam.

OENANTHE. Druivebloem.

Wanstaltige Bloempjes; de middelsten ongesteeld, onvrugtbaar: de Vrugt met den Kelk en de Stampers gekroond.

Dus komen de Kenmerken voor van dit Geslagt,

(1) Cuminum. *Syst. Nat.* XII. Gen. 348. p. 212. *Veg.* XIII. Gen. 351. p. 235. Cuminum. *Mat. Med.* 139. Cuminum Semine longiore. C. B. *Pin.* 146. Cuminum Sativum. CAM. *Epit.* 518. Cum. Dioscoridis. LOB. *Icon.* 742. Fœnic. Orient. Cuminum dictum. TOURNF. *Inst.* 312.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. flagt, 't welk vyf of zes Soorten bevat, als volgt.

I. *Oenanthe Fistulosa.* Pypachtig.

(1) Druivebloem, *dat Spruitdraagend is, met de Stengbladen gevind, Draadachtig en hol.*

Dit Kruid, dat in de Staande Wateren van onze Nederlanden, als ook in veele andere deelen van Europa, gemeen is, heeft de eigenfchap, van uit zyne onder Water voortkruipende Wortelen nieuwe Scheuten uit te geeven en zig dus voort te planten. Als men het in de Tuinen kweekt, hangen 'er Knobbeltjes aan en op deszelfs Vezelige Wortelen, en daarom noemen fommigen het *Filipendula*, in 't Hoogduitfch *Tropfwurts*. Het wordt van DODONÉUS *Welriekende Waterbiezen* geheten, om dat de Stengen hol zyn. De meefte Autheuren noemen het *Oenanthe*; een Griekfche naam van duiftere betekenis. Misfchien is dezelve van den Reuk, eenigszins naar dien der Wyngaardbloemen gelykende, afgeleid. Men vindt 'er een Groote van en een Kleine, welke, nevens elkan-

(1) *Oenanthe* Stolonifera &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 349. p. 212. *Veg.* XIII. Gen. 352. p. 235. Oen. Fol. Caulinis Fiftulofis teretibus. *H. Cliff.* 99. R. *Lugdb.* 108. HALL. *Helv.* 432. *Fl. Suec.* 236, 250. GOUAN *Monsp.* 144. GER. *Prov.* 249. VAILL. *Paris.* 146. WEIG. *Pom. Rug.* 54. Oenanthe Aquatica. C. B. *Pin.* 162. *It. Scan.* 243. Oenanthe. RIV. *Pent.* 66. Juncus odoratus aquatilis. DOD. *Pempt.* 596. LOB. *Icon.* 732. Oenanthe Aq. triflora. MORIS. *Hift.* III. p. 269. S. 9. T. 7. f. 8.

kander, door LOBEL afgebeeld zyn, verſchillende merkelyk in Gewas. Beiden hebben zy de eigenſchap, dat de Kroontjes, in 't eerst vlak, na 't bloeijen Kogelrond worden en ſtekelig. Het Zaad is eenigszins welriekende. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(2) Druivebloem *met alle Blaadjes veeldeelig, ſtomp en byna gelyk.* II. *Oenanthe Crocata.* Vergiftig.

Deeze Soort groeit veel in de Noordelyke deelen van Engeland aan Beekjes en de kanten der Moerasſen, zegt LOBEL, die haar eerst in Afbeelding gebragt heeft. Aan de Oevers van de Theems by Londen hadt LINNÆUS dezelve overvloedig ingezameld. Zy valt ook, volgens MORISON, in de Zuidelyke deelen. LECHE heeft ze in de Provincie van Sweeden, die men Schonen noemt, gevonden. Volgens GERARD groeit zy in de Moerasſige Veengronden der Bergen van Provence. In onze Nederlanden komt zy zeldzaam voor.

Dit laatſte, immers, blykt, uit de Waarneeming van den vermaarden Haagſen Geneesheer STALPERT VAN DER WIEL, die verhaalt, dat nu juist, terwyl ik dit ſchryf, op weinig Weeken naa een Eeuw geleeden, den 20 April, naa-

(2) *Oenanthe* Fol. omnibus multif. &c. *H. Cliff. Fl. Suec. R. Lugdb.* GOUAN. *Ger.* &c. Oenanthe Chærophylli foliis. C. B. *Pin.* 162. TOURNF. *Inſt.* 313. Oenanthe Cicutæ facie Succo viroſo croceo. LOB. *Icon.* 730. *Phil. Trans.* 1747. N. 480. p. 235. T. 3. STALP. V. D. WIEL. *Obs. rar.* Tom. I. p. 182. MORIS. *Hiſt.* III. p. 288. S. 9. T. 7. f. 2.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyzige.*

naamelyk, van 't jaar 1677, zeker Haagsch Burger, met zynen Vriend 's morgens vroegtydig naar zyn Tuin gegaan, aldaar eenige Wortels uit den Grond haalde, om die 's Middags tot den Maaltyd te gebruiken, meenende dat het Peterselie-Wortels waren. Zy proefden en aten 'er van tot Versnapering, doch niet lang daar na werden zy met een groote Hitte in de Keel en Maag bevangen en kreegen daar op zwaare benaauwdheid, Duizeligheid, Pyn voor 't Hart, Walging en Buikloop; terwyl den een de Neus begon te bloeden, de ander met geweldige Stuipen bevangen werdt. Na twee Uuren verloops stierf de geen, die het meeste daar van gegeten hadt; de ander een Uur laater.

Een Kruidkundig Raadsheer in 's Hage, een deezer Planten uit des overleedenen Tuin in den zynen hebbende doen overbrengen; waar dezelve weeldig groeide en bloeide; werdt door gezegden Doktor de Afbeelding uitgegeven, zo van de geheele Plant in 't klein, als van een Blad in de Natuurlyke grootte, als ook van den Wortel en het Zaad, die men in zyn Werk vindt. Uit welken blykt, dat het geenszins de Land- noch Water-Scheerling kan zyn geweest; alzo die dergelyk Loof noch Wortels niet hebben. En, wat de manier aangaat, op welke dit Vergiftig Gewas in dien Tuin kon gekomen zyn, is het eer te denken, dat hetzelve onder de gezaaide Peterselie opgegroeid, dan dat het van vreemd Zaad geteeld zou zyn.

De

De andere Hiſtoriën, door hem bygebragt, gaa ik, om dat men niet zeker weet, welke Wortels 'er gemeend worden, voorby. De figuur derzelven nogthans, als naar Karooten of Pinkſternakels gelykende, doet om geen ander Kruid denken dan dit, zelfs in het berigt van THEOPHRASTUS, die zegt, dat by de Noordſche Volkeren zekere Wortels gevonden werden, waar van de genen, die dezelven aten, aanſtonds ſtierven. 't Geen STRABO van zeker Vergift, 't welk de *Cantabri* uit een Kruid, naar de Eppe gelykende, bereidden, en dat zy by zig droegen, om 'er in alle gelegenheden, die zulks vereiſchten, gebruik van te maaken, meldt, ſchynt meer op de Dolle Kervel toepasſelyk. De Engelſche Doktor MEAD heeft, ten onregte, deeze *Oenanthe* voor de *Cicuta* gehouden (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Het Ongeluk dat de Franſche Krygsgevangenen te Pembroke, nu ruim dertig Jaar geleeden, door dit Kruid overkwam, gaf aanleiding om 'er een nieuwe Afbeelding van te maaken, welke in de Verhandelingen der Koninglyke Societeit van Londen, op 't jaar 1747, en daar uit in Maandelykſe Werkjes is geplaatst. Niettegenſtaande zulks gebruikte in Engeland, nog in den Jaare 1758, een Man van omtrent agtenvyftig Jaaren, ongevaar vyf Lepels vol van het Sap der

(*) *De Venenis* p. 113.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

der Wortelen van dit Kruid, 't welk de Heer WATSON *Hemlock-Dropwort* noemt, by mistasting als een Geneesmiddel: waar door hy, met zwaare Stuiptrekkingen, na ruim drie Uuren verloops den geest gaf (*).

De Wortels dan, van dit Kruid, hangen getropt aan een gemeenen Stoel en gelyken eenigszins naar Karooten of Fransche Raapen; maar, wanneer menze doorsnydt, geeven zy een Saffraankleurig Vogt uit. De Steng, die gestreept is, Pypachtig hol en met Leden; roodachtig, ros of paarsch van Kleur, groeit dikwils twee Ellen of eens Mans langte hoog. Het Loof gelykt meer naar dat der Eppe of Sellery, dan naar dat der Tamme, Wilde of Dolle Kervel: het is ook donker groen, en de onderste Blaadjes zyn breeder dan de bovensten. Sommigen zyn enkeld, de meesten dubbeld gevind. De figuur is Wigvormig, ingesneeden, effen, gelinieerd. De Bloemsteeltjes zyn hoekig gestreept: de Bloemblaadjes wit, ingeboogen en niettemin spits; de Meelknopjes bruin. Het algemeene Omwindzel ontbreekt zo wel in deeze Soort als in de voorgaande.

III. *Oenanthe Prolifera.* Kinderend.

(3) Druivebloem *met de rand-Steeltjes van de Kroo-*

(*) *Philos. Transact.* for 1758. VOL. L. P. II. p. 856.

(3) *Oenanthe* Umbellularum Pedunculis &c. Oenanthe Flosc. Disci &c. R. *Lugdb.* 108. Oen. Flosc. radiantibus Umbellarum proliferis. *Hort. Cliff.* 99. Oenanthe prolifera Apula. C. B. *Pin.* 163. MORIS. *Hist.* III. p. 289. S. 9. T. 7. f. 5.

Kroonen langer, Takkig, en met Mannelyke Bloempjes gekroond. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Deeze Italiaansche, die zo wel in Apulie, als op Sicilie en Kandia groeit, heeft, (zegt MORISON,) Stengetjes van een Voet hoog, met Kroontjes van zeer fraaye Bloemen, welke zig byna als die der Madelieven met Kindertjes, zo men ze noemt, vertoonen. De Bladen zyn breed en Vinswyze ingesneeden: de Wortels Vezelachtig.

(4) Druivebloem *met Kogelronde Vrugten.* IV. *Oenanthe globulosa.* Rondhoofdig.

Deeze Portugaalsche heeft de Zaadjes, wanneer zy samengevoegd zyn, Kogelrond, en dus veel dikker dan in de andere Soorten van dit Geslagt.

(5) Druivebloem *met de Wortelbladen Wigvormig gespleeten; de Stengbladen effenrandig, Liniaal, zeer lang en enkeld.* V. *Pimpinelloides.* Pimpernelachtig.

In

(4) *Oenanthe* Fructibus globosis. *H. Cliff.* 99. R. *Lugdb.* 108. Oenanthe Lusitanica Semine crassiore globoso. TOURNF. *Inst.* 313. BOERH. *Lugdb.* I. p. 51.

(5) *Oenanthe* Foliol. Radic. Cuneatis fissis &c. *H. Cliff.* 99. R. *Lugdb.* 108. SAUV. *Monsp.* 259. GOUAN *Monsp.* 144. GER. *Prov.* 250. Oenanthe Apii folio. C. B. *Pin.* 162. Oen. Pastinacæ sylv. folio. *Ibid.* Oen. s. Filipendula Monspessulana Apii folio. J. B. *Hist.* III. p. 190. Filipend. tenuifolia. TAB. *Ic.* 141. Oenanthe angustifolia. LOB. *Ic.* 729. MORIS. *Hist.* III. p. 289. S. 9. T. 7. f. 6, 7.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

In de Zuidelyke deelen van Europa groeit een Soort, die de Bladen veel naar het Loof van Eppe of Sellery gelykende heeft, komende anders ook aan die van de Pimpernel, welke den bynaam van Steenbreeke voert, naby. By Montpellier is deeze zeldzaam, doch komt overvloedig voor op vogtige Weiden, nevens de Landscheidingen, in Provence. TABERNÆMONT heeftze, onder den naam van *Smalbladige Filipendula*, afgebeeld. LOBEL schyntze, met zyne *Smalbladige Oenanthe*, te bedoelen. By BAUHINUS is zy met de onderste breede en bovenste smalle Blaadjes, doch verkeerdelyk met den bynaam van Montpelliersche, vertoond.

Van sommigen is deeze, die de Wortelen met Knobbels aan Draadachtige Vezelen hangende heeft, met de Vergiftige Soort verward geworden; doch zy verschilt aanmerkelyk. De Steng is maar een half Voet hoog, hoekig: de onderste Bladen gelyken naar die van Peterselie; de Stengbladen byna naar die van Venkel. De Kroon is ongelyk, met de algemeene en byzondere Omwindzels Elswyze Borstelig en de Bloemen wit, yl gestraald.

VI. *Oenanthe Capensis.* Kaapsch. Pl. XLV. *Fig.* 2.

Hier moet ik, wegens de Vrugt, die met den Kelk en Stylen gekroond is, dat Kaapse Kroontjes-Kruid, uit myne Verzameling, t'huis brengen, waar van de gedeeltelyke Afbeelding in *Fig* 2, op Plaat XLV, is gegeven. De Steng van 't zelve is dik en stevig, van binnen hol en ver-

verdeelt zig in veele Bloemtakken, waar van dit 'er één vertoont. Deeze Takken komen uit een soort van Scheede voort. De Bladen aan de Steng zyn, gelyk het daar nevens gevoegde, Hertshoornachtig, in puntige Blaadjes verdeeld. Aan de Takken komen getropte Blaadjes en de Takjes zyn met Stoppeltjes bezet. De algemeene Kroon heeft, zo wel als de byzondere Kroontjes, een veelbladig Omwindzel. Men vindt 'er één aan 't end van ieder Tak, laag zynde en byna ongesteeld: terwyl de zydelingse, die dezelve omringen, daar boven uitsteeken, zynde merkelyk kleiner. Deeze bestaan uit Mannelyke of onvrugtbaare Bloempjes, welke de Blaadjes egaal en byna rond hebben, met een Puntje, de Meelknopjes Eyrond en dubbeld. De middelste Kroon heeft tweeslagtige Bloempjes, zynde hier beladen met de Vrugtbeginzels of onrype Zaaden, gekroond met den Kelk en de beiden Stylen als gezegd is: hoedanig een Vrugtje by B, vergroot zynde, is onder 't Oog gebragt. De middel-Kroon heeft omtrent twintig, de zydelingsen omtrent tien Straalen, ongelyk van langte.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

De volgende Geslagten hebben geen algemeen Omwindzel.

PHELLANDRIUM. Water-Kervel.

Dat de middelste Bloempjes kleiner zyn; de Vrugt Eyrond, glad, met den Kelk en Stylen gekroond, maakt de Kenmerken van dit Geslagt,

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. flagt, 't welk twee Europische Soorten bevat, naamelyk.

I. *Phellandrium Aquaticum.* Gemeene. (1) Water-Kervel *met de verdeelingen der Bladen wyd gemikt.*

Sommigen hebben dit Kruid, verkeerdelyk, verward met de Groote Scheerling en het derhalve *Water-Scheerling* genoemd, dat zeer oneigen was. Men kan het, met veel meer reden, *Water-Kervel* heeten. Van waar de Griekfche naam, *Phellandrion*, oirfpronglyk zy, is duifter. Het groeit aan de kanten van Rivieren en Moerasfen, en in ondiepe Wateren, door geheel Europa. By ons komt het veel in Slooten en Graften voor, en de Verfcheidenheid, welke *Water-Duizendblad*, dat Kroontjes draagt, met Koriander-Bladen, by C. BAUHINUS heet, volgens RAY, in dieper en breeder Rivieren van Engeland.

Het heeft een zeer dikke holle Steng, die onder by Verdiepingen Vezels uitgeeft, in den Grond der Slooten, fomtyds opfchietende tot twee

(1) *Phellandrium* Foliorum Ramificationibus divaricatis. *Syft. Nat.* XII. Gen. 350 p. 213. *Veg.* XIII. Gen. 353. p. 236. Phellandrium. *H. Cliff.* 100. R. *Lugdb.* 108. *Fl. Suec.* 238. VAILL. *Paris.* 159. GOUAN *Monsp.* 145. JACQ. *Vind.* 50. REIG. *Gedan.* 88. WEIG. *Pom. Rug.* 55. DOD. *Pempt.* 591. HALL. *Helv.* 432. Cicutaria paluftris tenuifolia. C. B. *Pin.* 161. Cicutaria paluftris. LOB. *Ic.* 735. β. Millefolium Aq. umbellatum Coriandri folio. C. B. *Pin.* 146. Millefolium Aq. MATTH. *Diosc.* II. p. 484.

twee Ellen hoogte, maakende een zeer Takkig Gewas, als een Boompje, met groote Bladen, die fyn verdeeld zyn. De uiterste Blaadjes, zegt HALLER, zyn half gevind en Lancetvormig: de Bloemkroonen niet zeer groot. Het Zaad, dat Kruiderig en scherp is, van ouds berugt tot Geneezing van Vuile Zweeren, Knoestgezwellen, Kankers en 't Heet Vuur, vindt men op nieuws aangepreezen door den Jongen Heer HEISTER. Zyn Ed. zegt, dat dit Kruid, in Duitschland, *Water-Venkel*, *Paarde-Venkel* of *Wilde-Venkel*, genoemd wordt; zynde het Zaad daarvan by het Gemeen, reeds lang tot alle Wonden, Zweeren en aanmerkelyke Kwaalen, als een algemeen Geneesmiddel in gebruik geweest. Het heeft, volgens zyn Ed., een zeer Balsamieke hoedanigheid, strekkende, zo tot versterking der Vaste Lighaamsdeelen, als om, door eene zagte prikkeling, de taaije, Lymerige Vogten beweeglyker te maaken. Een Vierde Loots, daar van, wil hy dagelyks eenige maalen ingenomen hebben. Hy, noch zyn Vader, de vermaarde LAURENTIUS HEISTER, hadden, in Patienten met Wonden en Zweeren behebt, ooit eenige kwaade uitwerking daar van gezien; maar hetzelve, naar oogenschyn, dikwils met vrugt gebruiken laaten (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

Volgens den Heer GMELIN werdt het *Phellan-*

(*) D. EL. FRID. HEISTERI, *Observ. de Phellandrio* &c. *Eph. Nat. Cur.* Vol. V. p. 460.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

landrium Aquaticum, in Tartarie, een doodelyk Vergift geacht voor de Schaapen; zynde hetzelve, reeds lang, als nadeelig voor de Paarden aangemerkt geweest. De Ridder LINNÆUS, (zegt hy) dit Kruid zorgvuldig, zo zelf als door zyne Leerlingen, onderzogt hebbende, besloot, dat niet zo zeer dit Kruid, als het Olyphant-Torretje, daar op bevindelyk (*), hier van wel de oirzaak kon zyn. Het groeit ook op vogtige plaatsen in de Zuidelyke deelen van het Russisch Gebied (†).

II. *Phellandrium Muttellina.* Switzersche.

(2) Water-Kervel *met eene byna naakte Steng en dubbeld gevinde Bladen.*

Een Kruid, dat de Switzers *Muttry* of *Mutteren* noemen, waar van het misschien den naam *Muttellina* heeft, maakt deeze Soort uit. De Groeiplaats is op hooge Gebergten der Zuidelyke deelen van Europa, inzonderheid op de eigentlyke Alpen, alwaar de Runders, door hetzelve te eeten, niet alleen veel, maar ook

(*) *Curculio Paraplecticus.* Zie deeze *Nat. Hist.* I. D. IX. STUK, bladz. 470.

(†) GMEL. *Reize durch Rusland.* 1768 - 1770. Petersb. 1774. I. D. p. 162.

(2) *Phellandrium* Caule subnudo, Foliis bipinnatis. Seseli Caule vix Ramoso &c. HALL. *Helv.* 431. Meum Alp. Umbellâ purpurascente. C. B. *Pin.* 148. Phellandrium Alp. &c. TOURNF. *Inst.* Muttellina vulgo in Alpibus dicta. GESN. Muttellina. J. B. *Hist.* III. p. 66. CAM. *Epit.* 8. Daucus montanus. CLUS. *Pann.* 700.

ook een zeer Kruiderige Melk geeven. Het was van C. BAUHINUS *Alpisch Meum*, met een paarschachtige Kroon, genoemd, doch TOURNEFORT bragt het, met reden, hier t'huis. Een goede Afbeelding, daar van, vindt men by CAMERARIUS. De Heer HALLER noemt het *Seseli* en betrekt 'er toe den Oostenrykschen *Berg-Daucus*, door CLUSIUS beschreeven. Het heeft, zegt zyn Ed., een dikken Wortel, met Stengetjes van maar eenige Duimen hoog en hardachtige Bladen als van Kervel, die de Vinblaadjes spits veeldeelig hebben. De Kroonen zyn niet groot, zegt hy, en naakt, maar de Kroontjes, paarsch van Kleur, daar zy uit bestaan, hebben de Omwindzeltjes zo lang als de Straalen of Bloemsteeltjes. Het Zaad is half ovaal, eer met een Kringetje dan met den Kelk gekroond.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

CICUTA. Water-Scheerling,

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn, een byna Eyronde uitgegroefde Vrugt. De algemeene Kroon heeft ook geen Omwindzel; 't welk hetzelve van dat der Groote Scheerling, hier voor beschreeven, onderscheidt (*).

On-

(*) Dit merkt wylen de Haagse Hoogleeraar SCHWENCKE aan, volgens LINNÆUS, die de Kenmerken (*in Gen. Plant.*) dus opgeeft: maar de Heer HALLER zegt, dat zo wel de Algemeene als byzondere Kroontjes een Omwindzel hebben; 't welk somtyds in de eersten byna ontbreekt.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. I.

Onder de drie Soorten van hetzelve is éénе Europische, naamelyk

Cicuta virosa. Vergiftige.

(1) Water-Scheerling *met de Kroonen tegen de Bladen over; de Bladsteelen stomp gezoomd.*

Deeze voert te regt den bynaam, als de Vergiftigste van de Scheerlingen niet alleen, maar misschien ook van alle Europische Planten. Zy groeit meest in de Noordelyke deelen, zynde zeer gemeen in Noorwegen en Sweeden, als ook in Pommeren en Rusland, op sommige plaatsen van Duitschland, Engeland en de Nederlanden, en zelfs in Switzerland, voorkomende. De vermaarde HASSELQUIST heeft dit Onkruid ook gevonden aan de Oevers van den Nyl in Egypte, en van de Eilandjes in die Rivier. Doktor SCOPOLI nam het waar in 't Veld van Labacum in Karniolie. De Groeiplaats is altoos op vogtige plaatsen, aan de kanten van Meiren en Moerasfen of in Rietlanden en zelfs in Modderige Slooten, waar in ik het hier, by Am-

(1) *Cicuta* Umbellis oppofitifoliis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 351. p. 213. *Veg.* XIII. Gen. 354. p. 236. Cicuta. *Hort. Cliff.* 100. *Mat. Med.* 129. *Fl. Suec.* 239, 253. R. *Lugdb.* 109. Cicuta Aquatica. *Fl. Lapp.* 103. Sium Erucæ folio. C. B. *Pin.* 154. Sium alterum. DOD. *Pempt.* 591. Sium alt. Olusatri facie. LOB. *Icon.* 208. Sium Pinnis laciniatis, Pinnulis trifidis, Nervo non foliofo. HALL. *Helv.* 436. HASSELQ. *Pal.* 500. GORTER *Ingr.* 44. WEPFER. *de Cicuta Aquatica* Monogr. SCHWENCKE *van de Groote Water-Scheerling.* Hage. 1756.

Amſterdam, groeijende gevonden heb; weshalve het te regt den naam van *Water-Scheerling* voert. Veel menigvuldiger komt het in de Rynlandſche Veenen, als ook by Delft en 's Graavenhaage voor.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

„ De Steng van dit Kruid is rond en van „ binnen Pypachtig hol (*): de Bladen zyn ge„ vind; de Blaadjes drievoudig, Lancetvormig, „ Zaagswyze getand, met de Tandjes wit ge„ tipt. Het heeft een uitgebreide Kroon, die „ van onderen rood is: de Omwindzeltjes van „ de Kroontjes zyn veelbladig, Borſtelig, kort: „ de Bloemen wit, tweeſlagtig en éénvormig, „ met Eyronde ingeboogen Bloemblaadjes; zy „ hebben twee opſtaande, witte, blyvende „ Styltjes, die op 't laatst van elkander wyken, „ en enkelde Stempels. De Vrugt is byna Ey„ rond, ſamengedrukt, effen, geknot. Over„ dwars ſplytende", levert dezelve twee half Eyrondachtige Zaaden uit, die aan de eene zyde bultig en gevoord, aan de andere plat zyn.

Het Kruid is met zyn Bloem en Zaad, als ook de Wortel, in Afbeelding gebragt door den gedagten Heer SCHWENCKE; gelyk, nu ruim een Eeuw geleeden, ook geſchied was door den voornaamen Duitſchen Arts WEPFERUS. Hun-

(*) Hy ſchiet wel ter hoogte van twee Ellen op, volgens WEPFERUS. Ik geef hier Woordelyk de beſchryving van LINNÆUS: *Mant. alt.* p. 355. HALLER zegt *Caulis procerus brachiatus.* Ik hebze niet meer dan een Elle hoog gezien.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Hunne Afbeeldingen komen, wat het Loof aangaat, nagenoeg met elkander, en met het gene dat ik gedroogd bezit, overeen; maar zy verschillen aanmerkelyk ten opzigt van den Wortel, welke 's Winters, door het afrotten zyner Vezelen, op 't Water dryvende, zig byna als een Raap vertoont; doch in de Zomer, wanneer het Gewas in groey ſtaat, veel gelykt naar een Sellery-Wortel, als hebbende verſcheide dikke Vezelen aan een kort Hoofd. Hy is overdwars geringd; doch heeft in 't eerſte geval die Ringen veel zigtbaarer dan in 't laatſte: gelyk men, de Afbeeldingen vergelykende, kan zien. Van buiten is hy geelachtig, van binnen geheel wit van Kleur en heeft een niet onaangenaamen Reuk, wanneer hy friſch wordt doorgeſneeden, geevende ook een Melkachtig Sap uit, dat volgens den Heer SCHWENCKE zoet is. Ik heb het niet geproefd, maar bevond, na dat hy een Etmaal, dus doorgeſneeden, buitenshuis gelegen hadt, dat hy van binnen geheel geel was geworden, en het Vogt Harſtachtig rood, met een afſchuwelyken Stank (*).

Hier uit kan men begrypen, dat deeze Wortels genoegzaam aanlokkelyk zyn voor 't Vee en onkundige of hongerige Menſchen, inzonderheid

(*) Van die verandering, buiten den Stank, maakt WEPFER ook gewag, en dit zal de reden zyn, dat J. BAUHINUS van den Wortel zonder bepaaling zegt: *gekwetst zynde, geeft hy een rosachtig Sap uit, ſcherp van Smaak*. Vid. RAJI *Hiſt. Plant.* Tom. I. p. 450.

heid, voor Kinderen, die, al wat aangenaam smaakt, gereedelyk ten lyve slaan. Van derzelver kwaade uitwerkingen vindt men by de Ouden niets aangetekend: misschien om dat zy weinig of niet groeit in de Zuidelyke deelen van Europa. Zelfs zyn de Vergiftige Eigenschappen, daar van, aan die onderzoekende Geneesheeren CLUSIUS, DODONÆUS en LOBEL, niet bekend geweest (*). Ik spreek van de Water-Scheerling in 't byzonder. SIMON PAULLI, Geneesheer te Rostock in 't Mecklemburgsche, niet ver van de Oostzee, was misschien de eerste, die van de doodelyke kragt der Wortelen van dit Kruid, in Noorwegen *Sylenæbbar* genaamd, gewag maakte (†). Aan een Watermolen by Koppenhagen waren eenige Menschen, door het eeten der in Schyven gesneeden Wortelen, gestorven. De vermaarde WEPFERUS gaf een aanmerkelyke Historie hier van aan

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(*) Van het Geelsappige Vergift van het Druivebloem (*Oenanthe Succo viroso Croceo*), dat zeer ten onregte hier mede verward wordt door Doctor MEAD, (op aanleiding van WEPFERUS,) hebben zy iets geweten, en de Land-Scheerling was hun bekend.

(†) In zyn Werk genaamd *Quadripartitum Botanicon*, de eerste maal te Rostock uitgegeven in 't jaar 1640, en aldaar Clasf. III. *de Cicuta.* p. 263. 't Woord betekent Punten van Schoenmaakers Elsen zegt LINNÆUS, die het, in Noorwegen zynde, bevonden hadt onze Water-Scheerling te zyn. Misschien is die naam van de Kuiltjes of Putjes, die 'er in de Kringen van deezen Wortel zyn, als of zy 'er met een Els in gestoken waren, oirspronglyk.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

aan 't licht. By gelegenheid dat, in 't laatst van Maart des Jaars 1670, in eene Berg-Vlakte daar de Bronnen van den Donau zyn, twee Jongens en zes Meisjes, ſamen tegen den Middag uitgaande, van deeze Wortels, door het trappen der Beeſten op den Oever van een Beek bloot gemaakt, aten; waar van zy zeer zwaare Toevallen kreegen, zynde de beide Jongens, die het meest daar van genuttigd hadden, binnen één of twee Uuren tyds geſtorven, doch de Meisjes herſteld geworden. Het Volk, aldaar, kende, voor dien tyd, de doodelyke uitwerking van dit Kruid niet: offchoon zy wiſten dat het van de Beeſten niet genuttigd werdt; maar ſchreeven 'er toen het verlies, dat zy van hunne Varkens voor eenige Jaaren geleeden hadden, aan toe; weshalve dit Ontuig door hun, vervolgens, zo veel mooglyk, werdt uitgeroeid.

De Toevallen, hier door in Menſchen veroirzaakt wordende, zyn; Duizeligheid, Maagpyn, Zwelling van den Buik, de Hik, Walging en Braakluſt, met zwaare Stuiptrekkingen, ſluitende de Tanden vast op malkander, zo dat de Mond niet dan met het uiterſte geweld kan open gebroken worden: het Hoofd trekt agterover en het Bloed loopt ſomtyds tot de Ooren uit: waar op, indien de Lyder geen verligting krygt, door het ingenomene uit te braaken, gemeenlyk de Dood volgt, en dan loopt 'er een groenachtig Slym uit den Mond van 't Lyk.

Niet

Niet alleen de Wortel, waar ook het Kruid, heeft die nadeelige Eigenschappen (*). Men vindt door den Heer LINNÆUS aangemerkt, dat de Inwooners van Tornea (†) en de nabuurige plaatsen in Lapland, toen zyn Ed. zig aldaar bevondt, hem klaagden over eene Sterfte onder 't Rundvee in sommige Velden, inzonderheid aan de Rivier gelegen; alwaar de Water-Scheerling in menigte groeide, die derhalve door hem voor de oirzaak van deeze Sterfte gehouden werdt: want andere Landstreeken waren daar van bevryd. De Toevallen verzekerden hem nog meer daar van: alzo die Beesten de Buik sterk opzwol, dat zy met Stuipen bevangen werden en afgryzelyk bulkten, eer zy stierven. Drie Koeijen, in 't jaar 1744, te Roslag in Sweeden, aan den Oever, een menigte van deeze Wortels vindende, die 'er van elders gebragt of door 't Water bloot gemaakt waren, vraten dezelven op en stierven (‡). Eenige Die-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(*) Ook het Zaad, zegt de Hoogleeraar SCHWENCKE, in zyn Ed. *Verhand.* bl. 43: maar ik vind daar van, zo by hem, als by anderen, geen Proeven.

(†) Tornea is geen gedeelte van Lapland, gelyk aldaar, bladz. 41, gezegd wordt, maar een Vlek of Stad.

(‡) *Flor. Suec.* p. 84. De Heer SCHWENCKE heeft uit dit zelfde Verhaal opgemaakt, dat het *vier Osſen* waren, en dat de *Hoeder mede stierf.* LINNÆUS zegt, *Boves præstantissimæ tres*, die met den Hoeder of Dryver naar de Smidse gingen, waarschynlyk om gebrand te worden, en spreekt van het laatste niet.

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Dieren, evenwel, schynen daar van minder aandoening te hebben, gelyk WEPFERUS in Honden ondervonden heeft: en het Kruid wordt, zegt men, van sommigen, gelyk van Paarden en Geiten, zonder nadeel gebruikt.

In 't Voorjaar 1714, hadden drie Duitsche Soldaaten, van Utrecht vertrekkende, onder weg Wortels van de Water-Scheerling gegeten, meenende dat het Kalmus-Wortelen waren. Zy stierven daar aan, in minder dan een half Uur tyds. Dezelven openende, zag men de Wanden van de Maag geschroeid en de Maag vol van een witachtig Schuim. Men vondt de Longen en Spieren van het Hart slap en flets, maar de Vaten waren vol van vloeibaar Bloed (*).

't Geval van den jaare 1756, heeft in onze Nederlanden wel het meeste gerugt gemaakt. Vier Kinderen, twee Jongens en twee Meisjes, waar van de oudste omtrent veertien Jaar, en het jongste twee Jaaren oud, in Zestienhoven onder Delfland, (niet ver van 't Dorp Overschie, dat

(*) *Mem. de l'Acad. des Sciences* de 1715, niet 1716, gelyk de zelfde Hoogleeraar zegt, en, van het *'s morgens vroeg nuchteren* uitgaan, is daar niets te vinden. Het moet zekerlyk de Wortel van onze Water-Scheerling geweest zyn; alzo 'er gezegd wordt: WEPFER, *qui a fait un Traité expres sur cette Racine* &c. Maar het laatste, dat men by dien Autheur *geen Mensch daar van zo schielyk heeft zien sterven*, is niet zo zeker: want in zyn eerstgemelde Jongen, van zes Jaaren, duurden, zegt hy, de Toevallen naauwlyks langer dan een half Uur, of hy was dood.

dat een half Uur van Rotterdam legt,) zig den 1 Maart, 's morgens, alleen te huis bevindende en hongerig zynde, aten van de gedagte Wortels, welke aldaar overvloedig voorkomen aan de kanten van 't afgeveende Land. De Moeder, omtrent tien Uuren 's voormiddags t'huis komende, vondt alle die Kinderen op den Grond leggen, in vreezelyke benaauwdheden met zwaare Stuipen, doende niets dan walgen, braaken en afgaan. De Oogen waren verdraaid en het Schuim ſtondt hun op den Mond. Kort daarna ſtierf de oudſte Jongen: het tweede Kind, een Meisje van zes Jaaren, leefde nog tot 's namiddags ten drie Uuren, en het derde, een Jongetje van vier Jaaren, ſtierf 's anderendaags 's morgens te negen Uuren; zynde het jongſte, een Meisje, dat misſchien weinig daar van genuttigd had, alleen overgebleeven (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Het beſte Middel in zulk een Geval is, op alle mooglyke wyzen het braaken te verwekken, met door den open gebroken Mond een groote veelheid laauw Water of Melk, met Olie en Boter, Suiker of Honig, naar dat men by der hand heeft, in te gieten. Een Aftrekzel van een Pyp vol of twee Tabak kan, in haast, tot dit einde dienen. Ook zyn verzagtende Klyſteeren tot het wegneemen der Benaauwdheden, uit

(*) Volgens het Verhaal van den Delftſchen Doktor BOX, in het Werkje van den Heer SCHWENCKE, over de *Water-Scheerling*. 's Gravenhage. 1756.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

uit Winden ontstaande en om de Stuipen te doen bedaaren, of ook, het gene reeds in 't Gedarmte gekomen is, te loozen, niet ondienstig. Vervolgens zal men, niet zonder vrugt, eenige Theriaak of ander Opiaat, met Hartsterkende Middelen gemengd, kunnen ingeeven, om de volkomene herstelling te bevorderen.

De Heer LINNÆUS maakt van de Water-Scheerling alleen tot Geneeskundige gebruiken gewag, als zynde die tot de bereiding van 't *Emplastrum Cicutæ* dienstig; doch, aangezien tot dien Pleister, zo wel als tot het *Unguentum Cicutæ*, het Sap des Kruids geeischt wordt, en de Ouden geene dan de Groote Land-Scheerling schynen gekend te hebben, die veel overeenkomst met het *Conium* van DIOSCORIDES heeft *; zo zal men, myns oordeels, beter doen, zig aan het gemeen bekende Kruid, dat op 't drooge door geheel Europa groeit, te houden. Het eenigste zou zyn, dat de Water-Scheerling sterker is; maar men heeft zelfs uit het onvoorzigtig uitwendige gebruik der Gemeene Dolle Kervel gevaarlyke Toevallen zien ontstaan (*): zo dat men naar geen kragtiger, in dit opzigt, behoeft te zoeken.

* Zie bladz. 56. hier voor.

Ik voeg hier by, dat de uitwerkingen, die uit het gebruik van de Cicuta der Ouden voortkwa-

(*) BORELL. *Cent.* II. *Obs.* 3. Item S. PAULLI *Quadrip. Bot.* Clasf. III. referente HOFFMANNO, *Oper.* Tom. II. p. 199.

kwamen, veel meer overeenkomst hebben met een zagt werkend Vergift, dan met een, 't welk zulke geweldige Toevallen en een zo schielyken Dood veroirzaakt. Het was een Aftrekzel of samengestelde Drank, door welken in te geeven, het Lighaam allengs van onderen op begon te sterven; wordende de Omloop des Bloeds daar door vertraagd en eindelyk geheel vernietigd; welke verdoovende Eigenschap erkend wordt in de Groote Land-Scheerling, hier voor beschreeven, plaats te hebben.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

Droevig is 't, dat men de Water-Scheerling zodanig met de Water-Kervel (*Phellandrium*) en met de Water-Eppe (*Sium*), verward heeft; van 'er zelfs den zelfden naam aan te geeven. Hier uit zyn, buiten twyfel, die tegenstrydige Berigten ontstaan; dat men in de Zuidelyke deelen van Europa de Bladen en Spruiten der *Cicuta* zonder hinder tot Salade en in Moes gebruikte, gelyk SCALIGER verhaalt. Zekere Hollandsche Vrouw zou zig daar door den Slaap verwekt hebben, zegt FONTANUS. Ook schryft MATTHIOLUS, dat de *Cicuta* in Italie niet zeer Vergiftig ware: weshalve het niet te denken is, dat de Venynige Druppeltjes, *Acquetta di Neapoli* genaamd, daar van bereid worden.

(2) Water-Scheerling *met Boldraagende Takken.*

II. *Cicuta Bulbifera.* Boldraagende.

Dit ri-

(2) *Cicuta* Ramis Bulbiferis. Ammi Fol. Laciniis Capilla-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Dit Gewas, dat onder den naam van *Ammi* te boek gesteld is door den Heer GRONOVIUS, groeit in Kanada en Virginie. Het is een Waterplant, die de Bladen zeer fyn verdeeld heeft, met witte Bloemen en den Reuk van Komyn; groeijende niet hoog. Het heeft een gehoekte Steng.

III. *Cicuta maculata.* Gevlakte.

(3) Water - Scheerling *met de Tandjes der Bladen gespitst, de Bladsteelen Vliezig en aan de punt tweekwabbig.*

Niettegenstaande deeze, die ook een Virginische Waterplant is, insgelyks den Reuk en tevens den Smaak van Komyn heeft in het Zaad, schynt zy doch tot de Vergiftigen te behooren. De Steng is, volgens den Heer CLAYTON, hol en glad, als die der Dolle Kervel, van onderen gevlakt. Men heeftze, niettemin, *Virginische Engelwortel* genoemd gehad, en MITCHELIUS maakt 'er een nieuw Geslagt van, onder den naam van *Myrrha.* Meergemelde Hoogleeraar SCHWENCKE, dezelve uit Zaad geteeld hebbende, was, door het Kruid dikwils te onderzoeken, met Duizeling en Hoofdpyn

laribus &c. GRON. *Virg.* 31, 42, Umbellifera Aquat. &c. RAJ. *Suppl.* 260.

(3) *Cicuta* Fol. serraturis mucronatis &c. Ægopodium Fol. Lanceol. GRON. *Virg.* 32, 44. Angelica Caribæarum elatior, Olusatri folio. PLUK. *Alm.* 31. T. 76. f. 1. Angelica Virginiana Fol. acutioribus &c. MORIS. *Hist.* III. p. 281. Myrrha. MITCH. *Gen.* 18.

pyn aangedaan. Volgens zyne Afbeelding gelyken de Bladen vry veel naar die van de Europische Water-Scheerling. De Steng was ook van binnen hol, met Leden, in Takken verdeeld en schoot op tot de hoogte van zes of zeven Voeten. Het grootste verschil bestondt in de Wortel, die volgens zyne Afbeelding een Peen-Wortel is, gelyk hy den Wortel van de Water-Scheerling genoemd hadt, zynde dezelve, en niet deeze, een Knobbel-Wortel. Hier komen aan den Stoel verscheide Wortels, welke de gedaante van Peen of Karooten, dat is van de gemeene zogenaamde Wortelen hebben, zynde met zeer veele Vezelen omringd: van buiten bruin-ros, van binnen wit Vleezig en hebbende geen Reuk. Die van het Zaad scheen hem naar Anys en Venkel, ondereen gemengd, te gelyken (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

ÆTHUSA (†). Tuin-Scheerling.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn, gehalveerde driebladige, hangende Omwindzeltjes en eene gestreepte Vrugt. Twee Soorten zyn 'er thans van opgegeven, naamelyk

(1) Tuin-

(*) SCHWENCKE over de *Water-Scheerling*, bladz. 28.

(†) De Heer HALLER schryft *Ethusa*, om dat men, onder de naamen der Cicuta, ἤθουσα vindt; doch eigener is het woord αἴθουσα, van αἴθειν schroeijen (in brand steeken) afkomstig.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. I. *Æthusa Cynapium.* Dolmaakende.

(1) Tuin-Scheerling *met gelykvormige Bladen.*

Dit Kruid, dat in de Tuinen van byna geheel Europa, nu en dan, als een Onkruid voorkomt; ja zelfs in sommige Landen zeer gemeen is (*), verdient een naauwkeurige onderscheiding. Men is doorgaans zo gereed niet, om Kruiden, die in 't wild groeijen, tot Spyze te gebruiken: het moet by toeval, door gebrek of door een mistasting zyn, dat men zig daar aan vergaapt: maar het tegenwoordige komt somtyds onder de Peterselie voor, en kan ligtelyk daar voor gesneeden worden. Men vindt het, naamelyk, by den kundigen Naamgeever, C. BAUHINUS, *Kleine Dolle Kervel, die naar Peterselie zweemt*, getyteld, en TRAGUS noemt het *Ondeugende Peterselie*: GESNERUS een Soort van Dolle Kervel, *Glysen* genaamd: 't Gemeene Volk, zegt LOBEL, *Wilde Peterselie.* Men vindtze hier by de Stad, op den Weg naar Amstelveen, als ook by Deventer en Zwoll, en

(1) *Æthusa* Foliis conformibus. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 355. p. 236. Æthusa. *Syst. Nat.* XII. Gen. 352. p. 213. *H. Cliff.* 100. R. *Lugdb.* 109. *Fl. Suec.* GOUAN. *Monsp.* GER. *Prov.* KRAM. *Austr.* SCOP. *Carn.* &c. Cicuta minor Petroselino similis. C. B. *Pin.* 160. TOURNF. *Inst.* VAILL. *Paris.* &c. Cicutaria fatua. LOB. *Icon.* II. 280. Cynapium. RIV. T. 75. RUPP. DILL. HALL. *Helv.* 433.

(*) Habitat passim in Hortis et Agris prope Viennam. KRAM. *Austr.* 77. Elle vient communement dans les Jardins autour de la Ville. TOURNF. *Par.* 419. Nihil in Hortis frequentius. HALL. *Helv.* 433.

en in Vriesland aan de Wegen. Sommigen noemenze ook *Honds-Peterſelie*, waar van RIVINUS zyn *Cynapium* gemaakt heeft, dat tot een bynaam ſtrekt: de Engelſchen *Fools-Parsley*, wegens haare uitzinnigmaakende hoedanigheid.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

Dit Onkruid ſchiet zo hoog niet op als de Groote Scheerling, hebbende den Wortel ſomtyds een Pink dik en wit, van figuur als die der Peterſelie. De Steng is ook geſtreept, van binnen hol en groen met een blaauwachtigen waasſem, doch by den Wortel bruin. Het Loof is donkerer groen en heeft geen aanmerkelyken Reuk; waar door men het best van de Peterſelie en Kervel, wier Reuk zo kenbaar is, als ook van de Groote Dolle Kervel, kan onderſcheiden. Hierom heeft LOBEL het *Cicutaria fatua* geheten. Aan ſtukken gewreeven, niettemin, geeven de Bladen ook een walgelyken Look-Reuk uit. Zy zyn groot van omtrek, met weinig Vinnen en geſnipperde Vinblaadjes, de Slippen byna gevind, de Slipjes Lancetvormig, vlak, ten halve in drieën gedeeld. De Stengblaadjes komen in figuur, byna, met de anderen overeen. Het heeft weinige Kroonen, wien het algemeene Omwindzel ontbreekt. De buitenſte Bloempjes zyn ongelyk, de binnenſten gelykbladig, allen wit van Kleur. Het Zaad heeft vier diepe Sleuven en drie dikke Ribbetjes, verſchillende door zyne grootte en dikte, (byna als die van Koriander,) van het Peter-

ſe-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

felie-Zaad en naby komende aan dat der Groote Dolle Kervel, doch het is op de Ribben niet gekarteld en geelachtiger van Kleur.

Tweewyvige. Zonderling is, 't gene LOBEL van het gebruik deezes Zaads schryft. Indien de Oven der Bakkeren te heet is, zegt hy, zo dat men vreest dat het Brood zou mogen verschroeijen of verbranden, dan werpen zy daar in, een of twee Handen vol van het rype of onrype Zaad deezes Kruids, door welks gekraak en zonderlinge kragt die Hitte beteugeld wordt. Deze gewoonte werdt door de Bakkers in West-Vlaanderen onderhouden; gelyk hem door den Edelen geleerden Heer *Jakob van Hallewyn*, Heer van Voxvrye, een groot Liefhebber der Kruiden, was verhaald.

Zo deeze Historie waar was, zou men daar uit besluiten mogen, dat het Zaad niet van een zo schadelyke hoedanigheid ware als het Kruid: 't welk, met en benevens de Groote Scheerling, dient om de Vraagen te beantwoorden van LINNÆUS. *Of 'er ook Vergiftige Kroontjes-Kruiden op het drooge groeijen en of niet alle deeze Kruiden Aromatiek zyn?* De eerste, naamelyk, wordt door dit Kruid bevestigd: de laatste om ver geworpen. Deeze Kleine Scheerling heeft, als boven gezegd is, byna geen Reuk, en niettemin eene Dolmaakende kragt.

Ik twyfel niet of de Historie van TRAGUS, dat zekere Vrouw, onder de Pinsternakels of Karooten, eenige Wortels van Scheerling gekookt en genuttigd hebbende, daar door als dronken

en

en zinneloos wierdt: zo wel als die van KIRCHERUS, welke de zonderlinge Toevallen, twee Geestelyken door het eeten deezer Wortelen, in plaats van Peterselie-Wortelen, overgekomen, beschryft (*); zal op dit Kruid zien. Immers met de Groote Scheerling kan men zig zo ligt niet vergissen als met deeze Kleine, en de Toevallen verschillen grootelyks met de uitwerkingen van het eeten der Wortelen van de Groote, of van de Water-Scheerling, hier voor beschreeven: dewyl de eerste langzaam door verdooving der Lighaams-Geesten; de andere door Stuiptrekkingen zeer schielyk de Dood veroirzaakt. Wil men, ondertusschen, nog een nieuwe Historie der uitwerkingen van de Wortelen der Scheerling, (die overvloedig groeide in de Tuinen der Burgeren van Nieuw-Angermond, in de Ukker-Mark van 't Brandenburgsche, en dus geen andere schynt te zyn dan deeze Kleine Tuin-Scheerling:) zo als dezelve in 't voorste deezer Eeuw is voorgevallen. Men vindt dien aangaande het volgende door eenen Geneesheer van die Stad, LIMPRECHT genaamd, aangetekend (†).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

„ In 't Dorp Altkunigendorf, omtrent een „ Myl van deeze Stad, door deszelfs Heer ont„ booden zynde, om verscheide Patienten, die „ ver-

(*) KIRCHER. *Tract. de Peste.* Vid. GEOFFR. *Mat. Med.* Tom. III. p. 325.

(†) *Ephem. Nat. Cur.* VOL. I. *Obs.* 52. p. 97.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

Tweewyvige.

,, vergiftigd waren, by te ſtaan, ſprong ik ylings ,, te paarde. Toen ik aldaar in 't Kachel-Vertrek van zekeren Boer tradt, verbeeldde ik ,, my bykans in 't Dolhuis te zyn gekomen. ,, Eerst zag ik op een Bank, naast aan den Kachel, een Perſoon zitten, die met traanende ,, Oogen de benaauwdſte zugtingen voortbragt. ,, Aan de zyden van 't Vertrek lagen 'er twee, ,, waar van de een over ſchrikkelyke Buikpyn ,, klaagde, de ander gedompeld was in een ,, diepen Slaap, waar uit men hem naauwlyks opwekken kon. Terwyl ik met de Ouders over de oirzaaken der Kwaal en de ,, Hulpmiddelen ſprak, komt een Dogter al ,, lachende en ſpringende op my aanvallen; ,, en een andere wilde my met Vuiſten ,, ſlaan. Dit rumoer bedaard zynde, werdt my ,, 't Geval aldus verteld.

,, Alle deeze Patienten waren door een oud ,, Wyf in de nabuurſchap, de Weduw zynde van een Yzerſmid, onthaald op Bry, die ,, zy gemaakt hadt van zekere Wortels, wier ,, lekkeren Smaak zy niet genoeg kon pryzen. ,, De Wortel my getoond wordende, kende ,, ik hem aanſtonds voor dien van Dolle Kervel, welke gekookt den Smaak heeft van ,, witte Wortelen. De Bladen, die hy voor ,, het in 't Zaad ſchieten maakt, hebben volſtrekt de figuur van Peterſelie, maar geeven, ,, als menze tusſchen de Vingers wryft, een ,, onaangenaamen Reuk.".

Door

Door Braakmiddelen werden alle die Patienten wel dra hersteld; doch zulks gelukte niet in een jong Kind, het welk Pap van dergelyke Wortelen hadt gegeten, en die Geestelyken, waar van KIRCHERUS spreekt, waren na een langduurige Kwyning ook gestorven. Daar uit blykt, dat de Tuin-Scheerling insgelyks Vergiftig is, hoewel minder sterk dan de Groote Land-Scheerling, die wederom in deezen van de Water-Scheerling verre overtroffen wordt. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

BOERHAAVE verhaalt, dat zeker Huisgezin van twaalf Persoonen, dit Kruid voor Peterselie gebruikt hebbende by 't Middagmaal, daar van gevaarlyk ziek was geworden, en niet dan door het rykelyk gebruik van Azyn en Wyn, na verloop van tyd, tot herstelling kwam (*). „Men „oordeelt, zegt Doktor SHORT, dat sterke „Wyn het beste Tegengift in deezen zy (†). „Ik

(*) RUTTY *Mat. Med.* p. 125.

(†) Enkel Melk is door de Ouden reeds als een Tegengift aangepreezen, en ook onlangs in Duitschland dienstig bevonden: doch het verschilt veel of men het Kruid dan de Wortels, en deeze raauw of gekookt, gebruikt hebbe; als ook, hoe lang het geleeden zy. Ingevalle de Wortels raauw gebruikt zyn en men 'er aanstonds bykomt, dan is de Ontlasting door Braaken noodig: anders zal men mooglyk door verzagtende en versterkende Middelen, gelyk Melk of Wyn, Azyn met Theriaak, Honig enz. meer uitregten, beschuttende dus de Maag en 't Gedarmte voor de aandoening van 't Vergift en deszelfs uitwerping nederwaards of ook door de Zweetgaten bevorderende.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

„ Ik ken een Dame, die zeer veel Smaak in „ Peterselie hadt, en een hartelyk Ontbyt van „ jonge Bladen van Dolle Kervel in plaats van „ dien deedt. De misslag werdt wel dra ont- „ dekt en men liet haar een Pintje besten „ Franschen Brandewyn, in eens, opdrinken; 't „ welk haar in 't minst niet aandeedt en zy hadt „ ook geen nadeel van het Kruid" (*). Dergelyke Verhaalen vindt men meer, die dikwils ongeloofbaar en niet gemakkelyk te ontknoopen zyn, welk Soort van Dolle Kervel 'er bedoeld worde, en hier uit kan het ontstaan, dat men zo geweldige uitwerkingen van deze Scheerling door sommigen geboekstaafd vindt (†).

Dit blykt inzonderheid uit de volgende Historie, welke men op rekening van de *Tuin-Scheerling* gezet heeft. De Heer RIVIERE gaf, den 24 Mey des Jaars 1708, aan de Koninglyke Societeit der Weetenschappen van Languedok, te Montpellier, berigt van een droevig Geval, te Servian, in het Stigt van Beziers, gebeurd. Een Meisje van agt of negen Jaaren, de Kost zullende klaar maaken voor het Huisgezin, van Vader, Moeder en vyf Kinderen, nam een hand vol van dit Onkruid, 't welk zy niet kende, en, hetzelve fyn gesneeden hebbende, bakte zy het in een Eijerkoek met Kruim

(*) SHORT *Medicina Brittannica.* p. 136.

(†) Vide HALLERUM, loco citato. Item WEPFERUM. p. 40 &c.

Kruim van Brood. De Ouders, van 't werk komende, aten daar van met al hun Kinderen, zonder dat het hun kwaalyk ſmaakte. Des anderendaags waren zy altemaal ziek. Den volgenden ſtierf een Meisje van zeven of agt Jaaren, 't welk door den Vader, die omtrent vyfenveertig Jaaren oud was, met zwaare Hoofdpyn en Slaapzugt bevangen geweest, maar éénen Dag overleefd werdt. Een Dag daar aan ſtierf een Meisje van zestien of agttien Jaaren, 't welk zeer onruſtig was geweest, hebbende ook Pyn in 't Hoofd gehad, met Braaking en Koorts, gelyk de anderen. In 't Lyk van den Vader vondt men een zwartachtig Vogt in de Maag: de Lever was hard en geelachtig: de Milt Loodkleurig: de Mond van binnen zwart. De Moeder en de drie overige Kinderen, waar van zy 't jongſte zoogde, hadden dergelyke Toevallen, doch ſtierven niet: misſchien om dat zy minder van den Koek gegeten en vervolgens Triakel met Brandewyn gebruikt hadden: 't welk als een Tegengift onder 't Landvolk berugt is in die Landen (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

CORIANDRUM. Koriander.

De Kenmerken, hier van, zyn een geſtraalde Bloem, met ingeboogene uitgerande Blaadjes: het algemeene Omwindzel eenbladig, de by-

(*) *Hiſt. de la Societé R. de Montpellier.* Tom. I. p. 170.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. byzondere gehalveerd, en eene Kogelronde Vrugt.

Twee Soorten zyn in dit Geslagt begreepen, naamelyk.

I. *Coriandrum sativum.* Tamme. (1) Koriander *met enkelde ronde Vrugten.*

Het Zaad van dit Kruid is algemeen bekend onder den naam van *Koriander*, maakende deszelfs Zaadjes, nog aan malkander zittende, een Vrugtje van Kogelronde figuur, byna zo groot als Peper. Het behoudt zynen Latynschen naam, die van het Grieksch *Korion* of *Koriannon* af te leiden is, in de meeste Taalen. Het komt van zelf voort in de Velden der Zuidelyke deelen van Europa, onder 't Koorn; wordende hier, in Zeeland, als ook in Noordholland, by Enkhuizen, veel gezaaid.

Men noemt het Groote Koriander, in tegenstelling van de Wilde, niettegenstaande het maar een dunne Steng heeft, van een Elle hoog. De Bladen zyn verdeeld in smalle Snipperingen. De ondersten heeft het veel breeder; de bovensten smaller; gelykende de eersten veel naar die van 't Moederkruid. Het heeft lugtige Kroonen van witte Bloemen, waar op 't gezegde Zaad volgt, dat eerst groen is, vervolgens geelachtig. De-

(1) *Coriandrum* Fructibus globosis. *Syst. Nat.* XII, Gen. 353. p. 213. *Veg.* XIII. Gen. 356. p. 237. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 109. GOUAN *Monsp.* 145. *Mat. Med.* 135. Coriandrum majus. C. B. *Pin.* 158. TOURNF. *Inst.* 316. T. 168. Coriandrum. CAM. *Epit.* 521. LOBEL. *Ic.* 705. DOD. *Pempt.* 302.

Dewyl dit Kruid een Stank heeft als die der Weegluizen, zo hebben sommigen hetzelve mede voor Vergiftig gehouden: maar het Zaad, ryp en droog zynde, heeft in tegendeel een aangenaamen Kruiderigen Reuk; doch is bitterachtig van Smaak. Men houdt het voor een Windbreekend en Hartsterkend Middel, gelyk veele andere Kroontjes-Zaaden, en het zou tegen afloopende Koortsen byzonder dienstig zyn. Het behoudt echter altoos iets dat het Hoofd beroert, en hierom is het Bier, daar mede aangezet, sterker dan anders; maar aan Koek geeft het een aangenaamen Kruiderigen Smaak. Uitwendig wordt 'er, in Zalven, gebruik van gemaakt tegen Vuurigheid, Schurft en andere Huidkwaalen.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(2) Koriander *met dubbelde Vrugten.*

II. *Coriandrum Testiculatum.* Wilde.

Deeze groeit ook wild in de Velden van Italie. Zy heeft een enkelde Steng: de Kroon is zelden samengesteld of meervoudig: het algemeene Omwindzel eenbladig; byzondere heeft het niet: de Bloemblaadjes zyn niet gestraald; de Meelknopjes paarschachtig. Twee ronde Bol-

(2) *Coriandrum* Fructibus didymis. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GER. *Prov.* 250. Cor. minus testiculatum. C. B. *Pin.* 158. PLUK. T. 169. f. 2. TOURNF. *Inst.* 316. Coriandri altera icon. DOD. *Pempt.* 302. LOB. *Icon.* 706. β. Cor. sylvestre fœtidissimum. C. B. *Pin.* 158. SEG. *Veron.* II. p. 28.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. Tweewyvige.

Bolletjes by elkander gevoegd, en dus Teftikel-achtig, maaken de Vrugt uit, veel naar die van 't Kleefkruid gelykende. De Stank van 't Kruid is fterker dan in de Tamme: van die Verfcheidenheid ten minfte, welke den naam van Wilde uitermaate Stinkende Koriander voert.

SCANDIX. Naalde-Kervel.

Een Elsvormige Vrugt: een geftraalde Bloem met uitgerande Blaadjes: de Blommetjes in 't midden dikwils Mannelyk, en het Loof naar dat van Kervel meer of min gelykende; maaken de Kenmerken uit van dit Geflagt, waar in tien Soorten, meest Europifche, vervat zyn: als

I. Scandix odorata. Welriekende.

(1) Naalde-Kervel *met gefleufde gehoekte Zaaden.*

Deeze Soort, die *Myrrhis* genoemd wordt wegens den Reuk, groeit op de Bergvelden in Italie en Provence. Men noemtze in 't Franfch *Cerfeuil musqué*, in 't Neerduitfch *Welriekende Kervel.* Zy komt by ons niet dan in de Tuinen voor. 't Gewas en Loof gelykt zeer naar de Dolle Kervel, maar het Zaad verfchilt grootelyks, als zynde grooter dan Komyn-Zaad, langwer-

(1) *Scandix* Seminibus fulcatis angulatis. *Syft. Nat.* Gen. 354. p. 213. *Veg.* XIII. Gen. 357. p. 237. *H. Cliff.* 101. *Ups.* 64. R. *Lugdb.* 111. GOUAN *Monsp.* 146. GER. *Prov.* 250. TOURNF. *Inft.* 326. T. 173. Myrrhis major Cicutaria odorata. C. B. *Pin.* 160. Myrrhis. DOD. *Pempt.* 701. LOB. *Icon.* 734.

werpig, dik en zwartachtig, eenigszins fpits gepunt, doch weinig overeenkomende met de opgegevene Kenmerken. De Wortel is lang en wit, eenigermaate voos, doch zoet en tot Spyze bekwaam; fmaakende byna als de Pinfternakelen. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(2) Naalde-Kervel, *die de Zaaden effen en zeer lang gefnuit heeft.* II. *Scandix Pecten.* Bekkige.

Deeze is in de Zaay-Landen der Zuidelyke en middelfte deelen van Europa, zelfs ook in onze Provinciën, gemeen. De Italiaanen noemenze *Scandice*, naar den Griekfchen naam *Scandix.* Men heeftze te Rome ook *Acula* of Naaldekruid genoemd gehad, wegens de figuur der Zaaden, en dit volgen de Franfchen met *Aiguille de Berger*, dat is Herders-Naald: de Engelfchen met *Pinkenelde* en *Storckes-Bill* of Oijevaars-Bek; gelyk dit Kruid ook hier te Lande, by de Boeren, geheten wordt. De Duitfchers noemen het *Nadelkorffel*, *Venus-Strahl* en *Hechelkam*; zinfpeelende op *Pecten Veneris*, een bynaam, welken het bekomen heeft van de Kamachtige figuur der Zaadhoofdjes. In Spanje heet het *Quixones*; wordende aldaar ter Markt gebragt als Moeskruid, op fommige plaatfen. Het

(2) *Scandix* Semin. lævibus Roftro longisfimo. *H. Cliff. Ups. R. Lugdb.* Scandix Semine Roftrato vulgaris. C. B. *Pin.* 152. Scandix Pecten Veneris. DOD. *Pempt.* 701. LOB. *Ic.* 726. Pecten Veneris. CAM. *Epit.* 304.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Het heeft eenigermaate den Reuk en Smaak van Kervel en is van geneezende kragt ook niet ontbloot.

Dit Kruid heeft Stengetjes van een Voet hoog, met lange, ruige, fyn verdeelde Bladen; de Vinnen gevind; de Vinnetjes zeer diep in twee- en drieën verdeeld, vlak en zeer smal. Het heeft de Kroonen meest enkeld, en de Blaadjes van 't Omwindzel zyn doorgaans tweehoornig. De Blaadjes der buitenste Bloemen zyn zeer ongelyk; der binnensten byna egaal; eenigen Mannelyk anderen tweeslagtig. De Bekken der Zaaden zyn wel twee Duimen lang.

III. *Scandix Cerefolium.* Tuin-Kervel.

(3) Naalde-Kervel *met glanzige Eyrond Naaldvormige Zaaden, en zydelingse ongesteelde Kroontjes.*

Deeze Soort is de Gewoone of *Tuin-Kervel*, die in de Zuidelyke deelen van Europa gezegd wordt van zelf voort te komen, doch in de middelste en Noordelyke deelen meest in de Moeshoven wordt geteeld; hoewel zy ook hier en daar, aan de Wegen en kanten der Akkeren, zelfs hier te lande, in 't wilde komt opschieten. Men noemtze, volgens den Griekschen naam *Chærophyllon*, in 't Latyn *Cerefolium*, in 't Italiaansch *Cerefoglio*, in 't Fransch *Cerfueil*, in

(3) *Scandix* Semin. nitidis ovato-subulatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb. Fl. Suec.* &c. GRON. *Virg.* 32. *Mat. Med.* 137. Chærophyllum sativum. C. B. *Pin.* 152. Chærefolium. DOD. *Pempt.* 700.

in 't Engelsch *Chervel*, in 't Hoogduitsch *Korf-fel-* of *Kerbelkraut*, en by ons *Kervel*. VI. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

De Gestalte is iedereen bekend. Men weet dat de Bladen zeer fyn verdeeld en geelachtig groen zyn; de Stengen gegroefd, van binnen hol, van één tot twee Ellen hoog opschietende: de Bloemkroontjes wit en de Zaaden als gemeld is. Het Kruid heeft een byzondere welriekende Geur en geeft eene Kruiderigheid aan het Moes daar het in gekookt wordt. In 't Voorjaar gezaaid zynde, schiet het in de Zomer schielyk; doch in de Herfst gezaaid zynde, duurt het den gantschen Winter.

De nuttigheid van dit Kruid is in een byzondere Verhandeling daar over, door HELWIGIUS, beschreeven. Het is uitwendig, in Pappen, een zeer goed oplossend en verdryvend Middel: inwendig dient het uitgeperste Sap, by uitstek, tot wegneeming van Verstoppingen der Ingewanden, als ook tot rypmaaking der Fluimen in de Borst. Men pryst het tegen de Roos en Gezwellen, en byzonderlyk in eene Opstopping van 't Wateren, den Steen en 't Graveel; zynde, zo wel als 't Zaad, by uitstek Pisdryvende. Ook wil men dat, door deszelfs gebruik, het Zog vermeerderd worde.

(4) Naalde-Kervel *met Eyronde stekelige Zaaden, eenvormige Bloemen en eene gladde Steng.* IV. *Scandix Anthriscus* Ruuwzaadige.

De

(4) *Scandix* Sem. ovatis hispidis. &c. Scand. Sem. hispidis.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. Tweewyvige.

De ruuwheid der Zaadjes onderscheidt dit Kruid, dat men *Wilde Kervel* noemt, van de Kervel, naar welke het in Gestalte veel gelykt, wanneer zy beiden groeijen op schraale Gronden. Men vindt het, zo in onze Nederlanden, als in andere deelen van Europa, op wilde woeste plaatsen, aan de Wegen, Dyken, ja zelfs aan Muuren by Geneve en elders onder de Dolle Kervel groeijende.

V. *Scandix Australis.* Zuidelyke.

(5) Naalde-Kervel *met Elsvormige stekelige Zaaden, gestraalde Bloemen en gladde Stengen.*

Deeze groeit op zeer dorre, opene Bergvelden in de Zuidelyke deelen van Europa. Van de gewoone Naalde-Kervel, die men Venus-Kam noemt, verschilt zy meest door de Groeiplaats, zynde Reukeloos, volgens GERARD; maar, volgens anderen, hebben de Bladen, als zy gewreeven worden, eenigermaate den Reuk en Smaak van Kervel. Sommigen zeggen, dat zy, gekaauwd zynde, naar Anys ruikt, weshalve, en om dat de Bladen eenigermaate naar die van Ven-

dis. *H. Cliff.* 101. *Fl. Suec.* R. *Lugdb.* 111. Myrrhis sylvestr. Semin. asperis. C. B. *Pin.* 160. Myrrhis sylv. æquicolorum. COL. *Ecphr.* I. p. 110. T. 112. Chæroph. sylvestre Sem. brevibus hirsutis. TOURNF. 314. GER. *Prov.* 251.

(5) *Scandix* Sem. Subulatis hispidis &c. GOUAN *Monsp.* 146. GER. *Prov.* 251. Scandix Cretica minor. C. B. *Pin.* 152. GARID. *Prov.* 431. Tab. 89. Sc. sem. Rostrato Italica. G. B. *Prodr.* 78. Anisomarathrum. COL. *Ecphr.* I. p. 89. T. 90.

Venkel gelyken, COLUMNA haar *Anisomarathrum* heeft getyteld. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(6) Naalde-Kervel *met byna Rolronde stekelige Zaaden, een stekelige Steng en gezwollen Knietjes.* VI. *Scandix nodosa.* Knoopige.

Op Sicilie is de Groeiplaats van deeze, die de Steng ruuw heeft door zagte omgeboogen Doorntjes; de Leedjes van boven Knoopig verdikt; de Bladen driemaal drievoudig; de Vinblaadjes ingesneeden, ruuw en uitgebreid. Het algemeene Omwindzel ontbreekt: de byzondere zyn twee- of driebladig, Elsvormig, klein: de Vrugten stekelig door opstygende Haairtjes, lang, Rolrond en aan beide enden stomp.

(7) Naalde-Kervel *met zeer ruige Zaaden, wier Haairtjes eens zo lang zyn als het Zaad.* VII. *Trichosperma.* Ruigzaadige.

In Egypte groeit deeze volgens Doktor TURRA, met Stengetjes van een half Voet hoog, byna glad, zo wel als de dubbeld gevinde Bladen, wier Vinblaadjes Lancetvormig Eyrond zyn. De Heer FORSKAOHL heeft aldaar, by Ale-

(6) *Scandix* Sem. subcylindr. hispidis &c. Chæroph. Articulis tumidis &c. *H. Cliff.* 102. R. *Lugdb.* 112. Cerefolium annuum nodosum &c. MORIS. *Hist.* III. p. 303. S. 9. T. 10. f. 4. Myrrhis nodosa annua Semine aspero. MOR *Blæs.* 288.

(7) *Scandix* Sem. hirsutissimis, Pilis Semine duplo longioribus. *Mant.* 57.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Alexandrie, een Soort van Naalde-Kervel gevonden, die de Vrugten of het Zaad wel zeer ſtekelig, doch de Stengen ruuw hadt, wordende van hem *Scandix infeſta* geheten (*), gelyk de volgende by den Ridder, waar van de beſchryving aan zyn Ed. door D. ZOEGA is medegedeeld.

VIII. *Scandix infeſta.* Gedoornde.

(8) Naalde-Kervel *met de buitenſte Zaaden ſtekelig en half Klootronde Kroontjes zeer digt getropt.*

De Steng van deeze was, in de Pot, byna een Voet hoog gegroeid, met Bladen als die van Kervel. De kleine Kroontjes hadden omtrent zes vrugtbaare en voorts onvrugtbaare Bloemen; de Meeldraadjes lang, met paarſche Meelknopjes; de Bloemen wit. Van de twee Zaaden was het buitenſte alleen met gewrichte Doorntjes bezet: het binnenſte ſlegts ruuw, gelyk de beide Zaaden van het middelſte Bloempje.

IX. *Grandiflora.* Grootbloemige.

(9) Naalde-Kervel *met de Zaaden korter dan het ruige Steeltje.*

X. *Procumbens.* Leggende.

(10) Naalde-Kervel *met glanzige, Eyrond-Els-*

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* Hafn. 1775. p. 58.

(8) *Scandix* Semine exteriore hiſpido, Umbellulis confertiſſimis, hemisphæricis. *Veg.* XIII.

(9) *Scandix* Sem. Pedunculo villoſo brevioribus. R. *Lugdb.* III. Scandix Orientalis Flore maximo. TOURNF. *Cor.* 23.

(10) *Scandix* Sem. nitidis Ovato-Subulatis, Fol. decompoſitis. GRON. *Virg.* 147. Cerefolium Virg. procumbens Fumariæ foliis. MORIS. *Hiſt.* III. p. 303. S. 9. T. 11. fig. ultimâ.

Elsvormige Zaaden en Vinswys' verdeelde Bladen. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

De voorgaande is een Levantsche, deeze een Virginische, met Bladen als van Duivekervel of wier Vinblaadjes op de manier van Varen ingesneeden zyn, en witte Bloemen. *Digynia.*

CHEROPHYLLUM. Wilde Kervel.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt, zyn, een omgeboogen holrond Omwindzel: ingeboogen Hartvormige Bloemblaadjes en eene langwerpige effene Vrugt.

Het bevat eenige Soorten van *Wilde Kervel*, terwyl de Tamme of Tuin-Kervel, daar het den naam van voert, reeds in het voorgaande is beschreeven.

(1) Wilde Kervel *met een gladde gestreepte Steng, de Knietjes een weinig gezwollen.* I. *Chærophyllum sylvestre.* Gladzaadige.

Deeze, die by ons, hier om de Stad, en verder by de Wegen en Velden, door geheel Europa, onder de Ruigzaadige Naalde-Kervel, voor-

(1) *Chærophyllum* Caule lævi striato, &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 355. p. 214. *Veg.* XIII. Gen. 358. p. 238. Chærophyll. Sem. lævibus nitidis. *H. Cliff.* 101. *R. Lugdb.* 112. *Mat. Med.* 143. *Fl. Suec. Belg.* &c. &c. Chærophyll. sylvestre perenne Cicutæ folio. TOURNF. *Inst.* 114. *Fl. Lapp.* 104. Myrrhis sylv. Seminibus lævibus. C. B. *Pin.* 160. Cicutaria vulgaris. J. B. *Hist.* III. p. 181. RAJ. 429. Myrrhis. FUCHS. *Hist.* 525. *Ic.* 298.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

voorgemeld, en onder de Dolle Kervel, voortkomt, gelykt in Loof veel naar de laatste. Hierom is zy ook *Cicutaria* genoemd, by J. BAUHINUS en andere Autheuren, doch by DODONÆUS, offchoon dus aangehaald, vindt men ze niet (*). De Afbeelding komt voor, by FUCHSIUS, onder den naam van *Myrrhis*, en daarom noemen sommigen dit Kruid de *Myrrhis van Fuchsius*. MORISON heeft het ook in Plaat vertoond (†).

De Steng is een dikke holle Pyp, als die der Dolle Kervel, doch ruig en niet gevlakt. De Bladen zyn doorgaans glad, met ruige Ribben, maar somtyds ook geheel ruig en zeer groot. De Heer HALLER heeft ze van een Elle lang gezien. De Kroonen zyn plat en hebben een algemeen Omwindzel, dat eenbladig is, somtyds ontbreekende; de byzondere bestaan uit eenige breedachtige Blaadjes, zig door den tyd ombuigende. De Bloempjes zyn wit; doch men heeft 'er gezien met paarsche Bloemen: de Zaaden of Vrugtjes Kegelachtig en glanzig zwart: doch BOERHAAVE maakt gewag van zodanig een Kruid met gestreepte Goudgeele Zaaden.

't Is

(*) Uitgenomen in het Fransche Werk, alwaar de figuur van FUCHSIUS gebruikt is, onder den naam van *Myrrhis*, zynde de Plant, welke dus voorkomt in het Latynsche Werk, op de by LINNÆUS en DE GORTER aangehaalde Bladzyde 701, de *Welriekende Naalde - Kervel* van hier voor. Het zelfde heeft in het Nederduitsche Kruidboek plaats.

(†) MORIS. *Umbell.* 47. T. 1. f. 41. *Hist.* III. p. 303. S. 9. T. 11. f. 5.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

't Is een overblyvend Onkruid, in Vrankryk *Perfil d'Asne*, en in Engeland *Cow-Weed* genaamd, om dat in 't Voorjaar de jonge Bladen tot een aangenaam Voedzel voor de Runders en ander Vee verftrekken. Hierom is 't zonderling, dat de Boeren het zouden vervloeken, zo LINNÆUS zegt (*). Het komt in de Laplandfche Bosfchen overvloedig voor, by de Hutten der Ingezetenen. In Sweeden noemt men het *Hund-luka*, *Hundkax* of *Hundkumin*, dat is Honds-Karwey. Het Kruid wordt gezegd, onder den naam van *Cicutariæ Herba*, in de Geneeskunde bekend te zyn, als tegen het Heet Vuur dienftig. „ In Wyn gekookt, zou het kragtiger zyn dan „ de Tuin-Kervel, zo om de Stonden te ver„ wekken als tegen de Pest en andere Venynen; „ doch wy raaden niemand aan, zegt J. BAU„ HINUS, om 't zelve in de plaats van *Myr„ rhis* te gebruiken, alzo wy het eenigermaa„ te Vergiftig oordeelen te zyn." In twee Huisgezinnen te Montpelgard, die de Wortels van deeze Wilde Kervel 's Winters hadden gegeten, in plaats van witte Wortelen, hadt hy daar van droevige uitwerkingen, byna als die van de Dolle Kervel, gezien. Waarfchynlyk zal dat Moeskruid, bereid zynde van Kervel, die op de Wallen der Stad door de Meid verzameld was, waar van BARTHOLINUS

(*) Rufticis deteftabilis. *Hort. Cliff.* p. 101.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

NUS de kwaade gevolgen in een Burger van Koppenhagen, die kort na den Maaltyd ſtierf; gelyk ook in twee andere Perſoonen; verhaalt, zodanig Onkruid zyn geweest (*). In Sweeden wordt, door het Vrouwvolk, op ſommige plaatſen met de Bloemen groen geverwd.

II. *Chærophyllum bulboſum.* Raapachtige.

(2) Wilde Kervel *met een gladde Steng, die aan de Leedjes gezwollen is en van onderen ſtekelig.*

Deeze heeft, volgens LINNÆUS, haare Groeiplaats in Noorwegen, Duitſchland, Hongarie, als ook in Switzerland, alwaar nogthans de Heer HALLER haar te vergeefs, op een Veld by Bazel, door CASPAR BAUHINUS aangeweezen, gezogt hadt. In Provence groeit zy op de Bergvelden en is by Weenen in Ooſtenryk in 't Kreupelboſch en aan de kanten der Wyngaarden zeer gemeen. Zelfs brengt men 'er, in 't Voorjaar, de Raapachtige Worteltjes, even als by ons de Knollen, met het jonge Loof ter

(*) BARTHOL. *Hiſt. Anatom. rar.* Cent. IV. Obs. 46. ſub titulo. *Olus ex Mirrhide pernicioſum.*

(2) *Chærophyllum* Caule lævi &c. LEYS. *Hal.* 258. Chær. Fol. ſupradecompoſitis &c. *H. Ups.* 64. Chær. Radice turbinatâ Carnoſâ. *H. Cliff.* 102. R. *Lugdb.* 112. Cicutaria Bulboſa. C. B. *Pin.* 161. Myrrhis annua Semine ſtriato lævi, Tuberoſa, nodoſa, Coniophyllon. PLUK. *Alm.* 249. T. 206. f. 2. Myrrhis fœtens. RIV. *Pent.* 49. HALL. *Helv.* 453. GER. *Prov.* 252. KRAM. *Auſtr.* 78.

ter Markt; doch welke Spyze, zo CLUSIUS aanmerkt, somtyds het Hoofd bezwaart. In de Elsaz houdt menze ook, na het afschillen van den zwarten Huid, als Raapjes gegeten, voor zeer smaakelyk.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Hoe klein ook deeze Wortelen zyn, maakt doch het Kruid een enkele Steng van eens Mans langte hoog, met ros bruine Vlakken en gladde Leedjes, van boven verdikt. De Bladen zyn glad en zagt, lang gesteeld met zes of zeven paar Vinnen, die breed en wier Blaadjes in drie of vieren verdeeld zyn. Het heeft de Bloemen wit; de Zaaden Eyrondachtig en gestreept, taamelyk groot, naar Anys ruikende, zo sommigen willen, zynde de Reuk van het Kruid volgens anderen stinkende.

(3) Wilde Kervel *met een ruuwe Steng en gezwollen Knietjes.*

III. *Chærophyllum temulum.* Bruine.

Deeze, die, zo wel als de eerste Soort, aan de Wegen en in Wildernissen, door geheel Europa zo wel als in onze Nederlanden groeit, verschilt aanmerkelyk door haare bruine of bruinpaarsch gevlakte Steng. Het is een Jaarlyks Onkruid,

(3) *Chærophyllum* Caule scabro &c. Chær. Caule maculato &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb. Fl. Suec.* GOUAN. *Monsp.* &c. Myrrhis Pinnulis semipinnatis ordinatim decrescentibus. HALL. *Helv.* 453. GORT. *Belg.* 83. Chærophyll. sylvestre. C. B. *Pin.* 152. Myrrhis annua vulgaris Caule fusco. MORIS. *Hist.* p. 302. S. 9. T. 10. f. 7.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

kruid, dat het Loof ook zeer fyn verdeeld en ruig, naar dat van Varen gelykende heeft. In hoogte komt het met de eerstgemelde overeen. Of dit meer begaafd zy met de gedagte het Hoofd beroerende hoedanigheid, gelyk de bynaam schynt aan te willen duiden (†), is my niet gebleeken. De Kroontjes van hetzelve knikken eer zy open gaan.

IV. *Chærophyllum hirsutum.* Ruige.

(4) Wilde Kervel *met een egaale Steng; de Blaadjes spits ingesneeden; de Vrugten met twee Baardjes.*

Dit Kruid, dat aan de kanten van Beekjes en op vogtige Bergvelden, in de Zuidelyke deelen van Europa, groeit, is in Switzerland niet zeldzaam. Men vindt het Witte en Roode *Cicutaria* der Moerasfen, door C. BAUHINUS, getyteld. Tot hetzelve behoort de *Brockenbergsche Myrrhis* van THALIUS en de *Ruigachtige Berg-Seseli* met Bladen van Dolle Kervel, volgens den Heer HALLER.

De

(†) Sommigen hebben dien veranderd in *temulentum*; maar men vindt het dus overal by LINNÆUS.

(4) *Chærophyllum* Caule æquali &c. GOUAN *Monsp.* 147. KRAM. *Austr.* 78. JACQ. *Vind.* 50. GER. *Prov.* 252. Chær. Foliolis disfectis &c. *H. Cliff.* 101. R. *Lugdb.* 111. Cerefolium latifolium album & rubrum. MORIS. *Hist.* III. p. 304. S. 9. T. 10. f. 6. Cicutaria palustris latifolia alba & rubra. C. B. *Pin.* 161. Myrrhis palustris. RIV. *Pent.* 50. Myrr. Sem. strictis longisfimis. HALL. *Helv.* 453. Seseli montanum Cicutæ folio subhirsutum. C. B. *Pin.* 161. *Prodr.* 85. Cicutaria palustris. LOB. *Icon.* 735.

De Wortel, die eenige Ellen lang is, geeft by tusſchenwydten Vezels uit, gelyk die van de Water-Kervel. De Steng is pypachtig hol, geärmd, en zeer ruig door ſtyve Haairen. De Bladen zyn nu breeder dan ſmaller, van onderen ruigachtig, en hebben de Vinnen gevind; de Vinblaadjes ſcheef tweekwabbig, rondom met ſpitſe Tandjes, de uiterſten ſamengevoegd. Op de Tandjes hebben zy witte Stippen of Kliertjes. De Kroonen zyn klein en rond, ook knikkende voor dat de Bloempjes ontluiken, en kort geſteeld. De Bloesſem is wit of rood van Kleur. Het heeft de Zaaden zeer lang, ſmal en fyn geſtreept.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(5) Wilde Kervel *met een egaale Steng, de Blaadjes onverdeeld en Zaagswyze getand; de Vrugten met twee Baardjes.*

V. *Chærophyllum Aromaticum.* Kruiderige.

Deeze Soort groeit in de Ooſtelyke deelen van Duitſchland, hebbende C. BAUHINUS haar uit de Lauſnits bekomen. Zy gelykt zeer naar het Gerards-Kruid, wordende van hem *Wilde ruige Reukelooze Angelica* geheten, dat tegen den Bynaam zou ſchynen te ſtryden; maar hy erkent, dat de Wortel een Medicinaalen Reuk heeft. Hier zyn de Steng en Bladſteelen ſtekelig. (6) Wil-

(5) *Chærophyllum* Caule æquali, Foliolis ſerratis integris &c. *H. Cliff.* 102. R. *Lugdb.* 112. Cer. fol. rugoſo Angel. folio. BOCC. *Mus.* II. p. 29. T. 19. Angelica ſylv. hirſuta inodora. C. B. *Pin.* 156. *Prodr.* 82.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(6) Wilde Kervel *met een egaale Steng; de Bladen meervoudig Vinswyze verdeeld; de Omwindzeltjes gekleurd.*

VI. *Chaerophyllum Coloratum.* Gekleurde.

Deeze, in Illyrie groeijende volgens den Heer ARDUINUS, heeft de Steng rond en vooral van onderen ruig; de Bladen yl bezet met Haairtjes; de Omwindzeltjes Eyrond, gespitst en geel gekleurd, van langte als de Steeltjes: het Zaad als in de volgende, maar fyner gestreept.

VII. *Aureum.* Geelzaadige.

(7) Wilde Kervel *met een egaale Steng, ingesneeden Vinblaadjes en gekleurde Zaaden, die gesleufd en stomp zyn.*

Deeze Soort heeft RUPPIUS by Jena gevonden en HALLER te Gottingen. Dezelve heeft een Houtigen Wortel die overblyft. 't Gewas is ruigachtig, met de Bladen van boven glad en Spoelvormige Vrugten. De Zaaden zyn geel met donkere Streepen, ook somtyds bruinachtig, volgens MORISON.

(8) Wil-

(6) *Chaerophyllum* Caule æquali &c. JACQ. *Hort.* T. 51. Myrrhis perennis lutea Daucoides. MORIS. *Hist.* III. p. 302. S. 9. T. 10. f. 6. PLUK. *Phyt.* 100. f. 5?

(7) *Chaerophyllum* Caule æquali &c. Myrrhis perennis alba minor, Fol. hirsutis, Semine Aureo. MORIS. *Umb.* 45. RUPP. *Jen.* p. 227. Myrr. Radice Lignosâ perenni. HALL. *Gott.* 184. Myrrhis minor. C. B. *Pin.* 160.

(8) Wilde Kervel, *die Heesterachtig is.*

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. VIII. *Chærophyllum Arborescens.* Boomachtige.

Deeze, een *Dolle Kervel Boom* genoemd door PLUKENET, die in Virginie groeit, is nogthans maar een Heester, met Bladen van Wilde Kervel, zynde zeer groot, de Vinnen wyd van elkander, niet ruig, Zaagtandig ingesneeden. Zy draagt dunne witte Kroontjes, wier Bloempjes allen vrugtbaar zyn.

IMPERATORIA. Meesterwortel.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn, een rondachtige samengedrukte Vrugt, die in 't midden bultig is, aan den rand gezoomd. Het heeft ingeboogen gerande Bloemblaadjes.

I. *Imperatoria Ostruthium.* Alpische.

De eenigste Soort daar van (1), onder dien naam bekend, groeit natuurlyk op of aan den voet der hoogste Bergen van Switzerland, Oostenryk en Provence. 't Is een Kruid, dat uit een Knobbeligen, gerimpelden Wortel, die voortkruipt, Steelen voortbrengt van een Voet lang, rond en stevig, zynde de Bladsteelen van groote Bladen, die uit Lancetvormige Vinbladen samen-

(8) *Chærophyllum* Fruticosum. Cicuta Arbor Virginiana. PLUK. *Mant.* 49. Cicutaria Arb. Virg. RAJ. *Suppl.* 257.

(1) Imperatoria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 356. p. 215. *Veg.* XIII. Gen. 359. p. 238. *H. Cliff.* 103. *Ups.* 65. R. *Lugdb.* 110. *Mat. Med.* 122. Imperatoria major. C. B. *Pin.* 156. Imper. Ostruthium. LOB. *Icon.* 700. Astrantia. DOD. *Pempt.* 320. Magistrantia. CAM. *Epit.* 532.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Twee wyvige.*

mengesteld zyn, somtyds drie- somtyds twee-kwabbig, op de kanten spits getand. Hier tusschen komt een getakte dikke Steng voort, van een of twee Ellen lang, met een breede witte Kroon getopt, die geen Omwindzel heeft: maar dat der samenstellende Kroontjes is veelbladig, somtyds naauwlyks te vinden. Het Zaad is rondachtig, gestreept, dikwils aan de kanten gebladerd en schraal voorkomende, welk laatste meer plaats heeft in Kroontjes - Kruiden die voortloopen.

De Wortel is in zulk een achting by de Ouden geweest, dat zy 't Kruid deswegen *Astrantia*, als met den invloed der Sterren begaafd, en *Magistrantia* of Meesterwortel genoemd hebben. De Latynschen naam *Imperatoria* heeft eene dergelyke betekenis. De Franschen behouden dien, maar de Engelschen noemen het *Pellitoire* of *Spayne* en *Masterwort*, dat is Meesterkruid. De oirsprong van den bynaam, *Ostruthium*, is zo blykbaar niet.

De geheele Plant is zeer heet van Smaak; de Zaaden hebben een aangenaamen Kruiderigen Geur; maar de voornaamste kragt heerscht in de Wortel, die niet alleen sterk Winddryvende is, maar ook dienstig tegen allerley koude en Slymerige Verstoppingen, 't zy in de Ingewanden, in de Vaten, of in de Uitwerpbuisjes, en dus 't geheele Lighaam zuivert. Groote Geneeskundigen gebruiken dikwils denzelven tegen het Kolyk, de Waterzugt, Der-

den-

dendaagſe Koortſen, enz. Hy werkt niet alleen door Zweet, maar inzonderheid op de Waterwegen en verwekt ſomtyds ook Afgang. Onder de Tegengiftige Middelen is hy eén van de beroemdſten. Slymerige Borstkwaalen zyn 'er ook door tot Geneezinge gebragt. De Stonden zet hy af, verwekt de Kraam en bevordert de Vrugtbaarheid. Als een zoogende Moeder een weinig daar van inneemt, zegt men, doet hy 't Kind Wormen loozen. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

SESELI. Berg-Venkel.

Klootronde Bloemkroonen, die een Omwindvan één of twee Blaadjes hebben, en eene Eyronde geſtreepte Vrugt, zyn de byzondere Kenmerken van dit Geſlagt, dat ik *Berg-Venkel* noem, dewyl de meeſte Soorten op Bergen voorkomen en Venkelachtig Loof hebben.

't Getal der Soorten, altemaal in Europa groeijende, is elf, naamelyk

(1) Berg-Venkel *met een hellende Steng; de Kroonen voor 't bloeijen knikkende.* I. *Seſeli Pimpinelloides.* Pimpernelachtige.

Het laatſte heeft dit Kruid met eenige Soorten van Wilde Kervel gemeen. Het groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, met Bladen naar die van Pimpernel gelykende, en geeft een Steng uit van een Voet hoog, die rond is en voor het bloei-

(1) *Seſeli* Caule declinato, Umbellis nubilibus nutantibus. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 357. p. 215. *Veg.* XIII. Gen. 360. p. 239.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

bloeijen nederlegt, vervolgens byna regt wordt, met een of twee Blaadjes. De Omwindzeltjes der famenftellende Kroontjes zyn fmal; de Zaaden ovaal met drie Ribbetjes.

II. *Sefeli montanum.* Karwey-bladige.

(2) Berg-Venkel *met de Takdraagende Bladfteelen Vliezig, langwerpig, effenrandig; de Stengbladen zeer fmal.*

In dit Kruid gelyken de Wortelbladen naar het Loof der Karooten, doch de Stengbladen zyn Venkelachtig, en, die uit hunne Oxels Takken maaken, hebben een Vliezigen Steel, als een Scheede dezelven omvattende. De Steng is ook maar een Voet hoog, rond en effen: de Kroonen hebben korte Steeltjes en de Zaaden zyn ruigachtig. Het groeit op Heuvels in Vrankryk en Italie.

III. *Glaucum.* Zeegroene.

(3) Berg-Venkel *met de Takdraagende Bladfteelen Vliezig, langwerpig, effenrandig: de Blaadjes enkeld en dubbeld, Geutswyze, glad en langer dan het Bladfteeltje.*

GE-

(2) *Sefeli* Petiolis Ramiferis Membranaceis oblongis &c. *H. Cliff.* 102. R. *Lugdb.* 112. GOUAN *Monsp.* 142. Meum latifolium adulterinum. C. B. *Pin.* 148. Saxifraga montana minor Italica. MORIS. *Hift.* III. p. 272. S. 9. T. 2. f. 1. Carnifolia. VAILL. *Paris.* T. 5. f. 2. Fœniculum fylv. perenne Ferulæ folio breviori. TOURNF. *Inft.* 311.

(3) *Sefeli* Petiolis Ramiferis &c. GUETT. *Stamp.* 64. GER. *Prov.* 253. Fœniculum fylveftre glauco folio. TOURNF. *Inft.* 312. Daucus glauco folio &c. J. B. *Hift.* III. p. 16.

GERARD noemt de Blaadjes Draadachtig in dit Kruid, dat in Provence en Languedok, op dorre Bergvelden, groeit, en in gestalte veel naar Venkel gelykt. De Bloemkroonen zyn voor de ontluiking paarschachtig, vervolgens wit, met Meelknopjes van die Kleur. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(4) Berg-Venkel *met de Bladsteelen aan de Takken Vliezig, Buikig, uitgerand.* IV. *Seseli Annuum.* Jaarlyksc.

In Oostenryk, Duitschland en Vrankryk groeit deeze Soort, die een gestrekte, gestreepte Steng heeft, van een Span hoog en daar boven: de Bladen zyn dubbeld gevind en ingesneeden; de Bloemen uit den Violetten witachtig. 't Geheele Kruid heeft een Bokachtigen Reuk, volgens VAILLANT, die zegt, dat het volstrekt de *Saxifraga Pannonica* is van CLUSIUS, en dat het, in de Tuinen aangekweekt, volmaakt de Gestalte van het andere *Italiaansche Basterd-Meum*, van LOBEL, bekome. De Heer JACQUIN heeft het by Weenen naauwkeurig waargenomen en beschreeven.

(5) Berg-

(4) *Seseli* Petiolis Rameis Membranaceis &c. *H. Cliff.* 103. *R. Lugdb.* 112. GOUAN *Monsp.* 148. Fœnic. sylv. annuum Tragoselini odore. VAILL. *Par.* T. 9. f. 4. Libanotis tenuifolia Germanica. C. B. *Pin.* 158. Spurium Meum alterum. LOB. *Icon.* 778. JACQ. *Vind.* 225. Saxifraga Pannonica. CLUS. *Pann.* 697.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

V. *Seseli Ammoides.* Ammi-achtige.

(5) Berg-Venkel, *wier Wortelbladen de Blaadjes over elkander leggende hebben.*

Dit is een zeer klein Takkig Plantje, in Portugal en Italie groeijende, dat het Loof byna van Duizendblad heeft, zeer fyn gesnipperd, scherp van Smaak. Het draagt veele Kroontjes, wier Straalen aan den omtrek langer, in 't midden kort zyn. De Bloemblaadjes zyn wit, de Meelknopjes Violetachtig, de Zaaden gestreept.

VI. *Tortuosum.* Marsiliaansche.

(6) Berg-Venkel *met een hooge styve Steng en Liniaale gebondelde Bladertjes.*

Dit Kruid groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, inzonderheid in Provence by Marseilje, waar van het den bynaam van *Marsiliaansche* bekomen heeft. De meeste Autheuren, naamelyk, achten dit te zyn het *Seseli Massiliense*, waar van het Zaad in de Theriaak en andere Opiaaten ge-eischt wordt; doch LINNÆUS

(5) *Seseli* Fol. Radicalibus Foliolis imbricatis. JACQ. *Hort.* T. 52. Ses. Petiolis Membranâ destitutis. R. *Lugdb.* 112. Fœnic. Lusit. minimum acre. TOURNF. *Inst.* 312. Saxifraga annua acris, &c. MOR. *Hist.* III. p. 272. Ammoides. C. B. *Pin.* 159. MOR. *Hist.* III. p. 295.

(6) *Seseli* Caule alto rigido, Foliolis linearibus fasciculatis. GOUAN *Monsp.* 148. GER. *Prov.* 252. Oenanthe striata rigida. *H. Cliff.* 99. SAUV. *Monsp.* 257. Seseli Massiliense Fœniculi folio. C. B. *Pin.* 101. Fœniculum tortuosum. J. B. *Hist.* III. p. 16. Seseli Massiliense nonnullis, Gallis Fœnic. tortuosum. CAM. *Epit.* 511. Seseli Massiliense Fœniculi folio. LOB. *Icon.* 785. HALL. *Helv.* 430.

NÆUS schynt het *Seseli Creticum*, dat in 't Geslagt van *Tordylium*, onder den bynaam van *Officinale*, beschreeven is, daar voor te houden. Dit kan echter geen plaats hebben, als men acht geeft op de Zaaden, die voor *Semen Seselios Massiliensis* hier in de Winkels bekend zyn, volmaakt overeenkomende met de Kenmerken van dit Geslagt en Hemelschbreedte van de Schildachtige figuur van het Krielzaad verschillende. Niet minder is het onderscheid tusschen dit en het *Semen Sileris montani*, hier voor in 't Geslagt van Lazerkruid beschreeven, dat van sommigen 'er mede verward wordt. Het Zaad van deeze Seseli heeft, zo wel als de geheele Plant, die omtrent een Elle hoog groeit, een aangenaamen Kruiderigen Reuk. Te Montpellier noemt men het Kruid *Fœniculum tortuosum*, zegt J. BAUHINUS, om dat de Steng, die styf en Houtig is, kort boven den Wortel gedraaide Takken uitgeeft, en de Bladen naar die van Venkel gelyken. Dat menze gebondeld noemt, is, om dat 'er geen twee maar doorgaans vier Vinblaadjes tegen elkander over staan. Het draagt kleine Kroontjes, en heeft een langen witten Wortel.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(7) Berg-Venkel *met een algemeen éénbladig* Om-

VII. *Seseli Turbith.* Purgeerende.

(7) *Seseli* involucro universali monophyllo, &c. *Am. Acad.* IV. p. 310. Seseli tertium. BOERH. *Lugdb.* I. p. 50. Thapsia Fœniculi folio. C. B. *Pin.* 148. Ferulæ facie, Thapsia sive Turbith Gallorum. J. B. *Hist.* III. p. 45.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

Omwindzel en gestreepte, ruige, gestylde Zaaden.

Tweewyvige.

Deeze, ook in de Zuidelyke deelen van Europa, op de Gebergten, groeijende, wordt *Turbith* der Franschen genoemd of Aschgraauwe Turbith der Winkelen, by LOBEL; zynde de Wortel met een zeer scherp Melkachtig Sap voorzien. Hy zegt, dat men denzelven, in de Noordelyke Landen, byna overal voor den Turbith-Wortel in de Apotheeken gebruikt. De echte Drogery van dien naam komt uit Oostindie en is de Wortel van een Soort van Winde, welke ik reeds beschreeven heb*.

* VII. ST. bladz. 547.

VIII. *Seseli Hippomarathrum.* Oostenrykse.

(8) Berg-Venkel *met samengegroeide eenbladige Omwindzeltjes.*

In 't Oostenrykse, doch ook in andere deelen van Duitschland, op hooge dorre Bergvelden, groeit deeze, welke men den naam van *Paarde-Venkel* heeft gegeven. De geheele Plant is glanzig. De Wortel lang, een Pink dik, van binnen witachtig, is, gekaauwd zynde, in 't eerst zoet en walgelyk, vervolgens bitterachtig. De Stengetjes zyn maar één of anderhalf Voet hoog, Biesachtig, met weinige Takjes. De Wortelbladen, byna altemaal driedubbeld gevind,

(8) *Seseli* Involucellis connato-monophyllis. JACQ. *Vind.* 224. Daucus mont. multifido brevique folio. C. B. *Pin.* 150. Hippomarathrum. RIV. *Pent.* 66. RUPP. *Jen.* III. p. 280. KRAM. *Austr.* 82. HALL. *emend.* 115. *Helv.* 130.

vind, hebben gefleufde Vliezige Bladfteelen, en zeer fmal verdeelde Vinblaadjes. De algemeene Kroon heeft geen Omwindzel: dat der byzondere, daar zy uit beftaat, die Klootrond zyn, is eenbladig, hol, met fpitfe Tandjes, de Vrugt langwerpig geftreept en glad. Dus heeft de Heer JACQUIN dit Kruid, op blooте Steenige Heuvelen, by Hamburg, Medling, Petersdorf in Ooftenryk, en dus byna op de zelfde plaatfen, daar CLUSIUS zyne *Saxifraga Pannonica* vondt, aangetroffen; doch deeze, fchoon door C. BAUHINUS, op zynen *Berg-Daucus* met veeldeelige korte Bladen, aangehaald, fchynt nader te behooren tot de Vierde Soort. Maar de Paarde-Venkel was daar toe ook door den Ridder betrokken geweest. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(9) Berg-Venkel *met dubbeld gevinde Bladen, de Blaadjes ingefneeden fpits, de Omwindzeltjes Borftelig en langer dan het Kroontje.* IX. *Sefeli Pyrenæum.* Pyreneefche.

BURSERUS heeft op de Pyreneen dit Kruid verzameld, 't welk van C. BAUHINUS *Alpifche Karwey* geheten wordt. Het groeide 'er met een Stengetje van een half Voet hoog.

(10) Berg-Venkel *met een Draadachtige wyd ge-* X. *Saxifragum.* Steenbreekende.

(9) *Sefeli* Fol. duplicato-pinnatis &c. Carui Alpinum. C. B. *Pin.* 158. *Prodr.* 84. BURS. VIII. 36.

(10) *Sefeli* Caule Filiformi divaricato &c. Pimpinella Saxifraga tenuifolia. C. B. *Pin.* 160. *Prodr.* 84. BURS. VIII. 5. Pimpinella tenuifolia. RIV. *Pent.* T. 82. HALL. *Helv.* 430.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

gemikte Steng; de Bladen dubbeld drievoudig Liniaal; de Kroonen meest in zesſen verdeeld.

Aan het Meir van Geneve en in Duitſchland groeit deeze, met Stengetjes van een Voet hoog, dun en rond; de Bladen klein, met weinige Kroontjes. De Heer HALLER heeftze tot het *Tragoſelinum* betrokken.

XI. *Seſeli elatum.* Hooge.

(11) Berg-Venkel *met een lange Steng, die Eeltige Knietjes heeft: de Bladen dubbeld gevind; de Vinnen Liniaal afſtandig.*

In Ooſtenryk en Vrankryk, zelfs by Fontainebleau, groeit deeze laatſte Soort, die, in de Tuin geteeld, een Steng bekomt van Mans langte, effen, met witachtige Knietjes. De Bladen zyn Zeegroen, Liniaal-Lancetvormig, aan de Steng weinig en kleiner. De Kroonen zyn, naar 't Gewas te rekenen, dun geſtraald en klein; de Bloemen wit.

In de volgende Geſlagten, in 't algemeen, komen geen Omwindzels, van de Kroonen of Kroontjes, voor.

THAPSIA. Vleugelzaad.

De byzondere Kenmerken van dit Geſlagt zyn een langwerpige Vrugt, die wederzyds een Bla-

(11) *Seſeli* Caule elongato &c. *Mant.* 357. Daucus montanus fol. Fœniculi longiore. MAGN. *Monsp.* 294. Fœnic. ſylveſtre elatius &c. VAILL. *Paris.* 54. Apium mont. Fol. tenuiore. C. B. *Pin.* 153.

Bladerigen Vleugel heeft. De Grieksche naam is van het Eiland *Thapsus*, alwaar zodanig Kruid het eerst gevonden zou zyn, volgens DIOSCORIDES, afkomstig. Vyf Soorten zyn 'er maar in vervat, naamelyk

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(1) Vleugelzaad *met getande ruige Vinblaadjes, die aan 't grondstuk vereenigd zyn.*

I. *Thapsia villosa.* Ruighaairig.

Deeze, die in Spanje, Portugal, Provence en Languedok, wild groeijende gevonden wordt op Steenachtige Gebergten, maakt een ronden Kring van ruige groene Bladen, tusschen welken een Knoopige Steng tot één of twee Ellen hoogte opstygt, zynde een Vinger dik, van binnen hol en Spongieus, met een groote geele Bloemkroon, die, als het Zaad aanrypt, Klootrond wordt. De Bladen gelyken naar die der Ferula, of naar die der Dolle Kervel, eenigermaate. De Wortel is lang en dik, van boven Haairig, van buiten zwart, van binnen wit, en vol van een Melkachtig Sap, dat zeer bitter en scherp is en walgelyk van Smaak. De Spaanschen noemen het *Sumillo*, de Franschen in Languedok *Malherbe*, dat is Kwaadkruid. De Wortel, niettemin, werdt van

(1) *Thapsia* Foliolis dentatis villosis, Basi coadunatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 358. p. 216. *Veg.* XIII. Gen. 361. p. 239. *H. Cliff.* 105. R. *Lugdb.* 113. Thapsia latifolia villosa. C. B. *Pin.* 148 Thapsia prima. CLUS. *Hist.* II. p. 192. Thapsia quorhirsuta & aspera Cicutæ folio. MAGN. *Monsp.* 249. Seseli Peloponnense majus. LOB. *Icon.* 36. DOD. *Pempt.* 313.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. van sommige Apotheekers, in Spanje, in plaats van den echten Turbith gebruikt; zo CLUSIUS verhaalt.

II. *Thapsia foetida.* Stinkend. (2) Vleugelzaad *met veeldeelige Vinblaadjes, die van agteren smaller zyn.*

Onder deezen bynaam komt een Spaansche voor, die *Thapsia met Karooten-Bladen* getyteld wordt. Zy schynt geen andere te zyn dan die van Salamanca by CLUSIUS, aldaar van het Gemeen *Cannaheja* genoemd wordende, wegens de Rietachtige Steng van drie of vier Vingeren dikte, en meer dan Mans langte hoog. Dezelve, zegt hy, heeft de Bladen veel grooter en den Wortel dikker, die by de oude Wyven, aldaar voor Kwakzalver speelende, veel in gebruik is, om de Stonden en andere Ontlastingen te verwekken; doch hy werkt, door Braaken en Afgaan, zo sterk, dat de Patienten 'er dikwils door in gevaar raaken. Of het moest de volgende Plant, ook aldaar en elders in Spanje groeijende, by de Ingezetenen *Tuero* genaamd, die een yzelyken Stank heeft, zyn (*): maar de Bladen van Libanotis verschillen veel van die der Eppe, en BOERHAAVE maakt daar van, vol-

(2) *Thapsia* Foliolis multifidis [Basi angustatis. *H. Cliff.* 105. R. *Lugdb.* 113. Thapsia Carotæ folio. C. B. *Pin.* 148. Th. Carotæ effigie. J. B. *Hist.* III. p. 187. MORIS. *Hist.* III. p. 319. S. 9. T. 18. f. 7. Thapsia Fol. Apii, foetidissima, Flore luteo. BOERH. *Lugdb.* I. p. 60.

(*) Vid. CLUS. *Rar. Hisp.* p. 431.

volgens TOURNEFORT, ook een andere Soort (†).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(3) Vleugelzaad *met gevingerde Bladen, de Blaadjes dubbeld gevind en Borstelig veeldeelig.*

III. *Thapsia Asclepium.* Dunbladig.

Deeze, in Apulie door COLUMNA ontdekt, heeft de Steng twee of drie Voeten hoog en Knoopig, met Kroonen van een Span breed, de Bloemen geel. Het Loof is op de wyze van 't gemeene Duizendblad en de groote Bladsteel verdeelt zig Vingerachtig of Straalswyze. Zy heeft den Wortel een Duim dik, vol witte Melk, die aanstonds stolt als Gom, zynde zeer scherp van Smaak, zo wel als 't Zaad.

(4) Vleugelzaad *met gevinde Bladen, de Blaadjes Vinswyze verdeeld, de Slippen Lancetvormig.*

IV. *Garganica.* Vinbladig.

Deeze, door MAGNOL afgebeeld, was van de

(†) Thapsia Fol. Libanotis fœtidissima. Thapsia quarta Clusii Tuero vocata &c.

(3) *Thapsia* Foliis digitatis &c. Thapsia Fol. multifidis Setaceis. R. *Lugdb.* 113. Th. tenuifolia, Petiolis radiatis. MOR. *Hist.* III. p. 319. S. 9. T. 18. f. 9. Panax Asclepium Apulum. COL. *Ecphr.* I. p. 87. T. 86.

(4) *Thapsia* Fol. pinnatis, Foliolis pinnatifidis &c. *Mant.* 57. Thapsia sive Turbith Garganicum Semine latissimo. J. B. *Hist.* III. p. 50. Thapsia Thalictri folio. MAGN. *Monsp.* 287. T. 286.

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

de Kust van Afrika gebragt en in de Koninglyke Tuin te Montpellier gekweekt; doch men vindtze, volgens GOUAN, ook in 't wilde by die Stad. Wegens den Wortel wordt zy ook *Basterd-Turbit* of Turbith van den Berg *Garganus* in Apulie, dat een gedeelte van 't Ryk van Napels is, getyteld. De Bladen gelyken naar die van het Thalictrum, dat in de Velden groeit, met smalle Blaadjes.

V. *Thapsia Trifoliata.* Driebladig.

(5) Vleugelzaad *met drievoudige Eyronde Bladen.*

Deeze Virginische heet *Water-Eppe met het onderste Blad Hartvormig, de Stengbladen drievoudig, allen gekarteld*, by den Heer GRONOVIUS. Zyn Ed. merkt aan, dat het Gewas veel overeenkomst heeft met de eerste figuur van de Japansche Ninzi, by KAEMPFERUS; uitgenomen, dat het in allen deele veel kleiner is, verschillende ook door de donker-paarsche Kleur der Bloemen, en, doordien zy maar één Hartvormig Blad heeft, hoedanigen 'er drie in de gedagte Afbeelding voorkomen. Ieder Zaad heeft vyf Vliezige Wieken overlangs, zegt de Ridder, en zo wel geen Omwindzels als de voorgaande. Dus gelykt de Plant weinig naar die der Water-Eppe, en zoude, wat het Zaad aan-

(5) *Thapsia* Foliis ternatis ovatis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Sp. Plant.* 376. Sium Folio infimo Cordato, Caulinis ternatis, omnibus crenatis. GRON. *Virg.* 31, 43. Sium Americanum. COLD. *Noveb.*

aangaat, veel meer met het Lavas- of Lazer-kruid overeenkomstig zyn. LINNÆUS oordeelt, dat hetzelve veel naar 't Zaad van 't *Selinum Caryifolium* of *Monnieri* gelyke, doch het ontbreeken der Omwindzelen liet niet toe, dit Gewas in dat Geslagt te brengen. Ook vind ik dat de eerstgemelde Soort van Selie de Zaadjes maar met drie of vier Ribbetjes en Sleuven heeft. IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

PASTINACA. Pinsternakel.

De Vrugt is ovaal, samengedrukt plat (*): de Bloemblaadjes zyn omgeboogen, onverdeeld, in dit Geslagt, van het welke drie Soorten, altemaal Europische, zyn aangetekend.

(1) Pinsternakel *met enkelde, Hartvormige, gekwabde, glanzige, spits gekartelde Bladen.* I. *Pastinaca lucida.* Glanzige.

In de Zuidelyke deelen groeit deeze, die de Steng effen, van anderhalf Voet en hooger heeft; de

(*) De Vrugt, uit twee Zaaden bestaande, wordt bl. 240. gezegd *Compresso-planus*, dat is op zyde; de Zaaden bladz. 152, *Depresso-plana*, dat is van boven of neergedrukt plat te zyn. De Heer HALLER zegt, dat het Zaad plat is met een Bladerigen Zoom. Dit bevind ik in de mynen. TOURNEFORT zegt, dat zy dun, gerand en groot zyn. Zy verschillen in grootte geweldig. Ik heb 'er grooter dan zyne Afbeelding en ook wel die viermaal zo klein van Oppervlakte zyn.

(1) *Pastinaca* Fol. simpl. Cordatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 359. p. 216. *Veg.* XIII. Gen. 362. p. 240. *Mant.* 58. Pastin. Folio quasi Libanotidis latifoliæ. BOERH. *Lugdb.* I. p. 67.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

de Bladen Hartvormig, byna gekwabd, styfachtig, rimpelig, glanzig, aan den rand met spitse Tandjes. De Bloemblaadjes zyn geel, de Zaaden samengedrukt en Schyfrond. Men heeft zulks in de Upsalsche Tuin waargenomen.

II. *Pastinaca sativa.* Gewoone.

(2) Pinsternakel *met enkeld gevinde Bladen.*

In de middelste en Noordelyke deelen van Europa groeit deeze zo wel als in de Zuidelyke, waar LINNÆUS, zekerlyk door een misslag, de Woonplaats gesteld hadt (*). In onze Nederlanden en elders, komt het niet alleen wild voor, in de Weiden, als ook, op sommige plaatsen, aan de Wegen; maar men vindt het ook in de Tuinen en op de Moeslanden, door kweeking tam gemaakt, als wanneer het de zogenaamde *Pinsternakels* uitlevert, die men niet met de Witte Wortelen verwarren moet, gelyk bevoorens is aangemerkt *. In de meeste Taalen van Europa, zelfs in 't Poolsch en Boheemsch, heeft het een naam van 't Latynsch woord *Pastinaca* af-

* Bladz. 48.

(2) *Pastinaca* Fol. simpliciter pinnatis. *H. Cliff. Ups. R. Lugdb.* 114. *Fl. Suec.* GORT. *Belg.* 83. GOUAN. *Monsp.* 149. GER. *Prov.* 254. *β.* Pastinaca sylv. latifolia & Past. sativa latifolia. C. B. *Pin.* 155. DOD. *Pempt.* 680. LOB. *Icon.* 709.

(*) *In Spec. Plant.* naamelyk, alwaar zyn Ed. zegt. *habitat in Europæ Australioris ruderatis & pascuis*: hebbende te vooren, *in Horto Cliffortiano*, veel beter daar van gezegd: *crescit* in Anglia, Italia, Germania, &c. en hetzelve naderhand zelfs in Sweeden gevonden: groeijende dit Kruid in Pommeren aan de Oostzee ook in 't wilde zeer overvloedig. Vid. WEIGELII *Flor. Pom. Rug.* p. 56.

afkomstig, welke ook dikwils aan de *Daucus* gegeven wordt, om dat men gemeenlyk de Wortelen verwart. De Engelschen noemen 't ook *Parsnip*, de Franschen *Panais*, de Italiaanen *Elaphobosco*, naar den Griekschen naam van dit Kruid, als strekkende tot Voedzel der Herten. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

't Gewas is echter grootelyks daar van verschillende. Men vindt het Breed- en Smalbladig. De Steng groeit eens Mans langte hoog. De Bladen zyn zeer lang, met kort gesteelde, gepaarde, half driekwabbige Vinnen, die verscheidelyk rondom getand zyn, voor 't overige gelyk en glanzig. De Kroonen zyn lugtig, met lange Straalen: de Bloemen geel, het Zaad welriekende.

De Pinksternakels, die in 't wilde, of in een schraale Grond, dun en klein zyn, worden, in een zwaaren Grond, inzonderheid in de Kley, uitermaate groot. Ik heb ze gezien van by de drie Voeten lang en aan 't Kop-end byna een Vuist dik. Zy verschaffen, gekookt zynde, een aangenaam en gezonde Toespyze, tot Vleesch en Visch; of ook gesnipperd en met Olie, Azyn en Peper bestrooid, onder Latuw of Salade, en van de Duitschers worden zy, om den Smaak en Geur, in 't Wortel-Moes gekookt. Men wil zelfs, dat de naam van hunne bekwaamheid tot Voedzel afkomstig zy (†). Door Koude en Vorst

(†) Pastinaca vocata, quod ejus Radix præcipuus sit pastus Ho-

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Vorst worden zy beter en lekkerder; des menze veel in de Vasten eet. Dat de wilde, oude, stokkige ondeugend zyn en zelfs van een kwaade hoedanigheid, wil ik wel gelooven. Zy zetten door den Afgang en 't Wateren een weinig af en verwekken Minne-Lust. Het Zaad werdt, om zyne verzagtende kragt, met Drop tot Pillen gemaakt, van BOERHAAVE veel gebruikt tegen den Steen en Zweeren van de Blaas, zegt HALLER. De Wilde zou scherper zyn, dryvende het Water, de Stonden en zelfs de Vrugt af, volgens BUCHWALDUS (*).

III. *Pastinaca Opopanax.* Gomdraagende.

(3) Pinsternakel *met gevinde Bladen, de Blaadjes aan den voorsten Grondsteun uitgesneeden.*

De Groeiplaats is in de Zuidelyke deelen van Europa. Zy wordt *Panax Heracleum* genoemd, (hoewel men twyfelt of zy wel de Plant der Ou-

Homini. Est enim odorata, jucunda & Cibo delectabilis. ISIDOR. Libr. XVII. Cap. 10. ex RAJO.

(*) HALL. *Helvet.* p. 147.

(3) *Pastinaca* Fol. pinnatis, Foliolis Basi anticâ excisis. *Syst. Veg.* XIII. Pastin. Fol. decompositis pinnatis. *Sp. Plant.* 376. *H. Cliff.* 105. R. *Lugdb.* 114. GOUAN *Monsp.* 149. Past. Fol. bipinnatis. GER. *Prov.* 254. Pastin. sylv. altissima. TOURNF. *Inst.* 319. GARID. *Aix.* 351. Panax Costinum. C. B. *Pin.* 156. TABERN. *Ic.* 81. Panax Heracleum. MORIS. *Hist.* III. p. 315. S. 9. T. 17. f. 2. Sphondylio vel potius Past. Germ. affinis Opopanax vel Pseudo-Costus, Flore luteo. J. B. *Hist.* III. p. 156. Panaces peregrinum. DOD. *Pempt.* 309. LOB. *Ic.* 702.

Ouden van dien naam zy;) misschien, om dat zy alle andere Kroontjes - Kruiden in grootte overtreft. DODONÉUS beeldt haar af onder den naam van *Vreemd* of *Uitheemsch Panaces*. Anderen noemen het *Panax Costinum*, als met den Costus - Wortel eenige overeenkomst hebbende, of wel, om dat men de Wortels, voor eenigen tyd, in plaats van de echte Costus, aan de Apothekers plagt te verkoopen, waar over MATTHIOLUS klaagt.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

De Bladen van dit Kruid zyn ontzaglyk groot. Zy bereiken anderhalf Elle langte en één Elle breedte. Men begrypt ligt, welke dikke Bladsteelen het moeten zyn, die deeze Bladen hebben. Dezelve zyn ruig en Geutswyze gesleufd, verdeelende zig, wederzyds, in Vintakken, die met enkelde Bladen bezet zyn, van eene ovaale figuur, drie of vier Duimen lang en twee Duimen breed, rondom gekarteld of getand. Dikwils vindt men deeze Vinbladen, aan de ééne zyde, omtrent ten halve als af of uitgesneeden, en deeze uitsnyding heeft van aggeren of by den Grondsteun plaats, 't welk de bepaaling eenigszins ophelderd. Het is in de gedagte Afbeelding van DODONÉUS, die men ook by LOBEL vindt, blykbaar: doch wat de *voorste Grondsteun* betekent, blyft my nog duister. De Wortelbladen zyn, volgens den Ridder, enkeld gevind, met vyf Hartvormige Blaadjes of liever Bladen, van gelyke uitsnyding als gezegd is, en hebben de Bladsteelen byna ste-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

kelig. De Steng is zes of zeven Ellen hoog, somtyds byna een Arm dik en Knoopig, of met Leden, van boven gearmd met Bloemsteelen, draagende ronde Goudgeele Kroonen. Op de Bloemen volgt een Vrugt van twee Zaaden, die plat zyn en gestreept, naar Pinsternakelen Zaad gelykende, doch grooter.

De vermaarde BOERHAAVE heeft verschei-de Soorten van dit Geslagt, als Planten in de Leidse Akademie - Tuin geteeld, opgegeven, die misschien enkele Verscheidenheden zyn van dee-ze *Panax*, wier Wortel, die een aanmerkelyke dikte en langte heeft, in de Zomersche Maan-den ingesneeden zynde, zo men wil, de beken-de Gom, *Opopanax* genaamd, uitlevert. 't Is zeker, dat ons dezelve uit de Levant wordt toe-gebragt, komende misschien uit Syrie, alwaar de *Panax*, die men *Syriacum* noemt, buiten twyfel groeit. Ook betekent het woord zo veel als Sap van de Panax, en men heeft deeze Soort uit Zaad, dat in die Gom gevonden was, ge-teeld. Men krygt ook niet alleen in Italie, maar zelfs in de middeldeelen van Europa, by heete Zomers, een dergelyk Sap en Gom uit de Sten-gen van dit Gewas. De vermaarde Italiaan, P. BOCCONE, eindelyk, verzekert, dat de Sici-liaansche Panax, met ruig Zaad, welke ook by Montpellier in Languedok groeit, volstrekt de zelfde Plant zy als de Syrische, welke de Opo-panax uitlevert (*). Het

(*) RAJUS ex Adversariis D. TANCRED ROBINSON. *Hist. Plant.*

Het is een Harstachtige Gom, die in ronde Korrels voorkomt, van buiten ros of roodachtig, van binnen geelachtig wit; zeer bitter en fcherp van Smaak, wat zwaar en eenigszins walgelyk ruikende; vettig en niettemin wryfbaar. Somtyds komt zy in grooter Klonten over, die bruin rood zyn of zwart, vermengd met vuil, brokjes van Steelen en Zaaden. Men verkiest de Korrels die geelachtig rood zyn en fterk van Reuk. Zy vatten Vlam als Harst en worden, niettemin, grootendeels in Water ontbonden, dat 'er Melkachtig van wordt. Door Overhaaling kwamen uit twee Pond meer dan tien Oncen van een Zuurachtig Vogt en ruim vyf Oncen Olie. De zelfde veelheid van *Sagapénum*, die ook van een Soort van Panax of van de zelfde Plant, in Perfie of Indie, fchynt voort te komen, gaf nagenoeg even zo veel zuurachtig Vogt, maar by de negen Oncen (waar onder meer dan drie Oncen van eene blaauwe) Olie. Uit beiden kwam een weinig vlugge Alkalyne Geest. Men kan dus deeze Gomharften in hoedanigheid eenigszins vergelyken, en daar uit befluiten, dat de laatstgemelde veel kragtiger zy; gelyk wederom de Opopanax de Galbanum aanmerkelyk overtreft. Dikwils worden deeze drie Gommen, ten zelfden oogmerke, in de Voorfchriften der Ge-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.* Gom Opopanax.

Plant. p. 411. *Panax Semine hirfuto Siculum*, zegt hy: doch ik vind van de ruigte van het Zaad in de befchryvingen niet gemeld.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Geneesheeren ſamengevoegd. Zy komen by elkander in verſcheide ouderwetſe Winkelbereidingen, zo in als uitwendig; gelyk de Theriaak en Pleiſter-Zalven. Maar, terwyl de Galbanum meest tot rypmaaking gebruikt wordt, alzo zy veel meer dikke Olieachtige zelfſtandigheid bevattende en dus ook meer laxeerende is; zo wordt de Opopanax inzonderheid in Borstkwaalen, Lammigheden en daar inwendig koude ſlymige Stoffen te verdunnen en uit te werpen zyn, zo wel als de Sagapénum, aangepreezen (*).

Gom Ammoniak.

Tot Borstkwaalen, echter, bedient men zig meest van de *Gom Ammoniak*, die ook buiten twyfel van eene nog onbekende Soort van Kroontjes-Kruiden, en misſchien ook wel van een Panax komt; dewyl de Zaaden, die men 'er dikwils in vindt, eenige overeenkomst aanduiden. Zy heeft haar naam van den Tempel van Hammon, die geſtaan zou hebben in dat gedeelte van Afrika, 't welk bezuiden de Middellandſche Zee, tusſchen Egypte en Barbarie, gelegen is en oudtyds Lybie genoemd werdt. DIOSCORIDES zegt, dat zy het Vogt of Sap is van een Boom-Gewas, naar de Ferula gelykende, en PLINIUS noemt hetzelve *Metopion*. Deeze Gom, die, gelyk men weet, uit ſamengegroeide

de

(*) Galbanum & Opopanax, præterquam quod digerant, emolliens quid habent, ſed Opopanax digerendo, Galbanum molliendo, coquendoque, præcellit. RUTTY *Mat. Med.* Lond. & Rot. 1775. p. 367.

de Korrels van witte rood- en geelachtige Kleuren bestaat en daar door als gemarmerd zig vertoont, laat zig ook in Water ontbinden. Men vondt 'er, door overhaaling, veel minder zuurachtig Vogt in, en byna even veel vlug Alkalyn; doch veel meer Olie dan in de Opopanax. De Reuk is niet sterk; de Smaak in 't eerst zoet, vervolgens een weinig bitterachtig. Van openende, oplossende en verdunnende hoedanigheden, zo in- als uitwendig, is ook deeze Gom niet onbedeeld. Zy wordt ons van Alexandrie in Egypte toegebragt.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Myrrha.

De oirsprong van de *Myrrha*, die uit de bovenste deelen van Ethiopia, Abyssinie, of uit het midden van Afrika komt, is ons niet beter bekend. Sommigen willen dat het de Thraan van een Boom zy, om dat DIOSCORIDES zulks zegt; doch 't is onzeker, of wy de zelfde Soort van Myrrhe hebben. Sommigen achten dit zelfs, wegens den niet aangenaamen Geur, onwaarschynlyk. 't Is nogthans hier omtrent bedenkelyk, dat de Myrrhe nog heden, zo wel als oudtyds, tot het balsemen der Lyken, inzonderheid in Egypte, gebruikt wordt. Die wy thans hebben, komt in Thraanen van verschillende grootte en Kleur, sterk en onaangenaam van Reuk en zig zeer Harsachtig vertoonende. Zy vat ook Vlam; doch vermengt zig byna zo wel met Water als met Oliën en Geesten, en laat zig niet gemakkelyk geheel ontbinden. Door Overhaaling kwam 'er maar half zo veel Zuurachtig

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

tig Vogt en byna even zo veel Olie van, als uit de Opopanax, voorgemeld. Daar uit mag men besluiten, dat het Harstachtige hier vaster samengegroeid zy en verbonden met het Armoniakaale Zout (*), In het verdunnen, openen en wegneemen van Slymige Verstoppingen der Ingewanden, Klieren of Uitwerpende Vaten, spant zy boven alle de gemelde Gom-Harsten de Kroon. Inzonderheid is de Myrrhe dienstig in Hoest en Borstkwaalen, daar Stoffen ryp te maaken en te loozen zyn. Niet minder nuttig is haar gebruik om de Spysverteering van de Maag en het Gedarmte, wanneer die door slapheid, koude Slym of Wormen is gestremd, te bevorderen en te regt te brengen. In Rottige Ziekten, daar uitwerping door Zweet vereischt wordt, is zy een voornaam en in Zweeren, zo uit als inwendig, een voortreffelyk Balsamiek-Middel, dat inzonderheid het bederf weert en de Verrotting tegenstaat. De zogenaamde Olie, door Afdruiping 'er van bereid, dient tot het wegneemen van Sproeten, Rimpels en Lidtekens in de Huid. Zy komt ook in veele Winkelmiddelen.

POMET zegt, wel is waar, stelliglyk dat de Myr-

(*) Daar wordt ook van zekere vloeibaare Myrrhe, *Stacte* genaamd, die zeer welriekend ware, gesproken, en deeze zou in het Geschenk der drie Koningen aan den nieuwgebooren Heiland vervat zyn geweest; doch wat reden daar voor zy, is my onbekend; aangezien de Aloë en Wierook drooge Speceryën waren.

Myrrhe van een ſterk gedoornd Boompje komt met Olme-Bladen (*); doch aangezien hy den oirſprong van de Duivelsdrek ook opgeeft van een Boompje, mede door hem afgebeeld, met Wynruitblaadjes; ('t welk zekerlyk valſch is;) zal men het andere ook van weinig waarde mogen achten: te meer, om dat DIOSCORIDES groote Kroontjes-Kruiden Boomen noemt, gelyk in 't geval van de Gom Ammoniak blykt. Nu vinden wy, dat de Engelſche Heer MITCHEL, onder zyne nieuwe Geſlagten, een van *Myrrha* opgeeft, 't welk een Kroontjes-Kruid is (†). Zie hier de Kenmerken of beſchryving.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Het heeft een uitgebreide algemeene Kroon, doorgaans van drie zeer lange Straalen, met byzondere Kroontjes; die eens zo veel lange ongelyke Straalen hebben en eenvormige Bloempjes van vyf kleine Blaadjes. De Vrugt, die langwerpig is, beſtaat uit twee lange geſtreepte, wederzyds gelyke, Zaaden, die in een Puntje uitloopen. De Omwindzels ontbreeken t'eenemaal, zo dat het tot deezen Rang behoort. Echter was dit Kruid, van welks Loof of Geſtalte hy geen woord zegt, in Virginie door hem gevonden.

Aan-

(*) De oirſprong van dat denkbeeld mag wel zyn, dat de Arabiſche Gom, die men ſomtyds onder de Myrrhe in Soorten vindt, haar afkomst van Sleedoornachtige of andere gedoornde Boomen of Heeſters heeft.

(†) MITCH. *Nov. Gen.* p. 39. Item *Eph. Nat. Cur.* VOL. VIII. App. 217.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. Bdellium.

Aangaande de Gom-Harst, welke de Ouden *Bdellium* noemden, is nog minder zekerheid. Sommigen ſtelden, volgens MATTHIOLUS, dat het niet anders dan Myrrhe zy geweest. DIOSCORIDES maakt 'er drie, BAUHINUS zes Soorten of Verſcheidenheden van. Volgens PLINIUS kwam zy van een Boom, van grootte als de Olyven, met Bladen als der Eiken enz. Dezelve groeide in Arabie, Indie en Medie. PLUKENET beeldt een Bdellium-draagende Amerikaanſche Boom af. POMET zegt, dat men aan de Gom Anime en anderen dien naam geeft. Het gene wy in de Winkels voor Bdellium hebben, is een taaije zelfſtandigheid, van buiten eenigszins naar Myrrhe gelykende, doch van binnen roodachtig half doorſchynende; zo dat zy niet kwaalyk zweemt naar Lymkoekjes. Zy vlamt aan de Kaars en is niet onaangenaam van Reuk. Dikwils vindt menze, in de Kasſen, gemengd onder de Myrrhe, en ſomtyds onder de Arabiſche Gom: zo dat deeze drie Gommen zekerlyk in de zelfde Landſtreeken, van Abysſinie of Ethiopie, en misſchien alle drie van Boomen voortkomen. THEVET verzekert, dat hy wel tweeduizend Myrrhe en Bdellium draagende Boomen, in één Boſch, by elkander groeijende, gevonden heeft (*).

SMYR-

(*) De Boomen, die de Arabiſche Gom uitleveren, heb ik in het II. DEELS III. STUK, bladz. 614, enz. reeds beſchreeven.

SMYRNIUM. Veld-Eppe.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Een langwerpige gestreepte Vrugt: de Bloemblaadjes gespitst en gekield: onderscheiden dit Geslagt, waar van vyf Soorten, meest uitheemsche, voorkomen; naamelyk

(1) Veld-Eppe *met enkelde omvattende Stengbladen.*

I. *Smyrnium perfoliatum.* Doorbladerige.

Deeze Soort, die in Italie, op Sicilie en op Kandia groeit, wordt *Smyrnium* genoemd wegens den Reuk van Myrrhe, die zy heeft, en daar van heeten sommigen haar *Myrrhe-Kruid.* De Ouden verhaalen, dat deeze Plant groeide op 't Amanus-Gebergte in Cilicie, een Landschap van Klein Asie. De onderste Bladen gelyken naar die van Eppe, als Vinswyze verdeeld zynde en redelyk groot van omtrek: maar, die aan de Stengen groeijen, naar die van 't Kruid dat men Doorwasch noemt; alzo zy lang-rondachtig, zonder insnydingen zyn, en als van de Steng en Takken doorboord, wordende naar boven langs hoe kleiner. Het groeit omtrent een Elle hoog, en verdeelt zig boven in Kroontjes van geele Bloemen, waar op een rondachtig zwart

(1) *Smyrnium* Foliis Caulinis simplicibus amplexicaulibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 360. p. 216. *Veg.* XIII. Gen. 363. p. 240. *H. Cliff.* 104. *Ups.* 66. R. *Lugdb.* 114. Smyrnium peregrinum rotundo f. oblongo folio. C. B. *Pin.* 154. *Prodr.* 82. Smyrnium Amani Montis. DOD. *Pempt.* 698. LOB. *Ic.* 709. Smyrnium Cret. perfoliatum. J. B. *Hist.* III. p. 125.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

zwart Zaad volgt. De Wortel is zwartachtig en heeft, zo wel als 't geheele Kruid, een verwarmende hoedanigheid.

II. *Smyrnium Ægyptiacum.* Egyptische.

(2) Veld-Eppe *met twee enkelde Hartvormige effenrandige Bloembladen.*

De vermaarde HASSELQUIST heeft deeze gevonden in Egypte, zynde van grootte als de gemeene. FORSKAOHL vondt 'er een Smyrnium met samengedrukte byna Schyfronde Zaaden.

III. *Olusatrum.* Europische.

(3) Veld-Eppe *met de Stengbladen drievoudig, gesteeld en Zaagswyze getand.*

Dit Kruid groeit in Spanje, Vrankryk, Engeland en in onze Provinciën, komende veel op 't Eiland Tessel voor, volgens COMMELYN, en wordende *Groote Wilde Eppe* genoemd. Het Zaad is in de Apotheeken bekend, onder den naam van *Semen Oleris atri.* De Franschen noemen het *Maceron*, de Italiaanen *Maccerone*, de Engelschen *Alexanders.*

Sommigen noemen dit Kruid ook wel *Petroseli-*

(2) *Smyrnium* Foliis Floralibus binis &c. *Am. Acad.* IV. p. 270.

(3) *Smyrnium* Fol. Caulinis ternatis petiolatis serratis. *H. Cliff.* 105. R. *Lugdb.* 114. GOUAN *Monsp.* 149. GER. *Prov.* 254. GORT. *Belg.* 83. Hipposelinum Theophrasti sive Smyrnium Dioscoridis. C. B. *Pin.* 154. Hipposelinum. DOD. *Pempt.* 698. Hipposel. s. Olusatrum Diosc. Macedonicum Belgarum. LOB. *Icon.* 708.

linum Macedonicum, doch dat is eigentlyk een Soort van Peterselie. Het tegenwoordige maakt een grove Vertooning, in 't wilde groeijende, met Bladen byna zo grof als die van Lavaskruid; de Wortelbladen driemaal drievoudig verdeeld hebbende, maar de Stengbladen enkeld drievoudig en de bovensten tegenover elkander. De Kleur van 't Loof is donker groen. De Steng groeit somtyds twee Ellen hoog en is vry dik, met de Scheeden der Bladsteelen omgeven, aan den top met Bloempjes gekroond, de middelsten van het Kroontje Mannelyk, de buitenste Tweeslachtig. Het Zaad is rondachtig, dik, zwart en welriekende, zo wel als de Wortel, die een bitterachtig Sap uitgeeft; doch niettemin eetbaar is, wordende in Engeland 's Voorjaars veel als Peterselie-Wortelen met het jonge Groen in Vleeschnat gekookt, om 't Bloed te zuiveren. Men teelt het ook in de Moestuinen.

VI. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(4) Veld-Eppe *met gevinde Zaagswys' getande Bladen, de agtersten drievoudig en alle Bloempjes vrugtbaar.*

IV. *Smyrnium Aureum.* Goudkleurige.

Van deeze, die de Bloemen Goudgeel heeft, in

(4) *Smyrnium* Fol. pinnatis serratis &c. Ægopodium Fol. Caulinis &c. *H. Cliff.* 107. R. *Lugdb.* 115. Angel. Acadiensis Fl. luteo. DOD. *Act.* 55. RAJ. *Hist.* 1368. Angel. hum. & minor Fl. luteo. MOR. *Hist.* II. p. 281. Smyrnium Fol. Caul. &c. GRON. *Virg.* 148, 44. Smyrnium Aureum &c. PLUK. *Mant.* 173.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

in Noord-Amerika groeijende, zyn de Wortelbladen, wederzyds, drievoudig gevind, aan 't end vyfbladig, en hebben alle de Vinblaadjes scherp Zaagtandig gespitst: de Stengbladen zyn meest dubbeld drie of vyfvoudig, met de twee buitenste Blaadjes aan elkander gevoegd. Zy was Geitenpoot, met de opperste Stengbladen negenvoudig, genoemd geweest.

V. *Smyrnium integerrimum.* Effenrandige.

(5) Veld-Eppe *met de Stengbladen dubbeld drievoudig en effenrandig.*

Deeze Virginische heeft de Steng anderhalf Voet hoog, effen en weinig Takkig: Bladen byna als Akeleijen, driemaal drievoudig, langwerpig Eyrond, glad, effenrandig en blaauwachtig groen. De Bloempjes in 't midden der Kroontjes zyn Mannelyk. Volgens CLAYTON hebben de Bladen een aangenaamen Reuk.

ANETHUM. Dille.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn, een byna Eyronde, samengedrukte, gestreepte Vrugt: de Bloemblaadjes ingekruld, effenrandig. Het bevat drie Soorten, dewyl 'er de Venkel ook toe betrokken is.

(1) Dille

(5) *Smyrnium* Fol. Caulinis duplicato-ternatis integerrimis. Smyrn. Fol. Caul. petiolatis &c. GRON. *Virg.* 148, 45.

(1) Dille *met ſamengedrukte Vrugten.*

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. I. *Anethum graveolens.* Sterkruikende.

Door geheel Europa wordt dit Kruid Jaarlyks in de Moeshoven gezaaid. Men noemt het, naar den Latynſchen naam *Anethum*, in 't Italiaanſch *Anetho*, in 't Spaanſch *Eneldo*, in 't Portugeeſch *Endros*, in 't Franſch *Aneth*. De Hoogduitſche naam is *Dille*, waar mede de Engelſche en Hollandſche ſtrookt. Het groeit naauwlyks een Voet hoog, en komt, in gedaante, vry wel met de Venkel overeen, verſchillende daar van meest, doordien de Zaadjes gerand zyn of gezoomd en de Blaadjes platachtig, niet rond (*).

't Gebruik van dit Kruid is meest huishoudelyk in de Zuidelyke deelen van Europa. De Bladen zyn zeer aangenaam van Reuk en worden tot Slaap-verwekking ſomtyds aan 't Ledikant gehangen, of ook tegen de benaauwde Lugt der Ziekenkameren gebruikt. Het Zaad is ſterker

(1) *Anethum* Fructibus compresſis. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 361. p. 216. *Veg.* XIII. Gen. 364. p. 240. *Mat. Med.* 146. *H. Cliff.* 106. R. *Lugdb.* 116. GOUAN *Monsp.* &c. TOURNF. *Inſt.* 317. Anethum Hortenſe. C. B. *Pin.* 147. DOD. *Pempt.* 298. LOB. *Icon.* 776.

(*) 't Is zonderling, daar de Ridder de *ſamengedrukte Vrugt* onder de algemeene Kenmerken opgeeft, dat zyn Ed. 'er deeze Soort alleen door onderſcheidt, en de Venkel door *Eyronde Vrugten*, 't welk tegen de Geſlagts-Kenmerken ſtrydt. Beter misſchien had hy de Dille door *platachtige* en de Venkel door *rondachtige* Blaadjes onderſcheiden; of door de platte en rondachtige Zaaden.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

ker en minder aangenaam van Reuk dan Venkelzaad, doch kragtiger tot Windbreeking, tegen de Hoest, den Hik en andere Kwaalen, uit opgaaring van Slymige Stoffen in de Maag en van Winden: des het ook byzonder dient tegen Opftyging en Benaauwdheden. Men acht dat 'er de Melk en 't Zog, zo wel in Beeften als in Menfchen, door vermeerderd worde; maar 't menigvuldige gebruik verzwakt het Gezigt en de Teeldeelen ongemeen.

II. *Anethum Segetum.* Veld-Dille.

(2) Dille *met drie Stengbladen en ovaale Vrugten.*

Van deeze, die de Kleine Jaarlykfe Portugeefche Venkel is van TOURNEFORT, met Reuk van Dille, vindt men een omftandige befchryving door VANDELLI. Zy heeft een rond Stengetje van maar een Span hoog, met drie of vier Takjes, en Blaadjes die zeer fyn verdeeld zyn, het bovenfte driemaal drievoudig. De Kroon is verhevenrond en beftaat uit negen Kroontjes, met geele Bloempjes. De Groeiplaats was in Portugal. CASPAR BAUHINUS hadt zyne *Kleine Wilde Dille*, die hier mede overeenkomftig fchynt, in zyne Tuin geteeld uit Zaad, dat hem door COLUMNA uit Sicilie was toegezonden.

(3) Dille

(2) *Anethum* Fol. Caulinis tribus, Fructibus ovalibus. *Mant.* 219. Aneth. fylveftre minus. C. B. *Pin.* 247. *Prodr.* 76. Fœniculum Lufitanicum minus annuum, Anethi odore. TOURNF. *Inft.* 313.

(3) Dille *met Eyronde Vrugten.*

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. III. *Anethum Fœniculum.* Venkel.

Dit Kruid is meer bekend in Europa en vry gemeener dan de Dille, komende, op veele plaatsen, in 't wilde voor; zelfs in onze Nederlanden. Doch men moet onderscheid maaken tusschen de gemeene *Duitsche Venkel*, de Italiaansche en de Wilde Venkel. De Italiaansche of Roomsche is tweederley, waar van de eene het Zaad spitser en scherper dan de gewoone Duitsche Venkel, de andere hetzelve ronder en zoeter heeft, wordende deswegen genoemd *Zoete Venkel.* Onder de Duitsche en Fransche, wederom, komt ook een Zoete voor, en het schynt dat de Kweeking inzonderheid veel daar toe doet; alzo de Planten, uit het Zaad van Zoete Venkel geteeld, het tweede of derde Jaar verbasteren in *Wilde Venkel.* In Languedok, by Montpellier, groeit deeze overal, zo de Heer GOUAN aanmerkt, eens Mans langte hoog, en in Provence, volgens GERARD, op drooge, Steenige Gronden; in Engeland byzonder op Zee-

(3) *Anethum* Fructibus ovatis. *Mat. Med.* 147. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 116. GOUAN *Monsp.* 150. GER. *Prov.* 255. GORT. *Belg.* 84. &c. Fœniculum dulce. C. B. *Pin.* 147. *β.* Fœn. vulg. Germanicum. *Ibid.* *γ.* Fœn. vulg. Italicum, Semine oblongo, gustu acuto. *Ibid.* *δ.* Fœn. sylvestre. *Ibid.* HALL. *Helv.* 423. DOD. *Pempt.* 279. Fœniculum sive Marathrum vulgatius dulce. LOB. *Ic.* 775.

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Zeedyken en Kryt-Rotsen der uiterste deelen van Cornwal. Het zoete Venkel-Zaad wordt veel op Madéra en de Vlaamsche Eilanden geteeld.

De naamen van dit Kruid, in de Europische Taalen, zyn afkomstig van den Latynschen, *Fœniculum.* Dus noemt men het in 't Italiaansch *Fenochio*, in 't Spaansch *Hincio*, in 't Portugeesch *Funcho*, in 't Fransch *Fenouil*, in 't Engelsch *Fennel* en in 't Hoogduitsch *Fenchel* of *Fennikel.* Den Latynschen naam zou men misschien van de fynheid der Bladen, als naar Hooy gelykende, afleiden kunnen. Uit een witten Wortel, die scherp van Smaak is, geeft het een redelyk dikken Steng, meest bestaande uit de Scheeden der Bladsteelen, die zig ten minste drievoudig, Vinswyze, al fyner en fyner verdeelen, zynde de uiterste Blaadjes Haairachtig dun. De Kleur van 't Loof is uit den Zeegroenen donkerachtig. Het maakt groote sierlyke Kroonen van geele Bloemen, en levert dan het bekende Zaad uit, 't welk altoos gesleufd, doch in sommigen ronder is, in anderen spitser en zo verschillende van Smaak als ik gemeld heb.

In 't Moes is de Venkel zeer aangenaam, wegens den byzonderen Geur van het Kruid, welks Afkookzel met Melk zeer verzagtende is, zo in als uitwendig. Het uitgeperste Sap kan tot het zelfde oogmerk dienen. Dat der Wortelen werdt van ZACUTUS met een goeden uitslag gebruikt in Koortsen, welken het door Zweet te verwekken

ken genas. Dezelven zyn de kragtigsten der vyf Openende Wortelen; dus genaamd, om dat derzelver Afkookzel veele Verstoppingen wegneemt. Men wil dat de Bast derzelven, in Hartsterkende hoedanigheid, byna den Ginzeng-Wortel der Chineezen zou evenaaren. De jonge Bladen en Spruiten, als ook de Stengen die men op de wyze van Sellery in de Grond wit maakt, zyn een byzondere Lekkerny, tot Winterkost, by de Italiaanen. Ook worden de groene Zaadkroonen dikwils, als Salade, met Olie, Azyn en Peper gegeten. Het Zaad heeft een byzondere verzagtende kragt in de Hoest en Borstkwaalen; zo wel als het Water en de Olie, daar uit of uit het Kruid gestookt. Het is verdryvende en oplossende, uitwendig opgelegd. Men verhaalt dat een Jongen, wiens Neusbloeding men niet te stempen wist, door het eeten der Spruiten, groene Toppen en Zaaden, genezen werdt. Ook zou de hardnekkige Scheele Hoofdpyn in zeker Man, door den Rook van Venkelzaad uit een Tabakspyp op te zuigen, overgegaan zyn. 't Is Windbreekende en dient om de walgelykheid der Sennebladen, in een Aftrekzel, weg te neemen, enz. (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

CARUM. Karwey.

Een langwerpig Eyronde Vrugt, die gestreept is;

(*) Vid. RUTTY *Mat. Med.* p. 202.

IV. Afdeel. VI. Hoofdstuk.

is; een eenbladig Omwindzel en gekielde Bloemblaadjes, die ingeboogen uitgerand zyn; maaken de byzondere Kenmerken uit, van dit Geslagt.

I. *Carum Carui.* Karwey.

De eenigste Soort (1) heeft, volgens PLINIUS, haar naam van *Caria*, een oude Landstreek in Klein Asie. Men noemt het gemeenlyk *Carui*, in 't Italiaansch *Caro*, in 't Fransch *Carvi*, in 't Engelsch *Caraways* en in 't Hollandsch *Karwey*. De Duitschers geeven 'er den naam aan van *Garben* of *Weiss-Kummel*, dat is Witte Komyn; gelyk sommigen der Ouden het ook *Cuminum Cereum* of Wasch-Komyn plagten te heeten. Anderen noemen het, met BAUHINUS, *Veld-Komyn*, om dat het wild groeit in de Velden, niet alleen der Noordelyke deelen van Europa, (gelyk LINNÆUS zegt), en in die van onze Nederlanden; maar zelfs in Languedok en Provence, alwaar het op de Bergvelden zeer gemeen is, zo wel als in Oostenryk omstreeks Weenen, en in Karniolie. Ja in Switzerland groeit het zelfs op de allerhoogste Velden en op die der Alpen, volgens HALLER, wiens beschryving van dit Kruid ik hier zal volgen.

Het heeft een Kegelachtigen Penwortel. De Bladen zyn lang, weinig breed, met gepaarde Vin-

(1) Carum. *Syst. Nat.* XII. Gen. 362. p. 216. *Veg.* XIII. Gen. 365. p. 240. DOD. *Pempt.* 299. *Fl. Lapp.* 105. *Fl. Suec.* 245. 260. *Mat. Med.* 138. *H. Cliff.* 106. R. *Lugdb.* 116. HALL. *Helv.* 423. GOUAN *Monsp.* 150. GER. *Prov.* 255. KRAM. *Austr.* 80. Cuminum pratense, Carvi Officinarum. C. B. *Pin.* 158. CAM. *Epit.* 516.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Vinnen, de eerſte Vinnetjes by den Steel elkander kruiſende; waar uit een byzondere gedaante van Loof ſpruit, met platte, lange, ſpitſe Slippen. De Steng is gearmd, met de Takken in Kroontjes uitloopende, van witte Bloemen. 't Eenbladig Omwindzel, daar de Ridder van ſpreekt, vind ik in geene Afbeeldingen, zelfs niet by CAMERARIUS; noch ook in myn gedroogde Kruid.

Het Zaad van Karwey wordt veel gebruikt om een Geur te geeven aan Brood, Kaas en veelerley Gebak. Men doet het ook in Vleeſchnat en andere Soepen. Het wordt verſuikerd en dan veel gekaauwd van de genen die Badwateren drinken; om dat het voor de Maag uitneemend is en de Winden breekt. De Buikpyn wordt 'er, daarom, dikwils door weggenomen. 't Is ook goed voor den Hoest en in Borstkwaalen. Het behoort tot de Vier Groote Verwarmende Zaaden; geeft veel Olie door Destillatie uit, en komt als in 't midden tusſchen Venkel en Komyn. Aan den Wortel, nog jong zynde, ſchryven ſommigen niet minder kragt toe. Hy kan op de zelfde manier, als de Pinſternakelen, gegeten worden, zynde ook aangenaam van Smaak en geurig.

PIMPINELLA. Bevernel.

Dit Geſlagt bevat niet de gewoone Kruiden van dien naam, waar aan men den bynaam van *Sanguiſorba* geeft en waar van de Wilde of Groote reeds hier voor, onder den naam van

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

Tweewyvige.

van Sorbenkruid, is beschreeven *, en de Kleine of Tuin-Pimpernel onder de Eenhuizigen, die Veelmannig zyn, ver hier agter, staat te volgen. Zodanig verschillen de Vrugtmaakende deelen in Kruiden, die men onder den zelfden naam begreepen hadt! Maar het bevat de *Bevernel* en andere Kroontjes-Kruiden, tot welken ook de Plant, die het Anys-Zaad uitlevert, is betrokken.

* Zie bl. 332, in 't voorg. VII. Stuk.

De Kenmerken zyn, een langwerpig Eyronde Vrugt; ingeboogen Bloemblaadjes, en byna Klootronde Stempels. 't Getal der Soorten, meest Europische, is zeven, als volgt.

I. *Pimpinella Saxifraga.* Kleine Steenbreeke.

(1) Bevernel *met enkeld gevinde Bladen, de Vinnetjes der Wortelbladen rondachtig, die der bovensten Liniaal.*

Het Kruid dat de vermaarde TOURNEFORT *Tragoselinum* genoemd hadt, en wel het Kleine, maakt deeze Soort uit, tot welke, zo 't my toeschynt, de beide Soorten van HALLER, hier onder opgetekend, behooren. Want in

(1) *Pimpinella* Fol. pinnatis, Foliolis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 363. p. 217. *Veg.* XIII. Gen. 366. p. 241. *Fl. Suec.* 246. *Mat. Med.* 125. Pimpinella. *H. Cliff.* 106. R. *Lugdb.* 115. Pimpinella Saxifraga minor. C. B. *Pin.* 160. Pimpinella Saxifragia. CAM. *Epit.* 775. Saxifraga parva. DOD. *Pempt.* 315. Bipinella Saxifraga minor. LOB. *Icon.* 719. Tragoselinum minus. TOURNF. *Inst.* 309. Tragos. Pinnis subrotundis circumserratis. *Item.* Pinnis laciniatis superius tenuissimis. HALL. *Helv.* 429.

in de Afbeelding van CAMERARIUS, die de Vinblaadjes rondachtig heeft, ontbreeken de Liniaale Stengvinnetjes, die duidelyk voorkomen in de Afbeeldingen van LOBEL en DODONÉUS, door zyn Ed. betrokken tot de laatste. Men noemt het *Bevernel*, in 't Hoogduitsch *Bibernel*, welke naam van 't woord *Bipinella*, dat van de plaatzing der Vinblaadjes op twee ryën afkomstig schynt te zyn, ontleend is. De Engelschen heeten het *Burnet Saxifrage*: de Franschen *Bouquetine* of *Boucage*, dat zo veel zegt als Bokkenkruid. Sommigen, naamelyk, hadden het *Saxifraga Hircina* getyteld en *Tragoselinum* betekent *Bokken-Selie*. De Groeiplaats is door geheel Europa, zelfs in onze Nederlanden, op Zandige Hey-Velden.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(2) Bevernel *met enkeld gevinde Bladen, die alle Blaadjes gekwabd heeft, het end-Blaadje driekwabbig.*

II. *Pimpinella magna.* Groote.

De Heer LINNÆUS onderscheidt thans de *Groote Bevernel*, welke zyn Ed. bevoorens tot eene zelfde Soort betrokken hadt. Zy verschilt van de anderen, zo de Heer HALLER aanmerkt,

(2) *Pimpinella* Fol. pinnatis, Foliolis &c. *Mant.* 219. Pimpin. Fol. pinn. Foliolis Lanceolatis serratis acutis. GER. *Prov.* 255. Pimp. Fol. pinn. Fol. Cord. impari trilobo. HUDS. *Angl.* 110. Pimp. Saxifraga major Umbellâ candidâ. C. B. *Pin.* 159. Saxifraga magna. DOD. *Pempt.* 315. Pimp. major Fuchsii. LOB. *Ic.* 720. Tragoselinum majus. TOURNF. *Inst.* 309. Tragos. Pinnis semilobatis circum-serratis. HALL. *Helv.* 421.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

merkt, ook in Geſtalte weinig, doch aanmerkelyk in grootte. De Groeiplaats is niet minder algemeen, inzonderheid wat die met witte Kroonen betreft, welke de Boſſchen en kanten der Akkeren bemint; doch op de Alpiſche Bergvelden, in Switzerland, komt zy voor met roode Bloemen. Men vindt ook eene Dunbladige, welke eigentlyk de *Bokken-Steenbreeke* zou zyn, dus genaamd, om dat 'er de Bokken van eeten. De naam is by ons, onder 't Landvolk, *Groote Bevernel* of *Bevernaart*.

't Gewas maakt een Steng van omtrent twee Ellen hoogte, die gevoord is of geſtreept, en de groote Bladen, die het heeft, geeven 'er eenigszins de gedaante van Pinkſternakel-Kruid aan; maar 't Loof is donkergroen en ruuw. De agterſte Vinblaadjes, of Bladen liever, zyn driehoekig, de overigen ovaal, met ſpitſe Tandjes, ſomtyds ten halve gevind, het uiterſte Blad in drieën half gedeeld zegt HALLER. De bovenſte Bladen zyn ſpitſer en ſmaller verdeeld: doch allen hebben zy die enkelvinnigheid, welke hun naar de Bladen der gewoone Pimpernel wat gelyken doet en 't Gewas kenbaar maakt. De Wortel is lang, naar een Pinſternakel gelykende, wit van Kleur, maar bevat een zeer ſcherp Sap, dat blaauw is in eene verſcheidenheid, deswegen *Cyanopos* van CORDUS genaamd. Dezelve zou, gedestilleerd zynde, een blaauwen Geest geeven. Omſtreeks Wittenberg groeit deeze laatſte veel, zo BAUHINUS aantekent; volgens anderen in 't Brandenburgſche.

't Ge-

'''t Geheim der Stahliaanen, bestaande in een Tinctuur, dienstig voor de Maag, voor Borstkwaalenen, tevens een Koortsmiddel, als ook Wondzuiverende en de Verlossing bevorderende, wordt bereid van den Wortel deezer Plant, die zeer scherp is en Kruiderig, zynde weleer, om de Stonden te verwekken, te Neuremburg in gebruik geweest, volgens HOFMANNUS. Hy werkt ook op de Waterwegen, en kan dus by toeval den Steen uitdryven; hoewel van die Steenbreekende kragt dit Kruid zynen naam niet bekomen heeft. De Kleine Steenbreeke heeft den Wortel heeter dan Peper, en die der anderen wordt ook wel Inlandsche of Europische Peper genoemd (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(3) Bevernel *met meervoudig verdeelde Bladen, en een hoekige zeer Takkige Steng.*

III. *Pimpinella glauca.* Zeegroene.

Als een byzondere Steenbreeke heeft CLUSIUS deeze afgebeeld onder de Oostenrykse Planten. Zy kwam aldaar op de hoogste Bergen uit de Spleeten der Rotsen voort; even als of zy de Steenen deedt breeken. Op een vry geplaatsten naakten Berg, tusschen de Steden Hamburg en Altenburg in Hongarie, was zy dus veel te vinden. Volgens den Heer HALLER is die fynbla-

(*) BOERH. *Hist. Plant.* p. 89.

(3) *Pimpinella* Fol. supradecompositis, &c. Tragoselin. fol. tenuissime divisis. HALL. *Helv.* 430. Sefeli Petiolis Ramiferis Membran. &c. GUETT. *Stamp.* p. 34? Saxifraga Pannonica. CLUS. *Pann.* 698.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

bladige Bevernel, met de Vinnetjes aan 't end driepuntig, tot welke zyn Ed. deeze betrekt, in Switzerland zeer gemeen, hebbende Stengetjes van een half of een Voet hoog, die geärmd zyn, en de Bladen met vier Vinverdeelingen. De Steen-Daucus met Zeegroene Bladen van J. BAUHINUS schynt hier te behooren.

IV. *Pimpinella peregrina.* Vreemde.

(4) Bevernel *met de Wortelbladen gevind, gekarteld; de bovensten Wigvormig ingesneeden: de Kroontjes voor 't bloeijen knikkende.*

Op Sicilie, in Italie, Provence en in Spanje, groeit deeze Soort, welke *Vreemde Selie* genoemd werdt door CLUSIUS, die dezelve op de Velden by Salamanca waarnam, hebbende een Steng van een Elle hoog en Zaad draagende, dat naar Peterselie-Zaad geleek, van een scherpen Smaak en Kruiderigen Reuk.

V. *Anisum.* Anys.

(5) Bevernel *met de Wortelbladen driedeelig ingesneeden.*

Dee-

(4) *Pimpinella* Fol. Rad. pinnatis crenatis &c. Anisum Fol. Radicalibus pinnatis. *H. Cliff.* 107. *Ups.* 67. R. *Lugdb.* 115. Apium peregrinum Fol. subrotundis. C. B. *Pin.* 153. Daucus tertius Dioscoridis. COLUMN. *Ecphr.* I. p. 108. T. 109. GER. *Prov.* 256.

(5) *Pimpinella* Fol. Radicalibus trifidis incisis. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Anisum Fo'. Radic. simplicibus. *Mat. Med.* 141. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 116. GOUAN *Monsp.* 151. Anisum Herbariis. C. B. *Pin.* 159. Anisum vulgare. CLUS. *Hist.* II. p. 102.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Deeze Plant, die het Anys-Zaad uitlevert, heeft te vooren, met de voorgaande, een Geslagt uitgemaakt, doch is thans tot het tegenwoordige betrokken. TOURNEFORT hadtze t'huis gebragt tot het Geslagt der Eppe. Zy wordt door geheel Europa, jaarlyks, in de Kruidhoven en op de Moeslanden gezaaid; het welke ook geschiedt in onze Nederlanden. Men kan de Natuurlyke Groeiplaats, die in de Levant of in Egypte schynt te zyn, met geene zekerheid bepaalen. De naam is, in byna alle Taalen, met het Latynsche woord *Anisum* en dit met het Grieksche *Anison* overeenkomstig. Dus noemen haar de Italiaanen *Aniso*, de Engelschen *Anise*, de Franschen *Anis* en wy Anys.

't Gewas, dat zelden een Elle hoog groeit, heeft een ronde Steng, in eenige Takjes verdeeld. De onderste Bladen gelyken eenigermaate naar die van Eppe of Sellery, maar zyn witachtig en Wollig; de Stengbladen fyn verdeeld. Het draagt Bloemkroontjes die wit zyn en daar op volgt het bekende Zaad, welks aangenaame Reuk en Smaak hetzelve van veel gebruik maakt in de Samenleeving. Op dergelyke manier als de Karwey, mengt men het in Brood en Gebak: het is een der voornaamste Windbreekende en Borst-Middelen, bezittende dus de kragten tegen

102. Anisum. DOD. *Pempt.* 299. LOB. *Icon.* 721. Apium Anisum dictum &c. TOURNF. *Inst.* 305. β. Cuminum Semine rotundiore & minore. C. B. *Pin.* 146. RAJ. *Extr.* 63.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewywige.*

tegen 't Kolyk en andere Kwaalen, in hooger graad, welke inzonderheid in de daar van gedestilleerde Olie uitmunten. Het behoort, met veel regt, tot de Vier Groote verwarmende Zaaden en komt in verscheide Winkelbereidingen der Apotheeken.

Die van Maltha noemen dit Kruid *Zoete Komyn*, en hebben dan nog een ander, 't welk zy *Zoete Anys* heeten, als zynde wat zagter van Smaak. Dit laatste, dat sommigen Komyn noemen, heeft de Zaadjes ronder en kleiner. Deeze Soort van Anys wordt op het Eiland Maltha, tot gebruik en tot den Uitvoer, in menigte geteeld.

VI. *Pimpinella dichotoma.* Gegaffelde.

(6) Bevernel *met de Bloemsteeltjes tegen de Bladen over, die tweemaal in drieën gedeeld zyn, met Vliezig gewiekte Steelen.*

In Spanje groeit deeze Soort, die een Plantje is van maar een half Voet hoogte, zeer Takkig, met de onderste Blaadjes driedubbeld drievoudig, de bovensten zeer smal. Overvloedig is het getal der Kroontjes, welken 't zelve draagt.

VII. *Dioica.* Tweehuizige.

(7) Bevernel *die zeer klein is, met talryke samengestelde en enkelde Kroontjes.*

Dee-

(6) *Pimpinella* Pedunculis oppositifoliis, Fol. Floriferis bitrifidis, Petiolis Alato-Membranaceis. *Mant.* 58.

(7) *Pimpinella* pumila, Umbellis numerosissimis &c. JACQ. *Vind.* 227. *Austr.* T. 28. *Mant.* 357. Seseli pumilum. *Sp. Plant.* 373. Fœniculum montanum pumilum. CLUS. *Hist.* II. p. 200.

Deeze in Oostenryk, als ook in Provence, wild groeijende, is maar een Handbreed hoog, en geheel bezet met Kroontjes. Hier van komen Plantjes voor met enkel Mannelyke en onvrugtbaare Bloemen; doch de Wyfjes-Planten hebben dikwils ook Meeldraadjes. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

APIUM. Eppe.

Dit Geslagt heeft een Eyronde gestreepte Vrugt; een eenbladig Omwindzel en egaale Bloemblaadjes. Het bevat maar twee eigentlyke Soorten, die zeer bekend zyn, naamelyk

(1) Eppe *met de Stengbladen Liniaal en zeer kleine Omwindzeltjes.* I. *Apium Petroselinum.* Peterselie.

Dit Kruid wordt, onder den naam van *Peterselie*, in 't Fransch *Persil*, in 't Engelsch *Parsley*, in 't Hoogduitsch *Petersilge*, in Europa, overal in de Moeshoven geteeld, zelfs in de Zuidelyke deelen, daar het, op sommige plaatsen wild of inlandsch geworden is, door 't gestrooide Zaad. Op 't Eiland van Sardinie groeit het aan de Bronnen en Waterbeeken.

De

(1) *Apium* Fol. Caulinis Linearibus, Involucellis minutis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 364. p. 217. *Veg.* XIII. Gen. 367. p. 241. *Mat. Med.* 127. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 116. Apium Hortense Petroselinum vulgo. C. B. *Pin.* 153. TOURNF. *Inst.* 305. Apium Hortense. DOD. *Pempt.* 694. β. Apium vel Petroselinum crispum. C. B. *Pin.* 153.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

De gestalte, als ieder een bekend, zal ik niet beschryven. Men gebruikt het, in de Huishouding, veel, wegens den Geur en Smaak, welken het aan eenige Spyzen geeft. Zulks heeft omtrent het Kruid en de Wortelen plaats, welke beiden openende, afzettende en Pisdryvende zyn, gelyk ook het Zaad. Men teltze onder de vyf Groote Openende Wortelen, waar van de Syroop in veel gebruik is. Het gedestilleerde Water van Peterselie heeft een verkoelende hoedanigheid. Zonderling is 't, dat het Kruid niet voort wil in de heetste Landen des Aardbodems. Men zegt, dat het veel gebruik daar van 't Gezigt benadeelt en het zou een Vergift zyn voor de Pappegaaijen.

Onder de Verscheidenheden is behalve de Gekrulde, gemeenlyk *Krul-Peterselie* genaaamd, welke meer tot sieraad der Schottelen dan voor de lekkerheid dient, en die men *Wortel-Peterselie* noemt, welke insgelyks hard en onsmaakelyk is van Loof: inzonderheid te tellen de *Peterselie van Macedonie*, zogenaamd; waar van het Zaad in de Apotheeken ook bekend is, een weinig van het Peterselie-Zaad verschillende. Dezelve is, als de eerste Soort van Gom-Eppe, hier voor beschreeven *.

* Bladz. 130.

II. *Apium graveolens.* Sellery.

(2) Eppe *met Wigvormige Stengbladen.*

Dit

(2) *Apium* Fol. Caulinis Cuneiformibus. *Mat. Med.* 128. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 115. GOUAN *Monsp.* 151. GER. *Prov.*

Dit is de *Apium* der Apotheeken, een Kruid dat men wild groeijende vindt, in vogtige Weiden en aan de kanten der Wateren, in de meeste deelen van Europa, en overvloedig aan Slooten en Beekjes in het laage gedeelte van onze Nederlanden. Men noemt het, by ons, *Juffrouw-Merk* of *Eppe*, en *Wilde Seldrie* by 't gemeen. De Hoogduitsche naam is *Epfig*, de Italiaansche *Apio*, de Fransche *Ache*, en de Engelsche *Smallage*. Men noemt het ook *Paludapium*, dat is Moeras-Eppe, met den Griekschen naam *Eleoselinum*, onder welken DODONÉUS dit Kruid voorstelt, overeenkomstig; om het dus van de Tuin-Eppe, gemeenlyk, volgens het Italiaansch *Celleri*, by ons *Sellery* of Seldrie genaamd, te onderscheiden. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

De Wortel is lang en dik, Takkig of gearmd, met veele Vezelen, sterk van Reuk. Hier uit komen dikke, Geutswyze, Bladsteelen voort, die Vinswyze bezet zyn met breede gekwabde, donker groene, gladde Bladen, het uiterste half in drieën gedeeld, in de omtrek diep en spits getand. Het schiet Stengen, somtyds twee Ellen hoog, dik, hol, hoekig en Takkig, met Knoopen en smaller verdeelde Wigvormige Bladen.

Prov. 256. GORT. *Belg.* 86. Apium palustre sive Apium Officinarum. C. B. *Pin.* 154. TOURNF. *Inst.* 305. Eleoselinum. DOD. *Pempt.* 695. Eleoselinum, Paludapium. LOB. *Icon.* 707. β. Apium dulce, Celleri Italorum. TOURNF. *Inst.* 305.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

den. In de Mikken der Takken zitten de Bloemkroonen byna ongesteeld, niet zeer groot, met witte Bloempjes, doch die van buiten byna groen zyn, en daar op volgen diep gesleufde Zaadjes, nog kleiner dan die van de Peterselie.

Groot is de verandering, welke dit Kruid door de Kweeking ondergaat. Van scherp, walgelyk en byna Vergiftig, wordt hetzelve een zeer aangenaame Spyze, wier gebruik, tot Salade, de Franschen van de Italiaanen en wy vervolgens van de Franschen, geleerd hebben. Het wordt zelfs zo aangenaam, dat sommigen het *Zoete Eppe* hebben genoemd, houdende dezelve voor een byzondere Soort; doch dit kan niet zyn, alzo het in de Noordelyke Landen, in eenige Jaaren tyds, in Wilde Eppe verbastert. Daar zyn Verscheidenheden van, met roode en witte Steelen, als ook met dunner en dikker Struiken, welke laatste *Brabantsche Seldrie* geheten wordt. Men plantze in Greppels, en, als 't Gewas zyne grootte heeft, worden die met Zand gevuld, onder 't welke de Seldrie haare witheid krygt en eetbaar wordt. De Wortel is onder de Vyf Openende in kragten de minste niet. Het Zaad geeft, door Destillatie, een scherper Olie zelfs dan Anys-Zaad. Ook telt men het onder de vier Kleine Verwarmende Zaaden, en in Windbreekende hoedanigheid is het geen van de minsten; doch het menigvuldig gebruik zou ook nadeelig zyn. Het uitgeperste Sap des Kruids wordt voor een Koortsmiddel gehouden, en dient tegen het Scheurbuik in de Mond.

ÆGO-

ÆGOPODIUM. Gerardskruid. IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. Digynia.

Een langwerpig Eyronde gestreepte Vrugt onderscheidt dit Geslagt, waar van de eenigste Soort (1) Wilde Kleine *voortloopende Engelwortel* is genoemd geweest door BAUHINUS. Dus heeft TOURNEFORT ze ook in dat Geslagt geplaatst en anderen noemenze Basterd- of Wilde Engelwortel. De Echte heeft Omwindzels aan de Kroontjes en deeze niet. DODONÉUS merkt ze als een Wilde Soort van Meesterwortel aan, en zegt, dat de Brabanders haar *Geraart-*, dat is Gerardskruid heeten. Men noemt het dus ook in 't Fransch en Engelsch, doch bovendien *Goutwort* of Voet-Euvel Kruid, naar den Latynschen naam *Podagraria*, die mooglyk alleen daar van daan komt, dat men het op de Velden met Voeten treedt. Anderen noemen 't *Geiten-Poot*, naar den Geslagtnaam, of ook *Haane-Poot*, en gemeenlyk *Zevenblad*, om dat het zeven Bladen op een Steel heeft. In Duitschland noemt men 't ook wel *Wilder Holder*, dat is Wilde Vlier. Het

(1) Ægopodium Fol. Caulinis summis ternatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 365. p. 217. *Veg.* XIII. Gen. 368. p. 241. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 115. *Fl. Suec.* 247. 263. GOUAN *Monsp.* 152. GER. *Prov.* 256. KRAM. *Austr.* 81. WEIG. *Pom. Rug.* 57. REIG. *Ged.* 91. RUPP. *Jen.* 225. MAPP. *Als.* 23. VAILL. *Par.* 13. GORT. *Belg.* 86. Angelica sylv. minor s. Erratica. C. B. *Pin.* 155. TOURNF. *Inst.* 313. Herba Gerardi. DOD. *Pempt.* 320. Podagraria. HALL. *Helv.* 427.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Het wordt van CAMERARIUS, met regt en billykheid, de *Pest der Tuinen* geheten, als een Onkruid zynde, dat men naauwlyks uitroeijen kan. Het groeit veel aan de Haagen, in Bosschen en Wildernisfen, aan de kanten der Wegen en Wallen, zo in onze Nederlanden, als in Engeland, Vrankryk, Duitschland en de Zuidelyke deelen van Europa, zynde zo gemeen niet in 't Noorden. De Wortelbladen zyn als gezegd is. Het schiet een gearmde Steng, van drie Voeten hoog, met drievoudige Bladen en witte Kroonen, op lange Steelen, en draagt half Eyronde Zaadjes. Het heeft eenige Kruiderigheid, doch wordt in de Geneeskunde niet gebruikt.

Dus de Tweewyvigen, in de Klasse der Vyfmannigen, beschreeven hebbende, gaa ik tot de *Driewyvigen* over, onder welken het eerst voorkomende Geslagt van Kruiden den naam voert van

TURNERA.

Van dit Geslagt is de Kelk vyfdeelig Trechterachtig en de buiten-Kelk tweebladig: vyf Bloemblaadjes zyn in den Kelk ingeplant: de Stempels zyn veeldeelig; het Zaadhuisje eenhokkig en driekleppig.

Het heeft zyn naam van den Engelschman TURNERUS, door wien een Historie der Planten van Engeland, op een Alphabetische manier, is aan 't licht gegeven. Vier Soorten, altemaal uitheemsche, zyn 'er in vervat, naamelyk.

(1) Tur-

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(1) Turnera *met ongesteelde Bloemen uit de Bladsteelen, de Bladen aan 't begin met twee Kliertjes.*

I. *Turnera Ulmifolia.* Geklierde.

De Groeiplaats van deeze Soort is op Jamaika en verder in de Westindiën. Men vindt 'er fraaije Afbeeldingen van, zo door den Heer LINNÆUS zelf, uit den Cliffortschen Tuin, als door den Engelschen Heer MARTIN aan 't licht gegeven. SLOANE noemt het Cistus met Brandenetel-Bladen, geele Bloemen en driehoekige Zaadhuisjes. De Bladen gelyken veel naar die der Olme of Ypeboomen. Het is eenigszins Heesterachtig. Men kan somtyds naauwlyks onderscheiden, of de Bloemen op de Bladsteelen dan in de Oxelen zitten; dewyl de Bladsteel zo kort is in sommige Planten. Men vindt 'er eene Verscheidenheid van, die de Bloem kleiner met gespitste Blaadjes, en Blikjes zonder Klieren, de Bladen stomper heeft en de Meelknopjes niet geel: zynde deeze door den Heer MILLER afgebeeld.

(2) Turnera *met ongesteelde Bloemen uit de Bladsteelen, de Bladen zonder Kliertjes.*

II. *Pumilea.* Ongeklierde.

Dee-

(1) *Turnera* Flor. sessil. Petiolaribus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 373. p. 220. *Veg.* XIII. Gen. 376. p. 245. Turn. Fol. Serr. Petiolis Floriferis. *H. Cliff.* 112. T. 10. R. *Lugdb.* 424. Turnera Frut. Ulmifolia. PLUM. *Gen.* 15. MART. *Cent.* T. p. 49. Cistus Urticæ folio, Fl. luteo. SLOAN. *Jam.* 86. *Hist.* I. p. 202. T. 127. f. 4, 5. RAJ. *Dendr.* 492. GOUAN *Monsp.* 155. MILL. *Ic.* T. 268. f. 2.

(2) *Turnera* Flor. sessil. Petiolaribus &c. *Am. Acad.* V. p. 395.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Driewy-vige.*

Deeze komt, ten opzigt van de gedagte zonderlinge hoedanigheid, met de voorige overeen, doch is zeer klein en ruig, met kleine getande Bladen en geele Bloemen. Zy groeit ook op Jamaika.

III. *Turnera Sidoides.* Tweeborstelige.

(3) Turnera *met twee-Borstelige Bloemsteeltjes in de Oxelen, de Bladen stomp Eyrond, Wigvormig, Zaagswyze getand.*

Deeze, in Brasil groeijende, heeft Stengetjes van een Handpalm hoog en ongesteelde Wollige Blaadjes, uit wier Oxelen de Bloempjes voortkomen, die zeer kort gesteeld zyn, en niettemin twee Blikjes als Borstels hebben, met een dikken, vyfdeeligen Haairigen Kelk.

VI. *Turnera Cistoides.* Naakte.

(4) Turnera *met naakte Bloemsteeltjes in de Oxelen der Bladen, die aan de Tip Zaagswyze getand zyn.*

Deeze heeft de Steng gehaaird, zo wel als de voorgaande, doch geene Blikjes aan de Bloemsteelen. Uit den naam, dien 'er de Groote BOERHAA-

395. Pumilea minima hirsuta. BROWN. *Jam.* 188. Chamæcistus luteus &c. PETIV. *Gaz.* 59. T. 38. f. 9, Chamæcist. Urticæ folio. SLOAN. *uts.* f. 6.

(3) *Turnera* Pedunculis Axill. bisetis &c. *Mant.* 58.

(4) *Turnera* Peduncul. Axillaribus aphyllis &c. Pumilea subhirsuta simplex &c. BROWN. *Jam.* 189. Helianthemoides. BOERH. *Lugdb.* II. p. 269. Helianth. Betonicæ folio. PLUM. *Ic.* 150. f. 1. Chamæcistus Caule hirsuto &c. SLOAN. *uts.* f. 7.

HAAVE aan gegeven heeft, blykt eenigermaate de Gestalte, die naar de Cistus gelykt. De Steng heeft de hoogte van een Vinger; de Blaadjes zyn Lancetvormig, van onderen Wollig, zo wel als de Kelk, en de Steeltjes zo lang als de Bloem. Zy groeit by de derde Soort op Jamaika, als ook in Zuid-Amerika en te Suriname. IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

TELEPHIUM. Smeerwortel.

Een vyfbladige Kelk en vyf Bloemblaadjes, die in het Bloemkasje ingeplant zyn: het Zaadhuisje eenhokkig, driekleppig. Dus komen de Kenmerken voor, van dit Geslagt, 't welk twee Soorten bevat, als volgt.

(1) Smeerwortel *met overhoekse Bladen.*

I. *Telephium Imperati.* Echte.

Van deeze geeft IMPERATUS de Afbeelding, onder den naam van *Telephium* van DIOSCORIDES, en voegt 'er by, dat sommigen het Kruid *Helenium van Crateva* noemen. CLUSIUS heeft hetzelve, onder den naam van het *Echte Telephium*, dat zynen naam van eenen Ko-

(1) *Telephium* Fol. alternis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 374. p. 220. *Veg.* XIII. Gen. 377. p. 245. *H. Ups.* 70. *H. Cliff.* 73. R. *Lugdb.* 434. Teleph. repens Folio non deciduo. C. B. *Pin.* 287. Telephium legitimum. CLUS. *Hist.* II. p. 67. IMPER. *Hist. Nat.* 561. GOUAN *Monsp.* 155. FABR. *Helmstad.* 197. GER. *Prov.* 450. GARID. *Aix.* 456. Cistus Folio Majoranæ. C. B. *Pin.* 465. LOB. *Icon.* II. p. 115. *Kruidb.* p. 135. Telephium Dioscoridis. TOURNF. *Inst.* 248.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Koning van Myfie hadt, door wien het tegen vuile Zweeren gebruikt werdt, befchreeven. Het is het *Smeerwortel* niet, dat men gemeenlyk dus, en ook wel *Hemelfleutel* noemt, in 't Latyn of Griekfch *Anacampferos*, betrokken tot het Geflagt van Huislook. Het heeft zyne Groeiplaats in Provence, op verfcheide plaatfen. LOBEL kreeg het, door middel van een Apotheker, die het op den hoogen Berg van St. Bonaventura, naby de Stad Aix, voor hem hadt uitgeftoken.

„ Uit een Wortel, met een Houtachtig Struik„ je, (zegt hy,) dat den Hals wat gekromd „ heeft, en zo wel boven als beneden knobbe„ lig is, groeijen Takjes van een Handpalm „ lang, die Biesachtig, regt, buigzaam en wit„ achtig zyn, met blaauw groenachtige Blader„ tjes, als van Linfen, bekleed. Boven op de „ Stengetjes komen witte Bloemen, naar die „ van den laagen Ciftus of Heiden-Hyfop gely„ kende, waar op Zaad volgt, dat bitter is van „ Smaak."

In de Afbeeldingen kan ik die omgedraaide Bloemftaartjes niet vinden, welken 'er in fommige aanhaalingen van den Ridder aan toegefchreeven zyn. Het groeit in de Openbaare Kruidhoven. Ik heb 'er een Takje van met getropte Bloemen.

II. *Telephium oppofitifolium.* Paatbladige.

(2) Smeerwortel *met gepaarde Bladen.*

Dee-

(2) *Telephium* Fol. oppofitis. Telephium Myofotidis Fol. amplioribus conjugatis. SHAW. *Afric.* N. 572. & Icon.

Deeze is door den beroemden SHAW in Barbarie gevonden, die 'er Bladen als van 't Muizen-Oor, doch grooter en gepaard, aan toeschryft, zeggende van dit Kruid; „ de toppen „ van deszelfs kleine Takjes krommen zig om „ als die der Zonnewende. De Bloemblaadjes „ zyn klein en de Zaadhuisjes enkeld met drie „ Hokjes, bevattende verscheide Zaadjes." IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

CORRIGIOLA. Riempjes.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn, een vyfbladige Kelk en vyf Bloemblaadjes, even als in de voorigen, maar het heeft een enkeld drietandig Zaad.

Maar een enkele Soort is hier van bekend (1), die veelal op de Zandige Oevers der Rivieren, in Duitschland en Vrankryk, groeit. C. BAUHINUS noemt dezelve *Klein Oever-Varkens-Gras*, en zegt dat het aan de Rivieren in Switsland en de Lausnits voorkomt. MORISON vondt het by Pont Neuli, aan den Weg van Parys naar St. Germain en laye. In de Elsaz groeit het overvloedig, aan de Oevers van zekere Rivieren, bloeijende in 't laatste van den Zomer: zo ook in I. *Corrigiola Littorea.* Oever-Riempjes.

(1) Corrigiola. *Syst. Nat.* XII. Gen. 375. p. 220. *Veg.* XIII. Gen. 378. p. 245. *H. Ups. Cliff.* R. *Lugdb.* 420. GOUAN *Monsp.* 155. GER. *Prov.* 449. Polygonum Littoreum minus &c. C. B. *Pin.* 281. *Prodr.* 131. MORIS. *Hist.* II. p. 593. S. 5. T. 29. f. 1. Polygoni vel Linifolia, per terram sparsa, Flore Scorpioidis. J. B. RAJ. *Hist.* 215.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

in Languedok en Provence. By den naam van *Polygonifolia* is 'er een Geslagt van gemaakt door DILLENIUS, en dus beschryft ook VAILLANT hetzelve, onder de Planten omstreeks Parys.

Het is een Plantje, naauwlyks een Handbreed hoog, dat zig met zyne Stengetjes en Takjes, Riemswyze, langs den Grond uitspreidt, op wier Toppen de Blommetjes samengehoopt zyn. De Blaadjes zyn langwerpig, Zeegroen, en klein. De Kelk is roodachtig bruin, doch de Bloempjes bestaan uit vyf witte Blaadjes, waar op een enkeld driekantig Zaad volgt (*).

PHARNACEUM. Muur-Spurrie.

PLINIUS zegt, dat sommigen de Santorie *Pharnacéon* noemden, naar eenen Koning: zo dat dit een eigennaamig woord is, op eenige uitheemsche Planten toegepast.

't Geslagt heeft een vyfbladigen Kelk, zonder Bloemblaadjes, zynde het Zaadhuisje driehokkig en veelzaadig. Het bevat thans zes Soorten, als

(1) Muur-

(*) Dit zegt DILLENIUS duidelyk en HALLER: doch MORISON gebruikt woordelyk de beschryving van C. BAUHINUS, die zegt, dat *veel zeer kleine Zaadjes*, als in het Duizendgrein, *de Kelkjes opvullen*. VAILLANT spreekt ook van één Zaadje in ieder Kelk, en dewyl het Duizendgrein maar eenzaadige Zaadhuisjes heeft, zo zal BAUHINUS, met die uitdrukking, niets anders gemeend hebben.

(1) Muur-Spurrie *met byna gekroonde zydelingſe Bloemſteeltjes, die zo lang zyn als de Liniaale Blaadjes.* IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK.

Deeze Soort, by Roſtock in Pommeren zeer gemeen, groeit ook in Spanje, Rusland en in Ooſtindie. 't Is een Zaay-Gewas, dat men *Kleine Muur*, van gedaante als Walſtroo, met Zeegroene Bladen, by AMMAN genoemd vindt. BUXBAUM geeft 'er den naam aan van Allerkleinſte paarſche Spurrie. MINUARTIUS hadt het *Ceryiana* getyteld. I. *Pharnaceum Cerviana.* Gladbiadige.

Uit een Houtig Worteltje komt een Roosje van ſmalle Blaadjes voort, die omtrent een half Duim lang zyn, en uit deszelfs middelpunt verſcheide dunne ronde Stengetjes, die geel of roodachtig zyn, glad en met Leedjes, byna een half Voet lang, hebbende dergelyke Blaadjes, Kranswyze, als in het Walſtroo, geplaatst. Zy geeven Takjes uit en dunne naakte Bloemſteeltjes, die aan 't end, Kroontjeswyze, in Steeltjes verdeeld zyn, welke ieder op 't end een witachtig Bloempje draagen, welks Blaadjes de Meeldraadjes en den Styl geheel bedekken. Het Zaad-

(1) *Pharnaceum* Pedunculis ſubumbellatis &c. *Syſt. Nat.* Gen. 376. p. 220. *Veg.* XIII. Gen. 379. p. 245. Pharnaceum glabrum &c. *Phil. Bot.* p. 258. Cerviana. MINUART. Trichlis pentaſtemon. HALL. *Gott.* Alſine pumila Gallii facie, Foliis glaucis. AMM. *Rath.* 84. Alſine Saxifraga Ind. Orient. &c. PLUK. *Mant.* 9. T. 332. f. 11. Spergula purpurea minima. BUXB. *Cent.* III. p. 33. T. 62. f. 2.

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK.

Zaadhuisje is rondachtig en bevat veele zeer kleine rosſe Zaadjes. Dus vind ik dit Kruidje door AMMAN beſchreeven.

II. *Pharnaceum Mollugo.* Zagtbladige.

(2) Muur-Spurrie *met eenbloemige zydelingſe Steeltjes, de Bloemen van langte als de Bladen, en een neergedrukte Steng.*

Met deezen bynaam ſtelt de Heer LINNÆUS thans een Oostindiſch Kruidje voor, dat door den jongen Heer BURMANNUS, onder den naam van *Mollugo Spergula*, was afgebeeld, en met het *Ceylonſch vyfbladig Muur*, van den ouden Heer, ſchynt overeen te komen. Het gelykt in gedaante, zegt zyn Ed., naar het *Illecebrum Ficoideum* volkomen: de Vrugtmaakende deelen zyn als die van de Gekranste *Mollugo* (*), en het verſchil van die Soort, welke bevoorens den zelfden bynaam voerde, is aanmerkelyk.

III. *Depressum.* Ruige.

(3) Muur-Spurrie *met eenbloemige zydelingſe Steeltjes en Lancetvormige ruigachtige Bladen.*

Dee-

(2) *Pharnaceum* Pedunculis unifloris lateralibus &c. *Mant.* 560. Mollugo Spergula. *Sp. Plant.* 131. BURM. *Fl. Ind.* p. 31. T. 5. f. 4. Alſine erecta pentaphylla Flore albo. BURM. *Zeyl.* 13. T. 7.

(*) Zie Bladz. 221, in 't voorg. STUK. LINNÆUS oordeelt thans, dat het gedagte Ceylonſche Muur hier nader t'huis behoore, dan tot de *Mollugo ſtricta*, bladz. 220.

(3) *Pharnaceum* Ped. unifl. lateralibus, Fol. Lanceolatis pubescentibus. *Mant.* 562.

Deeze Oostindische heeft, volgens den Ridder, een menigte leggende ronde, ruigachtige Stengetjes, van een Span lang. Uit de Oxelen komen verscheide Lancetvormige Blaadjes, die ook ruigachtig zyn, met kleine enkelde Stoppeltjes. Zy draagt Bloempluimpjes die gegaffeld en ongelyk zyn. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(4) Muur-Spurrie *met gemeene Bloemsteeltjes die zeer lang zyn en Liniaale Bladen.* IV. *Pharnaceum incanum.* Gryze.

In Afrika is de Groeiplaats van deeze, die men in onze openbaare Kruidtuinen vindt. Zy heeft een opgeregt Kroontakkig Stengetje, met verspreide smalle Blaadjes en Bladerige Stoppeltjes, die witachtig zyn en de Stengetjes grys maaken, doordien zy dezelven omkleeden. De Bloemen, die witachtig zyn, maaken een Kroontje.

Hier zou men, misschien, als eene byzondere Soort, die Kaapsche kunnen byvoegen, welke de Heer N. L. BURMANNUS onder den bynaam van *Wollige* voorstelt, als de Steng Wollig hebbende, met getropte Liniaale Blaadjes omringd en zeer gladde Bloemsteeltjes aan 't end: of ook die, welke te vooren onder den bynaam van *Mollugo* voorgesteld was, zynde by HERMANNUS, in de beschryving der Planten van *Tomentosum.* Wollige.

(4) *Pharnaceum* Pedunc. comm. longissimis, Foliis linearibus. *H. Cliff.* 492. R. *Lugdb.* 221. *Mant.* 358. An PLUK. *Phyt.* T. 304. f. 4.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.* van den Leidſen Akademie-Tuin, afgebeeld, met de benaaming van *Hurkend Afrikaanſch Muur, in de gedaante van Walſtroo*; welke Soort, die korte Bloemſteeltjes heeft, door den Heer BERGIUS omſtandig is beſchreeven (*).

V. *Pharnaceum diſtichum.* Gegaffelde. (5) Muur-Spurrie *met tweedeelige bogtige Trosjes en byna Liniaale ruigachtige Bladen.*

Tot deeze nieuwe Oostindiſche Soort is het naar Spurrie gelykend Muur van PLUKENET, dat geaairde Bloemen heeft, die uit de Oxels der Bladen voortkomen: als ook een ander Muur, dat ruig is en veelbloemig, t'huis gebragt Die beiden zyn zekerlyk de zelfde Plant, welke de Bladen ſmal en eenigermaate Wollig heeft; het Zaadhuisje eenhokkig, driekleppig en veelzaadig.

VI. *Cardifolium.* Hartbladig. (6) Muur-Spurrie *met tweedeelige end-Trosjes; de Bladen ſtomp Hartvormig.*

Onder de zeldzaame Afrikaanſche of liever Kaap-

(*) *Pharnaceum* Pedunculis unifloris lateralibus, Fol. linearibus. *Syſt. Nat.* XII. Moll. Fol. ſeptenis linearibus. *H. Cliff.* 28. Alſine procumb. Gallii facie Africana. HERM. *Lugdb.* T. 21. Rubia Stellaris ſ. Asperula minor humiſparſa &c. PLUK. *Mant.* 163. T. 331. f. 4.

(5) *Pharnaceum* Racemis bipartitis flexuoſis &c. *Mant.* 221. Alſine Spergula Ind. Orient. PLUK. *Mant.* 9. T. 332. f. 4. Alſine holoſtea villoſa &c. PLUK. *Alm.* 22. T. 130. f. 6.

(6) *Pharnaceum* Racemis bipart. terminalibus, Fol. obcordatis. *Am. Acad.* VI. Afr. 6. Spergula e Cap. bonæ Spei, Fol. Portulacæ minoribus ſtellatis. PETIV. *Mus.* 478.

Kaapſe Planten, welken onder de Voorzitting van den Ridder, door den Heer PRINTZ, uit de ryke Verzameling van de Heeren BURMANNUS Wereldkundig gemaakt zyn, bevindt zig deeze, die leggende Kruidige Stengen heeft, van een Voet lang, met Knoopige Leedjes en veele Bladen, van eene Hartvormige figuur, met het breedſte buitenwaards, glad, effenrandig en witte Bloemen van grootte als die der Akker-Spurrie, in gegaffelde Trosjes vergaard.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

De Heer FORSKAOHL vondt, by Lohaja in Arabie, nog twee Soorten van dit Geſlagt, waar van hy de eene *Pharnaceum Umbellatum*, de andere *obſcurum* noemt, zynde beiden zeer kleine Plantjes.

ALSINE. Muur.

Dit Geſlagt heeft een vyfbladigen Kelk en vyf gelyke Bloemblaadjes, zynde het Zaadhuisje eenhokkig en driekleppig. In hetzelve komen drie Europiſche Soorten voor, naamelyk

(1) Muur *met tweedeelige Bloemblaadjes en Eyrond Hartvormige Bladen.*

I. *Alſine media.* Gemeen.

Dit

(1) *Alſine* Petalis bipartitis, Foliis ovato-Cordatis. *H. Cliff.* 173. R. *Lugdb.* 449. GRON. *Virg.* 161. *Fl. Lapp. Suec. Belg.* &c. &c. Alſine pentaſtemon Petalis bipartitis. HALL. *Helv.* 486. Alſine media. C. B. *Pin.* 250. Alſine minor. DOD. *Pempt.* 29. Als. min. recentiorum ſ. Hippia minor. LOB. *Ic.* 460. Alſine vulgaris ſive Morſus Gallinæ. J. B. *Hiſt.* III. p. 563. Alſine. CAM. *Epit.* 850.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Dit is het zo bekende Kruid, dat men in 't Nederduitsch *Muur* noemt, welke naam, volgens sommigen, van 't Fransche woord *Mouron*, in 't Fransch dit Kruid betekenende, zou afkomstig zyn; maar dat is de naam van 't Guichelheil en het Muur wordt *Morgeline* van de Franschen geheten. De Engelschen noemen het *Chickweed*, de Duitschers *Hunerbisz*, dat is *Hoenderbeet*; om dat de Hoenders naar 't zelve gretig zyn. Zy noemen 't ook *Vogelkruid*, alzo het een Geneesmiddel voor de Vogeltjes geacht wordt, en die beide benaamingen zyn by ons ook bekend: ja in de hooge deelen van ons Land wordt het, by 't Gemeen, *Erf* geheten (*), dat met den Deenschen naam *Arfwe* overeenkomstig schynt. Dus noemt men het ook, in verscheide deelen van Sweeden, *Arf*: zo dat die benaaming nog een overblyfzel zyn zal van den Inval der Deenen en Noordsche Volkeren in dit Gewest.

't Geheele Geslagt van *Alsine* was bevoorens, door den Ridder, onder de Tienmannigen geplaatst (†): ja zyn Ed. beweerde met kragt van redenen, dat de Grootte geen weezentlyk verschil maakte, en dat overzulks het groote, middelslag en kleine Muur, allen, tot een zelfde Geslagt behoorden. Want zyn Ed. telde geen meer Soorten, dan 'er gedaanten in den beginne geschapen zyn, en hieldt het Muur met vyf Meel-

draad-

(*) DE GORTER. *Flor. Belg.* Ed. I. p. 88.
(†) *Fl. Suec.* Ed. I. p. 134.

draadjes voor een enkele Verſcheidenheid (*). Naderhand moet zyn Ed. een Openbaaring gekreegen hebben; niet alleen dat dit Muur wel degelyk in 't Paradys reeds als een byzondere Soort beſtaan heeft; maar dat het zelfs tot een byzondere Klasſe behoorde; hebbende zyn Ed. het Groote Boſchmuur, in 't Geſlagt van *Stellaria*, en het zeer Kleine Muur, in dat van *Arenaria*, onder de Tienmannigen gelaten. Zo dat dus het Gewoone Muur tot drie Geſlagten behoort (†).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

Het tegenwoordige, dat allergemeenst is in Europa, groeit veel aan Wallen en Wegen, als ook in de Hoven, alwaar het Jaarlyks, en wel 't geheele Jaar door, overvloedig voortkomt uit gevallen Zaad. Om die reden telt men het ook onder de laſtige Onkruiden. Het is zeer Takkig, met dunne Steeltjes en Eyrond Lancetvormige gepaarde Blaadjes, alles ligt groen. Dikwils kruipt het langs den Grond; ſomtyds verheft het zig, door middel der byſtaande Planten, tot aanmerkelyke hoogte. Het is zeer Sappig, wordende door Deſtillatie byna geheel in Wa-

(*) *Flor. Lappon.* p. 148. Item. *Phil. Bot.* p. 99. Species tot numeramus, quot diverſæ formæ in principio ſunt creatæ.

(†) Sommige Autheuren, gelyk HALLER, GERARD, enz. hebben wel eenige Soorten, hoe verſchillende ook in 't getal der Meeldraadjes, by een gevoegd; maar alle die Kruiden, welke onder den naam van *Alſine* voorkomen, in één Geſlagt te brengen, was byna onmooglyk.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.* Water ontbonden. Het Sap is eenigszins zuurachtig en zoutig, kunnende, gelyk veele anderen, met vrugt gebruikt worden tot oplosfing van Verftoppingen der Ingewanden. Ook dient het tegen Kwaalen van de Keel en Borst. Het Kruid is in de Teering aangepreezen, en uitwendig in verzagtende, oplosfende Pappen en Stoovingen. Dit heeft hetzelve met het Groote en met het *Water-Muur* (*), dat veel in Slooten en Beekjes aan den Duinkant groeit, gemeen.

II. *Alfine mucronata.* Gefpitst. (2) Muur *met Borftelige Bladen, gebaarde Kelken en korte Bloemblaadjes, die geheel zyn.*

Deeze, in Walliferland door den Heer HALLER gevonden, en onder den naam van *Dunbladige*, met zeer kleine gekroonde Bloempjes, afgebeeld, heeft zeer Takkige opftaande Stengetjes en zeer fmalle, getropte, fteekende Bladen. De Bloemen komen in de jongheid, langs de Steng: in volwasfenheid by Kroontjes op den top

(*) Alfine Aquatica major. C. B. *Pin.* 251. Als een Verfcheidenheid van deeze aangemerkt door den Heer DE GORTER, *Fl. Belg.* p. 89. En waarfchynlyk de *Alfine marina.* DOD. *Pempt.* p. 30.

(2) *Alfine* Fol. Setaceis, Calycibus Ariftatis, Petalis integris brevibus. *Mant.* 358. Arenaria Fol. Setaceis mucronatis &c. *Sp. Plant.* I. p. 124. Alfine Fol. Setaceis mucronatis &c. *Sp. Plant.* I. p. 124. Alfine Fol. Fasciculatis tenuisfimis. HALL. *Helv.* 389. T. 7. f. 2. SEG. *Veron.* III. p. 173. Polygonum anguft. Gram. Folio erectum. MAGN. *Bot.* p. 211.

top voort. De Bloem is geslooten; de Kelk geeft Stekeltjes uit. IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK.

(3) Muur *met geheele Bloemblaadjes en Elsvormige Bladen.* III. *Alsine Segetalis.* Koornland-Muur.

Omstreeks Parys is deeze waargenomen door den Heer VAILLANT, die 'er de Afbeelding van uitgegeven heeft. Het Kruidje is zonderling, doordien de Grasachtige Blaadjes over ééne zyde staan. Het draagt vyfbladige Bloempjes met vyf Meeldraadjes, en behoort des tot dit Geslagt zo wel als de voorgaande Soort, welke uit het Loof niet gemakkelyk van de *Minuartia montana* en *Arenaria Fasciculata* te onderscheiden is; dan die beiden zyn regtopstaande met gestrekte Takjes; deeze heeft dezelven lang en losjes verspreid. Het zoude misschien ook de *Arenaria* met Borstelachtige Bladen, vyfmannige Bloemen en Elsvormige Kelkblaadjes, van LOEFLING, kunnen zyn.

DRYPIS. Kroondoorn.

Een vyftandige Kelk en vyf Bloemblaadjes: het Zaadhuisje rondom gesneeden, eenzaadig.

Dus

(3) *Alsine* Petalis integris Fol. Subulatis. Spergula Fol. Filiformibus &c. GUETT. *Stamp.* 299. DALIB. *Paris* 133. Alsine Segetalis, Gramineis fol. unum latus spectantibus. VAILL. *Paris.* 8. T. 3. f. 3.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

1. Drypis spinosa. Strandse.

Dus komen de byzondere Kenmerken van dit Geslagt voor, het welke maar ééne Soort heeft, die naar een Kroondraagende Doorn- of Distel-Plant gelykt (1). Dezelve is ook Distel met zeer dunne Stekelige Bladen, als die van den Geneverboom, door MORISON getyteld. C. BAUHINUS hadtze *Gekroonde Doorn*, die ongebladerd is, geheten: om dat de Bladen niet dan Stekels schynen te zyn. De Grieksche naam *Drypis* ziet ook op de Stekeligheid van dit Gewas. Het groeit in Moorenland en Italie, aan de Zee-Stranden.

De Heer JACQUIN hetzelve van de Oostenrykse Oevers in zynen Kruidtuin bekomen hebbende, merkt aan, dat hetzelve 's Winters schynt te sterven, doch in 't Voorjaar uit de dorre Stengen nieuwe Takken schiet, die aan 't end met Bloemen gekroond zyn. Het is geheel Reuk- en Smaakeloos. De Bladen zyn Elsvormig en loopen uit in een steekende Doorn. By de Bloemen en aan de Mikken der Takken zynze breeder. De Bloemen, ongesteeld, komen Gaffelswyze voort. Zy zyn roodachtig wit, met groene Kelken. Het Zaadhuisje is als in 't ronde ingesneeden, en gaat dus

(1) Drypis *Syst. Nat.* XII. Gen. 378. p. 221. *Veg.* XIII. Gen. 381. p. 246. GER. *emacul.* 1312. Drypis Italica aculeata. MICH. *Gen.* 24. T. 23. Drypis Theophr. f. Anguillaræ. LOB. *Ic.* 789. TABERN. *Ic.* 144. J. B. *Hist.* III. p. 388. Spina Umbella Fol. vidua. C. B. *Pin.* 388. Carduus Fol. ten. Spinosis &c. MORIS. *Hist.* III. p. 161. S. 7. T. 32. f. 8. JACQ. *Vind.* p. 304. *Hort.* T. 49. *Mant.* 359.

dus waterpas open, bevattende een Niervormig Zaad. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

BASELLA. Beetklim.

Dit Geslagt heeft geen Kelk, maar een zevendeelige Bloem, met twee breeder Slippen tegenover elkander, en deeze Bloem, zig sluitende, maakt eene Bezie, waar in een enkeld Zaad aanrypt.

Drie Soorten, altemaal Oostindische, komen in 't zelve voor, naamelyk

(1) Beetklim *met vlakke Bladen en enkelde Bloemsteelen.* I. *Basella rubra.* Roode.

(2) Beetklim *met Eyronde gegolfde Bladen en enkelde Bloemsteeltjes, langer dan het Blad.* II. *Alba.* Witte.

(3) Beetklim *met Hartvormige Bladen en digt getropte Takkige Bloemsteeltjes.* III. *Lucida.* Glanzige.

Deeze drie Soorten erkent LINNÆUS al te naa

(1) *Basella* Foliis planis, Pedunculis simplicibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 379. p. 221. *Veg.* XIII. Gen. 382. p. 246. Basella. *Hort. Mal.* VII. p. 45. T. 24. *Fl. Zeyl.* 119. GOUAN *Monsp.* 156. Cuscuta Fol. obcordatis. *H. Cliff.* 39. Gandola rubra. RUMPH. *Amb.* V. p. 417. T. 154. f. 2. Solanum tinctorium Zeyl. minus. HERM. *Par.* app. 12.

(2) *Basella* Fol. ovatis undatis &c. Gandola alba. RUMPH. uts. Mirabili Peruvianæ affinis Tinctoria, Betæ folio, scandens. PLUK. *Alm.* 252. T. 63. f. 1.

(3) *Basella* Fol. subcordatis, Pedunculis confertis Ramosis. *Syst. Nat.* XII.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

naa verwant te zyn: doch zy houden, zegt hy, zig bestendig in de Tuinen. Waarschynlyk zal zyn Ed. 'er de Oostindische Moeshoven mede bedoelen, in welken dit Kruid, dat zo wel aan de Kust van Malabar, als op Ceylon en door geheel Water-Indie groeit, tot Moes geteeld wordt. Men noemt het *Beetklim*, om dat de Bladen naar die van de Beete gelyken en dat het een Rankgewas is, klimmende als de Winde, zo men het 'er gelegenheid toe geeft. 't Verschil van de eerste en tweede Soort bestaat niet in de Bloemen, die in beiden witachtig zyn, en uitermaate klein, maar in de Kleur van de Ranken, Steelen en Aders der Bladen, die paarsch zyn, van binnen groen. Tot de tweede wordt een Klimmend Verw-Gewas betrokken, met Beete-Bladen, dat PLUKENET heeft afgebeeld, zynde van Cochinchina afkomstig en de Nagtschade in Gewas nabykomende; doch die Autheur hetzelve in de Comptonsche Tuin te Fulham verzameld hebbende, zegt dat het *Mosachtige hoogroode* geaairde Bloemen heeft, en dat men deeze tot Miniatuur-Verwe gebruikte, niet de Besfen, van welken nogthans door RUMPHIUS verzekerd wordt, dat zy, zwartachtig als Vlierbesfen, een paarsch of Purperrood Sap uitgeeven, 't welk de Vingers en het Linnen kleurt. Van binnen hadt de Plukenetse een Slakhoornachtig Zaad: in die van RUMPHIUS was het rondachtig. Dit zou kunnen samengaan; doch de Ridder hadt te vooren het Gewas, schoon vyf Bloem-

Bloemblaadjes en Meeldraadjes hebbende, tot het Geslagt van *Cuscuta* betrokken, om dat de Kelk en alles overeenkwam (*). Thans heeft het, volgens de bepaling, *geen Kelk* (†); maar aan 't hoofd der Klasse vindt men, dat het geen Bloem (*Corolla*) heeft; en een zesdeeligen Kelk die een Bezie wordt; waar in een Klootrond Zaad (‡). Dit schynt volstrekt tegenstrydig; doch de kleinheid der Bloempjes heeft het onderzoek derzelven duister en zeer ongemakkelyk gemaakt.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

SAROTHRA. Veegkruid.

In dit Geslagt is de Kelk in vyven gedeeld, de Bloem vyfbladig; het Zaadhuisje eenhokkig, driekleppig, gekleurd.

Het bevat maar ééne Soort (1), die den bynaam, als naar de Gentiaan gelykende, voert, komende natuurlyk voor, op drooge Zandvelden in Virginie en Pensylvanie. Buiten Philadelphia vondt KALM dezelve op de Velden, en onder 't

I. *Sarothria Gentianoides.* Gentiaanachtig.

(*) Vid. *Hort. Cliffort.* p. 39.

(†) Vid. *Gen. Plant.* Ed. V. & VI. Item *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 246.

(‡) Corolla nulla, Calyx sexfidus, Sem. unum globosum, Calyce baccato. *Ibid.* p. 155.

(1) Sarothra. *Syst. Nat.* XII. Gen. 380. p. 221. *Veg.* XIII. Gen. 383. p. 247. *Am. Acad.* III. p. 11. KALM. *Itin.* II. p. 253, 273. GRON. *Virg.* 29, 47. Cent. min. spicatum s. Scoparium, Marilandicum novum. PLUK. *Mant.* II. T. 342. f. 4.

IV. Afdeel. VI. Hoofdstuk. *Driewyvige.*

't Kreupelbosch, zeer gemeen. Men betrekt 'er toe, het Nieuwe *Marilandsche Bezemkruid* van PLUKENET. Het is een Kruidje, dat regte gearmde zeer Takkige Stengen heeft die Sappig zyn, met Kleine Elsvormige Blaadjes en geele Bloemen, des morgens alleen bloeijende, waar op een spits, rood Zaadhuisje volgt, met kleine Zaadjes gevuld. Men noemt het 'er, in 't Engelsch, *Ground - Pine*, volgens CLAYTON. Het is zeer verzagtende, en dient, gekookt zynde, Papswyze opgelegd, tot Geneezing van Ontsteekingen en Kneuzingen.

Tot de *Vierwyvigen* overgaande, is daar van het eerste Geslagt.

PARNASSIA. Parnas-Kruid.

Dit heeft den Kelk vyfdeelig, met vyf Bloemblaadjes en vyf Honigbakjes, die Hartvormig zyn, op de kanten gehaaird met Klootronde Topjes: het Zaadhuisje vierkleppig.

I. *Parnassia palustris.* Moerassig.

Maar éene Soort komt 'er in voor(1), welke den naam van *Gras van Parnas* gevoerd heeft, hoewel de Bladen geenszins Grasachtig zyn. Evenwel is het, door geheel Europa, by dee-

(1) Parnassia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 381. p. 221. *Veg.* XIII. Gen. 384. p. 247. *H. Cliff.* 113. R. *Lugdb.* 420. GOUAN *Monsp.* 156. GER. *Prov.* 430. VAILL. *Paris.* TOURNF. *env. Fl. Suec. Lapp. Belg.* &c. Gramen Parnassi albo simplici flore. C. B. *Pin.* 309. Gramen Parnassium. DOD. *Pempt.* 564. Parnassia palustris & vulg. TOURNF. 246. Pyrola rotundifolia palustris, MORIS. *Hist.* III. p. 505. S. 12. T. 10. f. 3.

deezen zonderlingen naam bekend, groeijende alom op Moerasfige plaatfen of vogtige Velden. In onze Nederlanden komt het overvloedig in sommige Hey - Valeijen en aan den Duinkant voor: want ftinkende Poelen of brakke Wateren bemint het niet. Eenige Duitfchers noemen het ook *Weisfer Leberblumen* en de Uplanders, in Sweeden, *Slåtterblomfter*, zegt LINNÆUS. Het is aldaar, in vogtige Velden, zeer gemeen, inzonderheid op de Laplandfche Bergen en in de Wildernisfen, welken het door zyne fraaije Bloemen zeer verfiert. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Tetragynia.*

De gedagte naam zou van een Kruid, op den Berg Parnas groeijende, waar DIOSCORIDES Klyfachtige Bladen aan toefchryft, afkomftig zyn. De Stengetjes, die maar één Blad hebben, van gedagte figuur, 't welk zy als doorbooren, zyn een Voet lang en doen het dus eenigszins naar Gras gelyken. Ieder heeft op den top een Bloem, die vry groot is, wit van Kleur en aangenaam van Reuk. Het maakzel der Bloemen is van binnen zonderling en door TOURNEFORT taamelyk wel in Plaat gebragt. De Bloemfteng draait zig een weinig om, en de Meeldraadjes, eerst het Vrugtbeginzel digt befluitende, breiden zig vervolgens uit.

EVOLVULUS. Kruip-Winde.

Dit Geflagt verfchilt van de Winde door eene Raderachtige, vyfdeelige, niet Klokvormige maar platte Bloem, die een vyfbladigen Kelk heeft.

Het

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vierwyvige.*

Het Zaadhuisje is driehokkig en bevat enkelde Zaaden. De meefte Soorten kruipen of leggen op den Grond, waar van ik het den naam geef. 't Getal is vyf, altemaal Oost- en Westindifche Planten.

I. *Evolvulus Nummularius.* Rondbladige.

(1) Kruip-Winde *met rondachtige Bladen, een kruipende Steng en ongefteelde Bloemen.*

Deeze vindt men op Jamaika en op Barbados, volgens SLOANE, hebbende blaauwe Bloemen. Zy heeft enkelde Bloemen in de Oxelen, volgens BROWN, en is van beiden tot de Winde betrokken geweest.

II. *Gangeticus.* Bengaalfche.

(2) Kruip-Winde *met ftomp Hartvormige, gefpitfte, pluizige, gefteelde Bladen, verfpreide Stengen en eenbloemige Steeltjes.*

In Indie komt deeze voor, die leggende Takkige Stengen heeft van twee Voeten lang en Hartvormige Bladen, dikwils breeder dan een Duim, ftomp met een Puntje. De jonge Bladen en Bloemen zyn zeer ruig.

(3) Kruip-

(1) *Evolvulus* Fol. fubrotundis &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 382. p. 222. *Veg.* XIII. Gen. 385. p. 247. Convolvulus Nummularius. *Sp. Plant.* I. p. 257. Convolvulus minor repens Nummulariæ folio. SLOAN. *Jam.* 58. *Hift.* I. p. 157. T. 99. f. 2. Convolvulus Herbaceus repens &c. BROWN. *Jam.* 153.

(2) *Evolvulus* Fol. Cordatis obtufis &c. *Am. Acad.* IV. p. 306. BURM. *Fl. Ind.* 76.

(3) Kruip-Winde *met ſtomp Hartvormige, gehaairde geſteelde Bladen, verſpreide Stengen en driebloemige Bloemſteeltjes.* IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. III. *Evolvulus Alſinoides.* Muurachtige.

Volgens COMMELYN heet deeze *Viſtum-Clandi*, op Malabar. Hy noemtze Kleine Indiſche Winde, met Bladen van Muur en roodachtige paarſche Bloemen. Hier behoort de zeer kleine Winde van Bisnagar, by PLUKENET afgebeeld. De Heer BURMANNUS heeft een dergelyke ontvangen van Koromandel. Twee ruige Ceylonſche Gewasjes, door den zelfden in Afbeelding gebragt, zyn tot deeze Soort betrokken. Zy zyn leggende of kruipende en hebben de gedaante byna van Muur.

(4) Kruip-Winde *met Lancetvormige Haairige ongeſteelde Bladen, regtopſtaande Stengen en lange driebloemige Bloemſteeltjes.* IV. *Linifolius.* Vlaſchbladige.

Met lange zeer dunne Bloemſteeltjes, die twee Blikjes hebben, en ſmalle Bladen, komt deeze, volgens BROWNE, op Jamaika voor.

(5) Kruip-

(3) *Evolvulus* Fol. obcordatis obtuſis &c. *Fl. Zeyl.* 76. Conv. Fol. ovatis obtuſis, Caule Filiformi. *H. Cliff.* 68. Anagallis hirſuta minor &c. BURM. *Zeyl.* p. 11. T. 6. f. 1. & T. 9. f. 1. Viſtum-clandi. *Hort. Mal.* XI. p. 131. T. 64. Convolvuli minima ſpecies Bisnagarica &c. PLUK. *Alm.* 116. T. 9. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* 77.

(4) *Evolvulus* Fol. Lanceolatis Villoſis &c. *Am. Acad.* IV. p. 306. N. 122. Convolv. Herbaceus erectus &c. BROWN. *Jam.* 152. T. 10. f. 2.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. V. *Evolvulus tridentatus.* Drietandige.

(5) Kruip-Winde *met Liniaal Wigvormige, driepuntige; aan den verbreeden Grondsteun getande Bladen en eenbloemige Bloemsteelen.*

Zeer aartige Blaadjes heeft deeze Soort, in Oostindie groeijende en door den Heer N. L. BURMANNUS in Plaat gebragt. Zy schynt ook een Kruipend Plantje te zyn, van weinig hoogte, doch met windende Stengetjes.

Door den Heer N. L. BURMANNUS zyn nog twee Soorten van dit Geslagt, wier eene Uitgerande Hartvormige, de andere Klyfachtige Blaadjes heeft, uit Oostindie afkomstig, beschreeven en in Afbeelding vertoond (*).

Nu volgen de *Vyfwyvigen* onder de Vyfmannige Kruiden, naamelyk

ARALIA.

De drie eerste Soorten van dit Geslagt, tot de Boomen behoorende, zyn bevoorens, daar ik ook de Kenmerken opgegeven heb*, omstandig beschreeven: des ik slegts de twee volgende nog moet voorstellen.

* II. D. II. STUK, bl. 221, enz.

(4) Ara-

(5) *Evolvulus* Fol. Lineari - Cuneiformibus tricuspidatis &c. Conv. minor procumbens, Acetosellæ fol. &c. PLUK. *Mant.* 117. T. 167. f. 5. Sendera-Clandi. *H. Mal.* XII. p. 133. T. 65. Convolv. Ind. barbatus minor &c. PLUK. *Alm.* 117. T. 276. f. 5. BURM. *Fl. Ind.* p. 77. T. 16. f. 3.

(*) *Fl. Ind.* Tab. 30. f. 1, 2.

(4) Aralia *met een gebladerde Kruidige effene Steng.* IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. IV. *Aralia Racemosa.* Trosdraagende.

Hier maaken de Bloemen en Vrugten geen Kroontjes, waar zyn Troswyze aan 't end der Takken vergaard. 't Is een fraay Gewas, dat op allerley Gronden in Kanada en Noord-Amerika groeit, geevende uit een langen dikken Wortel een knoopige donker paarsche Steng, waar aan dubbeld drievoudige Bladen, die Eyrondachtig en Zaagswyze getand zyn en spits uitloopen. De Steeltjes, uit de Knoopen voortkomende, draagen Bloemen, naar die van den Wynstok gelykende, waar op Bessen volgen, die rood aanrypen, zynde dan zeer aangenaam van Smaak. MUNTING heeft dit Gewas *Angelica Baccifera* genoemd en het onder dien naam afgebeeld,

(5) Aralia *met een byna naakte Steng en twee drievoudige Bladen.* V. *Nudicaulis.* Ongebladerde.

Dit Kruid noemt men in Virginie, alwaar het in

(4) *Aralia* Caule Folioso Herbaceo lævi. *H. Ups.* 70. COLD. *Noveb.* 67. Aralia ex Alis florifera. *H. Cliff.* 113. R. *Lugdb.* 292. Panaces Carpimon s. Racemosa Canadensis. CORN. *Canad.* 74. T. 75. BARR. *Icon.* 705. Christophoriana Canadensis racemosa & ramosa. MORIS. *Hist.* I. p. 9. S. 1. T. 2. f. 9.

(5) *Aralia* Caule subnudo, Foliis binis ternatis. *H. Cliff.* 113. GRON. *Virg.* 34. R. *Lugdb.* 94. Christophoriana. Virg. Sarzæ radicibus &c. PLUK. *Alm.* 98. T. 238. f. 5.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

in 't Gebergte gevonden werdt door den Heer CLAYTON, wegens de Wortelen *Salzaparil*, en een dergelyk, misschien het zelfde, komt op Java voort, volgens den Ridder, die 'er van zegt: De Steng is zeer kort of ontbreekt byna. Het heeft twee lang gesteelde Bladen, die uit vyf getande Vinbladen bestaan, en waar tusschen een ongebladerde Bloemsteng opschiet, welke driedeelig is of drie Kroontjes draagt.

STATICE. Strandkruid.

De Kelk is eenbladig, geheel, geplooid, rappig: de Bloem vyfbladig, in dit Geslagt en het draagt een enkel Zaad; zynde het Vrugtbeginzel, in de Kelk vervat, met vyf Stylen gekroond.

Agttien Soorten, meest Europische, komen 'er in voor, als volgt.

I. * *Statice Armeria.* Anjelier-achtig.

(1) Strandkruid *met enkele Kopbloemige Stengetjes en Liniaale Bladen.*

Dit Kruid, dat men by ons gemeenlyk *Zee-Gras* noemt, om dat het aan den Zeekant van zelf

(1) *Statice* Scapo simplici Capitato. *Syst. Nat.* XII. Gen. 384. p. 222. *Veg.* XIII. Gen. 388. p. 248. *H. Cliff.* 115. *R. Lugdb.* 194. GOUAN *Monsp.* 157. GRON. *Virg.* 150. &c. Limonium aphyllocaulon Gramin globosum. MOR. *Hist.* III. p. 601. S. 15. T. 1. f. 29. Carophyllus mont. major & minor. C. B. *Pin.* 211. Statice. TOURNF. *Inst.* 341. Gramen polyanthemum majus & minus. DOD. *Pempt.* 564. β. Statice Lusitanica Scorzoneræ folio. TOURNF. *Inst.* 341. JACQ. *Hort.* T. 42.

zelf groeijende wordt gevonden, komt op dergelyke plaatfen zeer overvloedig voor in Sweeden; gelyk by ons in Zeeland, op de Stranden; doch het groeit niet minder op de Ooftenrykfe Gebergten, ja zelfs op die der Zuidelyke deelen van Europa, in Languedok en Provence, alwaar men het *le Gazon d'Efpagne* of *d'Olympe* noemt: waarfchynlyk om dat het aldaar, zo wel als hier en elders, tot groene Paden of Terrasfen, of ook tot afperking der Bedden in de Tuinen, gebruikt wordt. Een Zandigen Zouten Grond fchynt het voornaamelyk te beminnen, groeijende dus ook aan den Ryn en Moefel op voggige Velden, zelfs in Boheme en Silezie (*). Eenige noemen 't *bloeijend Zee-Gras*, om zyne fraaije Blommetjes en de naam van *Berg-Anjelier* is 'er, wegens 't gezegde, vry algemeen door de Kruidkundigen aan gegeven; tot dat het door TOURNEFORT, in navolging van de Hiftorie der Planten van Lyons, *Statice* geheten, en onder dien naam in een byzonder Geflagt geplaatst werdt. DODONÆUS hadt het, eenvoudiglyk, *Veelbloemig Gras* getyteld.

VI. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Het Kruid is door zyne Grasachtige ftyve Bladen en Roozekleurige Blommetjes, in Hoofdjes vergaard, zeer bekend; doch in de Tuinen gekweekt

(*) Men vindt het, volgens LINNÆUS, ook in Noord-Amerika, doch by den Heer GRONOVIUS is thans niet deeze maar de volgende Soort aangehaald. Vid. *Fl. Virg.* Ed. 1762, p. 48.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

kweekt heeft het flapper Bladen. Het verschilt aanmerkelyk in grootte: hebbende somtyds de Bloemstengetjes wel een Span hoog; doch dat men tot Grondtapytwerk, Parterres of Veldjes gebruikt, blyft laager. Of dit een weezentlyke Verscheidenheid zy, is duister: maar TOURNEFORT gewaagt van een *Portugeesch Zee-Gras* met Scorzonere- Bladen, welke grysachtig zyn, en dit maakt een weezentlyk verschil uit.

II. *Statice Limonium.* Breedbladig.

(2) Strandkruid *met een gepluimde ronde Bloemsteng en effene Bladen.*

Door geheel Europa, en zelfs in Noord-Amerika, komt dit Kruid aan de Zeekust voor. Men noemt het *Limonium*, welke naam van de Slyk, daar het in groeit, afkomstig schynt. Daar is een groot Limonium, 't welk veel op de Zeeuwsche Schorren, op 't Koegras en andere buitendykse Vogtige Velden, Slikken en Hooilanden, die men oudtyds Bemden en Maerschen plagt te noemen, groeit. Hierom meent LOBEL, dat de Latynsche naam zo veel betekene als *Bemptkruid*, en telt het onder de Bemptplanten, die aan den Zeekant groeijen. De naam van Bempt, Bemd of Beemd, is, na de bedykingen, aan alle vlakke

(2) *Statice* Scapo Paniculato tereti &c. Statice Caule nudo Ramoso. *H. Cliff.* 115. R. *Lugdb.* 119. GOUAN *Monsp.* 157. GER. *Prov.* 340. *Fl. Suec.* 254, 270. GRON. *Virg.* 150, 48. &c. &c. Limonium maritimum majus. *β.* minus Oleæ folio. *γ.* minimum. BOCC. *Sic.* 25. T. 19.

ke groene Landsdouwen bygebleeven. Op zodanige Schorren en Marſen groeit het ook overvloedig aan de Middellandſche Zee; doch aldaar valt eene Verſcheidenheid die veel kleiner is met Madelieven-Bladen, door LOBEL afgebeeld. Een *Allerkleinst Limonium*, naauwlyks vier Duimen hoog, werdt door CASPAR BAUHINUS op een Eilandje, niet ver van Marſeille, gevonden. Behalve die met Olyfbladen kwamen Doktor GERARD de twee gemelde en nog eene andere Verſcheidenheid aan de Zeekust van Provence voor, welke een naakte, gepluimde Steng heeft, met Spatelvormige ſtompe Bladen. Door LINNÆUS zyn twaalf Verſcheidenheden opgetekend, van deeze Soort: ja zyn Ed. zegt, dat byna ieder Zeekust een verſchillend Gewas van dien aart uitlevert. MORISON telt vyfendertig Kruiden onder den naam van *Limonium*, waar van elf de Stengen getakt en met Bladen, vyftien dezelven getakt en ongebladerd, de overigen ongetakte naakte Stengetjes hebben, behoorende deeze meest tot de voorgaande Soort.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

De figuur der Bladen is derhalve verſchillende, doch meest Lancetvormig, en vry breed of Spatelvormig, aan 't end rond: zo dat ik niet begryp, hoe de Engelſchen het *Zee-Lavendel* kunnen noemen: want RAY hadt geen ander in Engeland gevonden dan het Gewoone. DODONÆUS zegt, dat veelen het, wegens de gelykheid der Bloemen en Kroontjes, *roode Valeriaan*

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Vyfwyvige.*

riaan geheten hebben. Die gelykheid is zekerlyk wat ver gezogt. LOBEL verhaalt, dat de Apothekers te Lyons, zeer belachelyk, den Wortel voor *Behen rubrum* fleeten; alzo dat daar te Lande en als voor hunne Voeten groeit. Dezelve is roodachtig, doch de Bladen, welke hy by die van roode Beete vergelykt, zyn bly-groen, met lange roodachtige of rosse Ribben of Steelen. Zy komen alleen by den Wortel voort. Het heeft taaije Stengen van de zelfde Kleur, ongevaar één of anderhalf Voet hoog, verdeelende zig in Takjes, die bezet zyn met éénzydige Pluimen van paarschblaauwachtige Bloemen. Op vogtige zoute Gronden valt het hooger dan op drooge plaatsen. De samentrekkende Smaak, die 'er in heerscht, geeft blyken van eenige nuttigheid, in de Geneeskunde.

III. *Statice incana.* Grys.

(3) Strandkruid *met een gepluimde Bloemsteng; de Bladen Lancetvormig, drieribbig, een weinig gegolfd, spits getipt; de Takjes van de Pluim driekantig.*

Deeze, van FORSKAOHL in Arabie waargenomen, is uit Zaad in de Upsalsche Tuin geteeld. Ik vind 'er echter, in deszelfs Lyst van Egyptische en Arabische Planten, geen gewag van. Professor S. C. GMELIN vondt by Astrachan, aan de Kaspische Zee, een *Statice*, welke

(3) *Statice* Scapo paniculato, Fol. Lanceolatis trinerviis &c. *Mant.* 59, 513.

ke hy *rubella* noemt en dagt misſchien de *inca-na* te kunnen zyn. De Wortelbladen, die den Stoel uitmaaken, waren zeer week, van onderen Wollig en wierden door den Ouderdom van 't Gewas, zegt hy, Bloedrood (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

(4) Strandkruid *met een gepluimde Steng en Spatelvormige ſtompe Bladen.*

IV. *Statice Cordata.* Hartvormig.

De Bladen van deeze Soort zyn ſomtyds langwerpig Hartvormig, met een inſnyding aan 't end, gelyk men een's Menſchen Hart gewoon is af te beelden, ſomtyds alleenlyk ſtomp en Spatelvormig: des zy wel een Verſcheidenheid zou kunnen zyn van het Gewoone Limonium; doch groeit maar een half Voet hoog, voorkomende aan de Oevers der Middellandſche Zee.

(5) Strandkruid *met een gepluimde leggende Steng, de onvrugtbaare Takken naakt omgeboogen; de Bladen Wigvormig.*

V. *Reticulata.* Netswys.

Deeze, die de Takjes Netswyze door elkander gevlogten heeft, groeit op 't Eiland Maltha, als

(*) *Reize durch Rusland.* II. Th. p. 199. Pl. 34.

(4) *Statice* Scapo paniculato &c. SAUV. *Monsp.* 15. ALL. *Nic.* 162. Lim. maritimum minus Fol. Cordatis. C. B. *Pin.* 192. *Prodr.* 99. Lim. min. Cord. BARR. *Ic.* 805.

(5) *Statice* Scapo paniculato proſtrato &c. Limon. minus, Virgulis rectiformiter ſe invicem implicatis. PLUK. *Alm.* 221. T. 42. f. 4, Limon. reticulatum. RAJ. *Hiſt.* 396. BOCC. *Sic.* 82. T. 44.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

als ook in Griekenland en by Montpellier. De Hoogleeraar PALLAS heeft dezelve ook aan de Zout-Meiren, in de Zuidelyke deelen van Siberie, somtyds drie Spannen hoog, aangetroffen.

VI. *Statice Echioides.* Ruuwbladig.

(6) Strandkruid *met een gepluimde, ronde, Steng, die Leedjes heeft, de Bladen ruuw.*

De Bladen van deeze Soort, welke aan de Zeekust van Languedok en Provence groeit, zyn veel kleiner dan die der Madelieven, doch van dergelyke figuur, met oneffenheden, welke dezelven ruuw maaken. Het Stengetje is een Handpalm hoog en heeft de Pluim gewricht met gegaffelde Takjes. De Kelken zyn klein en spits: de Bloemblaadjes uitgerand, bleek blaauw met eene paarsche Streep.

VII. *Speciosa.* Sierlyk.

(7) Strandkruid *met een gegaffelde tweesnydende Steng, Eyronde gespitste Bladen en vergaarde Bloemen.*

VIII. *Tatarica.* Tartarisch.

(8) Strandkruid *met een gegaffelde Steng, de Bla-*

(6) *Statice* Scapo paniculato tereti articulato, fol. scabris. Limon. minus annuum bullatis foliis. MAGN. *Monsp.* 157. T. 156. GOUAN *Monsp.* 157. GER. *Prov.* 340. GAR. 286.

(7) *Statice* Scapo dichotomo ancipiti &c. Limon. Flor. elegantissimis. RAJ. *Hist.* 397. Limonium elatius, Plantaginis foliis &c. ARUM. *Ruth.* 129. Limon. Foliis Lanceol. mucronatis Radicalibus &c. GMEL. *Sib.* II. p. 221. T. 91. f. 1.

(8) *Statice* Scapo dichotomo &c. GMEL. *Sib.* II. p. 223. T. 92. Limonium Or. Plantag. folio, Floribus umbellatis. TOURNF. *Cor.* 25. BOERH. *Lugdb.* I. T. p. 76. Limon. elatius &c. AMM. *Ruth.* 130.

Bladen Lancetvormig gespitst, de Bloemen, overhoeks, van elkander afgezonderd.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Pentagynia.*

De Bladen van deeze beiden gelyken naar die van Weegbree en leggen op den Grond, doch hebben een Doorntje aan 't end: bestaande het verschil, volgens AMMAN, voornaamelyk daar in, dat de eene de Bloemen in Hoofdjes vergaard, de andere Aairswyze geplaatst heeft. Zy zyn in beiden wit. De eerste is, volgens GMELIN, in geheel Siberie gemeen, groeijende dikwils maar een Handbreed, somtyds een Elle hoog. Het Landvolk aan de Irtis gebruikt de gedroogde Bladen in Aftrekzel, als Thee. Zy leggen ook dit Kruid op Wonden en Gezwellen. De andere, die als Kroontjes-Bloemen heeft, valt in Tartarie.

(9) Strandkruid *met een gepluimde Steng en Elsvormige spitse Bladen.*

IX. *Statice Echinus.* Steekend.

Den bynaam heeft deeze van haare steekende Bladen, naar die der Anjelieren gelykende, en een Plag maakende die naar een Egel zweemt. ALPINUS noemde het *Echinus* of andere Boksdoorn.

(9) *Statice* Scapo paniculato, Foliis Subulatis mucronatis. Limon. Fol. Sub. mucron. pungentibus. R. *Lugdb.* 192. Limon. Orient. frutescens. TOURNF. *Cor.* 25. Lim. Cespitosum fol. aculeatis. BUXB. *Cent.* II. p. 18. T. 10. Limon. Græc. Juniperi folio. TOURNF. *Cor.* 25. Echinus f. Tragacantha altera. ALP. *Exot.* 57. T. 56.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. doorn. De Groeiplaats is in de Woestynen van Griekenland en Klein Asie.

X. *Statice flexuosa.* Bogtig. (10) Strandkruid *met een getakte bogtige Steng, geribde Bladen en endelingse Tros-Bloemen.*

Door STELLERUS is deeze in Siberie gevonden en aan GMELIN medegedeeld. Zy heeft de Wortelbladen Eyrondachtig en op de wyze der andere Soorten getropt. De Steng is een Span hoog, bogtig getakt, en getopt met zeer fraaije Bloemhoofdjes, uit gekleurde rood en witte Kelken en kleine blaauwe Bloempjes samengesteld.

XI. *Purpurata.* Gepurperd. (11) Strandkruid *met een eenigermaate gebladerde Steng; de Bladen stomp Eyrond Wigvormig, drieribbig, gespitst.*

De Heer BERGIUS noemt deeze Kaapsche, die hy omstandig beschryft, *Statice peregrina.* Zyn Ed. betrekt 'er toe het *Heesterig Kaapsch Limonium* van RAY, dat naar ons gemeen Europisch gelykt. Ook meent hy, dat het Zee-Gras met een naakte Takkige Steng, welke zo wel als de Bladen ruuw is, van GMELIN, een zelfde

(10) *Statice* Scapo Ramoso flexuoso &c. Stat. Fol. ovalibus muticis nervosis &c. GMELIN. *Sib.* II. p. 217. T. 89. f. 1.

(11) *Statice* Caule subfoliato &c. *Mant.* 59. Statice peregrina. BERG. *Cap.* 80. Limon. Fruticosum Cap. B. Spei, vulgari nostrati simile. RAJ. *Suppl.* 246. GMEL. *Sib.* II. p. 219. BURM. *Fl. Cap. Prodr.* p. 8.

de Plant zy. De Steng is ongevaar een Span hoog. De Kelken en Bloemen zyn paarſchachtig, waar van de bynaam.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(12) Strandkruid *met een laag Heeſterige gebladerde Steng; de Bladen getropt, Wigvormig, glad en ſtomp; de Stengen ſchraalbloemig.*

XII. *Statice minuta.* Zeer klein.

Aan de Middellandſche Zee groeit deeze, een Plantje van naauwlyks een Vinger hoog, met bleekroode Bloemen. Bevoorens was het onder de Verſcheidenheden van 't gewoone Limonium opgeteld.

(13) Strandkruid *met een Heeſterige Steng, die van boven naakt en Takkig is, met ongeſteelde Hoofdjes, en Lancetvormige Scheede-Bladen heeft.*

XIII. *Suffruticoſa.* Heeſterig.

In Siberie groeit deeze Soort, die Stengetjes van minder dan een Voet hoog maakt, zig in Takjes verdeelende, die met Hoofdjes van kleine blaauwe Bloempjes, in Schubbige witte Kelkjes, gekroond zyn. Aan de Zout-Meiren is haare voornaamſte Groeiplaats.

(14) Strand-

(12) *Statice* Caule Suffruticoſo Folioſo &c. *Mant.* 59. Limon. Maritimum minimum. C. B. *Pin.* 192. *Prodr.* 99. Lim. Frut. minimum glabrum. PLUK. *Alm.* 221. T. 200. f. 5. Lim. Sic. folio cordato. BOCC. *Sic.* 64. T. 34.

(13) *Statice* Caule Fruticoſo, ſuperne nudo Ramoſo &c. Stat. Fol. e Lanceolato Linearibus &c. GMEL. *Sib.* II. p. 216. T. 88. f. 2, 3.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(14) Strandkruid *met eene Heesterige gebladerde Steng, eenzaame Bloemen, en Lancetvormige Scheede - Bladen.*

XIV. *Statice monopetala.* Houtig.

De Stengbladen zyn Liniaal of zeer smal in deeze Soort, welke Houtig is, volgens BOCCONE en op Sicilie groeit. Dikwils komen 'er Gallen aan voor, die door het steeken van Insekten veroirzaakt zyn (*). Zy hebben somtyds de grootte van een Eikel. De Wortel van dit Kruid is ontzaglyk groot, hebbende somtyds de dikte en langte van eens Menschen Been, en van binnen zo rood zynde als Brasilie-Hout. Niettemin spreidt hetzelve zig daar van slegts Takswyze langs den Grond uit, als het Varkens-Gras, met Bladen naar die van den Olyfboom

(14) *Statice* Caule Fruticoso folioso &c. Stat. Fol. Caule Lanc. Linearibus. *H. Cliff.* 116. R. *Lugdb.* 192. Limonium Lignosum Gallas ferens. BOCC. *Sic.* 34, 35. T. 16, 17.

(*) *Gallas sæpe fert ex Phalæna.* REAUM. *Ins.* III. T. 39. f. 1-4: zegt LINNÆUS, in *Spec. Plant.* Ed. II. p. 396. REAUMUR spreekt, wel is waar, van zodanige Gallen, die op 't Eiland Cyprus gevonden waren, en hem uit Egypte bezorgd, zittende aan een Soort van *Limonium*: maar het onvolkomen Uiltje, dat hy 'er by afbeeldt, hadt zekerlyk dezelven niet veroirzaakt, en hy kon niet onderscheiden, of het Insekt, dat hy 'er binnen vondt, een Rupsje ware dan een Wormpje. Ook was het gezegde Uiltje niet kenbaar. Waarschynlyker is derhalve de gissing *in Hort. Cliffortiano*, dat deeze Gallen, gelyk die van andere Gewassen, uit het steeken van Wespen voortkomen. Zie het Hoofdstuk van de *Gall-Wespen*, in het I. DEELS. XII. STUK, van deeze myne *Nat. Historie*, bladz. 107, enz.

boom of van *Zee-Porselein* gelykende. De Bloemen zyn vry groot, als die der blaauwe Syring, gelyk gedagte Autheur aanmerkt, en bestaan slegts uit één Blaadje, even als in het *Portugeesche Strandkruid* met veeldeelige Bladen, van TOURNEFORT. Onder den zelfden bynaam geeft FORSKAOHL een Soort van dit Geslagt, by Alexandrie in Egypte groeijende, op, welke nader scheen overeen te komen met de voorgaande Siberische.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

(15) Strandkruid *met een Heesterige gebladerde Takkige Steng en Elsvormige Bladen.*

XV. *Statice Aurea.* Goudkleurig.

Deeze heeft de Bloemkelken Goudgeel, waar van de bynaam. Het Kruid is door AMMAN afgebeeld en was op Bergvelden in Siberie gevonden door den Heer GMELIN, die het onder den naam van *Limonium met Kali-Bladen* beschryft. De Wortel is maar een Schryfpen dik en heeft een Bloedkleurig rooden Bast, van binnen wit zynde, zoet van Smaak. In alle Kelkjes, byna, kwamen hem roode Wormpjes voor.

(16) Strandkruid *met een Heesterige Takkige Steng, de Takjes Schubbig, door Kafjes, die met een Haairtje getipt zyn.* In

XVI. *Ferulacea.* Deelbladig.

(15) *Statice* Caule Frut. Folioso Ramoso &c. GMEL. *Sib.* II. p. 218. Limonium Marit. hum. Ephedræ facie &c. AMMAN *Ruth.* 132. T. 18. f. 2.

(16) *Statice* Caule Frut. Ramoso &c. Limonium Ferulaceo Folio. GRISL. *Lus.* MORIS. *Hist.* III. S. 15. T. 1. f. 23. PLUK. *Alm.* 221. T. 28. f. 4.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

In Barbarie, Portugal, Spanje, komt deeze Soort voor, die de Stengen rondachtig byna Houtig en gepluimd heeft, zonder Bladen; de Takken Draadachtig dun, en Schubswyze bekleed met zeer kleine Kafjes: de Bladen fyn verdeeld: de Bloemen eenigermaate op elkander leggende, opftygende, eenzydig, geel van Kleur.

XVII. *Statice Pruinosa.* Rypig.

(17) Strandkruid *met een bogtige, Takkige, Zemelige Steng.*

Deeze is, door den vermaarden SHAW, in Afrika gevonden en befchreeven; doch hy heeft de Takjes voor Blaadjes aangezien, zegt LINNÆUS. SHAW zegt, dat de Blaadjes grys wit zyn, als waren zy met Suiker beftrooid. LINNÆUS zegt, dat het geheele Kruid Zemelig is; 't welk dan ook de Blaadjes influit. Zyn Ed. voegt 'er by, dat SHAW 'er een fchoon roode Vrugtmaaking aan toefchryft. Die Autheur zegt, de Bloem is fraay en fchoon rood, en aan den Stam komen Galnooten voort, van een ovaale figuur, met verfcheide gaatjes.

XVIII. *Sinuata.* Uitgehoekt.

(18) Strandkruid *met een Kruidige Steng; de Wor-*

(17) *Statice* Caule flexuofo Ramofo Furfuraceo. *Mant.* 59. Limonium Galliferum Fol. cylindraceis. SHAW. *Afr.* N. 369.

(18) *Statice* Caule Herbaceo &c. Statice Fol. Caulinis decurrentibus. *H. Cliff.* 116. Limonium peregrinum Foliis Asplenii. C. B. *Pin.* 192. Limonii fpecies. RAUW. *Itin.* 313. T. 314. *Limon.* Rauwolfianum. CLUS. *Cur.* T. p. 63. *β.* Li-

Wortelbladen overhoeks Vinswyze uitgesneeden; de Stengbladen drievoudig, driekantig, Elsvormig, afloopende. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Deeze zeer fraaije Soort groeit in de Levant en voorts langs de Middellandfche Zee, inzonderheid op de Kusten van Sicilie. Zy komt, met het gemeene Limonium, op vogtige Velden voor in Paleftina, by de Stad Joppe, alwaar men de Bladen van beiden met Azyn, als Salade nuttigt. CLUTIUS vondt ze by Mallaga en bragt het Zaad in Holland over; waar door het in de Kruidtuinen voortgeteeld werdt. Immers datzelve bevondt CLUSIUS met het *Rauwolfifche Limonium* overeenkomftig; gelyk hy 'er dan ook de Afbeelding en befchryving van medegedeeld heeft. Het is voor eenige Jaaren, door MARTYN, fierlyk in Plaat gebragt.

De Wortelbladen gelyken zeer naar die van 't Kruid dat men Hertstonge noemt, en hebben een aanzienlyke langte. De Steng, om laag rond, verdeelt zig in Takken, die fmalle Bladen hebben, welke langs dezelven afloopen. De Takken zyn als met gehakkelde Vliezen gevleugeld en loopen uit in Hoofdjes, van drie, vier, vyf of zes, eenbladige, Trechterachtige Bloemen, van blaauwe Kleur, die door het droogen niet verdwynt; gelyk ik bevind in myn Exemplaar van deeze Plant. CLUSIUS kreeg 'er

Limon. Africanum &c. MART. *Cent.* T. p. 48. γ. Limonium Caulibus alatis &c. SHAW. *Afric.* N. 363.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

'er eenigen, die door een Boomkweeker by Kadix in Spanje verzameld waren.

Twee Verscheidenheden zyn door LINNÆUS opgegeven, waar van de eene de Bladen onverdeeld of minder uitgehoekt en ruig, de Bloemen bleek geel heeft, met paarsche Kelken: de andere de Vleugels der Stengen en Takken niet gehakkeld, Bladen als de eerste en spitsere geelachtige Kelken heeft. Deeze is de *Elkhaddah* der Arabieren, zegt SHAW, die dezelve in Barbarie heeft gevonden.

Door FORSKAOHL zyn drie nieuwe Soorten, van dit Geslagt, waargenomen. De eene, die hy *Statice Axillaris* noemt, hadt een Heesterige gebladerde Steng, gegaffelde Bloempluimen in de Oxelen en regtopstaande getropte Bloemen. Een andere, genaamd *Cylindrifolia*, hadt een Heesterige, gebladerde, Takkige Steng, van een Voet hoog, na 't afvallen der Bladen, die Cylindrisch en gespitst waren, geschubd blyvende. Een derde, *Statice aphylla* gedoopt, hadt een Takkige, gewrichte, gegolfde geknobbelde Steng, geheel Bladerloos. Deeze laatste groeide overvloedig in de Woestynen by de Grafsteden van Alexandria in Egypte: de eerste by Lohaja in Arabie; de tweede by Mocha op den Kleijigen Zee-Oever.

LINUM. Vlasch.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt van Kruiden zyn; de Kelk en Bloem beiden vyf-

vyfbladig: het Zaadhuisje vyfkleppig met tien Holligheden, bevattende enkelde Zaaden.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Het bevat twee-en-twintig Soorten, waar van de eerste zestien de Bladen overhoeks of beurtlings; de zes laatsten gepaard of tegenover elkander geplaatst hebben.

(1) Vlasch *met de Kelken en Zaadhuisjes gespitst, de Bloemblaadjes gekarteld, de Bladen Lancetvormig overhoeks; de Steng byna eenzaam.*

I. *Linum usitatissimum.* Allergemeenst.

Deeze Soort levert het gewoone *Vlasch* uit, dat in de middelste en Oostelyke deelen van Europa, als ook in onze Nederlanden, jaarlyks overvloedig uit Zaad geteeld wordt. Zy groeit van zelf in de Zuidelyke deelen onder 't Koorn; doch, zelfs in Switzerland, kwam zy HALLER voor, geen inlandsch Kruid te zyn, komende waarschynlyk hier en daar in 't wilde op, uit gevallen Zaad. Het Wilde, immers, gelykt het tamme Vlasch volkomen. De oirsprong zou misschien uit Afrika kunnen zyn. De Grieken noemen 't *Linon*, de Latynen *Linum*, de Itali-

(1) *Linum* Calycibus Capsulisque mucronatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 385. p. 223. *Veg.* XIII. Gen. 389. p. 249. *H. Cliff.* 114. R. *Lugdb.* 433. *Phil. Bot.* 261. *H. Ups. Mat. Med.* &c. &c. Linum Arvense &c. β. sativum. C. B. *Pin.* 214. γ. Linum sativum humilius &c. BOERH. *Lugdb.* I. p. 284. δ. Lin. sat. latifol. African. Fructu majore. TOURNF. *Inst.* 339.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

liaanen en Spanjaarden *Lino*, de Franſchen *Lin*; de Engelſchen *Flax*, de Duitſchers *Flachs*, waar van onze benaaming haare afkomst heeft.

Vyfwyvige. Het maakt, uit een Vezeligen Wortel, ronde Stengetjes, van één of twee Voeten hoog, ongeregeld bezet met Blaadjes, van een Duim lang, Lancetvormig, ſpits en groen, zeer glad. Op den top heeft het ſchoon Hemelſchblaauwe Bloemen, op enkelde Steeltjes, die veelal aan Takjes groeijen, welke gebladerd uit de Oxels der bovenſte Bladen ſchieten. Daar op volgen ronde Zaadhuisjes, met platte, gladde, bruine, wederzyds ſpitſe Zaadjes.

De nuttigheid van dit Kruid is ongemeen. De Vezelachtigheid van deszelfs Stengetjes maakt het binnenſte daar van, door zekere bereiding, die men braaken noemt, bekwaam voor de Weveryën van het Linnen, welks menigvuldig gebruik om het Lighaam zuiver te houden en tot den opſchik der Vrouwsperſoonen, t'over bekend is. Ook weet men, hoe, van het afgeſleeten Linnen, de Vodden ſtrekken tot het thans in de Samenleeving zo onontbeerlyke Papier, dat de Grondſlag der Geleerdheid, het Werktuig der Correſpondentie en de As is, waar op de Koophandel draait. Ondertusſchen wordt op de Eilanden aan de Middellandſche Zee en in de Levant, zo TOURNEFORT verhaalt, het Vlaſch alleenlyk gezaaid, om de Olie uit het Zaad, welke men aldaar tot de Spyzen gebruikt. Die Olie is ongemeen verzagtende, en

en dient derhalve, inwendig, tegen 't Graveel, den Rooden Loop, Bloedſpuuwing en alle Kwaalen, die uit ſcherpe Stoffen ontſtaan, mids men 'er een groote veelheid van inneeme. In Klyſteeren wordt zy byna altoos gedaan. Uitwendig gebruikt menze, om plaatſen, waar men zig aan 't Vuur of gloeijend Yzer gebrand heeft, te beſtryken. De Schilders mengen hunne Verwen met gekookte Lyn-Olie: de Drukkers Inkt wordt van dezelve gemaakt: men brandtze in Lampen, enz. Het Zaad op zig zelve, of het Meel daar van, kan gegeten worden, gelyk, by gebrek van Koorn, wel geſchied is; doch het valt zwaar om te verteeren. De Lynkoeken, waar de Olie is uitgeperst, ſtrekken tot goed Voedzel voor het Rundvee.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

(2) Vlaſch *met de Kelken en Zaadhuisjes ſtomp: de Bladen overhoeks Lancetvormig effenrandig.*

II. *Linum perenne.* Overblyvend.

Deeze overblyvende Soort van Vlaſch, valt in Siberie als ook in Engeland; maar de Stengen van het Siberiſche waren opſtaande, die van het Engelſche leggende zegt de Ridder, en vraagt of dit altoos plaats hebbe? RAY zal zyn Ed.

(2) *Linum* Calycibus Capſulisque obtuſiusculis &c. MILL. *Dict.* T. 166. f. 2. *H. Ups.* 72. *H. Cliff.* 114. R. *Lugdb.* 434. GOUAN *Monsp.* 158. Linum perenne majus cœruleum. MORIS. *Hiſt.* II. p. 573. Linum ſylveſtre cœrul. perenne erectius &c. RAJ. *Angl.* III. p. 362.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Vyfwyvige.*

Ed. aanstonds beantwoorden, uit zyne aanhaaling, hier onder geplaatst, alwaar dezelve het den naam geeft van Wild overblyvend Hemelschblaauw Vlasch, *dat regter op staat*, enz. zeggende, dat het overvloedig groeit op de Heuvelen en aan de kant der Bouwlanden by Cambridge.

III. *Linum Viscosum.* Kleverig.

(3) Vlasch *met Lancetvormige, Haairige, vyfribbige Bladen.*

Deeze Soort groeit op de Gebergten van Lombardie, als ook by Augsburg en elders in Duitschland.

IV. *Hirsutum.* Ruig.

(4) Vlasch *dat de Kelken ruig, gespitst, ongesteeld, overhoeks geplaatst heeft, zo wel als de Bladen, maar die aan de Takken gepaard.*

Op verscheide hooge drooge Velden, zo in Oostenryk als in Tartarie, groeit deeze Soort van Vlasch, welke byna van hoogte als het Gemeene is, met dikke, ruige Steelen en Bladeren.

(5) Vlasch

(3) *Linum* Foliis Lanceolatis, Pilosis, quinquenerviis. Lin. sylv. latifol. Caule Viscoso, Flore rubro. C. B. *Pin.* 214. RAJ. *Hist.* 1074.

(4) *Linum* Calycibus hirsutis &c. Linum sylv. latifol. hirsutum cœruleum. C. B. *Pin.* 339. MORIS. *Hist.* II. p. 573. S. 5. T. 26. f. 5. RAJ. *Hist.* 1073. Linum sylvestre latifolium. CLUS. *Hist.* I. 317. Lin. sylv. primum. PANN. 298. T. 299. KRAM. *Austr.* 86.

(5) Vlasch *dat de Kelken gespitst heeft, de Bladen Lancetvormig, verstrooid, gestrekt, ruuw en puntig, de Steng rond en van onderen getakt.* IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. V. *Linum Narbonensa.* Narbonsch.

Deeze Soort groeit in dat gedeelte van Europa, 't welk men oudtyds *Gallia Narbonensis* plagt te noemen; naamelyk in Languedok en Provence. Het heeft de Stengetjes een Voet hoog, Houtig: de Bladen donker groen, zeer scherp gepunt: de Bloemen groot, Hemelschblaauw, in Kroontjes.

(6) Vlasch *met gespitste Kelken, en verstrooide Borstelig Liniaale Bladen, die naar agteren ruuw zyn.* VI. *Tenuifolium.* Dunbladig.

Agt

(5) *Linum* Calycibus acuminatis &c. Lin. sylv. cœrul. folio acuto. C. B. *Pin.* 214. *Prodr.* 107. Lin. sylv. angustif. cœrul. amplo flore. MAGN. SAUV. GOUAN *Monsp.* 158. GER. *Prov.* 420.

(6) *Linum* Cal. acuminatis, Fol. sparsis &c. Lin. perenne Fol. angustioribus. HALL. *Helv.* 371. Lin. sylv. angustifolium Flore magno. C. B. *Pin.* 214. Lin. sylv. V. angustif. CLUS. *Hist.* I. p. 318. *β.* Lin. sylv. angustif. Fl. magno intense cœr. TOURNF. *Inst.* 340. *γ.* Fl. magno violaceo. *Ibid.* *δ.* Lin. purp. distincto. *Ibid.* *ε.* Fl. magno cœr. & velut cinereo. *Ibid.* Lin. sylv. V. angustif. aliud genus. CLUS. *Hist.* I. p. 318. *ζ.* Lin. sylv. ang. Fl. dilute purp. vel carn. C. B. *Pin.* 214. Lin. Oxyph. multicaule. BOCC. *Mus.* II. p. 169. T. 125. *η.* Linaria Capill. folio altera. C. B. *Pin.* 213. *θ.* Lin. angustifolium album &c. TOURNF. *Inst.* 340. *ι.* Lin. sylvestre angustioribus & densioribus foliis, fl. minore. C. B. *Pin.* 214. Lin. Fol. altern. Linearibus &c. SCOP. *Carn.* 69

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

Agt Verscheidenheden heeft LINNÆUS opgegeven van deeze Soort, die op drooge Velden in Vrankryk en Switzerland haare Groeiplaats heeft, hoewel men ze in Languedok en Provence, ja zelfs in Karniolie en in Oostenryk ook aantreft. De Ridder wil echter thans, dat men de Vierde daar van zal uitsluiten. De Kleur der Bloemen, die of hoog blaauw, of paarschachtig, of bleekblaauw en zelfs Vleeschkleurig zyn, maakt het meeste verschil in deezen. De Heer FORSKAOHL vondt een dunbladig Vlasch, met geele Bloemen, in Arabie. Volgens HALLER geeft de Houtige Wortel veele Stengetjes van een Voet hoog, die Heesterachtig en gearmd zyn, met zeer smalle, dikachtige Bladjes en de Kelken zyn gebaard. LINNÆUS noemtze Eyrond, zeer gespitst, en, gelykerwys de Bladen, met kleine Stekeltjes Zaagswyze getand.

VII. *Linum Gallicum,* Fransch.

(7) Vlasch *met gespitste Elsvormige Kelken; Liniaal Lancetvormige overhoekse Bladen: tweebloemige Steeltjes van de Pluim en byna ongesteelde Bloemen.*

Deeze byzondere Soort groeit in Bosschen van Languedok en Provence. Somtyds heeft dezelve drie, somtyds vyf Stylen op 't Vrugtbeginzel.

(8) Vlasch

(7) *Linum* Calycibus Subulatis acutis &c. Lin. sylv. minus Flore luteo. C. B. *Pin.* 214. Lin. Fol. lineari-lanceol. SAUV. *Monsp.* 53. Lin. Cal. acutis. GOUAN *Monsp.* 159. GER. *Prov.* 421. Tab. 16. Fig. 1.

(8) Vlafch *met Eyronde, fpitfe, ongedoornde Kelken: de Bladen Lancetvormig, de onderften gepaard.* IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. VIII. *Linum Maritimum.* Zeekants.

Deeze, die het *Wilde Vlafch* is van DODONÆUS, groeit aan den Zeekant in Italie, Provence en Languedok; doch ook op het Gebergte van Baden in Ooftenryk. Zy gelykt vry veel naar het Tamme Vlafch, maar de Bloemen zyn geel. Ook heeft zy veel overeenkomst met de voorgaande Soort.

(9) Vlafch *met geronde ftompe Kelken, Liniaale fpitsachtige Bladen en neergeboogen Stengen.* IX. *Alpinum.* Alpifch.

Behalve de Vierde wordt hier ook t'huis gebragt de Eerfte verfcheidenheid van het Dunbladige Vlafch, hier voor befchreeven. Naar de volgende gelykt deeze Soort zeer, maar de Stengen hellen en de onderfte Bladen zyn Schubswys'

(8) *Linum* Calycibus ovatis acutis muticis &c. Linum Caule fimplici &c. *H. Cliff.* 114. R. *Lugdb.* 434. GOUAN *Monsp.* 159. GER. *Prov.* 419. KRAM. *Auftr.* 87. Linum maritimum luteum. C. B. *Pin.* 214. Lin. luteum Narbonenfe. J. B. *Hift.* III. p. 454. Linum fylveftre. DOD. *Pempt.* 534.

(9) *Linum* Calycibus rotundatis obtufis &c. *Sp. Plant.* 1672. JACQ. *Vind.* 229. Lini tenuifolii, Var. β. prima. *Sp. Plant.* 398. Linum fylv. perenne cœruleum, noftras. RAJ. *Hift.* 1073. Lin. perenn. min. cœruleum. MORIS. *Hift.* III. p. 573. N. 4. Lin. fylv. quint. anguftif. alt. CLUS. *Hift.* I. p. 318. Lini tenuif. Var. quarta.

IV. AFDEEL VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.* wys' omgeboogen. 't Geheele Gewas is effen met eenvoudige ronde Stengetjes, die byna op den Grond leggen. De Bladen klimmen op: de Bloemen zyn blaauw en niet klein. Het groeit op de Oostenrykse Bergen.

X. *Linum Austriacum.* Oostenryks. (10) Vlasch *met geronde stompe Kelken, en Liniaale spitse regtachtige Bladen.*

Van dit Neder-Oostenrykse Vlasch, dat op den Kalenberg en anderen groeit, zyn de Stengen korter dan in 't gewoone, de Bladen verspreid; de Bloemen voor 't bloeijen knikkende; de Kelken Eyrond, stomp.

XI. *Virginianum.* Virginisch. (11) Vlasch *met spitse Kelken overhoeks, de Zaadhuisjes stomp; een Draadachtige Pluim; Lancetvormige overhoekse Bladen; de Wortelbladen Eyrond.*

In Virginie en Pensylvanie groeit deeze Soort; die geele Bloemen heeft, ongevaar een Voet hoog.

XII. *Flavum.* Geel. (12) Vlasch *met byna Zaagtandige ruuwe, Lan-*

(10) *Linum* Cal. rotund. obtusis &c. Lin. sylv. angustif. Fol. rarioribus. C. B. *Pin.* 214. Lin. sylvestre secundum. TABERN. *Ic.* 322. *Mant.* 359. KRAM. *Austr.* 87.

(11) *Linum* Calycibus acutis alternis &c. Lin. Ramis Foliisque alternis &c. GRON. *Virg.* 35, 48.

(12) *Linum* Calycibus subserrato-scabris &c. *Mant.* 360. Lin. sylv. latifol. luteum. C. B. *Pin.* 214. Linum latif. luteum. J. B. *Hist.* III. p. 454. Lin. sylv. tert. latifol. CLUS. *Hist.* I. p. 317. *Pann.* 301. KRAM. *Austr.* 87. *Mant.* 360.

Lancetvormige naauwlyks gesteelde Kelken: in een Pluim van gegaffelde Takken. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Deeze heeft, aan de Blaadjes, wederzyds een Stip: de Kelk is hoekig: de Bloemblaadjes zyn geel met Saffraankleurige Streepen. De Groeiplaats is in Oostenryk, Karniolie, Languedok en elders.

(13) Vlasch *met Elsvormige Kelken en Lancetvormige gestrekte gespitste Bladen, die aan de kanten ruuw zyn.* XIII. *Linum strictum.* Gestrekt.

In Languedok, Spanje en op Sicilie, groeit dit Kruid, dat tot het Steenzaad is betrokken geweest door C. BAUHINUS. 't Gelykt inderdaad niet weinig naar hetzelve, volgens de Afbeelding van de *Passerina* met Vlaschkruid-Bladen by LOBEL, welke door J. BAUHINUS is aangehaald. De Bloemen zyn Tuilachtig vergaard: de Kelken eens zo lang als het Zaadhuisje, daar in vervat.

(14) Vlasch *met Liniaale spitse ruuwe Bladen en laag Heesterige Stengen.* XIV. *Suffruticosum.* Heesterig.

(13) *Linum* Calycibus Subulatis &c. Lin. Fol. asperis &c. MAGN. *Monsp.* 164. GOUAN. 159. GER. *Prov.* 421. Lithosp. Linariæ folio Monspel. C. B. *Pin.* 259. Passerina Lobelii. J. B. *Hist.* III. p. 455. Passerina Linariæ folio. LOB. *Ic.* 411.

(14) *Linum* Fol. linearibus acutis scabris &c. Linum angustifolium Fruticosum Valentinum. TOURNF. *Inst.* 340.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

In 't Ryk van Valence, dat tot Spanje behoort, groeit deeze, volgens den vermaarden Kruidkenner TOURNEFORT.

XV. *Linum Arborenm.* Boomachtig.

(15) Vlasch *met Wigvormige Bladen en Boomachtige Stengen.*

ALPINUS kreeg van 't Eiland Kandia, onder den naam van Boomachtig Vlasch, een Tak van een Plant, welke de Bloemen, Vrugten en Zaaden, volmaakt naar die van Vlasch gelykende, hadt. Zy is, zegt hy, Boomachtig, hebbende tengere ronde Takken, scheef gestrekt en zwart van Bast: met Bladen als die der Myrthen byna geheel bedekt, en aan de toppen Bloemen draagende, die geel van Kleur en zeer bitter waren. De Vrugt, van grootte als Cicers, bevatte vier Zaaden, aan die van het Vlasch volkomen gelyk. 't Gewas groeit, volgens LINNÆUS, ook in Italie.

XVI. *Campanulatum.* Klokbloemig.

(16) Vlasch, *welk het Grondstuk der Bladen, wederzyds, Klierig gestippeld heeft.*

Tot de Klokjes is deeze betrokken geweest: want de Bloem heeft eene alszins Klokvormige fi-

(15) *Linum* Fol. Cuneiformibus, Caul. Arborescentibus. ALP. *Exot.* 19. T. 18.

(16) *Linum* Fol. basi utrinque &c. GOUAN *Monsp.* 159. GER. *Prov.* 420. Lin. sylv. luteum Fol. subrotundis. C. B. *Pin.* 212. Rapunculus nemor. angustif. *Id.* 93. Camp. lutea, Linifolia Montis Lupi. LOB. *Ic.* 414. Campanula Linifolia lutea. J. B. *Hist.* II. p. 817.

figuur. Men vindt het Kruid op den Berg van St. Loup by Montpellier, als ook in de Zuidelyke deelen Provence. De Stengetjes zyn maar een Vinger lang, hoekig en loopen dikwils aan 't end uit in drie groote gesteelde Bloemen, met Lancetvormige spitse Kelken. De onderste Bladen zyn breed en rondachtig; de bovensten als die van Vlasch: de Bloemen geel. IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Pentagynia.*

(17) Vlasch *met gepaarde Lancetvormig Liniaale Bladen, de endbloemen gesteeld.* XVII. *Linum Africanum.* Afrikaansch.

Deeze Soort, in de Leidsche Akademie Tuin zig bevindende, was uit Afrika afkomstig.

(18) Vlasch *met de Bladen by de Bloemen Lancetvormig en gepaard, de Bloemen overhoeks en ongesteeld, met Kelken zo lang als de Bladen.* XVIII. *Nodiflorum* Knoopbloemig.

Op Kleijige Velden van Italie groeit deeze, die de Stengen hoekig, effen, in twee of drieën gedeeld heeft; de Bladen wederzyds van agteren met een bruine Klier, die aan de Stengen overhoeks en Lancetvormig, aan de Takken

(17) *Linum* Foliis oppositis lineari - Lanceolatis &c. *R. Lugdb.* 434. Lin. Africanum luteum Fol. conjugatis. BOERH. *Lugdb.* I. p. 284.

(18) *Linum* Fol. Floriferis oppositis Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 114. Linum luteum ad singula Genicula floridum. C. B. *Pin.* 214. MORIS. *Hist.* II. p. 574. S. 5. T. 26. f. 11. Lin. luteum sylv. latifolium. COL. *Ecphr.* II. p. 79. T. 80.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. XIX. *Linum Catharticum.* Purgeerend.

ken smaller en gepaard: de Bloemen geelachtig, met een Bladerigen Kelk.

(19) Vlasch *met gepaarde Eyrond Lancetvormige Bladen, gegaffelde Stengen en spitse Bloemblaadjes.*

Op de Velden der Noordelyke deelen van Europa niet alleen, maar ook in Pruisfen, Oostenryk, ja zelfs in Languedok en Provence, groeit deeze Soort, welke men *Purgeer-Vlasch* noemt. Men vindt het in onze Nederlanden in de Zalliker Waard, volgens den Heer DE GORTER. In Switzerland is niets gemeener op de Gras-Landen, volgens den Heer HALLER. Men vindt het by weinigen goed afgebeeld, dan by J. BAUHINUS en by LOESEL.

Het Plantje groeit naauwlyks een Handbreed hoog en heeft rondachtige Wortelblaadjes, de bovensten smaller en de Bloemblaadjes, die wit of bleek geel zyn, spits; 't welk, benevens de kleinte der Bloempjes, hetzelve van de andere Soorten onderscheidt. Het Loof is uitermaate bitter en dient tot een Purgeermiddel voor 't Landvolk. Een Handvol, daar van, een nagt ge-

(19) *Linum* Fol. opp. ovato - lanceolatis, &c. *H. Cliff.* 114. R. *Lngdb.* 434. GOUAN *Monsp.* 160. GER. *Prov.* 419. GORT. *Belg.* 90. KRAM. *Austr.* 87. *Fl. Suec.* 255, 271. *Mat. Med.* 157. Linum Pratense Floribus exiguis. C. B. *Pin.* 214. Alsine verna glabra Flor. umbellatis albis vel potius Lin. minimum. J. B. *Hist.* III. p. 455. Spergula bifolia Lini Capitulis. LOES. *Pruss.* 261. T. 86.

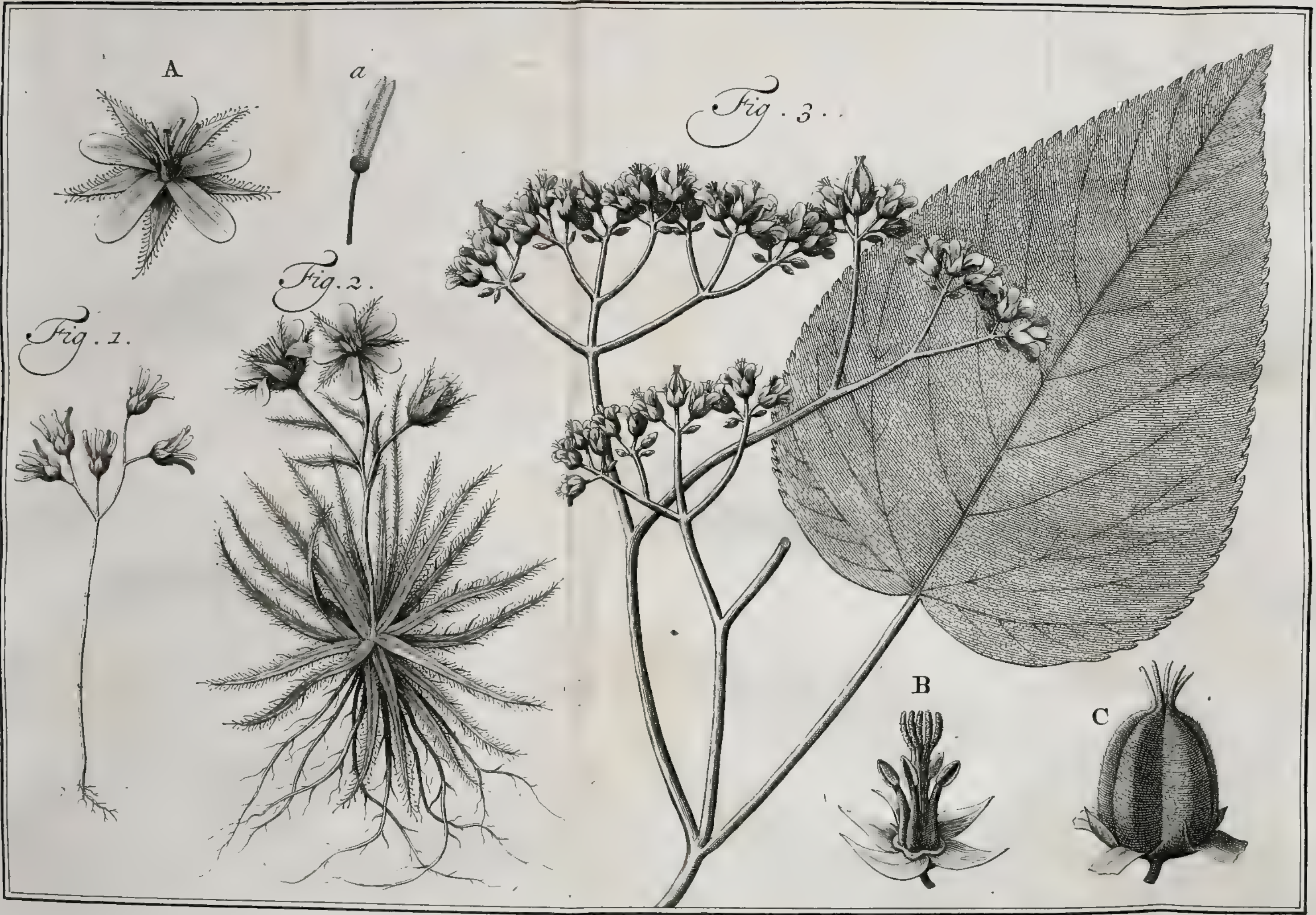
A
a
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
B
C

a
Fig. 2.

getrokken in Wey of Water, dat men 's morgens inneemt, doet zagtelyk afgaan, en even 't zelfde kan men doen met een vierde Loots van 't gedroogde Kruid.

XX. *Linum Radiola.* Gestraald.

(20) Vlasch *met gepaarde Bladen, een gegaffelde Steng; de Bloemen viermannig en vierwyvig.*

Wegens de gelykenis van de Vrugt naar die van 't Vlasch, noemde MICHELIUS dit kleine Kruidje *Linocarpum*. Anderen hebben het *Linoides* geheten en VAILLANT *Chamælinum*, dat is Laag Vlasch. Om dat de Zaadhuisjes, open geborsten, zig met hunne Hokjes Raderachtig gestraald vertoonen, gaf DILLENIUS 'er den naam aan van *Radiola*. Niettegenstaande het in getal der Vrugtmaakende deelen van dit Geslagt afwykt, oordeelt de Ridder, dat het daar toe behoore. Het heeft vier Meeldraadjes, vier Stylen, vier Bloemblaadjes en agt Hokjes in de Vrugt. De Bladen, naar die van Muur gelykende, zyn naauwlyks grooter dan een Speldekop en de Zaadjes byna onzigtbaar, zonder Mikroskoop. 't Geheele Plantje, dat zeer Takkig is, groeit naauwlyks een halven Vinger hoog. De En-

(20) *Linum* Fol. oppositis &c. *H. Cliff.* 114. R. *Lugdb.* 434. *Fl. Suec.* 256, 272. GORT. *Belg.* 91. OED. *Dan.* 178. Chamælinum vulgare. VAILL. *Paris.* 33. T. 4. f. 6. Linocarpum Serpilli folio. MICH. *Gen.* 23. T. 21. Radiola vulg. Serpillifolia. RAJ. *Angl.* III. p. 161. T. 15. f. 8. Polygon. minimum, f. Millegrana minima. C. B. *Pin.* 282. LOB. *Ic.* 482.

IV. Afdeel VI. Hoofdstuk. *Vyfwyvige.* Engelschen noemen het *Allseed*, als byna geheel uit Zaad bestaande, en het behoort tot het zogenaamde *Duizendgrein.* De Groeiplaats is op vogtige Zandgronden, door geheel Europa, als ook in onze Nederlanden, doch niet algemeen.

XXI. *Linum quadrifolium.* Vierbladig. (21) Vlasch *met kruislingse Bladen.*

Deeze Soort heeft Stengetjes van een half Voet of hooger, die by tusschenwydten met vier Blaadjes omringd zyn en zig boven in Takjes verdeelen, met taamelyk groote vyfbladige Bloemen. Behalve dedze wordt ook het Zeekants-Vlasch, door den Heer N. L. BURMANNUS, onder de Kaapsche Planten geteld.

De Bloempjes van het kleine Kaapse Plantje, alhier in *Fig.* 1, op Plaat XLVI, natuurlyker grootte, vertoond; heb ik bevonden vyf Meeldraadjes en vyf Stylen te hebben; des hetzelve volstrekt tot deezen Rang behoort en volgens de Gestalte komt het aan geen Geslagt, daar in, nader, dan aan dat van Vlasch. Het enkele dunne Stengetje, daar van, is by my Bladerloos, doch dewyl het drie Knoopjes heeft, geloof ik, dat het Bladertjes gehad zal hebben; doch of die kruislings om het Stengetje hebben gestaan, of enkeld, is my onbekend.

(22) Vlasch

(21) *Linum* Foliis quaternis. Lin. Afric. Rubiæ foliis quaternis stellatis. RAJ. *Suppl.* 525. BURM. *Fl. Cap. Prodr.* p. 8.

(22) Vlasch *dat de Bladen gekranst heeft.* IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. XXII. *Linum Verticillatum.* Gekranst.

In Italie groeit deeze Soort, die een Plantje is van een Handbreed hoog, dat uit een dun lang Worteltje ronde Stengetjes schiet, met Kransblaadjes van een Duim of daar omtrent lang. Op den top heeft het vry groote paarschblaauwe Bloempjes, op welken een rond Zaadhuisje volgt, dat tienhokkig is gelyk in de andere Soorten.

ALDROVANDA.

De Kenmerken van dit Geslagt, zyn een vyfdeelige Kelk, vyf Bloemblaadjes, een vyfkleppig Zaadhuisje, dat in ééne holligheid tien Zaaden bevat.

I. *Aldrovanda Vesiculosa.* Blaasachtige. Het is benoemd naar den vermaarden Natuurbeschryver ALDROVANDUS, en bevat, tot nog toe, maar ééne Soort (1), voorkomende op Moerassige plaatsen, zo van Italie als van Oostindie. MONTIUS heeft de eerste, in de Verhandelingen der Geleerden Societeit van Bononie, beschreeven en in Afbeelding gebragt. De Indische is voorgesteld door den schranderen PLU-

(22) *Linum* Foliis Verticillatis. Linum sylv. Flore cæsio, Floribus verticillatis. BOCC. *Mus.* II. p. 49. T. 42. RAJ. *Suppl.* 524. BARR. *Rar.* 685. T. 1226.

(1) Aldrovanda. *Syst. Nat.* XII. Gen. 386. p. 225. *Veg.* XIII. Gen. 390. p. 251. MONT. *Act. Bonon.* II. P. 3. p. 404. T. 12. Lenticula palustris Indica. PLUK. *Alm.* 211. T. 41. f. 6. BURM. *Fl. Ind.* p. 78.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwywige.*

PLUKENET. 't Gewas heeft rondachtige Blaadjes, gelyk ons Eendekroos, die met twee Haairtjes aan 't agter-end gebaard zyn. Ook draagt het Blaasjes, byna gelyk de *Utricularia*, maar digt getropt by elkander.

DROSERA. Zonnedaauw.

Dit Geslagt heeft een vyfdeeligen Kelk en vyf Bloemblaadjes. Het Zaadhuisje is eenhokkig, gelyk in 't voorgaande en aan den top ook vyfkleppig, bevattende veele Zaadjes. Voorts worden de Planten, tot hetzelve behoorende, door zekere byzondere gedaante, die 'er den naam aan geeft, onderscheiden. In zes Soorten zyn zy verdeeld, als volgt.

I. *Drosera rotundifolia.* Rondbladig.

(1) Zonnedaauw *met de Bloemsteeltjes uit den Wortel en schyfronde Bladen.*

II. *Longifolia.* Langbladig.

(2) Zonnedaauw *met de Bloemsteeltjes uit den Wortel en langwerpige Bladen.*

Deeze beide Soorten komen op vogtige Hey-Vel-

(1) *Drosera* Scapis radicatis Fol. orbiculatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 387. p. 225. *Veg.* XIII. Gen. 391. p. 251. *Mat. Med.* 158. R. *Lugdb.* 417. GOUAN *Monsp.* 160. *Fl. Lapp. Suec. Belg.* WEIG. *Pom.* 60. REIG. *Ged.* 96. GRON. *Virg.* 35. *Fl. Zeyl.* 120. BURM. *Zeyl.* 207. T. 94. f. 2. Ros Solis folio rotundo. C. B. *Pin.* 357. Rorida s. Ros Solis major. LOB. *Icon.* 811.

(2) *Drosera* Scap. Rad. Fol. oblongis. *Fl. Lapp. Suec. Belg.* R. *Lugdb.* 417. Ros Solis folio oblongo. C. B. *Pin.* 357. Ros Solis. DOD. *Pempt.* 474. Item Rorida minor. LOB. *Icon.* 811.

Velden door de geheele Veluwe, op Grasheuveltjes by Naarden, als ook in Friesland, en elders in onze Provintiën, voor. Zy groeijen voorts, door geheel Europa, niet alleen, maar ook in Afia, Afrika en Noord-Amerika; ten minfte de rondbladige: want de langbladige is minder gemeen. Men zou echter met den Ridder kunnen twyfelen, of het ook een Verfcheidenheid mogte zyn. Men heeftze beiden *Ros Solis* of Zonnedaauw genoemd, om dat de Blaadjes op de kant met Haairtjes bezet zyn, waar aan men altoos, zelfs in 't heetfte van de Zonnefchyn, hier en daar Druppeltjes ziet van een kleverig Vogt, 't welk zig als Daauw vertoont. De fchikking der Blaadjes en derzelver figuur wykt in het Ceylonfche, door den Heer BURMANNUS afgebeeld, aanmerkelyk van het Europifche, dat de Blaadjes vry lang gefteeld heeft, af en komt meer met het Afrikaanfche, van HERMANNUS, overeen (*).

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

In fommige deelen der Nederlanden noemt men dit Plantje, dat uit een Roosje van Wortelbaden ongefteelde Bloemftengetjes, van ongevaar een Vinger hoog, uitgeeft, *Loopigkruid*, om dat de Koeijen 'er loopig of geil door worden, volgens DODONÆUS, wanneer zy daar van eeten. Voor 't Wolvee ondertusfchen is het zo wel in Virginie nadeelig bevonden als in Switzer-

(*) Ros Solis Africanus minimus Fol. oblongo-rotundis. HERM. *Cat. Plant. Afr.* p. 19.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

zerland. Het is ſcherp, maakt Zweeren in de Huid en veroirzaakt de Teering in de Schaapen, gelyk men by Aalburg ondervonden heeft, volgens BORRICHIUS (*). Hierom is het te verwonderen, dat hetzelve in Menſchen, als een Borstmiddel, zodanig aangepreezen zy geweest (†). Evenwel loopt men 'er op Ceylon niet minder hoog mede, dan in Europa, volgens HERMANNUS. Het Zout daar van zou tegen de Verſtoppingen van de Lever, Milt en het Darmſcheil, een byzonder Middel zyn (‡).

III. *Drosera Lusitanica.* Portugeeſch.

(3) Zonnedaauw *met de Bloemſteeltjes uit den Wortel; de Bladen Elsvormig van onderen verhevenrond: de Bloemen tienmannig.*

RAJUS acht dit Kruidje, dat in Portugal groeit, geen Soort van Zonnedaauw te zyn. Het heeft wel dergelyke gehaairde Bladen, doch 't getal der Meeldraadjes van de Bloemen is altoos tien. De Bladen zyn zeer ſmal, een Span lang, en de Bloemen vry groot, wier Steelen eenige Blaadjes hebben.

IV. *Capensis.* Kaapſch.

(4) Zonnedaauw *met de Bloemſteeltjes uit den Wor-*

(*) *Act. Hafn.* Ann. IV. Obs. 58.

(†) HALL. *Helv.* p. 373.

(‡) BURM. *Zeyl.* p. 208.

(3) *Drosera* Scapis Rad. &c. Ros Solis Luſitanicus Fol. Asphodeli minoris. MORIS. *Hiſt.* III. p. 620. S. 15. T. 4. f. 4. PLUK. *Alm.* 323. T. 117. f. 2. RAJ. *Suppl.* 551.

(4) *Drosera* Scapis Rad. &c. Dros. Fol. ad Radicem longis.

Wortel en Lancetvormige van onderen ruuwe Bladen.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. V. *Drosera Cistiflora.* Grootbloemig.

(5) Zonnedaauw *met een enkelde gebladerde Steng en Lancetvormige Bladen.*

Deeze beide Soorten groeijen aan de Kaap der Goede Hope, als ook in andere deelen van Afrika, ten minste wat de laatste betreft, welke de Vader van BREYNIUS van de Kust van Guinee hadt ontvangen. Zy verschillen aanmerkelyk ten opzigt van de Bloemen, die in de eerste geaaird, aan de ééne zyde van 't top-end aan lange Stengen voortkomen, in de andere met haar tweeën uit het top-end van korte Stengetjes. Deeze zyn gebladerd en die der eerste ongebladerd, een Span lang. De Bloemen zyn in de laatste ook veel grooter dan in de eerste, wier Bladen, uit den Wortel voortkomende, lang gesteeld zyn en dikwils omgekruld. Van de laatste, welke de Bloemen wit of schoon paarsch heeft, komt eene Verscheidenheid voor, by PLUKENET, aan de Afrikaansche Kust, tegenover Madagaskar, verzameld, hebbende de Wortelblaad-

gisfimis, Fl. Spicatis. BURM. *Afr.* 209. T. 75. f. 1. Ros Solis Afr. Fol. prælongis, Caule nudo altisfimo. RAJ. *Suppl.* 515.

(5) *Drosera* Caule simpl. folioso &c. Drosera Fol. ad Caulem oblongis alternis, Fl. amplo purpureo. BURM. *Afr.* 210. T. 75. f. 2. Ros Solis Folio angusto Flore amplo. BREYN *Prodr.* III. T. 22. f. 2. Ros Sol. Afr. Cisti Flore albo, Caule folioso. RAJ. *Suppl.* 515. β. PLUK. *Phyt.* T. 440. *Fig.* 7.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

blaadjes korter en breeder en aan het Bloemstengetje langer smaller Blaadjes, met een kleinere Bloem. Zodanig een Plantje heb ik van de Kaap bekomen; zo wel als van het Grootbloemige; 't welk ik, om dat van de Wortelbladen door de Heeren BURMANNUS en BREYN geen gewag gemaakt en slegts enkele Takjes afgebeeld worden; als ook wegens een aanmerkelyke verschillendheid, in sommige opzigten; hier op Pl. XLVI. *Fig.* 2, in de Natuurlyke grootte afgebeeld, mededeel.

PL. XLVI. *Fig.* 2.

Dit Plantje heeft veele fyne roode Worteltjes, byna zo lang als de Bladen, die aan den Stoel in 't ronde uitschieten, van een Stroobreed aan 't begin allengs versmallende en in zeer fyne puntjes uitloopende. Op de zyden zyn deeze Blaadjes over de geheele langte, eveneens als in het gewoone Zonnedaauw, met Knopjes gehaaird. Het Stengetje, uit het midden voortkomende, is wit-Wollig en bezet met dergelyke Blaadjes, uit wier Oxelen hetzelve Bloempjes uitgeeft, wier getal hier, met het endelingse, drie is. Deeze Bloempjes bestaan ieder uit een Kelk van vyf dergelyke met Knopjes gehaairde Blaadjes, byna even zo lang als de Bloemblaadjes, en zeer puntig, zo dat de uitgespreide Kelk zig gelyk een Ster vertoont. De Bloemblaadjes zyn aan 't end rond en roodachtig van Kleur. Vyf Meeldraadjes omringen den Stamper, die een langwerpig rond Lighaam heeft of Vrugtbeginzel, waar op een enkel dun Styltje met een

klein

klein Knopje als Stempel. De Meelknopjes zyn zo lang als de Meeldraadjes. Zy bestaan ieder uit twee Rolronde deelen, nevens malkander, roodachtig van Kleur, doch die aan 't onderend een zwart rond Schyfje hebben, waar in het puntje van het Meeldraadje steekt, daar zy waarschynlyk zig op beweegen of draaijen, gelyk men dit in eenige andere Bloemen waarneemt. In de vergroote Bloem, by A, en daar nevens, by *a*, is dit blykbaar. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Niettegenstaande de overeenkomst der gedaante met de Soorten van dit Geslagt, beken ik, heeft in dit Plantje een aanmerkelyk verschil plaats; doordien het geen vyf Stylen en zeer groote Meelknopjes heeft: dus zou het nader met het Geslagt van *Roridula* overeenkomen, maar het kan tot de voorheen beschreevene eenigste Soort daar van * niet betrokken worden, als geen Heester, noch Heestertje zynde, gelyk de Heer N. L. BURMANNUS 'er van zegt; hoe zeer ook de Deelen der Vrugtmaaking gelyken mogen. Zy worden, in het Grootbloemige Zonnedaauw, thans, door den Ridder aldus beschreeven.

* Bladz. 692. in 't VII. STUK.

„ De bodem van de Bloem is zwart. De
„ Meeldraadjes zyn zwart, van langte als de
„ Kelk: de Meelknopjes Hartvormig geel; de
„ Stamper zwart. Het Vrugtbeginzel is Eyrond,
„ en aan hetzelve zitten rondom den top, niet
„ op denzelven, vyf zwarte Stylen, van langte
„ als

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. VI.

„ als de Bloemblaadjes, en aan 't end verdeeld „ in twee dunne Haairtjes."

Drosera Indica. Oostindisch.

(6) Zonnedaauw *met een Takkige gebladerde Steng, de Bladen Liniaal.*

Deeze Soort, in Oostindie vallende, en door den Hoogleeraar J. BURMANNUS onder de Ceylonsche Planten afgebeeld, heeft volgens zyn Ed. een Stengetje van een half Voet lang, dun, Takkig, met zeer dunne Blaadjes overhoeks, ten halve, naar 't end toe, met Haairtjes gedekt. Uit derzelver Oxelen komen de Bloemsteeltjes voort, met drie en meer, of ook somtyds met enkelde Bloemen. Het overige was zyn Ed., even als in de andere Soorten van Zonnedaauw, voorgekomen.

GISEKIA.

De Kenmerken van dit Geslagt, dat zynen naam van den Kruidkenner GISEKE heeft, zyn, een vyfbladige Kelk, zonder Bloemblaadjes, en de Vrugt uit vyf rondachtige Zaadhuisjes, ieder met één Zaadje, digt aan elkander gevoegd, bestaande.

I. *Gisekia Pharnaceoides.* Muurachtige.

De eenigste Soort (1), daar van bekend, is on-

(6) *Drosera* Caule Ramoso folioso Fol. linearibus. *Fl. Zeyl.* 121. Ros Solis Ramosus Caule folioso. BURM. *Zeyl.* 207. T. 94. f. 1. Ataka Puda. *Hort. Mal.* X. T. 20.

(1) Gisekia. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1340. *Mant.* 562. Kölreutera Molluginoides. MURR. *Comm. Gott. Nov.* T. 3. p. T. 2. f. 1.

onder den naam van *Koolreutera die naar de Mollugo gelykt*, door den Hoogleeraar MURRAY in de Gottinger Verhandelingen beschreeven. De Heer LINNÆUS geeft 'er den bynaam *Pharnacioides*, als een Kruidje naar 't Pharnacium gelykende, aan. Doch zyn Ed. zegt thans, dat het de gedaante heeft van 't *Illecebrum Ficoideum*. De Stengetjes zyn Kruidig, glad, rond, een Voet lang, op den Grond leggende, aan de bovenzyde gestreept, met Knietjes ver van elkander: de Blaadjes gepaard en kort gesteeld, Lancetvormig ovaal, stomp, effen: de Bloemsteeltjes komen enkeld in de Oxelen voort: zy zyn rond en naakt, draagende een veelbloemig Kroontje, met Bloemen van buiten groen, van binnen wit, die neerhangen, doch by 't bloeijen zig opregten. De Groeiplaats is in Oostindie.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

CRASSULA. Dikblad.

De Kenmerken van dit uitgebreide Geslagt zyn: een vyfbladige Kelk, vyf Bloemblaadjes, vyf Honigschubbetjes onder aan 't Vrugtbeginzel en vyf Zaadhuisjes, by elkander vergaard. Hier kan men de dikte der Bladen, naar die van 't Huislook gelykende, byvoegen, waar van het den naam gekreegen heeft by DILLENIUS. Ver de meesten zyn Afrikaansche of liever Kaapsche Planten.

Onder de Soorten van hetzelve, wier getal thans tot vyfentwintig is aangegroeid, komen 'er voor die Heesterachtig zyn, gelyk de tien eer-

IV. AFDEEL. VI. HOOFD. STUK. eerften: de overigen zyn van een Kruidige geftalte.

I. *Crassula coccinea.* Hoogrood. (1) Dikblad *met Eyronde, platte, Kraakbeenig op de kant gehaairde Bladen, die om de Steng Scheedswyze famengegroeid zyn.*

Deeze, uit den Hortus Medicus alhier door den vermaarden COMMELYN in Afbeelding gebragt, heeft een ronden rooden Stam, als uit verfcheide Leedjes beftaande, die zig in Takken verdeelt, welke met gemelde Bladen bezet en aan den top met Tuiltjes van Roode Bloemen gekroond zyn. Deeze Tuiltjes zyn dubbeld gegaffeld en de Bloemen in vyven gedeeld. Hy hadt ze *Cotyledon* geheten.

II. *Cymofa.* Gekroond. (2) Dikblad *met Liniaale Kraakbeenig op de kant gehaairde Bladen, die om de Steng Scheedswyze famengegroeid zyn; de Steng Heefterig met een end-Tuiltje.*

De fmalheid der Bladen onderfcheidt voornaamelyk deeze, die ook van de Kaap afkomftig is, gelyk de voorgaande en volgende. De Stengen zyn een Span hoog en vergaan jaarlyks, doch

(1) *Crassula* Fol. ovatis planis Cartilagineo-ciliatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 388. p. 225. *Veg.* XIII. Gen. 392. p. 251. *Mant.* 360. *H. Cliff.* 116. R. *Lugdb.* 454. Cotyled. Afr. Frutescens. COMM. *Rar.* 24. T. 24. BRADL. *Succ.* 5. p. 7. T. 50. BREYN *Prodr.* III. p. 30. T. 20. f. 1.

(2) *Crassula* Fol. linearibus Cartilagineo-ciliatis &c. *Mant.* 222. BERG. *Cap.* 84.

doch de Wortel blyft over. De Kroontjes zyn klein, maar de Takken zeer lang, zo BERGIUS aanmerkt. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(3) Dikblad *met platte famengegroeid-doorboorde effene Bladen, de Bloemen Tuilachtig gepluimd.* III. *Crassula flava.* Geel.

Deeze heeft de Steng een Span hoog, van boven lange ronde Sappige Bladen uitgeevende, en daar tusfchen komen Tuiltjes van geele Bloemen voort.

(4) Dikblad *met Elsvormige, rypig ruuwe Bladen, getuilde Bloemen en eene Heefterachtige Steng.* IV. *Pruinofa.* Rypig.

Dit is een Heeftertje van een Voet hoog, gegaffeld, hebbende de Takken Bloedkleurig en, zo wel als de geheele Plant, gelyk als met Ysdeeltjes befprengd. De Bladen zyn gepaard, Liniaal, Vleezig. Op de toppen draagt het kleine Tuiltjes van witte Bloemen, met Lancetvormige uitgefpreide Blaadjes.

(5) Dikblad *met gepaarde, uitgebreide, famenge-* V. *Scabra.* Ruuw.

(3) *Crassula* Fol. planis connato-perfoliatis lævibus &c. Crasf. Fol. teretibus &c. *Mant.* 60. BURM. *Afr.* 37. T. 23. f. 2. Sedum Afric. umbellatum. PLUK. *Alm.* 340. T. 314. f. 2.

(4) *Crassula* Fol. Subulatis Pruinofo-fcabris &c. *Mant.* 60.

(5) *Crassula* Fol. oppofitis patentibus connatis &c. Crasfula Mefembryanth. foliis longis asperis. DILL. *Elth.* 117. T. 99. f. 117. Cotyledon Africana frutefcens &c. MART. *Cent.* 24.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

gegroeide, ruuwe, op de kant gehaairde Bladen: de Steng agterwaards ruuw.

Deeze, die door de ruuwheid van de Bladen en Steng uitmunt, is door DILLENIUS in Afbeelding gebragt. Zy is, gelyk alle de voorgaanden, van de Kaap afkomstig.

VI. *Crassula perfoliata.* Doorbladig.

(6) Dikblad *met Lancetswys' Elsvormige, ongesteelde, samengegroeide, gesleufde Bladen, die van onderen verhevenrond zyn.*

In de Europische Tuinen komt deeze zo wel als de eerste voor, moetende bewaard worden in de Winterhuizen. COMMELYN heeftze genoemd *Aloë*, die gesteeld is en doorbladig, niet gedoornd, Zeegroen van Kleur. Zekerlyk zal die Hoogleeraar de Bloemen niet gezien hebben, welken dit Gewas, in 't jaar 1725, in de Elthamsche Tuin by Londen voortbragt, en waar uit blykt, dat het van de Aloë, het Huislook en dergelyke Planten, in Geslagt verschille. De Steng is kruislings omringd met dikke Bladen, die scheppende staan en van boven Geutswyze uitgehold zyn, welker zwaarte zy, dikwils zes, agt Voeten en hooger groeijende, zonder steunzel

24. T. 24. Ficoides Afrum frut. BOERH. *Lugdb.* I. p. 292. N. 11.

(6) *Crassula* Fol. Lanceolato-Subulatis &c. *H. Cliff.* 116. R. *Lugdb.* 455. Crasf. altisfima perfoliata. DILL. *Elth.* 114. T. 96. f. 113. MILL. *Ic.* 108. Aloë Africana Caulescens &c. COMM. *Præl.* 74. T. 23.

zel naauwlyks kan draagen. De Plant heeft, gelyk de volgenden, mede haar afkomst van de Kaap. IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK.

(7) Dikblad *met gepaarde, Elsvormig spitse, uitgebreide, sommigen agterom gekromde Bladen; de Steng Heesterachtig.* VII. *Crassula Fruticulosa.* Heesterig.

Van deeze, die met een Steng van maar een Voet hoogte in de Upsalsche Akademie-Tuin geteeld is, heeft men 'er eene Verscheidenheid, van dergelyke hoogte, die in eenige opzigten verschilt; doch zo, dat zy beiden onder de gedagte bepaaling vallen. De Bladen zyn niet grooter dan die van den Geneverboom, de ouden krommen zig om, en de Steng geeft somtyds Wortels uit.

(8) Dikblad *met Elsvormige, een weinig opwaards gekromde, flaauw vierhoekige, uitgebreide Bladen; de Steng opgeregt, Boomachtig en Wortelschietende.* VIII. *Tetragona.* Vierhoekig.

Deeze, ook in onze Kruidhoven bekend, is Heesterig, met een Steng van drie Voeten hoog, zegt de Ridder; hebbende de Bladen gepaard en

(7) *Crassula* Fol. oppos. Subulatis acutis patentibus &c. *Mant.* 61. β. Crassula Caffra. *Mant.* 222.

(8) *Crassula* Fol. Subulatis sub-incurvis &c. *H. Cliff.* 116. R. *Lugdb.* 455. Cotyledonoides Africanum. BRADL. *Succ.* V. p. 18. T. 11. f. 41. Crassula Subulata. BERG. *Cap.* 83. Spiræa Capensis Comosa Fl. albo. PETIV. *Gazoph.* T. 89. f. 8.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

en een naakte ronde Bloemsteel, waar op een zeer Takkige, driedeelige, getopte Pluim, van witte Bloemen, met paarsche Meelknopjes.

IX. *Crassula obvallata.* Beschut.

(9) Dikblad *met gepaarde byna Lancetswys', Mesvormige Bladen, digt aan elkander.*

X. *Cultrata.* Mesvormig.

(10) Dikblad *met gepaarde, stomp Eyronde, effenrandige, byna Mesvormige scheeve Bladen; Paarswyze samengegroeid en wat van elkanderen af.*

De Bloemen van deeze beiden komen in die eigenschap overeen, dat zy hier te Lande nooit opengaan.

XI. *Crassula Spinosa.* Gedoornd.

(11) Dikblad *met eene geheel enkelde Steng, gespitste Bladen, en ongesteelde zydelingse Bloemen.*

Deeze is niet aan de Kaap maar in Siberie waargenomen door den Heer GMELIN, zynde bevoorens tot het Geslagt van Navelkruid betrokken geweest. Zy heeft Wortelbladen, in 't ronde geschikt, als het Huislook, die byna allen Elsvormig zyn, en een enkelde regtopstaande Steng van een Voet lang, Spiraalswyze met Bla-

(9) *Crassula* Fol. oppositis sublanceolatis &c. *Mant.* 61.

(10) *Crassula* Fol. opp. obtuse ovatis integerrimis &c. *H. Cliff.* 496. R. *Lugdb.* 455. Crassula Anacampserotis folio. DILL. *Elth.* 115. T. 97. f. 114.

(11) *Crassula* Caule simplicissimo &c. *Mant.* 388. Crassula Foliis planiusculis mucronatis. GMEL. *Siber.* IV. p. 173. T. 67. f. 2. Cotyledon spinosa. *Sp. Plant.* 615.

Bladen omringd. Van drie tot vyf witte Bloemen zitten in de Oxelen, maakende Aairen boven aan de Stengen. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(12) Dikblad *met eene kruidige gearmde Steng; de Bladen Hartvormig ongesteeld, de Steelen eenbloemig.* XII. *Crassula Centauroides.* Santorie-achtig.

Deeze wederom behoort, gelyk alle de volgende, tot de Afrikaansche of Kaapsche Planten.

(13) Dikblad *met een Kruidige gegaffelde Steng; Lancetvormig Eyronde Bladen, en eenbloemige Steelen.* XIII. *Dichotoma.* Gegaffeld.

Een Plantje van naauwlyks een Handbreed hoog, 't welk eenigermaate de gestalte van de kleine Santorie, doch dikke Sappige Blaadjes heeft, maakt deeze Soort uit. De Bloemen zyn van buiten paarsch, van binnen Goudgeel.

(14) Dikblad *met een Kruidige gegaffelde ruuwe Steng, Lancetvormige Blaadjes, de endelingse Bloemen getropt.* XIV. *Glomerata.* Getropte.

Dit

(12) *Crassula* Caule Herbaceo Brachiato &c. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 8. Sedoides Afr. annua Centauroides. HERM. *Parad.* 169.

(13) *Crassula* Caule Herb. dichotomo &c. Sedum Africanum annuum, Centaurii minoris folio, Flore Aureo. HERM. *Lugdb.* 550. T. 553.

(14) *Crassula* Caule Herbaceo dichotomo scabro &c. Ficoides Afric. annua minima Muscosa. HERM. *Par.* 170. Crassula glomerata. BERG. *Cap.* 85.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

Dit heeft niet meer hoogte dan 't voorgaande. Sommige Bloempjes komen uit de Oxels der Blaadjes, die Vleezig, dun en fpits zyn, enkeld voort, anderen tropswyze aan 't end der Takjes, gelyk in de Vettekous. Het heeft een eenbladigen vyfdeeligen Kelk, met vyf kleine witte Bloemblaadjes, die veel kleiner zyn. 't Geen BERGIUS onder deezen bynaam befchryft, is wat verfchillende, en heeft het getal der Vrugtmaakende deelen fomtyds zes.

XV. *Crassula ftrigofa.* Borftelig.

(15) Dikblad *met een Kruidige opftaande Steng en gegaffelde Takken, met gepaarde ftomp Eyronde Borftelige Bladen; de Steeltjes eenbloemig.*

Van deeze wordt gemeld, dat de Steng een Span hoog en wat ftekelig is; de Bladen gepaard, geftreept, effenrandig, de onderften dikwils gefteeld. Veel Bloemen komen op enkelde Steeltjes, aan 't end der Takjes voort, wier Kelken Borftelig zyn (*).

XVI. *Muscofa.* Mosachtig.

(16) Dikblad *met een Kruidige leggende Steng; de Bladen gepaard, Eyrond, bultig en op elkander leggende: de Bloemen eenzaam en ongefteeld.* De

(15) *Crassula* Caule Herb. erecto dichotomo, Fol. obovatis ftrigofis, Pedunc. unifloris. *Am. Acad.* VI. Afr. 9.

(*) *Calyces ftrigofi* ftaat 'er in *Am. Acad.* Dit betekent, dat zy, gelykerwys de Bladen, met kleine Borftelige Haairtjes bezet zyn. *Phil. Bot.* p. 219, 45.

(16) *Crassula* Caule Herbaceo proftrato, Fol. opp. ov. gibbis imbricatis, Flor. feffilibus folitariis. *Am. Acad.* VI. Afr. 10.

De Stengetjes zyn Draadachtig, zelden Takkig in deeze zeer kleine Soort, welke zeer kleine Vleezige Blaadjes heeft. De Bloempjes zyn van langte als de Blaadjes. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

(17) Dikblad *met gepaarde ovaale platachtige ver afstandige, op de kant gehaairde Bladen en endelingse Bloemtuiltjes.* XVII. *Crassula Ciliata.* Kanthaairig.

Deeze Soort groeit omtrent een Voet hoog, met een kort Stengetje, dat verscheide Takjes uitgeeft, die met Blaadjes als van Huislook, doch by paaren kruislings geplaatst, bezet zyn. Men vindtze in de Europische Kruidhoven.

(18) Dikblad *met gepaarde Eyronde gestippelde kanthaairige Bladen, de ondersten langwerpig.* XVIII. *Punctata.* Gestippeld.

Een rond Stengetje, met Vleezige Blaadjes van gezegde figuur, die met kuiltjes gestippeld, van onderen verhevenrond zyn, en op de kant zeer fyn gehaaird: zeer korte Tuiltjes in de Oxelen, van witte Klokswyze Bloempjes, met paarsche Meelknopjes, heeft deeze Soort.

(19) Dik-

(17) *Crassula* Fol. oppositis ovalibus planiusculis, distinctis, Ciliatis. *H. Cliff.* 496. R. *Lugdb.* 455. Crassula Caulescens Fol. Sempervivi cruciatis. DILL. *Elth.* 116. T. 98. f. 116.

(18) *Crassula* Fol. oppositis ovatis punctatis ciliatis &c. Crassula Caule flaccido &c. MILL. *Dict.* Telephium Frutescens &c. RAJ. *Suppl.* 118.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

XIX. *Crassula Subulata.* Elsvormig.

(19) Dikblad *met Elsvormige Spilronde uitgebreide Blaadjes en eene Kruidige Steng.*

Deeze is *Afrikaansch wit Huislook* van HERMANNUS genoemd. 't Gewas heeft Sappige Stengetjes hooger dan een Span, met smalle, dikke groene gespitste Blaadjes, die kruislings de Steng omringen. Het draagt een Kroontje van witte Bloempjes en daar op volgen kleine Zaadjes, in vyf by elkander gevoegde Haauwtjes.

XX. *Alternifolia.* Overhoeks.

(20) Dikblad *met Zaagswys' getande platte Blaadjes overhoeks, een zeer eenvoudige Steng en hangende Bloemen.*

Deeze is door den Heer J. BURMANNUS afgebeeld onder de Afrikaansche Planten, en beschreeven, als Takken uitgeevende van twee Voeten lang, die paarsch en ruig zyn, bezet met getande, langwerpig spitse Bladen, uit wier Oxelen eenzaame geele Bloemen voortkomen, met korte Steeltjes.

XXI. *Rubens.* Roodachtig.

(21) Dikblad *met Spoelachtige een weinig platte*

(19) *Crassula* Fol. Subulatis teretibus patentibus, Caule Herbaceo. *Mant.* 360. Sedum Afric. umbellatum album. HERM. *Lugdb.* 552. Spiræa Capensis Comosa Flore albo. PETIV. *Gaz.* T. 89. f. 8. Crasf. Subulata. BERG. *Cap.* 83.

(20) *Crassula* Fol. Serrato-dentatis &c. *H. Cliff.* 497. R. *Lugdb.* 455. Crasf. Fol. oblongis acutis dentatis &c. BURM. *Afr.* 58. T. 24. f. 1. Cotyledon flore luteo media. HERM. *Lugdb.* 191.

(21) *Crassula* Fol. Fusiformibus subdepressis &c. Sedum

ius

te Bladen; een vierdeelig gebladerd Kroontje van ongesteelde Bloemen met omgeboogene Meeldraadjes. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK.

Dit Kruidje, thans wegens de Vyfmannigheid van het Huislook, dat tien Meeldraadjes heeft, uitgemonsterd, voerde aldaar den zelfden bynaam. Daar waren wel vier Verscheidenheden aangehaald, doch ik plaats hier slegts de beschryving, welke de Ridder van het zyne geeft. Dit hadt een Stengetje van een Vinger hoog, met verstrooide, langwerpige, stompe, Vleezige Blaadjes, de ondersten by vieren: een drieof vierdeelig Kroontje met omgekromde Takjes en ongesteelde Bloemen, wit van Kleur en zeer gespitst, met een ruigen paarschachtigen Kiel en een Vrugt van die zelfde Kleur. De meeste Autheuren hebben het, wegens de Gestalte, onder het *Huislook* geteld. 't Gelykt zeer naar die Soort, welke den bynaam van *Jaarlyks* voert. Het groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, als ook in Switzerland. *Pentagynia.*

(22) Dikblad *met een Kruidige Steng, uitgebreide Bladen en gekranste gebaarde Bloemen.* XXII. *Crassula Verticillaris.* Gekranst.

Dit

rubens. *Sp. Plant.* 619. OED. *Dan.* 82. Sedum Foliis oblongo-ovatis, Floribus in summum Caulem congestis, Calyce rubente. HALL. *Helv.* 396.

(22) *Crassula* Caule Herbaceo, Fol. patentibus &c. *Mant.* 561. *Syst. Nat.* XII. Tom. 3. App. p. 230. Sedum annuum mi-

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Vyfwyvige.*

Dit kleine Plantje, by Montpellier in Languedok ontdekt door MAGNOLIUS, en door hem in Afbeelding gebragt, is niet nieuw, zo de Ridder aanmerkt, en ook geene Verscheidenheid van de voorgaande Soort. Het groeit in 't wilde niet meer dan één of twee Duimen hoog. LINNÆUS heeft het in de Upsalsche Tuin geteeld, met een enkeld Stengetje van een Vinger hoog, dat roodachtig is en weinige Takjes uitgeeft, met zeer kleine Vleezige Blaadjes. De Bloempjes omringen Kranswyze de Steng; zy hebben een groenen Kelk en witte Bloemblaadjes met paarsche Slippen of Baardjes. 't Getal der Vrugtmaakende deelen, in 't algemeen, is vyf. De Kelk sluit zig na 't bloeijen en dan steeken de puntjes van de Bloemblaadjes door de Spleeten heen. Dit alles moet met een Mikroskoop waargenomen worden. De gesternde Zaadhuisjes zyn groot, rood van Kleur en met het bloote Oog taamelyk zigtbaar.

XXIII. *Crassula nudicaulis.* Naakt-stengig.

(23) Dikblad *met Elsvormige Wortelbladen en eene naakte Steng.*

XXIV. *Orbicularis.* Roosbladig.

(24) Dikblad *met Kinderende Rankjes, die be-*

minimum Stellatum rubrum. MAGN. *Monsp.* 238. T. 237. GER. *Prov.* 426. Tillæa erecta. *Hort. Ups.* 24.

(23) *Crassula* Fol. Subulatis Radicalibus Caule nudo. *H. Cliff.* 116. R. *Lugdb.* 455. Crassula Cæspitosa longifolia. DILL. *Elth.* 116. T. 98. f. 115.

(24) *Crassula* Sarmentis Proliferis, determinate Foliosis &c. *H. Cliff.* 496. R. *Lugdb.* ibid. Crasf. Orbicularis repens Fol. Sempervivi. DILL. *Elth.* 119. T. 100. f. 118.

bepaaldelyk gebladerd zyn; de Bladen zeer uitgebreid en op elkander leggende.

IV. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK.

(25) Dikblad *met een slappe kruipende Steng en gepaarde Blaadjes.*

XXV. *Crassula pellucida.* Doorschynend.

Deeze drie laatste Soorten, wederom, zyn van de Kaap afkomstig en door den beroemden DILLENIUS in Afbeelding gebragt. De Stengetjes van de eerste en derde vallen somtyds een Voet hoog of lang, en komen opstygen uit het midden der Bladen, die in de tweede Roosjes op den Grond maaken, gelyk sommig Huislook. Deeze heeft zeer kleine Stengetjes, naauwlyks een Vinger hoog. In de derde kruipen zy langs den Grond.

Alle de Soorten van dit Geslagt, uitgenomen de Siberische, die thans de Elfde is en de twee hier naastvoorgaande Europische, hebben haare Groeiplaats op 't Zuid-end van Afrika of aan de Kaap der Goede Hope. Men vindt 'er eenentwintig, waar onder eenige byzondere, door den Heer N. L. BURMANNUS opgeteld in zyne voorstelling der Kaapsche Planten, en onder de Oostindischen brengt zyn Ed. eene *Crassula Scutellaria* te berde, welke de Bladen overhoeks, Nierachtig, holrond en flaauw gekar-

(25) *Crassula* Caule flaccido repente, Fol. oppositis. Crassula Portulacæ facie repens. DILL. *Elth.* Ibid. f. 119.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

karteld heeft met Doornachtige Tandjes (*). Deeze zou de Eerste *Schottelstruik* van RUMPHIUS zyn, dus genaamd, om dat de Bladen van de Indiaanen als Kommetjes gebruikt worden, om daar uit Bry of Pap te eeten; even als men zulks hier te Lande met Kools-Bladen zou kunnen doen. 't Gewas, deswegen *Daun Papeda* genaamd, is een Struik van tien of twaalf Voeten hoog, met den Stam beneden een Been dik: zo dat het ontzaglyk verschillen zou van de andere Soorten. Byna nooit bloeit dit Gewas, zynde aan gezegden Hoogleeraar zonder Bloem of Vrugt overgezonden. Men noemt het in 't Maleitsch ook *Daun Manko*, onder welken naam ik een Takje met drie Bladen van Java gekreegen heb, die volmaakt met de gedagte beschryving overeenkomen, doch, gedroogd zynde, zo dun zyn als Lindebladen.

VISENIA. Wiseno.

De Kenmerken zyn: een vyftandige Klokvormige Kelk; een vyfbladige Bloem en een Vrugt uit vyf Zaadhuisjes bestaande.

Indien de Gestalte niet zo zeer verschilde, zou men dit Gewas tot het voorgaande Geslagt, en indien de Vrugt vyfhokkig was tot de Mahernia

(*) Crassula? (*Scutellaria*) Fol. alternis Reniformibus concavis, obsolete serratis, Serraturis spinosis. BURM. *Fl. Ind.* p. 78. Scutellaria prima. RUMPH. *Amb.* IV. p. 75. T. 31. f. 1.

nia betrekken kunnen (*). Van beiden verschilt het bovendien, door het ontbreeken van blykbaare Honigbakjes of Schubbetjes, hoewel het iets, naar dezelven gelykende, rondom het Vrugtbeginzel heeft, daar de vyf Meeldraadjes op geplaatst zyn. IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Ik heb het uit Oostindie bekomen, onder den naam van *Wiseno*, en derhalve geef ik 'er den Latynschen naam *Visenia* aan. De Afbeelding, Fig. 3, Pl. XLVI, vertoont het Takje, dat Gaffelswyze verdeeld is en in Bloemtrosjes uitloopt, die famengevoegd een soort van Kroon of Zonnescherm maaken. Het Blad is Hartvormig, aan 't end spits, op de kanten Tandswyze geschaard, zeer ruuw op 't gevoel, en lang gesteeld. De Kelk der Bloemen is Klokvormig, vyftandig verdeeld, met spitse punten en blyft over. De Bloem bestaat uit vyf Eyronde Blaadjes, veel langer dan de Kelk, aan 't Voetje smaller en gesteeld, aan de tip breeder en rond. De Meeldraadjes zyn breed en platachtig, omringende digt het Vrugtbeginzel, doch niet famengegroeid. Zy hebben dubbelde Meelknopjes, die langwerpig en gesleufd zyn. Vyf Stylen, byna zo lang als de Bloemblaadjes en langer dan de Meeldraadjes, zitten op het Vrugtbeginzel en loopen uit in Stempels, die maar weinig dikker zyn, kroonende de Vrugt, die in 't I. *Visenia umbellata.* Kroonbloemige. PL. XLVI. *Fig.* 3.

(*) De *Mahernia* is in het IV. STUK, onder de Heesters, bladz. 439. enz. beschreeven.

IV. AFDEEL. VI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

't geheel Eyrond is, doch bestaat uit vyf langwerpige platte Zaadhuisjes, van onderen een weinig dikker en aldaar een enkeld, gespitst, rondachtig Zaad bevattende. De Takjes, Bladsteelen en Zaadhuisjes, zyn met een fyne, naauwlyks zigtbaare, Wolligheid bedekt. De Vrugtmaakende deelen zyn by B, in de geopende Bloem, viermaal in langte en dus Lighaamelyk vierenzestig maal vergroot zynde, aangeweezen, en de Vrugt met haare Zaadhuisjes vergroot by Letter C.

Tot de Veelwyvigen onder de Vyfmannige Planten, behoort een enkel Geslagt, 't welk die Klasse besluit. Het voert den naam van

MYOSURUS. Muisen-Staart.

I. *Myosurus minimus.* Zeer klein.

De eenigste Soort van hetzelve (1) groeit in Europa, doch is niet gemeen. Zy maakt een klein Plantje uit, dat door zyne gesteelde Aairtjes den naam van *Muizenstaartjes* bekomen heeft. Men noemt het in 't Fransch ook *Queue de Souris*, maar in 't Engelsch *Blodstrange*, in 't Hoogduitsch *Tauzendkorn*. De Groeiplaats is, in onze Nederlanden, op vogtige Zandgronden en

(1) Myosurus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 390. p. 227. *Veg.* XIII. Gen. 394. p. 254. Myosurus Fol. integerrimis. *H. Cliff.* 117. *Fl. Suec.* 261, 276. R. *Lugdb.* 492. GOUAN *Monsp.* 161. GER. *Prov.* 383. JACQ. *Vind.* 55. OED. *Dan.* 406. GORT. *Belg.* 92. Holosteo affinis Cauda Muris. C. B. *Pin.* 190. TOURNF. *Paris.* 471. Cauda Muris. DOD. *Pempt.* 112.

en op ſommige plaatſen tusſchen 't Koorn. In April bloeit het en het Zaad rypt aan in Mey, waar na het Plantje t'eenemaal verdort en niet dan in 't volgende Jaar voortkomt uit zyn Zaad. By Aſtrachan, aan de Kaspiſche Zee, is dit Kruidje ook door den Heer S. G. GMELIN gevonden en afgebeeld. Zyne beſchryving verſchilt een weinig van die van LINNÆUS.

VI. AFDEEL. VI. HOOFD-STUK. *Pentagynia.*

De geheele hoogte is niet meer dan drie of vier Duimen. Het heeft dikke Grasachtige Blaadjes, tropswyze voortkomende, en daar tusſchen groeijen de Steeltjes, die aan 't end een Aair hebben van vyfbladige, aangegroeide Kelkjes en deeze bevatten ieder vyf Honigbakjes, die Elsvormig zyn, gelykende naar Bloemblaadjes. De menigvuldigheid der Styltjes maakt deeze Aairtjes in ſommig gedeelte ruig. Het komt ook voor met twaalf Meeldraadjes, en vervolgens beſtaan de Aairen, als 't ware, geheel uit Zaadjes; weshalve het, van ſommigen, *Duizendgrein* genoemd wordt. De Smaak is een weinig ſcherp en ſamentrekkende.

 VII. HOOFD-

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

VII. HOOFDSTUK.

Beschryving der ZESMANNIGE KRUIDEN, (Hexandria), *dat is, die* zes Meeldraadjes *hebben, tot welken* de Ananassen, Aspergies, Aloë-Planten, Patich *of* Zuuring *en anderen behooren.*

Onder de Zesmannige Kruiden komen veele *Lelieachtige en Bolplanten* voor, welken ik, volgens de orde van myne beschryving, zal afzonderen. Het eerste Geslagt, in deeze Klasse van het Stelzel der Sexen, voert den naam van

BROMELIA. Ananas.

Als bevattende die zeer bekende Planten, welken de vermaarde Vrugten, *Ananassen* genaamd, voortbrengen. Het is genoemd naar den Sweedschen Geneesheer BROMELIUS, door zyne *Flora Gothica* vermaard. De Kenmerken zyn: een driedeelige Kelk, boven het Vrugtbeginzel; drie Bloemblaadjes, ieder een Honigschubbetje aan den voet hebbende en een Vrugt met drie Zaadhokjes.

Zeven Soorten, meest uit de Westindiën of uit Zuid-Amerika afkomstig, worden 'er thans in opgeteld, naamelyk

(1) Ana-

(1) Ananas *met kantdoornige gespitste Bladen en een gekroonde Aair.* IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

Dit is de gewoone Ananas-Plant, te bekend om, wat de uiterlyke gedaante aangaat, omstandig te beschryven. In de Westindiën en aan de Vaste Kust, byzonderlyk te Suriname, als ook in Brasil en elders, groeit zy wild, zynde van daar in Oostindie, zo wel als in Europa overgebragt, waar menze in Broeibakken teelt. De Plant gelykt naar een Distel met Aloë-Bladen en de Vrugt naar een Pynappel. 't Gewas, naamelyk, schiet een Steng van weinig hoogte, die tusschen de Bladen een Bloem-Aair krygt, zynde van onderen in eenige gekranste Bladen vervat, en van boven met dergelyken gekroond. De Bloemen zyn ongesteeld en maaken een dikke Aair uit, zo wel als de Vrugt, welke als 't wa-

I. *Bromelia Ananas.* Gewoone.

(1) *Bromelia* Fol. ciliato-spinosis mucronatis, Spicâ Comosâ. *Syst. Nat.* XII. Gen. 391. p. 232. *Veg.* XIII. Gen. 395. p. 259. Bromelia Fol. spinosis, Fructibus connatis Caulem cingentibus. *H. Cliff.* 127. *Hort. Ups.* 73. R. *Lugdb.* 24. Carduus Brasilianus Fol. Aloës. C. B. *Pin.* 384. Ananas Acostæ. COMM. *Hort.* I. p. 109. T. 57. Ananas acul. Fructu ovato Carne albida. TOURNF. TREW. *Ehret.* T. 2. Anassa. RUMPH. *Amb.* V. p. 227. T. 81. Kape-Tsiakka. *Hort. Mal.* XI. p. 1. T. 1, 2. *β.* Ananas acul. Fructu pyramidato, Carne Aurea. TOURNF. *Inst.* 653. *γ.* An. acul. Fr. Conico, Carne Aureâ. PLUM. *Sp.* 20. *δ.* Ananas lucide virens Fol. vix serrato. DILL. *Elth.* 25. T. 21. f. 22. Ananas non aculeatus, *Pitta* dictus. PLUM. *Sp.* 20.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

ware uit ſamengegroeide Besſen, gelyk een Moerbeſie, beſtaat.

Deeze Vrugt, die men *Ananas* noemt, valt grooter, kleiner en pieramidaal of byna geheel rond. De algemeene benaaming, by de meeſte Natiën van Europa, is *Pyn-Appels*, maar de Franſchen noemenze ook *Pain de Sucre*, dat is Suikerbrood. In de Indiën vallen zy dikwils van die figuur: hier te Lande zyn zy doorgaans ronder en kleiner, hoewel menze 'er ook geteeld heeft van zeven Duimen hoogte en dertien Duimen omtreks. RUMPHIUS zegt, dat zy in Ooſtindie een Voet lang vallen en van dikte als eens Menſchen Been. De grootte, derhalve, maakt geen weezentlyk verſchil uit, zo min als de figuur; doch men heeft 'er, met het Vleeſch witachtig en Goudgeel; zynde de Kleur van buiten ook meer of minder geel, met ros of bruinrood gemengd. De Bladen zyn gemeenlyk blaauwachtig en ſterk gedoornd; maar men vindt 'er, die dezelven helder groen en weinig of niet gedoornd hebben; gelyk de Wilde Ananas, *Pitta* genaamd, by PLUMIER, van welker Bladvezelen, met Katoen gemengd, in Indie Garen gemaakt wordt, daar men in Bengale Zakdoeken en andere Stoffen van weeft. Deeze moet wel onderſcheiden worden van de Amerikaanſche Aloë, wier Bladen het *Fil de Pite*, ook een ſoort van Garen of Touw, uitleveren. In Oostindie groeit deeze wilde Ananas zo menigvuldig, zelfs op afgelegen

gen Eilanden, dat men 'er die naauwlyks denken kan van buiten ingebragt te zyn, gelyk de Tamme, wier Vrugt, aldaar geteeld, in 't eerst tien Dukaaten goldt, zo ACOSTA meldt. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

De Ananasfen worden byna van iedereen gepreezen, wegens haare lekkerheid. Sommigen vergelyken den Smaak by dien van Aardbefiën, anderen by dien van Druiven. MERIAN wil, dat men 'er veelen van onze aangenaamfte Vrugten te gelyk in proeft. Zo hebben zy ook een zeer aangenaamen Reuk. Maar de hoedanigheid verfchilt aanmerkelyk naar de behandeling en den Landaart. In de Westindiën, daar zy rykelyk zyn, moet men zig dikwils in 't gebruik derzelven, gelyk van andere verkoelende Vrugten maatigen, om niet in 't Kolyk of den Rooden Loop te vervallen (*). Hierom zynze, wat 'er ook van gezegd mag worden, tot Voedzel niet zo dienftig als de Banannen. De Slaavinnen zelfs weeten door het rykelyk eeten deezer Vrugten, die zy in 't Bofch vinden, zig de Vrugt af te dryven; zo men verhaalt. Hier te Lande is het Sap wat fcherp, zo dat men 'er door tot Bloed-

(*) Sommigen noemen de Ananasfen verhittende, om dat zy Ontfteekingen maaken in de Ingewanden; doch die kunnen ook uit een fcherp Zuur ontftaan, en derhalve kan menze, van een fcherpen Wynachtigen Smaak zynde, onder de Verkoelende Vrugten tellen. Men heeft immers, met dat oogmerk, het uitgeperfte Sap, in de Indiën, wel in heete Koortfen gebruiken laaten: doch de hoedanigheid deezer Vrugten is zeer verfchillende.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Bloedwateren zou kunnen vervallen; gelyk in Italie wel gebeurt. Men snydt derhalve de geschilde Ananas, en legt de Sneedjes in Spaanschen Wyn, of in Water; waar door de scherpigheid verzagt wordt en dus kan menze zonder gevaar gebruiken. Ook wordt 'er, in de Indiën, een zeer lekkere Wyn van gemaakt. Door de aangenaamheid der Vrugten worden de Kakkerlakken aangelokt, die op de Plant voortteelen; gelyk dezelve ook tot voeding van Wantsen en ander Ongediert, en van de Rupsen strekt, die de bekende Ananas-Kapel uitleveren.

II. *Bromelia Pinguin.* Getroste.

(2) Ananas *met kant-Doornige gespitste Bladen en een Tros aan 't end van de Steng.*

Een zeer fraaije Afbeelding van deeze vindt men onder de Planten van EHRET, door TREW uitgegeven; waar uit blykt, dat de bovenste Bladen, by de Vrugt-Tros, rood zyn. Zy was niet afgebeeld door MILLER, noch ook door PLUMIER, zo DILLENIUS aanmerkt, die het Gewas ook in Plaat gebragt heeft. Het wordt op de Engelsche Eilanden *Pinguin* genoemd. De Heer JACQUIN verhaalt, dat men op Jamaika daar van leevende Omtuiningen der Landeryën en Hoven maakt, welke zo sterk zyn, dat geen Mensch

(2) *Bromelia* Fol. ciliato-spinosis mucronatis, Racemo terminali. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* BROWN. *Jam.* 193. N. 4. JACQ. *Amer.* 91. TREW. *Ehret.* T. 51. An. Americana sylv. altera minor. PLUM. *Mant.* 29. T. 258. f. 4. Pinguin. DILL. *Elth.* 320. T. 240. f. 311.

Mensch in staat is, daar over heen te klimmen, en geen Beesten 'er door kunnen breeken. IV. Afdeel. VII. Hoofdstuk. Monogynia.

De Bladen zyn zeer styf en met scherpe Doornen gewapend, vyf of zes Voeten lang. Het maakt een Steng van twee of drie Voeten, die zeer fraay is en beladen met veele Rooskleurige Bloemen, van omtrent twee Duimen langte. Hier op volgen geelachtige Vrugten die langwerpig Eyrond en klein zyn (*), zuurachtig en niet aangenaam van Smaak; hoewel zy van de Muizen of Rotten zeer bemind worden, die deswegen in menigte onder deeze Planten nestelen. 't Gewas geeft Afzetzels uit, gelyk het Huislook, waar door het zig sterk voortplant.

(3) Ananas *met regtopstaande Bladen, en ongesteelde by den Wortel vergaarde Bloemen.* III. *Bromelia Karatas.* Ongesteelde.

Deeze, in Zuid-Amerika groeijende, is ook in de Westindiën gevonden door den Heer JACQUIN, die de zonderlinge Eigenschappen waargenomen heeft. Het is, zegt hy, een fraaije ongesteelde Plant, met niet dan Wortel- of Stoelbladen, doch zeer talryk, Elsvormig Lini-

(*) De Heer JACQUIN zegt van een Duim of een weinig grooter, doch by TREW komen zy een Vinger lang en dik, voor, zynde bruinachtig van Kleur. De Ananas van ACOSTA, welke maar de grootte van een kleine Citroen hadt, zou in dat opzigt meer met deeze of de volgende Soort strooken.

(3) *Bromelia* Fol. erectis, Floribus acaulibus, sessilibus, aggregatis. JACQ. *Amer. Hist.* 90. *Hort.* 31, 32.

IV. AFDEEL VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

niaal of Degenvormig, op de kant gedoornd en regtopſtaande, doch zo ſtyf niet als in de andere Soorten, en hierom aan de Punt dikwils omgeboogen, meer dan eens Mans langte hoog. De Bloemen zyn Rooskleurig, zonder Reuk, byna drie Duimen lang, met den Kelk en 't Vrugtbeginzel Roestkleurig gehaaird. De Vrugten, ook van drie Duimen, van ovaale figuur, twee of driehonderd in getal, zitten in 't kaffige middelpunt der Bladen, en beſlaan een holte van een half Voet middellyn. Onder een Lederachtigen geelen Bast hebben die een witachtig Sappig Vleeſch, dat van een zoetachtig zuuren Smaak is, en waar in veel gladde rondachtige Zaaden, die bruin van Kleur zyn, neſtelen. Geſchild zyn deeze Vrugten, volkomen ryp zynde, niet onaangenaam van Smaak; doch onryp zynde zo ſcherp, dat 'er de Mond ſomtyds door aan 't bloeden raakt, en de Tong als ontveld wordt, in de genen, die ze eeten. In de Keizerlyke Tuin te Weenen hadt deeze Plant reeds Vrugt gedragen. Op Martenique en Kuba heeft hy dezelve, op Boſchachtige plaatſen der Gebergten, groeijende gevonden, wordende van de Ingezetenen, met een Karibiſchen naam, *Karatas* geheten. De Vrugten ryp wordende, wyken de Bladen van een, naar den Grond, en geeven dus gelegenheid, om 'er by te komen, ſchietende de Plant vervolgens haare Afzetzels tot voortplanting uit.

(4) Ana-

(4) Ananas *met Zaagswys' gedoornde ſtompe Bladen en overhoekſe Aairen.* IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK.

Deeze heeft de Bladen Tongachtig, dat is aan 't end ſtomp, en een Bloemſteng met zydelingſe Aairen, aan welken de Vrugten als Beſſen groeijen: zo dat zy van de voorgaanden zeer verſchilt. PLUMIER heeftze in Zuid-Amerika waargenomen. IV. *Bromelia Lingulata.* Getongde.

(5) Ananas *met de Wortelbladen Doornachtig getand, de Stengbladen geheel effenrandig.* V. *Nudicaulis.* Naakt-ſteng.

Deeze, door dien zelfden Pater in Zuid-Amerika gevonden, onderſcheidt zig door de gebladerde Steng, die ver buiten de Bladen uitſteekt, van de gewoone Ananasſen. Myns oordeels zou ze derhavle beter den naam van *Bladſtengig* mogen voeren.

(6) Ananas, *die byna ongeſteeld is, met vergaarde ongeſteelde Bloemen en afzetzels in de Oxelen.* VI. *Humilis.* Laage.

Volgens den Heer JACQUIN wilde deeze zeer

(4) *Bromelia* Fol. ſerrato-ſpinoſis obtuſis, Spicis alternis. Brom. Ramoſa & Racemoſa, Foliis Arundinaceis ſerratis. PLUM. *Gen.* 26. *Ic.* 64. f. 1.

(5) *Bromelia* Fol. radicalibus dentato-ſpinoſis &c. Bromelia Pyramidata aculeis nigris. PLUM. *Gen.* 46. *Ic.* 62.

(6) *Bromelia* ſubacaulis, Flor. aggregatis ſesſilibus, Axillis Stoloniferis. JACQ. *Vind.* 306.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

zeer wel voort, en hadt verscheide maalen Bloem en Vrugt gegeven in de Keizerlyke Broeihuizen. De Bladen zyn ongemeen styf en sterk gedoornd, doch korter dan in de andere Ananasſen. Dertig Bloemen, blaauw van Kleur, komen in 't middelpunt der Plant, zonder Steel of Steng voort, byna als in de Karatas, voorgemeld. De Vrugten zyn klein. Zy ſchiet, uit de Oxels der onderſte Bladen, dikke korte Byſcheuten of Afzetzels, die nieuwe Planten maaken. De afkomst zal zekerlyk ook uit de Westindiën zyn.

VII. *Bromelia Acanga.* Kromblådige.

(7) Ananas *met een verſpreide Pluim en op de kant gedoornde geſpitſte omgekromde Bladen.*

Deeze wordt door de gezegde byzonderheid thans, volgens den Heer JACQUIN, van de Derde Soort afgezonderd, en voert den bynaam van PISO ontleend. Men noemtze in Nieuw Spanje *Mexocotl*, 't welk HERNANDEZ als een Plant die Vrugten gelyk Pruimen, by elkander als eene Ananas vergaard, voortbrengt, zynde zeer aangenaam van Smaak, heeft afgebeeld. Wanneer de Vrugt ryp is, hangen de Bladen geel, even of zy verflenst waren, naar den Grond

(7) *Bromelia* Paniculâ diffuſa &c. *Sp. Plant.* I. p. 285. Bromelia Fol. ſpinoſis. Caraguata - Acanga. PIS. *Bras.* 190. T. 191. Mexocotl ſ. Manguei. HERN. *Mex.* 172. MORIS. *Hiſt.* II. S. 4. T. 22. f. 7. Brom. Fol. ſpinoſis oblique recurvis. *H. Ups.* 73. Karatas Fol. altisſimis &c. PLUM. *Gen.* 10 ?

Grond omgeboogen. Zy komen uit een kort dik Stammetje, niet uit den Stoel of Wortel voort, en bevatten den tros van de gezegde Vrugten. MORISON heeft de figuur van HERNANDEZ overgenomen of gekopieerd. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

TILLANDSIA.

Dit Geslagt, door den Ridder benoemd, ter eere van zekeren TILLANDS, den eersten en eenigsten Kruidkundigen, die weleer in Finland is geweest, bevat verscheide Westindische Gewassen, die even als de Marentakken op Boomen groeijen, en in derzelver Schors gewortéld zyn.

Het heeft een driedeeligen blyvenden Kelk; de Bloem is Klokvormig, eenbladig, in drieën gedeeld: het Zaadhuisje eenhokkig met gepluisde Zaaden.

Dit Geslagt bevat zeven Soorten, altemaal Westindische of uit Zuid-Amerika, hier volgende.

(1) Tillandsia *met een gepluimde Bloemsteng.*

I. *Tillandsia Utriculata.* Blaasdraagende.

Vol-

(1) *Tillandsia* Scapo paniculato. *Syst. Nat.* XII. Gen. 392. p. 232. *Veg.* XIII. Gen. 396. p. 259. *H. Cliff.* 129. Viscum Caryophylloides maximum &c. SLOAN. *Jam.* 76. *Hist.* I. p. 188. Visci modo Arboribus Indicis adnascens. C. B. *Pin.* 423. Caraguata multiplici Spicâ. PLUM. *Gen.* 10. Viscum Peruvianum aliud, Aloës facie, Arboribus item innascens. LOB. *Adv.* p. 452 & 455. *Icon.* II. 240. f. 2.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Volgens de beſchryving van den vermaarden SLOANE omringt deeze Plant, met veele bruine Vezelen, de Takken of Stammen der Boomen, waar op zy groeit, en maakt zig dus een vaſte ſtandplaats, waar uit Bladen voortkomen, naar die der Ananasſen of Aloë-Planten gelykende, van derdhalf Voeten lang. Zy loopen puntig uit, doch zyn aan den Wortel een Handpalm breed, omvattende elkander zodanig, dat door de ſamenvoeging der zyden van verſcheide Bladen met malkander een ſoort van Kelder of Bak gemaakt wordt, waar in het Regenwater zig even als in de Bladen van onze Vollers Kaarden vergaart, en door de kleine opening van boven niet ſchielyk weg dampt. De knobbelachtige Voet der Bladen aan de Steng, maakt dat dezelve zig als met Blaazen beladen vertoont. Dit Water ſtrekt, door een byzondere gunſte van den Schepper, tot Dorstlesſching voor Vogelen en andere Dieren, ja zelfs voor Menſchen, in dat heete Klimaat. Want, dewyl deeze Plant niet ſchadelyk of Vergiftig is, kan men het zonder hinder drinken; gelyk DAMPIER verhaalt, zelf gedaan te hebben.

Gedagte Bladen, nu, geeven uit het midden een ronde Steng, van drie of vier Voeten langte, die altoos loodregt ſtaat, om dus het Water te kunnen vangen. Gekwetst zynde, geeft zy een doorſchynende witte Lymerige Gom uit. Boven verdeelt zy zig in Takjes, die hier en daar bezet zyn met Bloemen van drie Blaadjes,

jes, bleek geel of groenachtig van Kleur, met paarſche Meeldraadjes, waar op driekantige Zaadhuisjes volgen, die kleine Zaaden, met een lang Pluis voorzien, bevatten, en zelf in de drie Blaadjes van den Kelk begreepen zyn. Deeze Zaadhuisjes, eenigermaate naar die der Anjelieren gelykende, kunnen de reden zyn van den bynaam, welken LINNÆUS geeft aan dit Gewas, dat zig, voor 't overige, byna als een Aloë-Plant vertoont.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(2) Tillandſia *met de Bladen van boven Zaagtandig gedoornd, en een gebladerde Aair.*

II. *Tillandſia ſerrata.* Zaagtandige.

Deeze heeft de Bladen ook eenige Voeten lang, naar die der Ananasſen gelykende, doch breeder en ſtomp, en eene pieramidaale Aair, met Bladen tusſchen de Bloemen, 't welk dezelve zeer fraay bont maakt. Zy groeit op oude rottige Boomſtammen in Zuid-Amerika.

(3) Tillandſia *met Tongachtig Lancetvormige Bladen, die effenrandig zyn en aan den Voet Blaasachtig.*

III. *Lingulata.* Getongde.

Door

(2) *Tillandſia* Fol. ſuperne ſerrato-ſpinoſis, Spicâ Comoſâ: Tillandſia paraſitica maxima &c. BROWN. *Jam.* 195. Caraguata clavata & ſpicata. PLUM. *Gen.* 10. *Ic.* 75. *f.* 1.

(3) *Tillandſia* Fol. Lanceolato-Lingulatis, integerrimis, baſi Ventricoſis. JACQ. *Am. Hiſt.* 92. T. 62. Tillandſia media paraſitica &c. BROWN. *Jam.* 194. Viscum Caryophyll. maximum &c. SLOAN. *Jam.* 77. *Hiſt.* I. p. 189. T. 120. RAJ. *Suppl.* 405. Caraguata latifolia & clavata. PLUM. *Gen.* 10. *Ic.* 74.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Door den Heer JACQUIN is deeze, zo wel als door PLUMIER en SLOANE, afgebeeld. De Bladen verbreeden zig Tongachtig naar 't end en rondachtig by den Voet, alwaar zy ook het Regen-Water, even als de eerste Soort, vergaderen; doch de Steng is hier enkeld en kort. Op lommerryke en vogtige plaatsen, in groote Bosschen, op 't Eiland Martenique, komt dit Gewas op de Stammen van ontzaglyke Boomen voor, wordende van de Franschen aldaar *Bosch-Ananas* geheten.

IV. *Tillandsia tenuifolia.* Dunbladige.

(4) Tillandsia *met Draadachtig dunne, effenrandige Bladen en eene enkelde losse Aair.*

Deeze die den zelfden Heer overvloedig voorkwam op het Geboomte, dat by Karthagena groeit aan de Zeestranden, is merkelyk kleiner dan de voorgaanden. Zy heeft de Bladen Elsvormig dun, naar 't begin verdikkende, ook hol gesleufd als die der anderen, maar spiraal omgedraaid en door witte dwarsbandjes bont; dus naar een Soort van Aloë gelykende. 't Gewas is daarom fraay en praalt met roode Bloemen, die ver van elkander voortkomen aan een dunne regtopstaande Steng. Het draagt bruine Zaadhuisjes.

(5) Til-

(4) *Tillandsia* Fol. Filiformibus integerrimis &c. R. *Lugdb.* 25. JACQ. *Amer. Hist.* p. 92. T. 63. Till. parasitica parva &c. BROWN. *Jam.* 194. Renealmia Spicâ multiplici. PLUM. *Gen.* 37. *Ic.* 238. f. 2. Viscum Caryophylloides minus &c. SLOAN. *Jam.* 77. *Hist.* I. p. 190. T. 122. f. 1.

(5) Tillandsia *met zeer korte Wortelbladen, een byna naakte Steng, en eenigermaate verdeelde opstygende Takken.* IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

Als een Kandelaar, met veele Armen, breidt zig deeze uit, met kleine Bloemtakjes, die overend staan op de dwars-Takken der Steng. De Bladen, welke den Stoel maaken, zyn zeer kort. 't Is ook een Bygewas, als de anderen. V. *Tillandsia paniculata.* Gepluimde.

(6) Tillandsia *die een Halm heeft, met op elkander leggende zydelingse Aairen.* VI. *Polystachia.* Veel-Aairige.

(7) Tillandsia *met Liniaale gesleufde neergeboogen Bladen, een enkelde geschubde Halm en enkelde Aair.* VII. *Monostachya.* Enkel-Aairige.

Deeze twee, ook in Zuid-Amerika door Pater PLUMIER ontdekt, schynen meest door de gesteldheid der Aairen te verschillen.

(8) Tillandsia *met Elsvormige ruuwe Bladen, die* VIII. *Recurvata.* Omgekromde.

(5) *Tillandsia* Fol. Radicalibus brevissimis &c. Tillandsia Parasitica major &c. BROWN. *Jam.* 194. Renealmia Ramosissima &c. PLUM. *Gen.* 27. *Ic.* 237.

(6) *Tillandsia* Culmo Spicis imbricatis lateralibus. Viscum Caryophylloides angustifolium. CATESB. *Car.* II. p. 89. T. 89? Renealmia Spicâ multiplici. PLUM. *Gen.* 37. *Ic.* 238. f. 2.

(7) *Tillandsia* Fol. linearibus canaliculatis reclinatis &c. Ren. non ramosa squamata & floribus niveis. PLUM. *Gen.* 37. *Ic.* 238. f. 1.

(8) *Tillandsia* Fol. Subulatis scabris &c. R. *Lugdb.* 25. Till. parasitica parva pruinosa &c. BROWN. *Jam.* 194. Viscum

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. Eenwyvige.

die omgeboogen zyn, eenbloemige Halmen en tweebloemige Kafjes.

Door SLOANE is deeze op de Boomen van Jamaika waargenomen, die aanmerkt dat het Gewas, in manier van groeijing, in Blaasachtigheid der Bladen aan de Steng, en in 't opvangen van 't Regenwater, met de eerste Soort overeenkome, maar door de Grasachtige smalheid der Bladen, welke veel naar die der Anjelieren gelyken, daar van verschille. Ook zyn de Bladen met een korte witte Wolligheid bedekt, die dezelven, gelyk in de volgende, als met Ryp bedaauwd doet voorkomen. Het heeft een dunne Steng en eene driebladige paarsche Bloem, met gepluisd Zaad als de overigen.

IX. *Tillandsia Usneoides.* Mosachtige.

(9) Tillandsia *die Draadachtig is, en ruuw, met omgedraaide Takken.*

Deeze Soort, op de Takken der Boomen groeijende als de anderen, hangt als Mos van dezelven nederwaards, en heeft de Stengetjes en Takjes Draadachtig dun. De langte, welke dee-

cum Caryophylloides minus &c. SLOAN. *Jam.* 77. *Hist.* I. p. 190. T. 121. f. 1.

(9) *Tillandsia* Filiformis Ramosa intorta scabra. *H. Cliff.* 129. R. *Lugdb.* 25. GRON. *Virg.* 36. BARR. *Æquin.* 99. Renealmia parasitica &c. BROWN. *Jam.* 192. Visc. Caryophyll. tenuissimum &c. SLOAN. *Jam.* 77. *Hist.* I. p. 191. T. 122. f. 2, 3. Cuscuta Ramis Arborum innascens &c. PLUK. *Alm.* 126. T. 26. f. 5. Çamanbaya. MARCGR. *Bras.* 46. PET. *Gaz.* T. 62. f. 12.

deeze Draadachtige Stengetjes nederhangen, is somtyds tot twintig Voeten. Het wordt van de Engelschen, deswegen, een *oud Mans Baard* genoemd. De Vogeltjes, die Hangnesten aan de uiterste Takken der Boomen maaken, neemen somtyds daar toe de Draaden van dit Gewas. Het komt voor in Virginie, aan de Vaste Kust van Zuid-Amerika en in de Westindiën.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

BURMANNIA.

Dit Geslagt is door den Ridder benoemd, ter eere van den vermaarden Hoogleeraar der Kruidkunde, in de Hortus Medicus deezer Stad Amsteldam, den Hooggeleerden Heer JOANNES BURMANNUS, die door zyne beschryving der *Ceylonsche*, niet alleen, maar ook der *Afrikaansche* of liever *Kaapsche* Planten, als ook door de Latynsche Vertaaling van 't *Ambonsche Kruidboek* van RUMPHIUS en andere Werken, zig een eeuwigen roem verworven heeft.

De byzondere Kenmerken van hetzelve zyn; een driekantige, driedeelige, gekleurde Kelk, met Vliezige hoeken: drie Bloemblaadjes, een driehokkig regt Zaadhuisje, met kleine Zaadjes.

Het bevat twee Soorten, waar van de eene op Ceylon, de andere in Virginie haare groeiplaats heeft: als

(1) Burmannia *met een dubbelde Aair.*

I. *Burmannia distacha* Twee-Aairige.

Ge-

(1) *Burmannia* Spicâ geminâ. *Syst. Nat.* XII. Gen. 393. p.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Gedagte Hoogleeraar heeft deeze Soort, die op Moerasſige plaatſen van 't gemelde Eiland groeit, omſtandig beſchreeven en afgebeeld. Men noemtze 'er *Jawael* of *Jawul* en *Dyajawul*, dat is, Water-Jawul. HERMANNUS hadtze genoemd *Ceylonſche Hyacinth der Moerasſen.* 't Is een klein Plantje, met Grasachtige Blaadjes van twee Duim lang, allen by den Wortel groeijende, waar tusſchen het een Stengetje heeft van één of anderhalve Span, met eenige Blaadjes overhoeks bekleed, en zig verdeelende in twee Aairtjes van zeer fraaije Bloemen, die blaauw van Kleur zyn en overend ſtaan, als op een ry geplaatst. Zy hebben een Pypachtigen Kelk, met drie Vleugels op zyde en van boven in drie geele Puntjes uitloopende. De zes Meeldraadjes zyn zeer kort en het Zaadhuisje langwerpig met drie hoeken.

II. *Burmannia biflora.* Tweebloemige.

(2) Burmannia *met twee Bloemen.*

Deeze, in Virginie groeijende, is ook een klein Waterplantje, dat een fraaije paarſche Bloem op den top van het Stengetje heeft, volgens CLAYTON. De Bloem beſtaat uit drie Blaadjes, die als Pluimen uitſteeken aan de zyden van den Kelk. De Stengetjes zyn zo fyn als Haair, naakt,

p. 233. *Veg.* XIII. Gen. 397. p. 260. BURM. *Zeyl.* 50. T. 20. f. 1. *Fl. Zeyl.* 128. *H. Cliff.* 128. R. *Lugdb.* 125. Planta Zeylanica Aquatica &c. RAJ. *Suppl.* 559.

(2) *Burmannia* Flore gemino. *H. Cliff.* 128. Burmannia Scapo bifloro. GRON. *Virg.* 36.

naakt, komende uit een Tropje van ſmalle Blaadjes voort en de Wortel is Vezelachtig. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

TRADESCANTIA.

Dit Geſlagt is door RUPPIUS benoemd naar zekeren Engelſchen Heer TRADESCANT, van wiens Kruidtuin een Planten-Lyst, in de beſchryving van zyn Kabinet, is gegeven. *Monogynia.*

De Kenmerken daar van zyn, een driebladige Kelk, drie Bloemblaadjes; de zes Meeldraadjes ruig door gewrichte Haairtjes en de Stempel Pypachtig: het Zaadhuisje driehokkig.

Zeven Soorten komen thans in hetzelve voor, naamelyk

(1) Tradescantia *die opgeregt is en gladbladig, met getropte Bloemen.* I. *Tradescantia Virginiana.* Virginiſche.

Deeze is in de Bloemtuinen niet onbekend, maakende een Plant uit van gladde Biesachtige Wortelbladen, tusſchen welken Stengen voortkomen, die korter zyn, met tropjes van Bloemen, die uit drie rondachtige Bloemblaadjes beſtaan. De Bloem valt grooter of kleiner en van

(1) *Tradescantia* erecta lævis, Floribus congeſtis. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 394. p. 233. *Veg.* XIII. Gen. 398. p. 260. *H. Cliff.* 127. *Ups.* 73. R. *Lugdb.* 37. GOUAN *Monsp.* 162. RUPP. *Jen.* 48. GRON. *Virg.* 36, 49. Ephemerum Virginianum, Flore cœruleo minori. TOURNF. *Inſt.* 368. Eph. Phalangoides tripetalum &c. MORIS. *Hiſt.* III. p. 606. S. 15. T. 2. f. 4. Allium ſive Moly Virginianum. C. B. *Pin.* 506.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

van Kleur blaauw, paarſch, rood of wit, met eenige veranderingen, 't welk agt Verſcheidenheden uitmaakt, die door TOURNEFORT voor Soorten geteld zyn. Deeze Kruidkenner vergelykt de Zaadhuisjes by Tarwe-Graan. De Bloemtropjes zyn in twee lange ſpitſe Bladen vervat. Het wordt, gemeenlyk, *Ephemerum* geheten.

II. *Tradescantia Malabarica.* Malabaarſche.

(2) Tradescantia *die opgeregt is en gladbladig, met zeer lange enkelde Bloemſteelen.*

De Afbeelding van deeze, die aan de Kust van Malabar groeit, vindt men, onder den naam van *Tali-Pulli*, in de Malabaarſe Kruidhof.

III. *Nervoſa.* Geribde.

(3) Tradescantia *met de Steng eenbloemig.*

Deeze, by Suratte gevonden, heeft verſpreide Stengetjes van een Handbreed hoog, met korte Lancetvormige Scheedachtige Blaadjes, en aan 't end een Draadachtigen langen Bloemſteel. De Bloem is groot en heeft drie vyfribbige Blaadjes, gelyk ook de Bloemblaadjes veelribbig zyn: zes Meeldraadjes met violette Haairtjes en een aan 't end haakigen Styl.

IV. *Geniculata.* Knoopige.

(4) Tradescantia *die nederlegt en ruig is.*

Op

(2) *Tradescantia* erecta lævis, Pedunculis ſolitariis longiſſimis. Tali-Pulli. *Hort. Mal.* IX. p. 123. T. 63. BURM. *Fl. Ind.* p. 79.

(3) *Tradescantia* Scapo unifloro. *Mant.* 223.

(4) *Tradescantia* hirſuta procumbens. Trad. Caule geniculato, baſi repente. JACQ. *Amer. Hiſt.* 94. T. 64. Ranuncu-

Op Martenique vondt de Heer JACQUIN dit Plantje, dat zeer teder is en Stengetjes heeft die in 't eerst langs den Grond kruipen, maar vervolgens zig opregten. De Bladen zyn Hartvormig en meest op de kanten wat ruig, doch zo ruig niet als in de Afbeelding van die, welke PLUMIER in Zuid-Amerika vondt. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(5) Tradescantia *met een Takkige Steng en ongesteelde zydelingse Bloemen.* V. *Tradescantia Axillaris.* Oxelbloemige.

Deeze, voorheen *Commelina* genoemd geweest, groeit in Oostindie op Waterige plaatsen. De Steng is ook van onderen kruipende, met Liniaale Blaadjes, uit wier Oxelen de Bloempjes als uit Blaasjes voortkomen, die gekleurd zyn. Zy zyn eenbladig, Trechterachtig, in drieën gedeeld en blaauw gezoomd, met zes gehaairde Meeldraadjes, even als de andere Soorten.

(6) Tradescantia *die kruipt, gladbladig met tweebladige Schubbige Bloemscheeden.* VI. *Cristata.* Gekuifde.

Dee-

culus f. Damasonium repens Parnassiæ foliis villosis. PLUM. *Ic.* 116. f. 2.

(5) *Tradescantia* Caule Ramoso, Flor. sessilibus lateralibus. *Mant.* 321. Commelina Axillaris. *Sp. Plant.* p. 62. Ephem. Phalang. Maderaspat. minimum. PLUK. *Alm.* 135. T. 174. f. 3. Ner-Pulli. *Hort. Mal.* X. p. 28. T. 13. BURM. *Fl. Ind.* p. 16.

(6) *Tradescantia* repens lævis, Spathis diphyllis imbricatis. Commelina cristata. *Sp. Plant.* 62. *Fl. Zeyl.* 32. Ephem. Zeylanicum procumbens inflatum. HERM. *Parad.* 148. RAJ. *Hist.* 566. BURM. *Fl. Ind.* p. 18. T. 7. f. 4.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Deeze, op Ceylon en Malabar, in Moerasſige Gronden, voortkomende, is door den Heer N. L. BURMANNUS afgebeeld. Zy heeft de Bloempjes wederom driebladig, met Haairige Meeldraadjes, een geknodſten Styl en een Pypachtigen gekartelden Stempel. De Bloemſcheedjes beſtaan uit zes paar of minder Bloempjes over ééne zyde. Het Plantje heeft ronde, Takkige, verſpreide gladde Stengetjes.

VII. *Tradescantia Papilionacea.* Vlinderachtige.

(7) Tradescantia *die kruipt en gladbladig is, met driebladige geſchubde Bloemſcheeden.*

Deeze Soort is ook door gezegden Hoogleeraar afgebeeld en aan den Ridder medegedeeld. Zy maakt een klein Plantje, dat uit de Knietjes Wortel ſchiet, aan de Kust van Koromandel, uit. Door de gekleurde Schubbetjes, waar in de Bloempjes zitten, vertoonen die zig eenigszins Vlinderachtig. LINNÆUS merkt het als van 't voorgaande weinig verſchillend aan.

PONTEDERIA.

Dit Geſlagt, naar den beroemden Italiaan PONTEDERA getyteld, heeft de Bloem eenbladig, in zesſen gedeeld, met twee Lippen; drie Meeldraadjes in de tippen, drie in 't Pypje der Bloem ingeplant; het Zaadhuisje met drie holligheden.

Het bevat vier uitheemſche Soorten, als volgt.

(1) Pon-

(7) *Tradescantia* repens lævis, Spathis triphyllis imbricatis. *Mant.* 61, 513. BURM. *Fl. Ind.* p. 17. T. 7. f. 1.

(1) Pontederia *met Eyronde Bladen en koppige Bloemen.* IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

Op Waterige plaatsen, in 't Ryk van Malabar, groeit deeze, welke Bladen als de Water-Weegbree heeft of liever naar die van de Cannacorus gelykende. De Bloemen komen, byna als in het Parnaskruid, uit de Bladsteelen voort, zynde de Stengen hol en Kruidig. I. *Pontederia ovata.* Eyronde.

(2) Pontederia *met Hartvormige Bladen en een knikkende Bloemtros.* II. *Vaginalis.* Scheedige.

Tot die Soort, waar aan de Heer N. L. BURMANNUS den naam van *Scheedige* gegeven hadt, is door den Ridder thans ook t'huis gebragt het *Moeras-Moes* van RUMPHIUS, 't welk de Bladen naar die van 't Kalfsvoet gelykende heeft. 't Is een groote Waterplant, met dikke sappige Bladsteelen, uit welker Blaasjes de Bloemstengen voortkomen. Somtyds zyn de Bladen ronder, somtyds spitser. Zy worden van de Macassaren, inzonderheid daar men Ryst teelt, veel tot Moes gebruikt.

(3) Pon-

(1) *Pontederia* Foliis ovatis Floribus Capitatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 395. p. 233. *Veg.* XIII. Gen. 399. p. 461. Plantaginis Aq. Fol. Flor. glomeratis. PLUK. *Alm.* 299. Narukila. *Hort. Mal.* XI. p. 67. T. 34.

(2) *Pontederia* Fol. Cordatis Racemo cernuo. *Mant.* 222. Pontederia Vaginalis. BURM. *Fl. Ind.* p. 80. Plantaginis stellatæ foliis &c. PLUK. *Alm.* 299. T. 215. f. 4. Olus palustre. RUMPH. *Amb.* VI. p. 178. T. 75. 1.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

(3) Pontederia *met Hartvormige Bladen en geaairde Bloemen.*

III. *Pontederia Cordata.* Hartvormige.

Deeze Soort is een Virginifche Water-Plant, die eenigermaate naar de Water-Weegbree gelykt, volgens PLUKENETIUS, hebbende een Aaïr van blaauwe Bloemen als een Hyacinth. Volgens CLAYTON zyn de Bladen van eene Pylachtige figuur, met lange ronde Biesachtige Steelen. De Bloemen van de gezegde Aair zyn eenbladig, in twee Lippen verdeeld, die wederom in drieën gefneeden zyn, 't welk zes Slippen maakt, hebbende de bovenfte van binnen een geele Vlak. Het Zaadhuisje is rimpelig en van eene Peerachtige figuur, een enkel Zaad influitende.

IV. *Haſtata.* Piekvormige.

(4) Pontederia *met Piekvormige Bladen en Kroontjes-Bloemen,*

In verfcheide deelen van Oostindie groeit deeze Plant, die eenigermaate naar het Pylkruid

(3) *Pontederia* Fol. Cordatis Floribus fpicatis. *H. Cliff.* 133. R. *Lugdb.* 87. GRON. *Virg.* 50. LOEFL. *Itin.* 54. Gladiolus lacuftris Virg. cœruleus. PETIV. *Gaz.* I. T. 1. f. 12. Sagittæ fim. Planta Pal. Virg. MORIS. *Hift.* III. p. 618. S. 15. T. 4. f. 8. Plantag. Aq. accedens &c. PLUK. *Mant.* 152. T. 349. f. ult. BURM. *Fl. Ind.* 80.

(4) *Pontederia* Fol. Haftatis, Floribus Umbellatis. *Fl. Zeyl.* 129. Sagittæ quodammodo fimilis Planta Maderaspatana &c. PLUK. *Alm.* 326. T. 220. f. 8. MORIS. utfupra. f. 7. Carimgola. *Hort. Mal.* XI. p. 91. T. 44. BURM. *Fl. Ind.* p. 80.

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
a
b
c
d

2 De

kruid gelykt, doch op de manier van dit Geslagt de Bloemen, uit het midden der Bladsteelen of Stengen, als uit een Blaasje voortbrengt. Die van Java, onder den naam van Plompen met Pylswyze Bladen, door den Heer KLEINHOF aan den Hoogleeraar BURMANNUS was gezonden, hadt meer dan twintig Bloemen. LINNÆUS merkt aan, dat deeze Soort een Tongetje onder de Bloem heeft, gelyk in de Malabaarse *Carimgola*; het welk aan de tweede Soort ontbreekt.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Hier ter plaatse behoort het Kaapse Kruid, dat in *Fig.* 1, op Plaat XLVII. is voorgesteld, hetwelke, schoon in eenige opzigten overeenkomende, nogthans te veel verschilt, om tot het voorgaande Geslagt betrokken te worden. Ik maak 'er derhalve een nieuw Geslagt van, hetwelke ik, wegens de verdiensten van den Franschen Kruidkenner deezes naams, doop met den thans openstaanden naam van

RENEALMIA.

De Kenmerken zyn, een zesbladige Kelk en driedeelige Bloem, gelyke Meeldraadjes en Meelknopjes, rondom het Vrugtbeginzel, en een eénhokkig Zaadhuisje.

I. *Renealmia Capensis.* Kaapsche. Pl. XLVII. *Fig.* 1.

De eenigste Soort, my daar van bekend, heeft Biesachtige holle Bladsteelen, ter langte van vier Duimen uit den Wortel voortkomende, en op 't end langwerpig ovaale Bladen hebbende, scheef en ongelykzydig, waar van de grootsten ongevaar

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

vaar twee Duim lang zyn en één Duim breed. Hier in gelykt zy veel naar dat kleine Kruidje, 't welk thans *Limosella* genoemd wordt, of ook naar de voorgaande eerste Soort. De Stengen, die meer dan een Voet hoogte bereiken, verdeelen zig meer dan eens Gaffelswyze, en eindigen in Tropjes van Bloemen, die meestal ook in tweeën of in drieën verdeeld zyn. By ieder verdeeling hebben de Takken een, naar boven langs hoe smaller en kleiner, Lancetvormig Blaadje. Aan de toppen worden deeze Blaadjes als Stoppeltjes. De Kelk, die men gesteeld kan noemen, is groen en zesbladig spits gepunt, bevattende de eenbladige Bloem, die stomp gelipt is en Oranjekleurig. De zes Meeldraadjes zyn zeer dun en klein, met groote langwerpige, Liniaale Meelknopjes, van aanmerkelyke dikte. Zy omringen het Peerachtige Vrugtbeginzel, dat een langen Styl heeft, met een driedeeligen Stempel, en eene eenhokkige Vrugt wordt. Men kan zulks duidelyk in de vergroote Kelk, by *a*, beschouwen. De minder volkomen Bloemen hebben de Kelken vyfbladig, en maar vyf Meeldraadjes.

Hier de *Hæmanthus*, *Galanthus* en veele andere Geslagten, die tot de Bolplanten behooren, overslaande, koom ik tot dat van

ASPARAGUS. Aspergie.

Deszelfs Bloem is in zessen gedeeld en opstaan-

ſtaande, met de drie binnenſte Blaadjes aan de tippen omgeboogen ; de Vrugt een Bezie met drie holligheden en in ieder twee Zaaden. IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK.

Dertien Soorten vindt men thans in dit Geſlagt opgetekend, meest uitheemſche, doch waar onder ook Europiſche voorkomen, gelyk *Monogynia.*

(1) Aspergie *met een opgeregte ronde Kruidige Steng, Borſtelige Bladen en gelyke Stoppeltjes.* I. *Asparagus Officinalis.* Gemeene.

De Griekſche naam, *Asparagos*, is tot alle Natiën byna van Europa overgegaan ; zo dat de Italiaanen dit Kruid *Asparago*, de Duitſchers *Spargen*, de Engelſchen *Sperage*, de Franſchen *Aspergos* en wy Nederlanders *Aspergies* en gemeenlyk *Sperſie* of ook *Koraalkruid* noemen. Meest, echter, geeft men den naam van Sperſies aan de Jonge Spruiten, die, wanneer zy zig effen boven den Grond vertoonen, om laag uitgeſtoken worden, en dan gekookt tot een lekkere Toeſpyze ſtrekken. Ten dien einde teelt men het Kruid uit Zaad, en plant vervolgens de jaarige Stoelen in Bedden van Paarden-Mest en Zand, waar door dezelven in 't derde Jaar een

(1) *Asparagus* Caule Herbaceo tereti erecto &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 420. p. 245. *Veg.* XIII. Gen. 424. p. 274. *Mat. Med.* 169. *H. Cliff.* 121. R. *Lugdb.* 28. *Fl. Suec.* 272, 291. *β.* Asparagus ſativa. C. B. *Pin.* 489. *γ.* Asp. maritimus craſſiore folio. *δ.* Asp. ſylv. tenuisſimo folio. C. B. *Pin.* 490. *Mant.* 490. GOUAN *Monsp.* 176. GER. *Prov.* 134.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwywige.*

goeden Oogst, van wel gevoede Sperfies, uitleveren.

Deeze tamme of Hof-Aspergie verfchilt, zo de Ridder zegt, door de Kweeking alleen van de *Wilde Aspergie*, die overvloedig in Velden aan den Ryn en Donau, als ook in 't Zand aan den Zeekant van Europa, gelyk in Engeland en onze Provinciën, ja zelfs in Sweeden in een Bofch van Schoonen en aan de Middellandfche Zee voorkomt. De Wilde, nogthans, is fyner van Loof of ook grover, en zoude, volgens Doktor GERARD, in Provence tweehuizig zyn, dat is op fommige Planten Mannelyke of onvrugtbaare, op anderen Vrouwelyke Bloemen hebben. Dit heeft, zegt LINNÆUS, in de Hof-Aspergies geen plaats. Men ziet 'er echter onder, die geen Besfen draagen, terwyl anderen, die men insgelyks na den fnytyd laat opfchieten, met roode Besfen als Kraaltjes fterk beladen zyn.

Ik zal my niet ophouden met de befchryving van dit aan iedereen zeer bekende Gewas, maar alleenlyk, ten opzigt van deszelfs Eigenfchappen, aanmerken, hoe de Spergies geen ongezond Voedzel zyn, laxeerende en het Water fterk afzettende, geevende tevens daar aan, by de loozing, een ongewoonen Reuk. De Wortels, gedroogd zynde, worden onder de Vyf Openende, die veele inwendige Verftoppingen wegneemen, geteld. De Ouden, evenwel, hebben door *Asparagus* een ander Kruid gemeend. Sommigen

wil-

willen, dat de Wortels versch gebruikt moeten worden, om van kragt te zyn. De Bessen, eenigszins zoet van Smaak, zyn van dergelyke hoedanigheid en bevatten een rondachtig Zaad, dat ook geteld wordt onder de Winkelmiddelen. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(2) Aspergie *met een ongedoornde ronde Steng, afgeboogen Takken en Borstelige Bladen.* II. *Asparagus declinatus.* Afgeboogene.

„ Deeze Afrikaansche gelykt naar de voor-
„ gaande Soort, maar is hooger, met meer Bla-
„ den en die eens zo lang zyn. De Steng ver-
„ gaat Jaarlyks. Zy heeft enkelde, Lancetswys-
„ Elsvormige Stoppeltjes, van onderen met een
„ Vliezige punt. De Bladen zyn zeven of tien-
„ voudig, Draadachtig, uitgebreid. Myne Plant,
„ van de Kaap, is Mannelyk," zegt de Ridder.

(3) Aspergie *met enkelde omgekeerde Doornen, ronde Takken en Zeissenvormig Degenachtige Bladen.* III. *Falcatus.* Zeissenbladige.

Op Ceylon groeit deeze, die door den Heer J. BURMANNUS is afgebeeld.

(4) Aspergie *met ronde Doornen, ronde omgeboo-* IV. *Retrofractus.* Breektakkige.

(2) *Asparagus* Caule inermi, Ramis declinatis, Fol. Setaceis. R. *Lugdb.* 29.

(3) *Asparagus* Aculeis folitariis reversis, Ramis teretibus &c. *Fl. Zeyl.* 123. Asp. Fol. falcatis ex uno puncto numerosis. BURM. *Zeyl.* 36. T. 13. f. 2.

(4) *Asparagus* Aculeis solitariis &c. Asp. Frut. Fol. Setaceis

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

boogene, terug gebroken, Takken en Borstelige gebondelde Bladen.

De Bladen komen getropt en als gesternd, gelykerwys die der Lorkenboomen, op 't end der Takjes voort in deeze, die de Takken rond en gegaffeld; de Mikjes Wrattig met een klein knikkend Doorntje heeft.

V. *Asparagus Æthiopicus.* Ethiopische.

(5) Aspergie *met enkelde omgekeerde Doorens, de Takken hoekig, de Bladen Lancetvormig Liniaal.*

Aan de Kaap der Goede Hope groeit deeze en de voorgaande. Zy gelykt naar de derde Soort, maar heeft de Bladen kleiner, omtrent zeven-, niet drievoudig; de Stoppeltjes geeven een agterwaards gekeerde Doorn uit: de Takken zyn bogtig, gehoekt, als Heesterachtig, groen.

VI. *Asiaticus.* Oostindische.

(6) Aspergie *met enkelde Doornen, een opstaande Steng, Draadachtige Takken en getropte Borstelige Bladen.*

On-

ceis terminalibus &c. *H. Cliff.* 121. R. *Lugdb.* 28. Asp. Afric. tenuifolius &c. PLUK. *Amalth.* 40. T. 375. f. 3.

(5) *Asparagus* Aculeis solitariis reversis, Ramis angulatis &c. *Mant.* 63. Asp. aculeatus. Afr. Corrudæ tertiæ Clusii similis. RAJ. *Suppl.* 359. N. 5 & 2.

(6) *Asparagus* Aculeis solitariis, Caule erecto, &c. Asp. Aculeis alternis, Ramis solitariis &c. *H. Cliff.* 122. R. *Lugdb.* 28. Asp. aculeatus minor sarmentosus. PLUK. *Alm.* 54. T. 15. f. 4. Asp. Asiaticus. BURM. *Fl. Ind.* p. 82.

Onder den bynaam van *Asiaticus* is deeze, in Oostindie groeijende, voorgesteld door den Heer BURMANNUS, die daar toe de Kleine gedoornde Aspergie van Madrass, welke rankachtig groeit, volgens de Afbeelding van PLUKENET betrekt. IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

(7) Aspergie *met enkelde Doornen, gehoekte bogtige Takken, en getropte driekantige, stompe, afvallende Bladen.* VII. *Asparagus albus.* Witte.

Boven Lissabon, niet verre van de Taag, vondt CLUSIUS deeze *Wilde Aspergie*, die ook op andere plaatsen van Portugal en Spanje groeit, overvloedig. 't Is een Heesterig Gewas, met witte Stengen, zig in Takken verdeelende, die bogtig en aan ieder bogt voorzien zyn met een enkelde, sterke, nederwaards gestrekte Doorn. Daar nevens geeven zy tropjes uit van vyf of zes opstaande Blaadjes, in welker midden aan dunne Steeltjes neerhangende Bloemen voortkomen, waar op een roode Sappige Bezie volgt, die driedeelig schynt, doch gemeenlyk maar één en somtyds twee Zaaden bevat.

(8) As-

(7) *Asparagus* Acul. solitariis, Ramis angulatis flexuosis &c. R. *Lugd.* 29. Asp. aculeatus Spinis horridus. C. B. *Pin.* 490. Corruda tertia. CLUS. *Hist.* II. p. 178. *Hisp.* p. 460. *Ic.* 461. Aspar. sylvestris tertius. DOD. *Pempt.* 704. Corruda tertia Clusii. LOB. *Ic.* 788.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

VIII. *Asparagus acutifolius.* Spitsbladige.

(8) Aspergie *met een ongedoornde hoekige Heesterige Steng, de Bladen Naaldachtig, styf, blyvende, gespitst, egaal.*

De vermaarde CLUSIUS vondt deeze, die hy de eerste *Corruda* noemt, insgelyks in Spanje, alwaar men deeze wilde Soorten, door malkander, *Esparragos* noemde, en by de Grieken, zegt hy, Wilde Aspergies. De Steeltjes of Spruiten, voegt hy 'er by, zyn ook eetbaar, doch bitter, en de Wortels overtreffen in Geneeskragt die der tamme Aspergies. 't Woord *Corruda* is van Latynsche afkomst en zou van het afvallen der Bladen afgeleid kunnen worden; doch dit heeft in deeze Soort geen plaats. Dezelve is Heesterachtig en heeft van vyf tot zeven Blaadjes, die Draadachtig dun, een weinig styf en stekelig zyn. De Wortels hangen tropswyze aan den Stoel en zyn Spoelachtig dik, gelyk in de Affodillen: 't welk ook plaats heeft in de voorgaande en andere zo tamme als wilde Aspergies. Hier zyn de Besfen, in de rypheid, Aschgraauw.

IX. *Horridus.* Schroomelyke.

(9) Aspergie *die ongebladerd is, Heesterig, vyf-*

(8) *Asparagus* Caule inermi angulato Fruticoso, &c. GOUAN *Monsp.* 176. Asparagus Fol. acutis. C. B. *Pin.* 490. Asparagus sylv. CAM. *Epit.* 260. Corruda prior. CLUS. *Hist.* II. p. 77. *Hisp.* p. 457. *Ic.* 458.

(9) *Asparagus* aphyllus Fruticosus &c. Asp. Hisp. Aculeis crassioribus horridus. TOURNF. *Inst.* 300.

yyfhoekig, met vierhoekige ſamengedrukte geſtreepte Doornen. IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

Wegens de ontzaglyke Doornen, van een Vinger lang, welken deeze Spaanſche heeft, is de bynaam van TOURNEFORT ontleend.

(10) Aspergie *met een ongedoornde, hoekige Heeſterige Steng, de Bladen Elsvormig, geſtreept, ongelyk en ſpreidende.* X. *Asparagus aphyllus.* Bladerlooze.

Buiten de Doornen, die met hun drieën of vieren getropt voortkomen, heeft dit Gewas, dat op 't Eiland Sicilie, in Spanje en Portugal groeit, geene Bladen: des het *Bladerloos* genoemd mag worden. De Besſen hebben, ryp zynde, een zwarte Kleur. Men kan hier toe de Heeſterachtige Aspergie, welke TOURNEFORT op Kandia vondt, en afgebeeld heeft, betrekken.

(11) Aspergie *met viervoudige Doornen en vergaar-* XI. *Capenſis.* Kaapſche.

(10) *Asparagus* Caule inermi angulato &c *H. Cliff.* 122. R. *Lugdb.* 29. Asp. aculeatus alter, tribus aut quatuor Spinis &c. C. B. *Pin.* 490. Corruda altera. CLUS. *Hiſt.* II. p. 178. *Hisp.* 457. *Ic.* 459. Asp. ſylv. alter. DOD. *Pempt.* 704. Corrudæ varietas &c. LOB. *Ic.* 787. *β*. Asp. Cret. fruticoſus &c. TOURNF. *Reize.* bl. 92. Tab.

(11) *Asparagus* Spinis quaternis &c. Asp. fol. quinis Setaceis &c. *H. Cliff.* 121. Asp. aculeatus triplici Spinâ ſurrectus. PLUK. *Alm.* T. 78. f. 3. Asp. rubicundus. BERG. *Cap.* 88. Corruda Africana, Spinis brevibus aduncis. RAJ. *Suppl.* 359.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD. STUK.

gaarde ronde Takken, die Borstelige Bladen hebben.

Eenwyvige. Deeze voert, in 't byzonder, den bynaam van *Kaapsche*. De Wortel is knobbelig of Bolachtig: de Stengen zyn Draadig, bogtig, Heesterachtig. Zy heeft vier uitgebreide, iets omgekromde, zeer scherpe Doornen, uit wier Oxelen Draadachtige Takjes voortkomen, slap, ongedoornd, afvallende, met Borstelige, scherpe korte Blaadjes, zynde de Takken, tusschen de Takjes, styf.

XII. *Asparagus Sarmentosus.* Rankige.

(12) Aspergie *met enkelde Liniaal-Lancetvormige Bladen; een bogtige Steng en omgekromde Doornen.*

De Afbeelding van HERMANNUS verklaart genoegzaam dit Gewas, 't welk op Ceylon in de Bosschen groeit, en aldaar van de Inlanders *Hatawarija*, van de Europëers *Scorzonera* geheten wordt. De Wortels, naamelyk, in Melk of Vleeschnat gekookt, of met Zout, Azyn en Peper, toegemaakt, zyn een lekkere Versnapering.

XIII. *Verticillatus.* Gekranste.

(13) Aspergie *met gekranste Bladen.*

In-

(12) *Asparagus* Foliis solitariis Lineari-Lanceolatis &c. *Fl. Zeyl.* 124. Asp. acul. Zeyl. maximus Sarmentosus. HERM. *Lugdb.* 62. T. 63. Schada-Veli-Kelangu. *Hort. Mal.* X. p. 19. BURM. *Fl. Ind.* p. 82.

(13) *Asparagus* Fol. verticillatis. Asp. Orientalis Foliis Gallii. TOURNF. *Cor.* 21. BUXB. *Cent.* V. App. 47. T. 37.

In de Levant, Klein Afie en verder Oostwaards, heeft dit Gewas zyne Groeiplaats, zynde door TOURNEFORT tot de Aspergies betrokken. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

Verfcheide andere Gewasfen, bevoorens door den Ridder hier t'huis gebragt, zyn thans in het volgende Geflagt geplaatst, waar van ik de Boomachtigen reeds befchreeven heb, zo dat nog twee Kruidige daar in overblyven, als volgt. *Monogynia.*

DRACÆNA.

De Kenmerken van dit Geflagt zyn, door my, omftandig te boek gefteld (*). Het bevat vyf Soorten, waar van de twee laatften zyn, als volgt.

(4) Dracæna *die Kruidig is en eenigermaate geftengd, met Degenachtige Bladen.* IV. *Dracæna Enfifolia.* Degenbladige.

Dit is een fchraal Gewas, dat omtrent ter hoogte van een Elle opfchiet, met Bladen als die van fnydend Lifch, verfcheidene by elkander getropt en dus een nieuwe Steng uitgeevende, op 't laatst een dun Stengetje met Bloemen, die als aan Draadjes hangen, gefternd zynde en zesbladig, hoogblaauw van Kleur met zes geele Meeldraadjes. De Vrugt is Befieachtig met eeni-

(*) II. D. II. STUK, bl. 226, enz.

(4) *Dracæna* Herbacea fubcaulescens, Fol. Enfiformibus. *Mant.* 63. Gladiolus odoratus Indicus. RUMPH. *Amb.* V. p. 185. T. 73.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

eenige Pukkeltjes, zoet van Smaak en geeft een paarschachtig Sap, dat de Handen verwt. De Wortels of derzelver Vezelen, gedroogd zynde, komen onder ander Reukwerk en daarom noemt RUMPHIUS dit Gewas Welriekende Oostindische Gladiolus, zeggende dat dezelve veel op Java groeit.

V. *Dracæna Graminifolia.* Grasbladige.

(5) Dracæna *die Kruidig is en ongestengd, met Liniaale Bladen.*

Deeze Soort, die mede in Oostindie groeit, heeft Grasachtige Bladen, die zeer gestreept zyn, een Span lang: de Bloemsteng is weinig langer, geevende aan ieder Tandje van de Tros vier of vyf Bloemen uit, welke als uit een stomp Kafje voortkomen.

CONVALLARIA. Dalkruid.

Een zesdeelige Bloem en een gevlakte Besie met drie holligheden, in ieder een Zaadje bevattende. Dus zyn de byzondere Kenmerken van dit Geslagt opgegeven, waar in de Heer LINNÆUS drie onderdeelingen gemaakt heeft; de eerste met Klokswyze, de tweede met Trechterachtige en de derde met Radvormige Bloemen. De tweede bevat de *Polygonata* van TOURNEFORT; de derde deszelfs *Smilaces*, voor een ge-

(5) *Dracæna* Herbacea acaulis, Fol. linearibus. Asparagus Graminifolius. *Sp. Plant.* 450. BURM. *Fl. Ind.* p. 83.

gedeelte; de eerste alleen het volgende Kruid, dat den naam aan 't geheele Geslagt geeft.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

* Met Klokswyze Bloemen.

(1) Dalkruid *met een naakte Bloem-Steng.*

I. *Convallaria Majalis.* Lelietjes van den Dale.

Onder den naam van *Lelietjes van den Dale* is dit Kruid in ons Land zeer bekend, wordende ook *Meybloemen* genoemd, gelyk in Duitschland, of *Lely Convaly*, met een basterdnaam. De Franschen heeten het *Muget* of *Lys des Vallées*; de Engelschen *Lilly Convally*, *May-Lilly* of *Conval-Lilly.* Het groeit op Bergvelden, in Valeijen of Dalen, en in Bosschen der middelste deelen van Europa, gelyk in Duitschland en Switzerland, als ook in onze Nederlanden hier en daar; doch allerovervloedigst in Sweeden, zo LINNÆUS aanmerkt. Men heeft het ook in Siberie gevonden. Het komt insgelyks in de Zuidelyke deelen van Europa voor.

Het Kruid geeft, uit een voortloopende Wortel, twee breedachtige Bladen, naar die der Leliën eenigszins gelykende, welke een Stengetje insluiten, van ruim een half Voet hoogte, met een Aair van kleine witte Bloempjes, zeer aangenaam van Reuk. Hier van wordt een Water en Geest gedestilleerd, die Hoofd- en Hartster-

(1) *Convallaria* Scapo nudo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 421. p. 246. *Veg.* XIII. Gen. 425. p. 275. *Mat. Med.* 167. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 26. GOUAN *Monsp.* 176. GORT. *Belg.* 97. &c.

IV. AFDEEL VII. HOOFD STUK. *Eenwyvige.* ſterkende is, gepreezen tegen de Vallende Ziekte en andere Zenuwkwaalen. Het Poeijer der gedroogde Bloemen kan tot een Niesmiddel dienen. De roode ronde Besſen zyn, zo wel als de Bladen en Wortels, zeer bitter. Van de Bladen maakt men, met Kalk, een ſchoon groene Kleur, die duurzaam is.

** Met Trechterachtige Bloemen.

II. *Convallaria verticillata.* Gekranst. (2) Dalkruid *met gekranste Bladen.*

Op ruuwe Steenachtige Gebergten der Noordelyke deelen van Europa, zelfs van Lapland, niet alleen, maar ook der Zuidelyke deelen, gelyk in Provence, groeit dit Kruid, dat niet zeldzaam is in Switzerland, noch ook in de Bosſchen van Ooſtenryk en Hongarie. Het heeft regte Stengen van een Elle hoog, die ſomtyds getakt, ſomtyds enkeld zyn, Kranswyze by verdiepingen omringd met vier of vyf ſmalle Lancetvormige Bladen, uit wier Oxelen de Bloempjes, en voorts de Besſen, aan Trosjes nederhangen.

III. *Polygonatum.* Salomons-Zegel. (3) Dalkruid *met overhoekſe omvattende Bladen,*

(2) *Convallaria* Fol. verticillatis. *H. Cliff.* 125. R. *Lugdb.* 26. GOUAN *Monsp.* 177. GER. *Prov.* 135. *Fl. Suec. Lapp.* &c. Polygonatum alterum. DOD. *Pempt.* 345. Polyg. anguſtifolium ramoſum. C. B. *Pin.* 303, 304. TOURNF. *Inſt.* 78. HALL. *Helv.* 288. OED. *Dan.* 86.

(3) *Convallaria* Fol. alternis amplexi-caulibus &c. *Mat. Med.*

den, een tweesnydende Steng en byna eenbloemige Oxelsteeltjes.

IV. Afdeel. VII. Hoofdstuk. *Monogynia.*

Dit Kruid, dat op dergelyke plaatsen, onder en by het voorgaande, doch ook in onze Nederlanden en elders, waar het andere niet groeit, zelfs in Virginie en Siberie, voorkomt; wordt *Salomons-Zegel* genoemd, naar den Latynschen naam, dien men 'er in de Apotheeken aan geeft. Men leidt dien naam af van de Merken, als met een Stempel ingedrukt, welken op de Wortels zouden zyn. De Griekfche naam, *Polygonatum*, schynt duidelyker van de bogtigheid der Wortelen ontleend. Men noemt het in 't Fransch *Seau de Salomon*, in 't Engelsch *Solomons Seal*, maar in 't Hoogduitsch *Weisswurts*, dat is Witte of Witwortel.

Het maakt Stengen van omtrent een Elle hoogte, die niet Takkig zyn, maar knikkende, bezet met ovaale Bladen, dikwils opwaards staande, wier Ribben aan de kanten evenwydig loopen. Het Kruid heeft dus een byzondere gedaante, waar aan het zeer gemakkelyk kenbaar is. Men heeft 'er Verscheidenheden van, in de hoogte van 't Gewas, in de grootte der Bladen, in de Reuk der Bloemen, als ook daar in verschil-

Med. 168. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* GER. *Prov.* 135. *Fl. Belg. Suec.* &c. &c. Polygonatum latifolium vulgare. C. B. *Pin.* 305. DOD. *Pempt.* 345, 346. Polygon. vulgo Sigillum Salomonis. J. B. *Hist.* III. p. 529.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

ſchillende, dat dezelven aan enkelde Steeltjes hangen; terwyl in anderen de Bloemen, by tweeën, drieën, aan een Trosje groeijen. Zy zyn lang, wit, aan den rand in zesſen verdeeld, met groene Tandjes. Men vindt het met roode, met paarſche, met zwarte Besſen, die een Braakmiddel zyn. De Wortel is zoet met eenige ſcherpheid: het Kruid walgelyk. Men heeft het onder de Geneesmiddelen geteld, doch de kragt is duiſter. De Bladen worden, uitwendig, in verzagtende Pappen, van ſommigen gebruikt.

IV. *Convallaria multiflora.* Veelbloemig.

(4) Dalkruid *met overhoekſe omvattende Bladen, een ronde Steng en veelbloemige Oxelſteeltjes.*

Hier wordt het *Grootbladige* Salomons-Zegel bedoeld, dat op de zelfde plaatſen als het voorgaande groeit, en ook eene Verſcheidenheid van het gemeene ſchynt te zyn, zo ſommigen aanmerken. De Bladen zyn, volgens CLUSIUS, ſomtyds zo groot als die van het Witte Nies-Wortel Kruid.

*** Met Raderachtige Bloemen.

V. *Racemoſa.* Getrost.

(5) Dalkruid *met ongeſteelde Bladen en een ſamengeſtelde end-Tros.* Dit

(4) *Convallaria* Fol. alternis &c. Conv. Fol. alt. Pedunc. pendulis multifloris. SAUV. *Monsp.* GOUAN &c. &c. Polygon. latifolium maximum. C. B. *Pin.* 303. Polyg. latifol. primum. CLUS. *Hiſt.* I. p. 275.

(5) *Convallaria* Fol. sesſilibus &c. R. *Lugdb.* 26. *H. Cliff.* 125.

Dit Kruid, in Virginie en Kanada groeijende, is Getrost Salomons-Zegel genoemd van CORNUTUS, die het afbeeldt. Het heeft, insgelyks, een witten Wortel: de Steng is enkeld, met ongetande, breede, geribde spitse Bladen, naar die van de Weegbree gelykende, witachtig van Kleur. De Bloemen komen Aairswyze voort, zynde klein en vyfbladig, waarop roode Besfen volgen, ieder met twee harde glanzige Zaaden. Deeze Besfen worden 'er geacht Hoofd- en Hartfterkende te zyn, zegt CLAYTON. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(6) Dalkruid *met zeer veele omvattende Bladen.* VI. *Convallaria ftellata.* Gefternde.

Men vindt deeze Soort onderfcheiden door een gefternde Bloem, en zy is Vrugtbaar geaaird Salomons-Zegel getyteld door CORNUTUS: de Groeiplaats is in Kanada.

(7) Dalkruid *met drie omvattende Bladen en een enkelde end-Tros.* VII. *Trifolia.* Driebladig.

In

125. GRON. *Virg.* 38. Polygonatum Racemofum. CORN. *Canad.* 36. T. 37. Polyg. Racem. Americ. PLUK. *Alm.* 301. T. 311. f. 2. MOR. *Hift.* III. p. 537. S. 13. T. 4. f. 9.

(6) *Convallaria* Fol. amplexicaulibus plurimis. Polyg. Virgin. erectum fpicatum &c. MORIS. *Hift.* III. p. 536. S. 13. T. 4. f. 7. Polygon. Canad. fpicatum fertile. CORN. *Canad.* p. T. 33.

(7) *Convallaria* Fol. amplexicaulibus ternis &c. Convall. Flor. Racemofis &c. GMEL. *Siber.* I. p. 36. T. 6. Phalangium Veratri foliis. AMM. *Ruth.* 137.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

In de Bosschen van Siberie is deeze waargenomen door den Heer GMELIN, zynde Phalangium met Bladen van Wit-Nieswortel Kruid door AMMAN getyteld. Zy heeft twee, drie of vier Stengbladen van verschillende grootte en breedte. De Bloempjes komen yl aan een naakt Stengetje voort en daar op volgen roode Besfen, bevattende twee of drie geelachtige Zaaden.

VIII. *Convallaria bifolia.* Tweebladig.

(8) Dalkruid *met Hartvormige Bladen.*

Dit Kruid, dat men *Eenblad* noemt, hoe wel het aan de Steng altoos twee Bladen heeft, is door geheel Europa gemeen. By ons vindt men het in 't Haagse Bosch, in Gelderland, Vriesland en elders. Eerst komt, uit den Vezeligen Wortel, een enkele Steel met één Blad, waar nog één of twee aan de Steng, die maar een Handbreed hoog is, bygevoegd worden, zynde allen Hartvormig. De Bloempjes, die yl aan het Stengetje staan, spreiden zig door den Ouderdom langs hoe meer in de vlakte uit. Het draagt roodachtige Besfen, die tweehokkig zyn, doch gemeenlyk maar één Zaad hebben, dewyl het andere misdraagt; terwyl die van 't Salomons Ze-

(8) *Convallaria* Fol. Cordatis. *H. Cliff.* 125. *R. Lugdb.* 26. GOUAN *Monsp.* 177. GER. *Prov.* 135. *Fl. Belg.* 98. *Fl. Lapp. Suec.* β. KRAM. *Austr.* 97. GMEL. *Sib.* I. p. 35. Lilium convallium minus. C. B. *Pin.* 304. Gramen Parnassi. CAM. *Epit.* 744. Unifolium. DOD. *Pempt.* 205. Monophyllon. LOB. *Icon.* 303. Smilax unifolia humillima. TOURNF. *Inst.* 654.

Zegel veelzaadig zyn. Dit maakt een merkelyk verschil met de opgegevene Kenmerken; hoewel de Besfen, door haare Vlakkigheid voor de rypwording, in de meeste Soorten daar aan voldoen.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

ALOË.

De Kenmerken, waar aan dit Geslagt, dat uit zig zelve kenbaar is, onderscheiden wordt, zyn een hangende Bloem (*), die het Vrugtbeginzel omvat en het Honigbakje in haar bodem heeft; de Meeldraadjes in het Kasje ingeplant.

Van dit Geslagt zyn veele Soorten, meest allen uit Afrika afkomstig, in de Broeikasfen der Liefhebberen bekend en tot de eerste Soort kunnen een menigte Verscheidenheden betrokken worden, welken ik zal optellen. LINNÆUS heeft de Soorten, elk op zig zelve, en volgens de Bloemen, en volgens de Bladen, beschreeven, als volgt.

(1) Aloë

(*) *Corolla erecta*, *Ore patulo*, vind ik wel als Kenmerken opgegevan, maar zulks is tegenstrydig, aangezien de meeste Soorten van dit Geslagt *hangende Bloemen* hebben. Ik geloof, derhalve, dat dit *Corolla infera* zal willen zyn, waar door hetzelve zig van 't volgende blykbaarlyk onderscheidt. Ook hebben zy allen geen uitgebreiden Mond. De *Amerikaansche Aloë*, die sedert veele Jaaren door haar bloeijen in Europa zo veel gerugts gemaakt heeft, is in 't volgende Geslagt geplaatst.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

I. *Aloë perfoliata.* Doorbladige.

(1) Aloë *met gesteelde, knikkende, getroste; byna Cylindrische Bloemen.* Aloë *met getande, Scheedswys omvattende Bladen aan de Steng, die dikwils wortelt, schoon opstaande.*

Hier onder zyn de volgende Verscheidenheden door den Ridder begreepen.

A. Aloë uit Afrika, die een Steng heeft, met meer Zeegroene Bladen, de Steng omvattende en stomper gepunt.

B. Aloë uit Afrika, die een Steng heeft met minder Zeegroene Bladen, op 't end aan de Rug gedoornd.

C. Aloë uit Afrika, die een Steng heeft met breeder Zeegroene Bladen, die aan alle kanten gedoornd zyn.

D. Aloë uit Afrika, die een Steng heeft met Zeegroene zeer korte Bladen, die aan 't end, van binnen en van buiten, een weinig gedoornd zyn.

E.

(1) *Aloe* Flor. pedunculatis cernuis, Corymbosis &c. *Aloë* Fol. Caulinis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 426. p. 248. *Veg.* XIII. Gen. 430. p. 278. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 23. GOUAN *Monsp.* 179.

A. Aloë Afr. Caulescens &c. COMM. *Præl.* 68. T. 17. *Rar.* 44. T. 44.

B. Aloë Afr. Caulescens &c. COMM. *Præl.* 69. T. 18.

C. Aloë Afr. Caulescens &c. COMM. *Præl.* 70. T. 19.

D. Aloë Afr. Caulescens &c. COMM. *Præl.* 72. T. 22. *Rar.* 45. T. 45.

E. Aloë uit Afrika, die een Steng heeft, met Zeegroene Bladen, wier geheele Rug gedoornd is. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

F. Aloë uit Afrika, die een Steng heeft met kortere Zeegroene Bladen, in- en uitwaards een weinig gedoornd.

G. Aloë uit Afrika, die een Steng heeft, met Zeegroene, de Steng omvattende Bladen.

H. Aloë uit Afrika, die een Steng heeft, met gedoornde Bladen, die wederzyds witachtige Vlakken hebben.

I. Aloë uit Afrika, die een Steng heeft, doorbladig is en Zeegroen, niet gedoornd.

K. Aloë uit Afrika met Zeegroene Bladen, die aan den rand en op 't end aan de Rug gedoornd zyn, met roode Bloemen.

L. Aloë uit Afrika, die gevlakt is en gedoornd, de grootste.

M. Aloë uit Afrika, die gevlakt is en gedoornd, de kleinste.

N.

E. Aloë Afr. Caulescens &c. COMM. *Præl.* 71. T. 20. *Hort.* II. T. 13. HALL. *Goett.* 71.

F. Aloë Afr. Caulescens &c. COMM. *Præl.* 72. T. 21.

G. Aloë Afr. Caulescens &c. COMM. *Hort.* II. p. 27. T. 14.

H. Aloë Afr. Caulescens &c. COMM. *Hort.* II. p. 9. T. 5.

I. Aloë Afr. Caulescens &c. COMM. *Præl.* 74. T. 23.

K. Aloë Afr. Fol. glaucis &c. COMM. *Præl.* 75. T. 24. *Hort.* II. p. 23. T. 12.

L. Aloë Afr. maculata spinosa major. DILL. *Elth.* 17. T. 14. f. 15.

M. Aloë Afr. maculata spinosa minor. DILL. *Elth.* 18. T. 15. f. 16.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Eenwyvige.*

N. Aloë uit Afrika met Myterachtige gedoornde Bladen.

O. Aloë van Socotora, die ſmalbladig is en gedoornd, met paarſche Bloemen.

Deeze Verſcheidenheden van Afrikaanſche Aloë, komen daar in overeen, dat zy allen dikke Vleezige Bladen hebben, die een geelachtig bitter en ſtinkend Sap uitgeeven. De Bladen groeijen in de meeſten aan een dikke Steng, doch in de vyf laatſten komen zy getropt by den Wortel voort; hoewel door den Ouderdom zig ook ſomtyds op een Steng verheffende, gelyk in de Elfde, welke, zo DILLENIUS oordeelt, de zelfde is als de Agtſte, hebbende de Bladen ook gevlakt. De Steng zit als een Paaltje in de Grond, uitloopende in veele Koordachtige Vezel-Wortelen. Altemaal, behalve de Negende, hebben zy de Bladen, die in allen meer of min rond van Rug en hol van binnen zyn, op de kanten gewapend met ſcherpe, ſterke en kwetzende Doornen. De laatſte, van 't Eiland Socotora, aan den ingang der Roode Zee, afkomſtig, heeft, volgens COMMELYN, een Sap, dat wel ook geel en bitter is, doch minder vies van Reuk, gelyk die der beste Aloë, naar dat Eiland genaamd.

N. Aloë Afr. Mitriformis ſpinoſa. DILL. *Elth.* 21. T. 17. f. 19.

O. Aloë Succotrina anguſtifolia ſpinoſa, Fl. purpureo. COMM. *Hort.* I. p. 91. T. 48. Aloë Americana Ananæ Floribus ſuaverubentibus. PLUK. *Alm.* 19. T. 240. f. 4.

naamd. De meeften zyn uit den Amfterdamfen Kruidtuin afgebeeld, en veelen bevinden zig in de Broeihuizen van voornaame Liefhebbers. Men vindtze byna allen, en nog veele anderen, met Kleuren in het Kruidboek van WEINMANN, op meer dan dertig Plaaten, zeer natuurlyk voorgefteld. Twee voegt de Ridder nog, als Verfcheidenheden, onder byzondere naamen, by deeze Soort; te weeten IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

P. Aloë met opftaande Elsvormige Wortelbladen, die overal bezet zyn met weerlooze Doornen. *Aloë humilis.* Laage.

Deeze wordt *Laage Aloë* genoemd, om dat zy kleiner dan de voorgaanden valt, hebbende de Bladen maar vier Duimen lang, wederzyds bezet met Wratten en naauwlyks fteekende Doornen, en uitloopende in een Punt, die naar 't midden van de Plant is omgeboogen. Tweemaal 's Jaars fchiet zy een Bloemfteng, zelden hooger dan anderhalf Voet, welke roode Bloemen draagt, die aan 't end groen zyn, by den top vergaard als in de anderen. Het Sap was in 't eerst een weinig bitter, doch aanftonds zoet wordende, bevonden.

Q. Aloë met getropte, Scheedachtige, gevlak- *Aloë vera.* Echte Aloë.

P. Aloë Fol. erectis Subulatis radicatis &c. *H. Cliff.* 131. R. *Lugdb.* 24. Aloë Afr. humilis &c. COMM. *Præl.* 77. T. 26. *Rar.* 46. T. 46.

Q. Aloë Fol. Spinofis confertis, dentatis, vaginantibus, planis maculatis. *Mat. Med.* 160. *H. Cliff.* 130. *Ups.* 86. R.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

vlakte, platte, getande, gedoornde Bladen.

De Groeiplaats van deeze, die de *waare Aloë-Plant* der Autheuren geacht wordt te zyn, is in Afrika en de beide Indiën, komende ook voort in Italie, op Sicilie en Maltha, op de Daken en op oude Muuren. Zy kan, derhalve, ook wel in Spanje groeijen, van waar zy, volgens MUNTING, overgebragt werdt, die 'er, zo wel als RUMPHIUS, den naam van *Spaansche Aloë* aan geeft, en zegt, dat de Franschen dezelve *Perroquet* noemen. Men vindtze by veele Autheuren afgebeeld, en daar uit blykt, dat zy aanmerkelyk van die van Socotora, by COMMELYN, verschille; hoewel zy ook, waarschynlyk, op dat Eiland groeit, en van sommigen *Aloë Socotorina* geheten wordt.

Aloë Officinalis. Winkel-Aloë.

Dat de Waare of Echte Aloë ook in Arabie groeit, schynt te blyken uit de Waarneemingen van wylen den Deenschen Geneesheer FORSKAOHL. Deeze, immers, vondt by Lohaja een Aloë, met gevlakte Bladen en geele Bloemen, hebbende de Steng anderhalf Voet hoog; en eene andere, waar aan hy den naam geeft van *Winkel-Aloë*; alzo het groene Lymerige Sap der Bladen den Reuk van de Socotrynse

R. *Lugdb.* 22. GOUAN *Monsp.* 180. BROWN. *Jam.* 167. BURM. *Fl. Ind.* 83. Aloë vulgaris. C. B. *Pin.* 286. Aloë vera. *Munt. Ic.* 96. Kadanaku s. Catavala. *Hort. Mal.* XI. p. 7. T. 3. Sempervivum majus Indicum. RUMPH. *Amb.* V. p. 271. Aloë vera de Barbados. KNORR, *Regnum Flora.* Noximb. 1770. p. 19. Tab. A. 9.

ſe hadt. Deeze, van de Arabieren *Sahr* genoemd, wordt dus door hem beſchreeven (*). IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

„ De Bladen zyn uitwaards dunner, van boven hol, van onderen rond; hebbende aan de kanten opſtaande, platachtige, korte Doornen, digt by en tegenover elkander. Aan den Voet zyn ze plat en maaken een Scheede. De Kleur is groen, met wit gewolkt, van onderen rosachtig. De Steng is twee Ellen hoog, rond, glad, Aſchgraauw, ſomtyds in tweeën gedeeld, met eene end-Tros van een Voet langte. De Bloemen zyn rood, kort geſteeld, neergeboogen, rondachtig driekant, hebbende de Slippen van den Mond aan 't end omgekromd; de drie binnenſten beneden de tip ſamenluikende en een weinig langer dan de overigen. Ieder Bloem is van onderen geſchoord, door een Vliezig, Lancetvormig, afgeboogen Blikje."

De manier der Bloeijing en de Bloemen komen volſtrekt in de Echte Aloë met de Doorbladige overeen, zegt LINNÆUS, en daarom heeft zyn Ed. dezelve tot die Soort betrokken, hoewel zy de Bloem een weinig minder verdeeld ſcheen te hebben; maakende daarvan een dubbelde Verſcheidenheid, zo ten opzigt van de Bloemen als van de Bladen, uit.

De Drogery, die den naam van *Aloë* voert, is

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* Hafn. 1775. p. 73.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

is het verdikte Sap van zodanige Planten, en dewyl men het Sap derzelven van byzondere hoedanigheden, in sommigen stinkende, in anderen maar weinig onaangenaam van Reuk, bevindt te zyn (*); acht men het zeer waarschynlyk, dat de byzondere Soorten van Aloë uit byzondere Planten komen. Van de Bereiding kan het ook veel afhangen; of naamelyk het van zelf uitloopende Sap der Bladen, dan het uitgeperste, of eindelyk ook het Afkookzel van het overblyvende na de persing, tot het bereiden van dit Extrakt gebezigd worde. Voorts maakt de Groeiplaats hier in mede een geweldig verschil: want in het Sap der Oostindische Aloe-Planten, van deezen aart, vondt RUMPHIUS geen de minste bitterheid: welke hetzelve ook door Gisting geheel verliest, zo BOERHAAVE uit WEDELIUS heeft aangetekend (†).

Men twyfelt derhalve niet, of de Aloë die men *Socotorina*, wegens haare eerste afkomst, noemt, en *lucida*, wegens haare helderheid, is het verdikte zuivere Sap van die Plant, welke COMMELYN onder deezen naam heeft afgebeeld. De *Aloë Hepatica* schynt het verdikte en waarschynlyk door uitpersing verkreegene Sap te

(*) Het gene in 't Oude Testament onder den naam van *Aloë* voorkomt, meent men het zogenaamde *Agallochum* of *Lignum Aloës*, dat is welriekend Hout, geweest te zyn; doch in 't Nieuwe Testament wordt van dit verdikte Sap gesproken.

(†) *Chem.* Tom. II. p. 184.

te zyn, van de gemeene of Echte Aloë, laatst beschreeven. De *Caballina*, die vol onzuiverheden is, zwart, donker en zeer stinkende, zal van de een of andere slegte Soort, of mooglyk op de laatste manier van Bereiding, of door afkooking, vervaardigd zyn. VI. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

De Aloë, in 't algemeen, bestaat uit Gom- en Harstige deelen; waar van de eersten het voornaamste Purgeermiddel zyn, en hierom wordt de Leverkleurige, ten dien opzigte, van sommigen verkoozen: doch als het op 't uitwendige gebruik, tot zuivering van Wonden en Zweeren, of toehaaling derzelven, aankomt; wanneer de Balsamieke hoedanigheid meest gezogt wordt, dan zal de Harstachtigste en zuiverste de beste zyn. Verscheide wasschingen en bereidingen der Aloë, die men in de Winkels oudtyds heeft ingevoerd, zyn nutteloos; dewyl de Natuur zelve de beste bereiding en menging gemaakt heeft van dit Sap, waar van men, naar de byzondere oogmerken, de een of andere Soort gebruiken kan. Inwendig schaadt het niet, dan door te veel aanhouding, als ook door zyne scherpheid, in sommigen, die het niet verdraagen kunnen.

(2) Aloë *met getroste, knikkende, byna Cylin-* II. *Aloë variegata.* Bonte.

(2) *Aloë* Flor. Racemosis cernuis &c. Aloë Fol. Caulinis trifariis imbricatis &c. Aloë Fol. Canaliculatis &c. *H. Cliff.* 132. *Ups.* 87. R. *Lugdb.* 24. GOUAN *Monsp.* 180. Aloë Afr. hu-

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

lindrische Bloemen, die een gelyken gaapenden Mond hebben Aloë *met de Stengbladen drievoudig, Schubbig regtopstaande en drie Kraakbeenige hoeken.*

Deeze Soort, bont genaamd, wegens de tekening der Bladen, met groote en kleine witachtige Vlakken op een donker groenen Grond, heeft dezelven zeer dik en styf, in een driehoekige punt uitloopende, op de kanten en de Rug met een witte ruuwe Streep, doch ongedoornd. Zy zyn by den Wortel getropt en geeven een dunne Steng uit, luchtig bezet met roode Bloemen. Het Sap der Bladen is zoetachtig. Op Kleijige plaatsen aan de Kaap groeit deeze, die door Afzetzels zig rykelyk voortplant. In 't Fransch noemt menze *Pappegaais-Aloë*, zegt GOUAN.

III. *Aloë disticha.* Tweezydige.

(3) Aloë *met gesteelde hangende, Cylindrisch Eyronde kromme Bloemen.* Aloë *met Tongachtige uitgebreide Bladen, op twee ryën.*

Dee-

humilis Fol. ex albo & viridi variegatis. COMM. *Præl.* 79. T. 28. *Rar.* T. 47. TILL. *Pis.* 7. T. 7.

(3) *Aloë* Flor. pedunculatis pendulis &c. *Aloë* Fol. Linguiformibus &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* Aloë Afric. Fl. tubro &c. COMM. *Hort.* II. p. 15. T. 8. *β.* Aloë Afr. &c. *Ibid.* p. 17. T. 9. *γ.* Aloë Afr. sessilis, Fol. Carinatis Verrucosis. DILL. *Elth.* 22. T. 18. f. 20. MILL. *Dict.* T. 19. *δ.* Aloë Afr. Fol. planis conjugatis. MART. *Cent.* II. T. 11. *ε.* Aloë Afr. Arborescens montana non spinosa &c. COMM. *Hort.* II. p. 5. T. 3.

Deeze wordt, in 't Fransch, *Aloë a bec de Canne*, dat is *Eendebeks-Aloë*, geheten. De Bladen hebben inderdaad iets, dat naar de figuur van zulk een Bek gelykt: terwyl zy ook, op een zonderlinge manier, op elkander leggen en maar aan twee zyden, tegenover malkander, groeijen. Wegens derzelver figuur noemt menze, ook niet oneigen, *Tongen-Aloê*. De Stengen, die daar tusschen voortkomen, zyn, zo wel als de Bloemen, Koraalrood in sommigen. Eenigen hebben de Bladen Wrattig, anderen maar gepukkeld of met witte Vlakken: 't welk aanmerkelyke Verscheidenheden maakt, die door de Tongachtigheid der Bladen en de kromte der Bloemen tot deeze Soort samengebragt zyn.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Dus komt hier ook de Aloë van COMMELYN met geplooide Bladen t'huis: een zeer misselyk Gewas, dat de Bladen by uitstek lang en Tongachtig heeft, voortkomende uit den top van een dik Stammetje. Zy draagt roode Bloemen en kan in de beschryvinge van den Amsterdamsen Kruidhof nader beschouwd worden.

Plicatilis. Geplooide.

(4) Aloë *met geaairde Eyronde, ruige gekartelde Bloemen, wier binnenste Slippen samenluiken.* Aloë *met zesvoudige, Eyronde, gespitste Stengbladen.*

IV. *Aloë spiralis.* Spiraale.

Dee-

(4) *Aloë* Flor. Spicatis ovatis muricatis &c. Aloë Fol. Caul. sexfariis &c. Al. Fol. ovat. acum. Caulinis quinquefariam imbricatis. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* Aloë Afr. erecta rotunda &c. DILL. *Elth.* 16. T. 13. f. 14. COMM. *Prel.* 83. T. 32.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Deeze Soort, op Velden in Afrika groeijende, maakt een Gewasje uit, dat zeer bekend is in de Broeikasſen der Liefhebberen van vreemde Kruiden. Het groeit van een Handbreed tot een Voet hoog, en beſtaat uit korte dikke Blaadjes, met een zeer ſcherpe ſtyve Punt, welke als Spiraalswyze om een Steng groeijen, die zy geheel onzigtbaar maaken. Somtyds geeft dit Plantje, van boven of ter zyden, eene dunne Bloemſteng uit, van één of anderhalf Voet lang, met hangende Bloemen, die in 't eerst paarſch, vervolgens witachtig zyn, doch aan den Mond groen, en voorts als gezegd is. Het Sap is Waterig en Smaakeloos. De Franſchen noemenze *Aloë en Epi*, dat is Geaairde of Koorn-Aair Aloë.

V. *Aloë retuſa.* Geknakte.

(5) Aloë *met geaairde driekantige tweelippige Bloemen, die de onderſte Lip omgeſlagen hebben.* Aloë *met de Stengbladen vyfvoudig Ruitachtig gebuikt, met een driekantige Vlakte uitpuilende.*

In Afrika groeit deeze op Kley-Gronden, volgens den Ridder. Men geeft 'er, wegens de zonderlinge gedaante der Bladen, in 't Franſch den naam aan van *Aloë a Pouce ecraſé*, dat men in

(5) *Aloë* Flor. Spicatis triquetris bilabiatis &c. Aloë Fol. Caulinis &c. *H. Cliff.* 132. *Ups.* 87. R. *Lugdb.* 24. GOUAN *Monsp.* 180. Aloë Africana brevisſimo crasſisſimoque folio. COMM. *Hort.* II. T. 6. TILL. *Pis.* 6. T. 5.

in 't Neerduitſch zou kunnen noemen, *Plet-duim-Aloë.* De reden hier van is, dat de Bladen, die zeer kort en dik zyn, uitwaards als een geknakte punt hebben, naar 't end van een plat geknelden Duim gelykende. Ik begryp nochthans niet, met wat reden LINNÆUS het Stengbladen noemt. De Bloemen gelyken zeer naar die der laatſte Soort, zo zyn Ed. aanmerkt.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(6) Aloë *met geaairde Trechterachtige tweelippige Bloemen, die vyf Slippen omgeboogen hebben, de bovenſte opſtaande.* Aloë *met drievoudige geſleufde op elkander leggende Bladen, die aan de tippen uitgebreid zyn.*

VI. *Aloë viscoſa.* Lymerige.

De Bladen van deeze, (die weezentlyk Stengbladen zyn,) zitten als driepuntige Blakertjes in malkander, zynde zo hol, dat menze teregt Geutjes-Aloe, in 't Franſch *Aloë en echutière*, noemen kan. Men zou ze ook Lampjes-Aloë kunnen heeten. Zy groeit naauwlyks een Voet hoog en geeft een dunne Bloemſteel uit van één of anderhalf Voet langte, met eenige weinige Bloemen, die onregelmaatig gelipt zyn, aan

(6) *Aloë* Flor. Spicatis Infundibuliformibus &c. Aloë Fol. trifariis Canaliculatis &c. *H. Cliff.* 132. *Ups.* 87. R. *Lugdb.* 23. GOUAN *Monsp.* 181. Aloë Afr. erecta ttiangularis & triang. folio viscoſo. COMM. *Præl.* 82. T. 31. TILL. *Pis,* 6, T. 5. DILL. *Elth.* 15. T. 13. f. 13.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

aan 't end bezet, paarfchachtig van Kleur. DILLENIUS verbeeldt zig, dat de Lymerigheid der Bladen, waar COMMELYN van fpreekt, (hier tot een bynaam gebruikt,) betrekking hebbe op derzelver Sap; want aan het Gewas, van buiten, hadt hy geene Kleverigheid kunnen waarneemen.

VII. *Aloë pumila.* Kleine.

(7) Aloë *met geaairde tweelippige Bloemen, de bovenfte Lip regtst op, de onderfte omgekromd.* Aloë *met vergaarde Wortelbladen, die Eyrond Elsvormig gefpitst en gedoornd zyn.*

Margaritifera. Paarldraagende.

Tot deeze Soort worden, in de eerfte plaats, de *Gepaarelde Aloës* t'huis gebragt, dat is de zodanigen, die de Bladen met witte Wratten, als met Paarlen, begroeld hebben; hoewel zulks maar in de jonge Bladen plaats heeft: want gedagte Wratten zyn op de oude Bladen groen. Men

(7) *Aloë* Flor. Spicatis bilabiatis &c. Aloë Fol. aggregatis Radicalibus &c. *α.* Aloë Foliis ovato-fubulatis &c. *H. Cliff.* 131. R. *Lugdb.* 24. Aloë Afr. Folio in fummit. triang. Margaritifera. COMM. *Hort.* II. p. 19. T. 10. Aloë Afr. Margaritifera. BRADL. *Succ.* 3. p. 1. T. 21. *β.* Aloë Afr. Marg. minor. COMM. uts. T. 11. DILL. *Elth.* 19. T. 16. f. 17. *γ.* —— minima. COMM. *Præl.* 43. DILL. *Elth.* Ibid. T. 18. *δ.* Aloë Afr. humilis Arachnoidea. COMM. *Præl.* 78. T. 27. *ε.* Aloë Fol. ovato-lanceolatis Carnofis &c. *H. Cliff.* 131. *H. Ups.* 86. R. *Lugdb.* 24. GOUAN *Monsp.* 181. Aloë Afr. minima atroviridis, Spinis Herbaceis numerofis ornata. BOERH. *Lugdb.* II. p. T. 131. BRADL. *Succ.* 3. p. 12. T. 30.

Men heeft 'er een Groote van, als ook een Kleine en een Allerkleinste; verschillende deeze allen byna alleen in de Grootte van 't Gewas en van de Paarlachtige Wratten. In de Groote werdt het Sap, in de Hortus Medicus alhier, door wylen den Hoogleeraar COMMELYN zoet, in de kleine Zoutachtig bevonden. De Bloemsteng is in allen rond, maar in de Groote Takkigst en draagt in allen groenachtige Bloemen met eenig paarsch, naar die van enkelde Hyacinthen gelykende.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

Wegens de overeenkomst der Bloemen is hier ook een zonderlinge Aloë betrokken, die men in 't Fransch *a Pattes d'Araignée* noemt, dat is Spinnepoot. De Bladen zyn Lancetvormig Eyrond, Vleezig, aan 't end driekantig en met een menigte van weerlooze, flappe, witachtige Doornen bezet, die 'er gezegden naam aan geeven. De Plant is klein en geeft op zyde een Bloemsteng uit, somtyds een Voet, somtyds twee Voeten hoog en hooger: zynde van verschillende dikte en met een dergelyke Aair, als een Hyacinth, praalende. Het Sap der Bladen is Smaakeloos.

Arachnoidea. Spinnepoot.

De *Uvaria*, ook tot dit Geslagt betrokken geweest, thans in dat van *Aletris* geplaatst, zal, om dat de Wortel, ten minste die van de Eerste Soort, Bolachtig is, en wegens de gelykheid der Bloemen, onder de Bolplanten beschreeven worden.

Behalve een *Bonte Aloë*, met Liniaal-Lancet-

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

cetvormige Bladen, en eene de *Hangende* genaamd, om dat zy dikwils aan Rotſen hangende voorkwam, met zeer ſmalle Bladen van omtrent een Voet lang; als ook een *Ongedoornde*; vondt de Deenſche Doktor FORSKAOHL, in Arabie, nog eene Soort, welke hy *Waggelende Aloë* tytelt. Deeze hadt de Bladen platachtig, donker groen, Tandig gedoornd, en byna ongeſteelde, knikkende, geelachtig roode Bloemen. De Stam, welken zy opgroeijende krygt, een Arm dik, en een Elle lang, zegt hy, was zo zwak, dat hy door 't minſte geweld omviel, ten zy 'er een Steen of ander Steunzel ter zyde ware. Het verſche Sap was geelachtig, het drooge Bloedrood: waar door zy genoegzaam van de Echte Aloë onderſcheiden werdt (*).

AGAVE. Boom-Aloë.

Dit Geſlagt verſchilt van het voorgaande door een opſtaande Bloem, die ook wel geen Kelk heeft, doch boven het Vrugtbeginzel geplaatst is. Hier zyn de Meeldraadjes langer dan de Bloem en overend ſtaande. De Steng is Boomachtig.

Het bevat vier Soorten, allen uit Amerika afkomſtig, naamelyk

I. *Agave Americana.* Westindiſche.

(1) Boom-Aloë *met Tandachtig gedoornde Bladen en eene Takkige Bloemſteng.*

Hier

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 74.

(1) *Agave* Fol. dentato-ſpinoſis, Scapo Ramoſo. *Am. Acad.* III.

Hier wordt die Soort van Aloë bedoeld, welke, uit de Westindiën afkomstig, en aldaar *Metl* genaamd, zo groote Planten maakt, dat menze naauwlyks uit en in de Winterhuizen kan brengen. Men vindt 'er met Bladen van meer dan een Vadem lang, byna een Voet breed en meer dan een half Voet dik: zo dat het geheele Gewas, in zyne Tobbe, byna twee Mans langten boven den Grond komt met de Punten zyner Bladen, en eenen omtrek beslaat van verscheide Vademen. Zodanig is de grootte ongevaar van deeze Plant, wanneer zy aan 't bloeijen toe is, een tydstip dat veelen in de tyd van twee Eeuwen, dien dit Gewas in Europa is geweest en aangekweekt (*), te vergeefsch hebben verwagt en dus hunne moeite vrugteloos besteed in verlangen om hetzelve een Steng te zien schieten als een geheele Boom (†), met een fierlyk gearmde Kroon van Bloemen, meer dan

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

III. p. 22. *Syst. Nat.* XII. Gen. 427. p. 249. *Veg.* XIII. Gen. 431. p. 278. *H. Ups.* 81. Aloë Fol. Lanceolatis dentatis. &c. *H. Cliff.* 130. R. *Lugdb.* 22. Aloë Folio in oblongum mucronem abeunte. C. B. *Pin.* 286. GOUAN *Monsp.* 181. Aloë ex America. DOD. *Pempt.* 359.

(*) Deeze Plant heeft, zo ik meen, eerst in Italie gehad JAC. ANTON. CORTUSUS, een der Edelen van Padua, groot van verdiensten in de Kruidkunde, by wien ik ze onder andere uitgelezene Planten zag, in den jaare 1561: schryft CAMERARIUS *Hort. Med.* p. 11.

(†) Men noemtze, in 't Fransch, *Aloë en Arbre*, dat is Boomachtige of Boom-Aloë: welke benaaming ik hier heb gebruikt. FORSKAOHL vondt in Arabie een *Aloë Arborea*, uit wiens Sap Vergift gemaakt werdt. *Flor. Arab.* p. CX.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

Eenwyvige.

dan een Vinger lang, die een zeer aangenaamen Reuk verspreiden en zelfs Honig uitstorten in Bakjes daar onder geplaatst.

Reeds in den jaare 1580, evenwel, heeft deeze Westindische Aloë gebloeid in de Tuin van den Groot Hertog van Toskanen, een Steng schietende van meer dan twaalf Ellen hoog. Vervolgens bloeide 'er te Rome één, in de Tuin van den Kardinaal FARNESE, in 't jaar 1625; een andere te Madrit, agt Jaaren laater, die vyfentwintig Voeten hoog wierdt. In de voorgaande Eeuw hebben 'er ten minste nog twee in Duitschland gebloeid, en in deeze is, na het Jaar 1730, het bloeijen deezer Aloë-Planten, meest van Vera Cruz in Nieuw Spanje afkomstig, zo gemeen geworden, dat men het niet meer als iets zeldzaams beschouwt (*). 't Is bekend dat sedert, zo te Leiden als hier te Amsterdam, verscheidene gebloeid hebben. Dit komt buiten twyfel daar van daan, dat de Planten, in de Kruidtuinen van Europa aangekweekt, door den tyd haaren daar toe bekwaamen Ouderdom, van vyftig of misschien honderd Jaaren, hebben bereikt (†). Dit

(*) Te Leiden heeft deeze Aloë, de eerste maal zo veel bekend is, in de Nederlanden, gebloeid 't jaar 1735.

(†) Gemeenlyk laat men de Steng en Plant na het bloeijen verwelken en verdorren; doch de Hovenier van 't Keizerlyke Hof, te Weenen, heeft zodanig eene Aloë-Plant, met haare Steng, die 'er in 't Jaar 1760, of daar omtrent, gebloeid hadt, in het zeer groote Broeihuis den Winter over in 't Leven behouden, en dus daar aan, in 't volgende Jaar, nieuwe Bloemen en rype Vrugten, benevens een menigte Afzetzels, bekomen. JACQ. *Obs.* App. p. 307.

Dit Gewas, dat men *Aloë Americana major* noemt, (in onderſcheiding van een kleine Soort, die volgt,) is thans in de Zuidelyke deelen van Europa zo gemeen, dat men 'er in Portugal Haagen van maakt, naar 't zeggen van LINNÆUS. Zyn Ed. verhaalt, dat hetzelve, in de Westindiën en Amerika, op droòge Steenachtige Heuvels voortkomt. In Nieuw Spanje groeit het zeer veel, wordende aldaar gebruikt tot Omtuiningen der Landeryën en om de Wooningen te beſchutten voor den aanval van Vyanden en Verſcheurende Dieren. De Bladen naamelyk zyn, Tandswyze, op de zyden gewapend met ſcherpe Doornen en loopen aan 't end niet alleen ſpits, maar in een dikken, ſterken en zo ſcherpen Stekel uit, dat de Amerikaanen zig daar van als een Els bedienen, en ook de Punten hunner Pylen dikwils daar mede wapenen. De Bladen zyn Zeegroen en hebben een Soort van Daauw of Waaſem, die maakt, dat 'er de Tekens der aanraaking met den Vinger lang op blyven ſtaan. Men vindt 'er een Verſcheidenheid van, die de Bladen ſmaller, dunner en groener heeft, doch voor 't overige weinig ſchynt te verſchillen. De Wortel is voorzien met veele Vezelen, gelyk in andere Soorten. Hy geeft veele Afzetzels uit, die men zorgvuldig wegneemt, om de Moederplant kragtig te maaken.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Te vergeefs zou men hier de bitterheid zoeken, die in de Echte Aloë-Plant heerſcht: alzo

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

zo het Sap der Bladen ziltig is; ja men wil, dat het Merg derzelven en der Stengen, in Amerika, gekookt zynde gegeten worde, zynde dus zeer aangenaam van Smaak. Ook voegt men 'er by, dat het Sap van den Wortel, door kooking verdikt zynde, Suiker uitlevere, en door Gifting Wyn worde, doch die zo ſterk is, dat zy niet dan voor de Wilden drinkbaar geacht worde; ſlaande de Europeaanen, die 'er niet gewoon aan zyn, aanſtonds in 't Hoofd. Men kan 'er dan ook Azyn van maaken, gelyk ligt is te begrypen. De Amerikaanen zouden zelfs door den heeten Damp, der gekookte of op 't Vuur gebraden Bladen, zulk een Zweet weeten te verwekken, dat de Venus-Ziekte 'er door genezen werde; zo CLUSIUS verhaalt. Hy hadt een Netje, van de Bladvezelen door de Zuster van zyn Hospes gemaakt, te Valence gezien, en gehoord dat men te Madrit Hembden, daar van vervaardigd, te koop hield (*).

Men kan dus te regt zeggen, dat deeze Soort van Aloë den Wilden, in Amerika en de Westindiën, Voedzel en Dekzel en allerley Levensbehoeften uitlevert. De Stengen, die zo dik als Sparren of Juffers zyn, dienen tot ſchooring der Daken en de drooge Bladen tot Dakpannen of Schindels: terwyl de Vezels of Draaden gebruikt worden, om het een met het andere te verbinden, en de Doorens aan 't end zelfs dienen kunnen tot Spykers en Nagelen.

(2) Boom-

(*) *Rar. Stirp. Hisp.* p. 442-446.

(2) Boom-Aloë *met getande Bladen, de Meeldraadjes niet langer dan de Bloem.* IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. II. *Agave vivipara.* Veelteelige.

Dit is de *Kleine Amerikaansche Aloë* van MUNTING, welke sommigen ten onregte met de voorgaande Groote verward hebben. Zy was alhier weggeraakt, doch werdt, met den aanvang deezer Eeuw, aan den Hortus Medicus weder bezorgd door den Burgermeester HUDDE; zo COMMELYN verhaalt. Men onderscheidt ze door de kortheid der Meeldraadjes, die in de andere veel langer dan de Bloem zyn, genoegzaam. De Bladen zyn zelden meer dan twee Voeten lang en in 't midden ruim een half Voet breed. De Steng, welke zy hier in de Hortus uitgaf, was ruim tien Voeten hoog (*), en droeg aan den top wel een Kroon van veele geelachtig groene, opstaande Bloemen, in figuur naar die van de Groote Aloë gelykende, doch de onderste Takken waren met veele Afzetzels of jonge Planten beladen: ja, dat verwonderlyk is, de overigen bragten zelfs, na het

(2) *Agave* Fol. dentatis, Staminibus Corollam æquantibus. Aloë Americana polygona. COMM. *Præl.* 65. T. 15. Aloë Americana. RUMPH. *Amb.* V. p. 273. T. 94.

(*) Hier uit blykt, dat zelfs de vermaarde RIEGER, in zyne *Introductio ad notitiam Rerum Naturalium* &c. de Groote met de Kleine verward heeft, zeggende, dat uit het midden der Bladen een Steng komt, van dikte als een Arm en van hoogte als een kleine Piek: want in 't eerst beschryft hy de Bladen als vyf of zes Voeten lang. Zie bladz. 431, 432.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

het verflenzen der Bloemen, een menigte zulke Spruiten voort.

Eenwyvige. Sobolifera. Spruitdraagende.

HERMANNUS heeft wel, in de befchryving der Planten van den Leidfen Tuin, een *Spruitdraagende Aloë*, die by Haarlem, op de Hofftede van den Heer DE FLINES, gebloeid hadt (*) : doch dezelve verfchilde t'eenemaal van de befchreevene zegt COMMELYN: weshalve hy die, tot onderfcheiding, *Polygona*, dat is Veelteelige, genoemd heeft. In deeze, 't is waar, zyn de Meeldraadjes veel langer dan de Bloem vertoond; 't welk dezelve nader brengt aan de Groote Westindifche Aloë, waar van de een en andere mooglyk flegts Verfcheidenheden zyn. Want deeze hadt de gedaante van een jonge Plant daar van, en bragt een Steng voort van zes of zeven Voeten hoog. De *Wilde Oostindifche Aloë* van RUMPHIUS, welke door hem met de Amerikaanfche vergeleeken wordt, fchynt my nog meer van de gedagte Kleine af te wyken, (hoewel zy ook Spruitdraagende is,) als hebbende een Steng van drie of vier Mans langten hoog (†).

De

(*) Aloë Americana Sobolifera. HERM. *Lugdb.* 16. T. 17.

(†) Ik weet niet, welke van deeze de *Aloë Americana Sobolifera* geweest zy, die uit Zaad, dat door den Heer DE LA CONDAMINE aan de Rivier der Amazoonen vergaderd was, voortgeteeld, in den jaare 1768 te Schonbrunn, in de Keizerlyke Tuinen, gebloeid heeft. In 't Voorjaar was de Steng reeds zeventien Voeten en had van veertig tot vyftig Bloemtakken. *Gazette de Leide*, 8 Avril 1768.

De Heer JACQUIN beschryft, onder den naam van *Agave Cubensis*, een dergelyk Gewas, dat veel op 't Eiland Kuba, in de West-indiën, door hem, groeijende gevonden was. Hetzelve hadt een zeer fraaye gedaante. De Bladen waren Degenvormig gespitst, dik, opstaande, bleek groen, drie of vier Voeten lang. Een opgeregte Steng, van vyftien Voeten, was zeer schoon gepluimd met menigvuldige hangende Bloemen, aangenaamer van Reuk dan de Afrikaanen. De Vrugtmaakende deelen kwamen met die van dit Geslagt overeen. 't Is mede een Spruitdraagende Gewas, draagende aan de Takken van de Bloempluim Bolletjes, welke nieuwe Planten voortbrengen. De Ingezetenen, by wien dit Gewas *Maguey* genoemd wordt, gebruiken de Bladen of derzelver Merg om het Linnen te wasschen, in plaats van Zeep (*).

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(3) Boom - Aloë *met Tandachtig gedoornde Bladen en eene zeer eenvoudige Steng.*

III. *Agave Virginica.* Virginische.

Van deeze, die in Virginie groeit, vallen de Bladen in de Herfst af, doch de Wortel blyft over. Zy heeft een enkelde Steng als een Lelie,

(*) JACQ. *Amer. Hist.* p. 100. Hy betrekt 'er toe de *Naquametl*, MARCGR. *Bras.* L. 2. p. 16.

(3) *Agave* Fol. dentato - spinosis, Scapo simplicissimo. GRON. *Virg.* 52. Aloë Fol. Lanceol. Spinâ Cartilagineâ terminatis. *Am. Acad.* III. p. 22.

IV. Afdeel. VII. Hoofdstuk. *Eenwyvige.*

lie, met overhoekſe ongeſteelde Bloemen bezet, die aangenaam van Reuk zyn, groen van Kleur, met de Meeldraadjes eens zo lang als de Bloem, en zeer lange, trillende, opleggende Meelknopjes. De Bladen zyn ſmal, met kleine Doornachtige Tandjes.

IV. *Agave fœtida.* Stinkende.

(4) Boom-Aloë *met geheel effenrandige Bladen.*

Deeze Soort verſchilt van de anderen, doordien de Bladen geheel zonder Stekels, niet dik, ſlap en volkomen gelyk of effen van Rand zyn. Aan 't begin, echter, zyn zy ſmaller en dikker, worden naar 't midden breeder, en eindigen in een Punt die niet ſcherp is noch gedoornd. Deeze Bladen vallen wel vyf Voet lang en vier Duimen breed. Zy komen voort uit een dik rond Stammetje, van een Handbreed hoog, 't welk de Wortel is, die daarom Knobbelachtig genoemd wordt, zynde met roode Vezels in de Grond vast. De Bladen ſpreiden zig in de rondte uit van een Hoorn, die in 't midden ſtaat, gelyk in andere Aloë-Planten. Zy hebben een aanmerkelyken Stank. Van deeze Plant worden voornaamelyk, in de Westindiën, daar de Inlanders dezelve *Piet* noemen, de Bladvezels tot Draa-

(4) *Agave* Fol. integerrimis. *Am. Acad.* III. p. 22. Aloë Fol. integerrimis patentiusculis &c. *H. Cliff.* 132. Aloë Americana viridi & rigidisſimo Folio, *Piet* dicta Indigenis. COMM. *Hort.* II. p. 35. T. 18. Aloë Amer. Radice tuberoſâ minor. PLUK. *Alm.* 19. T. 258. f. 2.

den, en in 't byzonder op Kurasſau van de Schoenmaakers gebruikt: zo dat die Draaden zeer ſterk moeten zyn. De *Afrikaanſche Boomachtige*, met witte zeer welriekende Bloemen (*), die men lang in de Hortus Medicus alhier gehad heeft, ſchynt 'er in Gewas naar te gelyken. Hier zyn de Bloemen by getekend, zo als men die aan de Kaap waargenomen hadt. IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

ACORUS. Kalmus.

Een Cylindriſche Bloemſteng, Aairswyze gedekt met zesbladige naakte Bloempjes, die zes Meeldraadjes, doch geen Styl hebben: de Vrugt driehokkig.

Dus komen de Kenmerken voor van dit Geſlagt, welks eenigſte Soort (1), in ons Land, zo de Heer LINNÆUS aanmerkt, gemeener dan elders, evenwel ook overvloedig groeit in verſcheide deelen van Duitſchland, gelyk omſtreeks Weenen, by Dantzig, in Pommeren, in Switzerland, ja zelfs in de Zuidelyke deelen van I. *Acorus Calamus.* Gemeene.

(*) Aloë Africana Arborescens, Flor. albicantibus fragrantisſimis. COMM. *Hort. Amſt.* II. p. 7. T. 4.

(1) Acorus. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 430. p. 249. *Veg.* XIII. Gen. 434. p. 279. *Mat. Med.* 16. R. *Lugdb.* 6. GOUAN *Monsp.* 182. *H. Cliff.* 137. *Fl. Belg.* 98. *Fl. Suec.* 277, 297. Acorus verus ſ. Cal. Aromaticus Officinarum. C. B. *Pin.* 34. Typha Aromatica Clavâ rugosâ. MOR. *Hiſt.* III. p. 246. S. 8. T. 13. f. 4. β. Acorus Aſiaticus Rad. tenuiore. HERM. *Lugdb.* 9. *Fl. Zeyl.* 132. Acorum. RUMPH. *Amb.* V. p. 178. T. 72. f. 1. Waembu. *Hort. Mal.* 11. p. 99. T. 60.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

van Sweeden. Overal is deszelfs Groeiplaats aan de kanten van Graften, Vyvers, Slooten en Meiren; by ons in de Trekvaarten tusſchen Haarlem, Leiden, Delft en den Haag, naar Utrecht toe: in Slooten en Graften van Gelderland; als ook in de Provincie van Vriesland op Moerasſige Gronden en in Poelen of ſtaande Wateren. MORISON heeft het in ſommige deelen van Engeland en zeer overvloedig tusſchen Sluis en Brugge in Vlaanderen waargenomen. In Vrankryk ſchynt het zeldzaam te zyn. Waarſchynlyk zal het ook in Griekenland en Klein Aſie groeijen, dewyl het Gewas aan DIOSCORIDES is bekend geweest en voor deszelfs *Echte Acorus* of *Akoron* gehouden wordt. Die Griekſche naam is in Italie en zelfs in Duitſchland overgebragt met de Plant, welke Keizer Maximiliaan de II, zo men wil, uit de Turkſche of Tartaarſche Landen kreeg (*). Gemeenlyk, echter, noemt men 't in Europa *Kalmus*, naar den naam van *Calamus Aromaticus*, die 'er in de Apotheeken aan gegeven wordt.

Van MORISON is het *Kruiderige Liſchdodde*, met een rimpelige Knods, getyteld. Het heeft, inderdaad, iets dat naar de geſtalte van Liſch zweemt, en gelykt door zyne Aairen naar de Plant die men *Typha* noemt, groeijende op derge-

(*) Sommigen meenen, dat het dus voortgeplant zou zyn in ons Wereldsdeel: doch de algemeenheid maakt zulks by my onwaarſchynlyk.

gelyke plaatſen. De Bladen zyn lang, naauwlyks een Vinger breed, met de rug een weinig uitpuilende, doch de eene helft, langs de Rib heen, is breeder dan de andere, en de Kleur ſchoon glanzig groen. De Aair, of zogenaamde Knods, is niet verheven, gelyk in de Liſchdodden, maar komt zydelings uit een Blad voort; hoewel ſommigen dit een Steng noemen. Met Zaadhuisjes beladen is dezelve ſomtyds een Vinger lang.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

De Wortel van dit Gewas, die lang, dun en Knoopig is, bevat deszelfs uitmuntende Kruiderigheid, welke echter ook in de Bladen plaats heeft, en de Vaarten, in 't doorreizen, met haaren Geur vervult. De Smaak, echter, is niet aangenaam; hoewel men de Schyfjes van den gedroogden Wortel dikwils in Koek bakt, om die geuriger en verteerbaarer te maaken. Hy is een goed Middel voor de Maag, Windbreekende en verwarmende. Men kan hem op Wyn zetten en dus gebruiken. Het gedeſtilleerde Water is ook niet zonder kragt. Hy komt in verſcheide Opiaaten en andere Winkelmiddelen.

Acorus verus. Ooſtindiſche.

Als eene Verſcheidenheid wordt hier t'huis gebragt de *Ooſtindiſche Kalmus*, of *Acorus* met een dunner en knoopiger Wortel, van HERMANNUS gemeld, en volgens hem anders weinig van de Gemeene of Europiſche Kalmus verſchillende. Op Ceylon wordt deeze *Vazumbo*, aan de Kust van Malabar *Waembu* geheten. RUMPHIUS, die ze afbeeldt, zegt, dat men het Ge-

IV. AFDEEL VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.* Gewas, in de Maleitſe Landen, *Deryngo* noemt, 't welk de Portugeezen *Dirimgo* ſchryven, en ſomtyds *Coryango*: ook waren 'er die het *Karun* noemden, welke naam eenigszins overeenkomt met Acorum. Het groeit 'er overvloedigst in de Waterryke Landen, gelyk aan de Ganges in Bengale. Hy hadt het echter ook op hooge drooge Gronden der Molukkes zien groeijen. De Wortel was ſcherper en heeter dan die van onze Kalmus. Die op Ceylon voortkwam, was aangenaamer van Reuk en Smaak dan de Europiſche. De Chineezen leggen de Bladen in de Bedſteden om de Weegluizen te verdryven, en verbeelden zig ook, dat het, in de Huizen opgehangen, de Booze Geeſten verjaagt: misſchien, om dat het de kwaade Dampen wegneemt.

ORONTIUM.

De Kenmerken zyn, een Cylindriſche Bloemſteng gedekt met zesbladige naakte Bloempjes: het Vrugtbeginzel zonder Styl: de Vrugt een eenzaadig Blaasje.

I. *Orontium Aquaticum.* Waterig. De eenigſte Soort van dit Gewas (1), tot nog toe bekend, groeit in Staande Wateren en aan Beeken in Kanada en Virginie, volgens den

(1) Orontium. *Syst. Nat.* XII. Gen. 431. p. 250. *Veg.* XIII. Gen. 435. p. 279. *Am. Acad.* III. p. 17. T. 1. f. 3. KALM. *Itin.* III. p. 45, 68. Arum fluitans Pene nudo. BANISTER *Virg.* 1924. CATESB. *Car.* I. p. 82. T. 82. SEL. *Vog.* IV. D. Pl. 64.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

den Ridder. De Geſtalte is zodanig met die van het Kalfsvoet-Kruid overeenkomſtig, dat menze met het *Arum Virginicum* verward heeft. 't Zou het *dryvend Kalfsvoet* met eene naakte Schaft zyn van BANISTER, daar CATESBY de Afbeelding van geeft, zeggende dat het een Aair heeft van blaauwe Bloemen, aan 't end van Stengen, die vier Voeten lang zyn; waar op groene Besſen volgen, die nooit hard worden, afvallende wanneer zy ryp zyn. De Bladen waren ovaal, ruim een Voet lang, groen en kwamen aan lange Sappige Steelen voort. De Vrugtmaaking ſchynt my, in haar geheel, meer naar die van 't Kalfsvoet te gelyken, en de zelfde Aanhaalingen vindt men aldaar, by den Heer GRONOVIUS (*).

Volgens LINNÆUS behoort hier de *Taaho* of *Taahim*-Wortel der Amerikaanſche Wilden, daar KALM van zegt, dat zy dezelven, onder de Aſch gebraden, aten, en dat de Zwynen 'er zo gretig naar waren, dat die dezelven diep uit den Modder gingen uitwroeten. Zy groeiden in Noord-Amerika dikwils zo dik als een Man om zyn Middel, en waren raauw zo ſcherp, dat men ze voor de Menſchen Vergiftig achtte. KALM zegt, dat dit de Wortel van het Virginiſche Kalfsvoet is, by de Wilden in Karolina *Tuckahoe* genaamd, en aldaar gedroogd gegeten wordende.

RI-

(*) Zie Arum Fol. enervi ovato. GRON. *Virg.* p. 142.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. Eenwyvige.

RICHARDIA.

Een zesbladige Kelk, een eenbladige Bloem, die byna Rolrond is en drie Zaaden, komen als byzondere Kenmerken voor.

I. *Richardia scabra.* Ruuwe.

De eenigste Soort van dit Geslagt (1), te Vera Cruz groeijende, is door HOUSTON waargenomen en beschreeven. De Plant behoort tot de Gesternde (*). De Steng is hoog, gearmd, eenigermaate als met Leedjes, flaauw vierhoekig, stekelig, met styfachtige, verstrooide, omgeboogene Haairen. De Bladen zyn Lancetvormig Eyrond, overhoeks geribd, effenrandig, eenigermaate gesteeld en ruuw. De Bloemen zyn doorgaans ook Kranswyze samengehoopt, Endhoofdjes maakende die gestraald zyn met vier of meer Bladen. De Bloemen zyn lang en dun, gelyk in de Ruuwkruiden*, maar in zessen gedeeld en de Vrugt bestaat uit drie Zaaden.

* *Asperifoliæ.*

CANARINA.

De byzondere Kenmerken van dit nieuwe Geslagt zyn dus opgegeven. Een zesbladige Kelk en zesdeelige Bloem, die Klokvormig is en zes Stempels heeft, boven het Zaadhuisje, dat zeshokkig is en veelzaadig.

I. *Canarina Campanula.* Klokjesachtige.

De eenigste Soort (1), te vooren door LINNÆUS

(1) Richardia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 434. p. 251. *Veg.* XIII. Gen. 434. p. 251. *Veg.* XIII. Gen. 439. p. 281.

(*) Zie het II. D. I. STUK deezer *Natuurl. Hist.* bladz. 190.

(1) Canarina. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1301. p. 283. *Mant.*

NÆUS onder de Klokjes geplaatst en aldaar onder den naam van *Kanarifche* door my befchreeven (*), is wegens de zesdeeligheid in de Vrugtmaaking, aldaar gemeld, door den Ridder afgezonderd, en hier geplaatst. Ik zal dit Gewas derhalve niet nader befchryven. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

FRANKENIA.

Van dit Geflagt is de Kelk vyfdeelig Trechterachtig, met vyf Bloemblaadjes; de Stempel in zesfen gedeeld: het Zaadhuisje driekleppig met ééne holligheid.

Het bevat drie Soorten, altemaal in Europa groeijende, als volgt.

(1) Frankenia *met Liniaale Bladen, die aan den voet op zyde gehaaird zyn.* 1. *Frankenia lævis.* Gladde.

Naar

Mant. 225. Campanula Canarienfis. *Sp. Plant.* 238. *Syft. Nat. Veg.* XIII. p. 175.

(*) Zie 't voorgaande VII. STUK, bladz. 596.

(1) *Frankenia* Fol. Linearibus bafi ciliatis. *Syft. Nat.* XII. Gen. 441. p. 253. *Veg.* XIII. Gen. 445. p. 283. Frankenia Fol. confertis. R. *Lugdb.* 452. Frank. Fol. Aciformibus congeftis. S. *Monsp.* 46. GOUAN *Monsp.* 185. GER. *Prov.* 319. Franca Flor. folit. &c. GUETT. *Stamp.* II. p. 459. Franca marit. fup. faxatilis &c. MICH. *Gen.* 23. T. 22. f. 1. Lychnis fup. maritima Ericæ facie. RAJ. *Angl.* III. p. 38. Anthyllis repens Italica. TILL. *Pis.* 46. Polyg. Frutic. fupinum &c. BARR. *Ic.* 714. BOCC. *Mus.* 1. p. 7. T. 11. Polygonum marit. minus foliis Serpylli. C. B. *Pin.* 281. Kali f. Vermiculari marinæ non disfimilis. J. B. *Hift.* III. p. 703. Polyg. alterum pufillum &c. LOB. *Icon.* 422.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Naar eenen Doktor FRANCHI, te Florence praktizeerende, een groot Kruidkenner, heeft MICHELIUS den Geslagtnaam *Franca* ingesteld, waar van de Ridder, zo 't schynt, *Frankenia* gemaakt heeft. Deeze Soort groeit aan de Kusten van de Middellandsche Zee, zo wel in Italie als in Languedok en Provence. Men vindtze by de Autheuren, wegens de uitwendige gedaante, tot het Varkensgras betrokken; hoewel RAY het Lychnis noemde, wegens de Bloempjes, welke Anjelierachtig zyn. Het gelykt ook eenigszins naar Heide. Sommigen vergelyken het by de Kali. Het groeit naauwlyks een Span hoog en heeft knoopige Takjes met getropte Wormachtige of Naaldswyze Blaadjes. Meest komt het hurkend of leggend voor; doch uit de Afbeelding van den Heer S. G. GMELIN, die hetzelve by de Astrachansche Zoutmeiren vondt, schynt het veeleer opstaande te zyn (*).

II. *Frankenia hirsuta.* Ruige.

(2) Frankenia *met ruige Stengen, en gebondelde end-Blaadjes.*

Deeze, zo wel als de voorgaande, allerbest by MICHELIUS afgebeeld, was door hem in Apulie en door TOURNEFORT op 't Eiland Kan-

(*) *Reize durch Rusland.* II. Th. T. 41.

(2) *Frankenia* Caulibus hirsutis &c. Franca maritima sup. multiflora candida. MICH. *Gen.* 23. T. 22. f. 2. Polygon. Cret. Thymi folio. C. B. *Pin.* 281. *Prodr.* 331. Alsine Cretica marit. supina &c. TOURNF. *Cor.* 45. Nothria hirsuta. BERG. *Cap.* 171. T. 1. f. 2.

Kandia gevonden. LINNÆUS voegt hier thans het Kaapſe Plantje by, 't welk de vermaarde Sweed, BERGIUS, onder den naam van *Nothria*, heeft afgebeeld en beſchreeven (*); doch hetwelke zyn Ed. tot de Enkelbroederigen hadt t'huis gebragt, om dat de Meeldraadjes in een Cylinder ſamenloopen. Ook verſchilt zyne Afbeelding veel van die des eerstgemelden. IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

(3) Frankenia *met ſtomp Eyronde Bladen, die van onderen als gepoeijerd zyn.* III. *Frankenia pulverulenta.* Beſtoovene.

Onder den naam van *Anthyllis* beſchryft CLUSIUS een Kruidje en beeldt het af, dat hy in Spanje gevonden hadt, en wel alleen aan de Graften der Stad Valence. Het groeit ook in Provence en Languedok onder en by de eerſte Soort, en aan de Oevers der Zuidelyke deelen van Italie. 't Gelykt zeer naar het Kruid dat men *Chamæſyce* noemt, door zyne rondachtige Blaadjes, die aan leggende Stengetjes groeijen, uit wier Oxelen de Bloempjes getropt voortkomen,

(*) Naamelyk *Nothria hirſuta.* BERGIUS heeft niets anders dan *Nothria repens*, zeggende dat de Steng en Takken glad, doch de Takjes ruigachtig zyn; 't welk van deeze Europiſche veel verſchilt.

(3) *Frankenia* Fol. obovatis retuſis &c. Frank. Fol. ovalibus. S. *Monsp.* 168. GOUAN *Monsp.* 185. GER. *Prov.* 319. Franca marit. quadrif. ſupina. MICH. *Gen.* 23. Anthyllis Valentina. CLUS. *Hiſt.* II. p. 186. *Hisp.* 479. LOB. *Icon.* 421. Anthyllis mar. Chamæſyces ſimilis. C. B. *Pin.* 282.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD. STUK. *Eenwyvige.* men, welke vierbladig zyn, witachtig of bleek paarsch. Het heeft een Zoutigen Smaak, en schynt, volgens hem, als met fyn Zout besprengd te zyn. TOURNEFORT hadt dit Kruidje tot het Muur betrokken (*).

PEPLIS.

De Kelk is Klokvormig, aan den Mond in twaalven gesneeden, met zes Bloemblaadjes, daar ingeplant, en het Zaadhuisje heeft twee Holligheden in dit Geslagt, dat twee Soorten bevat.

I. *Peplis Portula.* Europische. (1) Peplis *met ongebladerde Bloemen.*

Op Moerassige overstroomde Gronden en in ondiepe stilstaande Wateren, zo van onze Nederlanden, als in Switzerland en elders in Europa; groeit dit kleine Kruidje, 't welk door MICHELIUS en andere voornaame hedendaagschen is afgebeeld en beschreeven. DILLENIUS hadt het, onder zyne nieuwe Geslagten, by

(*) Alsine maritima supina Fol. Chamæsyces. TOURNF. *Inst.* App. 665.

(1) *Peplis* Floribus apetalis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 442. p. 253. *Veg.* XIII. Gen. 446. p. 283. GORT. *Belg.* 102. *Fl. Lapp.* 128. *Fl. Suec.* 291, 312. HALL. *Helv.* 406. Glaucoides palustre Portulacæ folio. MICH. *Gen.* 21. T. 18. Glaux palustris. PETIT. *Gen.* 43. T. 43. Glaux Aquatica folio subrot. LOESS. *Pruss.* 106. T. 20. Glaux altera subrotundo folio. VAILL. *Paris.* 80. T. 15. f. 5. Alsine palustris minor Serpillifolia. C. B. *Pin.* 251. Glaux palustris &c. TOURNF. *Inst.* 88.

by den naam van *Portula* voorgesteld, waar van de bynaam is ontleend. Sommigen hebben het *Glaux* of *Glaucoides* genoemd, om dat het daar naa gelykt. By BAUHINUS heet het *Kleine Moeras-Muur* met wilde Thym Blaadjes.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Het heeft kruipende Stengetjes, die overal Wortelen en onder elkander verward zyn, eindigende in een Roosje van Bladen. De Bloempjes komen aan de Stengetjes, in de Oxels der Bladen voort, en zyn als gemeld is. Dikwils komt de Kelk zonder Bloemblaadjes voor, draagende evenwel Vrugt. TOURNEFORT heeft het *Moeras-Glaux*, met een gestreepte geslootene Bloem en Porselein-Bladen, getyteld.

(2) Peplis *met viermannige eenbladige Bloemen.*

II. *Peplis tetrandra.* Westindische.

Dit is een teer jaarlyks Plantje, in de Westindiën groeijende, 't welk rondachtige Blaadjes en in derzelver Oxelen eenzaame Bloempjes heeft. De Wortel is Vezelig en brengt kleine Knobbeltjes voort. De Steeltjes zyn twee Duimen lang: de Bloempjes wit. Om de gelykheid der Gestalte heeft de Ridder het hier t'huis gebragt.

Van de Tweewyvigen is de *Atraphaxis* on-

(2) *Peplis* Floribus tetrandris monopetalis. JACQ. *Amer. Hist.* 100. T. 180. f. 29. *Am. Acad.* V. p. 412. Ammania hirta &c. BROWN. *Jam.* 145.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Driewyvige.* onder de Heesters reeds beschreeven, en de Ryst betrek ik tot de Grasplanten: gaande derhalve tot de *Driewyvigen* onder de Zesmannigen over; waar van het eerste Geslagt is

RUMEX. Patich.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn, een driebladige Kelk en drie samenluikende Bloemblaadjes, welke blyven en het bekleedzel worden van een driekantig Zaad.

In hetzelve komen byna dertig Soorten, meest Europische, voor; dewyl de Zuuring en anderen van dien aart ook daar in begreepen zyn. Zy worden in drie Rangen onderscheiden, als volgt.

* Tweeslagtige, die de Klepjes van de Bloem met een Korreltje getekend hebben.

I. *Rumex Patientia.* Tamme. (1) Patich *met tweeslagtige Bloemen, de Klepjes effenrandig, één Korreldraagende: de Bladen Eyrond Lancetvormig.*

Dit Gewas wordt in de Hoven gezaaid en derhalve *Tamme Patich* of *Patientie* genoemd, welke naam misschien van 't Fransche woord *Patience* afkomstig is. Men noemt het, in 't La-

(1) *Rumex* Flor. hermaphroditis, Valvulis integerrimis unicâ Graniferâ: Fol. Cordatis. *Syst Nat.* XII. Gen. 446. p. 254. *Veg.* XIII. Gen. 451. p. 284. Lapathum hortense Folio oblongo. C. B. *Pin.* 114. Lapathum sativum. DOD. *Pempt.* 648.

Latyn, zo wel als de volgende Soorten, *Rumex*; want *Lapathon* is een Griekſch woord. De Italiaanen heeten het *Lapatio* of *Rombice*, de Engelſchen *Dock*, de Duitſchers *Mengelwurtz*, *Streiffwurtz* en *Zitterwurtz*, of *Grindwurtz*. Alle welke benaamingen ook toepasſelyk zyn op de volgende Europiſche Soorten.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

De tamme Patich krygt dikwils een Steng van eens Menſchen hoogte. De Bladen zyn ſomtyds een Voet lang en een half Voet breed, ten minſte wat de onderſten aangaat: want naar boven worden zy allengs kleiner. Zy zyn ſtyfachtig, ruuw en oneffen. De Zaadbladen zyn Pylvormig, als die van Zuuring, zegt LINNÆUS en de Steng is wel rond, doch geſleufd. Hy loopt uit in eene Aair van Bloemen, waar op Zaaden volgen van gezegde hoedanigheid. De Wortel is van buiten rood, van binnen geel van Kleur. Het Kruid wordt tot Moes gebruikt, doch is gantſch niet aangenaam van Smaak. De natuurlyke Groeiplaats zou zyn in Italie.

(2) Patich *met tweeſlagtige Bloemen, de Klepjes effenrandig, één Korreldraagende: de Bladen Lancetswys Hartvormig.*

II. *Rumex Sanguineus.* Bloedſtreepige.

De

(2) *Rumex* Flor. Herm. Valv. integ. &c. *Mat. Med.* 528. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 229. Lapathum Folio acuto rubente. C. B. *Pin.* 115. Lapathum rubens. DOD. *Pempt.* 650. CAM. *Epit.* 229. Lap. Sanguineum. LOB. *Icon.* 290. GORT. *Belg.* 103.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

De Bloedkleurige Ribben en Aders der Bladen onderscheiden deeze inzonderheid van de andere Wilde Patich. Hier om noemt men 't *Bloedkruid* of *Draakenbloed* in onze Nederlanden, daar het van zelf niet alleen in de Moeshoven, maar ook aan Wegen en op ruuwe plaatsen voortkomt. Het gelykt anders veel naar de *Spitsbladige* Soort, en kan daar voor in de Geneeskunde gebruikt worden. Het Sap, dat men 'er uitperst, is Bloedrood en maakt Afgang; doch het Zaad, in Afkookzel gemengd, zo wel als de Wortel, wordt tot Bloedstemping aangepreezen.

III. *Rumex verticillatus.* Gekranste.

(3) Patich *met tweesl. Bl. de Klepjes effenrandig, allen Korreldraagende: de Bladen Lancetvormig, met Rolronde Scheeden.*

IV. *Britannica.* Brittannische.

(4) Patich *met tweesl. Bl. de Klepjes effenrandig, allen Korreldraagende: de Bladen Lancetvormig, met slaauwe Scheeden.*

Deeze beide Soorten zyn als Virginische Planten door den Heer GRONOVIUS opgetekend. In de voorgaande is een Cylindrisch Vliezig Stoppeltje, dat het Leedje byna tot de helft bekleedt; doch in deeze niet. De Bloemsteeltjes, in

(3) *Rumex* Flor. Herm. &c. Lapath. Aq. Fol. longis angustis acutis &c. GRON. *Virg.* 39, 55.

(4) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c. Rumex Aq. &c. COLD. *Noveb.* 83. Lapathum Fol. longis latis vix acuminatis &c. GRON. *Virg.* 39, 55.

in de andere dikker, zyn in deeze Haairachtig dun. Zy is meer gepluimd; de voorgaande meer geaaird en heeft de Bloempjes Kranswyze aan de Knietjes der Stengen of Takken. CLAYTON schryft aan deeze roode Ribben en Aders toe; doch LINNÆUS heeft 'er van bekomen, die ze niet hadt: waarom, mooglyk, de Bloedstreepige door zyn Ed. ook als een Virginische is aangemerkt. De Wortel is van buiten zwart, van binnen geel. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(5) Patich *met tweeſl. Bl. effenrandige Korreldraagende Klepjes en Lancetvormige gegolfde ſpitſe Bladen.* V. *Rumex crispus.* Gekrulde.

De Wilde Patich komt met smalle gegolfde of gekrulde Bladen door geheel Europa, op wilde woeste plaatsen, aan Wallen en Wegen, in vogtige Weiden, en aan de kanten van Slooten, veel in onze Nederlanden voor; doch de Heer HALLER oordeelt dezelve niet weezentlyk van de Water-Patich te verschillen.

(6) Patich *met tweeſl. Bl. en getande Klepjes, al-* VI. *Persicarioides.* Smalbladige.

(5) *Rumex* Flor. Hermaphrod. &c. *H. Cliff.* 138. *Fl. Suec.* 294, 314. GORT. *Belg.* p. 103. GOUAN *Monsp.* 186. GER. *Prov.* 445. KRAM. *Anſtr.* 102. *Fl. Lapp.* 129. Lapathum Folio acuto crispo. C. B. *Pin.* 115. Lap. acutum crispum. TAB. *Ic.* 436. β. Lap. Folio longissimo crispo. BOERH. *Lugdb.* 2. p. 85. N. 10.

(6) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

allen Korreldraagende, de Bladen Lancetvormig.

Driewyvige. Deeze, ook in Virginie groeijende, is een zeer Takkig Plantje, van een Span hoog, met Lancetvormige, gesteelde, gegolfde, gladde, effenrandige Bladen, terwyl de Klepjes der Bloemen wederzyds drie lange Tandjes hebben, zynde allen gedekt met groote bleeke Korreltjes.

VII. *Rumex Ægyptius.* Egyptische.

(7) Patich *met tweest. Bl. de Klepjes driedeelig geborsteld, het eene Korreldraagende.*

Deeze heeft, aan de Klepjes der Bloemen, zeer lange Borstelachtige Tandjes, waar door de Zaadhuisjes zig als gebaard vertoonen. De Groeiplaats is gesteld in Egypte, alwaar FORSKAOHL een Soort van dit Geslagt vondt, met gebladerde Aairen, welke eenigszins naar deeze scheen te gelyken. Hy heeft ook de voorgaande en volgende, aldaar of in Arabie, waargenomen (*).

VIII. *Dentatus.* Getande.

(8) Patich *met tweest. Bl. de Klepjes allen getand en Korreldraagende; de Bladen Lancetvormig.*

Thans is deeze, ook uit Egypte afkomstig, van de

(7) *Rumex* Flpr. Hermaphr. &c. *H. Ups.* 89. WACH. *Ultr.* 391. Lap. Ægyptiacum annuum, Parietariæ foliis &c. TILL. *Pis.* 43. T. 37. f. 1.

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 76.

(8) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c. Lapathum Ægypt. Capsul. seminis albâ & crenatâ. DILL. *Elth.* 191. T. 158. f. 191.

de voorgaande afgezonderd, doordien zy de Tandjes geenszins *Borstelachtig* of langer dan de Klepjes heeft, en van de Zesde Soort, wier Tandjes *Elsvormig* zyn, door *Lancetvormige* Tandjes. Het komt hier dan op een zeer fyne onderscheiding aan: terwyl de Bladen, in alle drie Soorten, Lancetvormig of langwerpig zyn. De Bloemen kwamen in de Upsalsche zydelings voort; in die van DILLENIUS Kranswyze om de Steng, die gebladerd was en geaaird, anderhalf of twee Voeten, in die van den Upsalschen Tuin maar een Span hoog. Naar alle gedagten zal in de Patich, welke in Egypte en Arabie groeit, niet minder Verscheidenheid plaats hebben dan in onze Wilde Patich. Immers de gemelde, van den Heer FORSKAOHL in Egypte waargenomen, welke hy *Comosus* noemt, verschilde zeer in de deelen der Vrugtmaaking.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

De Kelk van deeze hadt maar twee Blaadjes en de Bloem bestondt uit twee getande Klepjes, waar van het binnenste grootst. De Klepjes waren vyf of zeventandig. 't Getal der Meeldraadjes was vier, der Stamperen twee. De Stempel was in vyven verdeeld, het grootste Klepje in de Vrugt Korreldraagende. Het Kruid, dat hy in December aan 't Kanaal by den Tuin van Ibrahim Bey, te Kairo, zag bloeijen en Vrugtdraagen, hadt een leggende ronde, roode Steng, van anderhalf Duim dik (*), in een Aair uitloo-

Rumex Comosus. Gekroonde.

(*) Hy zegt alleenlyk, *sesquipollicaris*; dit kan, myns oordeels, niet dan de dikte betekenen.

IV. AFDEEL VII. HOOFDSTUK.

loopende, welke niet alleen tusfchen de Bloemen gebladerd, maar ook van boven met Blaadjes gekroond was.

Japonicus. Japanfche. Pl. XLVII. *Fig.* 2.

Tot klaarder begrip van de gefteldheid der Klepjes, heb ik in *Fig.* 2, op PLAAT XLVII, de Afbeelding gebragt van de Vrugt eener *Japanfche Patich*, uit myne Verzameling, die met de bepaaling van deeze Soort volkomen ftrookt. De Bladen, immers, zyn Lancetvormig, de Bloemen tweeflagtig en de Klepjes alle drie Korreldraagende en getand. Dit laatfte vertoont zig duidelyk in het viermaal overlangs vergroote Zaadhuisje by Letter *b*, dat, geopend zynde en uitgebreid, van onderen voorkomt als by *c*, en dus het driekantige Zaad uitgeeft, even veel vergroot by *d*, 't welk in die Klepjes was begreepen. Deeze Klepjes, zynde de voortgegroeide Blaadjes van de Bloem, als gezegd is, hebben ieder zulk een Korreltje als een Beursje uitpuilende, van binnen Sleufachtig en dus gefchikt om de drie uitfteekende hoeken van het Zaad te bevatten. Zeer fraay zyn deeze rosachtige Klepjes verfierd met een geweefzel van bruine Adertjes. In 't Bloempje komen die Korrelachtige Blaasjes veel kleiner en byna onzigtbaar voor.

IX. *Rumex maritimus.* Oeverfche.

(9) Patich *met tweefl. Bl. de Klepjes getand en Korreldraagende; de Bladen Liniaal.*

Aan

(9) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c. It. Scan. 248. *Fl. Suec.* II.

Aan de Zeekusten van Europa, zo in Italie als in Sweeden, groeit deeze, die de Bladen zeer fmal en fpits heeft, den Wortel rood, de Bloemen geel, weshalve het *Anthoxanthon* van fommigen is geheten. Het heeft weinig meer hoogte dan een Handpalm.

VI. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK *Trigynia.*

(10) Patich *met tweefl Bl. de Klepjes getand en Korreldraagende; de Bladen lang Hart-vormig ftomp en ruigachtig.*

X. *Rumex divaricatus.* Gemikte.

Deeze groeit op de Velden in Italie Wegens de langte der zy-Takken, die wyd gemikt zyn, heeft zy deh bynaam.

(11) Patich *met tweefl. Bl. de Klepjes getand en Korreldraagende; de Bladen lang Hart-vormig gefpitst.*

XI. *Acutus.* Spitsbladige.

De *Spitsbladige Patich* komt in onze Nederlan-

11. N. 313. Lapathum Aq. Luteolæ folio. TOURNF. *Inft.* 504. Lap. Aq. anguft. acum. Folio. BOCC. *Mus.* II. p. 142. T. 104. Lap. minimum. C. B. *Pin.* 115. Anthoxanthon. J. B. *Hift.* II. p. 987.

(10) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c. Lapath. Arvenfe fubhirfutum, Folio retufo, Caule longius brachiato, &c. TILL. *Pis.* 93. T. 37. f. 2.

(11) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c. *Mat. Med.* 176. *H. Cliff.* 138. R. *Lugdb.* 229. GOUAN *Monsp.* 186. GER. *Prov.* 446. KRAM. *Auft.* 103. GORT. *Belg.* 104. Lapathum acutum f. Oxylapathum. J. B. *Hift.* II. p. 85. Lap. Fol. acuto plano. C. B. *Pin.* 115. LOB. *Ic.* 284. *β.* Lapathum acutum minimum. *Ibid.* GORT. *Belg.* 104.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

landen en in andere deelen van Europa, by de Gekrulde en andere Soorten van Wilde Patich voor, welke het Landvolk *Leeken* noomt, misſchien om de verachtelykheid van het Kruid. In Provence noemt menze *Rénebre*. In Switzerland groeit dezelve, zo de Heer HALLER aantekent, ſomtyds drie Ellen hoog. Hier valt zy kleiner en ſchynt dikwils naby te komen aan de Bloedſtreepige, voorgemeld. De allerkleinſte Spitsbladige van LOBEL zal hier ook behooren: maakende het verſchil van den Grond en Groeiplaats dat onderſcheid van Gewas. De Wortel is geel en komt, zo wel als de Bladen en 't Zaad, onder de Winkelmiddelen voor. Men heeftze uitwendig als zuiverende, tegen Huidziekten; inwendig als Ontlaſting maakende, voorgeſchreeven; waar in deeze Soort meest beantwoorden zou aan den Griekſchen naam. De Wortel tot poeijer en met Hennendrek tot een Pap gemaakt, zegt men een zeker Middel tegen Schurft te zyn, by 't Gemeen in gebruik (*).

XII. *Rumex obtuſifolius.* Stompbladige.

(12) Patich *met tweeſt. Bl., getande Korreldraagende Klepjes en lang Hartvormige ſtompachtige gekartelde Bladen.*

Door

(*) MAPP. *Als.* p. 162.

(12) *Rumex* Flot. Hermaphr. &c. Lap. Invol. Sem. dentato &c. HALL. *Helv.* 172. Lap. ſylv. fol. ſubrot. MOR. *Hiſt.* II. p. 580. Lap. folio minus acuto. C. B. *Pin.* 111. Lap. vulg. Fol. obtuſo. J. B. RAJ. *Hiſt.* 175. Lapathum. CAM. *Epit.* 228. GORT. *Belg.* 104.

Door de ſtompheid der Bladen, by den Wortel naar die van Beete gelykende, verſchilt deeze alleen van de voorgaande, volgens CAMERARIUS, die 'er byna de zelfde kragten aan toeſchryft. Van de Water-Patich is zy door de getandheid der Zaadklepjes ligt te onderſcheiden. Zy komt by de voorige in de meeſte deelen van Europa voor, en overvloedig op Zandige Gronden, als ook in de Moeshoven van onze Nederlanden.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(13) Patich *met tweeſt. Bl. en getande Klepjes; byna maar één Korreldraagende; de Wortelbladen Lierachtig.*

XIII. *Rumex pulcher.* Schoone.

Deeze heeft haar bynaam wegens de fraaiheid van 't Gewas, welks Wortelbladen naar een ſoort van ouderwetſche Schilden, of naar het Speeltuig, dat men een Viool noemt, gelyken. Zy loopen naar 't end rondachtig en breeder, hebbende wederzyds een uitgulping by den Steel. De Stengbladen zyn langwerpig Eyrond en niet uitgehoekt: de Bloemtakjes omgeboogen: de Klepjes van den Kelk getand, aan de tippen ſtomp, waar van het buitenſte een

(13) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c. Lap. Fl. Herm. Fol. Lyratis. GUETT. *Stamp.* 1. p. 7. Lap. Ram. procumb. &c. MOR. *Hiſt.* II. p. 580. Lap. pulchrum Bononienſe ſinuatum. J. B. *Hiſt.* II. p. 988. RAJ. *Hiſt.* 174. Lap. Arvenſe ſubhirſutum &c. TILL. *Piſ.* 93. T. 37. f. 2. HALL. *Emend.* 20. WILL. *Illuſtr.* 5. GORT. *Belg.* 103.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

een Korreltje draagt, in de overigen is het zeer flaauw (*). De Groeiplaats is in Engeland, Vrankryk en Italie, ja, volgens BOERHAAVE, ook in onze Nederlanden.

** Tweeflagtige, die de Klepjes zonder Korreltje, of naakt, hebben.

XIV. *Rumex Bucephalophorus.* Osfekoppige.

(14) Patich *met tweefl. Bl. en getande naakte Klepjes; de Steeltjes plat verdikt en omgeboogen.*

De omgekrulde Kelkblaadjes geeven aan de Zaadhuisjes de vertooning van een Osfekop, in deeze Soort, welke *Zuuring van Napels met Ocymum-Bladen* is genoemd geweest, groeijende in Italie. Drie Bloempjes komen altoos by malkander voor.

XV. *Aquaticus.* Water-Patich.

(15) Patich *met tweefl. Bl. en ongetande naakte Klepjes; de Bladen Hartvormig glad, gespitst.*

Door

(*) In deeze Soort fchynen dan de Zaadklepjes van den Kelk, niet van de Bloem, afkomftig te zyn.

(14) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c. *H. Ups.* 90. Rum. Fr. dent. Cal. reflexis, Cap. Bovinum referentibus. *H. Cliff.* 139. Acetofa Ocymi folio Neapolitana. C. B. *Pin.* 114. Bucephalophoros. COL. *Ecphr.* I. p. 151. T. 150.

(15) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c. *Fl. Suec.* II. N. 315. *Mat. Med.* 177. Lap. Aquaticum Folio Cubitali. C. B. *Pin.* 116. Lapathum paluftre. TAB. *Ic.* 437. Hippolapathum. DALECH. *Hift.* 604. CAM. *Epit.* 232. Herba Brittannica. MUNT. *Monogr.* T. 1. Hydrolapathum majus & minus. LOB. *Ic.* 285, 286. Lapathum Aq. minus. C. B. *Pin.* 116.

Door deeze bepaaling inzonderheid wordt deeze Soort van de Gekrulde Patich onderscheiden, by welke zy aan de kanten van Slooten en Graften, Meiren en Moerasſen, zo in onze Nederlanden als door geheel Europa groeit. Men vindt 'er een Groote van, die de Bladen dikwils meer dan een Elle lang heeft, op ſommige plaatſen, en de Steng één of anderhalf Elle hoog, en eene welke *Kleine Water-Patich* genoemd wordt; hoewel BOEHMER deeze, in de Leipziger Kruidbeſchryving, voor eene byzondere Soort houdt. MUNTING heeft, met veele redenen, getracht te ſtaaven, dat de Groote Water-Patich de echte *Britannica* der Ouden zy, en die benaaming moest, volgens hem, niet van 't Eiland van Groot Brittannie, maar van de kragten afgeleid worden. *Brit*, zegt hy, betekent by de Friezen vastmaaken, *Tan* een Tand en *ica* of *hica* uitwerping. Dus zou die naam een Kruid betekenen, 't welk Tanden, die waggelen en anders uit zouden vallen, vast zet. Een ſamentrekkende kragt heeft, zo wel als een bitterachtige wrange Smaak, in de Wortel plaats, gelyk in de Spitsbladige en andere Soorten. Deeze is 't, welke eigentlyk *Peerdick* of *Paardik* geheten wordt. Men noemtze, in de Elſaz, *Water-Rhabarber*: want, op drooge plaatſen geteeld, heeft de Wortel een aanmerkelyke purgeerende kragt en wordt derhalve het Gemeen, door ſommige Chirurgyns, by dubbelde Gifte, in

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

in plaats van Rabarber ingegeven; zo Doktor MAPPUS verhaalt (*).

XVI. *Rumex Lunaria.* Boomachtige.

(16) Patich *met tweeſt. Bl. en effene Klepjes: de Bladen Hartvormig; de Steng Boomachtig.*

Deeze Boomachtige Patich, met byna ronde Bladen, in de openbaare Kruidhoven bekend en van de Kanariſche Eilanden afkomſtig, heeft de Bloem in drieën, niet in zesſen gedeeld, zegt de Ridder. Het *Maankruid* der Arabiſche Wysgeeren hadt Klyfachtige Bladen, en ſchynt derhalve hier van te verſchillen, doch de Heer HALLER merkt aan, dat de Blaadjes in de jongheid rond, in de volwasſene driehoekig zyn.

XVII. *Veſicarius.* Blaasdraagende.

(17) Patich *met tweeſt. verdubb. Bl. en alle Klepjes zeer groot, Vliesachtig, omgeboogen: de Bladen onverdeeld.*

De Vrugt van deeze is Blaasachtig, waar van zy den naam heeft, komende ook in de openbaa-

(*) *Hiſt. Plant. Alſat.* p. 163.

(16) *Rumex* Flor. Hermaphr. &c. *Vir. Cliff.* 32. *H. Cliff.* 139. R. *Lugdb.* 320. Acetoſa Arborescens ſubrotundo folio PLUK. *Alm.* 8. T. 252. f. 3. Lunaria Magorum Arabum. J. B. *Hiſt.* II. p. 994? HALL. *Helv.* 169.

(17) *Rumex* Flor. Hermaphr. geminatis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* 187. Oxalis ſeu Acetoſa Americana. BARR. *Icon.* 1112. Acet. Americ. Fol. longisſimis Pediculis donatis. C. B. *Pin.* 114. *Prodr.* 54. MOR. *Hiſt.* II. p. 583. S. 5. T. 28. f. 7.

baare Tuinen voor. Men vindtze *Amerikaansche Zuuring*, met zeer lang gesteelde Bladen, by de Autheuren genoemd. BAUHINUS beschryftze en MORISON beeldtze af, onder dien naam. LINNÆUS, echter, stelt de Groeiplaats in Afrika te zyn; bevoorens in Afrika en Amerika: BURMANNUS in Asia, Afrika en Amerika. De laatste hadt een Zuuringachtige Patich met rondachtige Bladen van Java ontvangen; doch in de Afbeeldingen van deeze Soort zyn zy zodanig niet. Het is een Jaarlyks Zaaygewas, welks Bladen driekantig of Pylvormig als die der Melde, en zeer lang gesteeld, een Zuurachtigen Smaak hebben, volgens BAUHINUS.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

(18) Patich *met tweest. afgezonderde Bl. het ééne Klepje een groote Vliezige Netswyze Wiek hebbende: de Bladen als uitgeknaagd.*

XVIII. *Rumex Roseus.* Roozekleurige.

De geleerde SHAW vondt deeze Soort, gelyk uit de bepaaling blykt, in Egypte: FORSKAOHL heeft wel de Blaasdraagende, maar niet deeze, aldaar aangetroffen. Het kan de Geschilderde (*Rumex pictus*) niet zyn, welke zyn Ed. by Rosette doorgaans op Zandige plaatsen vondt: want die hadt de Klepjes Korreldraagende ongetand,

(18) *Rumex* Flor. Hermaphr. distinctis &c. R. *Lugdb.* 230. Acetosa Ægyptia Roseo seminis involucro Folio lacero LIPPI. SHAW. *Afr.* 5. f. 5.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD STUK. *Driewy-vige.*

tand, de Bladen Liniaal, Vinswyze gekarteld De Bladen zyn hier op de kanten als uitgescheurd, gelyk in de Rakette: de Klepjes van de Zaadhuisjes wel een Duim groot, Rooskleurig, aan de kanten getand, rondachtig, doch van onderen en van boven in tweeën gespleeten.

XIX. *Rumex Tingitanus.* Barbarische.

(19) Patich *met tweeſl. afgezonderde Bl. Hartvormige ſtompe, effenrandige Klepjes en Eyrond-Pylvormige Bladen.*

De Bladen zyn in deeze, die in Barbarie en Spanje groeit, ook uitgehoekt. 't Gewas is lang bekend geweest, en wordt *Stinkende Zee-Patich* genoemd van BAUHINUS, die zegt, dat het aan den Zeekant niet wyd van Montpellier voortkomt. By GOUAN nogthans vind ik het niet gemeld. Het blyft over.

XX. *Scutatus.* Tuin-Zuuring.

(20) Patich *met tweeſl. Bl., Piekswyz' Hartvormige Bladen en ronde Stengen.*

Dee-

(19) *Rumex* Flor. Herm. diſt. &c. Acetoſa dentata perennis. ZANON. *Hiſt.* 14. Acetoſa Veſicaria Tingitana &c. MOR. *Hiſt.* uts. f. 8. Lapathum maritimum fœtidum. C. B. *Pin.* 116. *Prodr.* 56.

(20) *Rumex* Flor. Herm. Fol. Cord. Haſtatis. *Vir. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* 188. Acetoſa rotundifolia Hortenſis. C. B. *Pin.* 114. TOURNF. *Inſt.* 503. GER. *Prov.* 447. Lapathum androgynum acetoſum &c. HALL. *Helv.* 170. SCOP. *Carn.* 120. Oxalis rotundifolia. DOD. *Pempt.* 649. *β.* Acetoſa ſcutata repens. C. B. *Pin.* 114. *Prodr.* 55.

Deeze Soort is de door geheel Europa zo bekende *Tuin-Zuuring*, welke men, by MUNTING, in Gemeene, in Roomsche of rondbladige en in Spaansche, die de grootste is van Blad, onderscheiden vindt. De Gemeene is door RAY op Gebergten in Engeland, door HALLER in Switzerland, op de Alpen, door VOLKAMER in Beijeren wild groeijende gevonden (*). Door kweeking schynt die zodanig veranderd te zyn, dat zy ronder en grooter Bladen heeft, wordende dus gemeenlyk Zuuring of ook *Zurkel*, in 't Fransch *Ozeille* of *Aigrette*, in 't Engelsch *Sorrel*, in 't Hoogduitsch *Ampfer* of *Sauer-Ampfer*, in 't Spaansch *Azederas* en in 't Latyn *Acetosa* genoemd, wegens den zuuren Smaak, die 'er ook, by de hedendaagsche Grieken, den naam van *Oxalis* aan doet geeven.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

De kleine Schildbladige Zuuring, in de Kruidtuin te Padua gegroeid, met kruipende Stengetjes van vier Duimen lang en Blaadjes als een Na-

(*) Zonderling is 't, dat menze, in Switzerland en Provence, tusschen Steenhoopen zou aantreffen, gelyk de Ridder zegt. De Heer HALLER verhaalt, dat zy door HUBERUS in Graauwbunderland, aan de Grenzen van Swaben, omstreeks Plurs, overal groeijende gevonden is in de schuinse Beddingen van beweeglyke Steenen, aldaar Rieseren genaamd. In Provence groeit zy, volgens GERARD, op Steenige Berg-Velden en in de Valeijen, wild. Te Montpellier in Languedok wordt zy volgens GOUAN, gelyk by ons in de Tuinen, geteeld en tot Moeskruid gehouden.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Nagel groot; wordt als eene Verſcheidenheid hier t'huis gebragt tot dit Gewas, 't welk 'er ontzaglyk van verſchilt. De Geſtalte is iedereen bekend. De Bladen ſtaan niet alleen overend, maar vooral, wanneer het in 't Zaad ſchiet, de Stengen, die ſtevig zyn en ſomtyds opſchieten tot twee Ellen hoogte, zynde dan beladen met een groote Aair van Bloemen, op welken gemeenlyk een driekantig zwart glanzig Zaad volgt. Men vindt nogthans gewag gemaakt van eene onvrugtbaare Zuuring van deezen aart, die het Mannetje ſchynt te zyn van deeze Soort.

De Tuin-Zuuring is van grooten dienst in de Huishouding, dewyl zy allerley ſoort van Moes, Vleeſchnat en Sausſen, ſmaakelyk niet alleen, maar ook gezonder maakt, voor heete Galachtige Geſtellen, in welken dit Kruid, door zyne verkoelende hoedanigheid, tot een Geneesmiddel kan ſtrekken. Het bedwingt de Galbraaking en herſtelt den Appetyt, ja neemt de Dorſtigheid weg, in allerley bederflyke Koortſen. Men kan het uitgeperſte Sap of Afkookzel der Bladen gebruiken laaten. Het Zaad heeft een Hartſterkende hoedanigheid en is eenigszins ſamentrekkende en ſtoppende, gelyk inzonderheid de Wortel, die aan 't Afkookzel eene roode Kleur mededeelt.

XXI. *Rumex digynus.* Tweewyvige.

(21) Patich *met tweeſlagtige Bloemen, die twee Meeldraadjes hebben.*

Dee-

(21) *Rumex* Flor. hermaphroditis digynis. *H. Cliff.* 138.

R.

Deeze, die de Rondbladige Alpiſche is van C. BAUHINUS, heeft het Loof als van Lepelbladen, doch eenigszins uitgerand. De Kelk is tweebladig, zo wel als de Bloem, die zes Meeldraadjes en twee Stylen heeft, verſchillende dus aanmerkelyk van de anderen. Het Plantje, op de Muuren van een Gasthuis op den grooten St. Bernhards Berg, in Switzerland, gevonden, was minder dan een Handpalm hoog en hadt zeer lang geſteelde Blaadjes. Het groeit ook, volgens LINNÆUS, op de Laplandſche Bergen en volgens GERARD in Provence. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

*** Met tweebeddige Bloemen.

(22) Patich *met tweeſlagtige onvrugtbaare en Vrouwelyke Bloemen, met gekartelde naakte Klepjes en Hartvormige ſtompe rimpelige Bladen.* XXII. *Rumex Alpinus.* Alpiſche.

De *Monniken - Rhabarber* der Winkelen wordt ge-

R. *Lugdb.* 230. *Fl. Suec. Lapp.* Acetoſa rotundifolia Alpina. C. B. *Pin.* 114. *Prodr.* 55. OED. *Dan.* T. 14. Acetoſa repens, Cochleariæ foliis &c. PLUK. *Alm.* 8. T. 252. f. 2. Acetoſa Britannica rotundifolia. Fr. compreſſo. BLAIR *Obs.* 67. T. 67.

(22) *Rumex* Flor. hermaphr. ſterilibus, fœmineisque &c. Rum. Fol. Pedali cordato &c. Lap. Androgynum obtuſifolium. HALL. *Helv.* 170. Lap. Hort. rotundif. ſive Montanum. C. B. *Pin.* 115. rotundifolium. CLUS. *Hiſt.* II. p. 69. Rhabarbarum Monachorum. *Mat. Med.* 178. Lap. Flor. ſuper. maſculis, infer. fœmin. Fol. Cordatis. ZINN. *Goett.* 38.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Driewywige.*

geacht deeze Soort te zyn, welke in Switzerland zeer gemeen is omtrent de Berg-Stallen op de Alpen. Het komt ook in de Zuidelyke deelen van Vrankryk voor, en op verscheide plaatsen van Duitschland. Ten opzigte der Oostenrykse Bergen spreekt CLUSIUS 'er dus van. „ Op „ alle die Ruggen, inzonderheid omtrent de „ vogtigste plaatsen, alwaar de Beesten, die „ men 'er in de Zomersche Maanden voedt, „ gewoon zyn om te drinken by een te komen, „ valt zeer menigvuldig die groote Patich, met „ breede en cirkelronde Bladen, welke sommi- „ gen verkeerdelyk Rhabarber meenen te zyn. „ Dezelve, nogthans, heeft den Wortel niet, „ gelyk menze gemeenlyk afbeeldt, even als „ de Radys of Paarden-Patich (*), regt in „ den Grond neerdaalende, maar langs de Op- „ pervlakte, byna als die van de Kalmus en „ Irissen, kruipende, somtyds een Arm dik, met „ Vezels hier en daar vast, voorwaards aan- „ groeijende en voortloopende, gelyk die van „ de Kalmus en 't Salomons-zegel Kruid, van „ binnen uit den geelen paarschachtig. Gedroogd „ zynde, zweemt dezelve naar Rhabarber en „ kleurt niet minder af."

Dit Kruid, dat in gestalte en grootte naar de Rhabarber zweemt, is van sommigen daar voor gehouden en gebruikt; doch het heeft naauw- lyks

(*) Dit is de Groote Water-Patich, hier voor beschreeven.

lyks andere hoedanigheden dan de gewoone Patich of Paardik, zo LOBEL aanmerkt, door wien nogthans de onderſte Bladen, volgens HALLER, te rond zyn afgebeeld. Deeze Kruidkenner houdt hetzelve, benevens de voorgemelde Spitsbladige en Gekrulde, als ook de Groote, Kleine en allerkleinſte Water-Patich, altemaal voor Verſcheidenheden: „ want, zegt „ hy, de Kransjes, die in de jonge Plant zeer „ digt by elkander waren, verſpreiden zig door „ 't opſchieten: de Bladen, onder aan ſtomp „ en breed, worden ſmaller en ſpitſer naar bo- „ ven: in de jongheid krullen zy zig aan de „ kanten om; doch worden vlak in de Ouder- „ dom. De Goudkleur der Aairen verdwynt op „ zyn tyd, en wordt donker, zo door de Meel- „ draadjes als door de Zaaden. De Bladen, tus- „ ſchen de Kransjes, zyn in de jonge Plant ver- „ borgen, doch komen te voorſchyn in de vol- „ waſſene en ſteeken uit, en wat dies meer „ is."

IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

Indien echter de hier voor beſchreevene Patich-Planten tweeſlagtige Bloemen hebben, zouden zy weezentlyk van deeze verſchillen, die, volgens de Waarneemingen van ZINNIUS, by Gottingen, de bovenſte Bloemen van de Aairen Mannelyk, de onderſten Vrouwelyk heeft; zeer met het vereiſchte tot bevrugting overeenkomſtig; en Hartvormige Bladen, van grootte als die van de Rhabarber, doch gerimpeld, volgens LINNÆUS.

 (23) Pa-

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

XXIII. *Rumex spinosus.* Gedoornde.

(23) Patich *met Manwyvige Bloeme* (†), *de Vrouwelyke Kelken eenbladig; de buitenste Klepjes met omgeboogen haakjes hebbende.*

De *Kandiasche Beete* met gedoornd Zaad is hier betrokken. Men vindt 'er de Afbeelding van by C. BAUHINUS, die aanmerkt dat de Stengen een Elle lang zyn en langs den Grond verspreid: de Bladen als die der Zwarte Beete, doch kleiner en lang gesteeld. Men vindtze in de Europische Kruidhoven. TOURNEFORT hadtze tot de Spinagie t'huis gebragt.

XXIV. *Tuberosus.* Geknobbelde.

(24) Patich *met Tweehuizige Bloemen, Piekswys' Lancetvormige Bladen en uitgebreide Ooren.*

In Italie is de Groeiplaats van deeze, welke naar onze Veld-Zuuring veel gelykt en 'er wel een

(23) *Rumex* Flor. Androgynis, Calycibus fœmineis monophyllis &c. Cal. Fr. uncinatis. *H. Cliff.* 139. R. *Lugdb.* 230. GOUAN *Monsp.* 188. Beta Cretica Semine echinato. C. B. *Pin.* 118. *Prodr.* 57. Beta Cret. Sem. Spinoso. J. B. *Hist.* II. p. 962.

(*) *Manwyvige Bloemen* is wat duister uitgedrukt; beter ware 't gezegd *Manwyvige Plant*: dewyl zulks betekent, dat dezelve Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen draagt, zynde even 't zelve dat anders door *Monoikia* of Eenhuizige betekend wordt. Des de Bloemen van deeze Soort *Tweebeddig Eenhuizig* zyn, gelyk die van de volgende *Tweehuizig.*

(24) *Rumex* Flor. Dioicis, Fol. Lanceolato-Sagittatis, Hamis patentibus. Acetosa tuberosâ Radice. C. B. *Pin.* 114. Oxalis tuberosa. DOD. *Pempt.* 649.

een Baſtaard-Soort van zou ſchynen te zyn; doch de Ooren der Bladen gaapen van agteren meer en de Stoppeltjes zyn langer: terwyl zy veele Knobbeltjes aan de Wortelen hangende heeft. De Steng is opſtaande en niet getakt, volgens den Ridder. IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(25) Patich *met Tweehuizige Bloemen en Piekvormige Bladen, die gevingerde Ooren hebben* (*). XXV. *Rumex multifidus.* Veeldeelige.

Op de Bergen van Toskanen, het Napelſche, als ook in de Levant, wordt de Groeiplaats van deeze Soort geſteld te zyn. De Vingerachtige verdeeling van de Kwabben der Bladen maakt ze zonderling.

(26) Patich *met Tweehuizige Bloemen en langwerpige Pylvormige Bladen.* XXVI. *Acetoſa.* Veld-Zuuring. Dit

(25) *Rumex* Flor. Dioicis Fol. Haſtatis, Auriculis palmatis. Acetoſa minor erecta Lobis multifidis. BOCC. *Mus.* II. p. 164. T. 126.

(*) Ik volg hier de *Spec. Plantarum*: want *Auriculis Hastatis*, gelyk het in *Syſt. Nat. Veg. Ed.* XIII. is veranderd, kan niet dan een misſlag zyn.

(26) *Rumex* Flor. Dioicis, Fol. oblongis Sagittatis. *Mat. Med.* 529. *H. Cliff.* 130. *Ups.* 89. *R. Lugdb.* 231. GOUAN *Monsp.* 188. *Fl. Belg.* 105. *Fl. Suec.* 295, 318. *Lapp.* 130. KRAM. *Auſtr.* 104. WEIG. *Pom. Rug.* 67. REIG. *Gedan.* 103. SCOP. *Carn.* 118. GER. *Prov.* 447. TOURNF. *Paris.* I. RAJ. *Angl.* 31. Acetoſa Pratenſis. C. B. *Pin.* 114. CAM. *Epit.* 230. VAR. 2. Florre albo. TOURNF. *Inſt.* 3. Oxalis crispa. J. B. *Hiſt.* II. p. 990. TABERN. *Ic.* 440. 4. Acetoſa montana maxima. C. B. *Pin.* 114. SCHEUCHZ. *Alp.* 29. 5. Acet. montana lato Ari rotundo folio. BOCC. *Mus.* 165. T. 125.

IV. Afdeeling. VII. Hoofdstuk. Driewyvige.

Dit Kruid, onder den naam van *Veld-Zuuring* by ons algemeen bekend, groeit in de Weiden of Graslanden door byna geheel Europa. Men noemt het, deswegen, in 't Fransch *Ozeille de Préz*, als ook *Vinette* of *Saliette*; in 't Engelsch *Wild Sorrel* of Wilde Zuuring. *Zurkel* is de benaaming, die 'er op sommige plaatsen van ons Land, zo wel als aan de Tuin-Zuuring of Spaansche Zuuring, voorgemeld, door onze Landsgenooten aan gegeven wordt.

In dit bekende Gewas zullen weinigen opgemerkt hebben, dat 'er van hetzelve Planten zyn die alleen Mannetjes en anderen die niet dan Wyfjes Bloemen draagen: weshalve hetzelve tot de Tweehuizigen behoort. Onder de Kruidkundigen zelfs zullen veelen, misschien, niet gelet hebben op het onderscheid dier Planten, „dat „naamelyk de *Mannetjes* kleiner zyn, met paarsche Bloemsteeltjes en gaapende Kelken, hebbende zes Meeldraadjes met geele Knopjes, „die paarsch worden, uitgenomen het Voetstuk, dat geel blyft: dat de *Wyfjes*-Planten „grooter zyn, met de grootste Kelkblaadjes „omgeboogen, de kleinsten opgeregt, het „Vrugtbeginzel dekkende, drie Stylen met „roode gepluimde Stempels: als ook dat de „Klepjes allengs, tot witwordens toe, ver- „bleeken." Dus heeft Doktor SCOPOLI dit onderscheid, wel waardig in een zo gemeen Plantje onzer Velden met een keurig Oog nagegaan te worden, voorgesteld en besluit daar uit,

dat de Mannetjes-Plant, tot de bevrugting, niet grooter behoeft te zyn dan de Wyfjes. In de Tweehuizigen, inderdaad, waar het Stuifmeel door den Wind moet overgebragt worden, kan dit kleine verschil van hoogte weinig nadeel doen. Ondertusschen vergaat wel het derde deel der Wyfjes-Bloemen zonder zig tot Vrugt te zetten, offchoon zy het Mannetje zeer naby hebben, getuigt die zelfde Heer.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

Aanmerkelyke Verscheidenheden zyn tot deeze Soort betrokken. Behalve die met witte Bloemen, door TOURNEFORT waargenomen, komt 'er ook een *Gekrulde* op 't Tapyt. Deeze allen groeijen op de Velden; doch de *Zeer groote* Wilde *Berg-Zuuring* van C. BAUHINUS is door SCHEUCHZER, HALLER en anderen, op de Switzersche Alpen gevonden, groeijende, tegen de natuur der andere Planten, op de hooge Velden hooger, dan in de Valeijen. Nog eene, die een zeer breed Blad heeft, nam BOCCONE in Italie op de Bergen waar. Deeze beiden verschillen anders niet van de gewoone Veld-Zuuring.

Het Loof van deeze Plant komt met de Tuin-Zuuring, in hoedanigheden, byna overeen. Men kan het als Salade nuttigen, gelyk by 't Landvolk dikwils geschiedt. In de koude deelen des Aardbodems verstrekt het voor de Ingezetenen en voor 't Scheepsvolk, dat 'er aanlandt, tegen 't Scheurbuik tot Medicyn. De Groenlanders mengen, ten dien einde, de Bladen van Veldzuuring en

IV. AFDEEL VII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

en Lepelbladen, in hunne Pottagiën onder-een (*). Voor 't overige is aan den Wortel een byzondere kragt, tot het wegneemen der Verftoppingen van de Lever, toegefchreeven. BOERHAAVE prees het Zout, door Kryftallizatie uit het geperfte en geklaarde Sap bereid, in heete Ziekten en Rotkoortfen grootelyks aan.

XXVII. *Lapathum Acetofella.* Schaaps-Zurkel.

(27) Patich *met Tweehuizige Bloemen en Lancetvormig Piekswyze Bladen.*

Dit Kruid is, in zyne Verfcheidenheden, genoegzaam kenbaar aan de Piekswyze figuur der Blaadjes, die by CAMERARIUS, DODONEUS en LOBEL, vry wel vertoond wordt. Het groeit ook in alle deelen van Europa en wordt door de benaaming van *Schaaps-Zurkel* of Kleine Wilde Zuuring, onderfcheiden: want het Gewas valt in allen deele kleiner, dan 't voorgaande. Op Zandachtige Gronden groeit het dikwils zo overvloedig, dat het Koorn daar door verdrukt wordt: gelyk in Brabant en Vlaanderen veel plaats heeft. Een half Voet zyn de Sten-

(*) BARTHOL. *Act. Med.* 1671. Obs. 9.

(27) *Rumex* Floribus Dioicis, Foliis Lanceolato-haftatis. *H. Cliff.* &c. &c. utfupra. Acetofa Arvenfis Lanceolata. C. B. *Pin.* 114. Oxalis Ovina. TABERN. *Ic.* 440. Oxalis minor. CAM. *Epit.* 231. Oxalis tenuifolia finuata Vervecina. LOB. *Ic.* 291. Oxalis minima. DOD. *Pempt.* 650. VAR. 2. Acetofa Lanc. anguftifolia repens. C. B. *Pin.* 114. *Prodr.* 55. 3. Acetofa Arvens. minima non Lanceolata. C. B. *Pin.* 114. 4. Acet. min. erecta Lobis multifidis. BOCC. *Mus.* 164. T. 126. Lapathum acetofam &c. HALL. *Helv.* 168.

Stengetjes zelden hoog en de Blaadjes niet boven een Duim lang. De Bloem- en Vrugtmaaking komt overeen; maar 't Mannetje is hier zo groot als 't Wyfje. Somtyds kruipt het, somtyds staat het overend. De Blaadjes zyn langwerpiger of ronder, en hebben somtyds kromme haakige Ooren, somtyds eenvoudige byhangzels, somtyds in 't geheel geen Ooren of Haaken, die aan de bovenste Blaadjes altoos ontbreeken. De Smaak is zuur en in kragten komt het met de voorgaande overeen.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(28) Patich *met Tweehuizige Bloemen, Lancetvormige gesteelde Bladen, en omgeboogen Vrugten met kanthaairige Klepjes.*

XXVIII. *Rumex aculeatus.* Stekel-Zuuring.

Dit Kruidje heeft Bladen als die van de Schaaps-Zurkel, doch geheel zonder Ooren of Haaken, zegt LINNÆUS. De Afbeelding van C. BAUHINUS toont, dat dezelven zeer Lancetvormig zyn. Hy hadt die van het gene in 't jaar 1594, in de Tuin des Hertogs van Wirtemberg, bloeide, ontleend, en noemt de Zaadhuisjes stekelig. De Stengetjes waren ruim een Handbreed hoog. Het groeit, volgens den Ridder, op Kandia en in Spanje.

(29) Pa-

(28) *Rumex* Flor. Dioicis &c. Acetosa Cret. Semine aculeato. C. B. *Pin.* 114. *Prodr.* 55. Oxalis minor aculeata Candiæ. J. B. *Hist.* II. p. 991.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

(29) Patich *met .... Bloemen, Hartvormig Piekswyze Bladen en leggende Stengen, die hoekig zyn.*

XXIX. *Rumex luxurians.* Weeldige Zuuring.

In de Upfalfche Tuin heeft dit Gewas, van de hooge Gebergten by Bononie in Lombardye afkomftig, geen Bloem willen vertoonen, niettegenftaande het zeer weeldig groeide, brengende een menigte van leggende, Takkige, hoekige, geftreepte Stengen, die één of anderhalf-Voet lang waren, uit een Wortel met dergelyke Knobbels daar aan hangende, als in de Knobbel-Zuuring, voort. De Bladen, van gezegde gedaante, waren uitermaate zuur, aan den rand paarfchachtig, gegolfd en naauwlyks gekarteld. Zy zyn langer dan die van de Veldzuuring, zo LINNÆUS aanmerkt. Hier mede wil zyn Ed. dat men eene Kaapfe Zuuring-Plant, door PLUKENET afgebeeld, zal vergelyken.

XXX. *Rumex umbellatus.* Kroontjes-Zuuring. Pl. XLVII. *Fig.* 3.

Daar zyn genoegzaame redenen, om die Japanfche Plant, waar van ik in *Fig.* 3, op PLAAT XLVII, de Afbeelding mededeel, insgelyks tot dit Geflagt te betrekken. Ik geef 'er derhalve den naam van *Kroontjes-Zuuring* aan. Zeer blykbaar, immers, heeft dezelve een algemeen Kroontje, uit byzondere famengefteld, hebbende het eerfte een éénbladig, de anderen veelbla-

(29) *Rumex* Flor........., Fol. Cordato-Haftatis, Caulibus decumbentibus, angulatis. *Mant.* 64. Acetofa Fagopyri folio. BOCC. *Mus.* 165. T. 126. PLUK. *Phyt.* T. 331. f. 2.

bladige Omwindzels. De Steng is kruipende, hoekig of gefleufd, bogtig en met Knoopen, aan ieder van welken zy een groote Vliezige Scheede heeft, zo wel als aan den oirfprong der Takken en Bladfteelen. De Bladen, wier figuur Piekswys' Hartvormig of Spatelachtig is, zyn op de gewoone manier geaderd, niet fterk geribd en hebben middelmaatige Steelen, die vry dun zyn. Geen Wolligheid heeft in 't geheele Gewas plaats. Op 't end der Takken komt, uit een dergelyke Vliezige Beursachtige Scheede, het Bloemfteeltje voort, dat de Kroon draagt, benevens nog een byzonder Steeltje, met een enkeld Kroontje, hoedanigen 'er vier op het andere Steeltje zyn, elk een byzonder Steeltje hebbende. Van de Omwindzels heb ik gefproken. 't Getal der Bloempjes, in ieder Kroontje, fchynt omtrent tien te zyn. Blykbaarlyk hebben dezelven, door 't Mikroskoop ondergezogt zynde, een Kelk die verdeeld is in drie fpitfe, waar binnen drie ftompe Bloemblaadjes. In 't midden van de Bloem zyn drie lange dunne witte Stylen, ieder met een roodachtigen Stempel geknopt, en omringd van zes kortere Meeldraadjes met groote ronde Knopjes.

IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

Dus komt het getal, gelyk de Ridder fpreekt, in deeze Plant volmaakt met dit Geflagt overeen (*), en, zo veel ik zien kan, in deeze klei-

(*) Dat is *Calyx* 3 *fidus*; *Corolla* 3 *petala*; *Stamina* 6 *Styli* 3; *Sem.* 1.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

kleine Bloempjes, hebben zy een roodachtig bruin, driekantig Vrugtbeginzel, 't welk de overeenkomst nog vermeerdert. Maar, volgens de onderzogte Bloempjes, zou zy tot de Tweeslagtigen onder de Patich behooren. Uit de gedagte groote Scheeden, waar uit de Takken en Bladsteelen voortkomen, vermoed ik dat het een Waterplant zy, in welken men meermaals, gelyk in het Fonteinkruid, zodanige Vliezige Scheeden vindt; dienende, naar myne gedagten, om de nog tedere Knoppen voor de te sterke aandoening van het Water te beschutten.

MEDEOLA.

Van dit Geslagt zyn de byzondere Kenmerken, een zesdeelige Bloem, die agterom gebogen is, zonder Kelk, en de Vrugt eene driezaadige Bezie.

Twee Soorten, beiden Uitheemsche, komen 'er in voor, naamelyk

I. *Medeola Virginiana.* Virginische.

(1) Medeola *met gekranste Bladen en ongedoornde Takken.*

In deeze Virginische, welke naar het Paris-kruid gelykt, is de Steng, op zekere hoogte, Krans-

(1) *Medeola* Fol. verticillatis, Ramis inermibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 450. p. 256. *Veg.* XIII. Gen. 455. p. 287. Med. Fol. Stellatis, Fructu baccato. GRON. *Virg.* 39, 55. Lilium f. Martagon pusillum &c. PLUK. *Alm.* 401. T. 328. f. 4. Herbæ Paridi affinis Mariana &c. PETIV. *Mus.* 421. RAJ. *Suppl.* 351 & 395.

Kranswyze omringd met zes of zeven Lancetvormige Blaadjes. Op den top groeit een tropje van Bladen, 't welk eenige Draadachtig dunne Steeltjes uitgeeft, die tusschen de Bladen neerhangen, ieder met één Bloempje, dat gestraald is, met omgeboogen Punten en bleek. Op de Bloem volgt een vogtige Bezie, zwart van Kleur, met drie of vier harde Zaaden.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(2) Medeola *met gevinde Bladen, de Blaadjes overhoeks.*

II. *Medeola Asparagoides.* Spergieachtige.

Dit Gewas, onder den naam van Afrikaansche Klimmende Spergie met Myrthebladen, door TILLIUS geboekt, is ook door HERMANNUS, als in de Leidse Tuin bevindelyk, afgebeeld. De Stengen zyn rond en ongedoornd; de Bladen komen op eene andere manier voort dan in de gewoone Vinbladige Planten, en hebben doorgaans zeven Blaadjes wederzyds. 't Gewas klimt dikwils op, tot meer dan eens Mans langte hoog. De Bloemen komen, aan Steeltjes hangende, uit de Oxels der Bladen, en op dezelven volgden schoonroode Bessen, als die der Spergies, volgens HERMANNUS.

Van de Veelwyvigen komt in deeze Klasse één

(2) *Medeola* Fol. pinnatis, Foliolis alternis. Aspar. Fol. ovato-lanceolatis &c. *H. Cliff.* 122. R. *Lugdb.* 29. Asp. Afr. scandens Myrti folio. TILL. *Pis.* 16 T. 12. f. 1, 2. Laurus Alexandrina Ramosa Fructu e summit. Caulium. HERM. *Lugdb.* 679. T. 681.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

één Geslagt voor, 't welk den naam voert van

ALISMA. Water-Weegbree.

Den Griekschen naam *Alisma*, van DIOSCORIDES afkomstig, geeft de Heer LINNÆUS aan dit Geslagt, waar in verscheide Soorten van *Water-Weegbree* begreepen zyn.

De byzondere Kenmerken bestaan in een driebladigen Kelk en drie Bloemblaadjes, met zes Meeldraadjes en verscheide Stampertjes, volgende daar op veele Zaaden. 't Getal der Soorten is agt, als volgt.

I. *Alisma Plantago.* Groote.

(1) Water-Weegbree *met Eyronde spitse Bladen en stomp driehoekige Vrugten.*

De twee Verscheidenheden van dit Kruid, waar van de eene, die Breedbladig is, zeer fraay by CAMERARIUS, de Smalbladige by LOBEL en DODONÉUS afgebeeld, komen door geheel Europa aan de kanten van stilstaande Wateren en in ondiepe Meiren of Moerasfen voor. Men zietze by ons, aan den Duinkant en elders,

(1) *Alisma* Fol. ovatis acutis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 455. p. 257. *Veg.* XIII. Gen. 460. p. 288. GOUAN *Monsp.* 190. GER. *Prov.* 137. VAILL. TOURNF. *Par. Fl. Belg.* &c. Alisma Fructu obtuso trigono. *Fl. Lapp. Suec.* GMEL. *Sib.* I. p. 77. Plantago Aq. latifolia. C. B. *Pin.* 190. Plantago Aquatica. CAM. *Epit.* 264. β. Plant. Aq. angustifolia. C. B. *Pin.* 190. Plant. Aq. DOD. *Pempt.* p. 606. Plant. Aq. Fol. Betæ aut Plantaginis, Flore Gallii albi. LOB. *Ic.* 300. Damasonium, HALL. *Helv.* 300.

ders, veel in zodanige Slooten, inzonderheid de Breedbladige, die de gemeenste is. Misschien komt het verschil der Bladen alleen van de hoedanigheid van den Grond. 't Gewas verheft zig boven 't Water, zo met zyne Bladen als Stengen, welke met een schoone Aair of Pluim van witte Bloemen, praalen. De Wortel bestaat uit een dik bos Vezelen. De Bladen zyn, even als in de Weegbree, overlangs sterk geribd en lang gesteeld. De Aair is aartig met haare Steeltjes gekranst en deeze wederom met kleiner Bloemsteeltjes. De Vrugt is een Hoofdje van veele eenzaadige Haauwtjes, in 't ronde geplaatst, doch in drieën verdeeld. IV. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. *Polygynia.*

Men wil dat dit Kruid voor het Vee Vergiftig zy. FABREGOU zegt, dat 'er Koeijen van zyn gestorven. Deszelfs Sap is zo scherp, dat men de Bladen tot een Blaartrekkend Middel gebruiken kan, zo HALLER meldt.

(2) Water-Weegbree *met Eyronde spitse Bladen, gekroonde Steeltjes en Klootronde Vrugten.* II. *Alisma flava.* Geele.

In Zuid-Amerika komt dit Gewas voor, 't welk allergrootst Damasonium van PLUMIER geheten wordt. De Bloem is geelachtig, de Vrugt Klootrond.

(3) Wa-

(2) *Alisma* Fol. ovatis acutis &c. Damasonium maximum Plantag. folio, Flore flavescente, Fr. globoso. PLUM. *Spec.* 7. *Ic.* 115.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

(3) Water - Weegbree *met langwerpig Hartvormige Bladen en zeswyvige Bloemen: de Zaadhuisjes Elsvormig.*

III. *Alisma Damasonium.* Gesternde.

Deeze Soort, die de Haauwtjes der Zaaden Sterswyze geplaatst heeft en daar door, zo wel als door de Bladen, zeer zigtbaar van de anderen verschilt, is, zo wel als de volgende, *Damasonium* genoemd door VAILLANT en andere Kruidkundigen (*). De vermaarde TOURNEFORT hadt 'er, onder dien naam, een byzonder Geslagt van gemaakt en de Bloem, zo wel als 't Zaadhuisje, zeer fraay afgebeeld; gelyk men de geheele Plant by LOBEL vindt. Zy groeit in Engeland en Vrankryk op Waterige plaatsen.

IV. *Cordifolia.* Hartbladige.

(4) Water - Weegbree *met stomp Hartvormige Bladen, twaalfmannige Bloemen en Haakig gespitste Vrugten.*

Dee-

(3) *Alisma* Fol. Cordato - oblongis &c. Alisma Fructu sexcorni. *H. Cliff.* 141. GOUAN *Monsp.* 190. R. *Lugdb.* 46. Plant. Aq. Stellata. C. B. *Pin.* 190. Plant. Aq. minor altera. LOB. *Ic.* 301. Damasonium stellatum. DAL. *Hist.* 1058.

(*) VAILLANT vertaalt dat woord, *Flute de Berger* of Herders - Fluit en de Duitschers noemen dit Geslagt *Froschlöffel*, dat is Kikvorsch - Lepel; welke beide benaamingen my wat vreemd en ver gezogt voorkomen.

(4) *Alisma* Fol. Cordatis obtusis &c. Damasonium ramosum Folio Cordiformi. VAILL. *Mem.* de 1719. p. 28. Sagittaria Virginiana &c. MOR. *Hist.* III. p. 618. S. 15. T. 4. f. 6. Ranunculus Aquaticus, Asari foliis &c. PLUM. *Sp.* 7. *Ic.* 234. f. 2.

Deeze, die als een middelflag tusfchen de Water-Weegbree en het Water-Pylkruid uitmaakt, groeit, volgens de Waarneemingen, zo wel in Zuid- als in Noord-Amerika. Ten minfte wordt de Water-Ranonkel, met Mans-Oor Bladen, die aan de Knoopen Kroontjes draagt, van PLUMIER, hier ook t'huis gebragt.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Polygynia.*

(5) Water-Weegbree *met ftomp-Eyronde Bladen en eenzaame Bloemfteelen.*

V. *Alisma natans.* Dryvende.

(6) Water-Weegbree *met Liniaal Lancetvormige Bladen en Klootronde rappige Zaadhuisjes.*

VI. *Ranunculoides.* Ranonkelachtige.

Deeze beide Soorten groeijen op fommige plaatfen van Vrankryk, Engeland en Sweeden, in de Slooten. De eerfte moest niet verwarren met den *Water-Ranonkel*, die Grasachtige en ronde Bladen heeft. Zy heeft doorgaans agt Zaadhuisjes. De andere komt in onze Nederlanden, overvloedig, in de Trekvaarten van Zuid-

(5) *Alisma* Fol. Ovatis obtufis, &c. *Fl. Suec.* II. 324. Damas. repens Potamogetonis rotundifolii folio. VAILL. *Mem.* 1719. p. 29. T. 4. f. 8. Ranunculus paluftris Fol. Gramineis & fubrotundis. PETIT. *Gen.* 47. ZINN. *Goett.* 112.

(6) *Alisma* Fol. Lineari-Lanceolatis &c. Al. Fr. globofo undique echinato. *Hort. Cliff.* R. *Lugdb.* 46. *Fl. Belg.* 107. GOUAN. *Monsp.* 130. &c. &c. Damas. anguft. Plant. folio. VAILL. *Mem.* 1719. p. 35. Plant. Aq. humilis anguftifolia. J. B. *Hift.* III. p. 738. LOB. *Ic.* 300. Ran. Aq. Plant. Folio anguftisfimo. PET. *Gaz.* 41. T. 26. f. 12.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

Zuidholland, als ook in Overysſel en Vriesland op Landen, die Moerasſig zyn of onder Water ſtaan, en elders, meest op Zandige Gronden voor. Zy wordt *kleine Water-Weegbree* genoemd, dewyl de Bladen naar die der ſmalbladige Weegbree gelyken. Deeze beide Soorten zyn zeer Ranonkelachtig.

VII. *Alisma Subulata.* Elsvormige.

(7) Water-Weegbree *met Elsvormige Bladen.*

Dit is een klein Plantje, met witte Bloempjes, door den Heer CLAYTON in Virginie waargenomen.

VIII. *Parnasſifolia.* Parnaskruidbladige.

(8) Water-Weegbree *met ſpits Hartvormige Bladen en gewrichte Bladſteelen.*

Van zelf is de reden van den Bynaam blykbaar in deeze nieuwe Soort, in Italie op Waterige plaatſen in de Appennynſche Bergen waargenomen. Volgens de nadere beſchryving heeft zy de Bladen Hartvormig effen, lang geſteeld, naauwlyks geſpitst en de Bladſteelen maar flaauw gewricht, komende de Bloemſteng volmaakt met die der Water-Weegbree overeen.

VIII. HOOFD-

(7) *Alisma* Foliis Subulatis. GRON. *Virg.* 57. Sag. pusilla &c. CLAYT. N. 723.

(8) *Alisma* Fol. Cordatis acutis &c. BASS. *Act. Bonon.* 1768. *Mant.* 371. *Syst. Nat.* XII. Tom. 3. App. p. 230. Alisma peltata Fol. patulo-cordatis. TOURELL. *Pil.* 140. Ranunc. pal. Flore albo, Graminis Parnasſi folio. TILL. *Pis.* 145. T. 46. f. 1.

IV. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

VIII. HOOFDSTUK.

Beschryving der ZEVENMANNIGE KRUIDEN (Heptandria,) *waar van maar weinige Geslagten voorkomen.*

Onder de Zevenmannigen is het Geslagt van *Æsculus*, dat den Paarde-Karstengen Boom bevat, nog maar alleen, als Boomachtig beschreeven: des 'er nog vyf Geslagten overblyven, welke my thans te beschryven staan. Het eerste behoort tot de Eenwyvigen (*) en voert den naam van

TRIENTALIS.

De Kenmerken zyn een zevenbladige Kelk en zevendeelige Bloem, die gelyk is en vlak, wordende gevolgd van eene drooge Besie.

I. *Triëntalis Europæa.* Europische.

De eenigste Soort hier van (1), groeijende in

(*) Dat in deeze Klasse geene Onderdeelingen zyn, gelyk ik bladz. 247. in het II. D. II. STUK. gezegd heb, ziet alleen op die der Rangen, waar van ik aldaar bladz. 226 sprak.

(1) Trientalis Fol. Lanceolatis integerrimis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 456. p. 259. *Veg.* XIII. Gen. 461. p. 290. Trientalis. *Fl. Lapp.* 139. *Fl. Suec.* 302, 326. R. *Lugdb.* 438. HALL. *Opusc.* 123. KALM. *Itin.* II. p. 263. Alsine Alpina. SCHWENCKF. *Silez.* 117. Pyrola Alsines flore Europæa. C. B. *Pin* 191. *Prodr.* 100. Fig. p. 99. sub nomine *Psyllii minoris*; item Brasiliana; ibid. p. 100.

IV. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. Eenwyvig en.

in de Bosschen en Kreupelhout der Noordelyke deelen van Europa, is onder den naam van *Wintergroen met Bloemen van Muur* beschreeven en afgebeeld door C. BAUHINUS, die aanmerkt dat 'er ook een groote en kleine Brasiliaansche is, waar van de laatste volkomen gelykt naar de Europische. Deeze is een klein Plantje, misschien wegens het weinig aanzien, op zig zelve, *Herba Trientalis* genaamd; hoewel 'er de dorre Berg- en Boschvelden, zo in Lapland en Sweeden als in Duitschland, ongemeen door versierd worden, wanneer het, in 't midden van Juny bloeijende, dezelven als met een wit Laken overdekt. Het groeit ook op de Gebergten in Noord-Amerika en in Silezie. De Heer HALLER vondt het zeer gemeen in de Bosschen by Celle in 't Hanoversche, en keurt de beschryving van LINNÆUS goed.

Dit Kruidje, dat naauwlyks een half Voet hoog groeit, heeft een enkelde Steng, eerst met kleine smalle Bladertjes, die opwaards vergrooten, maakende een Kransje van zeven, agt tot negen Bladen in de hoogte. De Bloemsteeltjes, die het aldaar uitgeeft, zyn somtyds enkeld, somtyds dubbeld en de Bloem is doorgaans in zevenen gedeeld, zo wel als de Kelk, die paarsch is, gelyk de buitenzyde van het Bloemblaadje, dat van binnen Melkwit is met zeven Meeldraadjes, die Goudgeele ronde Meelknopjes hebben en een enkelen Styl.

DI-

DISANDRA.

IV. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Dit nieuwe Geslagt heeft de Kenmerken, wat het getal belangt, zeer onbestendig in eene zelfde Soort en Plant. De verdeeling van de Kelk en Bloem is van vyven tot agten en dit volgt ook het getal der Meeldraadjes, welken het van vyf tot agt heeft, doch meest zeven en dus is alsdan ook de Bloem en Kelk verdeeld. Zy zyn korter dan de Bloem, en hebben Pylswyze Knopjes. De Styl is Draadachtig met een enkelden Stempel en het Zaadhuisje Eyrond, van langte als de Kelk, tweehokkig, bevattende veele Eyronde Zaadjes.

I. *Disandra prostrata*, Hurkende.

De eenigste Soort (1), weleer *Sibthorpia* genoemd geweest, is een Plant met leggende, ronde, ruigachtige Stengen, van één of twee Voeten langte. De Bladen, die Nierachtig rond, met dertig Tandjes, gesteeld en ook ruig zyn, groeijen overhoeks, en hebben Bloemsteeltjes in de Oxelen. Deeze komen meest dubbeld, zelden één- of drievoudig voor: zy zyn dun, staan regtop, ieder met ééne Bloem, die geel is van Kleur. De Afrikaanse Sibthorpia van SHAW schynt ook veel naar deeze te gelyken. De Groeiplaats is in de Levant.

On-

(1) Disandra. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. p. 290. Sibthorpia Fol. Reniformibus crenatis, &c. *Syst. Nat.* XII. p. 421. *Sp. Plant.* 880. *Am. Acad.* III. p. 22. PLUK. *Phyt.* T. 257. f. 5.

IV. AFDEEL. VII. HOOFDSTUK.

Onder de Tweewyvigen voert het eenigste Geslagt den naam van

Tweewyvige.

LIMEUM.

Dit heeft een vyfbladigen Kelk en vyf egaale Bloemblaadjes: het Zaadhuisje is rond met twee holligheden.

I. *Limeum Africanum.* Kaapsch.

De eenigste Soort (1), van de Kaap afkomstig, heeft de gestalte van de Corrigiola of Telephium, zegt de Ridder. De Stengen zyn slap, leggende, hoekig, naakt; een Span lang: de Blaadjes overhoeks, ver van elkander, Lancetvormig Liniaal, klein, naauwlyks gesteeld. Aan 't end komen samengestelde naakte Bloemtrosjes voort, die vry lang gesteeld zyn.

In 't Jaar 1766 is aan den Hoogleer BURMANNUS een Takje overgezonden, dat de Blaadjes langwerpig Eyrond en de Steng regtopstaande heeft, de Trosjes niet zo lang gesteeld, schynende van het voorgaande te verschillen. Een laag *Limeum*, met Eyronde Bladen, vondt de Heer FORSKAOHL by Lohaja in Arabie. Dit hadt leggende Stengetjes: de Kelk was naauwlyks gekield, met spitse Bloemblaadjes (*).

De Driewyvigen leverden in deeze Klasse geen Geslagt uit, des ik het hier nevens op Plaat XLVIII, in *Fig.* 1, afgebeelde Japansche Kruid heb

(1) Limeum. *Syst. Nat.* XII. Gen. 458. p. 259. *Veg.* XIII. 463. p. 291. BURM. *Prodr. Fl. Cap.* p. 11.

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 79.

Fig. 1.

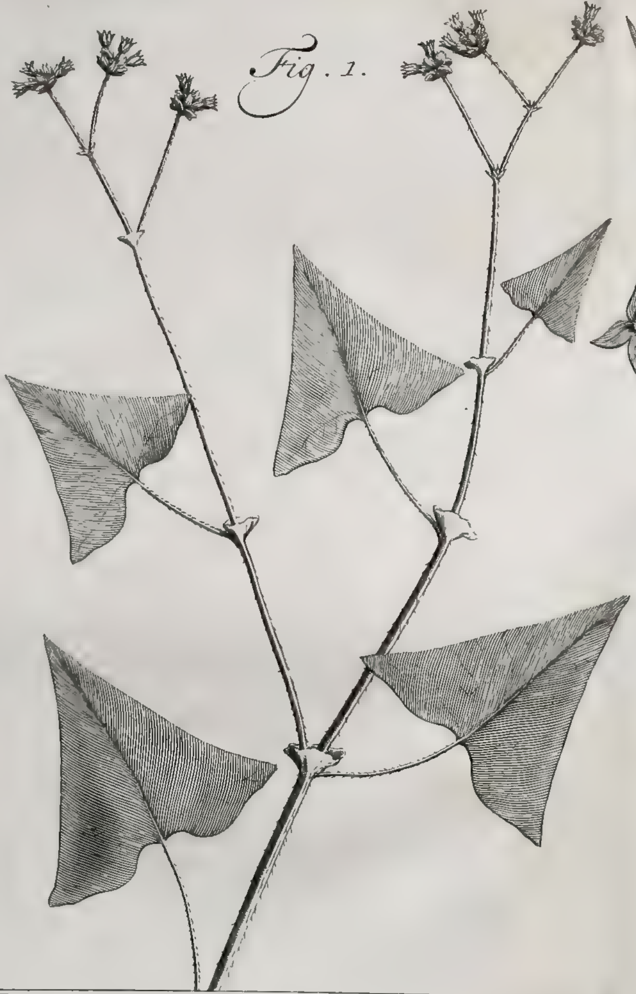

Fig. 2.

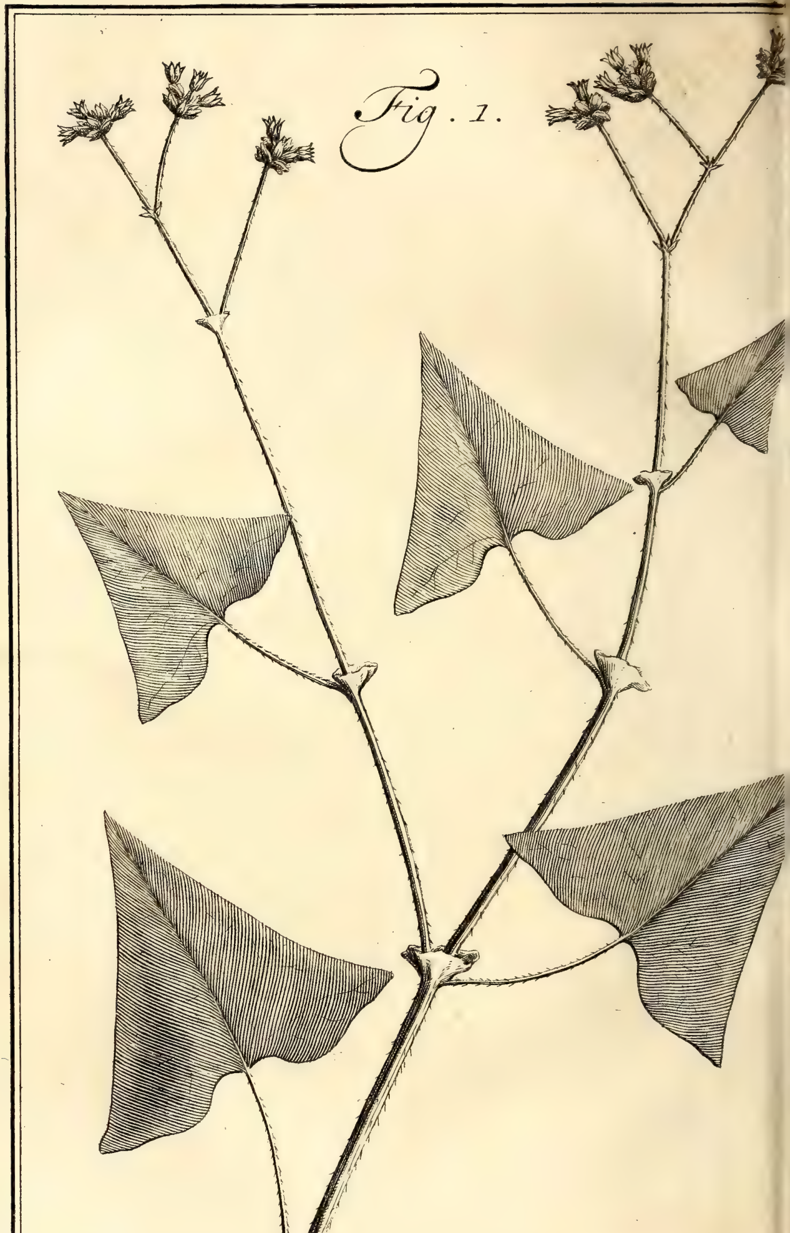
Fig. 1.

heb ingevoegd als een nieuw Geslagt, onder den naam van

IV. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

TRUËLLUM. Troffelkruid.

Pl. XLVIII. Fig. 1.

Om dat de Bladen naar een Metzelaars-Troffel (*) zweemen. Zy gelyken wel zeer veel naar die van dat Kruid, 't welk onder den naam van *Doorbladig Duizendknoop* door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS is afgebeeld, hebbende ook agterwaards gedoornde Stengen: doch het verschilt daar van door de plaatzing der Bloempjes, welke hier tot Hoofdjes vergaart zyn; als ook door de Vrugtmaakende deelen, zeer veel.

Dit Kruid, dan, heeft lange dunne Knoopige Stengen, met omgekromde Doorntjes bezet, zo wel als de Bladsteelen en Middelrib der Bladen, wier figuur, als gemeld is, men in de Afbeelding beschouwen kan. Haar punten maaken byna een gelykzydigen Driehoek uit. Op 't end der Stengen of Takjes, zig Gaffelswys' verdeelende, komen getropte Bloempjes, ieder een zevenbladigen Kelk hebbende en zeven Meeldraadjes, met dubbelde rosse Meelknopjes. De Bloem is eenbladig, in vyven verdeeld, paarschachtig van Kleur. Drie Stylen zitten op het Vrugtbeginzel, dat een pyramiedaale driezaadige Vrugt wordt.

De

(*) De Latynsche benaaming van dat Werktuig (*Trulla*) is niet zeker; doch de Fransche (*Truëlle*) heeft daar veel overeenkomst mede.

IV. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Vierwyvige.*

De Vierwyvigen geeven het Geslagt van

SAURURUS.

Dat een Kat draagt met eenbloemige Schubben, vervattende zeven Meeldraadjes, zonder Bloem, en vier Vrugtbeginzels, waar op vier eenzaadige Besfen volgen.

Twee Soorten, beiden uitheemsche, zyn thans daar in voorgesteld, naamelyk

I. *Saururus cernuus.* Knikkende.

(1) Saururus *met een gebladerde veel-Aairige Steng.*

Dit Virginische Gewas heeft Hartvormige zeer spitse Bladen, naar die van de Tamnus gelykende en uit een Vlies, dat de Steng Scheedachtig omwindt, met hunne Steelen voortkomende. De Steng is beladen met hangende Bloem-Aairen, gelyk die der gewoone Amaranthen, wit van Kleur met veele zwarte Meeldraadjes, die niet ligt te tellen zyn, voor dat de Aair haare Schubben verlooren heeft, gelyk menze dus by PLUKENET vindt vertoond. De Kelk is Vliezig, eenbladig, zeer klein. Op Waterige plaatsen groeit dit Kruid in menigte. De Wortels zyn verzagtende, weekmaakende, op-

(1) *Saururus* Caule foliofo polystachyo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 459. p. 259. *Veg.* XIII. Gen. 464. p. 291. Saur. Fol. Cordatis petiolatis &c. *H. Ups.* 91. Saur. fol. profunde Cordatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 8. GRON. *Virg.* 40, 56. Serpentaria repens, Flor. Stam. spicatis &c. PLUK. *Alm.* 343. T. 117. f. 3, 4.

oplosſende en Pynſtillende ſchryft CLAYTON. IV. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

(2) Saururus *zonder Steng, met eene enkelde Aair.*

II. *Saururus natans.* Dryvende.

De Heer KOENIG, deeze in de Wateren van Oostindie aantreffende, was van vermoeden of ze niet wel tot dit Geſlagt behooren mogte, hoewel hy het juiſte getal der Meeldraadjes niet heeft kunnen waarneemen. 't Kruid gelykt zeer naar ons rondbladig of dryvend Fonteinkruid, maar heeft drie Draadachtige Stylen. De Bladen zyn Hartvormig ovaal, drieribbig, glad met zeer lange Bladſteelen, en dryven op het Water. Dat met Bladen als Zyde en Goudkleurige Aairen van PLUKENET, ſchynt hier van in Soort te verſchillen.

Nog blyven de Zevenwyvigen over, tot welken het Geſlagt behoort, dat den naam deswegen voert van

SEPTAS.

Welks Kenmerken zyn, een zevendeelige Kelk, zeven Bloemblaadjes, zeven Vrugtbeginzels, en zeven veelzaadige Zaadhuisjes. Het getal van zeven is derhalve hier zeer volkomen.

De

(2) *Saururus* acaulis, Scapo monoſtachyo. *Mant.* 227. Parya Kalanga. *Hort. Mal.* XI. p. 31. T. 15. Confer. Potamog. Ind. Fol. Sericeis Spicâ Aureâ. PLUK. *Phyt.* Tab. 349.

IV. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

Sentas Capensis. Kaapsche.

De eenigste Soort (1) van de Kaap afkomstig, bevondt zig, onder den naam van *Trientalis met rondachtige gekartelde Bladen*, in de Leidse Akademie-Tuin. PLUKENET, die het Kruidje afbeeldt, twyfelde of het een kleine Soort van Doronicum ware, dan of het tot Hieracium behoorde. Hy noemt het, in 't Engelsch, *Little Grim the Collier*. De Bladen van zyn Plantje, aan den Wortel groeijende, geleeken naar die der Auriculaas en de Bloem, op een Stengetje enkeld daar uit voortkomende, was donker Saffraankleur. Daar is van de Kaap onlangs een Plantje gebragt met Liniaale Bladen en Oranjekleurige Bloemen, tot dit Geslagt behoorende.

IX. HOOFDSTUK.

Beschryving van de AGTMANNIGE KRUIDEN (Octandria). *tot welken de* Spaansche Kers *en veelerley Soorten van* Varkens-Gras *of* Duizendknoop, *waar onder de* Boekweit, *enz., behooren.*

De Agtmannigen, dat is die agt Meeldraadjes in de Bloem hebben, zyn door den Ridder, ook, in Een-, Twee- Drie- en Vierwy-

(1) Sentas. *Syst. Nat.* XII. Gen. 460. p. 259. *Veg.* XIII. Gen. 465. p. 291. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 13. BURM. *Prodr. Cap.* p. 11. Doronici an species pumila Auriculæ Ursi folio glabro. PLUK. *Mant.* 65. T. 340. f. 6. Trientalis fol. subrotundis crenatis. R. *Lugdb.* 538.

wyvigen verdeeld, waar van de eerste Rang, als gewoonlyk, de meeste Geslagten bevat, die wederom gesmaldeeld zyn, naar dat zy Bloemblaadjes hebben of niet. Van de eersten komen de volgende Kruiden voor. IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

TROPÆOLUM. Spaansche Kers.

Dit Geslagt heeft den Kelk eenbladig, gespoord en vyf ongelyke Bloemblaadjes: de Vrugt bestaat uit drie drooge Besachtige Zaaden. 't Getal der Soorten is vier als volgt.

(1) Spaansche Kers *met Schildvormige* (*) *uitgegulpte Bladen en spits-Borstelige Bloemblaadjes.* I. *Tropæolum minus.* Kleine.

Dit thans onder den naam van *Spaansche Kers* algemeene Kruid, natuurlyk groeijende in Peru, omstreeks Lima, is by de twee Eeuwen reeds in

(*) *Schildvormig* gebruik ik, als een algemeene benaaming, voor *Peltatum*, 't welk eigentlyk maar op de inplanting van het Steeltje in de vlakte des Blads, niet in den Rand of aan 't End, ziet, en geenszins op de figuur. *Phil. Bot.* p. 48. Fig. 92.

(1) *Tropæolum* Fol. Peltatis repandis, Petalis acuminato-Setaceis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 461. p. 263. *Veg.* XIII. Gen. Gen. 466. p. 295. *H. Ups.* 93. Trop. Fol. peltatis orbiculatis. *H. Cliff.* 143. R. *Lugdb.* 462. Cardamindum minus & vulgare. TOURNF. FEUILL. *Peruv.* III. p. 14. T. 8. Nasturtium Indicum majus. C. B. *Pin.* 306. Nasturtium Indicum. LOB. *Ic.* 616. Fig. med.

IV. AFDEEL. IX. HOOFD. STUK. *Eenwyvige.*

in Europa bekend geweest (*). In 't Fransch noemt men het *la Capucine*, wegens de figuur van de Bloem: in andere Taalen *Indiaansche* of Spaansche Kers, dat niet oneigen is, dewyl het over Spanje uit Indie herwaards is gekomen. TOURNEFORT hadt het *Cardamindum* geheten, als *Cardamum Indum*, zo hy het ververklaart (†); doch dien basterd-naam heeft LINNÆUS getragt te verbeteren met *Tropæolum*; willende daar mede aanduiden, dat het van de Tuinlieden veel gebruikt wordt om zekere Pieramieden van Latwerk te bekleeden, waar aan het met zyne Bladen de Schilden en met zyne Bloemen, Helmen met Bloed gekleurd, en van een Lans doorstoken, zou kunnen betekenen en dus een soort van Zegetekenen der Ouden afschetzen (‡).

Deeze zo wel als de volgende Soort hadt zyn Ed. *Tropæolum met Schildvormige Schyfronde Bladen* genoemd gehad. Thans onderscheidt hy ze door de figuur der Bloemblaadjes, die in de kleine Soort, volgens de Afbeeldingen van DODONÆUS en LOBEL, puntig voorkomen; doch ik vind niet, dat zy Borstelig gespitst zyn, en in

(*) *Habitat in* Peru, Limæ *innotuit* 1580 *per Dodonæum.* Dus staat 'er in *Spec. Plantar.* LINN. Maar de zinscheiding zal dus moeten zyn. Habitat *Limæ in Peru*: innotuit Anno 1580 per *Dodonæum.*

(†) Dit betekent Indiaansche Kers: want 't Grieksch *Cardamon* is ons *Nasturtium* of Kers.

(‡) *Hort. Cliffort.* p. 143.

in de aangehaalde Afbeelding der Kleine gemeene Spaansche Kerse, welke men in Vrankryk *la petite Capucine* noemt, uit FEUILLEE, zyn dezelven zo stomp als in de andere, die volgt, genaamd

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(2) Spaansche Kers *met Schildvormige byna vyfkwabbige Bladen en stompe Bloemblaadjes.*

II. *Tropaeolum majus.* Groote.

Een zonderlinge misslag, van *inodora* voor *Indica*, maakt de aanhaaling van HERMANNUS tegenstrydig en onverstaanbaar. Hy noemt dit Kruid *Klimmende Indische Viool, den Smaak hebbende van Tuinkers, zeer groot en welriekende.* Dezelve was, zegt die Hoogleeraar, een nieuwe Soort, in den jaare 1684 eerst door toedoen van den Edelen Heer BEVERNING uit Amerika in Nederland overgebragt en vervolgens zo aan de Tuinen der Liefhebberen als aan den Leidsen Akademie-Tuin medegedeeld. De aangenaame Reuk en sierlykheid maakt dit thans gemeene Gewas, inzonderheid met dubbelde of volle Bloemen, behaaglyk. Het wordt zo wel van Stek als door Zaad voortgeteeld, en dus van

(2) *Tropaeolum* Fol. peltatis subquinquelobis, Petalis obtusis. *H. Ups.* 93. Trop. Fol. pelt. orbiculatis. *H. Cliff.* 143. Cardamind. ampliori folio & majori Flore. TOURNF. FEUILL. *Per.* III. p. 14. T. 8. Acriviola maxima odorata. BOERH. *Lugd.* I. p. 244. Viola Indica scandens, Nasturtii sapore, maxima odorata. HERM. *Lugdb.* 628. T. 629.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

van een Jaarlyks in een overblyvend Kruid veranderd. De Bladen gebruikt men in Peru als een Wondmiddel en tegen 't Scheurbuik, tot Medicyn.

III. *Tropæolum Hybridum.* Basterd.

(3) Spaansche Kers *met byna Schildvormige vyfkwabbige effenrandige Bladen, en veranderlyke Bloemblaadjes.*

In zekere Tuin te Stokholm was uit een vreemd Zaadje voortgekomen een Soort van Spaansche Kers, meest byzonder door de Bladen, die niet regt Schildvormig, maar Wigachtig en vyfkwabbig waren: welke door den Heer BERGIUS is afgebeeld en omstandig beschreeven. Ook is 't opmerkelyk, dat de Bloemblaadjes in deeze byna geduurig veranderen.

IV. *Peregrinum.* Vreemd.

(4) Spaansche Kers *met byna Schildvormige vyfkwabbige getande Bladen; de Bloemblaadjes Kanthaairig als gescheurd.*

Pater FEUILLEE heeft deeze Plant niet ver van Lima in Peru waargenomen. Zy is wel duidelyk van de anderen verschillende, hoewel zy ook een Rankgewas maakt, dat by de Boomen, zegt hy, tot aan derzelver Toppen, opklimt. De Bladen gelyken eenigszins naar die van het ge-

(3) *Tropæolum* Fol. subpeltatis quinquelobis integerrimis, Petalis variantibus. *Mant.* 64. Trop. Fol. subpelt. subcun. quinquelobis. BERG. *Act. Holm.* 1765. p. 32. T. 1.

(4) *Tropæolum* Fol. subpeltatis &c. Cardamindum Quinquefolii folio vulgo Malla. FEUILL. *Peruv.* II. p. 756. Pl. 42.

gewoone Pasfiebloem. De Bloemen hebben twee groote en drie zeer kleine Blaadjes, vertoonende dus als de Vlerken van een Vogel; weshalve de Spaanfchen den naam van *Paxarito* aan dit Gewas hadden gegeven. Voor 't overige verfchilde het, ten opzigt van de deelen der Vrugtmaaking, niet van de andere Spaanfche Kers, zo die Pater omftandig befchryft. Het Zaad was fcherp en een weinig zuurachtig van Smaak. IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

RHEXIA.

Een vierdeelige Kelk en vier Bloemblaadjes die in den Kelk zyn ingeplant: de Meelknopjes afgeboogen en een vierhokkig Zaadhuisje in de Kelk beflooten.

Dus komen de Kenmerken voor van dit Geflagt, 't welk drie altemaal Amerikaanfche Soorten heeft, naamelyk

(1) Rhexia *met ongefteelde Zaagswys' getande Bladen en gladde Kelken.* I. *Rhexia Virginica.* Virginifche.

Deeze, in Virginie groeijende, en aldaar, wegens het Zaadhuisje, de *Zuigbottel* of het Pypkannetje genaamd, heeft de Steng met Vlie-

Zi-

(1) *Rhexia* Fol. fesfilibus ferratis &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 463. p. 263. *Veg.* XIII. Gen. 468. p. 295. GRON. *Virg.* 41, 58. Aliphanus vegetabilis Caroliniánus. PLUK. *Amalth.* 8. Lyfimachia non pappofa Virg. &c. PLUK. *Alm.* 235. T. 202. f. 8.

IV. AFDEEL IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

zige kanten; de Bladen gepaard, eenigermaate Lancetvormig, ongesteeld en Haairig ruig. Aan 't end komt een gegaffelde Bloemsteel voort, met eenzaame, vierbladige, roode Bloemen, die Zeissenvormige geele Meelknopjes hebben, dwars op de Meeldraadjes geplaatst. Hierom noemen sommigen het *Ankerbloem.* De Vrugt is langwerpig, dikbuikig, met een samengetrokken Mond. Men noemt het 'er, volgens CLAYTON, ook *Soepkruid.*

II. *Rhexia Mariana.* Marylandse.

(2) Rhexia *met kanthaairige Bladen.*

Deeze, in Maryland waargenomen, heeft dergelyke Bloemen en is geheel stekelig, de Kelk bezet met Borstels, die aan 't end gesternd zyn. Zy valt ook in Brasil.

III. *Acisanthera.* Westindische.

(3) Rhexia *met overhoekse, gesteelde, vyfdeelige Oxelbloemen.*

Deeze Westindische, door BROWNE *Acisanthera* genaamd, heeft Houtige Roedswyze Stengen, met vierhoekige Takken, en dieribbige Eyronde, gekartelde Bladen, tegenover elkander. De Bloemen komen eenzaam voort, gelyk in de andere Soorten.

OE-

(2) *Rhexia* Fol. ciliatis. Lysimachia non papp. Terræ Marianæ &c. PLUK. *Mant.* 123 T. 428. f. 1.

(3) *Rhexia* Flor. alternis Axillaribus pedunculatis &c. *Amæn. Acad.* V. p. 396. Acisanthera erecta Ramosa &c. BROWN. *Jam.* 217. T. 22. f. 1.

OENOTHERA. Onagra. IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Die Soorten van Planten, welken TOURNEFORT in het Geslagt van *Onagra* hadt geplaatst, zyn door den Heer LINNÆUS met deezen Griekschen naam, die van THEOPHRASTUS afkomstig is en een soort van *Lysimachia* betekend heeft, bestempeld. Men moet denzelven als *Enothera* of *Oinothera* uitspreeken.

De Kelk is vierdeelig met vier Bloemblaadjes en het onderste van het Bloemsteeltje wordt een Rolrond Zaadhuisje met ongepluisde Zaadjes, in vier hokjes vervat.

In dit Geslagt komen tien Amerikaansche Soorten voor, naamelyk

(1) Onagra *met Eyrond-Lancetvormige vlakke Bladen, de Steng Doornachtig ruig.* I. *Oenothera biennis.* Tweejaarige.

Dit Kruid, in Virginie en andere deelen van Noord-Amerika natuurlyk groeijende, is, nu ruim anderhalve Eeuw geleeden, in ons Wereldsdeel overgebragt en aldaar zodanig genaturalizeerd, dat men het thans, uit gevallen Zaad, over-

(1) *Oenothera* Fol. ovato-lanceolatis planis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 464. p. 263. *Veg.* XIII. Gen. 469. p. 295. *H. Cliff.* 144. R. *Lugdb.* 251. GOUAN *Monsp.* 192. *Fl. Belg.* 109 GRON. *Virg.* 254, 58. KALM. *Itin.* III. p. 509. Lysimachia lutea corniculata. C. B. *Pin.* 245, 516. MORIS. *Hist.* II. p. 271. S. 3. T. 11. f. 7. Hyoscyamus Virginianus. ALP. *Exot.* 325. T. 324. Onagra latifolia. TOURNF. *Inst.* 302.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

overal in 't wilde, zo wel als in de Tuinen, ziet voortkomen. Men noemt het gemeenlyk Gehoornde geele Wederick, wegens de overeenkomst der Gestalte met dat Kruid en om dat de Zaadhuisjes zig als Hoorntjes vertoonen. 't Schynt het Virginische Bilsenkruid te zyn van ALPINUS. De Afbeeldingen, evenwel, die men 'er van heeft, voldoen, myns oordeels, weinig aan de natuur.

Het Kruid, dat in het tweede Jaar eerst bloeit en dan vergaat, heeft de Wortelbladen ongevaar een half Voet of langer en een Duim breed. De Steng, die het schiet, bereikt dikwils vyf of zes Voeten hoogte, en verdeelt zig in veele Takken, die insgelyks met dergelyke doch kleinere Bladen bezet zyn, welke een witte middelrib hebben, zynde zagt, groen en Sappig, aan de kanten naauwlyks uitgegulpt; doch de onderste Bladen vindt men dieper ingesneeden. Uit de Oxels der Bladen komen Bloemsteelen voort, met groote vierbladige geele Bloemen, die tegen den Avond open gaan, en dan een zeer lieflyken Geur verspreiden. Den volgenden morgen verflenzen die Bloemen, en tegen den avond komen anderen te voorschyn: 't welk een goed deel van den Zomer duurt.

II. *Oenothera parviflora.* Kleinbloemige.

(2) Onagra *met Eyrond-Lancetvormige vlakke Bladen en eene effene weinig gehaairde Steng.* Dee-

(2) *Oenothera* Fol. ovato-Lanceolatis planis &c. Oenoth. Fol.

Deeze zou, volgens de bepaaling, de Steng minder ruig hebben dan de voorgaande; hoewel MILLER die ſtekelig noemt. Zy is rood, ruuw en met Haairen beſprengd, volgens den Ridder. De Bladen zyn eenigermaate, als met Tandjes, uitgegulpt en zo zagt niet. De Kelk heeft zyn Pypje viermaal zo kort en beneden de Punt met een Tandje. De Bloemblaadjes zyn de helft kleiner. De Vrugt is met een agtdeeligen, niet vierdeeligen Stempel, gelyk in de voorgaande, gekroond en de Zaadhuisjes vierkleppig. Voorts gelykt dit Kruid, dat mede in Noord-Amerika groeit, naar dezelve zeer.

IV. AFDEEL. IX. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

(3) Onagra *met Lancetvormige vlakke Bladen; de Steng paarſchachtig en gedoornd.*

III. *Oenothera muricata.* Gedoornde.

Deeze gelykt naar de voorgaande zegt de Ridder, maar heeft de Vrugt van boven niet agtdeelig: de Steng is met roode Stippen beſprengd; de Groeiplaats in Kanada.

(4) Onagra *met fyn getande Bladen, enkelde Haairige Stengen en afſtandige tweekwabbige Bloemblaadjes.*

IV. *Longiflora.* Langbloemige.

In

Fol. Lanc. Caps. Ventr. conicis. ZINN. *Goett.* 199. Oenothera Fol. Lanc. dent. Caule hispido. MILL. *Ic.* 189. f. 1.

(3) *Oenothera* Fol. Lanceolatis planis &c. *Syst. Nat. Veg.* XIII.

(4) *Oenothera* Fol. denticulatis, Caulibus ſimpl. Piloſis, Petalis diſtantibus bilobis. *Mant.* 227.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

In 't Land omstreeks Buenos Ayres, in Zuid-Amerika, groeit deeze, die in de Upsalsche Tuin is gekweekt en naauwkeurig waargenomen. Uit den Stoel, die met veele breed-Lancetvormige Bladen omringd was, kwamen doorgaans vyf Stengen voort, zynde ruig en groen, met langwerpig Eyronde, getande, ongesteelde Bladen bezet. De Bloemen kwamen, met een Haairig Steeltje, uit de Oxels der bovenste Bladen voort, en hadden vier geele, stomp Hartvormige, tweekwabbige Bloemblaadjes, zeer veel naar die van de gewoone Onagra gelykende, zo wel als het Zaadhuisje (*).

V. *Oenothera octovalvis.* Agtkleppige. Pl. XLVIII. *Fig.* 1.

(5) Onagra *met langwerpig Lancetvormige, gespitste, vlakke gladde Bladen.*

Deeze Soort, die door de Agtkleppigheid der Zaadhuisjes zig onderscheidt, komt in andere opzigten grootelyks met de voorgaanden overeen. De aangehaalde figuur van PLUMIER gelykt ook naar de Kleinbloemige, zo LINNÆUS aanmerkt. Ik vind aldaar de Zaadhuisjes vierkantig afgebeeld. De Heer JACQUIN haalt niettemin die figuur ook aan op deeze Soort, wel-

(*) Ik denk dat de Ridder, met *Oenothera Onagra*, de *biennis*, zynde onze eerste Soort, bedoele: want ik vind nergens eene Soort met dien bynaam.

(5) *Oenothera* Fol. Lanceolato-oblongis acuminatis, planis glabris. JACQ. *Amer.* 19. *Hist.* T. 70. Onagra Fol. Persicariæ angustioribus Flore magno luteo. PLUM. Sp. 7. *Ic.* 175. f. 1.

welke zyn Ed. op de meeste Karibische Eilanden, in de Westindiën, hadt aangetroffen. Ik heb, uit Oostindie, zo wel een Takje van de Kleinbloemige als van deeze ontvangen, waar van de Afbeelding, door my, hier op PLAAT XLVIII, in *Fig.* 1, is medegedeeld. Te meer heb ik zulks gedaan, om dat van de Agtkleppigheid der Zaadhuisjes geen blyk is in de zyne. Zie hier, hoe zyn Ed. het Westindische heeft beschreeven.

IV. AFDEEL. IX. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

„ De Kelk bestaat uit vier spits Eyronde
„ Blaadjes, die onmiddelyk op het Vrugtbegin-
„ zel zitten: de Bloem heeft vier stomp Hart-
„ vormige uitgerande Blaadjes, langer dan die
„ van den Kelk en insgelyks uitgebreid. 't Ge-
„ tal der Meeldraadjes is agt, die Elsvormig,
„ krom, en byna van langte als de Styl zyn,
„ met Eyronde opleggende Meelknopjes. Op
„ het Vrugtbeginzel, dat Rolrond, langwer-
„ pig, agtstreepig is, zit een dikke Styl, half
„ zo lang als de Kelkblaadjes, met een grooten
„ geknopten Stempel. Het Zaadhuisje, dat één-
„ hokkig is, splyt in agten open en bevat een
„ menigte van zeer kleine hoekige Zaadjes, die
„ geen Pluis hebben, zittende aan een vier-
„ hoekig Standertje, vry geplaatst." Dit Standertje is in 't midden van het Zaadhuisje, gelyk hetzelve zig, met veele Zaadjes beladen, in myn Takje vertoont, en hetzelve komt, voor 't overige, met zyne beschryving overeen. Zyn Ed. merkt aan, dat dit Kruid een middelslag

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. VI.

schynt te zyn tusschen dit en 't volgende Geslagt, als van beiden verschillende.

Oenothera mollissima. Zeer zagte.

(6) Onagra *met Lancetvormige gegolfde Bladen.*

Deeze, in 't Land omstreeks Buenos Ayres groeijende, was uit Zaad, dat men van daar bekomen hadt, in de Elthamsche Tuin geteeld, en is in Afbeelding gebragt door DILLENIUS. Hier is een afvallend Steeltje onder de Bloem, gelyk in de gewoone Onagra; 't welk de voorgaande Soort niet heeft. 't Geheele Gewas is digt bekleed met eene zagte Haairigheid (*). Men vind het ook afgebeeld door Pater FEUILLEE, die hetzelve, *Mithou* genaamd, in 't Ryk van Chili gevonden hadt, hebbende een Steng van drie Voeten hoogte. De Bladen werden 'er, als een heilzaam Middel, op Kwetzuuren en Kneuzingen gelegd. In Virginie, alwaar het ook groeit, gebruikt men, volgens CLAYTON, de Bladen zeer veel als een Wondmiddel.

(7) Ona-

(6) *Oenothera* Fol. Lanceolatis undulatis. *H. Cliff.* 33. R. *Lugdb.* 251. GOUAN *Monsp.* 192. *H. Ups.* 144. GRON. *Virg.* 58. Onagra Bonariensis villosa, Flore mutabili. DILL. *Elth.* 297. T. 219. f. 286. Onagra Salicis angusto, dentatoque folio. FEUILL. *Peruv.* III. p. 48. T. 36.

(*) Op deeze merkt DILLENIUS aan, dat dit Kruid de *Oenothera* of *Onagra* der Ouden niet kan zyn, om dat alle Soorten een Amerikaanschen oirsprong hebben. Ik kan niet denken, dat myne Oostindischen aldaar uit Westindisch Zaad voortgeteeld zouden zyn.

(7) Onagra *die ruig is, met de Bladen van boven glad.* IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

Ook deeze komt in Zuid-Amerika voor, zynde door Pater PLUMIER aldaar waargenomen. 't Gewas is Heesterachtig, zeer ruig, met Bladen naar die van den Oleander gelykende.

VII. *Oenothera hirta.* Ruige.

(8) Onagra *met Tandig uitgehoekte Bladen, de Steng knikkende getopt.*

VIII. *Sinuata.* Uitgehoekte.

Dit Jaarlyksch Virginisch Kruid, door PLUKENET in Afbeelding gebragt, is ook in de Upsalsche Tuin geteeld. Het hadt de Steng een Voet hoog, regtopstaande, met overhoekse ongesteelde Bladen als boven, en Bloemen in de Oxelen, die zeer Haairig waren, hebbende een spitsen Kelk op een Steeltje, boven het Vrugtbeginzel, dat een vierhoekig Zaadhuisje wierdt, met uitgerande Kwabben van boven en vierkleppig. Het heeft vier Bloemblaadjes, zo lang als de Kelk. By nagt slaapt het, zegt de Ridder, met de bovenste Bladen uitgehold (*).

(9) Ona-

(7) *Oenothera* hirta Fol. supra glabris. Oenoth. assurgens hirsuta. BROWN. *Jam.* 208 2 Onagra Frut. & hirsuta. Nerii folio, Fl. magno luteo. PLUM. *Sp.* 7. *Ic.* 174. f. 2.

(8) *Oenothera* Fol. dentato - sinuatis &c. *Mant.* 228. Lysimachia Corniculata maritima &c. PLUK. *Alm.* 235. T. 203. f. 3.

(*) Dormit noctu, Foliis superioribus excavatis. *Mant.* 228.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

(9) Onagra *met Lancetvormige eenigermaate getande Bladen, gesteelde Zaadhuisjes met spitse hoeken en gesteelde Bloemtrossen.*

IX. *Oenothera fruticosa.* Heesterige.

Deeze Virginische heeft een roode Steng en smalle Wilgenbladen, die zwart gevlakt zyn, overhoeks: de Bloem is, volgens CLAYTON, groot en fraay, zittende op een fierlyk gestreept Zaadhuisje. De Kelk, vierbladig en paarschkleurig, barst dikwils maar aan ééne zyde open.

X. *Pumila.* Zeer kleine.

(10) Onagra *met Lancetvormige stompe gladde eenigermaate gesteelde Bladen, leggende Stengen en spitshoekige Zaadhuisjes.*

In Noord-Amerika is de Groeiplaats van deeze, die een Kruidig rond Stengetje heeft van een Handbreed hoog en ovaal Lancetvormige Bladen. De Bloemen komen eenzaam in de Oxelen voort en hebben stomp Hartvormige geele gestreepte Blaadjes. De Zaadhuisjes zyn ovaalachtig stomp, agthoekig en vierkleppig. De Wortel blyft over.

EPI-

(9) *Oenothera* Fol. Lanceolatis subdentatis, &c. Oenoth. Flor. Calyce monophyllo. GRON. *Virg.* 42, 58. Oenothera Fol. Lanceolatis, Flot. termin. paniculatis. GOUAN *Monsp.* 193. Onagra angustifolia, Caule rubro, Flore minore. TOURNF. *Inst.* 302.

(10) *Oenothera* Fol. Lanc. obtusis glabris subpetiolatis &c. Oenoth. Fol. Radical. ovatis &c. MILL. *Dict.* T. 188. Lysimachia Siliquosa glabra minor Mariana &c. PLUK. *Mant.* 123. Lysim. Marilandica parva. RAJ. *Suppl.* 416.

EPILOBIUM. Basterd-Wederik.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Die Kruiden, welken men gewoon is *Chamænerion* te noemen, zyn hier begreepen onder het gelyknaamig Woord *Epilobium*, aanduidende, dat de Bloem op het langwerpige Vrugtbeginzel of Haauwtje groeit. Men geeft 'er, om dat zy veel naar het Wederik gelyken, in 't Neerduitsch den naam van *Basterd-Wederik* aan.

De Kenmerken komen met die van het voorgaande Geslagt byna overeen, verschillende ten voornaamste daar in, dat het gepluisde Zaaden heeft.

Het bevat zeven Soorten, waar van de twee eersten de Meeldraadjes *afgeboogen*, de overigen dezelven *regtopstaande* en regelmaatig, de Bloemblaadjes in tweeën gedeeld hebben: dus

(1) Basterd-Wederik *met verspreide Liniaal-Lancetvormige Bladen en ongelyke Bloemen.*

I. *Epilobium angustifolium.* Smalbladig.

Aan de kanten van Graften, Slooten, Moerassen, Meiren en andere Wateren, is dit Kruid, zo in onze Nederlanden als door gantsch Europa,

(1) *Epilobium* Fol. sparsis Lineari-Lanceolatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 466. p. 264. *Veg.* XIII. Gen. 471. p. 296. GOUAN *Monsp.* 193. *Fl. Belg.* 109. Epilob. Fol. difformibus. *Fl. Suec.* 304, 327. Epil. Fol. Lanceolatis integerrimis. *Fl. Lapp.* 146. *H. Cliff.* 154. Lysimachia Chamænerion dicta angustifolia: *β.* latifolia: *γ.* Alpina. C. B. *Pin.* 245. *Prodr.* 116. GMEL. *Sib.* I. p. 218. HALL. *Helv.* 408. TOURNE. *Inst.* p. 302. T. 187.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

pa, tot in Lapland, gemeen. Het komt met breeder of ſmaller Bladen voor, en gelykt zeer veel naar het Wederik in geſtalte. Het groeit zo hoog, dat men de Hutten der Boſch-Lappen, dikwils, als met eene Boſchagie daar door omringd vindt, die dezelven, wanneer het met zyne ſchoone purpere Bloemen praalt, zig als Paleizen doet vertoonen, zo LINNÆUS aanmerkt. Men zal zig hier over niet verwonderen, wanneer men zig erinnert, hoe de Meſtvaalten, Vuilnishoopen en Wildernisſen, hier te Lande, 'er dikwils door verſierd worden. Hoe fraay moet dan die Landſtreek in Switzerland, (door de verwoeſting van het Boſch Bremgarten, daar de Denneboomen, in 't jaar 1720, aan een Kwaal geſtorven zyn,) welke 'er vol van is, met dit Onkruid praalen. Op de Alpen komt eene Verſcheidenheid voor die kleiner is, naauwlyks een Voet hoog, met zeer ſmalle korte Blaadjes, naar die van Rosmaryn gelykende, zo BAUHINUS aanmerkt.

Het gewoone Kruid deezes naams, heeft een regte, ſtyve, gebladerde, niet Takkige Steng; bezet met langwerpige, ſpitſe, weinig of niet gekartelde Bladen, die van boven glad, van onderen Wollig zyn, en uitloopende in een Pluim van paarſche Bloemen, met Kelken van de zelfde Kleur. Van de vier Bloemblaadjes laaten de twee onderſten door een groote gaaping den Styl door, die dus nederhangt of knikt, gelyk de Meeldraadjes: het welk door TOURNEFORT

zeer

zeer wel in Afbeelding is vertoond. Men vindtze ook met witte en met bonte Bloemen, ten minfte wat de kleine Alpifche aangaat, die door den Heer HALLER is afgezonderd. IV. AFDEEL. IX. HOOFD-STUK.

(2) Bafterd-Wederik *met overhoekfe, Lancetvormig Eyronde Bladen en ongelyke Bloemen.* II. *Epilobium latifolium.* Breedbladige.

Deeze, die in Siberie groeit, verfchilt van de voorgaande niet alleen door de Bladen veel breeder, overhoeks en niet verfpreid, wederzyds met eene zagte Wolligheid bekleed te hebben; maar ook, doordien de Bloemen eens zo groot zyn. Het Merg of Pit der Stengen wordt door de Ingezetenen van Kamtfchatka, op den Ooftelyken uithoek van Afie, voor een lekkerny gehouden. Ook heeft men aldaar bevonden, dat het Aftrekzel der Bladen tot de Gefting der Heilkruid Bladfteelen gebruikt, meer Geest uitleverde (*).

Aanmerkelyk verfchillen deeze twee Soorten van de volgende: want zy hebben de Bloemen ongelyk met geheele Blaadjes; de Meeldraadjes om laag naar den Styl hellende, den Stamper neer geboogen; de Bladen overhoeks en by 't uitbotten omgekruld: 't welk in de anderen geen plaats heeft.

(3) Bas-

(2) *Epilobium* Fol. alternis Lanceolato-ovatis, Flor. inæqualibus. OED. *Dan.* 565. GMEL. *Sib.* I. p. 218.

(*) Zie bladz. 101-103, hier voor.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

(3) Basterd-Wederik *met gepaarde Lancetvormige Zaagswys' getande Bladen, die afloopende de Steng omvatten.*

III. *Epilobium hirsutum.* Ruige.

De ruigheid der Bladen maakt deeze, die overal onder de eerſte of op de zelfde plaatſen groeit, t'over kenbaar. Zy wordt ook, zo wel als die, *Herba Antoniana* van ſommigen genoemd, 't welk men St. Anthoni's-Kruid vertaalen kan, en misſchien afleidelyk is van de kragt tot verdryving van vergiftige Dieren of booze Geeſten, welke 'er aan toegeſchreeven wordt. De Duitſchers noemen het, om die reden, *Unholden-* dat is *Tover-Kruid.* Het zou ook daar op kunnen zien, dat de Bloemen, op Azyn gezet, dienſtig geacht worden tot verdryving van de Roos, genaamd St. Anthoni's Vuur. Anderen noemenze beiden *Filius ante Patrem*, dat is, 't Kind voor den Vader; 't welk meer eigenſchap heeft, als daar op zinſpeelende, dat de Haauwtjes zig eer vertoonen dan de Bloem.

Dit Kruid is ruigachtig en heeft den Voet der Bladen in 't midden hooger dan aan de zyden. Het komt voor met grootere en met kleinere Bloemen, en van dit laatſte heeft men een groo-

te

(3) *Epilobium* Fol. oppoſitis Lanceolatis ſerratis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb. Fl. Suec. Belg.* GER. *Prov.* &c. &c. Lyſimachia ſiliquoſa hirſuta magno flore. C. B. *Pin.* 245. Lyſimachia purpurea. FUCHS. *Hiſt.* 491. *Icon.* 279. β. Lys. ſiliq. hirſuta parvo flore. C. B. *Pin.* 245. *Prodr.* 116. HALL. *Helv.* 408. OED. *Dan.* 326.

te Soort, wel twee Ellen hoog en een kleine, maar een Voet hoog opschietende, volgens BAUHINUS. HALLER merkt die met groote Bloemen als de hoogste van allen aan, groeijende, aan den Waterkant, wel eens Mans langte hoog. De Bloem van deeze is een Duim breed en donker paarsch, die der andere bleek rood. Beiden komen zy ook voor met witte Bloemen. IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(4) Basterd-Wederik *met gepaarde Eyronde getande Bladen.* IV. *Epilobium montanum.* Bergminnende.

(5) Basterd-Wederik *met Lancetvormig gekartelde Bladen, de onderften gepaard; de Steng vierhoekig.* V. *Tetragonum.* Vierhoekige.

(6) Basterd-Wederik *met gepaarde Lancetvormige effenrandige Bladen; de Bloemblaadjes uitgerand; de Steng regtopstaande.* VI. *Palustre.* Moerassige.

(7) Bas-

(4) *Epilobium* Fol. oppositis Ovatis dentatis. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. *Fl. Suec. Lapp. Belg. Prov.* &c. Lysimachia Siliquosa glabra major. C. B. *Pin.* 245. Pseudo-Lysimachium purp. primum. DOD. *Pempt.* 85. *Kruidb.* 115.

(5) *Epilobium* Fol. Lanceolatis Denticulatis, imis oppositis, Caule tetragono. GOUAN *Monsp.* 194. Lysim. Siliquosa glabra minor. C. B. *Pin.* 245. RAJ. *Hist.* 801. Chamænerion glabrum minus. TOURNF. *Inst.* 303. WILLICH. *Obs.* 69.

(6) *Epilobium* Fol. oppositis Lanceolatis integerrimis &c. *Fl. Suec. Belg.* &c. Epil. Fol. linearibus. *Fl. Lapp.* 149. R. *Lugdb.* 251. Lys. Siliq. glabra angustifolia. C. B. *Pin.* 245.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. VII. *Epilobium alpinum.* Alpische.

(7) Basterd - Wederik *met gepaarde Eyrond Lancetvormige effenrandige Bladen*, *ongesteelde Haauwtjes en een kruipende Wortel.*

De Heer HALLER oordeelt, dat alle deeze vier Soorten, die in ons Wereldsdeel, hier en daar, zo op Moerasſige plaatſen, als op Zandgronden, in de Hoven en op Gebergten voorkomen, enkele Verſcheidenheden zyn, misſchien door de Groeiplaats of door vermengde Bevrugting, gelyk in meer andere wilde Kruiden plaats heeft, veroirzaakt. De *Kleine Gladde*, met een vierhoekige Steng, is in de Hoven, by ons, zeer gemeen en heeft zelden meer dan een Voet hoogte: *de Groote Gladde* komt meer op verhevene Zandige Gronden voor: de *Smalbladige* in vogtige Duin - Valeijen, en de laatſte, in Beekjes der Alpen groeijende, met zeer kleine Blaadjes, is in Vriesland, aan ruige Wallen, door MEESE waargenomen. In allen zyn de Bladen glad en zy maaken een zeer laſtig Onkruid uit, door middel van de gepluisde Zaaden zig alom verſpreidende.

A N-

(7) *Epilobium* Fol. opp. ovato - Lanceolatis integerrimis &c. Epil. Fol. ovalibus. *Fl. Suec.* 308, 331. *Fl. Lapp.* 150. Epil. Fol. ell. obtuſe Lanc. totum læve. HALL. *Helv.* 409. Chamæn. Alpinum Alſines foliis. SCHEUCHZ. *Alp.* 132, 332. Lys. Siliq. nana Prunellæ foliis. BOCC. *Mus.* II. p. 161. T. 180.

ANTICHORUS.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

Van dit nieuwe Geslagt is de Kelk, zo wel als de Bloem, vierbladig: het Zaadhuisje Elsvormig, vierhokkig en vierkleppig, bevattende veele Zaadjes. *Monogynia.*

De eenigste Soort hier van (1) is, volgens den Ridder, een klein Plantje, naar de Corchorus gelykende, dat in Arabie groeit. De Stengetjes, die rond zyn, een Handbreed lang, leggen op den Grond: de Blaadjes, die gesteeld zyn en ovaal, staan overhoeks: de Stoppeltjes zyn Elsvormig. Twee Bloempjes, zeer kort gesteeld en geel, komen tegenover malkander in de Oxelen voort, met dikachtige Steeltjes en twee Blikjes. De Vrugt is knikkende, digt onder de Steng omgeboogen. *I. Antichorus.*

FUCHSIA.

Dit Geslagt, dat naar den ouden Kruidkenner FUCHSIUS benoemd is, van de Viermannigen thans hier verplaatst, heeft geen Kelk, de Bloem agtdeelig, en het Vrugtbeginzel, daar onder, wordt eene vierhokkige veelzaadige Bezie.

Twee Soorten zyn 'er thans toe betrokken, naamelyk

(1) Fuch-

(1) Antichorus. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1257. p. 297. *Syst. Nat.* XII. *Mant.* 64.

IV. AFDEEL. IX HOOFDSTUK.

(1) Fuchsia *met eenbloemige Steeltjes.*

I. *Fuchsia triphylla.* Driebladige. In Zuid-Amerika groeit deeze, die een zeer eenvoudige Kruidige Steng heeft, met drievoudige Lancetvormige ongesteelde Bladen en eene regtopstaande Tros aan 't end.

(2) Fuchsia *met veelbloemige Steeltjes.*

II. *Multiflora.* Veelbloemige. Van deeze vind ik niets byzonders aangetekend.

CHLORA.

Een agtbladige Kelk, een eenbladige Bloem die in agten gedeeld is: het Zaadhuisje eenhokkig, tweekleppig veelzaadig. Dus komen de byzondere Kenmerken voor van dit Geslagt, tot het welke thans de drie volgende Soorten betrokken zyn.

(1) Chlora *met doorgeboorde Bladen.*

I. *Chlora perfoliata.* Doorbladige.

Dit

(1) *Fuchsia* Pedunculis unifloris. *Syst. Nat.* XIII. Gen. 128. p. 299. MILL. *Dict.* 4. Fuchsia triphylla Flore coccineo. PLUM. *Gen.* 14. T. 133. f. 1.

(2) *Fuchsia* Pedunculis multifloris. MUT.

(1) *Chlora* Foliis perfoliatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1258. p. 267. *Veg.* XIII. Gen. 1258. p. 299. Gentiana perfoliata. *Sp. Plant.* 335. Blackstonia. HUDS. *Angl.* 146. Gent. Caule dichotomo, Fol. conn. Cor. octofidis. *H. Cliff.* 81, 496. R. *Lugdb.* 433. GOUAN *Monsp.* 129. DALIB. *Par.* 82. *Fl. Belg.* 73. Centaurium luteum perfoliatum. C. B. *Pin.* 278. MORIS. *Hist.* II. p. 565. S. 5. T. 26. f. 1, 2. Cent. parv. fl. luteo. CLUS. *Hist.* II. p. 180. Chlora. RENEALM. *Sp.* 80. T. 76. *β.* Centaurium pusillum luteum. C. B. *Pin.* 278. Cent. novum, COL. *Ecphr.* 2. p. 78.

Dit Kruidje, dat in geheel Europa, buiten de Noordelyke deelen, als ook in onze Nederlanden, groeit, is *doorbladige geele Santorie* genoemd geweest, om dat het veel naar dezelve gelykt, zynde zelfs ook bitter van Smaak. Het maakt een Stengetje van ruim een Voet hoogte, met Blaadjes die 'er zodanig om sluiten, dat zy zig als doorboord vertoonen, maakende zelfs een hol Kommetje om de Steng, waar het Regenwater in vergaart, gelykerwys in het Kaardenkruid. Uit deeze Kommetjes komen de Bloemsteeltjes voort, met Goudgeele Bloempjes, die vyf, zes of ook agtbladig zyn. Men vindt het in de openbaare Kruidhoven.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(2) Chlora, *die vierbladig is.*

II. *Chlora quadrifolia.* Vierbladige.

In de Zuidelyke deelen van Europa groeit dit Plantje, 't welk aangemerkt wordt uit de voorgaande Soort, door het Vierbladige Vlasch bezwangerd, te zyn gesprooten. De Steng is maar een Span hoog, gewricht of met Leedjes: de Blaadjes zyn zeer smal, en maaken met hun vieren Kransjes uit. Vyf Bloemsteeltjes komen aan 't end voort, ieder met drie Bloempjes, in agten gedeeld, maar smalbladiger dan in de voorgaande.

(3) Chlora *met gepaarde Bladen.*

III. *Dodecandra.* Twaalfmannige.

Dee-

(2) *Chlora* Fol. quaternis. Gentiana Foliis quaternis. *Sp. Plant.* 1671.

(3) *Chlora* Fol. oppositis. Chironia dodecandra. *Sp. Plant.* 273.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Deeze groeit in Virginie en wordt van CLAYTON genoemd *Kleine Santorie*, met Vleeschkleurige Bloemen, die in elf of twaalf flippen zyn verdeeld. Men ziet hier uit de Gestalte der Planten van dit Geslagt, terwyl zy in Bloem- en Vrugtmaaking van het gemelde Kruid, dat onder de Gentiaan betrokken is, verschillen.

STELLERA.

Naar den vermaarden STELLERUS, die uit Rusland de Oostelykste deelen van Siberie doorkruist heeft, is dit Geslagt benoemd, welks Kenmerken zyn, een vierdeelige Bloem, zonder Kelk, met zeer korte Meeldraadjes en een enkeld Zaad, dat een Snuitje heeft. Twee Soorten komen 'er in voor, naamelyk

I. *Stellera Passerina.* Smalbladige.

(1) Stellera *met Liniaale Bladen en vierdeelige Bloemen.*

TOURNEFORT, die dit Kruidje, zo wel als

273. Gentiana Flor. 12 petalis, Fol. distinctis. GRON. *Virg.* 27, 32.

(1) *Stellera* Foliis linearibus, Flor. quadrifidis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 483. p. 273. *Veg.* XIII. Gen. 488. p. 309. *Am. Acad.* I. p. 400. SAUV. *Monsp.* 69. GOUAN *Monsp.* 197. GER. *Prov.* 444. Passerina Fol. linearibus &c. GUETT. *Stamp.* 25. DALIB. *Paris.* 118. Thymelæa Linariæ folio vulgaris. VAILL. *Par.* 191. TOURNF. *Par.* 537. Passerina Tragi. J. B. *Hist.* III. p. 456. HALL. *Helv.* 187. Lithospermum Linariæ folio Germanicum. C. B. *Pin.* 259. Linaria altera Botryoides montana. COL. *Ecphr.* p. 82. T. 80.

als anderen, omstreeks Parys gevonden heeft, merkt aan, dat COLUMNA, die 'er de beste Afbeelding van heeft gegeven, het maakzel der Bloemen niet gekend heeft, 't welke, zegt hy, door J. BAUHINUS wel is beschreeven. Zy gelyken veel naar die der *Thymelæa*, weshalve hy ze ook in dat Geslagt hadt geplaatst. Met de *Gnidia* en *Passerina*, twee Geslagten van meestal Kaapsche Heesters, door my voorheen beschreeven (*), waar dit tusschen komt, strooken zy ook zeer wel. Ik begryp naauwlyks, waarom J. BAUHINUS dezelven by een Korfje vergelykt. Zy zyn Trechterachtig en vierdeelig, doch zeer klein, komende aan de zyden ongesteeld voort in een fyne Wolligheid, die naauwlyks te bekennen is dan op de Zaadjes, met de Bloemblaadjes gekroond, welke eene Peerachtige figuur hebben, zynde uitermaate klein.

Aan dit Kruid, ongevaar een Voet hoog met een regt Stengetje, opgroeijende, werdt door sommigen, zegt TRAGUS, de naam gegeven van *Passerina*, om dat de gladde Blaadjes naar de Tongen der Vogeltjes, die men Mosschen noemt, gelyken; zo BAUHINUS het verklaart, die hetzelve *Passerina Tragi* noemt. Dit is dan de oirsprong der benaaminge van dat Geslagt, hier tot een bynaam gebruikt. Hy beeldt het in 't Zaad staande, doch anders redelyk wel, af;

(*) *Nat. Hist.* II. D. IV. STUK, bladz. 545, 549.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

af; ſtellende het als een Wilde Soort van Steen-van Steenzaad voor. De Groeiplaats is in Italie, Vrankryk, Duitſchland, op drooge Velden.

II. *Stellera Chamæjasme.* Buikbladige.

(2) Stellera *met Lancetvormige Bladen en vyfdeelige Bloemen.*

De bynaam *Chamæjasme* is de naam, welken de vermaarde GMELIN aan dit Kruid, door hem in Siberie ontdekt, gegeven hadt. Het komt in Geſtalte taamelyk met de kleine Santorie overeen; doch uit éénen Wortel ſchieten wel van twintig tot dertig Stengetjes, die dun en zwak zyn, doorgaans minder dan een Voet lang. Die Wortel is ook groot en zonderling. Van boven dikwils dikker dan een Duim, verdeelt hy zig gemeenlyk in twee Wortelen van een Voet lang en van eene zo zonderlinge gedaante, dat men in ſommigen de figuur van 't Onderlyf van een Menſch waarneemt, even als in de Wortel van het Mandragers Kruid. Hy bezit een aanzienlyke purgeerende hoedanigheid: want twee Scrupels, daar van, na 't droogen fyn gewreeven en met Honig gemengd, deeden een ſterk Menſch vyf of zes maal afgaan en twee of driemaal braaken, doch zonder benaauwdheid of aanmerkelyke Buikpyn: 't welk wylen de Heer GMELIN zelf hadt bygewoond.

On-

(2) *Stellera* Fol. Lanceolatis; Floribus quinquefidis. *Am. Acad.* I. p. 400. Chamæjasme Radice Mandragoræ. AMM. *Ruth.* p. 16. T. 2.

IV. Afdeel. IX. Hoofdstuk. *Digynia.*

Onder de Tweewyvigen van deeze Klasse is het eenigst overgebleeven Geslagt, dat my nu nog te beschryven staat, genaamd

MOEHRINGIA.

Naar den niet minder vermaarden Kruidkenner deezes naams, Geneesheer te Jever in Oostvriesland en Lid van de Keizerlyke Akademie, door wien verscheide Planten, in derzelver Verhandelingen, omstandig beschreeven zyn.

De Kelk en Bloem, beiden, zyn in hetzelve vierbladig: het Zaadhuisje eenhokkig, vierkleppig.

I. *Moehringia Muscosa.* Mosachtige.

De eenigste Soort, hier van (1), is *Mosachtige* gebynaamd, om dat het Kruidje zig byna als Mos vertoont. Het is tot de Soorten van Muur t'huis gebragt geweest en *Berg-Muur met Haairachtige Bladen* door sommigen genoemd. DALECHAMP beschryft het, onder den naam van *Mosachtig Muur*, volgens MORISON, aldus. „ Dit Mosachtig Muur, in de „ Stammen van rottige Boomen, op vogtige „ Muuren en andere donkere natte plaatsen „ voort-

(1) Moehringia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 489. p. 275. *Veg.* XIII. Gen. 494. p. 311. GOUAN *Monsp.* 197. Alsine montana Capillaceo folio. C. B. *Pin.* 251. SCHEUCHZ. *Alp.* 503. T. 6. PLUK. *Alm.* 23. T. 75. f. 1. Arenaria Corollis tetrapetalis. GER. *Prov.* 404. Alsine angustif. minima montana, COL. *Ecphr.* I. p. 292. T. 290. Alsine tenuif. Muscosa. C. B. *Pin.* 151. MORIS. *Hist.* II. p. 551. S. 5. T. 23. f. 12. HALL. *Helv.* 390.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

„ voortkomende, geeft, uit een dun, kort gehaaird Worteltje, veele verspreide Takjes, „ die zig taamelyk van den Grond verheffen, „ met kleine Haairdunne, digt getropte Blaadjes, en witte niet tweedeelige Bloempjes, „ waar op zeer klein Zaad in kleine Hokjes „ volgt, die vyfdeelig zyn, gelyk in de andere Muur-Soorten." Het groeit in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, in Italie, Oostenryk en Switzerland, op vogtige plaatsen der Gebergten, aan Bronnen en Beeken. De Heer HALLER schynt het met de eerste Soort van Vetmuur, hier voor beschreeven (*), verward te hebben.

Onder de Driewyvigen van deeze Klasse, behoort tot de Kruiden een zeer uitgebreid Geslagt, dat den naam voert van

POLYGŌNUM. Duizendknoop.

Hier in, naamelyk, zyn, behalve het Onkruid van dien naam, dat men gemeenlyk *Varkensgras* noemt, ook de Kruiden, welken tot de Geslagten van *Bistorta* en *Persicaria* behooren, ja zelfs het *Boekweit* en anderen, wegens de overeenkomst der Vrugtmaakinge en Gestalte, begreepen: weshalve 'er ook Soorten onder voorkomen, die in 't getal der Meeldraadjes en der Stylen verschillen, gelyk wy zullen zien.

De

(*) Zie het VII. STUK deezer *Nat. Hist.* bl. 408.

De byzondere Kenmerken zyn opgegeven te beftaan in een vyfdeelige Bloem, die als voor Kelk verftrekt en een hoekig Zaad. IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

De Soorten, wier getal zevenentwintig is, zyn in de volgende Rangen onderfcheiden.

* ATRAPHAXOIDES.

Met een Heefterachtige Steng.

(1) Duizendknoop, *die de Steng Heefterig heeft en twee Kelkblaadjes omgeboogen.* I. *Polygonum frutescens.* Heefterig.

Dit Kruid, te vooren *Atraphaxis* genaamd met den Griekfchen naam der Melde, naar welke het eenigszins gelykt, geeft de benaaming aan deezen Rang. TOURNEFORT heeft het in de Levant gevonden en Oofterfche Patich, een laage Heefter, met een fraaije Bloefem, geheten. Dergelyk een Gewas groeit ook in Siberie, maakende aldaar een Heeftertje met lang uitgefpreide Takken, en Bladen veel naar die van 't Varkensgras gelykende, glad, ftyf en geribd, brengende een driekantig Zaad tusfchen drie rondachtige Rooskleurige en fraay geftreepte Blaadjes voort.

** BI-

(1) *Polygonum* Caule Fruticofo &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 490. p. 275. *Veg.* XIII. Gen. 495. p. 311. *H. Ups.* 95. Atraphaxis inermis Fol. planis. *H. Cliff.* 138. R. *Lugdb.* 209. Lap. Orientale Frut. humilis, fl. pulchro. TOURNF. *Cor.* 38. Lap. Daur. mont. fruticans. AMM. *Ruth.* N. 227.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

** BISTORTA.

Met een enkelde Aair.

II. *Polygonum Bistorta.* Nater-Wortel.

(2) Duizendknoop *met een gantsch enkelde een-Aairige Steng; de Bladen Eyrond in een Steel afloopende.*

Op de Gebergten van Switzerland, Oostenryk, Vrankryk, ja zelfs in onze Nederlanden, komt dit Kruid wild groeijende voor, 't welk ook in de Kruidhoven om den Wortel wordt geteeld. Het heeft van deszelfs omkromming den Latynschen naam, dien het in 't Spaansch, Fransch en Italiaansch behoudt, doch de Duitschers noemen hetzelve *Natterwurts* en wy *Nater-* of *Slangen-Wortel.* Ook wordt 'er, wegens de figuur der Bladen, wel de naam van *bloeiende Hertstong* aan gegeven.

De Bladen, naamelyk, uit den Wortel groeijende, gelyken veel naar die van 't Kruid dat men Hertstonge noemt: zynde groot en breed, met twee lappen zydelings aan den Steel: die aan de Stengen groeijen veel smaller. Aan derzelver top komt een korte Aair van gesteelde Bloempjes voort, die paarschachtig Roozekleur zyn

(2) *Polygonum* Caule simpl. polystachyo &c. *Mat. Med.* 188. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 217. GOUAN *Monsp.* 198. *Fl. Belg.* 113. Bistorta major Rad. magis intortâ. C. B. *Pin.* 192. Bistorta. CAM. *Epit.* 683. DOD. *Pempt.* 333. Bistorta Brittannica. LOB. *Ic.* 292. Colubrina minor. TRAG. 321. HALL. *Helv.* 178.

zyn en op welken een driekantig Zaad volgt. De Wortel is rond en in de langte eens, twee of driemaal omgeboogen (*), waar van men Verscheidenheden gemaakt heeft. Ook is de Groote, met Bladen van een Voet lang, in Switzerland, zegt HALLER, niet zeldzaam. De gemeene groeit 'er overal in vogtige Bergvelden.

IV. AFDEEL. IX. HOOFD-STUK. Trigynia.

De Wortel van dit Kruid is zuurachtig wrang en zeer samentrekkende, wordende derhalve, zo in Gorgeldranken, wanneer de Tanden los staan, als inwendig, tot stuiting van Buikloop en Bloedvloeijingen, die uit enkele verslapping ontstaan, aangepreezen.

(3) Duizendknoop *met een gantsch enkelde één-Aairige Steng en Lancetvormige Bladen.*

III. *Polygonum proliferum.* Jongdraagend.

Een fraaije Afbeelding is van dit Gewas gegeven door CAMERARIUS, zo de Heer HALLER aanmerkt, die 'er byvoegt, dat alle de Verscheidenheden, van *middelslag*, *kleine* en *allerkleinste*, by BAUHINUS, tot eene zelfde Plant

(*) Zie TOURNF. *Inst. R. Herb.* T. 291.

(3) *Polygonum* Caule simpl. monostachyo &c. Bist. Fol. Lanceolatis. *Fl. Lapp. Suec. II. Cliff.* Bistorta montana minor, Radice intortâ inodorâ &c. AMM. *Ruth.* p. 169. Bistorta Alpina media. C. B. *Pin.* 192. OED. *Dan.* T. 13. Bist. Alp. minor. C. B. *Pin.* 192. Bist. Alp. minima. HALL. *Opusc.* 234. Bist. minor seu Alpina. CAM. *Epit.* 684.

IV. AFDEEL IX. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Plant behooren. Hy noemt dezelve Biſtorta *met de Bladen aan den rand geribd, de onderſten ovaal, de bovenſten liniaal en het Zaad als Druivepitten.* De Bloem, zegt hy, is altoos wit en het Zaad rond met een byhangzeltje. De Ribben der Bladen, in den rand uitloopende, maaken dat dezelve zig als geſtippeld vertoont. Dit overal in de Alpen, nu hooger dan laager, voorkomende Kruid, merkt zyn Ed. aan, hetzelfde te zyn, met dat gene, 't welk AMMAN volgens de Waarneeming van MESSERSCHMID voorſtelt, als in Siberie of Rusland groeijende, en van het gemeene Naterwortel niet alleen door de rondheid van het Zaad, maar ook daar in verſchillende, dat in het onderſte van de Aair Bolletjes voortkomen, die een jong Plantje zyn. Dit heeft ook in de Alpiſche Planten plaats, en derzelver Aair draagt, dus, ſomtyds Bladertjes in plaats van Zaad, gelyk TOURNEFORT het een en andere duidelyk heeft afgebeeld (*). De Tartaaren kooken dit Kruid met den Wortel en gebruiken 't zelve als een Geneesmiddel tegen Pynlyken Buikloop. GMELIN, die het overvloedig in de Velden der Mynwerken van Argun vondt, getuigt, dat de Tunguzers den Wor-

(*) Zie *Inſt. R. Herb.* p. 511. T. 291, *Quod* TOURNEFORTIUS *ex vulgari ſpecie pingit*, zegt de Heer HALLER, doch ik meen dat zyn Ed. daar mis in heeft. Die Kruidkenner heeft duidelyk een Jongdraagende Aair, en niet van de gemeene maar van een andere Soort, afgebeeld, gelyk hy in de beſchryving zegt.

Wortel zorgvuldig tot Winter-Voorraad opzogten in de holen der Berg-Muizen, gebruikende dat arme Volk dien, onder den naam van *Muka*, tot Spyze. IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

*** PERSICARIA.

Met een tweedeeligen Stamper of minder dan agt Meeldraadjes.

(4) Duizendknoop *met vyfmannige half-tweewyvige Bloemen, die in vieren ongelyk verdeeld zyn, en Eyronde Bladen.* IV. *Polygonum Virginianum.* Virginisch.

Van deeze Virginische, die in de Europische Kruidhoven bekend is, zegt CLAYTON, dat zy de Kelken wit, in vyven gedeeld en op een lange ry, aan den top van de Steng, Aairswyze geplaatst heeft, zynde de Bladen zagt en spits, het Zaad glanzig en hard, een weinig samengedrukt en aan de punt ruig. De Styl is ten halve in tweeën gedeeld.

(5) Duizendknoop *met vyfmannige half-tweewy-* V. *Lapathifolium.* Patichbladig.

(4) *Polygonum* Flor. pentandris semidigynis &c. Persic. Flor. pentandris digynis &c. WACHEND. *Ultr.* 258. Pers. Fl. Staminibus quinis. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 216. N. 3. GOUAN *Monsp.* 198. GRON. *Virg.* 43, 61. Pers. frutescens maculosa Virginiana. &c. TOURNF. *Inst.* 510.

(5) *Polygonum* Flor. pentandr. semidigynis &c. Pers Flor. pent. dig. &c. WACH. *Ultr.* 257. Persicaria major, Lapathi foliis, Calyce Flor. purpureo. TOURNF. *Inst.* 510. Persicaria Hydropiper. LOB. *Ic.* 315.

IV. AFDEEL. IX. HOOFD-STUK.

Driewyvige.

wyvige Bloemen, de Meeldraadjes egaal met de regelmaatige Bloem.

Zeer wel is 't, dat de Ridder deeze van het gewoone *Water-Peper*, dat volgen zal, onderscheidt, maar zyn Ed. zal niet opgemerkt hebben, dat de Afbeelding van LOBEL, hier aangehaald, juist even de zelfde is, als die van DODONÆUS, door hem t'huis gebragt tot de Negende Soort (*), en TOURNEFORT zou dit Kruid 'er, door een byzonderen naam, niet van afgezonderd hebben, indien het niet anders dan door de Meeldraadjes verschilde. Voeg hier by, dat LOBEL de zyne neemt voor het gewoone Waterpeper, met witachtige en Lyfverwige Bloemen, gelyk hy in zyn Kruidboek zegt. Deeze Soort, met paarsche Bloemen, groeit in Vrankryk, zegt de Ridder, en beschryftze dus.

„ De Steng is regtopstaande, stevig, effen,
„ met ruigachtige kanthaairige Scheedjes en
„ Eyronde gesteelde Bladen, van grootte als
„ die der Phytolacca. De Bloemsteeltjes staan
„ tegen de Bladen over, van langte als de Bla-
„ den en zyn Trosachtig ge-aaird."

(6) Dui-

(*) Tot het drukken der Werken van CLUSIUS, DODONÆUS en LOBEL, zyn van veele Planten de zelfde Houtsnee-Plaaten gebruikt.

(6) Duizendknoop *met vyfmannige half-tweewyvige Bloemen en eene Eyronde Aair.*

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. VI. *Polygonum amphibium.* Tweeflagtig.

Dus heeft thans LINNÆUS dit Kruid beter bepaald, terwyl de Heer JACQUIN heeft waargenomen, dat in 't Water de Meeldraadjes korter, op 't Land dezelven langer dan de Bloem zyn. Dit Kruid, naamelyk, heeft voortloopende Ranken, die zig van den kant der Slooten, Graften en Meiren, op 't Water uitspreiden en aldaar een geheel ander Gewas verbeelden, met de Bladen breeder en glad: terwyl dezelven, op de Wal, volmaakt Lancetvormig ruigachtig, smaller en als ingekrompen zyn, daar het opstaande Stengen heeft. Sommigen hebben hier van een byzondere Soort van Persenkruid gemaakt (*), die in eene Verhandeling op zig zelf door SCHULZIUS is beschreeven. De Afbeelding van DODONÆUS is taamelyk, hoewel zy het Kruid buiten 't Water afschetst: die van LOBEL, hier een geheel andere, schynt hetzelve ook te willen vertoonen: doch beiden heb-

(6) *Polygonum* Flor. pentandr. semidigynis &c. Pers. Fl. Stam. quinis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 216. N. 1. Pers. Flor. pentandr. digynis &c. *Fl. Suec.* 318, 341. *Fl. Belg.* 114. GOUAN *Monsp.* 198. GER. *Prov.* 449. KRAM. *Austr.* 111. &c. Potamogeton Salicis folio. C. B. *Pin.* 193. Persicaria Sal. folio &c. TOURNF. *Inst.* 509. Potamogeton. DOD. *Pempt.* 582. Potam. sive Stachytes Fontalis et spicata. LOB. *Ic.* 307.

(*) Persicaria acida peculiaris. JUNG. HOFM. *Fl. Altdorf.* TREW. *Comm. Lit. Nor.* 1737. T. 5. f. 1, 2.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

hebben zy daar in mis, dat zy de Ranken met Worteltjes afbeelden en zeggen, dat het door middel van die Worteltjes zyn Voedzel uit den Grond zou trekken onder Water. Het is altoos, zo veel ik waargenomen heb, in de kanten der Vyveren, Slooten en Graften, geworteld en fchiet van daar zyne Ranken, langs de Oppervlakte, verfcheide Ellen uit, terwyl de Bloem-Aairen zig daar boven regtftandig verheffen tot een Handbreed of meer hoogte. De Heer HALLER vergelykt de Bladen, zo wel als de Aairen, by die van het Naterwortel, en zegt dat de Aairen altoos roodachtig zyn, of bleekrood. Dikwils vindt menze fchoon paarfch van kleur. 't Getal der Meeldraadjes is vyf, de Styl diep in tweeën verdeeld en het Zaad platachtig Eyrond.

Dit Kruid komt op dergelyke manier, als gezegd is, door byna geheel Europa voor. Men geeft het, in 't gemeen, dergelyken naam, als aan de Soorten van *Fonteinkruid*; hoewel dit, in 't byzonder, by ons ook wel den naam van *Roowilligen* voert; om dat de Bladen als der Wilgen en de Ranken rood zyn. Op 't Land groeijende, bloeit het zeer zelden en fchynt alsdan buiten zyn Element te zyn. Men heeft 'er, ik weet niet om welke reden, een Steenbreekende kragt aan toegefchreeven, doch welke niet genoegzaam blykt; gelyk de geleerde Hof-Arts TREW omftandig, in de Neurenburgfche fche Verhandelingen, heeft aangetoond.

(7) Dui-

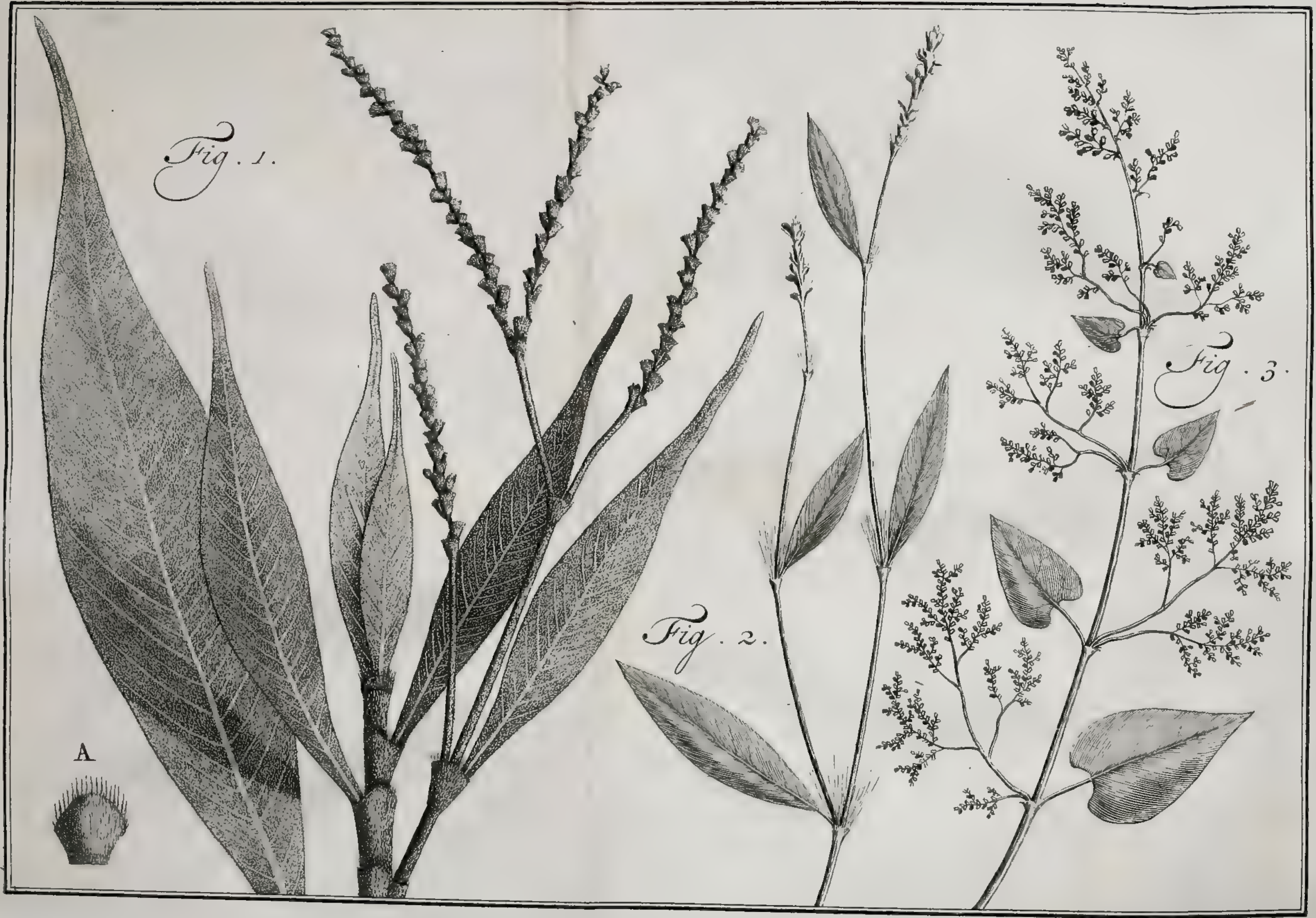

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
A

Fig. 1.
A

(7) Duizendknoop *met gekartelde Bladen.*

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK VII. *Polygonum serratum.* Zaagtandig.

Zodanig eene Soort heeft de vermaarde SHAW in Barbarie waargenomen. Ook is een Water-Persenkruid, met gekartelde Bladen, van Java overgebragt.

(8) Duizendknoop *met vyfmannige driewyvige Bloemen en Lancetvormige Bladen.*

VIII. *Ocreatum.* Gelaarsd. Pl. XLIX. *Fig.* 1.

Deeze groeit in Siberie, volgens den Heer GMELIN. De Heer PALLAS vondtze 'er, aan de Oevers van zeker Meir, overvloedig. Zy heeft Bloemen, die uit eene menigte lange Aairen samengesteld zyn, en Lancetvormige omgeboogene Bladen; doch is inzonderheid onderscheiden door Buikige effene Scheedjes, veel wyder dan de Steng en onverdeeld, by den Voet van ieder Blad, waar door de Steng zig als met Laarsjes vertoont.

Deeze gesteldheid heeft volkomen plaats in dat Oostindische Persenkruid, waar van ik, uit myne Verzameling, hier de Afbeelding, in *Fig.* 1, op Plaat XLIX. mededeel. 't Gewas heeft een dikke holle Steng, donker bruin van Kleur, omringd met de gezegde Laarsjes, die zig

(7) *Polygonum* Fol. crenatis. Polyg. Fol. oblongo crenato. SHAW. *Afr.* 489. BURM. *Fl. Ind.* p. 89.

(8) *Polygonum* Flor. pentandris trigynis &c. Persic. Spicis longis numerosis, Vaginis integris &c. GMEL. *Sib.* III. p. 51. T. 8.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

zig in 't bovenste gedeelte als Kousjes in malkander steekende vertoonen, ros van Kleur. De ondersten aan myn Tak, die aldaar op een Voet langte een Kwartier Duims dik is, zyn rykelyk een Duim lang. Zy zyn niet alleen aan den bovenkant, maar over 't geheel, met kleine Haairtjes bezet, en de Bladsteelen komen op zyde uit dezelven voort. Haar Geweefzel is Vliezig dun, geaderd, en vertoont zig byna als de Wieken van een Vlieg, met het Mikroskoop gezien. De Bladen zyn volmaakt Lancetvormig, met een lange spitse punt, wel zeven Duim lang, aan beide zyden zeer ruuw gehaaird. De Aairen verdeelen zig zeer ruim en bestaan uit enkelde Bloempjes, overhoeks geplaatst, ieder vervat in dergelyke Schubbetjes of Blikjes, als de Stoppeltjes voorgemeld zyn, hoedanig een Schubbetje, vergroot, by A is voorgesteld. Ik heb de Bloempjes bevonden vyf Meeldraadjes te hebben; waar uit nog te meer blykt, dat dit Gewas niet tot het Gebaarde Persenkruid behoore. Het Zaad is samengedrukt rondachtig.

IX. *Polygonum Hydropiper.* Scherp.

(9) Duizendknoop *met zesmannige half tweewy.*

(9) *Polygonum* Flor. hexandris semidigynis &c. Polyg. Fol. Lanceolatis. *Mat. Med.* 178. Persicaria Flor. hexandr, &c. *Hort. Cliff.* 46. R. *Lugdb.* 216. GOUAN *Monsp.* 198. GER. *Prov.* 448. VAILL. TOURNF. *Par.* HALL. *Helv.* 181. *Fl. Suec.* 320, 343. *Fl. Belg.* 114. Persicaria urens seu Hydropiper. C. B. *Pin.* 101. Hydropiper. DOD. *Pempt.* 607. LOB. *Ic.* 315.

wyvige Bloemen, Lancetvormige Bladen en naauwlyks gehaairde Stoppeltjes.

IV. AFDEEL. IX. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

Onder den Griekſchen naam *Hydropeperi* of *Waterpeper*, is dit Kruid in de meeſte Taalen van Europa bekend, hoewel men het in 't Franſch *Curage* noemt. Het groeit byna overal in ons Wereldsdeel, op vogtige Zandgronden. Het is zeer Takkig en Knoopig, met ſmaller Lancetvormige Bladen en ſchraalder Aairen, dan het gewoone of zagte Perſenkruid. Het heeft overal gladde Stoppelſcheedjes, doch die niet dan aan de mikken der Takken kanthaairig zyn.

By de Ouden hadt dit Kruid zo grooten naam, dat PARACELSUS hetzelve *Mercurius terrestris* noemde, willende dat alle Kwaalen daar door, op een Sympathetiſche manier, weggenomen werden. Het is zo heet, dat men de Tong brandt door het te kaauwen, en zig daar mede af te veegen maakt Vuurigheid aan 't Fondament. Niettemin bedient men 'er zig uitwendig met vrugt van, in Pappen met Armoniak-Zout, om koude Gezwellen te doen verſlaan, en tot zuivering van Zweeren, inzonderheid in Paarden, is het Kruid op zig zelf dienſtig. De ligte Husſaaaren leggen de gekneusde Bladen op Ontvellingen door den Zadel gemaakt, welke daar door geneezen. Inwendig heeft men het gedeſtilleerde Water tegen 't Graveel aangepreezen. Het Afkookzel in Vleeſchſop, of door andere Middelen verzagt, is dienſtig bevon-

IV. AFDEEL. IIX. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

vonden tegen de Verstoppingen der Ingewanden, in de Waterzugt, Geelzugt, enz. Men zegt, dat het de Vlooijen verdryft en dat de Muggen of Vliegen niet zullen komen aan Vleesch, 't welk met het Sap is bestreeken: weshalve het van sommigen *Vlooijen-* en *Muggenkruid* geheten wordt. Ook wordt 'er een Wormdoodende kragt aan toegeschreeven.

X. *Polygonum Persicaria.* Gehaaird.

(10) Duizendknoop *met zesmannige tweewyvige Bloemen, langwerpig Eyronde Aairen, Lancetvormige Bladen en kanthaairige Stoppeltjes.*

Zeer veel komt ook dit Kruid, niet alleen in geheel Europa, maar inzonderheid in de laage deelen van onze Provinciën, aan de kanten der Wegen, in de Hoven en Bouwlanden voor. Het voert den naam van *Persicaria*, in 't Fransch *Persicaire*, in 't Neerduitsch *Persen-* of *Persik-Kruid*; om dat de Bladen veel naar die van den Persiken-Boom gelyken. In 't Engelsch noemt men

(10) *Polygonum* Flor. hexandris digynis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* GER. *Prov. Fl. Belg. Suec.* &c. &c. Persicaria mitis. J. B. *Hist.* III. p. 779. *Fl. Lapp.* 71. Persicaria mitis maculosa et non maculosa. C. B. *Pin.* 101. Pers. fol. angustissimis &c. HALL. *Helv.* 181. Persicaria mitis. LOB. *Ic.* 315. Persicaria. DOD. *Pempt.* 608. Pers. angustifolia. C. B. *Pin.* 101. *Prodr.* 43. Pers. Fol. subt. tomentosis. HALL. *Helv.* 181. Persicaria pusilla repens. RAJ. *Angl.* III. p. 145. Persicaria minor. C. B. *Pin.* 101. MORIS. *Hist.* II. S. 5. T. 29.

men het *Lake-Weed* of *Arsmart*: in 't Hoog-duitsch *Persichkraut*. IV. AFDEEL. IX. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

Ongemeen veel veranderingen komen in dit zo gemeene Onkruid voor. Het verschilt voor eerst daar in, van meer of minder, en somtyds geheel niet gevlakt te zyn; daar anders de onderste Bladen met een groote halfmaanswyze Loodkleurige Vlak zyn getekend. Ook heeft het de Aairen onryp groen, doch bloeijende wit of rood. In sommig zyn de Bladen breeder, in sommig smaller, en ook wel van onderen Wollig, zo HALLER opgemerkt heeft. Men vindt het doorgaans met leggende Stengen, die zig opregten, somtyds een Elle hoog: maar het kleine kruipende Engelsche Persenkruid doet zulks niet, en schynt evenwel tot deeze Soort te behooren.

Dit Persenkruid heeft eene zagte, eenigszins samentrekkende, zout- en zuurachtige Smaak. Het wordt gehouden voor een goed Wondmiddel, en is dienstig tot Inspuitingen ter zuivering van de Borst, na dat de Etter daar uit ontlast is. Men heeft het ook tot Steenbreeking aangepreezen.

(11) Duizendknoop *met zesmannige driewyvi-* XI. *Polygonum barbatum.* Gebaard.

(11) *Polygonum* Flor. hexandris trigynis, Spicis virgatis &c. Persicaria Maderaspatana longiore folio hirsuta. PLUK. *Alm.* 288. T. 210. f. 7 ? Pers. Fol. ovatis glabris KRASCH. *Comm. Petrop.* 1747. p. 375. T. 13 ? Velutta Modela Mucu. *Hort. Mal.* XII. p. 145. T. 77. BURM. *Fl. Ind.* p. 89.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

yige Bloemen, Roedswyze Aairen, Lancetvormige Bladen, en geknotte Stoppeltjes die Borstelig gehaaird zyn.

Driewyvigen. Uit deeze bepaaling blykt, dat de hier bedoelde Soort de Stoppeltjes zeer lang gehaaird en als een Baard maakende heeft. De Ridder verklaart zulks, uit zyn Chineesch Exemplaar waarschynlyk, met te zeggen, dat derzelver Borstelige Haairen byna zo lang zyn als het Stoppeltje. Ik heb 'er van Java, met die Haairen een halven, ja een geheelen Duim lang, en dus langer dan de Stoppeltjes; verschillende daar in grootelyks van het Gelaarsde Persenkruid, in *Fig* 1. afgebeeld. Hier sluiten ook de Stoppeltjes digter om de Steng en de Aair is niet zodanig, maar de Steng en middelribben der Bladen zyn roodachtig. Haairigheid of Wol word ik aan de Steng niet gewaar, zo min als aan de Bladen, die altemaal Lancetvormig zyn, gelyk LINNÆUS zegt: hoewel zyn Ed. ook een Persenkruid, met Eyronde gladde Bladen, daar toe schynt te betrekken.

Japansch. Pl. XLIX. *Fig.* 2. De gebaardheid der Stoppeltjes en de figuur der Aairen betrekt hier dat Japansche Kruidje, waar van de Afbeelding in *Fig.* 2 is medegedeeld. Hetzelve heeft een dun knoopig Stengetje, dat zig in Takken verdeelt, die aan 't end geaaird zyn. Aan ieder verdeeling en by den oirsprong der Blaadjes, groeit een zodanig Scheed-

ach-

achtig Vliesje, met zeer lange Haairtjes. De Bladen zyn Lancetvormig, doch naar de langte taamelyk breed, en dun. De Blommetjes der Aairen zyn ook door gehaairde Blikjes, elk op zig zelve, geschoord, en als daar ingekast. Ik bevind in dezelven zes of zeven Meeldraadjes en het Zaad is driekantig, gelyk in de anderen van deeze Soort. IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

(12) Duizendknoop *met zevenmannige tweewyvige Bloemen, Eyronde Bladen, een regtopstaande Steng en ruige Trompetachtige Stoppeltjes.* XII. *Polygonum Orientale.* Oostersch.

Dit overal thans, zelfs in de gemeene Bloemhoven van Europa, zeer bekende en om de sierlykheid van zyn Gewas en Bloemen beminde Kruid, is door TOURNEFORT, in 't allervoorste deezer Eeuw, op zyn Levantschen Reistogt ontdekt, en uit het Zaad in ons Wereldsdeel voortgeteeld. 't Is een Jaarlyks Gewas, dat in grootte alle andere Soorten van dit Geslagt verre overtreft, groeijende wel zes of zeven Voeten hoog. Men heeft het, uit Zaad van Smyrna gezonden, hier in de Hortus Medicus meer

(12) *Polygonum* Flor. heptandris digynis c. *H. Cliff.* 42. *Ups.* 96. R. *Lugdb.* 216. GOUAN *Monsp.* 199. MILL. *Dict.* T. 201. Persicaria Orientalis Nicotianæ folio, Calyce Florum purpureo. TOURNF. *Cor.* 38. COMM. *Rar.* p. T. 43. Schovanna modela-muccu. *Hort. Mal.* XII. p. 147. T. 76. BURM. *Fl. Ind.* p. 89.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

meer dan twaalf Voeten hoog geteeld. Hy geeft 'er Bladen van Tabak aan, doch zy schynen my meer naar die van Patich of zelfs, als men op de evenwydige Ribben acht geeft, naar die van 't Oostindische Bloemriet te gelyken; vallende de onderften zeer groot, wel een Voet lang en meer dan een half Voet breed. Hier te Lande heeft het weinig ruigte, doch het gene in Oostindie groeit, van waar ik een schoonen Tak thans voor my heb, is overal met eene aanmerkelyke witte Haairigheid bezet, en heeft de Bekerachtige Stoppeltjes, inzonderheid, zeer ruig van buiten, doch zonder Haairtjes op de kant. Het is met fierlyke paarsche Bloem-Aairen gekroond, en ftrekt dus, in de Herfst, tot fieraad van Tuinen en Buitenplaatsen.

XIII. *Polygonum Pensylvanicum.* Pensylvanisch.

(13) Duizendknoop *met agtmannige tweewyvige Bloemen, ftekelige Bloemfteeltjes, Lancetvormige Bladen en ongedoornde Stoppeltjes.*

In Pensylvanie komt, volgens KALM, deeze Soort voor, die veel naar het gewoone Persenkruid gelykt, doch grooter is en geftrekter in alle opzigten; zynde de Bladen van onderen ook zeer ruuw en de Bloemfteelen met ftyve Borfteltjes bezet, die zeker Lym uitgeeven: de Aairen Trosachtig. Men heeft dergelyk ook in Engeland waargenomen.

P o-

(13) *Polygonum* Flor. octandris digynis &c. Persicaria mitis major Floribus pallidioribus. RAJ. *Angl.* III. p. 145. HUDS.

POLYGONUM.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

**** Met onverdeelde Bladen en agtmannige Bloemen.

(14) Duizendknoop *met agtmannige driewyvige Oxelbloemen en Eyrond-Lancetvormige altyd groene Bladen, de Steng laag Heesterachtig.* XIV. *Maritimum.* Zeekants.

Deeze Soort, Zeekants-Duizendknoop genaamd, in 't Fransch *Renouée de Mer*, groeit op de Zee-Oevers der Zuidelyke deelen van Europa, de Levant en Virginie, volgens den Ridder. Zy gelykt naar de volgende zeer, maar is styver en grooter: de Blaadjes zyn altyd groen en worden door 't droogen blaauw; de Steng is hard, Heesterachtig en blyft over.

(15) Duizendknoop *met agtmannige driewyvige Oxelbloemen, Lancetvormige Bladen en leggende Kruidige Stengetjes.* XV. *Polygonum Aviculare.* Gemeen.

Dit

(14) *Polygonum* Flor. Octandris trigynis Axillaribus &c. Polygonum maritimum latifolium. C. B. *Pin.* 281. TOURNF. *Inst.* GOUAN *Monsp.* 198. Polygonum maritimum. CAM. *Epit.* 691.

(15) *Polygonum* Flor. octandris trigynis Axillaribus &c. *Mat. Med.* 186. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* GER. *Prov.* VAILL. *Paris.* TOURNF. *Fl. Belg.* &c. &c. Polygonum latifolium. C. B. *Pin.* 281. *β.* Polyg. brevi angusto folio. *γ.* Pol. oblongo angusto folio. C. B. *Pin.* 281. *δ.* Pol. ang. fol. Cal. purp. & *ε.* Pol. erectum humile, Fol. orbum. DILL. *App.* 65. HALL. *Helv.* 182. Polygonum mas. DOD. *Pempt.* 113. LOB. *Ic.* 419.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Dit Kruid voert van ouds den naam van *Polygonum* of *Centumnodia*, by ons Duizendknoop, wegens de Knoopigheid van deszelfs Stengetjes, en *Varkens - Gras*, misschien om dat de Varkens het eeten, daar het van andere Beesten wordt voorbygegaan. Het heet ook *Kreupelgras*, om dat het op den Grond legt. De Duitschers noemen het *Wegegrass* en *Wegetritt*, de Franschen *Renouée* of *Terrasse* of *Corrigiole*, naar den Latynschen naam *Corrigiola*, die 'er ook aan gegeven wordt: de Engelschen *Knotgrass*. By de Grieken voerde het veelerley benaamingen.

Het komt overal in Europa, zo wel als in onze Nederlanden, aan de Wegen en op woeste plaatsen voor, zeer weelig groeijende in de allerschraalste Gronden, en die bekleedende als een Tapyt. De Bladen zyn in 't algemeen uit den ovaalen gespitst en worden op eenigen afstand van den Wortel grooter. Men vindt 'er Verscheidenheden van, met smaller, breeder, korter of langer Blaadjes: men heeft het ook met opstaande Stengetjes Bladerloos gezien. Overal, by den oirsprong van een Blad of Takje, maakt het Stengetje een Knietje en daar is een zeer dun Vliezig Scheedje, waar in vier Bloempjes, by malkander, vervat zyn, op welken een driekantig, zeer klein, Zaad volgt.

Dit Onkruidje, welks Zaad, door een byzondere voorzienigheid van den Schepper, rykelyk aan de Wegen verspreid, het kleine Gevogelte

te 's Winters tot Aas ſtrekt; waar vande by-naam is ontleend; heeft ook nog andere nuttigheden. Wegens zyne ſamentrekkende hoedanigheid is het Sap daar van of het Aftrekzel in Wyn of Water, en het Kruid zelf, uitwendig opgelegd, tegen Breuken, Bloedloop en andere Vloeijingen, nuttig bevonden. Een Blaadje daar van opgelegd en ſtyf aangedrukt, heelt een verſche Wond. De Ingezetenen van Karniolie gebruikenze, met vrugt, op Adderbeeten (*).

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(16) Duizendknoop *met agtmannige driewyvige Oxelbloemen, ovaale Bladen en een opgeregte Kruidige Steng.*

XVI. *Polygonum erectum.* Opgeregt.

Uit Zaad, dat KALM van Philadelphia hadt medegebragt, is deeze voortgekomen.

(17) Duizendknoop *met agtmannige driewyvige Bloemen, gewrichte Pluim-Aairen en geknotte Scheedswyze Stoppeltjes.*

XVII. *Articulatum.* Gewricht.

Deeze werdt in Kanada door dien zelfden Heer gevonden. Zy maakte Stengetjes van een Voet hoog, in Bloempluimen aan 't end verdeeld, met Liniaale gladde Bladen. De Pluim was ſa-

(*) SCOPOLI, *Carn.* p. 423.

(16) *Polygonum* Flor. octandris trigynis Axillaribus, Fol. ovalibus, Caule erecto Herbaceo.

(17) *Polygonum* Flor. octandr. trigynis, Spicis articulatis, Paniculatis; ſtipulis Vagin. truncatis.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

samengesteld uit Draadachtige Aairen, van bleekroode Bloempjes.

XVIII. *Divaricatum.* Wyd gemikt.

(18) Duizendknoop *met agtmannige driewyvige Bloemen, die Trosachtig zyn; Lancetvormige Bladen en een uitgebreide wyd gemikte Steng.*

Men vindt dit Kruid, dat TOURNEFORT *Veelbloemige Takkige Orientaalsche Boekweit* noemt, zo wel in Asie als in Italie. Het Blad gelykt naar die van Persenkruid, zynde zwartachtig van Kleur en de Bloemen wit. De Steng groeit, in Siberie, van één tot drie Ellen hoog, en geeft op zyde Takjes uit van een Voet lang.

Hier is, in de laatste Uitgave van het Samenstel der Natuur, de Zevende Soort, zynde het Zaagtandige Duizendknoop, geplaatst.

***** HELXINE.

Met byna Hartvormige Bladen.

Deeze Rang bevat de Soorten van Duizend-

(18) *Polygonum* Flor. octandris trigynis &c. Helxine Fol. Lanceol. *H. Ups.* 96. Fagopyrum Orientale Ramosum &c. BUXB. *Cent.* II. p. 31. T. 31. TOURNF. *Cor.* 39. Persicaria Alp. fol. nigricante, Flor. albis. ALL. *Pedem.* 41. T. 8. Pers. Alp. alt. Saxatilis. BOCC. *Mus.* II. p. 108. T. 83. Pers. montana &c. AMM. *Ruth.* 240. Pers. Caule diffuso. GMEL. *Sib.* III. p. 58. T. 11. f. 2. Polyg. Spicis paniculatis. GMEL. *Sib.* III. p. 57. T. 11. f. 1.

zendknoop, die naar Boekweit gelyken en men zal hetzelve, ſtraks, daar onder geteld vinden.

IV. AFDEEL. IX. HOOFD-STUK.

XIX. *Polygonum Chinenſe.* Chineeſch.

(19) Duizendknoop *met agtmannige driewyvige Bloemen, ruuwe Bloemſteelen, Eyronde Bladen en Hartvormige Blikjes.*

Van dit Gewas is de Steng, volgens den Ridder, bogtig; de Bladen zyn Eyrond-Hartvormig of breed Eyrond, wederzyds glad; de Bloemſteelen ſtekelig, aan 't end dikwils driedeelig. Het heeft breede Scheedswyze Stoppeltjes, die niet ingeſneeden of kanthaairig zyn, Eyrond. De Bloemen komen, by weinigen, in rondachtige end-Hoofdjes voort.

Hier mede oordeelt de Heer N. L. BURMANNUS dat Kruid overeenkomſtig; 't welk zyn Ed. van Java ontvangen hadt, onder den naam van *Javaanſche Klimmende Berg-Boekweit*, welke aldaar Rankachtig tot agt Voeten hoog groeit, zynde onder den naam van Sit-Java bekend. Javaanſch.

Ik zal hier de beſchryving invoegen van een Rankgewas, waar van ik een aanmerkelyken Tak, wel anderhalf Voet lang, uit Japan bekomen heb, zynde in *Fig.* 3, op Plaat XLIX. het bovenſte gedeelte daar van afgebeeld. De Rank is dun, rond en roodachtig, geevende de Japanſch. Pl. XLIX. *Fig.* 3.

(19) *Polygonum* Flor. octandris trigynis, Pedunc. ſcabris, Fol. ovatis, Bracteis Cordatis. BURM. *Fl. Ind.* 90. T. 30. f. 3.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

overhoeks Bloemtakjes uit, die zeer wyd gemikt zyn, Trosachtig bezet met Bloempjes: zo dat, ware het niet om de Bladen, dezelve tot de Agttiende Soort betrekkelyk zou kunnen zyn. De Bladen zyn hier byna volmaakt Hartvormig, doch puntig, en vry lang gesteeld. Geen ruuwheid is aan dezelven of aan deBloemsteeltjes te bespeuren. De Bloempjes, die ieder in een Blikje zitten, zyn ontzaglyk klein. Ik heb niettemin, door 't Mikroskoop, in één derzelven agt Meelknopjes en drie driekantige Vrugtbeginzels of Zaadjes, zeer duidelyk waargenomen: zo dat het Gewas zekerlyk hier t'huis behoort. De Kelk of Bloem is vierdeelig.

XX. *Polygonum Sagittatum.* Pylbladig.

(20) Duizendknoop *met Pylvormige Bladen, de Steng gedoornd.*

Deeze, op vogtige plaatsen in Virginie en Maryland groeijende, is een Gewas dat naar het Boekweit gelykt, doch smaller Bladen heeft, die van agteren uitgehold zyn, ver van elkander geplaatst. Het klimt somtyds als de Winde by 't Geboomte op, en heeft de Ranken gedoornd. Men vindt het in vogtige Weiden, wordende aldaar *Cow-longue* geheten, zo CLAYTON aanmerkt.

(21) Dui-

(20) *Polygonum* Fol. Sagittatis, Caule aculeato. GMEL. *Sib.* III. p. 65. T. 13. f. 2. GRON. *Virg.* 44, 61. Helxine Caule erecto, Aculeis reflexis &c. *H. Cliff.* 151. T. 12. R. *Lugdb.* 211. Fagotritico similis &c. PLUK. *Mant.* 74. T. 398. f. 5. Plant. post. e novo Belgio. LAET. *Amer.* 73. T. 74.

(21) Duizendknoop *met Piekvormige Bladen, de Steng gedoornd.* IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. XXI. *Polygonum Arifolium.* Piekbladig.

Op waterige plaatsen, in Virginie en Florida, komt ook deeze voor, die naauwlyks dan door de figuur der Bladen, welke naar die van Kalfsvoet gelyken, verschilt. Het is een klimmend Kruid.

(22) Duizendknoop *met driehoekige Bladen, een gedoornde Steng en doorbladige, ronde, gaapende, Bladerige Stoppeltjes.* XXII. *Perfoliatum.* Doorbladig.

Deeze Soort, naar de voorgaanden gelykende, is door den Heer N. L. BURMANNUS in Plaat gebragt, en heeft, volgens zyne Afbeelding, de Bladen veel breeder dan zy lang zyn; terwyl nogthans zyn Ed. daar toe de Chineesche Plant, naar Boekweit gelykende, van PLUKENET betrekt, welke de Bladen driemaal zo lang als breed heeft. Ook hadt dezelve opgeregte Stengetjes en opstaande Doornen: de zyne was een Rankgewas, met omgeboogen Doornen, zynde *Klimmende gedoornde Beziedraagende Zuuring* van KLEINHOF getyteld, die op

(21) *Polygonum* Fol. Hastatis &c. Fagotritico similis spinosa scandens, Ari folio latiore &c. PLUK. *Amalth.* 87. T. 398. f. 3. Planta prior e novo Belgio. LAET. *Amer.* 73.

(22) *Polygonum* Fol. triangularibus, Caule aculeato &c. BURM. *Fl. Ind.* 90. T. 31. f. 2. Fagotritico similis spinosa minor Sinica. PLUK. *Amalth.* 87. T. 398. f. 1.

IV. AFDEEL. IX HOOFDSTUK. *Driewywige.*

op de Bergen van Java groeit. De Bloempjes verſchillen ook zeer. Myn Japanſch Gewas, in *Fig.* 1, op Plaat XLVIII, afgebeeld, komt in het Loof vry veel met dat van zyn Ed. overeen, doch verſchilt, gelyk ik aangemerkt heb, in Bloem- en Vrugtmaaking, niet alleen, maar ook in de figuur der Stoppeltjes, welke hier doorbladerig geſlooten zyn vertoond. De afkomst was van Java.

XXIII. *Polygonum Tataricum.* Tartaarſche.

(23) Duizendknoop *met Pylswys' Hartvormige Bladen, een ongedoornde opgeregte Steng en eenigermaate getande Zaaden.*

Het verſchil van deeze Siberiſche of Tartaarſche met de gemeene Boekweit, beſtaat daar in; 1. dat zy de Bloemen niet wit en hol, maar groen en vlak en twee derden kleiner heeft: 2. dat de hoeken des Zaads aan ieder kant twee ſtompe Tandjes hebben: 3. dat zy anderhalf of tweemaal zo veel Zaad geeft als de gemeene. Derhalve zou deeze Siberiſche met voordeel kunnen geteeld worden, te meer, om dat zy de Koude en Vorst veel beter kan uitſtaan; zo de Heer LINNÆUS aanmerkt.

XXIV. *Fagopyrum.* Boekweit.

(24) Duizendknoop *met Pylswys' Hartvormi-*

(23) *Polygonum* Fol. Cordato - Sagittatis &c. Fagopyrum erectum Fructu aspero. AMM. *Ruth.* 242. GMEL. *Sib.* III. p. 64. T. 13. f. 1. *H. Ups.* 96. *Cliff.* 151. Fagotriticum Sibiricum. *Act. Stockh.* 1744. p. 105. T. 4.

(24) *Polygonum* Fol. Cordato - Sagittatis &c. *Mat. Med.* 188.

mige Bladen, een byna regtopstaande ongedoornde Steng en de hoeken van het Zaad effen.

IV. AFDEEL. IX. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

Dit Kruid heeft zynen Griekschen naam *Fagopyron*, den Latynschen *Fago-triticum* en den Hoog- of Neerduitschen *Boekweit* of *Bueckenwaite*, van de gelykenis naar de Nooten der Beukeboomen; terwyl het tevens voor Tarw of Weite verstrekt. De Engelschen heeten het *Buckweat* of *Brank*. Men noemt het, in de bovenste deelen van Duitschland, ook *Heiden-Korn*, in 't Fransch *Blénoir* of *Bled Sarrasin*; zo om de bruinheid, als om dat men het voor drie of vierhonderd Jaaren eerst uit Afrika of Arabie, en dus van de Sarrazynen, bekomen heeft. LINNÆUS stelt nogthans de Groeiplaats in Asie. Het wordt tegenwoordig in alle deelen van Europa gezaaid.

Het onderscheidt zig van alle andere Soorten van Koorn door zyn Gewas, 't welk geene Halmen maakt, maar een Takkig Kruid met Klyfachtige Bladen, aan den top met witte Bloempjes gekroond; waar van het Gezigt, zo wel als de Reuk, byzonder aangenaam is in de Bloeityd en duizenden van Byekorven vult met Honig

188. Helxine Caule erecto inermi. *H. Ups. Cliff.* R. *Lugdb.* 217. GOUAN *Monsp.* 199. *Fl. Suec. Belg.* Erysimum cereale Fol. hederaceo. C. B. *Pin.* 295. Ocymum Cereale TAB. *Hist.* 276. Fagopyron. DOD. *Pempt.* 712.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

nig en Wafch. Het groeit fchielyk en rypt fchielyk aan, doch verdraagt geen guur Weer of aanmerkelyken Vorst, ook geene fterke droogte. Ondertusfchen is 't een voordeel, dat het in de fchraalfte Landen groeijen wil, en dezelven eerder mest dan uitpuurt.

Dit Kruid wordt in fommige Landen, gelyk in Italie, tot Voedzel voor het Vee, nog eens in de Herfst gezaaid; doch in de middelfte en Noordelyke deelen van Europa, gelyk ook by ons, ftrekt het gebroken Graan of Grutte, en het Meel daar van, als bekend is, tot Voedzel voor den Gemeenen Man. Dit Koorn maakt een der voornaamfte Voortbrengzelen van Karniolie uit, zegt Doktor SCOPOLI. Het is een zeer gezonde Spyze en op den duur beter dan Tarw alleen; dewyl het ligter verteert en meer Afgang maakt; maar het verfterkt in lang zo veel het Lighaam der Arbeidslieden niet, als Garsten-Gort of het Roggen-Brood. Voor zwakke Lieden is het zelfs een Geneesmiddel. Men kan 'er ook Brood van bakken; dat wel fmaakt, doch het is wat bruin. Het Afkookzel, of Bry daar van, in Karnmelk, is een zeer goed verkoelend Middel in heete Koortfen. De Pap van 't Grutten-Meel ftrekt ongemeen tot rypmaaking van Gezwellen, als ook om Pynen te doen verflaan. LOBEL zegt, dat hy Bier van Boekweit hadt gezien, 't welk aangenaamer doch bruiner ware, dan van ander Koorn. Het Vee, inzonderheid het Pluimgedierte, wordt 'er vet van.

Men

Men gebruikt het in Switzerland om Varkens te mesten. De Doppen hebben, als bekend is, ook haare nuttigheden. IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

(25) Duizendknoop *met Hartvormige Bladen, een windende gehoekte Steng en ſtompachtige Bloemen.* XXV. *Polygonum Convolvulus.* Boekwinde.

Tot deeze Soort zou de naam van *Helxine*, welke aan de Boekweit gegeven wordt, meer ſchynen te behooren; alzo dit Kruid door zyne windende Ranken als nedertrekt. Hierom wordt het, van DIOSCORIDES, zo men wil, *Ciſampelos* geheten, als zig om de Wyngaard Ranken ſlingerende. Gemeenlyk noemt men 't *Zwarte Winde* of *Wilde Boekweit*, en wegens het Zaad mag men het ook wel *Boekwinde* heeten. Het groeit door geheel Europa, gelyk by ons, in Bouwlanden, Moeshoven, aan Wegen enz. Men heeft het als een laſtig Onkruid aan te merken.

De Stengen zyn geſtreept, en geeven Bloemtrosjes uit de Oxels der Bladen, waar op Zaaden volgen, met den driekantigen Kelk bedekt, zegt LINNÆUS; die 'er Violetkleurige Meelknopjes aan toeſchryft. De Heer HALLER, on-

(25) *Polygonum* Fol. Cordatis, Caule volubili angulato &c. Helxine Caule volubili. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GER. *Prov.* 449. SCOP. *Carn.* 423. KRAM. *Auſt.* 113. *Flor. Belg.* 115. Convolvulum nigrum. DOD. *Pempt.* 396. Helxine Ciſſampelos altera. LOB. *Ic.* 624. Convolvulus minor ſemine triangulo. C. B. *Pin.* 295. Fagopyrum vulgare ſcandens. TOURF. *Inſt.* 511.

IV. Afdeel IX. Hoofdstuk.

ondertusschen, merkt aan, dat hier de agt Bolletjes, die men in de Bloem van de gewoone Boekweit vindt, ontbreeken: 't welk nader onderzoek verdient.

XXVI. *Polygonum Dumetorum.* Hooge.

(26) Duizendknoop *met Hartvormige Bladen, een windende effene Steng en Kielachtig gewiekte Bloemen.*

Deeze zeer groote lang-Rankige Soort van Boekwinde groeit in de lommerryke Bosschen der Zuidelyke deelen van Europa, zegt LINNÆUS, aanmerkende, dat dezelve witte Meelknopjes heeft. Ik vindze echter onder de Kruiden van Languedok en Provence niet aangetekend. De Heer HALLER zegt, dat zy overvloedig, in Switzerland, in de Heggen groeit. Hy zou ze voor eene Verscheidenheid van de voorgaande houden: doch volgens den Ridder heeft zy de Kwabben der Bladen van agteren rond; de Steng niet gestreept en de Pluim bestaat uit een samengestelde Tros, die overhoeks in tweeën is gedeeld. Voeg hier by dat de Zaaden gevleugeld zyn, zo wel als de Bloemen.

XXVII. *Scandens.* Virginische.

(27) Duizendknoop *met Hartvormige Bladen, en een regtop klimmende Steng.* De-

(26) *Polygonum* Fol. Cord. Caule volubili lævi &c. Fagopyrum &c. DILL. *App.* 60. RUPP. *Jen.* 99. HALL. *Helv.* 173. Fagop. Sylvat. scandens, Flore foliaceo. PONT. *Anth.* 265. Fagop. majus scandens. VAILL. *Par.* 52.

(27) *Polygonum* Fol. Cord. Caule erecto scandente. Fagop. scand. Americ. maximum. TOURNF. *Inst.* 511. Fagop. scand. Can-

Dewyl in deeze Westindische of Amerikaansche de Bloem en Vrugt samengedrukt Vliezig zyn, zo behoorde zy mede afgezonderd te worden. Het is een zeer uitgebreid klimmend Gewas, dat allergrootste Amerikaansche Boekweit genoemd wordt van HERMANNUS, geevende ook veel grooter Zaad dan de gewoone. IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

Deeze drie laatste Soorten hebben dit gemeen, dat de voet der Bladsteelen van onderen met een Gaatje doorboord is; zo LINNÆUS aanmerkt.

CARDIOSPERMUM. Hartvrugt.

Een vierbladige Kelk, vier Bloemblaadjes en een ongelyk vierbladig Honigbakje, komt in dit Geslagt voor, dat zynen naam heeft van de Vrugt, welke bestaat uit drie samengegroeide Blaasachtige Zaadhuisjes.

Twee Soorten, beiden uitheemsche, zyn 'er in vervat, naamelyk.

(1) Hartvrugt *met effene Bladen.* By I. *Cardiospermum Halicacabum.* Oostindisch.

Caule rub. Semine nigro. GRON. *Virg.* 44, 62. Fagotr. volubile majus Virginianum. PLUK. *Alm.* 143. T. 177. f. 7. Fagop. scand. f. Volubilis nigra major. SLOAN. *Jam* 46. *Hist.* I. p. 138. T. 90. f. 1.

(1) *Cardiospermum* Fol. lævibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 493. p. 277. *Veg.* XIII. Gen. 498. p. 315. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 464. GOUAN *Monsp.* 199. *Fl. Zeyl.* 142. Pisum Vesicarium Fructu nigro. C. B. *Pin.* 743. Halicacabum. RUMPH. *Amb.* VI. p. 60. T. 24. f. 2. Halicacabus peregrinus. DOD. *Pempt.* 455. β. Corindum ampliore folio, Fructu maximo. γ. Cor-Ind. Fr. & folio minori. TOURNF. *Inst.* 431. BURM. *Fl. Ind.* p. 90.

IV. AFDEEL IX HOOFD STUK. *Driewyvige.*

By TOURNEFORT vindt men een fraaije Afbeelding van de Vrugt van dit Gewas, die grooter of kleiner voorkomt, en dus Verscheidenheden maakt. Wel twee Eeuwen is dit Kruid reeds in Europa bekend geweest, alzo men het by DODONÆUS afgebeeld en beschreeven vindt. In Vrankryk noemt men het *Pois de merveille*, in Engeland *Black Winter-Cherrie*, in Duitschland *Schwarts Schlutten*, wegens de bruinheid der Vrugten, welke Blaasachtig zyn als die der Alkekengi, en hierom noemt gedagte Autheur het *Zwarte of Vreemde Krieken van over Zee.* Dit is een weezentlyke naam, dewyl men 't Kruid uit Oostindisch Zaad geteeld zal hebben.

Het maakt een Takkig Gewas, met dunne gesleufde Ranken, die Vinswys' verdeelde Bladen hebben en zeer lange Klaauwieren, veel langer dan de Bladen. Deeze Klaauwieren, aan 't end in tweeën gedeeld en omgekruld, geeven daar tusschen een Steeltje uit, dat zig in drieën verdeelt, met Bloempjes, als gezegd is, die een klein groen Kelkje hebben. Hier op volgt een Blaasachtige Vrugt, drie harde ronde zwarte Zaaden, als Erwtjes, bevattende. Het groeit, volgens RUMPHIUS, in Indie veel op zandige plaatsen, in verlaten Tuinen en aan vlakke Oevers van Rivieren.

II. *Cardiospermum Cor-Indum.* Amerikaansch.

(2) Hartvrugt *met Bladen, die van onderen Wollig zyn.*

Dee-

(2) *Cardiospermum* Fol. subtus tomentosis. Cardiosp. villosum, Fol. incisis obtusis, Petiolis brevibus. MILL. *Dict.*

Deeze, in Brasil vallende, gelykt naar het voorgaande, doch heeft de Huisjes en Bladen van onderen Wollig ruig, en de Bloemsteeltjes, tusschen de Krulletjes der Klaauwieren, met tien of elf Bloempjes, die na 't afvallen der Vrugtmaakende deelen overblyven, zynde styf, en de Zaadhuisjes smaller. IV. AFDEEL. IX HOOFDSTUK. *Trigynia.*

De Vierwyvigen, in deeze Klasse, leveren de drie volgende Geslagten van Kruiden uit.

PARIS. Wolfsbezie.

De Kelk is vierbladig in dit Geslagt, met vier smallere Bloemblaadjes en de Vrugt een vierhokkige Bezie.

Hier van is maar ééne Soort bekend (1), welke onder den naam van *Herba Paris* of Paris-Kruid, door den grooten Kruidkenner TOURNEFORT, werdt beschreeven. Men noemt het, in 't Fransch, *Raisin de Renard* of Vossendruif, in 't Hoogduitsch *Wolfsbeer* of *Einbeer*, en by ons *Wolfsbezie* of *Spinnekoppen*, inzonderheid in Brabant, volgens DODONÆUS. Het groeit veel in 't Soenjer-Bosch by Brussel, en verder in andere deelen van Europa, tot zelfs in Lapland toe. I. *Paris quadrifolia.* Vierbladig.

Uit

(1) Paris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 495. p. 278. *Veg.* XIII. Gen. 500. p. 315. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 461. GOUAN *Monsp.* 200. GER. *Prov.* 143. HALL. *Helv.* 412. *Fl. Suec.* 325, 346. *Fl. Lapp.* 155. Solanum quadrifol. Bacciferum. C. B. *Pin.* 167. Aconitum Salutiferum. TAB. *Hist.* 720. Herba Paris. DOD. *Pempt.* 444.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

Vierwyvige.

Uit een Stengetje van omtrent een Span hoog, geeft het vier Bladen uit, spits Eyrond van figuur, die in 't kruis staan, en gestreept zyn. Uit het midden derzelven komt een Steeltje, met een Bloempje van vier zeer smalle groenachtige Blaadjes, smaller en korter dan de vier Kelkbladen. In 't midden is een vierdeelig Vrugtbeginzel, van agt Meeldraadjes omringd en met vier Stylen, die omgekruld zyn, gekroond. Hier op volgt een zwartachtige blaauwe Bezie, die in vier holligheden veele Zaaden bevat.

Sommigen hebben dit Kruid by de Nagtschade vergeleeken en 'er een verdoovende kragt aan toegeschreeven. Anderen noemen 't heilzaam. De Besfen, die een Zuurachtig Sap bevatten, worden van Viervoetige Dieren zonder hinder gebruikt. LOBEL verhaalt, dat menze gemengd hadt onder een Tegengift, waar door een Hond, dien hy Rottekruid en Sublimaat, tot een half Drachme, hadt ingegeven, was genezen. Het Zaad zou Menschen, die half gek waren, hersteld hebben. Het Kruid gestampt, en als een Pap versch opgelegd, neemt de Zwelling der Teeldeelen, en andere Ontsteekingen, somtyds weg.

ADOXA. Muskuskruid.

De Kelk is tweedeelig beneden, de Bloem vier of vyfdeelig, boven het Vrugtbeginzel geplaatst,

plaatst, dat een vier- of vyfhokkige Bezie wordt, met den Kelk samengegroeid. IV. Afdeel. IX. Hoofdstuk.

De eenigste Soort, hier van bekend (1), is ook in de Bosschen van ons Wereldsdeel niet ongemeen, en groeit zelfs in Sweeden. By Bern in Switzerland vondt de Heer HALLER ze menigvuldig. LOBEL noemtze *Allerkleinste Ranonkel der Noordelyke Landen*, met een Kruidige Mosachtige Bloem. 't Is mede een zeer klein Plantje, met Blaadjes als van Duive Kervel en niet onaangenaam van Reuk; weshalve CORDUS 'er den naam van *Moschatellina* aan heeft gegeven. Die Muskus - Geur is echter niet dan by 't bloeijen te bespeuren. I. *Adoxa Moschatellina.* Europisch.

„ In 't vroege Voorjaar (zegt HALLER)
„ brengt het uit zyn Stengetje, op ongeblader-
„ de lange Steeltjes, zyne geelachtig groene
„ Dobbelsteentjes voort. Het zyn Teerlingse
„ Aairtjes van vyf Bloemen, de vier zydeling-
„ sen Raderachtig, in vyven gedeeld, ieder
„ met een drieblадigen Kelk en tien Meeldraad-
„ jes, uit het Pypje van de Bloem, en vyf en-
„ kelde Stylen. De Vrugt is vyfhokkig, vyf-
„ zaadig, door aanryping zagt wordende en
„ Be-

(1) Adoxa. *Syst. Nat.* XII. Gen. 496. p. 278. *Veg.* XIII. Gen. 501. p. 315. *H. Cliff.* 152. R. *Lugdb.* 252. GOUAN *Monsp.* 200. WEIG. *Pom. Rug.* 75. *Fl. Suec.* 326, 347. Moschatellina. CORD. *Hist.* 172. Ranunc. nemorosus Moschatellina dictus. C. B. *Pin.* 178. Fumaria bulbosa seu Tuberosa minima. TAB. *Ic.* 39. Ranunc. minim. Septentrionalium &c. LOB. *Ic.* 674.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Vierwyvige.*

„ Bezieachtig. De bovenste Bloem, alleen, is „ in vieren gedeeld, met vier Vrugtbeginzels „ en Stylen en agt Meeldraadjes. Ik heb ook een „ Teerling-Aairtje gezien, dat uit agt Bloempjes „ bestond." Van de middelste of end-Bloem, als de voornaamste, heeft LINNÆUS de Kenmerken, zo in deeze als in anderen, afgeleid (*).

ELATINE. Water-Muur.

De Kelk en Bloem zyn, in dit Geslagt, beiden vierbladig: het Zaadhuisje vierhokkig, vierkleppig, platachtig. Twee Soorten, beiden Europische, komen in hetzelve voor, naamelyk.

I. *Elatine Hydropiper.* Paarbladig.

(1) Water-Muur *met gepaarde Blaadjes.*

Men vindt deeze Soort in eenige deelen van Europa, doch gantsch niet algemeen. Zy is in Rivieren en Meiren van Lapland en Sweeden, onder Water, niet zeldzaam. De bynaam is van BUXBAUM ontleend, die haar in de Oostersche Landen zal hebben aangetroffen. Zy valt ook in Virginie. VAILLANT heeft dit Kruidje omstreeks Parys, of wel in de kleine Meir-

(*) Vide *Phil. Bot.* N. 178.

(1) *Elatine* Foliis oppositis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 497. p. 278. *Veg.* XIII. Gen. 502. p. 315. R. *Lugdb.* 452. *Fl. Lapp.* 156. *Fl. Suec.* 327, 348. GRON. *Virg.* 158. Hydropiper. BUXB. *Cent.* III. p. 35. T. 37. f. 3. Alsinastrum Serpillifolium. VAILL. *Paris.* 5. T. 2. f. 1, 2.

Meirtjes van 't Bofch van Fontainebleau waargenomen, alwaar het dikwils den Grond en de kanten met zyne groente bekleedt. In de Elfaz was het ook gevonden door Doktor MAPPUS. Het heeft kruipende Stengetjes, geen half Voet lang, overlangs geftreept en als verdeeld in kleine Leedjes, aan welker voeg de Blaadjes, tegenover elkander voortkomen. Deeze gelyken naar die van Muur, doch zyn langer en fpitfer. Uit derzelver Oxelen komen Steeltjes met Bloempjes van gezegde hoedanigheid: 't welk dit Kruidje van de Muur-Soorten onderfcheidt. Het is den Heer VAILLANT met witte vierbladige en met Rooskleurige driebladige Bloempjes, voorgekomen.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Tetragynia.*

(2) Water-Muur *met gekranste Blaadjes.*

II. *Elatine Alfinaftrum.* Kransbladig.

Minder zeldzaam fchynt deeze Soort te zyn, als groeijende, by Abo, Leipzig, Parys en Montpellier, in Water-Graften, zo de Ridder aantekent. BAUHINUS hadt 'er, onder den naam van *Water-Paardeftaart*, met Bladen van Vlafch-Bezemkruid, gewag van gemaakt. Gedag-

(2) *Elatine* Foliis verticillatis. R. *Lugdb.* 452. *Fl. Suec.* II. N. 349. SAUV. *Monsp.* 164. BOEM. *Lips.* 127. Elatine Fol. emerfis Linearibus, immerfis Capillaceis. *Act. Monsp.* 1743. p. 50. Ericoides facie Pinaftellæ. RUPP. *Gen.* 90. Equifetum paluftre Linariæ fcopariæ folio. C. B. *Pin.* 15. Alfinaftrum Gallii folio. VAILL. *Paris.* 6. T. 1. f. 6. Alfinaftrum Gratiolæ folio. TOURNF. *Inft.* 244. RAJ. *Suppl.* 502.

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

Vierwyvige.

dagte VAILLANT noemtze, zo wel als de voorige, *Alsinastrum*, dat is naar Muur gelykend Kruid, doch geeft 'er 't Loof aan van Walstroo, en onderscheidt hetzelve van 't Muur door eenen eenbladigen Kelk. TOURNEFORT noemt ook een Alsinastrum met Loof van Godsgenade. De Heer VAILLANT toont in zyne keurlyke Afbeelding van dit Kruidje aan, hoe de Bladen van het onder Water zynde gedeelte meer naar 't eerstgemelde, en die van 't boven Water uitsteekende naar die van 't laatstgemelde Kruid gelyken: zo dat het eene zelfde Soort is. Een of twee Duimen verheft zy zig met haare Stengetjes boven 't Water, en gelykt dan wel wat naar de zogenaamde Katteftaarten. In de Oxels van die Blaadjes zitten holle Kelkjes, in vieren gedeeld, een vierbladig Bloempje bevattende, waar op een rond Zaadhuisje volgt, dat in vieren splyt, even als in 't voorgaande. De Groeiplaats was in verscheide Meirtjes der Bosschen omstreeks Parys, alwaar het in July en Augustus bloeide.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

X. HOOFDSTUK.

Beschryving der NEGENMANNIGE KRUIDEN (Enneandria,) *dat is, die* negen Meeldraadjes *hebben, van welken maar weinige Geslagten, en daar onder de* Rhabarber, *voorkomen.*

In deeze geheele Klasse zyn maar zes Geslagten begreepen, van welke ik drie, naamelyk, dat van den Laurierboom, den Laurus-Tinus, en het Anacardium, te vooren onder de Tienmannigen gerekend, reeds in haare Soorten beschreeven heb. Nu blyven dan nog drie ter beschryvinge over, waar van het eerste onder de Een-, het tweede onder de Drie- het andere onder de Zeswyvigen sorteert, als volgt.

CASSYTHA. Vlegtkruid.

De Bloem, die voor een Kelk verstrekt, is zesdeelig: het Honigbakje bestaat uit drie geknotte Klieren, welken het Vrugtbeginzel omringen: de binnenste Meeldraadjes zyn Klierdraagende: de Vrugt is eene eenzaadige Pruim in dit Geslagt, 't welk thans twee Oostindische Soorten bevat, als

(1) Vlegt-

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. (1) Vlegtkruid *met Draadachtige losse Ranken.*

I. *Cassytha Filiformis.* Draadachtig.

* VII. STUK, bl. 379.

Den Griekschen naam *Cassytha*, behoorende tot het Warkruid, in 't Latyn *Cuscuta*, dat ik reeds beschreeven heb *, is gegeven aan het uitheemsche Kruid van dien aart, 't welk men aldaar dergelyken naam geeft. Het valt in Oost- en Westindie. Aan de Kust van Malabar noemen de Hollanders het *Meer-Vlegtwortel.* RUMPHIUS meent dat de Indiaanen van 't woord *Cuscuta* hun *Koes-Koes* gemaakt hebben, waar mede zy allerley Bygewassen der Boomen, die een warrig aanzien hebben, betekenen. Aan het tegenwoordige, dat, gelyk het Europische, veelerley Kruiden en Heesters omstrengelt en verstikt, hadt men geen Wortels in de Grond kunnen vinden. De Heer JACQUIN nam dit Vlegtkruid in de Westindiën, by Karthagena, waar, en heeft de Zaaden daar van, door zyn Ed. medegebragt, in de Keizerlyke Broeyhuizen te Weenen uit den Grond op gekreegen: waar uit blykt, dat het weezentlyk, even als ons Warkruid, zynen eersten

(1) *Cassytha* Filiformis laxa. *Syst. Nat.* XII. Gen. 500. p. 281. *Veg.* XIII. Gen. 505. p. 318. OSB. *Itin.* 243. JACQ. *Amer.* 20. *Hist.* 115. T. 79. Cuscuta altera f. major. CAMELL. *Luz.* I. N. 1. PET. *Gaz.* 77. T. 49. f. 12. Cuscuta Baccifera Barbadensium. PLUK. *Alm.* 126. T. 172. f. 2. Cussuta. RUMPH. *Amb.* V. p. 491. T. 184. f. 4. Acatsia-Valli. *Hort. Mal.* V. p. 83. T. 44.

eerſten oirſprong in de Aarde heeft, gelyk ordinaire Planten.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

't Gewas gelykt naar de Europiſche Cuscuta zeer, doch verſchilt in de Vrugtmaakende deelen, welke, dat zonderling is, veel overeenkomst met die van den Laurierboom hebben. Het beſtaat uit een menigte van Takkige, Draadige, Ranken, welke de Planten, daar het by kan komen, als met Pootjes vatten, zo dat men hetzelve 'er, zonder kwetzing, niet af kan ſcheuren. Zyn Ed. bevondt, dat het een driebladig Bloempje hadt in een driebladig Kelkje; 't welk dan ſamen een zesdeelige Bloem uitmaakt. De Vrugt is een Nootje, gekroond met een puntje van de blyvende Meeldraadjes.

(2) Vlegtkruid *met Houtige gedoornde Ranken.*

II. *Casſytha Corniculata.* Gehoornd.

Deeze Gehoornde Soort hadt de Heer BURMANNUS, in 't jaar 1758, van Java ontvangen, onder den naam van *Bloem zonder Blad draagend Rankgewas.* Zyn Ed. heeft hetzelve met Hoorntjes, die naar Doornen gelyken en met de Vrugten, afgebeeld. RUMPHIUS ſpreekt wel van een *Hoornachtige Cuscuta*, die men op de Gebergten van Celebes vindt, doch merkt hetzelve maar als een Soort van taay Garen aan, dat de Indiaanen tot Vlegtwerk gebrui-

(2) *Casſytha* Ramis lignoſis ſpinoſis. BURM. *Fl. Ind.* 93. T. 33. f. 1. *Mant.* 732. Casſytha Cornea. RUMPH. *Amb.* VII. p. 52.

IV. AFDEEL. X. HOOFD. STUK.

bruiken, zonder gewag te maaken van eenige Doornen of Hoorntjes, en 't afgebeelde fchynt daar onbekwaam toe.

Hier fchynt het Geflagt van *Volutella*, een ongetakt, Bladerloos, Gewas, 't eenemaal uit dunne Draaden beftaande, en zig om de Boomen vlegtende; 't welk wylen de Heer FORSKAOHL in Arabie waarnam, t'huis te hooren. Het droeg een fmaakelooze Bezie, waar van het Zaad eenigszins Peperachtig was, doch niet fcherp. De Kinderen aten die Besfen, en dezelven werden van de Arabieren, gekneusd, op Wonden gelegd. Ik weet niet, waarom hy dat Gewas niet tot de Casfytha betrokken hebbe.

RHEUM. Rhabarber.

Dit alom zeer bekende Kruid heeft een zesdeelige blyvende Bloem, zonder Kelk (*), met Meeldraadjes en drie Styltjes: zynde de Vrugt, die in de Bloem aanrypt, een driekantig Zaad.

Vyf Soorten van hetzelve zyn door den Ridder opgegeven, naamelyk.

I. *Rheum Rhaponticum.* Levantfche.

(1) Rhabarber *met gladde Bladen en wat gefleufde Bladfteelen.*

Dit

(*) In de Lyst der Geflagten vindt men Cal. 6, in plaats van Cal. 0 of *Calyx nullus*; een Drukfeil dien men onverbeterd in *Syft. Nat. Veg.* Ed. XIII. heeft overgenomen.

(1) *Rheum* Fol. glabris, Petiolis fubfulcatis. *Syft. Nat.* XII. Gen. 501. p. 281. *Veg.* XIII. Gen. 506. p. 319. Rheum Fol. glabris. *Mat. Med.* 198. *H. Ups.* 98. Rheum. R. *Lugdb.*

Dit Kruid werdt, door LINNÆUS, in den Jaare 1737, toen hy den Cliffortschen Tuin uitgaf, voor de zelfde Soort aangezien, als de Monniken-Rhabarber, thans in het Geslagt van Patich geplaatst*. BAUHINUS oordeelde hetzelve de *Rha* of *Rheum* van DIOSCORIDES te zyn, dat niet onwaarschynlyk is. Het wordt, niet oneigen, *Rhaponticum*, naar zyne Groeiplaats, in de Levant en Klein Asie, genoemd en is ten onregte voor het Kruid, welks Wortel de echte Rhabarber, die wy thans gebruiken, uitlevert, gehouden geweest (†): doch zy verschilt daar van aanmerkelyk.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

* Zie bladz. 405 hier voor.

De Steng is meer dan een Elle hoog en wel twee Duimen dik, hol, gesleufd, aan de Knoopen Bladen geevende, die spits uitloopen. De Wortelbladen die aan dikke paarsche Steelen van twee Voet langte voortkomen, zyn glad, rond en zeer groot, somtyds wel anderhalf of twee Voeten lang en breed; des de Plant met dezelven in 't ronde een plaats beslaat van eenige Voeten middellyns. De Steng maakt een getakte dikke Aair, van witachtig geele Bloempjes,

Lugdb. 229. *II. Cliff.* 155. Rhaponticum. ALP. *Rhapont.* I. T. 1. Rhapont. Fol. Lapathi majoris glabro. Rha & Rheum Dioscoridis. C. B. *Pin.* 116. Lapathum præstantissimum Rhabarbarum Officinarum dictum. MOR. *Hist.* II. p. 577. S. 5. T. 27. f. 1.

(†) Door den vermaarden MORISON zelfs, wordt de Pontische en Chineesche Rhabarber-Plant, als een en de zelfde, beschreeven en afgebeeld.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

pjes, veel naar die der Patich gelykende, doch met negen Meeldraadjes, waar op een driekantig Zaad volgt.

De Wortel, van deeze Plant, is van buiten zwartachtig van binnen geel, zonder Reuk, van eene vooze zelfstandigheid, welke, wanneer menze kaauwt, het Speekzel Saffraankleurig maakt. In veele opzigten komt hy dan met het Rha van DIOSCORIDES, dat die Autheur, als in de Landen van het hedendaags Turkye groeijende beschryft, overeen. Hy purgeert zagtelyk, gedroogd in Poeijer gebruikt zynde van een half tot een geheel Loot, of in Afkookzel tot een Once: maar heeft sterker samentrekking dan de echte Rhabarber, des men 'er zig met vrugt tegen den Loop en Rooden Loop van bediene (*).

II. *Rheum Rhabarbarum.* Moskovische.

(2) Rhabarber *met eenigermaate Haairige gegolfde Bladen en effene Bladsteelen.*

Weinige Drogeryën hebben de Wereld, over haaren eigentlyken oirsprong, in zo veel verwarringe gebragt, als de Rhabarber. Wanneer TOUR-

(*) TOURNF. *Mat. Med.* I. Part. p. 56.

(2) *Rheum* Fol. subvillosis, Petiolis æqualibus. *Am. Acad.* III. p. 212. T. 4. Rheum undulatum. *Sp. Plant.* II. p. 531. Rheum Fol. subvillosis. *Mat. Med.* 197. *H. Ups.* 98. GOUAN *Monsp.* 203. Rhab. Fol. oblongo, crispo undulato, Flagellis sparsis. GEOFFR. *Mat. Med.* II. p. 125. Rhabarbarum Sinense, Folio crispo &c. AMM. *Herb.* 206. *Ruth.* 9. Acetosa montana &c. Messerschmidii. AMM. *Ruth.* 226.

Fig. 1.
A
B
Fig. 2.

Fig. 1.

TOURNEFORT zig, in 't begin deezer Eeuw, in Armenie bevondt, waren aldaar Pakhuizen gevuld met deeze Drogery, die men wel wist uit Tartarie te komen, doch niet van welk Kruid. Hierom merkte hy naderhand aan, dat de Plant, die de Winkel-Rhabarber uitleverde, nog onbekend ware, of van niemand, zo veel hy wist, beschreeven. Toen het Russische Ryk, in deeze Eeuw, zulke sterke voortgangen maakte in de middelste deelen van Asie, werdt door hunne Kruidkundigen dit Gewas ontdekt, hetwelke van sommigen, al te voorbaarig, voor de echte Rhabarber-Plant gehouden werdt (*). IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

't Verschilt veel van de voorgaande Soort. De Steng is driemaal zo lang als de Wortelbladen, doch deeze zyn langwerpiger en gegolfd, of PL. L. *Fig.* 1.

(*) Gelyk, by voorbeeld, door den vermaarden GEOFFROY, wegens de gelykheid der Zaaden, met de genen welke uit China voor die van de Echte Rhabarber-Plant gezonden waren: als ook in de Verhandeling (*de Rhabarbaro*) onder Voorzitting van den Heer LINNÆUS, in 't jaar 1752, te Upsal verdedigd, (*Am. Acad.* uts.) en wanneer de Ridder zelf, in 't jaar 1740, getuigde, dat de Rhabarber in Holland zo goed en kragtig, als in de Oostersche Landen, gegroeid ware, schynt zyn Ed. geen andere bedoeld te kunnen hebben: (Zie *Stokholmse Verh.* II. Band. p. 197.) of het moest de voorgaande Soort zyn geweest, welke zyn Ed., drie of vier Jaaren te vooren, nog voor de Echte Moskovische en Chineesche hieldt (*Hort. Cliff.* p. 155.) niet alleen, maar deeze ook, in 't jaar 1749, nog voor de Winkel-Rhabarber der Apotheeken. Zie *Mat. Med.* p. 66. N. 197, ut supra.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

of eenigszins gekruld op de kanten, anderhalfmaal zo lang als breed. De Bladsteelen zyn weinig of niet gesleufd, glad en groenachtig. De Bloempluim bestaat uit verspreide Takjes en is niet zo digt getropt, als die der voorgaande. Zie de Afbeelding van de Steng verkleind, in *Fig.* 1. op Pl. L. hier nevens.

Dat deeze geenszins de echte Rhabarber-Plant zy, offchoon zy van de Russen *Siberische Rhabarber* genoemd werdt, is door den Heer AMMAN, in 't jaar 1739, reeds aangetoond. Zyn Ed. maakte zulks op uit de Berigten van MESSERSCHMID, in Siberie gereisd hebbende, wien door een Heidensch Priester verhaald was, dat de echte Rhabarber-Plant van de Tanguters *Gsungka* genoemd werde, en in dat Land ter grootte van eens Kinds Hoofd overvloedig groeide. Deeze Plant, in tegendeel, werdt van de Tartaaren *Yschune* geheten, groeijende in Gebergten aan de Rivier Uda en omstreeks het Meir Ukir-Noor, in Daurie (*). Zy hadt een Zuurachtigen zeer aangenaamen Smaak, en van het Volk werden de Stengen of Bladsteelen, daar van, zo raauw tot verfrisschinge voor den Dorst, als gekookt tot Moes gegeten. Hierom werdt zy *Berg-Zuuring*, met Bladen van een Elle lang, door MESSERSCHMID

(*) De Heer PALLAS spreekt van hooge Bergen, beoosten dat gedeelte van Siberie, waar hy reisde, die met Rhapontik (*Rheum undulatum*) gelyk hy zig uitdrukt; 't welk deeze Soort is, begroeid waren en daar van den naam hadden. II. DEEL. II. Boek, pag. 531.

MID genoemd. Ook hadt de Russische Gezant, Heer PANIN, toen hy zig, in 't jaar 1751, te Upsal bevondt, verhaald, dat het by de Russen zeer gemeen was, de Bladen van deeze in Vleeschnat te kooken, en die op allerley manieren als Moeskruid te nuttigen: gelyk men dezelven ook, kaauwende, een weinig Zuurachtig bevondt te zyn. IV. AFDEEL. X. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

(3) Rhabarber *met gepalmde gespitste Bladen.* III. *Rheum palmatum.* Gepalmde. PL. L. *Fig.* 2.

Deeze Soort, die door haare Bladen zeer van de anderen verschilt, heeft men nu eenigen tyd voor de echte Chineesche Rhabarber-Plant, by den Muur, die Tartarie van China scheidt, groeijende, gehouden. Na dat dezelve door den Heer D. DE GORTER, uit Rusland terugkomende, was in zyn Tuin geteeld en bekend gemaakt, werdt het Zaad, in 't jaar 1763, ook medegedeeld aan den Heer HOPE, Hoogleeraar in de Genees- en Kruidkunde op de Universiteit van Edenburg en Schotland, by wien in 't jaar 1765 een Plant Steng schoot en bloeide, waar van hy een fraaije Afbeelding aan 't licht gegeven heeft (*). In veertien Dagen

(3) *Rheum* Fol. palmatis acuminatis. LINN. *Ups. Fasc.* I. p. 7. T. 4. *Phil. Transact.* 1765. p. 292. T. 12, 13. Rhabarbe. BRUN. *Orient.* 192. T. 73.

(*) Zie *Phil. Transact.* als boven. Ik heb dezelve hier, tot de helft verkleind, overgenomen, met de figuur van 't Blad by A en een Bloemtakje in de Natuurlyke grootte by B, daar nevens.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

gen groeide de Steng van vier tot agt Voeten hoogte, en was zeer ſchoon, met veele pragtige Pluimen van Vleeſchkleurige Bloemen Kranswyze geplaatst en ſierlyke Bladen aan den Voet. Deeze Bladen waren twee Voeten lang en hadden Steelen van de helft dier langte, meest groen, maar in ſommige Planten met kleine paarſche Vlakjes, in anderen byna geheel paarſch. De Steelen liepen aan 't begin des Blads in drie of vyf Ribben, van onderen, uit, die het Blad ſtevigden, van eene Hartvormige figuur, diep ingeſneeden, met ſpitsachtige Slippen, van boven groen, van onderen witachtig, aan beide zyden eenigermaate ru[illegible]eng, die onder twee Duimen dik [illegible]as, hadt toen veertien Leden en aan ieder een omgeboogen Blaadje, allengs verkleinende naar den top, en de gezegde Kransjes van Bloempluimen uitgeevende. De Bloem en Vrugtmaaking kwam met de overigen van dit Geſlagt overeen.

Ten opzigt der hoedanigheden meldt die Hoogleeraar, dat de Bloemen een ſamentrekkende Smaak hadden, zo wel als de Bladen, doch deeze waren bitterachtig, de Bloemen zuurachtig, gelyk de Bladſteelen en Ribben, in welke laatſten eene walgelyke bitterheid heerſchte. Wat den Wortel aangaat, dezelve gaf verſcheide Armen of Takken uit een dikken Knobbel of Hoofd, 't welk, doorgeſneeden zynde, een Slymig zoet Sap hadt, doch denzelven kaauwende bevondt men daar in niet alleen de Reuk en Kleur

Kleur, maar ook den Smaak van de Winkel-Soort. Ook hadt zyn Ed. het Poeijer van deezen Wortel, in purgeerende kragt, waargenomen even zo kragtig en gemakkelyk te werken, als de echte Rhabarber.

IV. Afdeel. X. Hoofdstuk. *Trigynia.*

De Heer DE GORTER, voorgemeld, een levendigen Wortel van deeze Rhabarber-Plant aan den Heer LINNÆUS gezonden hebbende, gaf deeze 'er, onder de zeldzaame Planten van den Upsalschen Tuin, in 't jaar 1767 de Afbeelding ook van uit; waar in de figuur der Bladen zig duidelyk vertoont, zo wel als de Stoppeltjes, die de Steng, in het mikje van ieder [illegible] Scheedachtig omvatten. De Bladen zyn hier, gelykerwys in die van HOPE, Vinswyze verdeeld en zweemen eenigermaate naar die van den Acanthus of Beerenklaauw. Op 't end der beschryvinge spreekt de Ridder dus.

„ De eenigste Autheur, die de echte Rha-
„ barber op zyne natuurlyke Groeiplaats gezien
„ heeft, is LE BRUN, doch men moet zig
„ beklaagen dat hy, schoon zelf een Schilder
„ zynde, zulk een gebrekkelyke Afbeelding
„ daar van heeft gegeven. Deeze Soort van
„ *Rheum* komt overeen met de Winkel-Rha-
„ barber: want de Voorjaars-Spruit (*Gemma*
„ *Vernalis*) is geel, niet rood: de Bladen, ge-
„ droogd zynde, kunnen, in Reuk en Smaak,
„ niet van gerooste Rhabarber (*Rhabarbarum*
„ *tostum*) onderscheiden worden: bovendien
„ gelyken de verdeelde Bladen meer naar de

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

„ ruuwe Figuur van DE BRUIN, dan de te voo-
„ ren bekende Soorten. De roode Voorjaars-
„ Spruit toont genoegzaam, dat noch het Rheum
„ *met gegolfde Bladen*, gelyk GERBER en an-
„ deren gewild hebben; noch dat *met dikke*
„ *Bladen*, gelyk MILLERUS beweert; de
„ waare Planten van de Winkel-Rhabarber zyn:
„ aangezien de roode Kleur een zuuren Smaak,
„ met den bitteren ſtrydig, en de geele een
„ bitteren aanduidt."

Vervolgens ſchynt de Ridder, na deeze plegtige Uitſpraak, vast te ſtellen, dat de gezegde Voorjaars-Spruit, een ronde Koolachtige Knop, met welke dit ſlag van Planten t'allereerst uit den Grond voortkomt, de eigenlyke Rhabarber zy (*). Volgens de beſchryvingen, nogthans, welken men van Reizigers in de gezegde Landſtreeken heeft, zyn het weezentlyk de Wortelen, tegens den Winter of in 't Voorjaar uitgegraven wordende, welke van de Tartaaren, na dat zy geſchild zyn aan ſtukken geſneeden en met een Gat doorboord, vervolgens aan een Touw gereegen, te droogen opgehangen, en verder of in Wollen Zakken, of aan den Hals der Kemelen of Paarden hangende, vervoerd worden. In het voorzigtig droogen, naamelyk, beſtaat de deugd der Wortelen. Voorts vertoont de Winkel-Rhabarber niets min-

(*) Rheum Officinale Germinum. *Syſt. Nat. Veg.* XIII. p. 319.

minder dan een uit Steelen en Bladen samengepakte Knopof Spruit. IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. IV. *Rheum compactum.* Dikbladige.

(4) Rhabarber *met eenigermaate gekwabde zeer stompe, zeer gladde, glanzige Bladen, met kleine Tandjes.*

Deeze, ook in Tartarie en China groeijende, heeft de Bladen Lederachtiger of dikker en digter dan de anderen, met rondachtige minder blykbaare Kwabben; gekarteld aan den Kraakbeenigen Rand met spitse Tandjes; wederzyds zeer glad, met steviger Ribben, en de Takjes van de Bloempluim knikkende, zegt LINNÆUS.

Het is die Soort, door den schranderen MILLER afgebeeld, welke volgens deezen de gewoone Winkel-Rhabarber zou uitleveren. De Hoogleeraar PALLAS scheen niet vreemd van dit Denkbeeld, toen zyn Ed. onlangs, zig in Russisch Tartarie, en wel in de Handelplaats *Kiachta*, bevindende, aldaar de Gepalmde Rhabarber niet bekend vondt; wordende hem verzekerd, dat de echte Rhabarber-Plant maar kleine Insnydingen hadt. De Gepalmde, ondertusschen, is uit Zaad geteeld, dat men van de Tartaaren daar voor bekomen heeft, en werdt by Moskou, op een groot Veld, aangekweekt, ten

(4) *Rheum* Fol. sublobatis, obtusissimis, glaberrimis, lucidis, denticulatis. Rheum Fol. Cordatis glabris, marginibus sinuatis, Spicis divisis nutantibus. MILL. *Dict.* T. 218.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

ten einde daar van den Wortel, als de echte Rhabarber zynde, door den tyd te kunnen gebruiken. Zyn Ed. verbeeldt zig, derhalve, dat de Rhabarber, die men in de Winkelen heeft, wel van verscheiderley Planten van dit Geslagt mogt komen (*), die ten aanzien van den Grond, waar zy groeijen, zo 't my voorkomt, ook wel een weinig in Blader-Loof verschillen kunnen. Doch het is zeker, dat de beschreevene Soorten, zig hier in de Hortus Medicus bevindende, weezentlyk onderscheiden blyven. Dus is aldaar het *Rheum undulatum* aan zyne gekrulde kleine, het *Compactum* aan zyne overmaatig groote effene Bladen, en het *Palmatum* aan zyne diepe Insnydingen kenbaar. Maar het is ook bekend; hoe ongemeen de Wortels naar den Grond, den tyd des Jaars, het Saizoen en naar dat het Kruid een Steng geschooten of niet geschooten heeft, verschillen. Dus verandert somtyds het zoete Sap derzelven in bitter; gelyk in de Raapen of Knollen en Radyzen: even als men die beide Smaaken in de Rhabarber-Wortel waarneemt (†).

In de Soorten van Winkel-Rhabarber, zelfs die uit eene zelfde Kas komt, is, voor 't overige, gelyk men weet, een aanmerkelyk verschil; zynde het ééne Stuk geeler, het ander als wit

(*) PALLAS *Reizen*. III. DEEL, bladz. 155, enz.

(†) Want, volgens den Hoogleeraar HOPE, was het Sap van den doorgesneeden Wortel eerst zoet, en vervolgens, onder 't kaauwen, als die van de echte Rhabarber, welke altoos iets bitterachtigs heeft. Zie bladz. 504.

wit en rood gemarmerd en andere byna geheel wit. Men kan de deugd byna aan den Reuk ontdekken. De Moskovifche geldt byna eens zo veel als de Oostindifche, die niettemin kragtiger dan dezelve fchynt te zyn, geevende meer Extrakt, meer Harst en na de verbranding meer Zout (*). Beiden komen zy van de Chineezen of Tartaaren, de eene over Rusland, de andere onmiddelyk uit China, met de Schepen der Oostindifche Kompagnie, ons toe. Ik zal van haare byzondere kragten in deeze en gene Kwaalen, (dewyl zy meest tot enkele Buikzuivering gebruikt wordt,) noch van haare Stopping na 't Purgeeren, welke alleen in 't Poeijer, niet in 't Afkookzel of Aftrekzel, Tinctuur of Syroop, plaats heeft, gewag maaken. Het laatfte is in de gerooste Rhabarber zeer aanmerkelyk. Best is 't, dat men ze met andere Middelen gemengd voorfchryve.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(5) Rhabarber *met korrelig ruuwe Bladen en effene Bladfteelen.*

V. *Rheum Ribes.* Wrattige.

Dit

(*) Zie KALENBERG, Proeven en Aanmerkingen over de Rhabarber, enz. *Hed. Vaderl. Letter-Oeff.* V. DEEL. N. 6. Mengelw. bladz. 223.

(5) *Rheum* Fol. granulatis, Petiolis æqualibus. GRON. *Orient.* 130. Lapathum Or. aspero & Verrucofo folio. DILL. *Elth.* 191. T. 158. f. 192. Lap. Or. tomentofum &c. BREYN *Eph. Nat. Cur.* Cent. 7. p. 7. Lap. Or. asperum &c. POCOCK *Orient.* 189. T. 84. Ribes Arabum. RAUW. *It.* 266, 282. Ribes Ar. foliis Petafitidis. C. B. *Pin.* 455. Ribes legitimum Arabum. CLUS. *Hift.* I. p. 120. *Exot.* IV. C. 21.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Dit Gewas, dat in de Oosterſche Landen groeit, is wegens de gelykheid hier t'huis gebragt; hoewel het met de Rhabarber geen meer overeenkomst heeft dan alle de Soorten van Patich, zo DILLENIUS oordeelt. Men noemt het, in 't algemeen, *Aalbes der Arabieren*, om dat dezelven uit de Stengen en Bladſteelen een zuurachtig Vogt perſen, waar van door hun eene verfrisſchende Geley gekookt wordt. Hier van is veel vertiering naar Konſtantinopolen uit Paleſtina en Syrie: want dit Kruid groeit overvloedig op de Bergen Libanon en Karmel; als ook in Perſie, alwaar men de jonge Spruiten met Peper en Zout eet; zo DE BRUIN verhaalt. Dit heeft veel overeenkomst met het gebruik der Golfbladige Rhabarber, die Berg-Zuuring genoemd wordt in Siberie, gelyk ik heb gemeld (*).

Men heeft dit Kruid meer dan agt Jaaren in de Elthamſe Tuin gehad, zynde derwaards van den

(*) Bladz. 503. In de Bladen van 't *Rheum undulatum*, waar van verſcheide Planten hier in de Hortus zyn, vind ik, by 't kaauwen, geen merkelyke Zuurheid, doch de Smaak komt my als die van Beete, Spinagie, Patich en dergelyke Moeskruiden, voor: ook zonder aanmerkelyke bitterheid. Zy vertoonen zig geheel glad en groen, zonder eenige Wolligheid. Die van 't *Rheum compactum* aldaar, ſomtyds wel drie Voeten lang groeijende, zo my de Heer STORM verzekert, en dus de grootſten onder de Rhabarber-Planten, zyn grysachtig met eenige witte Haairtjes, doch zonder Tandjes, en ik kan 'er ook geen Kraakbeenigen Rand aan beſpeuren. De onderkant van deeze Bladen, die zeer breed zyn, heeft een zigtbaar Netwerk van kleine Adertjes, dat men niet aan 't *Undulatum* vindt: doch zy ſchynen my niet dikker noch digter van zelfſtandigheid te zyn, dan de anderen.

den Berg Libanon bezorgd door Doktor SHERARD, zo DILLENIUS aantekent: zonder dat het Bloem of Vrugt voortbragt. Het gaf alle Voorjaaren uit den Wortel, die dik en lang is, byna als een Pinksternakel, een groote Knop of Kool van Bladen, die zig uitbreidende de grootte byna van Dokkebladen bereikten, zynde drie Voeten breed en twee Voeten lang. Zy hadden derhalve ook zeer dikke, korte Steelen en zwaare Ribben, tot vyf in getal, zig allengs verdeelende. De geheele Oppervlakte van het Blad, en inzonderheid de Ribben, waren bezet met Wrattige Korreltjes als Kandy-Suiker; doch meest aan de boven zyde. Van POTOCK wordt 'er een groote paarsche Vrugt aan toegeschreeven; doch dit zou misschien de gedagte Knop of Kool, die 's Voorjaars uit den Grond spruit, kunnen betekenen.

Trigynia.

Het Takje, van CLUSIUS voor de echte Ribes der Arabieren afgebeeld, en de rondbladigheid, welke aan dit Kruid door de Autheuren toegeschreeven wordt, doen my hier denken om de Schottelstruik van RUMPHIUS, die ook byna nooit Bloem of Vrugt draagt, en wiens Bladen van dergelyke figuur en grootte zyn. Ik heb daar van hier voor in 't Geslagt der *Crassula* gesproken.

't Geslagt van *Butomus*, behoorende tot de Water-Lisch, zal ik, wegens de gelykheid van Gestalte, tot de beschryving der Lelieachtige of Bolplanten bespaaren.

XI. HOOFD-

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

XI. HOOFDSTUK.

Beschryving der TIENMANNIGE KRUIDEN, *dat is die tien Meeldraadjes hebben, tot welken, behalve het van ouds bekende* Esschenkruid, Voetangel, Wintergroen, Steenbreek, Zeepkruid, *de* Anjelieren, Duizendschoonen; *verscheide Soorten van* Lychnis, Klaver-Zuuring, Huislook, *het* Sternmuur, Zandmuur, Spurrie, *ook het nieuwlings ontdekte Kruid, dat men* Vliegenknip *noemt, en veele anderen, betrokken zyn.*

Zeer veele Soorten van deeze Klasse zyn door my reeds onder de Boomen en Heesters beschreeven: zo dat alleen de volgende overblyven, naamelyk

CODON.

Van dit nieuwe Geslagt zyn de Kenmerken door den Leidsen Hoogleeraar, den Heer D. VAN ROYEN, zodanig aan den Ridder opgegeven, dat hetzelve den Kelk en Bloem, beiden, eenbladig, in tienen gedeeld; een Honigbakje van tien Schubbetjes: het Vrugtbeginzel Kegelachtig en het Zaadhuisje tweehokkig, veelzaadig heeft.

De

De eenigste Soort daar van, ROYENI door LINNÆUS gebynaamd (1), wier Groeiplaats onbekend was, heeft een stevige, kruidige, ronde Steng, van een Elle hoog, met opgaande Takken: de Bladen overhoeks, gesteeld, Hartvormig Eyrond, iets uitgegulpt, onverdeeld, gespitst, Lederachtig, glad, van boven ongeaderd. De Bloemen gesteeld, boven de Oxelen voortkomende, gelyken naar die van de Belladonna, zynde witachtig en van buiten met tien paarschachtige Streepen getekend. Ook is het geheele Kruid gestreept.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. I. *Codon Royeni.* Vreemd.

DICTAMNUS. Esschenkruid.

De Kelk en Bloem zyn beiden vyfbladig: de Meeldraadjes met Klierachtige Stippen besprengd: het Zaadhuisje bestaat uit vyf samengegroeide Hokjes, in dit Geslagt.

De naam van een, in de Geneeskunde der Ouden zeer bekend Winkelkruid, gemeenlyk *Diptam* genaamd, thans tot het Geslagt van *Origanum* betrokken, is hier gegeven aan de *Fraxinella*, een Plant, die beter deezen naam behouden hadt (1). Evenwel is deszelfs Wortel,

I. *Dictamnus albus.* Europisch.

(1) Codon. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1285. p. 292. *Veg.* XIII. p. 330.

(1) Dictamnus. *H. Cliff.* 161. *H. Ups.* 102. R. *Lugdb.* 463. GOUAN *Monsp.* 205. GER. *Prov.* 382. GARID. 191. T. 38. Dictamnus albus vulgo Fraxinella. C. B. *Pin.* 222. *Mat. Med.* 208. Fraxinella. HALL. *Helv.* 311. RENEALM. *Sp.* 122. T. 121. DOD. *Pempt.* 348. LOB. *Ic.* 537.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

tel, onder den naam van *Dictamni albi Radix*, in de Apotheeken bekend, en wordt dikwils voor den echten Dictamnus der Ouden gebruikt, zynde van een verwarmende, Hartsterkende en Tegengiftige hoedanigheid: zo dat hy ook komt in de Theriaak en andere Winkelbereidingen.

Het Kruid, dat in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, in Switzerland, Oostenryk en Italie, in Bergachtige Bosschen groeit, bereikt, met zyne Takkige Stengen, somtyds de hoogte van vier of vyf Voeten, zegt HALLER, en ik heb hetzelve, hier in de Tuinen, byna zo hoog gezien: des ik my verwonder, hoe de hoogte door GOUAN maar tot een Voet en door DODONÆUS tot anderhalven Voet of hooger gesteld worde (*). Van onderen heeft het Bladen, die gevind zyn en gekarteld, veel naar de Bladen van den Esscheboom gelykende doch kleiner. Boven schiet het aanzienlyke Bloempluimen van een paarschachtige Kleur, die den Hof zeer versieren. De Bloemen zyn taamelyk groot en vyfbladig, doch onregelmaatig, hebbende tien zeer lange, ver uitsteekende Meeldraadjes; gelyk men dit in de fraaije Afbeelding van dezelven, by TOURNEFORT, duide-

(*) Te weeten in zyn Neerduitsche Kruidboek, bl. 563. in 't Latynsche vindt men, dat het Stengen van een Elle of hooger heeft; 't welk beter strookt. By GOUAN moet *altitudo pedalis* zekerlyk ook een misslag zyn.

delyk kan zien, zo wel als de Vrugt, die uit vyf Haauwtjes bestaat, welke ieder een krom Zaadhuisje bevatten, dat Veerkragtig open springt en zyne ronde, zwart glanzige Zaadjes uitwerpt. De Voetjes der Bloemen en Vrugten zyn ruig en kleverig, de onderften tweedeelig en tweebloemig. Zy hebben een fterken Reuk, die van eenigen Bokkig, van anderen Citroenachtig geoordeeld wordt, en fommigen willen, dat 'er iets nadeeligs in fchuile. Men vindt dit Gewas ook met Sneeuwwitte Bloemen. De gedroogde Wortels zyn wit, en hier van heeft het Kruid den bynaam.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

ZYGOPHYLLUM. Dubbelblad.

In dit Geflagt is de Kelk en Bloem ook vyfbladig, doch het heeft een tienbladig Honigbakje, waar door het Vrugtbeginzel gedekt wordt. Het Zaadhuisje heeft vyf Holligheden.

Het bevat negen uitheemfche Soorten, waar van reeds een onder de Boomen, en drie onder de Heefters befchreeven zyn, zo dat 'er nog vyf overblyven, als

(1) Dubbelblad *met gepaarde, gefteelde Bladen, de Blaadjes ftomp Eyrond, de Steng Eyrond.*

I. *Zygophyllum Fabago.* Haauw-Kappers.

We-

(3) *Zygophyllum* Fol. conjugatis petiolatis, &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 524. p. 295. *Veg.* XIII. Gen. 530. p. 333. Zygoph. Caps. Prism. pentædris. *H. Ups.* 103. *Sp. Pl.* 1. p. 385. GRON. *Orient.* 132. Zygoph. Fol. petiolatis. *H. Cliff.* 160.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Wegens de tweebladigheid van dit Kruid heeft het Geslagt den naam. Het groeit natuurlyk in Syrie en de Noordelyke deelen van Afrika, zo LINNÆUS aanmerkt. Sommigen hebben het tot de Kappers betrokken; anderen *Fabago* genoemd, wegens de Haauwtjes, die het draagt; eenigen *Capparis - Fabago*, dat is Haauw-Kappers. 't Is het *Ardifrigi* van AVICENNA, het *Andirian* van RHASES, en wordt van de Ingezetenen der Oosterfche Landen *Morgsani* geheten, zo RAUWOLF getuigt.

Uit een redelyk dikken Wortel, die overblyft, komen jaarlyks groene Takken voort, welke op knobbelige Voetjes gepaarde dikke ovaale Blaadjes uitgeeven. De Bloemknoppen gelyken naar die der Kappers, doch opengaande hebben zy maar korte Meeldraadjes, omringende den Styl, die een langwerpige Vrugt wordt, bestaande uit vyf Zaadhuisjes. De Smaak van 't Kruid wordt geoordeeld naar dien der Kapperen te gelyken, zynde bitterachtig en een weinig heet. In Syrie zou men het tegen de Wormen ingeeven.

II. *Zygophyllum coccineum.* Roodbloemig.

(2) Dubbelblad *met gepaarde gesteelde Bladen, die rolrond Vleezig en effen zyn.*

Dee-

160. R. *Lugdb.* 460. GOUAN *Monsp.* 206. Fabago Belg. seu Peplus Parisiensium. TOURNF. 259. Capparis Portulacæ folio. C. B. *Pin.* 480. Capparis Fabago. DOD. *Pempt.* 741. LOB. *Ic.* II. p. 58.

(2) *Zygophyllum* Fol. conjug. petiolatis &c. Zygoph. Caps.

Cy-

Deeze, door SHAW in Barbarie gevonden, onderscheidt zig van de voorgaande niet alleen door de Rolronde figuur der Bladen en Haauwtjes, maar ook door de hoogroode kleur der Bloemen. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(3) Dubbelblad *met gepaarde gesteelde Bladen, die geknodst, Vleezig en grys, als met een Spinneweb overtoogen zyn.* III. *Zygophyllum album.* Witbladig.

Deeze, door den jongen Heer LINNÆUS in Plaat gebragt, is een Sappig Heestertje, dat volgens Doktor ROQUE in Egypte groeit, hebbende een Vleezige Vrugt, die kort en stomp is, met tien flaauwe hoeken; doch men hadt 'er, te Upsal, maar het Vrugtbeginzel van gezien. De Heer FORSKAOHL heeft, zo 't my toeschynt, dit zelfde Heestertje by de Zoutpannen van Alexandria in Egypte gevonden (*). en stelt het voor, met den bynaam van *Kinderend*, om dat de Bladen uit malkander voortkomen. De Vrugt, zegt hy, is een rondachtig vyfhoekige en vyfhokkige, van buiten Sappige Bezie. In de Woestynen, tusschen Kairo en Suez, vondt hy een andere met Rolronde Bezieachtige Vrugten, en eene derde, die hy *Per-*

Cylindricis. *Sp. Plant.* I. p. 386. Fabago Arabica teretifolia. SHAW. *Afr.* 231. f. 231.

(3) *Zygophyllum* Fol. conj. petiol. &c. LINN. *Dec.* I. T. 8.

(*) Zygophyllum proliferum &c. *Flora Ægypt. Arabica*, descr. Plant. p. 87.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Porſeleinachtig Dubbelblad noemt, zynde zeer gemeen in de allerdorſte Wildernisſen van Arabie (*).

IV. *Zygophyllum Æſtuans.* Surinaamſch.

(4) Dubbelblad *met gepaarde, ongeſteelde, ſtomp ovaale Bladen.*

Door den Heer ROLANDER is deeze te Suriname gevonden, en men heeftze te Upſal aangekweekt; doch zy is aldaar, zonder Bloem of Zaad te geeven, verlooren gegaan. De Stengen zyn Kruidig effen, verſpreid, rondachtig, een Voet lang: de Bladen gepaard en ongeſteeld, met vyf omgeboogen Stoppeltjes.

IX. *Simplex.* Enkelbladig.

(9) Dubbelblad *met enkelde ongeſteelde Rolronde Bladen.*

De gedagte Heer FORSKAOHL hadt, uit Arabie, Zaaden gezonden aan den Ridder, die te Upſal een teder Sappig zeer klein Plantje voortbragten van deezen aart, doch 't welk 'er niet gebloeid heeft. Misſchien zal het de laatstgemelde Soort, van hem aldaar gevonden, die ook de Bloemen geel en de Blaadjes Rolrondachtig hadt, geweest zyn. De Arabieren achtten dezelve dienſtig om Vlakken der Oogen weg te

(*) Zygoph. Deſertorum & Portulacoides. *Ibid.*

(4) *Zygophyllum* Fol. conjugatis ſesſilibus, Foliolis obovatis retuſis.

(9) *Zygophyllum* Fol. ſimplicibus ſesſilibus Cylindricis. *Mant.* 68.

te neemen, wanneer de verſche Blaadjes, in Water gekneusd, daar werden opgelegd.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK.

FAGONIA.

Mono-gynia.

De vermaarde TOURNEFORT heeft dit Geflagt van Planten, ter eere van den Koninglyke Franſchen Lyf-Arts, FAGON, benoemd. Het heeft de Kelk en Bloem, gelyk de voorgaanden, vyfbladig, de Bloemblaadjes Hartvormig; het Zaadhuisje vyfhokkig, tienkleppig, met één Zaadje in ieder Hokje. Voeg hier by de Driebladigheid der Soorten, waar van het getal drie is in dit Geſlagt, naamelyk

(1) Fagonia *die gedoornd is, met Lancetvormige, vlakke, effene Blaadjes.*

I. *Fagonia Cretica.* Kandiaſche.

De Afbeelding van deeze vindt men by C. BAUHINUS, die dezelve *Gedoornde Kretiſche Klaver* of Drieblad noemt. Het heeft, zegt hy, een langwerpigen gehaairden Wortel, die verſcheide Stengetjes, van omtrent een half Voet hoog, uitgeeft, naar den Grond hurkende, zeer Takkig, hoekig, met drie ſmalle Blaadjes op een Steeltje, welke een Doornachtig puntje hebben. Aan de Mikjes der Takken komen, boven-

(1) *Fagonia* Spinoſa, Foliolis Lanceolatis &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 526. p. 295. *Veg.* XIII. Gen. 531. p. 334. *H. Ups.* 103. *H. Cliff.* 160. R. *Lugdb.* 461. GOUAN *Monsp.* 206. TOURNF. *Inſt.* 265. T. 141. Trifolium Spinoſum Creticum. C. B. *Pin.* 330. *Prodr.* 142. CLUS. *Hiſt.* II. p. 242.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

men, bovendien, vier Doorntjes voor. De Bloemen gelyken naar die der Veld-Klokjes of Cistus, en zyn paarschachtig blaauw, zittende op een Knopje, dat een Vrugt wordt van gezegde hoedanigheid.

II. *Fagonia Hispanica.* Spaansche.

(2) Fagonia *die ongedoornd is.*

Deeze schynt, alleenlyk door gedagten Kruidkenner, in Spanje waargenomen te zyn.

III. *Arabica.* Arabische.

(3) Fagonia *die gedoornd is, met Liniaale verhevenronde Blaadjes.*

Behalve de eerste vondt de Heer SHAW in Arabie deeze Soort, waar van hy zegt, dat de Bladen weinig breedte hebben, volsappig zyn en gesleufd als Rosmaryn-Bladen. Uit zyne Afbeelding blykt, dat de Doorens langer zyn dan de Blaadjes, even als dit plaats hadt in de Plant, welke van FORSKAOHL voorgesteld is onder den zelfden naam. De Arabieren noemdenze *Schoki.* De Bloemblaadjes waren Violet, langwerpig uitgerand. Een andere, in de Woestyne by Kairo in Egypte hem voorgekomen, hadt de Bladen ruuw, met vier gekransste, ronde, spitse Stoppeltjes.

TRI-

(2) *Fagonia* inermis. Fagonia Hispanica non spinosa. TOURNF. *Inst.* 265.

(3) *Fagonia* Spinosa Foliolis linearibus convexis. Fagonia Arabica longissimis Aculeis donata. SHAW. *Afr.* 229.

TRIBULUS. Voetangel. IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Mono-gynia.*

De Kelk is vyfdeelig; de Bloem heeft vyf uitgebreide Blaadjes, en geen Styl, maar een Vrugtbeginzel, dat eene Vrugt wordt, die uit vyf bultige, gedoornde, veelzaadige Huisjes bestaat. Voorts zyn de Bladen in dit Geslagt veelpaarig gevind, even als in de Cicers, Vitsen en ander Haauwplanten.

Het bevat vier Soorten, meest uitheemsche, als volgt.

(1) Voetangel *met byna vierpaarige Bladen; de buitensten grootst; de Vrugt tienzaadig ongedoornd.* I. *Tribulus maximus.* Zeer groot.

Het Groote Voetangel-Kruid, in de West-indiën groeijende, valt, volgens SLOANE, maar anderhalf Voet hoog: des de bynaam zien zal op de Bloem, welke het zeer groot en welriekende heeft. Die Autheur getuigt, dat 'er een Vrugt op volgt, welke een lange Snuit heeft, byna als die van 't Geranium, doch voorzien is met sterke, niet zeer spitse Doorens. Het moet derhalve een ander Gewas zyn, 't welk LOEF-LING

(1) *Tribulus* Fol. subquadrijugis, exterioribus majoribus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 527. p. 269. *Veg.* XIII. Gen. 532. p. 334. LOEFL. *Itin.* 208. *H. Cliff.* 160. Trib. Fol. senis pinnatis. BROWN. *Jam.* 220. T. 132. f. 3. Trib. terr. major &c. SLOAN. *Jam.* 90. *Hist.* I. p. 209. T. 132. f. 1. Tribulus terrestr. Fr. turbinato, Fol. lanuginosis. PLUM. *Sp.* 7. *Ic.* 254. f. 1.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Eenwy-vige.*

LING in Cumana op den Noordoosthoek van Zuid-Amerika vondt, van hem allergrootste Voetangel genaamd, dat hy oordeelde, wegens de ongedoornde Vrugt, als een middelslag te zyn tusschen dit en 't voorige Geslagt. In die van PLUMIER was de Vrugt zo sterk niet gedoornd als in andere Soorten.

II. *Tribulus Lanuginosus.* Oostindisch.

(2) Voetangel *met byna vyfpaarige, vry gelyke Blaadjes en tweehoornige Zaaden.*

Deeze Ceylonsche, door den Hoogleeraar J. BURMANNUS afgebeeld en beschreeven, heeft Bladen byna als die der Vitsen, ruig zo wel als de Steng: de Bloem is byna eens zo breed als in het gemeene Voetangel-Kruid en brengt een stekelige Vrugt voort, op een lang Steeltje.

III. *Terrestris.* Gemeen.

(3) Voetangel *met byna zespaarige vry gelyke Blaadjes en vierhoornige Zaaden.*

De Zaaden zyn, in deeze, zo min als de voorgaande gedoornd, maar de Vrugten of Zaadhuisjes; des de bepaaling niet strookt. Zy maakt een

(2) *Tribulus* Fol. subquinquejugis &c. Trib. Foliolis quinque parium. *Flor. Zeyl.* 168. Trib. terrestris Zeylanicus &c. BURM. *Zeyl.* 226. T. 106. f. 1.

(3) *Tribulus* Foliolis sexjugatis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 460. GOUAN *Monsp.* 207. BROWN. *Jam.* 220. Tribulus terrestris Ciceris folio, Fructu aculeato. C. B. *Pin.* 250. TOURNF. *Inst.* 266. Trib. terrestris. LOB. *Ic.* II. 84. DOD. *Pempt.* 557. Trib. terr. minor incanus Hispanicus. BARR. *Rar.* 54. T. 558.

een Onkruid uit, dat in de Zuidelyke deelen van Europa zeer gemeen is, zo aan de Wegen en Voetpaden als in 't Koorn, 't welk 'er aanmerkelyk door benadeeld wordt. Het is *Voetangel* of *Minkyzer* genoemd, wegens de figuur der Zaadhuisjes, en Aard-Voetangel, om het van 't Water-Voetangel-Kruid, dat men Waternooten noemt, te onderscheiden *. Die benaaming is niet oneigen: want Vee of Menschen, welke met bloote Voeten gaan op Velden, daar dit Kruid veel groeit, steeken de Zaadhuisjes in de Voeten en blyven daar in hangen; zo dat men niet gaan kan. Hier om noemen sommige Duitschers het *Burzel-Dorn*, dat is Tuimel-Doorn.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

* Zie bladz. 353, in 't voorig. STUK.

Het heeft leggende Stengetjes, die ruig en roodachtig zyn; de Vinblaadjes op de kant gehaaird, van onderen ruig en scheef Lancetvormig; de Bloemsteeltjes eens zo lang als de Bladen. Het draagt beurtlings drie paarige en zespaarige Blaadjes. Van de vyf Zaadhuisjes heeft ieder zyne byzondere Doorntjes en bevat eenige Druifkorrelige Zaadjes.

(4) Voetangel *met agtpaarige byna gelyke Blaadjes.*

IV. *Tribulus Cistoides.* Westindisch.

Deeze Kurassausche, door HERMANNUS uit den Leidsen Tuin afgebeeld, heeft een byzonder groote Bloem, naar die van den Cistus

(4) *Tribulus* Foliolis octojugis subæqualibus. Trib. fol. octo parium pinnatis. R. *Lugdb.* 460. Trib. terr. major Curassav. HERM. *Par.* 236. T. 236. Trib. terr. Amer. Argemones flore flavo. PLUK. *Alm.* 374. T. 67. f. 4.

IV. AFDEEL XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

tus gelykende, geel van Kleur. De Vrugt is volgens BREYN sterk gedoornd en bestaat als uit vyf Driehoeken; doch de *Tribulus Cistoides* van TOURNEFORT, hadt tien rondachtige Vrugten zonder zyd-Doorntjes (*). Dit komt vry naa overeen met de bepaaling van de eerste Soort.

De Heer FORSKAOHL vondt by Kairo in Egypte een Kruid, dat hy *Vyfmannig Voetangel* noemt, *Gotba* geheten by de Arabieren. Zo 'er in eenige Bloem meer dan vyf Meeldraadjes waren, ontbrak 'er een of twee Bloemblaadjes. Het Zaad was tweehoornig. Het hadt een leggende Steng en werdt van het Vee tot Voeder niet versmaad.

THRYALLIS.

Dit Geslagt heeft de Kelk vyfdeelig en vyf Bloemblaadjes: de Vrugt bestaat uit drie Zaadhuisjes.

I. *Thryallis Brasiliensis.* Brasiliaansche.

De eenigste Soort (1), *Heesterachtig Kruid van* PISO by MARKGRAAF genaamd, in Brasil groeijende, is een Heestertje met ronde gewrichte Takken; de Bladen gepaard, gesteeld, Eyrond, effenrandig, met Borstelige Stoppeltjes. Aan 't end, uit de mik der Takken, komt een enkelde Tros, van een Voet langte, voort, met zeer

(*) *Gen. Plant.* Ed. VI. Germ. p. 375.

(1) Thryallis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 528. p. 296. *Veg.* XIII. Gen. 533. p. 334. Fruticescens Herba Pisonis. MARCGR. *Bras.* 79. f. 3.

zeer korte Borstelige Blikjes en Draadachtige Steeltjes, langer dan de Bloem, die klein is en geel.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

MONOTROPA. Bladloos.

Hier is geen Kelk, ten ware men de vyf buitenste Bloemblaadjes voor een gekleurden Kelk wil houden. Anders is de Bloem tienbladig en daar van maaken de vyf buitensten een soort van Honigbakje uit. Het Zaadhuisje is vyfkleppig en bevat veele Zaaden.

Twee Soorten komen in dit Geslagt voor, als volgt.

(1) Bladloos *met de zydelingse Bloemen agt, de endelingse tienmannig.*

I. *Monotropa Hypopithys.* Europische.

Deeze gelykt zodanig naar de *Orobanche*, dat TOURNEFORT het Plantje *Orobanchoides* heeft getyteld. Het komt in Europa, zelfs in Languedok en in Sweeden, als ook in Kanada, hier en daar op de Wortels der Boomen in de Bosschen voor; want het behoort tot de Bygewas-

(1) *Monotropa* Flor. lateralibus octandris, terminali decandro. *Syst. Nat.* XII. Gen. 530. p. 296. *Veg.* XIII. Gen. 536. p. 335. *Fl. Suec.* 329, 351. Orobanche, quæ Hypopithys dici potest. C. B. *Pin.* 88. *Prodr.* 31. Orob. Hypopithys lutea. MENTZ. *Pug.* Tab. 3. Orob. Fl. brev. dupl. MORIS. *Hist.* III. p. 504. S. 12. T. 16. f. 20. Orob. Verbasculi odore. PLOT. *Oxf.* 146. T. 9. f. 6. PLUK. *Alm.* 273. T. 209. f. 5. Orobanchoides. TOURNF. *Mem.* 1706. p. 104. Oct. Hypopitis. HALL. *Helv.* 411.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

wasſen, die hun Voedzel zuigen uit een andere Plant. De Heer HALLER vondt het in Switzerland, zo wel in de Beuken- als in de Pynboom-Bosſchen: MENTZEL in Pruisſen en 't Brandenburgſche, onder de hoogſte Harstboomen. Aldaar komt eerst, zegt hy, een rond geel Knobbeltje, als of 't een Paddeſtoeltje ware, in de Voorzomer te voorſchyn, en ſchiet vervolgens meer dan een Span hoog boven den Grond; terwyl het dikwils meer dan een Elle diep op den Wortel van een Boom zit. De Steng is onder den Grond met op elkander leggende Schubben gedekt, die zy ook daar boven heeft, maar yler en dunner, zonder Bladen. De top kromt zig in de jongheid om, doch regt zig naderhand op, en heeft Bloempjes, met den aangenaamen Reuk van de Primula Veris; doch die ſchielyk tot Stank overgaat en de Plant, verdorrende, wordt zwart. DILLENIUS heeftze *Hypopithys* genoemd, als onder de Pynboomen of Dennen groeijende, en 'er dus een nieuw Geſlagt van gemaakt, daar hy zes Bloemblaadjes aan geeft: HALLER vier, houdende dan de buitenſten voor den Kelk. TOURNEFORT, op de meeſte Bloemen ziende, maakte ze agtbladig. Doktor MAPPUS was het, in de Bosſchen van den Elſaz, onder dorre Bladen en Steenbrokken, voorgekomen met vierkantige en vierhokkige Zaadhuisjes, gelyk TOURNEFORT heeft; doch in 't bovenſte komen zy wel vyfhok-

hokkig voor, zegt HALLER. Het Zaad is zo klein als Stof. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(2) Bladloos *met de Steng eenbloemig*, *de Bloem tienmannig*. II. *Monotropa uniflora.* Eenbloemig.

De Bloem, die eenzaam aan den top der Steng groeit, is knikkende en altoos vyfbladig in deeze Soort, en heeft tien Meeldraadjes. Men vindt het Gewas wel afgebeeld door CATESBY, die zegt, dat het agt of tien Duimen hoog groeit, zynde Vleefchkleurig, en de Steelen bezet heeft met kleine fpitfe Blaadjes: doch het zyn maar Schubbetjes, volgens CLAYTON. Zyne Afbeelding vertoont het met een gevlogten Wortel of Stoel, die naar een Vogelnest gelykt. De Engelfchen, in Virginie, noemen het *Broomraape*.

DIONÆA. Vliegenknip.

De Kelk en Bloem zyn beiden vyfbladig in dit Geflagt, 't welk het Zaadhuisje eenhokkig, bultig en veelzaadig heeft.

Voor weinige Jaaren is de thans daar van bekende Soort (1) eerst in Europa gebragt, en berugt I. *Dionæa Muscipula.* Amerikaanfch.

(2) *Monotropa* Caule unifloro Flore decandro. Mon. Flore nutante. GRON. *Virg.* 41. Mon. monanthos Virginiana &c. MORIS. *Hift.* III. p. 502. S. 12. T. 16. f. 5. male. Orobanche Virgin. Flore pentapetalo cernuo. PLUK. *Alm.* 273. T. 209. f. 7. CATESB. *Carol.* I. p. 36. T. 36. bene. SELIGM. *Vog.* II. D. p. 58 T. 72.

(1) Dionæa. *Syft. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1307. p. 335.

EL-

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

berugt geworden door een Brief van den Heer ELLIS aan LINNÆUS, te Londen, den 23 September 1769 gedagtekend; waar in die schrandere Natuur-onderzoeker meldt, hoe hem in 't jaar 1765, door den Heer COLLINSON, een droog Exemplaar gezonden werdt van dit Plantje, 't gene in 't uiterlyk aanzien veel naar dat Kruid, 't welk men Zonnedaauw noemt, scheen te gelyken, doch bevonden werdt de Kenmerken te hebben van een nieuw Geslagt, zynde door zyn Ed., derhalve, *Dionæa* gedoopt. Het was door den Heer BARTRAM, Koninglyken Botanist in Philadelphia, overgezonden. Vervolgens kreeg men van den Heer YOUNG, van daar, verscheide levendige Planten, in Engeland, en wierd tevens van deszelfs Eigenschappen onderrigt.

Het groeit op Moerassige Heijen, tusschen Noord- en Zuid-Karolina, op omtrent 35 Graaden Pools Hoogte, en bemint vogtige lommerryke plaatsen, bloeijende aldaar in July en Augustus. Hier zyn de Winters kort en de Zomers zeer heet, gelyk in Portugal en Spanje. Uit een Schubbigen Wortel geeft het veele Bladen, waar van de grootsten, hem voorgekomen, de langte van drie en de breedte van anderhalve Duim hadden. Zy bestonden uit twee deelen, waar van het onderste Hartvormig is, met de Punt

ELLIS. *Epist.* cum Icone colorato. Angl. item Germ. Lat. & Belgice. Quarto.

Punt naar den Wortel gekeerd en dit diende als tot een Steel voor het eigentlyke Blad, dat op 't breede end zittende als een tweede Lid uitmaakt, zynde de gemelde Vliegenknip. IV. Afdeel. XI. Hoofdstuk.

Dit Blad, naamelyk, beſtaat uit twee Kwabben of Lippen, van half Eyronde figuur, op de kant ieder een ry van ſtyve Borſtels hebbende, en van binnen met kleine roode Kliertjes bedekt, die zig, door 't Mikroskoop, byna als Aardbeſiën vertoonen. Doch die aanmerkelyke roodheid hebben alleen zodanige Bladen van de Plant, welke voor de Zonneſchyn bloot ſtaan. Voorts bevinden zig, in 't midden van ieder Kwab., tusſchen de Klieren, drie kleine regtopſtaande Doorntjes. Deeze Kwabben gaan niet open, wanneer zy iets gevat hebben, dat 'er tusſchen ſteekt; maar wel als men het 'er gemakkelyk kan uithaalen: wil men zulks met geweld doen, zo breekt veeleer de eene Kwab af. Ondertusſchen worden door gedagte Kliertjes verſcheide Inſekten, gelyk Vliegen en anderen, aangelokt, die, zo dra zy 'er op gaan zitten, bekneld raaken, door het ſluiten der Kwabben en dood gedrukt: want de gemelde Stekeltjes en Haairtjes houdenze vast, zo dat zy niet ontworſtelen kunnen. De zelfde ſluiting der Kwabben geſchiedt, wanneer men ze met een Stroohalm of Naald van binnen aanraakt. *Monogynia.*

Het Kruid maakt een Steng van omtrent een half Voet langte, die regtopſtaat en rond is, uitloopende in een Trosje Bloemen, Sneeuwwit van

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

van Kleur, veel naar die van 't Parnaskruid gelykende. Hier op volgt, in Karolina, een rondachtig Zaadhuisje, met veele zeer kleine Zaadjes. In Engeland was men met haare aankweeking nog niet volkomen geslaagd en hadt 'er geen ryp Zaad van kunnen teelen, en, of men die Gevoeligheid aldaar reeds waargenomen hebbe, (welke veel afhangt van den trap van Hitte; terwyl zy niettemin geen sterke Zonneschyn verdraagen kan;) blykt my niet duidelyk. ,, Om ,, aanmerkelyke Proeven, dienaangaande, in 't ,, werk te stellen, zou het dienstig zyn, (zegt ,, ELLIS op 't end van gedagten Brief,) eeni- ,, gen daar van in Potten met ligte Veen-Aar- ,, de te planten en die dan, geduurende den ,, Zomer, onder een Verdek of in een open ,, Broeihuis te houden, in Bakken met Water; ,, als door welke behandeling, met haaren aart ,, overeenkomstig, men de Warmte zodanig ,, zou kunnen maatigen, dat de Gevoeligheid ,, zekerlyk veel toeneemen zou. 's Winters ,, moet menze in de open Grond houden, on- ,, der een Glazen Klok, en als het sterk vriest ,, dezelve met Stroo-Matten zorgvuldig toe- ,, dekken; op welke manier men in Engeland ,, verscheide Planten 's Winters over behou- ,, den heeft."

JUSSIEUA.

De Kelk is vier of vyfdeelig, met vier of vyf Bloemblaadjes, zittende boven op het Vrugtbe-

beginzel, dat een vier- of vyfhokkig Zaadhuisje wordt, langwerpig, aan de hoeken open barſtende en een menigte van zeer kleine Zaadjes bevattende. IV. Afdeel. XI. Hoofdstuk.

In dit Geſlagt, naar den beroemden Franſchen Kruidkundigen, den Heer de Jussieu, genaamd, komen vyf Soorten, altemaal uitheemſche, voor, naamelyk *Monogynia.*

(1) Jusſieua *die kruipt, met vyfbladige tienmannige Bloemen en langwerpig Eyronde Bladen.* I. *Jusſieua repens.* Kruipende.

Dit Oostindiſch Gewas groeit in en aan de kanten van het Water, kruipende met zyne Stengen langs den Grond en overal Wortelſchietende, daar het Blad- en Bloemſteelen uitgeeft. De gedaante komt met die van Wederick, inzonderheid wat de Bloemen aangaat, grootelyks overeen: maar de Zaadhuisjes gelyken naar Kruidnagelen. Hier is, als eene Verſcheidenheid, de Klimmende Oostindiſche bygevoegd, welke de Vrugten zo lang als de Bladen heeft.

(2) Jusſieua *die glad is, met vyfbladige byna on-* II. *Tenella* Tedere.

(1) *Jusſieua* repens, Flor. pentapetalis decandris &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 532. p. 297. *Veg.* XIII. Gen. 538. p. 335. *Fl. Zeyl.* 169. Burm. *Fl. Ind.* 103. Lyſimachia Fr. Caryophylloideo. Burm. *Zeyl.* 146. Nir-Carambu. *Hort. Mal.* II. p. 99. T. 51. Raj. *Hiſt.* 1510. β. Jusſieua adſcendens. *Mant.* 69.

(2) *Jusſieua* glabra, Flor. pentapetalis ſubſesſilibus &c. Burm. *Fl. Ind.* 103. T. 34. f. 2.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *ongesteelde Bloemen en gepaarde Liniaal-Lancetvormige Bladen.*

Eenwyvige. Van Java is deeze, door den Heer PRYON, gezonden aan den Heer BURMANNUS, die haar in Plaat gebragt heeft. De figuur der Vrugten komt met de voorgaanden overeen, maar de Bladen zyn smal en spits, die van de andere stomp.

III. *Jussieua Peruviana.* Boomachtige. (3) Jussieua *die regtopstaat, met vyfbladige Bloemen en gebladerde Bloemsteelen.*

Dit is een Boompje, in de Valley van Lima, de Hoofdstad van Peru, door Pater FEUILLÉE waargenomen. Het verheft zig tot de hoogte van twaalf Voeten, en was door hem *Laurierbladige Onagra* genaamd, met eene vyfbladige Bloem, die geel is van Kleur, anderhalf Duim breed. De Bladen gestampt en als een Pap opgelegd, waren zeer bekwaam om verouderde Gezwellen op te lossen en te doen verslaan; inzonderheid die der Lieschen, waar mede men veel gekweld is in dat Land.

IV. *Suffruticosa.* Heesterige. (4) Jussieua *die regtopstaat en ruig is, met vierbladige agtmannige, gesteelde Bloemen.*

Hier

(3) *Jussieua* erecta Flor. pentapetalis Pedunculis foliosis. Onagra Laurifolia, Flore amplo pentapetalo. FEUILL. *Peruv.* 716. T. 11.

(4) *Jussieua* erecta villosa, Flor. tetrapet. octandris peduncu-

Hier behoort de *Carambu* van Malabar, die een laag Heestertje is, van anderhalf of twee Voeten hoog, groeijende in Vogtige Gronden en zeer kleine Bloempjes, doch ook kleine Vrugten hebbende: maar door den Heer BURMANNUS wordt daar toe ook t'huis gebragt de *Cattu Carambu*, uit dien zelfden Kruidhof, waar van de Vrugten als groote Kruidnagelen zyn, byna viermaal zo lang en dik; de Zaaden talryker, rondachtig, eerst wit en vervolgens ros van Kleur.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(5) Jussieua *die regtopstaat en glad is, met vierbladige agtmannige, ongesteelde Bloemen.*

V. *Jussieua erecta.* Regtopstaande.

Op Waterige plaatsen van 't Eiland Barbados hadt de vermaarde SLOANE deeze Soort vergaard, hoedanige ook in andere deelen van de Westindiën, door PLUMIER, is waargenomen. Hier mede komt de *Katalaansche Jasmynboom*

culatis. BURM. *Fl. Ind.* p. 103. Ludwigia Capsulis oblongis uncialibus. R. *Lugdb.* 252. Lys. Ind. non papposa &c. HERM. *Lugdb.* 396. Carambu. *Hort. Mal.* II. p. 55. T. 49. RAJ. *Hist.* 1510. *Mant.* 381.

(5) *Jussieua* erecta glabra &c. *Fl. Zeyl.* 170. *H. Ups.* 103. BURM. *Fl. Ind.* 103. Ludwigia Capsulis oblongis. *H. Cliff.* 491. Onagra Persicæ foliis amplioribus. PLUM. *Spec.* 7. T. 175. f. 2. Lysimachia lutea non papposa erecta &c. SLOAN. *Jam.* 85. *Hist.* I. p. 37. T. 11. f. 1. Jasminum Catalon. Fl. luteo. SEB. *Thes.* I. p. 42. T. 26. f. 3. Herba Vitiliginum. RUMPH. *Amb.* VI. p. 49. T. 21. f. 1. *Mant.* 381.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

boom van SEBA, die in de Tuin van den Heer van BEAUMONT gebloeid hadt, overeen; zynde dus waarschynlyk genoemd, om dat men hem uit Spanje hadt bekomen. Het *Plekkenkruid* van RUMPHIUS betrekt men ook tot deeze Soort: zo dat derzelver Groeiplaats zou zyn in de beide Indiën. Men geeft het in Oostindie dien naam, om dat de wryving met het Zaad, 't welk zo fyn is als Tabaks-Zaad, zekere witte Plekken op het Aangezigt, daar de Indiaanen veel mede behebt zyn, wegneemt. Het heeft de Zaadhuisjes veel korter dan de Bladen, die Lancetvormig, aan de kanten effenrandig, niet gekarteld of getand zyn: 't welk eigen is aan alle de Soorten van dit Geslagt.

PYROLA. Wintergroen.

De Kelk is vyfdeelig met vyf Bloemblaadjes, ook in dit Geslagt, welks Vrugt mede een vyfhokkig Zaadhuisje is, dat aan de hoeken open gaat. Daar komen zes meest Europische Soorten in voor, als volgt.

I. *Pyrola rotundifolia.* Rondbladig.

(1) Wintergroen *met opgaande Meeldraadjes en een neergeboogen Stamper.*

(2) Win-

(1) *Pyrola* Stamin. adscend. Pistillo declinato. *Syst. Nat.* XII. Gen. 545. p. 301. *Veg.* XIII. Gen. 554. p. 340. *Mat. Med.* 212. *Am. Acad.* I. p. 156. GOUAN *Monsp.* 208. *Fl. Belg.* 117. OED. *Dan.* 110. *Fl. Suec.* 330, 360. Pyr. fol. integerrimis. *Vir. Cliff.* 37. R. *Lugdb.* 440. Pyrola Noveboracensis. COLD. 99. Pyr. Stam. & Pistillo declinatis. *Fl. Lapp.* 169. HALL. *Helv.* 420. Pyrola a Pyri folio. LOB. *Ic.* 294.

(2) Wintergroen *met Trosachtige verſpreide Bloemen, de Meeldraadjes en Stampers regt.*

(3) Wintergroen *met de Bloemtros over ééne zyde.*

(4) Wintergroen *met byna Kroontjeswyze Bloemſteeltjes.*

(5) Wintergroen *met tweebloemige Bloemſteeltjes.*

(6) Wintergroen *met de Steng eenbloemig.*

Deeze Soortelyke Verſcheidenheden komen 'er voor in het gedagte Kruid, dat zynen Latynſchen naam daar van heeft, dat de Bladen naar die der Peereboomen gelyken. Dit heeft in

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. II. *Pyrola minor.* Klein. III. *Secunda.* Eenzydig. IV. *Umbellata.* Gekroond. V. *Maculata.* Gevlakt. VI. *Uniflora.* Eenbloemig.

(2) *Pyrola* Flor. Recemoſis disperſis &c. *It. Gothl. Fl. Suec.* Pyrola Fol. ſubrotundis &c. *Act. Stockh.* 1741. p. 192. OED. *Dan.* 55. Pyr. Fol. obiter ſerratis &c. HALL. *Helv.* 420. Pyrola minor. RIV.

(3) *Pyrola* Racemo unilaterali. *Fl. Suec. Lapp.* 168. Pyr. Fol. mucronato ſerrato. C. B. *Pin.* 181. Pyrola. 2 tenerior. CLUS. *Pann.* 506. OED. *Dan.* 402.

(4) *Pyrola* Pedunc. ſub-umbellatis. *Fl. Suec.* 333, 363, Pyrola Frutescens Arbuti flore. C. B. *Pin.* 191. Pyrola. 3. frutescens. CLUS. *Pann.* 507.

(5) *Pyrola* Pedunculis bifloris. Pyr. petiolis apice bi-vel triflorls. GRON. *Virg.* 48. Pyr. Marilandica minor. PET. *Mus.* 675. Pyrola Mariana &c. PLUK. *Mant.* 157. T. 349. f. 4.

(6) *Pyrola* Scapo unifloro. *Fl. Lapp. Suec.* HALL. *Helv.* 420. Pyrola rotundifolia minor. C. B. *Pin.* 191. Pyr. ſingulari flore ampliore. MORIS. *Hiſt.* III. p. 505. S. 12. T. 10. f. 2. Pyrola IV. OED. *Dan.* T. 8.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

in fommigen meer, in anderen minder plaats, gelyk men, de Afbeeldingen van LOBEL, DODONÆUS en CAMERARIUS, vergelykende kan zien. By den eerften komen zy 'er vry wel mede overeen; by den anderen zynze byna rond, by den derden ovaal. Nogthans behooren deeze drie tot de eerfte Soort. De Bladen komen uit den Wortel, op lange Steelen voort, en blyven het geheele Jaar groen, waar van de Hoog- en Nederduitfche als ook de Engelfche naam. Daar tusfchen fchiet een Stengetje van byna een Voet hoogte, dat op verfcheide manieren met Bloemen is bezet en daar op volgen ronde vyfhoekige Zaadhuisjes, met veele kleine Zaadjes gevuld.

Van deeze Soorten van Wintergroen groeit de eene hier, de andere daar, zo in ons Wereldsdeel, zelfs in Lapland, als in Noord-Amerika. Men vindt 'er Heefterachtigen onder, gelyk de derde, vierde en vyfde, welke laatfte tot nog toe alleen in de Bosfchen van Maryland fchynt waargenomen te zyn. Deeze heeft eenige fterk getande Bladen aan de Steng, met een witte Streep overlangs getekend. De zesde, die eenbloemig is, groeit overvloedig in de Noordelyken deelen van Sweeden en Rusland, in de Bosfchen, als ook op de hooge Gebergten van Switzerland en zelfs op de Alpen tusfchen Provence en Italie. CLUSIUS vondt ze ook op de Ooftenrykfe Gebergten. Volgens den grooten BOERHAAVE is deeze laatfte, zo wel

als

als de eerſte, een inboorling van onze Nederlanden. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Door alle de Soorten van Wintergroen wordt de kaale Grond der Bosſchen, in de Zomer, ongemeen verſierd, en 's Winters, daar geen Sneeuw legt, niet minder. De eerſte is wegens haare ſamentrekkende hoedanigheid en als een Wondmiddel berugt, wordende het Kruid, zo inwendig in Afkookzel, als uitwendig gebruikt. Tot Verzweeringen in de Borst en Teering vindt men 't ook aangepreezen. De andere Soorten ſchynen van de zelfde kragt te zyn.

Onder de Tweewyvigen komt eerst voor, het Geſlagt van

TRIANTHEMA. Driebloem.

Dus genaamd om dat 'er meest drie Bloempjes by elkander voortkomen. De Kenmerken beſtaan in een Kelk die een ſpitsje heeft onder de punt en in vyven is gedeeld of vyfbladig, zonder Bloemblaadjes. 't Getal der Meeldraadjes is doorgaans vyf, doch ſomtyds ook tien of meer: het Vrugtbeginz elſtomp, wordende een Zaadhuisje dat Ringswyze ſplyt. Doch 'er komen aanmerkelyke veranderingen in voor: des men hier byvoegen kan, dat het Kruid zeer naar 't Porſelein gelykt.

Thans zyn 'er drie Soorten in aangetekend, allen uitheemſche, naamelyk

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. (1) Driebloem *met vyfmannige eenwyvige Bloemen.*

I. *Trianthema monogynia.* Eenwyvig. Op Jamaika en Kurasſau is deeze waargenomen, die van HERMANNUS *Kurasſauſch Porſelein*, met Bladen van Kappers, een Mosachtige Bloem en een gevorkt Zaadhuisje, genoemd werdt. PLUKENET noemt het leggende Kurasſauſche Kali met rondachtige Blaadjes (*). De Stengen zyn gewricht, de Bladen geſteeld, ſtomp Eyrond, met een rooden Rand, gepaard, het eene Blaadje kleiner: de Steeltjes kort, tweetandig. Zo men de twee onderſte Blaadjes voor den Kelk neemt, dan is de Bloem vyfbladig; anders zyn het Blikjes en de Kelk beſtaat uit vyf Blaadjes. Meeldraadjes komen 'er van zes tot tien in voor, die korter dan de Bloem of Kelk zyn, met ovaale dubbelde Meelknopjes. Het Vrugtbeginzel is ſtomp, tweehoornig, met een Draadachtigen Styl, aan de eene zyde ſtekelig en een enkelen Stempel.

(2) Drie-

(1) Trianthema. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 531. p. 297. *Veg.* XIII. Gen. 537. p. 342. Trianth. Portulacaſtrum. *Sp. Plant.* p. 325. *Mant.* 69. Portulaca Curasſavica procumbens &c. HERM. *Par.* T. p. 213. Portulacæ affinis &c. SLOAN. *Jam.* 89. *Hiſt.* I. p. 205. Kali Curasſavicum procumbens, Fol. ſubrotundis. PLUK. *Alm.* 202. T. 95. f. 4.

(*) Op zyne 94 en 95ſte Plaat zyn eenige beſchryvingen, gelyk die van dit Kruidje, by verwisſeling verkeerd geplaatst.

(2) Driebloem *met vyfmannige tweewyvige Bloemen.*

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. II. *Trianthema pentandra.* Vyfmannig.

Deeze Plant hadt PLUKENET van Madrasſ bekomen, doch haare Groeiplaats is door den Ridder geſteld in Arabie. De Steng is een Voet lang, rond, opſtaande, met gepaarde, lang geſteelde, ovaalachtige ſappige Blaadjes. Verſcheide Bloemen komen ſamengehoopt, overhoeks, in de Oxelen voor; zynde ongeſteeld, van binnen bleek, van buiten groenachtig. Zy beſtaan uit een eenbladigen, Klokvormigen, vyfdeeligen Kelk, zonder Bloemblaadjes. Vyf Borſtelige Meeldraadjes, van langte als de Bloem, heeft deeze. Het Vrugtbeginzel, daar binnen, is ſtomp en rood, met twee omgekromde Stylen.

(3) Driebloem *met byna tienmannige tweewyvige Bloemen.*

III. *Decandra.* Tienmannig.

Van deeze Soort hadt de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS een Afbeelding gegeven onder den naam van *Zaleja*, een Oostindiſch Plantje van Koromandel gezonden; het welke zyn Ed., om dat hy 'er twaalf Meeldraadjes in waargenomen hadt, onder de Twaalfmannigen plaatſte

(2) *Trianthema* Flor. pentandris digynis. *Mant.* 70. Portulacæ affinis Polygonoides, Bliti folio & facie, Maderaspatenſis. PLUK. *Alm.* 304. T. 120. f. 3.

(3) *Trianthema* Flor. ſubdecandris digynis. *Mant.* 70. Zaleja. BURM. *Fl. Ind.* 110. T. 31. f. 1.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

ſte; doch de Ridder heeft hetzelve hier geſchikt, zeggende dat het meest tien, zelden twaalf Meeldraadjes heeft en de geſtalte van Glinus. Het Stengetje, dat Kruidig is, zegt zyn Ed., heeft overhoekſe Takken; gepaarde, geſteelde, ovaale, effenrandige, gladde Bladen, ongelyk van grootte, en kort geſteelde Bloempjes in de Oxelen, die uit een vyfbladigen Kelk beſtaan, met ovaale verdeelingen, zonder Bloemblaadjes. Het Vrugtbeginzel is ſtomp, met twee Stylen en het Zaadhuisje als in de andere Soorten. Het verdeelt zig, naamelyk, in de rondte overdwars, in dubbelde hokjes, bevattende dus boven twee, en onder twee, langwerpige vierhoekige Zaadjes.

CHRYSOSPLENIUM. Goudveil.

De Kelk is in vieren of vyven gedeeld en gekleurd, in dit Geſlagt, 't welk misſchien van de Kleur der Bloemen en van de figuur der Bladen zynen naam heeft. Bloemblaadjes ontbreeken 'er aan. Het Zaadhuisje is tweebekkig, met ééne holligheid, en bevat veele Zaadjes.

Twee Europiſche Soorten zyn 'er in vervat naamtlyk

I. *Chryſoſplenium alternifolium.* Beurtbladig.

(1) Goudveil *met overhoekſe Bladen.*

(2) Goud-

(1) *Chryſoſplenium* Fol. alternis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 553. p. 303. *Veg.* XIII. 558. p. 342. *Fl. Suec.* 317, 365. OED. *Dan.* 366.

Chry-

(2) Goudveil *met gepaarde Bladen.*

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. II. *Chrysosplenium oppositifolium.* Paarbladig.

Deeze beide Soorten of Verfcheidenheden van *Gulden Steenbreeke*, gelyk men ze by de Autheuren getyteld vindt, komen in verfcheide deelen van Europa voor. Den naam heeft het daar van, dat het naar de zo genaamde Steenbreeke eenigszins gelykt en Goudgeele Bloempjes draagt. Het groeit in Engeland, Normandie en Nederland, onder het Steenlever-Kruid (*Lichen*), op vogtige Steenachtige plaatfen, zo LOBEL zegt: volgens DODONÆUS in Brabant en Vlaanderen, op Waterige Steenachtige Gronden. Die Soort, met gepaarde Bladen, welke zy afbeelden, hadt HALLER in Switzerland, daar de andere by Bern gemeen is, niet gevonden; maar zy groeit in Languedok. Dezelve heeft de Bladfteeltjes korter en de Blaadjes wat ronder dan de andere, ook grooter en geoord. Men vindt dezelve ook in de Levant en in Kanada. De eerfte is in Sweeden

Chryfofplenium. *H. Cliff.* 149. R. *Lugdb.* 209. Chr. Fol. ampl. Auriculatis. *Fl. Lapp.* 151. Chrys. Fol. Pediculis oblongis. TOURNF. *Inft.* 146. Sedum paluftre luteum majus &c. MORIS. *Hift.* III. p. 477. S. 12. T. 8. f. 8.

(2) *Chryfofplenium* Fol. oppofitis. SAUV. *Monsp.* 128. GOUAN *Monsp.* 208. Chrys. Fol. ampl. Auriculatis. TOURNF. *Inft.* 146. Saxifraga Aurea. DOD. *Pempt.* 316. LOB. *Ic.* 312. *Kruidb.* 728. Saxifraga rotundifolia Aurea. C. B. *Pin.* 309. Sedum paluftre luteum, Foliis fubrotundis fesfilibus. MORIS. *ut s.* f. 7. Alch. rotundifolia Aurea hirfuta. HERM. *Lugdb.* 14. ED. *Dan.* 365.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

den, Rusland en Lapland, op verscheide plaatsen, vry gemeen.

Het is een Kruidje van omtrent een Handbreed hoogte, dat by den Wortel en aan de Stengetjes Blaadjes heeft, zo groot als een Nagel, naar die van het Aardveil gelykende, rondachtig getand. Boven verdeelen zig de Stengetjes Takswyze en hellen naar den Grond, met getropte geele Bloempjes; waar op gehoornde Zaadhuisjes volgen, met zeer fyn Zaad.

SAXIFRAGA. Steenbreek.

Een vyfdeelige Kelk en vyf Bloemblaadjes heeft dit Geslagt, welks Zaadhuisje ook tweebekkig is met ééne holligheid en veele Zaaden.

Het bevat een menigte, meest Europische Soorten, waar onder sommigen in de Noordelykst bekende deelen des Aardbodems, anderen op de koudste Bergtoppen en veelal op Steenachtige plaatsen of in de Spleeten van Rotsen groeijen, waar van de naam. Zy zyn in vier Rangen onderscheiden, als volgt.

* Met onverdeelde Bladen, en eene byna naakte Steng.

I. *Saxifraga Cotyledon.* Genaveld.

(1) Steenbreek *met getropte Wortelbladen, die Tongachtig en Zaagswyze Kraakbeenig getand zyn, de Bloemsteng gepluimd.*

Dee-

(1) *Saxifraga* Fol. Rad. aggregatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen.

Deeze eerste Soort is een volkomen Berg-Gewas van Europa, 't welk niettemin ook in de Tuinen voorkomt, en een fierlyk Bloemgewas maakt. Men heeft het *Cotyledon* of Venus-Navel genoemd en tot het Huislook betrokken gehad. Het valt zeer Takkig en veelbloemig of met weinige en byna geene Takjes aan de Bloempluim: de Bloempjes hebben de Blaadjes of ongevlakt of gestippeld, en zulk houdt stand in de Verscheidenheden daar van voorkomende, die door de Tuinierkonst zeer vermenigvuldigd zyn.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

II. *Saxifraga mutata.* Veranderd.

(2) Steenbreek *met getropte Wortelbladen, die Tongachtig en Zaagswyze Kraakbeenig getand zyn; de Bloemsteng getrost, gebladerd.*

Be-

Gen. 558. p. 303. *Veg.* XIII. Gen. 559. p. 342. *Fl. Lapp.* N. 177. T. 2. f. 2. *Fl. Suec.* 356, 366. OED. *Dan.* 241. *H. Cliff.* 168. R. *Lugdb.* 453. GOUAN *Monsp.* 209. GER. *Prov.* 421. KRAM. *Austr.* 117. Sanicula montana crenata. PLUK. *Alm.* 331. T. 221. f. 1. Sedum serratum album bicorne. MOR. *Hist.* III. p. 478. S. 12. T. 9. f. 19, 20. Cotyledon media Fol. oblongis serratis. C. B. *Pin.* 285. *β.* Cotyl. minor, Fol. subrot. serratis. C. B. *Pin.* 285. *Prodr.* 133. *γ.* Saxifraga Sedi folio, Fl. albo, multiflora. TOURNF. *Inst.* 252. Sedum serratum Fl. albo, multiflorum. DOD. *Pempt.* 113. Saxifraga Sedi folio, Pyrenaica serrata. TOURNF. *Inst.* 252. Cotyledon pyramidale &c. BOCC. *Mus.* II. p. 109. T. 86. Saxifraga Sedi angustiore folio serrato. SEG. *Ver.* 448. T. 9. f. 1.

(2) *Saxifraga* Fol. Rad. &c. Saxifr. Fol. limbo Cart. integro &c. HALL. *Helv.* 402. N. 9. T. 9. SEG. *Ver.* III. p. 199. BURS. XVI. 98.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Behalve aanmerkelyke Verfcheidenheden der voorgaande Soort groeit, volgens den Heer HALLER, op de Alpen van Switzerland deeze, die door den Ridder als een basterde wordt aangemerkt. Gedagte Heer heeft dezelve zeer fraay afgebeeld, en zegt, dat zy de geftalte van de voorgaande heeft, doch het Roosje minder digt, de Blaadjes ftomp ovaal, met den rand aan 't end niet getand en aan de Steng niet zeldzaam, die ruig en kleverig is, een Elle hoog, met Takkige Bloemfteeltjes, een lange yle Aair maakende. De Kelk was ruigachtig en de Bloemblaadjes fcheenen donker rood geweest te zyn, daar zy in de voorgaande meest een witachtige Kleur hebben. De Meeldraadjes verfchilden in langte en hadden hoogroode Topjes: de Hoorntjes van het Vrugtbeginzel waren geknopt. In Italie komt ook deeze voor.

III. *Saxifraga Penfylvanica.* Penfylvanisch.

(3) Steenbreek *met Lancetvormige getande Wortelbladen, een naakte gepluimde Steng en byna tot Hoofdjes vergaarde Bloem.*

In Noord-Amerika groeit deeze, die de Steng byna ongebladerd, zeer Takkig en Haairig heeft, met witte Mosachtige Bloempjes, aan 't end der

(3) *Saxifraga* Fol. Lanceol. denticulatis &c. GRON. *Virg.* 49, 68. *Saxifr.* Novebor. COLD. Saxifr. Penfylvanica. DILL. *Elth.* 337. T. 253. f. 328. Sanicula Virgin. alba, Fol. oblongo mucronato. PLUK. *Alm.* 331. T. 59. f. 1. & T. 222 f. 5.

der Takjes vergaard en de Bladen langwerpig gespitst: zo dat de Gestalte zeer verschilt. De Bladen, die het Roosje maaken, hebben de figuur en grootte byna van die van de Primula Veris, doch de dikte en gladheid van die der Auriculaas, en de Steng twee Voeten hoogte.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(4) Steenbreek *met stomp Lancetvormige Bladen en een naakte tweebloemige Steng.*

IV. *Saxifraga Androsacea.* Tweebloemig.

In Siberie, zo wel als in Switzerland, is de Groeiplaats van deeze Soort, die het Derde Alpische Huislook van COLUMNA zoude zyn. De Heer HALLER vondtze in Switzerland en geeft 'er de Afbeelding van. Het is een zeer klein Plantje, dat de Blaadjes somtyds, doch zeldzaam, drietandig ingesneeden heeft.

(5) Steenbreek *met Liniaale doorboorig gestippelde, getropte, omgekromde Bladen en een veelbloemige Steng.*

V. *Cæsia.* Aschgraauw.

Door SCHEUCHZER is dit Kruidje op de Swit-

(4) *Saxifraga* Fol. Lanceol. obtusis pilosis &c. Saxifr. Caule paucifloro. HALL. *Helv.* 405. Sedum Alpinum tertium. COL. *Ecphr.* II. p. 66. T. 67. f. ult. Saxifr. Alpina, habitu Androsaces, villosa. HALL. *Norib.* 1736. T. 1. f. 3. MORIS. S. 12. T. 9. f. 2. PLUK. T. 222. f. 2.

(5) *Saxifraga* Fol. Linearibus &c. Saxifraga Rosulis densissimis &c. HALL. *Helv.* 402. Sax. Alpina minima &c. TOURNF. *Inst.* SEG. *Veron.* 449. T. 9. f. 2. Sed. Alp. album, Fol. compactis. C. B. *Pin.* 284. MOR. T. 7. f. 32. SCHEUCHZ. *Alp.* 341, 141. T. 21. f. 1. GESN. *Fasc.* 24. T. 11. f. 30.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Tweewyvige.*

Switzersche Alpen waargenomen, daar het dikke Plaggen maakt, bestaande uit digt samengehoopte smalle Blaadjes, die nederwaards omgekromd zyn en waar van de bovensten, als met kleine Gaatjes doorboord, zig witachtig vertoonen, met eene schemering van blaauw. Eene Verscheidenheid, door SCHMIEDEL gemeld, heeft de Blaadjes van onderen gehaaird.

VI. *Saxifraga Burseriana.* Burseriaansch.

(6) Steenbreek *met getropte, Schubswys geplaatste, driekantige, Elsvormige effene Blaadjes; de Steng byna naakt, eenbloemig.*

Op de hooge Gebergten van Switzerland en Italie groeit deeze, die de Bloemen Melkwit heeft met bleekroode Streepen, en een kleverig Stengetje, van een Vinger hoog. Men vindtze ook met meer, tot vyf Bloemen. De gestalte is als van zeer kleine Huislook.

VII. *Sedoides.* Huislookig.

(7) Steenbreek *met getropte, overhoekse en gepaarde, byna Lancetvormige Blaadjes; de Bloemen gesteeld.*

In deeze, die op de Bergen van Trente en van

(6) *Saxifraga* Fol. aggregatis imbricatis triquetris &c. Sax. Alp. Fol. glaucis acutis, monanthos. SEG. *Ver.* III. p. 201. T. 5. f. 2. Sedum Alp. Saxifragæ albæ flore. C. B. *Pin.* 284. BURS. XVI. 6. Saxifr. Fol. crassis pung. HALL. *Act. Helv.* VI. p. 10. T. 39.

(7) *Saxifraga* Fol. aggreg. altern. oppositisque sublanceolatis, Flore pedunculato. Saxifraga Alp. minima, Fol. ligulatis &c. SEG. *Ver.* 450. T. 9. f. 4.

van Siberie voorkomt, is het Stengetje zeer Takkig, Draadachtig dun, met smalle effene Blaadjes, die Roosjes maaken, gelyk de twee voorgaande. Het Steeltje komt meest met één, zelden met twee of drie Bloempjes voor, boven het Vrugtbeginzel.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(8) Steenbreek *met gehaairde, omgeboogene, Schubswys' geplaatste Bladen, en een naaktachtig eenbloemig Stengetje (*).*

VIII. *Saxifraga Bryoides.* Mosachtig.

Dit is een Plantje, dat naar Mos gelykt en de Blaadjes Doornachtig van onderen gehaaird heeft, met een ruig Stengetje, dat maar ééne Bloem draagt, die ongesteeld is, geel met rosse Vlakjes. Het groeit als Mos op de Steenen in de Alpen en Pyreneen.

(9) Steenbreek *met Schubachtige, Elsvormige, kanthaairige, gedoornde Blaadjes en een byna naakt veelbloemig Stengetje.*

IX. *Bronchialis.* Kieuwig.

Deeze die, volgens GMELIN, in Siberie groeit,

(8) *Saxifraga* Fol. ciliatis inflexis, imbricatis &c. Saxifr. Rosulis densissimis &c. HALL. *Helv.* 403. Sax. Pyrenaica minima lutea Musco similis. TOURNF. *Inst.* Sedum muscosum. J. B. *Hist.* III. p. 695. SCHEUCHZ. *Alp.* 142. T. 21. f. 2.

(*) *Unifloro* is hier, in *Syst. Nat. Veg.* Ed. XIII, verkeerdelyk in *multifloro* veranderd.

(9) *Saxifraga* Fol. imbricatis Subulatis ciliatis spinosis, Caule subnudo multifloro. GMEL. *Sib.* IV. p. 164. T. 65. f. 2.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

heeft langwerpige Steeltjes, digt Schubswyze bekleed met plat Elsvormige, fpits-gedoornde en Doornig kanthaairige Blaadjes; een hoog Stengetje met kleine fpitfe Blaadjes, die ongehaaird zyn, en een klein Bloempluimpje.

X. *Saxifraga Stellaris.* Gefternd.

(10) Steenbreek *met Zaagswys' getande Blaadjes, een naakt Takkig Stengetje en gefpitfte Bloemblaadjes.*

Op de hooge Gebergten der Noordelyke deelen van Europa, zelfs op die van Spitsbergen en Lapland, als mede op die van Styrie en Switzerland, groeit deeze, welke een omgeboogen Kelk en de Bloemen onder 't Vrugtbeginzel heeft.

X'. *Crassifolia.* Dikbladig.

(11) Steenbreek *met ftomp ovaale, flaauw Zaagswys' getande, gefteelde Bladen, een naakte Steng en uit Trosjes beftaande Bloempluim.*

Op de Bergen van Siberie is de natuurlyke Groeiplaats van deeze Soort, die aldaar een zeer groote Plant maakt, met Bladen van een Span

(10) *Saxifraga* Fol. ferratis, Caule nudo Ramofo &c. *Fl. Suec.* 355, 367. *Fl. Lapp.* N. 175. OED. *Dan.* 23. Sanicula Myofotis &c. PLUK. *Alm.* 331. T. 58. f. 2. & T. 222. f. 4. Sedum mont. hirfut. mucron. & dentato folio. MORIS. *Hift.* III. p. 478. S. 12. T. 9. f. 13.

(11) *Saxifraga* Fol. ovalibus retufis, obfolete ferratis petiolatis, Caule nudo, Paniculâ conglomeratâ. LINN. *Dec.* II. p. 27. T. 14. GMEL. *Sib.* IV. p. 166. T. 66.

Span lang en een Hand breed; Stengen van een Vinger dik en een Voet hoog, en een fraaije Pluim van paarſchachtig roode Kloks-wyze Bloemen. Van Petersburg in 't jaar 1760, door den Heer DAVID DE GORTER, toen Lyf-Arts van de Keizerin, naar Upſal gezonden, heeftze aldaar gebloeid en is in Afbeelding gebragt door den jongen Heer LINNÆUS. Ik kogt voorleeden Jaar, hier op de Markt, een ſchoone bloeijende Plant daar van, welke in de open Grond zeer tierig by my groeit, doch tot heden (9 Sept. 1777.) geen nieuwe Steng geſchooten heeft. De Geſtalte was aanmerkelyk van die Upſalſche verſchillende, gelyk uit deeze oor my toen daar van opgemaakte beſchryving blykt.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

De Plant hadt wel dergelyke Bladen, als gemeld is, maar twee enkelde Stengen, een Vinger dik en anderhalf Voet lang, donker-rood; aan den top overhoeks verſierd met Horizontaale Steeltjes, ieder een Trosje draagende van ongevaar tien of twaalf Bloemen. De meeſten derzelven waren vyfbladig, hebbende vyf Meeldraadjes en drie Stylen: zeer weinigen zesbladig met twaalf Meeldraadjes en maar eenigen met twee Stylen of Stampers. Met tien Meeldraadjes heb ik 'er geene Bloem aan kunnen vinden. De Kleur was bleek paarſch. Zy bloeide in een Pot, in de Maand April.

Men heeft in Sweeden waargenomen, dat de Steng jaarlyks in de Grond kruipt, zwart wordt

 en

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

en een nieuwe Plant maakt, en dat de Wortel, die zwartachtig van buiten, van binnen Vleezig wit is, gekaauwd zynde eenen ſterk ſamentrekkenden Smaak heeft.

XII. *Saxifraga Nivalis.* Sneeuwminnend.

(12) Steenbreek *met ſtomp Eyrond gekartelde, byna ongeſteelde Bladen; de Steng naakt, de Bloemen ſamengehoopt.*

Aangaande deeze, die, behalve de gedagte Bergtoppen, op Spitsbergen, in Lapland, Deenemarken en Sweeden, ook in Virginie en Kanada groeit, meldt de Heer LINNÆUS, dat hy geen Plant in 't bevroozen Lapland kende, welke de Koude beter verdraagen kon dan deeze. Zyn Ed. hadt dezelve bloeijende gevonden onder die altoosduurende Sneeuw, welke nooit door Zonneſchyn of Regen ontdooit, en wel aan de kanten, daar de Sneeuwkorst een weinig van den Grond afwykt: maar in de ſchuinten der Alpen, die door het Sneeuw-Water bevogtigd werden, groeide zy overal menigvuldig: zo dat deeze Steenbreek te regt *Sneeuwminnend* mag geheten worden.

Wonderlyk verſchillende is het Gewas, ſomtyds zeer klein, met een Stengetje van een Vin-

(12) *Saxifraga* Fol. obovatis crenatis, ſubſesſilibus &c. *Fl. Suec.* 354, 368. *Fl. Lapp.* N. 176. T. 2. f. 5, 6. GRON. *Virg.* 160, 69. Saxifr. Fol. obl. rot. dent. RAJ. *Angl.* III. p. 354. T. 16. f. 1. Sempervivum minus dentatum. MART. *Spitzb.* 43. T. F. f. A. PLUK. *Phyt.* 222. f. 2. Sedum tertium. OED. *Dan.* T. 28.

Vinger hoog; fomtyds eens zo groot, gelyk RAY dezelve in Engeland waargenomen heeft. Somtyds is het Stengetje één, fomtyds twee-bloemig en het maakt ook wel een Kroontje. Doch altoos is het daar aan onderfcheidelyk, dat het de Blaadjes van onderen rood, de Stylen paarfchachtig heeft. De Wortel is Vezelig, de Steng naakt, de Bloem wit.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

(13) Steenbreek *met rondachtige, getande, lang gefteelde Bladen en eene naakte Steng.*

XIII. *Saxifraga punctata.* Geftippeld.

Deeze, in Siberie groeijende, heeft de Bladen rondachtig, zo diep ingefneeden, dat zy zig als gekwabd vertoonen, met fpitfe Tanden. De Bladfteelen zyn driemaal zo lang als de Bladen en de Bloemen klein.

(14) Steenbreek *met Eyronde, byna geftompte, Kraakbeenig gekartelde Bladen; de Steng naakt en gepluimd.*

XIV. *Umbrofa.* Lommerig.

Deeze, veel naar het zogenaamde *Gëum* gelykende, komt op Gebergten van Biskaije in Spanje voor. De Bladen zyn met hoeken gekar-

(13) *Saxifraga* Fol. fubrotundis dentatis, longius petiolatis &c. Sedum bicorne ferratum &c. MORIS. *Hift.* III. p. 478. S. 12. T. 9. f. 17.

(14) *Saxifraga* Fol. obovatis fubretufis &c. Saxifr. Fol. Cuneiformibus retufis &c. *H. Ups.* 108. Geum Fol. fubrotundo minori, Piftillo Floris rubro. MAGN. *Hort.* 88. T. 8. MILL. *Ic.* 141. f. 2.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

karteld en geenszins Hartvormig by de Steelen, die een kanthaairige ruigte hebben.

XV. *Saxifraga Cuneifolia.* Wigbladig.

(15) Steenbreek *met Wigvormige, zeer stompe, uitgegulpte Bladen, en een naakte gepluimde Steng.*

XVI. *Hirsuta.* Ruig.

(16) Steenbreek *met Hartvormig ovaale, stompe, Kraakbeenig gekartelde Bladen en eene naakte gepluimde Steng.*

XVII. *Geum.* Nierbladig.

(17) Steenbreek *met Nierachtige getande Bladen en een naakte gepluimde Steng.*

Deeze drie Soorten komen niet alleen ten opzigt van de Steng, maar ook daar in overeen, dat zy een omgeboogen Kelk hebben, onder het Vrugtbeginzel. De Gestalte verschilt ook weinig, dan wat de gemelde figuur der Bladen aangaat. Altemaal groeijen zy op hooge Gebergten in Europa.

** Met

(15) *Saxifraga* Fol. Cuneiformibus obtusissimis repandis &c. Cotyledon altera olim Matthioli. J. B. *Hist.* III. p. 684. Cotyledon aut Sedi species quædam. GESN. *Fasc.* 19. T. 12. f. 37.

(16) *Saxifraga* Fol. Cordato-ovalibus retusis, &c. Geum Fol. circinato, acute crenato. MAGN. *Hort.* T. p. 87.

(17) *Saxifraga* Fol. Reniformibus dentatis &c. Sanicula montana rotundifolia minor. C. B. *Pin.* 243. Sedum mont. rotundifol. minus album non guttatum. MORIS. *Hist.* III. p. 478. S. 12. T. 9. f. 12. GOUAN *Monsp.* 209. Geum. angustifol. Autumnale. TOURNF. *Inst.* 250.

** Met onverdeelde Bladen en eene gebladerde Steng. IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK.

(18) Steenbreek *met de Stengbladen Eyrond gepaard, Schubswyze; de bovensten kanthaairig.* XVIII. *Saxifraga oppositifolia.* Paarbladig.

Op de Rotsen der Spitsbergse, Laplandsche, Pyreneesche en Switzersche Alpen, komt deeze voor, die Draadachtige Kruipende Stengen heeft, met Blaadjes bezet en aan 't end een enkelde ongesteelde Bloem.

(19) Steenbreek *met Lancetvormige overhoekse kanthaairige Stengbladen, en leggende Stengen.* XIX. *Aspera.* Ruuw.

(20) Steenbreek *met Liniaale overhoekse kant haairige Stengbladen en getropte Wortelbladen.* XX. *Autumnalis.* Herftsch.

(21) Steen-

(18) *Saxifraga* Fol. Caulinis ovatis oppositis &c. *Fl. Succ.* 359, 369. *Fl. Lapp.* 179. T. 2. f. 1. HALL. *Helv.* 403. Sedum Alpinum Ericoides purpurascens. C. B. *Pin.* 284. *Prodr.* 132. MORIS. *Hist.* III. p. 480. S. 12. T. 10. f. 36. GESN. *Fasc.* 26. T. 9. f. 3.

(19) *Saxifraga* Fol. Caulinis Lanceolatis alternis &c. Sax. Sedi foliis crenatis asperis. SCHEUCHZ. *It.* II. p. 140. T. 20. f. 3. Sed. Alp. Fol. crenatis asperis. C. B. *Pin.* 284. *Prodr.* 132. GESN. *Fasc.* 22. T. 6. f. 27. GER. *Prov.* 423.

(20) *Saxifraga* Fol. Caul. Lin. alternis &c. Saxifraga angustif. Autumnalis. BREYN *Cent.* 106. T. 48. Sedum Alp. Flor. luteis maculosis. C. B. *Pin.* 284.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(21) Steenbreek *met Lancetvormige, overhoekse, naakte ongedoornde Stengbladen, en eene opstaande Steng.*

XXI. *Saxifraga Hirculus.* Bokkig.

(22) Steenbreek *met Liniaal Elsvormige verspreide naakte ongedoornde Stengbladen en leggende Stengen.*

XXII. *Aizoides.* Donderbaardig.

Deeze vier Soorten komen hier en daar op hooge Gebergten, zo in de Zuidelyke als Noordelyke deelen van Europa, inzonderheid in Switzerland, voor. Behalve het gemelde verschillen zy weinig, zynde allen kleine Plantjes, die meer of min naar Huislook of Donderbaard gelyken, buiten de Bloem. De eene, die den bynaam van *Bokkig* of den naam van *Bokje* voert, hadt denzelven, wegens den Reuk, van eenen Groninger Apotheker DORTMANNUS genaamd, door wien zy in het Land by Groningen gevonden was, bekomen; zo dat dezelve tot de inlandsche Kruiden van onze Nederlanden behoort. Het is een fraay Plantje, met geele Bloemen, groeijende onder het Parnaskruid, by zeker pleizierig Dorp in 't Graafschap Drenth;

(21) *Saxifraga* Fol. Caul. Lanceolatis alternis &c. GMEL. *Sib.* IV. T. 65. f. 3. *Sax.* Petalis latissimis luteis lineatis. HALL. *Helv.* 399. T. 8. Chamæcistus Fris. Foliis Nardi Celticæ. C. B. *Pin.* 466. Hirculus q. Chamæcisti genus, CLUS. *Cur.* 5.

(22) *Saxifraga* Fol. Caul. Lineari-Subulatis &c. *Fl Suec. Lapp.* Sedum Alpinum Fl. pallido. C. B. *Pin.* 284. MORIS. *Hist.* III. p. 477. S. 12. T. 6. f. 3. OED. *Dan.* T. 72.

Drenth; zo CLUSIUS, die het afgebeeld heeft, verhaalt. Men vind het ook in Sweeden, Lapland, Switzerland en Siberie.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

XXIII. *Saxifraga rotundifolia.* Rondbladige.

(23) Steenbreek *met Nierachtige Stengbladen, die getand zyn en gesteeld, de Steng gepluimd.*

Op de hooge Gebergten van Switzerland en Oostenryk, als ook in Languedok en Provence, groeit deeze, die den naam van *Berg-Sanikel* voert, by de Duitschers *Wild Schelkruid* of *Witte Sanikel* genaamd. Deeze verschilt in Gewas zeer van de voorigen. Meest gelykt zy naar de Zeventiende Soort, en deeze beiden voeren by sommigen den naam van *Gëum*, onder welken zy bekend zyn in de Bloemhoven.

Het is een fraay Plantje, dat uit den Wortel lang en ruig gesteelde Nierachtige Bladen voortbrengt, die somtyds ook eenigszins Klyfachtig zyn. De Steng wordt anderhalf of twee Voeten hoog en heeft witte Bloemen, met Bloedkleurige Stippen, eenigermaate naar die van 't St. Jans Kruid gelykende. De ruigte der Bladsteelen verdwynt meest door de kweeking.

(24) Steen-

(23) *Saxifraga* Fol. Caul. Reniformibus dentatis petiolatis, Caule paniculato. Saxifraga Fol. Reniformibus acute crenatis. *H. Cliff.* 167. R. *Lugdb.* 453. HALL. *Helv.* 400. Sanicula montana rotundifolia major. C. B. *Pin.* 243. Sanicula Alpina. CAM. *Epit.* 764. GESN. *Fasc.* 19. T. 10. f. 25. Geum rotundifolium majus. TOURNF. *Inst.* 251. GER. *Prov.* 425. Garyophylla five Geum recentiorum Folio Hederaceo. LOB. *Ic.* 613.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(24) Steenbreek *met Niervormige gekwabde Stengbladen, een Takkige Steng en Korreligen Wortel.*

XXIV. *Saxifraga Granulata.* Korrelig.

Onder den naam van *Witte Steenbreek* is deeze vry algemeen bekend en berugt wegens de zonderlinge eigenſchap, dat de Stoel beſtaat uit een vergaaring van ronde Korreltjes, van grootte als Koriander - Zaad, boven de Vezelige Wortelen geplaatst. Deeze Korreltjes zyn bitter, en van ſommigen voor het Zaad der Plant gehouden geweest, aangezien men uit ieder Korreltje een nieuwe Plant kan voortteelen. De onderſte Bladen zyn Niervormig, als die van 't voorgaande, de Stengbladen diep ingeſneeden en byna gevingerd, de Bloemen wit.

Dit Kruid is van de Ouden als tegen den Steen dienſtig aangemerkt geweest, byzonder het Aftrekzel van den Wortel. Het Sap der Bladen is Slymerig en Zuurachtig, gelyk dat der Huislook, zynde hetzelve zekerlyk openende en Pisdryvende: doch weinig in gebruik.

*** Met

(24) *Saxifraga* Fol. Caulinis Reniformibus lobatis &c. *Mat. Med.* 215. *H. Cliff.* 167. R. *Lugdb.* 453. GOUAN *Monsp.* 210. GER. *Prov.* 422. KRAM. *Auſtr.* 118. HALL. *Helv.* 401. *Fl. Suec.* 350. OED. *Dan.* 514. Saxifraga rotundifolia alba. C. B. *Pin.* 309. Saxifraga alba. DOD. *Pempt.* 316. Saxifraga alba Chelidonides. LOB. *Ic.* 612. Saxifraga Quarta. CAM. *Epit.* 719.

*** Met gekwabde Bladen en regtopstaande Stengen. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(25) Steenbreek *met Palmswys' gekwabde Bladen, de Stengbladen ongesteeld, de Steng Takkig en Boldraagende.* XXV. *Saxifraga Bulbifera.* Boldraagend.

Deeze wordt *Boldraagende* genoemd, om dat zy bovendien aan de Stengen zekere Bolletjes draagt, verschillende anders byna niet van de voorgaande, waar van zy maar eene Verscheidenheid schynt te zyn. Het Vrugtbeginzel is, in beiden, beneden de Bloem. Men vindt deeze in Italie op belommerde Steenige plaatsen. Het voorgaande Witte Steenbreek is door geheel Europa, zelfs in de Oostenrykse Nederlanden, gemeen.

(26) Steenbreek *met gepalmde gesteelde Stengbladen en eene geheel enkelde eenbloemige Boldraagende Steng.* XXVI. *Cernua.* Knikkend.

Op de Laplandsche Gebergten was deeze gemeen, en is door den Ridder afgebeeld. Men vindt-

(25) *Saxifraga* Fol. Caulinis palmato-lobatis &c. Sax. bulbosa altera. COL. *Ecphr.* I. p. 318. T. 317. Saxifraga ad folia Bulbos gerens. C. B. *Pin.* 309. Sedum bicorne rotundifol. erectum &c. MORIS. *Hist.* III. p. 474. S. 12. T. 9. f. 24.

(26) *Saxifraga* Fol. Caul. palmatis petiolatis &c. OED. *Dan.* T. 22. Saxifr. Fol. palmatis, Caule simplici unifloro. *Fl. Lapp.* 172. T. 2. f. 4. *Hort. Cliff.* 167. *Fl. Suec.* 351, 373.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. vindtze ook in Sweeden en Deenemarken. De Bloem knikt een weinig en heeft het Vrugtbeginzel boven. Zy komt ook voor met een getakte Steng.

XXVII. *Saxifraga Rivularis.* Beekminnend. (27) Steenbreek *met gepalmde Stengbladen, het bovenfte, onder de Bloem, Eyrond; de Steng enkeld en meest tweebloemig.*

Deeze was in Lapland zeer zeldzaam, hebbende Stengetjes van een Vinger hoog. Men vindtze ook in Sweeden en Deenemarken. Haare Groeiplaats is meest aan de Beekjes, op de zyde der Bergen.

XXVIII. *Geranioides.* Kraansbekachtig. (28) Steenbreek *met Nierachtige Wortelbladen, die vyfkwabbig zyn en veeldeelig; de Stengbladen Liniaal en een byna naakte Takkige Steng.*

XXIX. *Ajugifolia.* Onpaarblادig. (29) Steenbreek *met Palmswys' vyfdeelige Wortelbladen; de Stengbladen Liniaal onverdeeld en veelbloemige opklimmende Stengen.*

(30) Steen-

(27) *Saxifraga* Fol. Caulinis Palmatis &c. Sax. Fol. Radicalibus quinquelobis, Flor. ovato. *Fl. Lapp.* 174. T. 2. f. 7. *Fl. Suec.* 352. OED. *Dan.* T. 118.

(28) *Saxifraga* Fol. Radicalibus Reniformibus, quinquelobis. *Am. Acad* IV. p. 471. *Mant.* 383.

(29) *Saxifraga* Fol. Rad. palmato-quinque-partitis &c. *Am. Acad.* IV. p. 471. GER. *Prov.* 424.

(30) Steenbreek *met Nierachtige gepalmde Haairige Stengbladen : de Stengen en Steeltjes Draadachtig.* IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK.

Van deeze drie groeit de eerste op de Pyreneen, de andere op de Bergen van Provence, zo LINNÆUS verzekert; de derde in Siberie. Deeze laatste heeft zeer lange Bloemsteeltjes, in tweeën gedeeld, en vry groote witte Bloemen. XXX. *Saxifraga Sibirica.* Siberisch.

(31) Steenbreek *met Wigvormige in drieën gedeelde, overhoekse Stengbladen en eene regtopgaande Takkige Steng.* XXXI. *Tridactylites.* Driekwabbig.

Deeze Soort groeit op Zandige plaatsen en op Gebergten, als ook op de Daken der Huizen, in Europa. By ons komt zy veel voor, op vogtige Gronden en oude Muuren, zo in Gelderland en Overysfel als in het Stigt en in Holland. Men vindtze *Drievingerig Huislook der Daken* getyteld door BAUHINUS. De Blaadjes zyn als die der Steenruite, doch het heeft Steeltjes van omtrent een Handbreed hoog.

(32) Steen-

(30) *Saxifraga* Fol. Caul. Reniformibus palmatis pilosis, Caulibus Pedunculisque Filiformibus.

(31) *Saxifraga* Fol. Caulinis Cuneiformibus &c. *Fl. Suec.* 353. *Fl. Belg.* 118. GOUAN *Monsp.* 210. GER. *Prov.* 422. Saxifr. Fol. trifidis &c. R. *Lugdb.* 457. Sax. Fol. omn. trilobis &c. *Fl. Lapp.* 173. *H. Cliff.* 168. Sedum tridactylites Tectorum. C. B. *Pin.* 285. Paronychia altera. DOD. *Pempt.* 113. LOB. *Ic.* 469.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

XXXII. *Saxifraga Petræa.* Rotsminnend.

(32) Steenbreek *met de Stengbladen driedeelig gepalmd; de Slippen byna in drieën gedeeld; de Steng met veele ſlappe Takjes.*

Op de hooge Gebergten der Noordelyke en Zuidelyke deelen van Europa, hier en daar, groeit deeze, die naby komt aan de voorgaande, doch, behalve 't gemelde verſchil, ook de Bloemen viermaal zo groot heeft.

XXXIII. *Adſcendens.* Opklimmend.

(33) Steenbreek *met de Stengbladen Wigvormig aan de tippen getand; de Steng opklimmende en eenigermaate ruig.*

De Groeiplaats is op dergelyke Gebergten. Het Kruidje heeft een digt gebladerd Bloemſtengetje van een Handbreed hoog.

XXXIV. *Cæſpitoſa.* Plagmaakend.

(34) Steenbreek *met getropte Liniaale Wortel-*

(32) *Saxifraga* Fol. Caul. Palmato - tripartitis &c. Saxifraga alba petræa. PON. *Bald.* 339. f. 337. Saxifraga Aizoides Alpina &c. PLUK. *Alm.* 331. T. 222. f. 3. Sedum tridactylites Alpin. majus album. C. B. *Pin.* 284. MORIS. *Hiſt.* III. p 479. S. 12. T. 9. f. 28.

(33) *Saxifraga* Fol. Caulinis Cuneiformibus &c. *Mant.* 384. Saxifraga Pyrenaica tridact. latifolia. TOURNF. *Inſt.* 253. GOUAN *Monsp.* 210. Sax. Fol. palmatis, Caule denſe folioſo Florigero. ALL. *Pedem.* 12. T. 3. f. 1. Sedum tridactylites Alpin. Caule folioſo. C. B. *Pin.* 284. Sedum trid. Alpinum majus, tertium. C. B. *Prodr.* 131.

(34) *Saxifraga* Fol. Radic. aggregatis &c. *Mant.* 383. Saxifraga Fol. ſimpl. & trifidis &c. HALL. *Helv.* 405. *Opusc.* 292. T. 1. f. 1. SEG. *Ver.* 451. T. 9. f. 4. Sedum tridactylites Alpinum minus. C. B. *Pin.* 284. *Prodr.* 131. Sedum Mos-

telbladen, die geheel of driedeelig zyn, en een regtopgaand, byna naakt en meest tweebloemig Stengetje. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(35) Steenbreek *met veeldeelig gepalmde verspreide Stengbladen, die spitse Slippen hebben, en een opstaand Stengetje.* XXXV. *Saxifraga Groenlandica.* Groenlands.

Volgens GUNNERUS is deeze Groenlandse eene Verscheidenheid van de voorgaande, die op hooge Gebergten in de Zuidelyke deelen van Europa en in Switzerland groeit, maakende aldaar Plaggen als Mos. De meeste Rotsen der Alpen zyn bekleed met dit Kruidje, zegt de Heer HALLER. Het heeft Steeltjes van maar drie Duimen hoog en ruigachtige Blaadjes.

**** Met gekwabde Bladen en leggende Stengen.

(36) Steenbreek *met Hartvormige, driekwabbige en onverdeelde Stengbladen; de Stengetjes leggende.* XXXVI. *Cymbalaria.* Hartbladig.

(37) Steen-

Moschatella Alpina lutea. GESN. *Fasc.* 25. T. 6. f. 31. GOUAN *Monsp.* 210.

(35) *Saxifraga* Fol. Caulinis palmato-multifidis &c. Saxifr. tridactylites Groenlandica. DILL. *Elth.* 337. T. 353. f. 329.

(36) *Saxifraga* Fol. Caulinis Cordatis trilobis integrisque, Caul. procumbentibus. Saxifraga exigua Fol. Cymbalariæ. BUXB. *Cent.* II. p. 40. T. 45. f. 2.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(37) Steenbreek *met Eyronde gekwabde Stengbladen en Draadachtige slappe Seengetjes.*

(38) Steenbreek *met Liniaale Stengbladen die onverdeeld of drietandig zyn, leggende Spruiten en regtopstaande naakte Stengetjes.*

XXXVII. *Saxifraga Hederacea.* Klyfachtige.

XXXVIII. *Hypnoides.* Mosachtige.

Deeze drie Soorten verschillen meest door de figuur der Blaadjes. De eerste groeit in de Levant; de andere op 't Eiland Kandia, de laatste komt overal, in Europa, op de hooge Bergen voor, en is zelfs in Gelderland op de Hey, tusschen Harderwyk en Hermelo, door den Heer DE GORTER waargenomen. De Bladen, die den Stoel maaken en op den Grond leggen, zyn zeer fraay in drieën of in vyven verdeeld: de Stengetjes een half Voet lang.

Zonderling is 't, dat men van dit uitgebreide Geslagt nog geen ééne Soort, of eenige Plant tot hetzelve betrekkelyk, in Oost- of Westindie, noch ook in Afrika of in Arabie, aangetroffen hebbe.

TIA-

(37) *Saxifraga* Fol. Caul. Ovatis lobatis, Caule Filiformi flaccido. Saxifr. Cretica annua minima, Hederaceo folio. TOURNF. *Cor.* 18.

(38) *Saxifraga* Fol. Caul. Linearibus &c. Saxifr. procumbens &c. *H. Cliff.* 168. R. *Lugdb.* 453. N. 6. GOUAN *Monsp.* 210. *Fl. Belg.* 118. HALL. *Helv.* 404. Sedum Alp. trifido folio. C. B. *Pin.* 284. MORIS. *Hist.* III. p. 479. S. 12. T. 9. f. 26. *β.* Saxifraga procumbens &c. R. *Lugdb.* 454. N. 7.

TIARELLA. Myterzaad. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

De Kenmerken van dit Geslagt zyn een vyfdeelige Kelk met vyf Bloemblaadjes, die onverdeeld zyn, daar ingeplant: het Zaadhuisje eenhokkig tweekleppig, hebbende het ééne Klepje grooter dan het andere.

Twee geheel uitheemsche Soorten zyn daar in vervat, naamelyk.

(1) Myterzaad *met Hartvormige Bladen.* I. *Tiarella Cordifolia.* Hartbladig.

In de Noordelyke deelen van Amerika en Asie groeit deeze Soort, welke *Mitella met een naakte Steng* is genoemd geweest. 't Gewas, dat Bladen byna als het Aardveil heeft, gelykt in Gestalte veel naar het gewoone Sanikel of Witte Steenbreek en is daar van meest door het Zaadhuisje, dat zig als een Bisschops-Myter opent, onderscheiden. Hetzelve bevat zwarte glanzige Zaadjes.

(2) Myterzaad *met drievoudige Bladen.* II. *Trifoliata.* Driebladig.

In de Noordelyke deelen van Asie, dat is in Si-

(1) *Tiarella* Fol. Cordatis. *Syst Nat.* XII. Gen. 555. p. 305. *Veg.* XIII. Gen. 560. p. 345. Mitella Scapo nudo. *H. Cliff.* 167. R. *Lugdb.* 459. GRON. *Virg.* 160. Cortusa Americana Flore spicato, Petalis integris. HERM. *Par.* 129. T 129. TOURNF. *Inst.* 242.

(2) *Tiarella* Fol. ternatis. *Am. Acad.* III. p. 17. Mitella Fol. tern. *Am. Acad.* II. p. 351.

IV. AFDEEL XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Siberie, heeft DEMIDOFF deeze waargenomen. Zy verschilt van de voorgaande naauwlyks dan in het Bladerloof.

MITELLA. Ruigbloem.

In Kenmerken komt dit Geslagt byna met het voorgaande overeen, dan dat de Bloemblaadjes, op een zonderlinge manier, Vinswyze verdeeld zyn en de Klepjes van het Zaadhuisje even groot. Het bevat ook twee uitlandsche Soorten, als

I. *Mitella diphylla.* Tweebladig.

(1) Ruigbloem *met een tweebladige Bloem-Steng.*

De Steng is zeer eenvoudig in deeze Soort, Draadachtig dun en naakt, behalve dat zy in 't midden twee gepaarde Bladen heeft, die gesnipperd en ongelyk getand zyn. De Bloempjes, langs het bovenste deel der Steng overhoeks geplaatst, zyn Klokvormig, doch met verdeelde ruige Bloemblaadjes als gezegd is. Voorts heeft deeze Plant byna de gestalte van die van 't voorgaande Geslagt. De Groeiplaats is in Noord-Amerika.

(2) Ruig-

(1) *Mitella* Scapo diphyllo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 556. p. 305. *Veg.* XIII. Gen. 561. p. 345. *H. Cliff.* 167. R. *Lugdb.* 459. COLD. *Nov.* 96. Cort. Amer. Spicato Flore, Pet. fimbriatis. HERM. *Par.* 130. Cort. Amer. alt. &c. MENTZ. *Pug.* T. 10. Sanicula s. Cortusa Indica, Flore spicato fimbriato. DOD. *Mem.* 299. TOURNF. *Inst.* 242. T. 126.

(2) Ruigbloem *met een naakte Bloemſteng.* IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. II. *Mitella nuda.* Naakt.

De Bladerloosheid van de Steng onderſcheidt deeze, die door den Heer GMELIN onder de Siberiſche Planten is afgebeeld.

SCLERANTHUS. Hardbloem.

De Heer LINNÆUS zegt, dat hy dit Geſlagt dus genoemd heeft wegens de byzondere gryze Kleur der Bloemen; doch het woord, door hem gebruikt, kan, zo veel my bekend is, niets dan *Hardbloem* betekenen. De Kenmerken zyn, een eenbladige Kelk, die vyfdeelig is, zonder Bloemblaadjes en twee Zaadjes in dezelve beſlooten (*).

Drie Europiſche Soorten komen 'er in voor, als volgt.

(1) Hardbloem *met de Vrugtkelken gaapende.* I. *Scleranthus Annuus.* Jaarlyks.

Dee-

(2) *Mitella* Scapo nudo. *Am. Acad.* II. p. 352. AMM. *Act. Petrop.* II. p. 352. GMEL. *Sib.* IV. p. 175. T. 63. f. 2.

(*) Hoe kan dan de Kelk boven het Vrugtbeginzel zyn (*Calyx ſuperus*,) gelyk in de Lyst der Geſlagten wordt gezegd?

(1) *Scleranthus* Calyc. Fructus patulis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 557. p. 306. *Veg.* XIII. Gen. 562. p. 346. *Fl. Suec. Belg.* OED. *Dan.* 504. GOUAN *Monsp.* 211. R. *Lugdb.* 215. *Hort. Cliff.* 166. Polygonum Gramineo folio majus erectum. C. B. *Pin.* 281. Polyg. anguſtisſimo et Gramineo folio. *Ibid.* Alchimilla ſupina Gramineo folio Fl. min. TOURNF. *Inſt.* 508. Knawel. DOD. *Pempt.* p. 115.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Deeze Soort is de *Knawel* van DODONÆUS, by geen anderen naam, zo hy zegt, ergens bekend, een Onkruidje, dat door geheel Europa byna voorkomt op drooge Zandgronden, inzonderheid in de Akkers of Koornlanden. Men vindt het door fommigen, wegens de geftalte, tot het Varkensgras betrokken. Niettegenftaande het zeer fmalle Grasachtige Blaadjes heeft, gaf TOURNEFORT het, wegens de Bloem en 't Zaadhuisje, een plaats in het Geflagt van Alchimilla, dat nogthans maar vier Meeldraadjes heeft.

Dit Plantje verfchilt zeer, naar den Grond waar op het groeit. Het valt in de Akkers en Tuinen wel drie of viermaal zo hoog als op dorre Velden, waar het een zeer laag Takkig Kruidje is, grys of witachtig van Kleur, doch aan Waterkanten groener. Het Blommetje bevat vyf langer, vyf korter Meeldraadjes: het Vrugtbeginzel heeft twee Stylen en het Zaad vereenigt zig door de rypwording met den Kelk.

II. *Scleranthus perennis.* Overblyvend.

(2) Hardbloem *met gefiooten Vrugtkelken.*

Deeze groeit op dergelyke plaatfen als de voorgaande, doch is lang zo gemeen niet in ons We-

(2) *Scleranthus* Calyc. Fructus claufis. *Fl. Suec.* p. 349. KRAM. *Auftr.* 119. OED. *Dan.* 563. Knawel incanum Fol. majori perenne. RAJ. *Angl.* III. p. 160. T. 5. f. 1. Alchimilla fupina Gram. folio majori flore. VAILL. *Par.* 4. T. 1. f. 5. Polygon. minus polycarpon. TAB. *Hift.* 1215. Polygonum Polonicum Cocciferum. J. B. *Hift.* III. p. 378.

Wereldsdeel, behalve in Polen; alwaar het dat Plantje zou zyn, 't welk het Poolsche Grein, daar ik omstandig van geschreeven heb, uitlevert (*). Het komt in alle opzigten, zo HALLER aanmerkt, met het voorgaande overeen; doch de Bloempjes zyn grooter en het blyft 's Winters over.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(3) Hardbloem *met de Vrugtkelken zeer wyd en gedoornd, de Steng eenigermaate Haairig.*

III. *Scleranthus Polycarpos.* Veelzaadig.

Deeze Soort is nog zeldzaamer dan de voorgaande. Men vindtze by Montpellier en in Italie, zo LINNÆUS aanmerkt. Zy heet Berg-Varkensgras met Wormachtige Blaadjes, by C. BAUHINUS: by anderen *Polycarpon*, wegens de menigte van Zaad. De gestalte is als die der voorgaanden, en zy groeit ook omtrent een Handbreed hoog.

GYP-

(*) Zie het I. DEELS X. STUK van deeze *Natuurlyke Historie*, bladz. 484, enz. Als ook LEDERMULLERS *Mikrosk. Vermaaklykheden*, I. Deel. bladz. 49, Pl. 32: alwaar het Plantje, benevens het Grein en deszelfs Insekt afgebeeld en omstandig beschreeven wordt: zo maar dat het eigentlyke Plantje is: want het Loof schynt zeer te verschillen. Ook groeit dat Grein aan de Worteltjes van verscheiderley Kruiden.

(3) *Scleranthus* Cal. Fruct. patentissimis, &c. *Am. Acad.* IV. p. 313. Polycarpon. DAL. *Hist.* 444. Polyg. mont. Vermiculatæ foliis. C. B. *Pin.* 281. Vermiculata nova planta. COL. *Ecphr.* I. p. 295. T. 294.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

GYPSOPHILA. Gipsminner.

De Kelk is eenbladig, Klokvormig en hoekig in dit Geslagt, met vyf Eyronde, ongesteelde Bloemblaadjes: het Zaadhuisje Klootrond, met éene Holligheid.

Tegenwoordig bevat hetzelve tien, meest Europische Soorten.

1. *Gypsophila repens.* Kruipende.

(1) Gipsminner *met Lancetvormige Bladen, de Meeldraadjes korter dan de uitgerande Bloem.*

De Planten van dit Geslagt zyn, door haare Bloemen en Gewas, veelal Anjelierachtig en gelyken tevens naar Muur. Dus is de tegenwoordige Kleine Steen-Anjelier met Grasachtige Bladen getyteld van C. BAUHINUS. Haare Groeiplaats is op de Bergen van Siberie, Oostenryk, Switzerland en de Pyreneen. De Wortel, zegt de Heer HALLER, is eenige Voeten lang, niettegenstaande de Stengetjes maar een half Voet hoog zyn, met veele smalle dikachtige Blaadjes, spits gepunt, draagende de Bloempjes, die Vleeschkleurig zyn, op naakte Takjes, als in Kroontjes, aan 't end.

(2) Gips-

(1) *Gypsophila* Fol. Lanceolatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 558. p. 506. *Veg.* XIII. Gen. 563. p. 346. *Am. Acad.* III. p. 23. GER. *Prov.* 409. T. 15. f. 2. Saponaria Caule simplici &c. *H. Cliff.* 166. HALL. *Helv.* 380. N. 6. RUPP. *Jen.* 117. Alsine Orientalis altissima &c. BUXB. *Cent.* III. p. 52. T. 60. Caryophyllus saxatilis fol. Gramin. minor. C. B. *Pin.* 211.

(2) Gipsminner *met Lancetvormige effene Bladen, verspreide Stengen en de Stampers langer dan de Klokvormige Bloem.* IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. II. *Gypsophila prostrata.* Leggende.

Deeze schynt weinig van de voorgaande te verschillen en de Groeiplaats is ook op de Europische Bergen.

(3) Gipsminner *met Lancetvormige ruuwe Bladen en omgekromde Bloemen, die tweehuizig zyn.* III. *Paniculata.* Pluimbloemige.

In Woestynen van Siberie en Tartarie groeit deeze, die zeer kleine Bloempjes heeft, met lange kromme Stylen.

(4) Gipsminner *met Lancetvormige byna drieribbige Bladen en regte Stengen.* IV. *Altissima.* Zeer hoog.

Van de volgende verschilt deeze, die in Siberie groeit, bovendien, door twee of viermaal zo groot te zyn, hebbende een opstaande Steng van anderhalf Voet hoog en Bladen van een Vinger lang en breed.

(5) Gips-

(2) *Gypsophila* Fol. Lanceolatis lævibus &c. Alsine angustifolia Caryophylloides multiflora glabra purpurascens perampla Radice Astragiliti. PLUK. *Alm.* 22. T. 75. f. 2.

(3) *Gypsophila* Fol. Lanceolatis scabris &c. *Am. Acad.* III. p. 23. Alsine frutescens Caryophylli folio, Flore parvo albo. GERB. *Tanasf.* 15.

(4) *Gypsophila* Fol. Lanceolatis subtrinerviis &c. Saponaria Calycibus pentaphyllis &c. *H. Ups.* 107.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

V. *Gypsophila Struthium.* Struisvederige.

(5) Gipsminner *met Liniaale Vleezige Bladen, aan de Oxelen getropt en spilrond.*

Dit Kruidje, in Spanje groeijende, bevindt zig in de Europische Kruidhoven, onder den naam van *Saponaria*, welken het in 't Spaansch te regt voeren kan, wegens het gebruik, dat men 'er aldaar van maakt. In de Provincie la Mancha, naamelyk, wordt de Wortel, die zeer dik is en diep in den Grond nederschiet, met de Kleeders of het Linnen, dat men wasschen wil, gekookt, en verstrekt dus voor Zeep; weshalve de Spanjaarden het ook *Jabonera*, dat is Zeepkruid heeten, zo LOEFLING verhaalt. De Bloempjes, die wit zyn, maaken ronde Hoofdjes aan 't end der Stengen.

VI. *Fastigiata.* Getopte.

(6) Gipsminner *met Lancetvormig Liniaale flaauw driekantige, effene, stompe, eenzydige Bladen.*

Dit

(5) *Gypsophila* Fol. Linearibus, Axillaribus, confertis teretibus. LOEFL. *Itin.* 73. Saponaria Caule simplici &c. *H. Cliff.* 166. R. *Lugdb.* 444. Saponaria Lychn. folio, Flosc. albis. C. B. *Pin.* 206. Kali vermiculatum albo globoso flore. BARR. *Rar.* 64. T. 119. BOCC. *Mus.* II. T. 122.

(6) *Gypsophila* Fol. Lanceolato-linearibus &c. *Am. Acad.* III. p. 23. Saponaria Calycibus pentaphyllis &c. *It. Goth.* 282. *Fl. Suec.* 346. GOUAN *Monsp.* 211. Sapon. Petalis ovatis &c. HALL. *Gen.* 117. T. 2. f. 1. Caryoph. Saxatilis Fol. Gramineis, Umbellatis Corymbis. C. B. *Pin.* 211. Polygonum majus erectum angustifolium. MENTZ. *Pug.* T. 2. f. 2. Lychnis Gypsophila. GMEL. *Sib.* IV. T. 61. f. 1.

Dit Kruid, dat op Steenachtige plaatfen in Gothland, Pruisfen, Languedok en Switzerland groeit, heeft een Houtigen Wortel, die een Vinger dik is en geeft daar uit een tropje lange, ronde, dunne Blaadjes, fchietende Stengetjes van een of twee Spannen hoog; wier top met een dikke Tros van witte Bloempjes als gekroond is. De geftalte is anders aan die van 't Varkens-gras gelyk.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

(7) Gipsminner *met Eyrond Lancetvormige, de Steng half omvattende Bladen.*

VII. *Gypfophila perfoliata.* Doorbladige.

Volgens DILLENIUS groeit deeze tot anderhalf of twee Ellen hoogte: zo dat de Vierde Soort, van anderhalf Voet, ten onregte den bynaam van Zeer hooge of Allerhoogfte heeft. De onderfte Bladen zyn als die van 't Zeep-kruid, terwyl de bovenften naar die der Lychnis gelyken. De Bloemkelken zyn Klokvormig met Hoeken. De Groeiplaats is in Spanje en de Oofterfche Landen.

(8) Gipsminner *met Liniaale platte Bladen, ongebladerde Kelken, een gegaffelde Steng en gekartelde Bloemblaadjes.*

VIII. *Muralis.* Muurige.

In

(7) *Gypfophila* Fol. ovato-Lanceolatis femi-amplexicaulibus. Saponaria Fol. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 165. Spergula multiflora &c. DILL. *Elth.* 368. T. 276. f. 357. Gypfophila tomentofa. *Sp. Plant.* 583. Linum fylveftre latifolium, Fl. albicante. BARR. *Rar.* 670. T. 1002.

(8) *Gypfophila* Fol. Linearibus planis &c. Saponaria Cal. pen-

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. Tweewyvige.

In Sweeden, Duitſchland en Switzerland, aan de Wegen, groeit, volgens den Ridder, deeze, die *Zeer kleine Muur-Anjelier* van BAUHINUS getyteld wordt. De kleine *Moeras-Lychnis*, van MENTZEL, hier t'huis gebragt; die in 't Brandenburgſe en Silezie voortkomt, is meest maar één, ſomtyds twee of drie, en zelden vier Duimen hoog. Het Plantje groeit een Handbreed hoog in Provence.

IX. *Gypſophila rigida.* Styfbladige.

(9) Gipsminner *met Liniaale platte Bladen, een gegaffelde Steng, tweebloemige Steeltjes en uitgerande Bloemblaadjes.*

Weinig meer hoogte heeft deeze, die by Montpellier in Languedok en misſchien ook in de Nederlanden groeit, zegt LINNÆUS. By gedagte Stad werdt zy *allerkleinſte Santorie* geheten. BAUHINUS hadtze ook bekomen van Florence.

X. *Saxifraga.* Steenbreekende.

(10) Gipsminner *met Liniaale Bladen, hoeki-*

pentaphyllis &c. *Fl. Suec.* 347. Sap. Fol. Linearibus. *Fl. Lapp.* 171. Caryophyllus minimus Muralis. C. B. *Pin.* 211. Lychnis parva paluſtris, Fol. acutis Lanceolatis, Flosc. purpureis. MENTZ. *Pug.* T. 7. f. 4. Gyps. Fol. linearibus planis &c. GER. *Prov.* 408.

(9) *Gypſophila* Fol. Linearibus planis &c. GOUAN *Monsp.* 211. Saponaria Caule dichotomo, Fol. Subulatis planis. *H. Cliff.* 166. R. *Lugdb.* 445. N. 6. Lychnis ſylv. minima exiguo flore. C. B. *Pin.* 206. *Prodr.* 103. Tunica minima. DAL. *Hiſt.* 1191.

(10) *Gypſophila* Fol. Linearibus, Cal. angulatis, Squamis qua-

kige Kelken, vier Schubben en uitgerande Bloemblaadjes. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

In Oostenryk, Vrankryk en Switzerland, groeit deeze, volgens den Ridder, welke de Steng een Handbreed hoog, opstaande, Draadachtig en gegaffeld heeft, met Liniaale spitse Bladen en den Kelk met vier Blaadjes omringd, die half zo lang als de Stamper zyn: de Bloemblaadjes uitgerand en bleekrood, onder met drie flaauw paarsche Streepen getekend.

SAPONARIA. Zeepkruid.

De Kelk is eenbladig naakt, met vyf genagelde Bloemblaadjes: het Zaadhuisje langwerpig met ééne holligheid, in dit Geslagt, 't welk agt Europische Soorten bevat, naamelyk.

(1) Zeepkruid *met Rolronde Kelken en Eyrond-Lancetvormige Bladen.* I. *Saponaria Officinalis.* Genees-kragtig.

Dit

quatuor, Coroll. emarginatis. GOUAN *Monsp.* 212. Dianthus Rad. repente. R. *Lugdb.* 444. KRAM. *Austr.* 322. Dianth. Cal. lato & brevissimo. HALL. *Helv.* 381. Caryoph. Saxifr. strigosior. C. B. *Pin.* 211. Lychnis pumila Caryophyllata. BARR. *Rar.* 64. T. 998.

(1) *Saponaria* Calycibus Cylindricis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 559. p. 307. *Veg.* XIII. Gen. 564. p. 347. *Mat. Med.* 214. R. *Lugdb.* 444. *H. Cliff.* 165. *Ups.* 106. GOUAN *Monsp.* 212. *Fl. Belg.* 119. GER. *Prov.* 412. HALL. *Helv.* 378. Saponaria major lævis. C. B. *Pin.* 206. Saponaria. DOD. *Pempt.* 179. LOB. *Ic.* 314. Lychnis sylv. quæ Saponaria vulgo. TOURNF. *Inst.* 336. β. Saponaria concava Anglica. C. B. *Pin.* 206. MOR. *Hist.* II. p. 548. S. 5. T. 22. f. 52. Gentiana folio convoluto. J. B. *Hist.* III. p. 521.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Dit Gewas, dat men gemeenlyk *Zeepkruid* noemt, groeit niet alleen in de middelfte deelen van Europa, maar ook in de Zuidelyken en zelfs in Virginie. By ons komt het veel aan den Duinkant van onze Provincie, als ook in de hoogfte deelen van Gelderland en elders, voor. In Switzerland groeit het, zo de Heer HALLER aantekent, menigvuldig aan de Wegen en zelfs die Verfcheidenheid met dubbelde of gebladerde Bloemen, welke men ook fomtyds in de Nederlanden vindt. De andere, met holronde Bladen, fchynt eene Basterd-Soort te zyn.

Dit Kruid zweemt veel naar de groote Gentiaan, doch is uit zig zelve genoegzaam kenbaar en in de Kruidboeken van DODONÆUS en LOBEL zeer natuurlyk afgebeeld (*). Het heeft ronde knoopige Stengen, fomtyds van een Voet, fomtyds van een Elle of hooger, wanneer men het in de Tuinen teelt. De Bladen groeijen 'er tegenover elkander aan: zy zyn Lan-

(*) Te verwonderen is 't, dat LINNÆUS Afbeeldingen die goed, ja keurlyk zyn, uit zo bekende Kruidboeken, dikwils niet aanhaalt. Gezweegen nog de verbaazend veele fouten, die 'er in de aanhaalingen van de *Spec. Plantarum* zyn, welken ik niet alle heb kunnen te regt brengen. Hier was in plaats van die Autheuren, CAM. *Epit.* p. 152, aangehaald, 't welk in KRAM. *Auftr.* en GORT. *Fl. Belg.* is overgenomen; terwyl men by CAMERARIUS noch op die Bladz. noch in 't Regifter, van de *Saponaria* gewag gemaakt of eenige Afbeelding van dat Kruid vindt: maar een bloote melding in CAM. *Hort.* p. 153.

Lancetvormig Eyrond, ſtevig, glad, met drie Ribben overlangs. Op 't end der Stengen komen de Bloemen Kroontjeswyze voort, zynde bleekrood, wit of paarſchachtig. Zy hebben een Anjelier- of Lychnisachtige figuur en de Kelken zyn in 't midden eenigszins gezwollen. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Men erkent in dit Gewas eene Zeepachtige hoedanigheid, welke hetzelve, in Afkookzel, bekwaam maakt om Verſtoppingen der Ingewanden, waar uit Sleepende Ziekten ontſtaan, te ontbinden. Hierom wordt het, door BOERHAAVE, tegen de Geelzugt en Melancholie, aangepreezen. Volgens eenigen zou 'er ook eene Zweet- en Pisdryvende, ja de Stonden voortzettende eigenſchap in plaats hebben. Met Water gewreeven, ſchuimt het als Zeep. Het is zeer bitter van Smaak.

(2) Zeepkruid *met vyfhoekige pieramidaale Kelken en Eyronde geſpitſte ongeſteelde Bladen.* II. *Saponaria Vaccaria.* Weidlandig.

Men noemt dit Kruid *Vaccaria*, om dat het op de Weilanden, daar de Koeijen graazen, voortkomt, die 'er veel Smaak in hebben. Het groeit

(2) *Saponaria* Cal. pyramidatis quinquangularibus &c. *H. Cliff.* 166. *H. Ups.* 107. R. *Lugdb.* 443. GOUAN *Monsp.* 212. GER. *Prov.* 412. KRAM. *Auſtr.* 119. HALL. *Helv.* 379. GUETT. *Stamp.* 287. Lychnis Segetum rubra Fol. Perfoliatæ. C. B. *Pin.* 204. Vaccaria. DOD. *Pempt.* 104. Iſatis ſylv. Vaccaria dicta. LOB. *Ic.* 352.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

groeit ook wel op de Akkeren tusschen 't Koorn. Men vindt het in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, in Duitschland, Switzerland, Italie en de Levant. De gestalte zweemt veel naar die der Weede, of ook van het zogenaamde Doorwas: weshalve GESNERUS hetzelve *Perfoliata rubra* noemde. De Bloemen zyn Roozekleurig of wit: de Steng bereikt een Elle en meer hoogte; zy is zeer Takkig en draagt van boven Bloemen, die zonderling zyn, wegens de vyfhoekig gevleugelde Kelken. De Bladen, die de Steng zeer digt omvatten, zyn van eene blaauwachtig groene Kleur.

III. *Saponaria Cretica.* Kandiasch.

(3) Zeepkruid *met vyfhoekige gestreepte Kelken, een regtopstaande byna gegaffelde Steng en Elsvormige Bladen.*

Deeze, op dorre plaatsen van Kandia groeijende, heeft de Steng lymerig gehaaird, een Voet hoog, met Elsvormig smalle Bladen en opstaande Bloemen, bestaande uit kleine Blaadjes.

IV. *Porrigens.* Hangend.

(4) Zeepkruid *met Cylindrische ruigachtige Kelken, zeer wyd gemikte Takken en hangende Zaadhuisjes.*

In

(3) *Saponaria* Cal. quinquangularibus striatis &c. Saxifraga altera. ALP. *Exot.* 292. T. 291.

(4) *Saponaria* Cal. cylindr. pubescentibus, Ramis divaricatissimis, Fructibus pendulis. *Mant.* 239. Silene porrigens. *Syst. Nat.* XII. Tom. 3. App. p. 230. Lychnis Chalepensis annua &c. MORIS. *Hist.* II. p. 541.

In de Upfalfche Tuin is deeze, uit de Levant afkomftig, met een Steng van twee Voeten hoog, geteeld. De Bladen zyn fmal en, zo wel als het geheele Loof, in het bovenfte gedeelte, ook lymerig of kleverig gehaaird (*). IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

(5) Zeepkruid *met Rolrondachtige Kelken, een opftaande Lymerige paarfchachtige Steng en overhoekfe Takken met geftipte Bloemen.* V. *Saponaria Illyrica.* Slavonifch.

Dit is een opftaand Kruidje van een Span hoog, Lymerig ruig, met fmalle gladde Blaadjes en vyfdeelige Kelken, die aan den Rand Vliezig zyn: geheele witte Bloemblaadjes met drie paarfche Stippen en Violette Meelknopjes.

(6) Zeepkruid *met Rolronde ruige Kelken en gegaffelde leggende Stengen.* VI. *Ocymoides.* Rondbladig.

Dit Kruidje, in Switzerland, Italie en de Zuidelyke deelen van Vrankryk, op belommerde

(*) *Moris Hift.* III. p. 541. *Fig. mala:* wordt in *Syft. Nat. Veg.* XIII. gezegd. Ik vind het aldaar niet, maar in Tom. II. p. 541. befchreeven, zonder Afbeelding.

(5) *Saponaria* Cal. fubcylindricis, Caule erecto viscido-purpurascente, Ramis alternis, Corollis punctatis. *Mant.* 70. Sap. Caule dichotomo hirfuto &c. ARD. *Sp.* 2. p. 24. T. 9.

(6) *Saponaria* Cal. Cylindr. villofis &c. Sap. minor quibusdam. J. B. *Hift.* III. p. 344. Lychnis vel Ocymoides repens montanum. C. B. *Pin.* 206. Ocymoides repens Polygonifolia. LOB. *Ic.* 341. Saponaria humifufa Cal. tubulofo. HALL. *Helv.* 378. GOUAN *Monsp.* 212. GER. *Prov.* 412.

IV. AFDEEL XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

de Steenige plaatsen voortkomende, verschilt door zyne rondachtige Blaadjes, als die van Basilicum, van de anderen. Hierom wordt het ook *Ocymoides* geheten, of kruipende met de Bladen van Varkensgras, by LOBEL, en klein Zeepkruid by J. BAUHINUS.

VII. *Saponaria Orientalis.* Levantsch.

(7) Zeepkruid *met Rolronde ruige Kelken en een gegaffelde, opstaande, uitgebreide Steng.*

In de Levant is deeze door TOURNEFORT ontdekt, die van de voorgaande weinig verschilt, doch de Blaadjes smaller heeft, en de Vrugtkelken Eyrond, met verhevene Haairdraagende Stippen; de Bloemblaadjes spits uitgerand, zonder Kroontje. Het groeit een Handbreed of een Span hoog.

VIII. *Lutea.* Geel.

(8) Zeepkruid *met Spilronde Kelken en Bloemen, die een Kroontje hebben, in Kroontjes vergaard, met byna Liniaale gesleufde Bladen.*

Op

(7) *Saponaria* Cal. Cylindr. villosis &c. *H. Ups.* 106. *N.* 2. R. *Lugdb.* 445. N. 7. Lychnis Orient. annua supina &c. TOURNF. *Cor.* 25. DILL. *Elth.* 205. T. 167. f. 204.

(8) *Saponaria* Calyc. teretibus, Corollis Coronatis &c. Lychnis Flor. umbellatis &c. ALL. *Pedem.* 29. T. 5. f. 2. Globularia lutea montana. COL. *Ecphr.* I. p. 152. T. 153. Bellis montana globoso luteo flore. C. B. *Pin.* 262. Lychnis lutea montana &c. BARR. *Ic.* 498. Lychn. rubra Globulariæ capitulo. BOCC. *Mus.* II. p. 75. T. 62. f. 1. Silene Flor. in Capitulum congestis? HALL. *Helv.* 376. T. 7.

Op de Gebergten van Piemont, en in andere deelen van Italie, groeit dit zonderlinge Kruidje, dat een Hoofdje, byna, als de Madelieven heeft, met geele Bloemen, zynde de bovenste Bladen, inzonderheid de Kelken, ruig. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

DIANTHUS. Anjelier.

Een Rolronde, eenbladige Kelk, van onderen met vier Schubben; vyf genagelde Bloemblaadjes en een Cylindrisch eenhokkig Zaadhuisje, maaken de byzondere Kenmerken van dit Geslagt; 't welk twintig Soorten bevat, waar van de drie laatsten, als Heesterachtig, te vooren reeds beschreeven zyn (*), de overigen hier volgen. Zy zyn in drie Rangen onderscheiden, naamelyk

* Met vergaarde Bloemen.

(1) Anjelier *met Tropswys' vergaarde Bloemen; de Kelkschubben Eyrond - Elsvormig, zo lang als het Pypje; de Bladen Lancetvormig.* I. *Dianthus barbatus.* Duizendschoon.

Dit is de *Duizendschoon* der Hoven, die in de

(*) Bladz. 107, enz. in het V. STUK.

(1) *Dianthus* Flor. aggregatis fasciculatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 560. p. 307. *Veg.* XIII. Gen. 565. p. 348. *H. Cliff.* 165. *Ups.* 105, 106. R. *Lugdb.* 444. GOUAN *Monsp.* 213. Caryophyllus Hortensis barbatus latifolius. C. B. *Pin.* 208. Thyrsis. RENEALM. *Sp.* 47. *β.* Caryoph. barb. Hort. angustifolius. C. B. *Pin.* 209. Armerius Flos alter. DOD. *Pempt.* 176. Armeria altera. LOB. *Ic.* 448.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

de Zuidelyke deelen van Europa in 't wilde groeit en van sommigen *Gebaarde* of *Baard-Anjelier* genoemd wordt. In 't Latyn heet menze *Armerius flos* of *Armeria*, welke naam van het Fransche woord *Armoires* afgeleid wordt door DODONÆUS, die zegt, dat men ze in Brabant *Keykens* noemt, eene benaaming, welke zo veel zegt als Bloemtuiltje. In Duitschland geeft men aan deeze en haare mede-Soorten den naam van *Tonner-* of *Veld-Nagelein*, dat is Veld-Anjeliertjes.

II. *Dianthus Carthusianorum.* Karthuizers.

(2) Anjelier *met byna vergaarde Bloemen, de Kelkschubben Eyrond gebaard, byna zo lang als het Pypje; de Bladen Liniaal en drieribbig.*

Waarom deeze den bynaam van *Karthuizers* voere, is my duister. Men noemtze in Vrankryk *le Bouquet parfait*, dat is het volmaakte Bloemtuiltje, volgens GOUAN. De Groeiplaats is, volgens den Ridder, op dorre lugtige Velden van Duitschland, Italie en Sicilie. Van de voorgaande Soort verschilt zy door de Bladen de helft smaller, styver en niet één maar drieribbig.

(2) *Dianthus* Flor. subaggregatis &c. *H. Ups.* GUETT. *Stamp.* 284. GOUAN *Monsp.* 213. Caryoph. sylv. vulg. latifolius. C. B. *Pin.* 209. Car. Arvensis Calyculo Flor. numeroso. LOES. *Pruss.* 37. f. 7. *β.* Car. sylv. Flore rubro plurimo de summo Caule prodeunte. SEG *Ver.* 434 T. 8. f. 2. Armerius Flos primus. DOD. *Pempt.* 176. Armeria sive Caryophyllus minor sylvestris fol. latioribus. LOB. *Ic.* 446.

ribbig te hebben; de Steng een weinig ruuw: de Bloemblaadjes afstandig, van boven ruig; de Stampers langer dan het Pypje.

Deeze Soort is veel Anjelierachtiger dan de voorgaande en heeft het Loof groener, wordende, zo wel als die, in de Tuinen geteeld. DODONÆUS noemtze *Keikens* of gemeene Tuiltjesbloemen: om dat de Bloemen een volkomen Tuiltje uitmaaken. Daar zyn van deeze, zo wel als van die, aanmerkelyke Verscheidenheden; komende dezelve ook voor met dubbelde roode en witte Bloemen, fraay voor 't Gezigt, doch minder aangenaam van Reuk. De Bladen zyn breed in vergelyking met die der gewoone Anjelieren, maar smal, ten opzigt der eerste Soort.

III. *Dianthus Ferrugineus.* Rosachtige.

(3) Anjelier *met vergaarde Bloemen; de Bloemblaadjes tweedeelig, met drietandige Slippen:*

Deeze gelykt naar de voorgaande zeer, maar heeft de Steng dunner, de Bladen Grasachtiger en meer gekield: de Bloemen insgelyks gebondeld en bleek geel of Strookleurig uit den rossen; daar die der voorgaande Soort gemeenlyk paarsch zyn. De Groeiplaats der aangehaalde van BARRELIER, welke echter van de bepaaling verschilt, was in Italie.

(4) An-

(3) *Dianthus* Flor. aggregatis, Petalis bifidis, Laciniis tridentatis. *Mant.* 563. Caryoph. montanus umbellatus &c. BARR. *Rar.* 648. T. 497.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(4) Anjelier *met Tropswys' vergaarde Bloemen; de Kelkschubben Lancetvormig ruig, zo lang als 't Pypje.*

IV. *Dianthus Armeria.* Wilde.

Deeze groeit overvloedig op dorre Velden, in Sweeden, Duitschland, Vrankryk, Switzerland en Italie. 't Is eene Soort, die een zeer lange Steng heeft, met smalle slappe byna Grasachtige Bladeren; de Bloempjes van boven getropt en uit vyf spitse Blaadjes bestaande, die op de kanten eenige Tandjes hebben en paarsch zyn met witte Vlakjes. Jaarlyks vergaat dezelve, zynde een Zaay-Gewas.

V. *Prolifer.* Kinderende.

(5) Anjelier *met de Bloemen tot Hoofdjes vergaard; de Kelkschubben stomp-Eyrond, langer dan het Pypje.*

Op dunne Stengetjes van een half Voet hoog, draagt deeze een ronden Kelk, als een Hoofdje, bestaande uit een gemeen Omwindzel van verscheide kleine Anjelierachtige Bloempjes. Men vindt-

(4) *Dianthus* Floribus aggregatis fasciculatis &c. *Fl. Suec.* 345. GOUAN *Monsp.* 213. *H. Cliff.* 165. R. *Lugdb.* 443. N. 5. Caryoph. barbatus sylv. C. B. *Pin.* 203. Armeria sylv. altera &c. LOB. *Ic.* 448 Tunica Squamis ad basin Calycis longe mucronatis, Flori æqualibus. HALL. *Helv.* 381.

(5) *Dianthus* Flor. aggregatis capitatis &c. GOUAN. *Monsp.* 213. *H. Ups.* 106. OED. *Dan.* 221. Caryophyll. sylv. prolifer. C. B. *Pin.* 209. SEG. *Ver.* 26. T. 7. f. 1. Caryoph. sylv. annuus &c. MORIS. *Hist.* II. p. 563. Armeria prolifera. LOB. *Ic.* 449.

vindtze op drooge Velden in Duitſchland en de Zuidelyke deelen van Europa. IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

** Met eenzaame Bloemen, veelen op één Steng.

(6) Anjelier *met eenzaame Bloemen en agt Kelkſchubben grooter dan de Bloem.* VI. *Dianthus diminutus.* Verkleinde.

Deeze, in Duitſchland voorkomende, ſchynt uit de voorgaande geſprooten of verbaſterd te zyn en is mooglyk maar eene Verſcheidenheid daar van. De Bladen zyn ſmaller, de Steng is Takkig; de Bloemen eenzaam, niet getropt, ſteekende het Bloempje naauwlyks buiten het Pypje uit.

(7) Anjelier *met eenzaame Bloemen, de Kelkſchubben byna Eyrond en zeer kort; de Bloemblaadjes gekarteld.* VII. *Caryophyllus.* Tuin-Anjelier.

De

(6) *Dianthus* Flor. ſolitariis, Squamis Calycinis &c. Caryophyllo prolifero affinis, unico ex quolibet Capitulo flore. C. B. *Pin.* 219. Caryoph. ſylv. minimus. TABERN. *Hiſt.* 290.

(7) *Dianthus* Flor. ſolitariis, Squamis Calycinis ſubovatis brevisſimis &c. *Mat. Med.* 213. *H. Cliff. Ups.* &c. &c. R. *Lugdb.* 443. *Coronarius* α. Caryophyllus hortenſis ſimplex Flore majore. C. B. *Pin.* 208. β. Caryoph. altilis major. *Ibid.* 207. γ. Car. maximus ruber & variegatus. C. B. *Pin.* 209. *Imbricatus.* δ. Caryoph. Flore pleno, ex Squamis Calycinis longisſime imbricatis. *H. Cliff.* Car. Spicam Frumenti referens. E. N. C. *Cent.* III. p. 368. T. 9. ε. *Inodorus.* Tunica anguſtifolia procumbens, Petalis ſerratis. HALL. *Helv.* 382. Ca-

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Tweewyvige.*

De gewoone *Tuin-Anjelieren*, die men in 't Fransch *Oeillets*, in 't Engelsch *Pinks*, in 't Hoogduitsch *Naglein* of *Nelken*, en in 't Neerduitsch *Giroffels* of *Nagelbloemen* heet, maaken deeze Soort uit. De Latynsche naam *Caryophyllus* komt met dien der Kruidnagelen overeen, wegens den aangenaamen Reuk, en deswegen worden zy, van de Italiaanen, *Carofoli* genoemd: doch dat de Anjelieren dien naam van de Kruidnagelen bekomen zouden hebben, gelyk men gemeenlyk stelt, is my zeer onwaarschynlyk; alzo zy in ons Wereldsdeel zekerlyk eer bekend zyn geweest, en van de Arabieren *Corunfel* geheten worden. Men vindt 'er by de Autheuren, onder den naam van *Betonica* of *Vetonica Coronaria*, gewag van gemaakt, en onder dien van *Flores Tunicæ*, naar het *Herba Tunica* van DIOSCORIDES, komen zy in de Apotheeken voor. De meesten echter noemenze, in 't Latyn, *Ocellus Damascenus* of *Barbaricus*, deels ziende op de gedaante der enkelde Bloemen, deels op derzelver afkomst.

De geleerde RAY stelt derzelver Natuurlyke Groeiplaats in Italie; anderen ook in Switzerland en in de Zuidelyke deelen van Vrankryk. 't Is zeker dat men aldaar de *enkelde roode* Anjelieren, uit welken, waarschynlyk, de anderen door de Tuinierkonst voortgekweekt en verme-

Caryophyllus sylv. biflorus. C. B. *Pin.* 209. *Prodr.* 104. Car. sylv. Flor. rubro inodoro &c. SEG. *Ver.* 435. T. 7. f. 3.

menigvuldigd zyn, wild groeijende vindt. Deeze zouden *Reukeloos* zyn, volgens den Ridder, hoedanigen de Heer SEGUIER omstreeks Verona vondt; doch het kunnen die, welke BAUHINUS *Wilde tweebloemige Anjelier* noemde, met Stengetjes van een Handpalm hoog, niet zyn, en de aangehaalde van den Heer HALLER heeft één, twee of drie, *groote*, *welriekende*, Rooskleurige Bloemen, aan 't end der knoopige Stengen. Die Kruidkenner acht het ook waarschynlyk, dat dezelve de Vader der meeste Tuin-Anjelieren zy. Hy groeit 'er op Steenige plaatsen.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

De gestalte der Anjelier-Planten is te bekend en te veranderlyk, om daar op staan te blyven. Gewoonlyk groeijen zy, tot omtrent twee Voeten hoogte; doch, sommigen worden door Konst, op eene verbaazende wyze verhoogd en Heesterachtig gemaakt. De Bloemen, in de Wilden enkeld, krygen door kweeking een ongemeene volheid van Bloemblaadjes, zwaarte van Bloem, fraaiheid van Kleur en lieffelykheid van Reuk. Men behoeft, daar omtrent, de Tuinen der Bloemisten slegts te raadpleegen. Ook vindt men een verbaazende Verscheidenheid van de raarsten derzelven, die het Oog verrukt, met Natuurlyke kleuren, by WEINMANN op agt Plaaten vertoond (*). Zo groot is die Verschei-

(*) WEINM. *Kruidb.* Pl. N. 332 tot N. 339.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

fcheidenheid van Kleur, dat men, onder de dubbelden, van gemengelde Kleuren, moeite heeft om twee Bloemen, die malkander volkomen gelyk zyn, aan te treffen. Zy fpeelen met den heerlykften Gloed van Rooze, Karmozyn en Purper-rood, in veelerley veranderingen, met geel en wit gemeenlyk Streeps- of Vlakswyze getemperd. Zo vindt men 'er ook die geheel Zweeuwwit, rood of paarfch, of geel zyn.

Gefchubde Anjelier. De zonderlingfte Verfcheidenheid maakt de *Gefchubde Anjelier* uit; dus genaamd, om dat de Kelkfchubben verdubbeld en als op elkanderen geftapeld, een groene Aair vormen van omtrent een Vinger lang, die aan 't end, zeldzaam, een groote enkelde Bloem voortbrengt. In fommigen zyn ook de beide Stylen zeer lang en als Ramshoornen omgedraaid; maakende dus een aartige Vertooning. Het Zaaijen baart, zelfs in dit opzigt, oneindige veranderingen: maar het inleggen behoudt de gedaante en kleur.

Wat de kragten aangaat: de Bloemen zyn, in 't algemeen, Hartfterkende, door haaren Geur. Het gedeftilleerde Water kan tot een zagt Zweetmiddel dienen. Ook maakt men 'er een Konferf van en Syroop, die fomtyds tot dezelfde Oogmerken wordt gebruikt.

VIII. *Dianthus Pomeridianus.* Namiddagfe.

(8) Anjelier *met eenzaame Bloemen; twee Hart-*

(8) *Dianthus* Floribus folitariis, fquamis binis Cordatis, brevisfimis &c. *Sp. Plant.* 1673. Caryoph. fylv. & Saxatilis Flore magno Lacteo &c. TOURNF. *Cor.* 23.

Hartvormige zeer korte Kelkschubben en uitgerande byna onverdeelde Bloemblaadjes. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Volgens FORSKAOHL, zegt LINNÆUS, groeit deeze by Konstantinopolen; volgens HASSELQUIST in Palestina. 't Gewas komt de gewoone Anjelieren zeer naby. De Steng heeft drie of vier lange enkelde eenbloemige Takken; de Kelk maar twee, korte, spitse Schubben. De Bloem is geel, van onderen groenachtig wit: de Meeldraadjes zyn van langte als de Kelk; de Stampers worden zo lang als de Bloem, die kort na den Middag eerst ontluikt en te tien Uuren 's avonds weder toe gaat.

(9) Anjelier *met eenzaame Bloemen, twee Lancetvormige Kelkschubben en gekartelde Bloemblaadjes.* IX. *Dianthus Deltoides.* Kleine.

De *Kleine kruipende Nagelbloemen*, met zwartachtig groene Bladen, van J. BAUHINUS, zouden deeze Soort zyn, welke niet alleen in de Zuidelyke, maar ook in de middelste en Noordelyke deelen van Europa, wild voorkomt. De Blaadjes kwamen in figuur, Kleur, Reuk en Smaak, met die van Hysop overeen.

(10) An-

(9) *Dianthus* Flor. solitariis, Squamis Calycinis Lanceolatis binis &c. *H. Cliff.* 164. GOUAN *Monsp.* 114. *Fl. Suec.* 342. Car. simpl. supinus latifolius. C. B. *Pin.* 209. Betonica Coronaria s. Caryophyll. minor, Fol. viridi-nigricante, repens. J. B. *Hist.* III. p. 329.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

X. *Dianthus glaucus.* Zeegroene.

(10) Anjelier *met byna eenzaame Bloemen, vier Lancetvormige korte Kelkschubben en gekartelde Bloemblaadjes.*

Deeze is een inboorling van Groot Brittannie; ten minste was zy aldaar op Heuvelen groeijende gevonden. Het Plantje groeit omtrent een Voet hoog, met breedachtige spitse Bladen, en draagt op 't end der Takken middelmaatige Anjelierachtige Bloemen.

XI. *Chinensis.* Chineesche.

(11) Anjelier *met eenzaame Bloemen, de Kelkschubben Elsvormig, uitgebreid, zo lang als 't Pypje; de Bloemblaadjes gekarteld.*

Chineesche leggende Anjelier, met Violier-Bladen en een eenige Bloem, heet deeze by TOURNEFORT, die 'er de Afbeelding en beschryving van geeft, in de Verhandelingen der Koninglyke Akademie van Parys. Zy was aldaar uit Zaad geteeld in het voorste deezer Eeuw. Men kweektze ook in de Tuinen te Batavia als een zeer fierlyk Bloemgewas, dat jaarlyks moet gezaaid worden. Het wordt deswegen, in sommige

(10) *Dianthus* Flor. subsolitariis, Squamis Cal. Lanceolatis quaternis brevibus, Corollis crenatis. *H. Cliff.* 164. *Ups.* 104. Tunica Ramosior, Flore candido cum Corollâ purpureâ. DILL. *Elth.* 400. T. 298. f. 348.

(11) *Dianthus* Flor. solitariis, Squam. Calyc. &c. *H. Cliff.* 164. *Ups.* 104. R. *Lugdb.* 443. Caryoph. Sinens. supinus. Leucoiji folio, Flore unico. TOURNF. *Mem. de* 1705. p. 348. f. 5. MILL. *Ic.* 81. f. 2.

mige deelen van Vrankryk, *la mignonette* geheten. Men heeft 'er aanmerkelyke Verscheidenheden van, ten opzigt van de Kleur. De meelten zyn enkeld, en van onderen vuil wit, naar 't groene trekkende; doch men vindt 'er die half dubbeld zyn of met twee ryën van Blaadjes, onder de zelfde verscheidenheid van Kleuren, veelal Rings- of Kroonswyze elkander vervangende (*). IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(12) Anjelier *met eenzaame Bloemen, de Kelkschubben Elsvormig van langte als het Pypje; de Bloemblaadjes veeldeelig, de Steng regtopstaande.* XII. *Dianthus Monspeliacus.* Montpelliersche.

Deeze, hoewel by Montpellier en Verona in Italie groeijende, volgens geachte Autheuren, is door den Heer GOUAN niet opgetekend. Zy heeft de Steng een Voet hoog, de Bladen Grasachtig en groen, niet blaauwachtig of Zee-groen. De Bloemblaadjes zyn diep ingesneeden, gelyk in de volgende.

(13) Anjelier *met eenzaame Bloemen, de Kelkschubben byna Eyrond en zeer kort: de Bloemen veeldeelig en in de Keel ruigachtig.* XIII. *Plumarius.* Gepluimde.

Op

(*) Zie eenige Verscheidenheden daar van, in WEINMANNS *Kruidboek*, Plaat N. 329.

(12) *Dianthus* Flor. solit. Squamis Calycinis Subulatis &c. *Amœn. Acad.* IV. p. 313.

(13) *Dianthus* Flor. solit. Squamis Calycinis subovatis brev. &c. *H. Ups. Fl. Suec.* GOUAN *Monsp.* 214. Gar. Peta-

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Op Bofchachtige Velden van Europa en Kanada groeit deeze, die men gemeenlyk *Pluis-Anjelier* of *Pluimpjes* noemt; om dat de Blaadjes Pluisachtig verdeeld zyn. De Franfchen heetenze *l'Oeillet a Plume*; de Duitfchers *Feder-Nelcke*. Het is een klein Grasachtig Zoodje, van lange fmalle doch Zeegroene Blaadjes, 't welk dunne Stengetjes uitgeeft, met Bloempjes van verfchillende Kleur, enkeld of dubbeld, aangenaam van Reuk.

XIV. *Dianthus fuperbus.* Pragtige.

(14) Anjelier *met gepluimde Bloemen, de Kelkfchubben kort en fpits; de Bloemblaadjes Haairachtig fyn verdeeld; de Steng regtopftaande.*

Deeze, by fommigen als eene Verfcheidenheid van de gewoone Pluis-Anjelieren aangemerkt, groeit wild in Vrankryk, Duitfchland, Deenemarken, Sweeden, enz. Zy heeft den bynaam van *Pragtige*, in 't Hoogduitfch *Hochmuth*,

talis multifidis. *Fl. Lapp.* 170. *H. Cliff.* 174. R. *Lugdb.* 443. Car. fylv. Flore laciniato, fine Corniculis odoro. C. B. *Pin.* 210. Car. fylv. V. Sp. alia. CLUS. *Hift.* I. p. 284. PANN. *Ic.* p. 320. Caryophyllus minor. DOD. *Pempt.* 174. Superba alba. LOB. *Ic.* 450.

(14) *Dianthus* Flor. paniculatis &c. JACQ. *Obs.* 40. T. T. 25. OED. *Dan.* 578. *Fl. Suec.* II. p. 383. KRAM. *Auftr.* 121. GER. *Prov.* 410. *Am. Acad.* IV. p. 272. HALL. *Helv.* 382. Tunica montana altisfima (Flor. ten. laciniato. RUPP. *Jen.* II. p. 118. Car. fimpl. alter flore laciniato odoratisfimo. C. B. *Pin.* 210. Car. fylv. VI. CLUS. *Hift.* I. p. 284. PANN. *Ic.* p. 323. Car. minor alter. DOD. *Pempt.* 175. Superba Auftriaca Clufii. LOB. *Ic.* 451.

muth, wegens haare trotſe Vertooning en hoogte van Gewas. Men vindtze door den Heer JACQUIN ſierlyk afgebeeld, die aanmerkt, dat zy zig zeer wel laat aankweeken. Hy hadtze, in een Winterhuis te Weenen, van Auguſtus tot February des volgenden Jaars, zien bloeijen; inmiddels haaren zeer aangenaamen Geur, inzonderheid by avond, verſpreidende. Het een en andere maaktze zo beminnelyk, dat de Franſchen haar *la Mignardiſe* tytelen. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Zy heeft, volgens den Heer HALLER, Stengen van een Elle of hooger, die wit zyn, eerst leggende dan opſtaande, met Grasachtige Bladen van anderhalve Lyn breed. Op den top der Stengen komen lang geſteelde Bloemen voort, wier Kelk twee Kleine Schubbetjes heeft en dan twee paaren van maatig gebaarde Schubben. De Kleur der Bloemen is doorgaans wit, doch ook Vleeſchkleurig of paarſch, met een groen Naveltje dat gehaaird is, en de Zaadhuisjes zyn als in de gewoone Anjelieren.

*** Met eenbloemige Kruidige Stengen.

XV. *Dianthus Arenarius.* Zand-Anjelier.

(15) Anjelier *met byna eenbloemige Stengen; de Kelkſchubben Eyrond ſtomp; de Bloemblaadjes veeldeelig, de Bladen zeer ſmal.*

In

(15) *Dianthus* Caulibus ſubunifloris &c. *Fl. Belg.* 119. *Fl. Suec.* 343, 384. GOUAN *Monsp.* 214. GER. *Prov.* 411. Dianth. Caule ſimplici unifloro. MONN. *Obs.* 152. Car. ſylv. humilis Flor. unico. C. B. *Pin.* 209. Car. ſylv. primus. CLUS.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

In 't Stuifzand der koude deelen van Europa, gelyk de Ridder zegt, niet alleen, maar ook op onze Heijen, naar den kant van Zwol en elders; ja op de Alpische Bergvelden, zo in Provence als in Oostenryk en Switzerland, groeit dit kleine Anjeliertje, 't welk Stengetjes van maar een Vinger of een half Voet hoog heeft en op den Grond een trop van zeer styve Blaadjes, uit een dikken Houtigen Wortel spruitende. Anderszins heeft het veel overeenkomst met de voorgaande, wat de Bloempjes aangaat, die ook fyn verdeeld zyn, doorgaans paarsch of roodachtig van Kleur.

XVI. *Dianthus Alpinus.* Alpisch.

(16) Anjelier *met de Steng eenbloemig, gekartelde Bloemblaadjes, de buitenste Kelkschubben zo lang als 't Pypje; de Blaaden Liniaal stomp.*

Op de Oostenrykse Bergen groeit deeze, die de Steng maar een Vinger lang heeft, voortkomende uit een Houtigen Wortel, welke Plaggen uit-

CLUS. *Hist.* I. p. 282 *Pann.* 317. Armerius Flos tertius. DOD. *Pempt.* 176. Car. repens humilis minimus vulgatissimus rubellus. LOB. *Ic.* 445. Tunica Fol. brevibus rigidis, Caule unifloro. HALL. *Helv.* 383.

(16) *Dianthus* Caule unifloro, Corollis crenatis &c. Caryophyllus pumilus latifolius. C. B. *Pin.* 209. *Prodr.* 104. Car. sylv. Flore magno inodoro hirsuto. C. B. *Pin.* 209. Car. sylv. secundus. CLUS. *Hist.* I. p. 283. f. 1. PANN. *Ic.* 318. Tunica Petalis serratis in fine Unguis lanuginosis. HALL. *Helv.* 382.

uitgeeft van smalle Grasachtige Blaadjes, doch breeder dan die aan de Steng, welke uit drie Leedjes bestaat. De Bloem is groot, en bestaat uit geronde Blaadjes, met korte Tandjes, doorgaans paarsch en wit van Kleur, in de Keel wat ruig. Een dergelyke Soort vindt men in Switzerland. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(17) Anjelier *met de Steng byna eenbloemig, gekartelde Bloemblaadjes, de Kelkschubben zeer kort, de Bladen Elsvormig.* XVII. *Dianthus Virgineus.* Gespikkelde.

De *Wilde veelbloemige Anjelier*, van BAUHINUS, hier aangehaald, groeide, zegt hy, by Montpellier, op Steenige plaatsen; doch GOUAN maakt daar van geen gewag. Die van DILLENIUS groeit op hooge Steenrotsen in Engeland. De Wortel, welke overblyft, geeft dergelyke getropte Bladen, als die van 't Zeegras, en eenige Stengetjes van een Span hoog, uit vier Leedjes bestaande. De Kelkschubben zyn breed, ovaal en zeer kort. De rand der Bloem is de helft korter dan het Kelkpypje, gerond, gekarteld. Meest komen de Bloemen eenzaam voort, doch hebben somtyds nevens zig een tweede, uit den Oxel van 't bovenste Blaadje.

(21) Steen-

(17) *Dianthus* Caule subunifloro, Corollis crenatis &c. Car. sylv. repens multiflorus. C. B. *Pin.* 209. β. Tunica Rupestris. Folio cæsio molli, Flore carneo. DILL. *Elth.* T. 298. f. 385. Caryoph. alt. minimus, Flore micis Aureis conspersо. LOB. *Ic.* 444.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Ik gaa over tot de *Driewyvigen* onder de Tienmannige Kruiden, waar van het eerste Geslagt den naam voert van

Driewyvige.

CUCUBALUS. Blaaskelk.

Een opgeblazen Kelk; vyf genagelde Bloembladjes, zonder Kroontje aan den Keel; en een driehokkig Zaadhuisje, komt in dit Geslagt voor, 't welk vyftien Soorten, meest Europische, bevat, als volgt.

I. *Cucubalus Bacciferus.* Besiedraagend.

(1) Blaaskelk *met Klokvormige Kelken, afstandige Bloemblaadjes, gekleurde Vrugten en wyd gemikte Takken.*

In Tartarie, Duitschland, Vrankryk en Italie, ja volgens den Heer DE GORTER ook in onze Nederlanden, komt dit Kruid voor, dat door DODONÉUS is afgebeeld onder den naam van *Kruipend Muur.* LOBEL verbeeldt zig, dat het de *Cucubalus* van PLINIUS mogte zyn, en hier van is de Geslagtnaam, door TOURNEFORT, ontleend. De reden zal mooglyk zyn, dat het Besfen, naar die der Nagtschade gelyken-

(1) *Cucubalus* Calycibus Campanulatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 561. p. 308. *Veg.* XIII. Gen. 566. p. 349. Cucubalus Caule Ramoso, Flor. trigynis &c. *H. Cliff.* 170. *H. Ups.* 109. R. *Lugdb.* 448. GOUAN *Mensp.* 215. Alsine scandens Baccifera. C. B. *Pin.* 250. Alsine repens. DOD. *Pempt.* 403. Lychnanthus volubilis. GMEL. *Act. Petrop.* 1759. VOL. XIV. p. 525. T. 17. f. 1. Cucubalus. TOURNEF. *Inst.* 339. T. 176.

kende draagt: doch PLINIUS schynt my daar mede die zelf te bedoelen. IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

't Is een Kruid, dat zig niet zonder behulp kan opregten, hebbende lange ronde, knoopige Stengen en gepaarde Bladen, als die van Muur, doch veel grooter. Op 't end der Takjes draagt het gesteelde Blaasachtige Kelken, Bloemen en Zaad: welk alles men by TOURNEFORT zeer fraay vindt afgebeeld. De Vrugten, eerst groen, vervolgens zwart, hebben byna de grootte en figuur van Geneverbessen. Indien het Kruid steun krygt, klimt het niet zelden eens Mans langte hoog.

(2) Blaaskelk *met byna Klootronde, gladde, Netswys' geaderde Kelken, driehokkige Zaadhuisjes en byna naakte Bloemen.* II. *Cucubalus Behen.* Wit Been.

Dit Kruid, zeer naar de Lychnis gelykende, is *Schuim-Papaver* van LOBEL genoemd, om dat het boven aan de Takjes, by de Bloemen, een witte Schuimachtigheid heeft. DODONÉUS acht het zeer naby te komen aan 't *Polemonium* der Ouden. Het groeit op drooge Velden der Noordelyke, niet alleen, maar ook der Zuidely-

(2) *Cucubalus* Cal. subglobosis, glabris &c. *Fl. Suec. Belg.* GOUAN *Monsp.* 215. GER. *Prov.* 413. Cucub. Flor. trigynis &c. *H. Cliff.* 176. R. *Lugdb.* 448. *Fl. Lapp.* 180. Lychn. sylv. quæ Behen album vulgo. C. B. *Pin.* 205. Papaver Spumeum &c. LOB. *Ic.* 340. Behen album seu Polemonium. DOD. *Pempt.* 172. GORT. *Ingr.* 68. β. Lychn. maritima repens. *It. Gothl.* 197.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

lyke deelen van Europa, en in Friesland, volgens MEESE. In geheel Rusland is het op de Koorn - Velden gemeen. In de Tuinen komt somtyds een Vrouwelyke Verscheidenheid voor, die kleiner is dan de Tweeslagtige Men vindt het ook met breeder of smaller, met gladde, met ruige Bladen, en meest met witte, doch ook met roodachtige en paarsche Bloemen. De Steng is ongevaar een Voet hoog, opstaande, zeer Takkig met spitse gepaarde Bladen. Van de Meeldraadjes zyn vyf langer, vyf korter, zo de Heer HALLER aanmerkt. Het Zaadhuisje is rondachtig gespitst en gaat met vyf Punten open, bevattende Nierachtige Zaaden.

De Wortel van dit Kruid is wel wit en taamelyk lang; doch dezelve wordt geenszins gehouden voor het *Behen album* der Arabieren, het welke van een Soort van *Centaurea* afkomstig zoude zyn.

III. *Cucubalus Fabarius.* Boonbladig.

(3) Blaaskelk *met stomp Eyronde Vleezige Bladen.*

Op Sicilie is deeze Soort waargenomen, die door de gedagte gesteldheid der Bladen aanmerkelyk verschilt.

(4) Blaas-

(3) *Cucubalus* Fol. obovatis Carnosis. R. *Lugdb.* 448. Lychn. maritima Saxatilis Fol. Anacampserotis. TOURNF. *Cor.* 24. BOERH. *Lugdb.* I. p. 214. Behen album s. Polemonium Saxatile, Fabariæ folio Siculum. BOCC. *Mus.* 133. T. 92.

(4) Blaaskelk *met zydelingse overal neerleggende Bloemen, onverdeelde Stengen, de Bladen van onderen agterom geboogen.* IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Een zodanige Soort vondt de beroemde TOURNEFORT op zyn Levantschen Reistogt, naby den Berg Ararat in Armenie, met Stengen van drie Voeten hoog: doch deeze hadt de Kelken niet Blaasachtig. Hier mede schynt een Lychnis, in Sweeden, Italie en Engeland, wild groeijende, die by nagt bloeit, overeen te komen. De Steng is wat kleverig, de Bladen omvatten dezelve en de Bloemblaadjes zyn diep in tweeën gedeeld.

IV. *Cucubalus viscosus.* Lymerig.

(5) Blaaskelk *met vier Blaadjes in 't kruis.*

V. *Stellatus.* Gesternd.

In Virginie en Kanada vindt men dit Kruid, dat in gestalte naar een Soort van Gentiaan gelykt, geevende uit ieder Knietje vier Blaadjes, die de Steng omvatten, en het naar de Gesternde Kruiden doen gelyken. Het heeft vierdeelige Bloemblaadjes, wier Kwabben nog bovendien in tweeën zyn gedeeld. Het Zaadhuisje gelykt naar een Bezie.

(6) Blaas-

(4) *Cucubalus* Flor. later. undique decumbentibus &c. *Fl. Suec.* II. N. 386. Cucub. Fol. amplexicaulibus &c. R. *Lugdb.* 448 ? Lychnis montana viscosa &c. TILL. *Pis.* 105. Lychnis Or. maxima Fol. Buglossi undulato. TOURN. *Cor.* 24. *Itin.* II. p. T. 361.

(5) *Cucubalus* Fol. quaternis. *H. Ups.* 110. Drypis Fol. quat. COLD. *Nov.* 106. Silene Fol. quat. GRON. *Virg.* 50. Lychnis Caryoph. Virginianus, Gentianæ foliis &c. RAJ. *Hist.* 1895.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

VI. *Cucubalus Ægyptiacus.* Egyptisch.

(6) Blaaskelk *met opstaande Bloemen, en agteromgeboogene uitgerande Bloemblaadjes, die wederzyds met een Tandje gemerkt zyn.*

De Heer HASSELQUIST nam in Egypte deeze Soort waar, die slappe leggende Stengetjes heeft en Liniaale Bladen. De Kelk is Rolrond, doch wordt in de Vrugt Eyrond, tienhoekig, met kleine Tandjes. De Bloemblaadjes zyn zeer klein en de Bloem heeft dikwils vier Stylen.

VII. *Italicus.* Italiaansch.

(7) Blaaskelk *met half tweedeelige Bloemblaadjes, geknodste Kelken, een gegaffelde opstaande Pluim, afgeboogen Teeldeelen en een opgeregte Steng.*

In Italie groeit deeze, die de Steng een weinig ruig, de Bladen stomp Lancetvormig, de Bloemen wit heeft.

VIII. *Tataricus.* Tartarisch.

(8) Blaaskelk *met tweedeelige Bloemblaadjes, eenzydige leggende Bloemen, gepaarde eenzaame opgeregte Bloemsteeltjes; de Steng geheel enkeld.*

Deeze groeit in sommige deelen van Rusland en Tartarie. De Heer DE GORTER heeftze om-

(6) *Cucubalus* Flor. erectis, Petalis emargin. retroflexis &c. *Mant.* 385.

(7) *Cucubalus* Petalis semibifidis, Calycibus Clavatis &c.

(8) *Cucubalus* Petalis bipartitis, Flor. secundis decumbentibus &c. *H. Ups.* 111. GOUAN *Monsp.* 215. GORT. *Ingr.* 68. Lychnis Septentrionalium &c. HALL. *Goett.* 33.

omſtandig beſchreeven, en merkt aan, dat het Kruid veele Lancetvormige Wortelbladen heeft, en drie harde Stengen van anderhalf Voet hoog, met knobbelige Knoopen, zig boven de helft in Takken verdeelende, in 't geheel eenigermaate ruig, en opſtaande Bloemen.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(9) Blaaskelk *met uitgerande Bloemblaadjes en byna gekranste Bloemen; de Kransjes Kroonswys' en ongebladerd.*

IX. *Cucubalus Sibiricus.* Siberisch.

Deeze is in Siberie waargenomen, alwaar de Heer PALLAS een Soort van dit Geſlagt vondt, die Houtige Heeſterachtige Stengen heeft, dikwils een Pink dik, geevende Jaarlyks nieuwe Takken uit, met zeer ſpitſe gepaarde Blaadjes en Bloempjes aan 't end. Dezelve groeide 'er op de Rotſen van hooge Gebergten (*).

(10) Blaaskelk *met tweedeelige Bloemblaadjes, gepluimde Bloemen, lange Meeldraadjes en Lancetvormig Eyronde Bladen.*

X. *Catholicus.* Katholyks.

In

(9) *Cucubalus* Petalis emarginatis, Floribus verticillatis, &c. Viscago Fol. imis petiolatis ovatis &c. HALL. *Goett.* I. p. 150. Fig. bona. GMEL. *Sib.* IV. p. 140.

(*) Cucubalus Fruticuloſus. *Reizen.* II. D. II. B. p. 739. Tab. T.

(10) *Cucubalus* Petalis bipartitis, Flor. paniculatis &c. *H. Ups.* 111. *Silene* Fol. ovatis &c. R. *Lugdb.* 447. Lychn. Viscoſa altisſima. CUPAN. *Cath.* 110. Lych. noct. non viscoſa, Herbaceo flore. DILL. *Elth.* 425. T. 316. f. 408. JACQ. *Hort.* T. 59. GOUAN *Monsp.* 215.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

In Italie en op Sicilie is de Groeiplaats van deeze, die *Allerhoogste Lymerige Lychnis*, met Mosachtige Bloemen, geheten wordt van CUPANUS. Uit de Wortelbladen gaf zy een Steng van twee Voeten en somtyds hooger, doch in 't geheel niet Lymerig, volgens DILLENIUS, wien deeze Soort door den beroemden BOERHAAVE was toegezonden. Zy bloeit niet dan 's avonds of by nagt.

XI. *Cucubalus mollissimus.* Zeer zagt.

(11) Blaaskelk *met half tweedeelige Bloemblaadjes, een gegaffelde Pluim; de Steng en Bladen Fluweelachtig; de Wortelbladen Spatelvormig.*

Deeze groeit aan de Zeekust van Italie, byna Heesterachtig, met Stengetjes van een Voet hoog en heeft de Bladen altemaal zeer zagt, door eene Fluweelachtige Wolligheid, zo wel als de Kelken.

XII. *Otites.* Oorlepelig.

(12) Blaaskelk *met tweehuizige Bloemen en onverdeelde Liniaale Blaadjes.*

In Duitschland, Spanje, Vrankryk, Engeland

(11) *Cucubalus* Pet. semibifidis &c. Lychnis maritima pulverulenta, Fol. Carnoso. TOURNF. *Inst.* 338.

(12) *Cucubalus* Floribus dioicis, Petalis linearibus indivisis. *H. Cliff.* 272. R. *Lugdb.* 445. OED. *Dan.* 518. Lychn. viscosa, Fl. Muscoso. C. B. *Pin.* 206. Lychn. sylv. Sesamoides minor. MENTZ. *Pug.* T. 1. f. 2. Sesamoides magn. Salamanticum. CLUS. *Hist.* I. p. 295. HISP. *Ic.* 345. GOUAN *Monsp.* 215. GER. *Prov.* 413.

land en Siberie, groeit deeze, die het *Groote Sesamoides* van Salamanca, by CLUSIUS, uitmaakt. Sommigen noemden het dus in Spanje. Het groeide in een Steenige dorre Grond, zowel aldaar als in Languedok en de Zuidelyke deelen van Provence. Uit den Wortel bragt het regtopstaande Knoopige Stengen voort van een Voet lang, om laag met Bladen byna als die van den Olyfboom bezet; boven geaaird met Mosachtige Bloempjes, wier Kelken, uitzwellende, het Zaad inhielden. De Wortel was taamelyk lang en dik, wit van Kleur en bleef over. 't Geheele Gewas hadt een bitteren Smaak. Men kweekt het ook in onze Kruidhoven. Het draagt Tweeslagtige en enkel Vrouwelyke Bloemen. TABERNÆMONTANUS heeft het, wegens de figuur der Bladen, *Oorlepel-Kruid* getyteld.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(13) Blaaskelk *met overhoeks geaairde, eenzydige, byna ongesteelde Bloemen, en flaauw byna tweedeelige Bloemblaadjes.*

XIII. *Cucubalus reflexus.* Omgeboogen.

De omgeboogen Aair maakt deeze Soort zeer zonderling. By den Wortel heeft zy Blaadjes als der Madelieven en geeft Stengetjes uit van ruim

(13) *Cucubalus* Flor. spicatis, altern's secundis subsessilibus &c. GOUAN *Monsp.* 215. Lychnis sylv. alba Spicâ reflexâ. MAGN. *Monsp.* T. p. 170. RAJ. *Hist.* 996. N. 12. Lychnis Meridionalium annua hirsuta, Flor. uno versu dispositis. MORIS. *Hist.* II. p. 544.

IV. AFDEEL XI. HOOFDSTUK. ruim een half Voet hoog, met ſmaller Blaadjes, allen Haairig, bezet. 't Is een Zaaiplantje, by Montpellier groeijende. RAY hadt het ook by Napels en op Sicilie gevonden.

XIV. *Cucubalus Saxifragus.* Steenbreekend.

(14) Blaaskelk *met tweedeelige Bloemblaadjes en geſtreepte Kelken; de endelingſen byna zonder, de zydelingſen met Steeltjes.*

Deeze, in de Levant door TOURNEFORT ontdekt, heeft de Steng een Handbreed hoog met Liniaale Blaadjes; een ongeſteelde Bloem aan 't end; de zydelingſen geſteeld; Bladen als die der Anjelieren.

XV. *Pumilio.* Laagbloemig.

(15) Blaaskelk *met eenbloemige Stengen, korter dan de Bloem.*

Op de Bergtoppen van Italie en Ooſtenryk vindt men deeze, die de Wortelbladen tot Plaggen vergaard en de Stengetjes dikwils drieledig heeft, met een langwerpigen, Klokswyzen, uitgebreiden Kelk, die ſtomp en ruig is, zo lang als het Stengetje. Als Mos bekleedt dit Kruid de kaale Bergen en verſiert dezelven ongemeen met zyne roodachtige en ſomtyds witte Bloemen;

(14) *Cucubalus* Petalis bifidis Calycibus ſtriatis &c. SCHREB. *Dec.* 9. T. 5. Lychnis Orient. minima, Caryophylli folio &c. TOURNF. *Cor.* 24.

(15) *Cucubalus* Caulibus unifloris Flore brevioribus. Car. Alp. Calyce oblongo hirſuto. C. B. *Pin.* 209. Caryoph, ſylv. VII. CLUS. *Hiſt.* I. p. 285. PANN. *Ic.* p. 325.

men ; zo CLUSIUS aanmerkt, die 'er een fraaije Afbeelding van geeft. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

SILENE. Veldkaars.

De onderscheidende Kenmerken zyn, een Buikige Kelk met vyf genagelde Bloemblaadjes, die aan den Keel der Bloem een Kroontje maaken, 't welk in die van het voorgaande Geslagt ontbreekt. Het Zaadhuisje is hier ook driehokkig.

't Geslagt bevat meer dan dertig, meestendeels Europische Soorten, meer of min naar de Lychnis gelykende en daar toe betrokken zynde geweest. Die Grieksche naam, 't zy van de flikkering der Bloemen in het staande Koorn of in het groen der Velden; 't zy van het bloeijen by nagt afkomstig; doet my 'er den naam van *Veldkaars* aan geeven: terwyl het Geslagt van *Lychnis* volgt. Den naam van *Kleefkruid* kunnen zy, hoe Lymerig ook de meesten zyn, naauwlyks voeren; om dat dezelve aan de Aparine toebeboort; en die van *Lymkruid* is oneigen. *Silene* is de naam, welken THEOPHRASTUS aan eenige Soorten gaf. Zy zyn in drie Rangen onderscheiden, als

* Met eenzaame zydelingse Bloemen.

I. *Silene Anglica.* Engelsch.

(1) Veldkaars *dat ruig is, met uitgerande Bloem-*

(1) *Silene* hirsuta, Petalis emarginatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Bloemblaadjes, opgeregte Bloemen, en omgeboogen gesteelde overhoekse Vrugten.

Deeze, in Engeland en Vrankryk gevonden, heeft de Bloemblaadjes niet gekarteld; de onderste Bladen zyn Eyrond Lancetvormig, naar den Voet op de kant gehaaird; de Kelken niet Haairig maar met Doorntjes op de hoeken. Het Gewas is Lymerig en met Reuk.

II. *Silene Lusitanica.* Portugeesch.

(2) Veldkaars *dat ruig is, met getande onverdeelde Bloemblaadjes, opgeregte Bloemen en mikswys' omgeboogene overhoekse Vrugten.*

Deeze Portugeesche heeft de Vrugten horizontaal omgeboogen, zeer Haairig. Van Lymerigheid vind ik, in dit ruige Kruid, niets gemeld.

III. *Quinquevulnera.* Vyfwondig.

(3) Veldkaars *met effenrandige byna ronde Bloemblaadjes en opgeregte overhoekse Vrugten.*

In

Gen. 562. p. 309. *Veg.* XIII. Gen. 567. p. 350. *H. Ups.* 113. Viscago Cerastii foliis, Vasculis pendulis, Anglica. DILL. *Elth.* 417. T. 309. f. 398. Lychn. sylv. hirsuta annua, Flore minore albo. VAILL. *Paris.* 121. T. 16. f. 12.

(2) *Silene* hirsuta, Petalis dentatis indivisis &c. *H. Ups.* 113. *Cliff.* 172. R. *Lugdb.* 447. N. 14. Viscago hirsuta Lusitanica stellato Flore. DILL. *Elth.* 420. T. 311. f. 401.

(3) *Silene* Pet. integerrimis subrotundis &c. *H. Ups.* 113. *Cliff.* 171. R. *Lugdb.* 446. GOUAN *Monsp.* 216. GER. *Prov.* 414. Lychn. sylv. Lanuginosa minor. C. B. *Pin.* 206. Lychn. hirs. Flore eleganter variegato. RAJ. *Hist.* 997.

In de Zuidelyke deelen van Vrankryk, in Spanje en Italie, is de Groeiplaats van deeze, die ook geheel ruig is, hebbende de Kelken der Vrugt opgeregt, Haairig en Lymerig: de Bloemblaadjes, die in de voorgaande rood zyn, paarsch met een bleeken rand. Zo het de Kleine Wilde Wollige Lychnis is van C. BAUHINUS, dan is door dien Autheur, verkeerdelyk, de Zesde Wilde Lychnis, van CLUSIUS in Spanje waargenomen, welke de Bloemblaadjes zeer spits driepuntig heeft, door LOBEL onder den naam van *Allerkleinste ruige wilde Lychnis* overgenomen, aangehaald (*). Ook hadt deeze de Stengetjes maar een Handpalm hoog en die van RAY, welke duidelyk gezegd wordt de Bloemblaadjes rond en ongekarteld te hebben, een Voet hoog.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

(4) Veldkaars *met geaairde overhoekse eenzydige ongesteelde Bloemen, de Bloemblaadjes tweedeelig.*

IV. *Silene Nocturna.* Nagts.

In Spanje, Languedok, als ook in Pensylvanie, groeit volgens LINNÆUS deeze, die de Steng wel anderhalf of twee Ellen hoog heeft, vol-

(*) Lychnis sylv. hirta minima. LOB. *Ic.* 339.

(4) *Silene* Flor. Spic. alternis &c. Silene Fol. Lanceolatis &c. R. *Lugdb.* 447. N. 15. Viscago hirta Noctiflora &c. DILL. *Elth.* 420. T. 310. f. 400. Lychnis sylv. hirsuta &c. BARR. *Ic.* 10. T. 27. f. 1. Lychn. Seg. Mar. ann. hirta. MORIS. *Hist.* II. p. 346. S. 5. T. 36. f. 7.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. volgens DILLENIUS. De onderste Bladen zyn Eyrondachtig, hol en styf; de Bloemen ongesteeld, wit van Kleur.

V. *Silene Gallica.* Fransch. (5) Veldkaars *met byna geaairde overhoekse eenzydige Bloemen, onverdeelde Bloemblaadjes en opstaande Vrugten.*

Omstreeks Parys groeit deeze kleine ruige, ruikende Lychnis, en geeft Stengen van een tot twee en drie Voeten hoog, zynde minder ruig dan de eerste Soort, waar van zy ook door de Kleur der Bloemen verschilt.

VI. *Cerastoides.* Gehoornd. (6) Veldkaars *dat ruig is, met uitgerande Bloemblaadjes, de Bloemen en Zaadhuitjes opstaande, de Kelken byna ongesteeld en eenigermaate Haairig.*

Men vindt deeze in de Zuidelyke deelen van Europa.

** Met zydelingse getropte Bloemen.

VII. *Mutabilis.* Veranderlyk. (7) Veldkaars *met tweedeelige Bloemblaadjes; hoe-*

(5) *Silene* Flor. subspicatis alternis secundis &c. Silene hirsuta &c. DALIB. *Paris.* 129. Lychn. sylv. hirsuta annua, Fl. minore carneo. VAILL. *Par.* 121. T. 16. f. 12. Viscago hirta Gallica. DILL. *Elth.* f. 399.

(6) *Silene* hirsuta Petalis emarginatis &c. Silene rigidula. *Am. Acad.* IV. p. 313. Viscago Cerastii foliis, Vasc. erectis sessilibus. DILL. *Elth.* f. 397.

(7) *Silene* Pet. bifidis, Cal. angulatis &c. *Am. Acad.* IV. p. 314. Lychnis Flore albo minimo. RAJ. *Hist.* 996. Lychn. Arvensis min. Anglica. p. 1004.

hoekige gesteelde Kelken en Lancetvormig Liniaale Bladen. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(8) Veldkaars *met tweed. Bloembl., de Bloemen zydelings eenzydig neerhangende; de Bloempluim knikkende.* VIII. *Silene nutans.* Knikkend.

(9) Veldkaars *met tweed. Bloembl., de Bloemen eenzydig, met gepaarde driebloemige Steeltjes, maakende byna een Kroontje: de Takken overhoeks.* IX. *Amœna.* Sierlyk.

Deeze drie Soorten komen, hier en daar, in ons Wereldsdeel voor: de laatste aan de Zeekusten van Engeland, als ook in Tartarie. Zy heeft verspreide Stengen en Takjes, die weinig ruig zyn, de Bladen van boven glad. De Kelken hebben tien paarschachtige ruige hoeken; de Bloemblaadjes zyn wit en ten halve in tweeën gedeeld, met de Plaatjes van 't Honigbakje tweedeelig en wit gestreept.

(*) Veldkaars *met getroste Bloemen, de Kelken* * *Paradoxa.* Ongeregeld.

Ly-

(8) *Silene* Pet. bifidis, Flor. lateralibus &c. Sil. Fol. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 171. *Fl. Suec.* 366, 388. Lychnis Mont. viscosa alba latifolia. C. B. *Pin.* 205.

(9) *Silene* Pet. bifidis; Coronulâ subcoadunata &c. *H. Ups.* 114. Lychnis maritima repens. C. B. *Pin.* 205. Lychn. perenn. angustif. Marina Anglica procumbens. MORIS. *Hist.* II. p. 535. S. 5. T. 20. f. 2.

(*) *Silene* Flor. Racemosis, Cal. decem-sulcatis viscidis, Flor. aliis Staminibus exsertis, aliis inclusis. *Sp. Pl.* 1673. Lych-

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK.

Lymerig met tien Sleuven; eenige Bloemen de Meeldraadjes uitsteekende, anderen die ingeslooten hebbende.

Driewy-vige. De ongeregeldheid van de Vrugtmaakende deelen geeft den bynaam aan deeze, die door ZANONI is afgebeeld onder den naam van Vreemde of Uitheemsche; een sierlyk Gewas, dat by nagt een zeer lieffelyken Geur verspreidt. De bloeijende Stengen zyn omtrent anderhalf Voet hoog, en de Takken tusschen de Bloemen zeer kleverig. De Groeiplaats zou in Italie zyn.

X. *Silene Fruticosa.* Heesterig. (10) Veldkaars *met tweed. Bloembl., eene drie-deelige Pluim, breed Lancetvormige Bladen, de Steng Heesteraehtig.*

Zeer fraay is deeze Heesterige Soort van Lychnis, door CAMERARIUS, met de Bloem en Vrugt afgebeeld. Zy groeit natuurlyk op Sicilie en in Italie, zynde Heesterachtig Zeepkruid door BOCCONE getyteld. De Blaadjes gelyken naar die der Myrten.

(11) Veld-

Lychnis viscosa peregrina Noctiflora odorata. ZAN. *Hist.* p. 126. T. 50.

(10) *Silene* Pet. bifidis, Caule Fruticoso, &c. Sil. Caule fol. Fruticoso &c. *H. Cliff.* 171. N. 4. *H. Ups.* 111. N. 2. R. *Lugdb.* 446. N. 7. Lychn. Myrtifolia Behen albo similis. C. B. *Pin.* 205. Ocymoides Fruticosum. CAM. *Hort.* 109. T. 33. Saponaria Frutescens &c. BOCC. *Sic.* 58. T. 30. GOUAN *Monsp.* 216.

(11) Veldkaars *met tweed. Bloembl.*, *de Bloemen gesteeld*, *gepaard*, *korter dan het Blikje; de Bladen Lancetvormig spits en glad.*

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. XI. *Silene Bupleuroides.* Spitsbladige.

In Persie, aan de Grenzen van Armenie, vondt de vermaarde TOURNEFORT dit fraaije Kruid, dat hy Lychnis met Bladen van Bupleurum tytelt. Zy heeft de Steng drie Voeten hoog, zig Takkig verdeelende uit den schoot van twee gepaarde Lancetvormige Bladen, en met fraaije witte Bloemen versierd. Uit het van hem medegebragte Zaad is deeze Plant in Europa voortgeteeld.

(12) Veldkaars *met tweed. Bloembl. de Wortelbladen Lepelachtig en zeer stomp*, *de Bloemen byna gekranst.*

XII. *Gigantea.* Reusachtig.

In Afrika groeit, volgens den Ridder, deeze; doch misschien meent hy de Noordelyke deelen: alzo TOURNEFORT haar in Griekenland vondt. Zy heeft de gestalte van het Boomachtige Huislook. De Bladen van 't eerste Jaar

(11) *Silene* Pet. bifidis, Flor. pedunculatis &c. Sil. Caule Folioso Herbaceo. *H. Cliff.* 171. R. *Lugdb.* 446. N. 6. Lychnis Or. Bupleuri folio. TOURNF. *Cor.* 2. *It.* II. p. 139. T. 154.

(12) *Silene* Pet. bifidis, Fol. Radic. Cochleariformibus &c. Silene Fol. obverse ovatis crassis &c. WACHEND. *Ultr.* 391. Lychnis Græca, Sedi Arborescentis folio & facie, Fl. albo. WALTH. *Hort.* 32. T. 11.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Jaar zyn zeer groot: de Steng van 't volgende is twee Voeten lang, met de onderste Leedjes kort, de bovensten zeer lang, naakt en Lymerig, de Kelken ruig. Het Sterretje in de Bloem is naauwlyks kenbaar. De Bloemen zyn niet dan 's nagts open.

XIII. *Silene Crassifolia.* Dikbladig.

(13) Veldkaars *met uitgerande Bloemblaadjes, byna ronde Vleezige ruige Bladen en eene eenzydige Bloemtros.*

Deeze, aan de Kaap der Goede Hope voortkomende, heeft een stevige Steng, van twee Voeten hoogte, die ruig is, met overhoekse Takjes en Bladen als die van Porselein, dik, Vleezig, wederzyds gehaaird. De end-Tros bevat van agt tot twaalf Bloemen, van eene droevige Kleur.

Onder de Kaapsche Planten betrekt de Heer N. L. BURMANNUS, behalve deeze, ook de voorgaande, de Vierde, Zesde, de Zeventiende, Twintigste, de negen-en-twintigste en nog een andere Soort, welke zyn Ed. *Ethiopische* noemt. Deeze, zegt hy, te hebben een Takkige Steng, byna geaairde Bloemen, stompe tweedeelige Bloemblaadjes en kleverige Lancetvormige Bladen (*).

(14) Veld-

(13) *Silene* Petalis emarginatis, Fol. suborbiculatis Carnosis hirsutis, Racemo secundo.

(*) *Flor. Cap. Prodr.* p. 13.

(14) Veldkaars *met half tweedeelige Bloemblaadjes, Eyronde ruuwachtige spitse Bladen, een lange byna ongebladerde Pluim.* IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. XIV. *Silene viridiflora.* Groenbloemig.

Uit Portugal is deeze afkomstig, een Plant van ruim een Voet hoog, met ronde ruige Stengen, die dikke Knietjes hebben, en een gearmde Pluim van gegaffelde Bloemsteeltjes. De Kelken zyn Rolrond, knikkende; de Bloemen witachtig groen, met omgekromde Slippen.

*** Met de Bloemen uit de mikken van de Stengen.

(15) Veldkaars, *de Vrugtkelken spits Klootrond hebbende, met dertig Streepen; de Bladen glad, de Bloemblaadjes geheel.* XV. *Conoidea.* Kegelachtig.

(16) Veldkaars, *de Vrugtkelken Kegelvormig hebbende met dertig Streepen; de Bladen zagt, de Bloemblaadjes in tweeën gedeeld.* XVI. *Conica.* Kegelvormig.

Dee-

(14) *Silene* Petalis Semibifidis, Fol. ovatis &c. Silene Fol. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 171. R. *Lugdb.* 446. N. 9. Lychn. Ocymastri facie, Flore viridi. HERM. *Parad.* p. T. 199.

(15) *Silene* Calycibus Fructus Globosis &c. *H. Ups.* 110. GOUAN *Monsp.* 216. Cucubalus Cal. Conicis striatis. *H. Cliff.* 171. R. *Lugdb.* 448. Lychnis sylv. latifolia Calycibus turgidis striatis. C. B. *Pin.* 205. Lychn. sylv. secunda. CLUS. *Hist.* I. p. 288.

(16) *Silene* Cal. Fruct. Conicis &c. *H. Ups.* 110. Lychn. sylv. angustifolia, Cal. turgidis striatis. C. B. *Pin.* 205. Lychn. glabra annua, Fol. oblongis mucronatis &c. MORIS. *Hist.* II. p. 542. S. 5. T. 36. f. 6.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. Deeze beiden groeijen in Spanje. De eerſte komt ook in onze Nederlanden voor; de andere in Provence en de Levant. Beiden zyn het Jaarlykſe wilde Planten.

XVII. *Silene Behen.* Rood-Been. (17) Veldkaars, *de Kelken Eyrond, glad en Netswyze geaderd hebbende.*

Deeze, op Kandia groeijende, verſchilt van die van 't voorgaande Geſlagt, welke den zelfden bynaam voert; door geen overblyvende Plant te zyn; door de kortheid der Bloemblaadjes, die paarſchachtig zyn, met witte Meelknopjes: den Kelk ſtomp, de Bloemen knikkende, met het Steeltje uit de Mik, korter zynde dan de Bloem zelf.

XVIII. *Stricta.* Geſtrekt. (18) Veldkaars *met de Bloemblaadjes uitgerand; de Kelken glad, Netswys' geaderd, ſpits en langer dan het Bloemſteeltje; de Steng gegaffeld en geſtrekt.*

XIX. *Pendula.* Hangend. (19) Veldkaars *met hangende opgeblazene Vrugtkelken, die tien ruuwe hoeken hebben.*

(20) Veld-

(17) *Silene* Calyc. glabris &c. Lychn. Veſicaria Cretica. DILL. *Elth.* 427. T. 317. f. 409. Lychn. Cretica parvo flore, Calyce ſtriato purpurascente. TOURNF. *Cor.* 24.

(18) *Silene* Petalis emarginatis &c. *Am. Acad.* IV. p. 314. Silene Caule ſubdichotomo, Flor. erectis ſubſeſſilibus &c. *Am. Acad.* I. p. 158.

(19) *Silene* Cal. Fructiferis pendulis inflatis &c. *H. Ups.* 109. Cucub. Flor. trig. erectis. *H. Cliff.* 170, 171. Viscago hirſuta Sicula &c. DILL. *Elth.* 421. T. 312. f. 404.

(20) Veldkaars *met tienhoekige Kelken, de Tanden zo lang als 't Pypje, de Steng gegaffeld, de Bloemblaadjes tweedeelig.* IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Van deeze drie groeit de eerste in Spanje; de tweede op Creta en Sicilie; de derde zo wel in Duitschland als in Sweeden. CAMERARIUS heeft dezelve zeer fraay afgebeeld. De Kelken zyn zeer Lymerig of kleverig, met langer Tandjes dan in de overigen, zegt de Ridder. XX. *Silene Noctiflora.* Nagtbloemig.

(21) Veldkaars *met Cylindrische ruige Bloemkelken en eene gegaffelde Pluim.* XXI. *Virginica.* Virginische.

Dit Virginische Kruid is van verschillende Gestalte; hebbende de Steng somtyds een Vinger lang in een Bloemtuiltje uitloopende; somtyds een Voet lang, aan 't end in drieën gedeeld, met het middelste Steeltje altoos eenbloemig. De Bladen zyn langwerpig of breed Lancetvormig: de Bloemen schoon hoog rood.

(22) Veldkaars *met uitgerande Bloemblaadjes,* XXII. *Antirrhina.* Leeuwbekkige.

Ey-

(20) *Silene* Cal. decem-angularibus &c. Cucub. Cal. Fr. ov. erectis. *H. Ups.* 109. *Fl. Suec.* II. N. 389. Lychnis noctiflora. C. B. *Pin.* 205. Ocymoides Noctiflorum. CAM. *Hort.* 109. T. 34.

(21) *Silene* Calycibus Floris Cylindricis villosis, &c. Lychnis Flore simpl. specioso coccineo &c. GRON. *Virg.* 161, 70. Lychn. viscosa Virginiana Flore amplo coccineo s. Muscipula Regia. PLUK. *Alm.* 231. T. 203. f. 1.

(22) *Silene* Pet. emarginatis, Calyc. ovatis &c. R. *Lugdb.* 47. N. 13. Viscago Amer. Noctiflora, Antirrhini folio. DILL. *Elth.* f. 403.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Eyronde Kelken, driedeelige Steeltjes en Lancetvormige Bladen met Kanthaairtjes.

XXIII. *Silene rubella.* Roodachtige.

(23) Veldkaars *die regtopſtaat en ongehaaird is, met byna Klootronde gladde geaderde Kelken en ongeopende Bloemen.*

XXIV. *Inaperta.* Digtbloemige.

(24) Veldkaars *met een gegaffelde gepluimde Steng, effene Kelken, zeer korte uitgerande Bloemblaadjes en gladde Lancetvormige Bladen.*

Deeze drie zyn naauwkeurig afgebeeld en beſchreeven door DILLENIUS. Zy hebben de gewoone hoogte van een of twee Voeten. De eerſte onderſcheidt zig door Bladen als van 't Leeuwenbeks-Kruid; de tweede en derde doordien de Bloemen naauwlyks zigtbaar en in de laatſte dikwils zonder rand zyn, met maar vyf Meeldraadjes. De eerſte groeit wild in Virginie en Karolina; de tweede in Portugal en de Levant, de derde in de Zuidelyke deelen van Europa.

XXV. *Portenſis.* Porſche.

(25) Veldkaars *met een gegaffelde gepluimde*

(23) *Silene* erecta lævis, Calycibus ſubgloboſis &c. *H. Ups.* 112. Viscago Luſitanica &c. DILL. *Elth.* f. 406.

(24) *Silene* Caule dichotomo paniculato, &c. Viscago lævis inaperto Flore. DILL. *Elth.* f. 407.

(25) *Silene* Caule dichotomo paniculato, Cal. ſtriatis, petalis bifidis, Fol. linearibus. An Var. præcedentis. *Am. Acad.* III. p. 409.

de Steng, gestreepte Kelken, tweedeelige Bloemblaadjes en Liniaale Bladen. IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

In Portugal nam LOEFLING deeze waar, die de Gestalte van de voorgaande heeft, doch smaller is van Blad, een Plantje maar een Span hoog, met Liniaale Blaadjes en Haairdunne lange Bloemsteeltjes.

(26) Veldkaars, *die regtopstaat en effen is, met opstaande tienhoekige Kelken en tweedeelige Bloemblaadjes.* XXVI. *Silene Cretica.* Kandiasche.

Deeze, wier Groeiplaats is op 't Eiland Kandia, heeft een gegaffelde Steng, met Lymerige Leedjes en gladde Kelken; de Bloemen schoon paarsch van Kleur.

(27) Veldkaars *met tweedeelige Bloemblaadjes, een gegaffelde Steng, ongesteelde Oxelbloemen en gladde Bladen.* XXVII. *Muscipula.* Vliegenvangende.

Gelyk de geleerde DILLENIUS aan de uit hem aangehaalde Soorten, wegens de Lymeri-ge

(26) *Silene* erecta lævis, Cal. erectis decem-angul. &c. Viscago Fol. infer. Bellidis, super. Tunicæ &c. DILL. *Elth.* f. 404, 405. Lychn. Viscosa &c. MAGN. *Hort.* 126.

(27) *Silene* Petal. bifidis, Caule dichotomo &c. Silene Flor. tristylis &c. SAUV. *Monsp.* 145. GOUAN *Monsp.* 217. GER. *Prov.* 415. Lychn. sylv. Viscosa rubra altera. C. B. *Pin.* 205. Lychnis sylv. 3. CLUS. *Hist.* I. p. 289. Muscipula Viscaria sive Lychnidis species. J. B. III. p. 349.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. ge kleverigheid, welke aan de Stengen, Bladen of Bloemkelken plaats heeft, den naam van *Viscago* gegeven hadt, zo zyn sommigen ook, om dat 'er somtyds de Vliegen en Muggetjes aan hangen blyven, *Lychnis Muscaria* of *Muscipula* genoemd geweest. Dien bynaam geeft de Ridder aan deeze Soort, welke mooglyk daar in uitmunt. CLUSIUS verzekert zulks van zyne Vierde Soort, in Spanje waargenomen, welke de Toppen, zegt hy, zo kleverig heeft, dat 'er Muggetjes, Vliegjes en Mieren, als met Lym gevangen, aan hangen blyven (*).

Driewyvige.

XXVIII. *Silene polyphylla.* Veelbladige.

(28) Veldkaars *met getropte Borstelige Bladen, aan de bloeijende Takken gepaard.*

Die van den Hoogleeraar VAN ROYEN was een Afrikaansche. De andere, van CLUSIUS, groeit in Oostenryk en Boheme.

XXIX. *Armeria.* Getropte.

(29) Veldkaars *met getropte Bloemen aan den top;*

(*) CLUS. *Hist.* p. 340, 342. Zyne Afbeelding komt met die van J. BAUHINUS, op deeze Soort door GERARD aangehaald, overeen. Die, welke LOBEL *Vliegenet-Kruid* noemt, strookt nader met een der drie voorgaanden, of wel met de laatste, welke de onderste Bladen als der Madelieven, de bovenste als der Anjelieren heeft. *Kruidb.* p. 537.

(28) *Silene* Fol. Fasciculatis Setaceis &c. R. *Lugdb.* 447. N. 18. Lychnis sylv. plurimis foliis simul junctis. C. B. *Pin.* 205. Lychnis sylv. octava. CLUS. *Hist.* I. p. 290.

(29) *Silene* Flor. Fasciculatis fastigiatis &c. *H. Ups.* 110. Silene Fol. Lanceolato-ovatis glabris &c. *H. Cliff.* 172. R. *Lugdb.* 446. GOUAN *Monsp.* 217. GER. *Prov.* 415. Viscago

Ca-

top; de Bloemblaadjes niet ingesneeden; de bovenste Bladen Hartvormig en glad. IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. Trigynia.

Onder de Duizendschoonen is deeze van sommigen betrokken, om dat de Bloemen aan den top vergaard voorkomen: anderen noemenze *kleine Konstantinopels*, om de zelfde reden. Zy groeijen wild in verscheide deelen van Europa en zyn in 't Zuidelyke van Sweeden zeer gemeen. De gestalte zweemt naar die der Kleine Santorie: de hoogte is ongevaar een Voet: de Bladen zyn Meelig Zeegroen; de toppen der Steelen kleverig. Door de langte der Kelken, die eens zo lang als de Bloem zyn, munt deeze Soort uit, die ook als een Bloemplantje in de Hoven gezaaid wordt, zynde een Jaarlyksch Gewas.

(30) Veldkaars *met opstaande Bloemen, uitgerande Bloemblaadjes, ronde Kelken en Lancetvormige Bladen.* XXX. *Silene rupestris.* Grasbladige.

In deeze Soort en de volgende zyn de Bladen

Calyce Petalis duplo longiore, Flor. umbellatis. HALL. *Helv.* 374. OED. *Dan.* 559. Lychn. viscosa purpurea latifolia lævis. C. B. *Pin.* 205. Armerius Flos quartus. DOD. *Pempt.* 176. Muscipula f. Armoraria altera & Armerius Flos 3. Dodonæi. LOB. *Ic.* 454.

(30) *Silene* Flor. erectis Petalis emarginatis &c. *Fl. Suec.* 367. *Lapp.* 183. Alsine Alpina glabra. C. B. *Pin.* 251. *Prodr.* 318. OED. *Dan.* T. 4. RAJ. *Hist.* 1003, 1031. Auricula Muris Alp. glabra. J. B. *Hist.* III. p. 260. β. Car. Holost. Alp. Gram. C. B. *Pin.* 210. *Prodr.* 104.

IV. AFDEEL XI. HOOFDSTUK. Driewyvige.

den zeer ſmal en Grasachtig, inzonderheid, wanneer dezelve op beſchaduwde plaatſen ſtaat. Het Kruidje geeft Stengetjes uit van maar een Handbreed hoog en groeit op Rotſen der hooge Gebergten van Ooſtenryk en aan de Grenzen van Switzerland.

XXXI. *Silene Saxifraga.* Steenbreekende.

(31) Veldkaars *met byna eenbloemige Stengetjes, de Bloemſteeltjes zo lang als die; de Bloemen tweeſlagtig en Vrouwelyk; de Bloemblaadjes tweedeelig.*

Op de Krytbergen van Vrankryk en Italie groeit deeze, die volgens ſommigen de *Steenbreeke* der Ouden zou zyn. De Stengen zyn maar een Vinger hoog.

XXXII. *Valesia.* Wollige.

(32) Veldkaars *met byna eenbloemige leggende Stengetjes en Lancetvormige Wollige Bladen, zo lang als de Kelk.*

Op de Alpen van 't Walliſer-Land en Piemont groeit deeze volgens ALLIONI; een laag Plantje, met leggende Houtige Stengetjes van een Handbreed lang, en Lancetvormige Wollige kleverige Blaadjes, hebbende opſtaande geſteelde Bloemen, die by nagt Reuk geeven.

(33) Veld-

(31) *Silene* Caulibus unifloris &c. Caryophyll. Saxifragus. C. B. *Pin.* 211. Saxifraga antiq. quibusdam. J. B. *Hiſt.* III. p. 338. Lychn. minor Saxifraga. SEG. *Ver.* 431. T. 6. f. 1.

(32) *Silene* Caul. ſubunifloris decumbentibus. Lychn. pumila ſaxatilis Alpina &c. *Am. Acad.* I. p. 158. Lychnis maritima pinguis e Corſica. BOCC. *Mus.* T. 34?

(33) Veldkaars *die geen Steng heeft en als neergedrukt is, met uitgerande Bloemblaadjes.*

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. XXXVIII. *Silene acaulis.* Mosachtige.

Op de Laplandſche, Ooſtenrykſe, Switzerſche, Pyreneeſche Bergen, groeit deeze Soort, die voorkomt in de gedaante van Mos. Het zelfde Kruidje vindt men ook op de hooge Sneeuwbergen in 't Prinsdom Wales in Engeland, volgens DILLENIUS, die 'er een fraaije Afbeelding van geeft. Het verſiert de Bergvelden in Lapland ongemeen, met zyne paarſche Bloempjes; hoewel men het ook met witte aantreft. Het zelfde heeft plaats op de Rotſen der Alpen in Switzerland, die als met een Tapyt van dit Kruidje overtoogen zyn.

STELLARIA. Sternmuur.

In dit Geſlagt is de Kelk vyfbladig uitgebreid, met vyf tweedeelige Bloemblaadjes; het Zaadhuisje eenhokkig veelzaadig. De meeſte Soorten gelyken naar Muur en de gezegde Kelk doet de Bloempjes zig *geſternd* vertoonen, waar van de naam. Het bevat 'er agt, meest Europiſchen, als volgt.

(1) Stern-

(1) *Silene* acaulis depreſſa Petalis emarginatis. OED. *Dan.* T. 21. Silene acaulis. *Fl. Lapp.* 184. *Fl. Suec.* 368, 387. HALL. *Helv.* 375. Lychnis Alpina pumila Folio Gramineo. C. B. *Pin.* 206. DILL. *Elth.* p. 206. Muscus Alpinus Lychnidis flore. J. B. *Hiſt.* III. p. 767.

(1) Sternmuur *met Hartvormige gesteelde Bladen, de Pluim bestaande uit Takkige Bloemsteeltjes.*

I. *Stellaria Nemorum.* Boschminnend.

In veele gedeelten van Europa komt dit allerhoogste Muur in de Bosschen voor. Men vindt het ook, in onze Nederlanden, hier en daar, op belommerde plaatsen. De verschillende Vrugtmaaking niet alleen, dewyl het gewoone Muur slegts vyf Meeldraadjes heeft*, maar inzonderheid de grootte onderscheidt dit Gewas, het welk Stengen heeft, dikwils van meer dan een Elle hoogte en Bladen als die van Glaskruid of Nagtschade, op de kanten gegolfd en als 't ware eenigszins uitgehoekt. De Bladen zyn, gelyk in 't gewoone Muur, gepaard; de Bloemen hebben altoos tien Meeldraadjes.

* Zie bladz. 245.

II. *Dichotoma.* Gegaffeld.

(2) Sternmuur *met Eyronde ongesteelde Bladen, een gegaffelde Steng, eenzaame Bloemen en omgeboogene Vrugtsteeltjes.*

(3) Stern-

(1) *Stellaria* Fol. Cordatis petiolatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 563. p. 311. *Veg.* XIII. Gen. 568. p. 352. GORT. *Belg.* p. 121. GOUAN *Monsp.* 218. KRAM. *Austr.* 124. *Fl. Suec.* 2. N. 391. Alsine altissima Nemorum. C. B. *Pin.* 250. Als. montana Hederacea maxima. COL. *Ecphr.* I. p. 289. T. 290. *β.* Alsine montana latifolia, Flore laciniato. C. B *Pin.* 250. RUPP. *Jen.* 109. Als. Fol. Cord. Petalis bipartitis. HALL. *Helv.* 386. Alsine major. DOD. *Pempt.* 29. Alsine maxima. LOB. *Ic.* 460.

(2) *Stellaria* Fol. ovatis sessilibus, Caule dichotomo &c.

(3) Sternmuur *met Lancetvormige fyn getande Bladen en vyfdeelige Bloemblaadjes.*

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. III. *Stellaria Radians.* Straalend.

Van deeze twee groeit de eerste, zegt LINNÆUS, op de Switzersche en Siberische Alpen, de andere in Siberie. Deeze heeft, volgens AMMAN, smalle langwerpige Wilgenbladen en eene witte zeer fyn gesnipperde Bloem.

(4) Sternmuur *met Lancetvormige fyn getande Bladen en tweedeelige Bloemblaadjes.*

IV. *Holostea.* Oogentroost.

(5) Sternmuur *met Liniaale effenrandige Bladen en gepluimde Bloemen.*

V. *Graminea.* Grasachtig.

Deeze twee Soorten, in onze Nederlanden zo wel als in andere deelen van Europa, tot zelfs in Sweeden en Provence, op belommerde vog-

(3) *Stellaria* Fol. Lanceolatis serrulatis, Petalis quinquepartitis. Alsine Saxatilis angusto et oblongo Salicis folio &c. AMM. *Ruth.* 83. T. 10.

(4) *Stellaria* Fol. Lanceolatis serrulatis, Petalis bifidis. Alsine foliis Lanceolatis. *H. Cliff.* 172. *Fl. Suec.* 371, 392. GORT. *Belg.* 121. KRAM. *Austr.* 124. Car. Holosteus Arvensis, Flore majore. C. B. *Pin.* 210. Holosteum Ruellii. LOB. *Ic.* 46.

(5) *Stellaria* Fol. Linearibus integerrimis &c. Alsine Fol. Linearibus *Fl. Lapp. Suec. Belg. H. Cliff.* 172. R. *Lugdb.* 449. GOUAN *Monsp.* 218. GER. *Prov.* 403. Car. Arvensis glaber Flore minore. C. B. *Pin.* 210. Gramen floridum minus. TAB. *Ic.* 232. *β.* Alsine Folio Gram. angustiore palustris. DILL. *App.* 69. *γ.* Car. holosteus Alp. angustifolius. C. B. *Pin.* 210. *Prodr.* 104. N. 6.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. Driewyvige.

vogtige plaatsen, en veelal in of onder 't Gras groeijende, hebben den naam van *Oogentroost-Gras*, als naar de Euphragia, in eenig opzigt, gelykende, bekomen. De Engelschen noemen 't *Stitchwort*. RUELLIUS hadt 'er den naam van *Holosteum* aan gegeven, als ware het den Ouden dus bekend geweest.

In 't Gewas is een aanmerkelyk verschil tusschen beiden, doch zo veel niet, of sommigen hebben het voor Verscheidenheden aangezien, zelfs van het Water-Muur. De eerste, die het Groote Oogentroost-Gras genoemd wordt, schynt door het Middelslags aan de tweede of het Kleine verbonden. MORISON geeft van die met groote en kleine Bloemen dezelfde Afbeelding en van beiden komen Verscheidenheden voor. Het Kruid heeft Knoopige Stengen, bezet met breeder of smaller, spitse Grasachtige Bladen, die in het Groote eenigszins ruuw zyn. De Stengen kunnen zig op zig zelf niet overend houden, maar hebben eenig Steunzel, 't zy van Kruiden of Heestertjes, noodig. In het Kleine zyn de Bloemen Pluimachtiger, aan den top vergaard; in het andere meer verspreid; in beiden Sterachtig, zo door haare gespleeten Blaadjes als den uitgebreiden Kelk. Het Zaad is klein als Geerst.

VI. *Stellaria Cerastoides.* Hoornig.

(6) Sternmuur *met langwerpige Bladen en byna tweebloemige Steeltjes.* (7)

(6) *Stellaria* Fol. oblongis, Pediculis subbifloris. *Fl. Suec.* II. N. 394.

(7) Sternmuur *met Elsvormige Bladen, byna tweebloemige Stengen, uitgerande Bloemblaadjes, langwerpige Vrugtbeginzels en gestreepte Kelken.* IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. VII. *Stellaria biflora.* Tweebloemig.

Op de Laplandsche Bergen komen deeze beiden voor. De laatste is zeer klein, en heeft de gedaante van Vetmuur. De Wortelbladen zyn Elsvormig, hoopswyze vergaard en geeven Draadachtig dunne Stengetjes uit, van een Vinger lang, ten grootsten deele naakt, van boven in twee Bloemsteeltjes gedeeld, met getuilde Bloempjes. Een dergelyke heeft SEGUIER, in 't Veroneesche, waargenomen.

(8) Sternmuur *met Spatelachtige Bladen, een opstaand gegaffeld Stengetje, met overhoekse Takjes eu uitgerande Bloemblaadjes.* VIII. *Arenaria.* Spaansch.

Dit Plantje, dat in Spanje voorkomt, heeft Stengetjes van een Span hoog, die Haairig zyn, zo wel als de Bladen. De Bloempjes zyn taamelyk groot, Klokvormig, met de Kelken kleverig, gelyk het geheele Kruidje. De Meeldraadjes zyn wit, zo wel als de Bloem; de Meelknopjes blaauwachtig. ARE-

(7) *Stellaria* Fol. Subulatis, Scapis subbifloris &c. *Fl. Suec.* II. N. 395. Sagina Ramis erectis bifloris. *Fl. Lapp.* 158. OED. *Dan.* T. 12. Moehringia Scapis bifloris. *Fl. Suec.* I. N. 316. Alsine Polygonoides &c. SEG. *Ver.* III. p. 177. T. 4. f. 1. Arenaria Fol. Subulatis &c. *Am. Acad.* I. p. 158.

(8) *Stellaria* Fol. Spathulatis, Caule erecto bifido, Ramis alternis, Petalis emarginatis.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

ARENARIA. Zandmuur.

't Verſchil van dit Geſlagt met het voorgaande, beſtaat inzonderheid daar in, dat de Bloemblaadjes onverdeeld zyn; 't welk een blykbaar Kenmerk uitmaakt. Voorts hebben de vyfentwintig, meest Europiſche Soorten, die hetzelve behelst, altemaal eene meer of min Muurachtige geſtalte, zo wel als die van 't voorgaande. Veelen hebben de Groeiplaats op Zandgronden, waar van de benaaming.

I. *Arenaria Peploides.* Porſeleinbladig.

(1) Zandmuur *met Eyronde ſpitſe Vleezige Bladen.*

Men noemt deeze, die in onze Zee-Duinen op verſcheide plaatſen, als ook op de Stranden van Vriesland en elders, byzonderlyk in de Noordelyke deelen van Europa, groeit, gemeenlyk *Zee-Porſelein*; om dat zy rondachtige dikke Blaadjes heeft, byna als die van 't bekende Kruid, dat wy Porſelein heeten. Overvloedig komt zy voor, aan den voet der Laplandſche Bergen, daar die afloopen in den Noorden Oceaan. LINNÆUS vondt dit Kruidje op 't Strand van Oeland, dat in de Oostzee, tegenover Kalmar, aan

(1) *Arenaria* Fol. ovatis acutis Carnoſis. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 564. p. 312. *Veg.* XIII. Gen. 569. p. 353. *Fl. Belg.* 122. *Suec.* 375, 396. *Lapp.* 149. Alſine Littoralis Foliis Portulacæ. C. B. *Pin.* 251. LOESS. *Pruſſ.* 12. T. 2. Telephium maritimum Portulacæ folio. BUXB. *Act.* III. p. 271. Anthyllis maritima Lentifolia. COMM. *Holl.* 11. REIG. *Gedan.* 121.

aan de Kust van Sweeden legt. Het valt ook op de Pruisſiſche Stranden en is door den Heer LOESEL afgebeeld.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

Dit Plantje heeft kruipende Wortels, waaruit veele laage Stengetjes ſpruiten, kruislings bekleed met Blaadjes, als gezegd is, en op den top vry groote Bloemen draagende, zegt REIGER, die het by Dantzig heeft waargenomen.

(2) Zandmuur *met Eyronde gekielde, omgekromde, viervoudig geſchubde Blaadjes.*

II. *Arenaria tetraquetra.* Vierkantig.

Veele enkelde Stengetjes van een Vinger hoog heeft dit Kruidje en draagt een geſteeld Hoofdje, doorgaans van vyf of minder Bloempjes, in een vyfbladige Kelk begreepen, zynde het Zaadhuisje eenhokkig en vyfkleppig. Het groeit, zo wel als 't volgende, in de Zuidelyke deelen van Europa, hier en daar op de Bergen.

(3) Zandmuur *met ſtomp Eyronde Blaadjes, leggende Stengetjes en tweebloemige zydelingſe Steeltjes.*

III. *Biflora.* Tweebloemig.

(4) Zandmuur *met ſtomp Eyronde Blaadjes en een zydelings tweebloemig Steeltje.* Dit

IV. *Lateriflora.* Zydbloemig.

(2) *Arenaria* Fol. ovatis, carinatis, recurvis quadrifariam imbricatis. Caryophyllus Saxatilis Ericæfolius ramoſus repens. C. B. *Pin.* 211. *Prodr.* 125. BURS. XI. 135. β. Gypſophila aggregata. *Sp. Pl.* 581. MAGN. *Monsp.* 53. T. 5. GER. *Prov.* 405.

(3) *Arenaria* Fol. obovatis obtuſis &c. *Mant.* 71. Arenaria Caule recto proſtrato, Fol. ovatis. HALL. *emend.* 4. N. 195.

(4) *Arenaria* Fol. ovatis obtuſis, Pedunc. laterali bifloro. GMEL. *Sib.* IV. p. 159.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. Dit Siberisch Kruidje heeft ook het Draadachtig Stengetje een Vinger hoog, met gladde Blaadjes, uit wier Oxelen de Bloemsteeltjes voortkomen.

V. *Arenaria trinervia.* Drieribbig. (5) Zandmuur *met Eyronde spitse gesteelde geribde Blaadjes.*

VI. *Ciliata.* Kanthaairige. (6) Zandmuur *met Eyronde geribde Kanthaairige spitse Blaadjes.*

Van deeze twee komt de eerste, die Muur met Weegbree-Bladen genoemd wordt, in de Bosschen van Europa, als ook in ons Land, voor: de andere groeit op de Hemelhooge Gebergten aan de Grenzen van Switzerland, Duitschland en Italie.

VII. *Balearica.* Middellandsche. (7) Zandmuur *met Eyronde glanzige byna Vleezige Blaadjes, een kruipende Steng en eenbloemige Steeltjes.*

Op de Baleárische Eilanden, in de Middellandsche Zee, is deeze Soort waargenomen, die de Stengetjes maar een Duim hoog heeft, zynde dus ongemeen klein en als een middelslag tus,

(5) *Arenaria* Fol. ovatis acutis petiolatis nervosis. *H. Cliff.* 173. *Fl. Suec.* 374, 397. R. *Lugdb.* 451. GOUAN *Monsp.* GER. *Prov.* 404. Alsine Plantaginis folio, J. B. *Hist.* III. p. 364. OED. *Dan.* 329. *Fl. Belg.* 122.

(6) *Arenaria* Fol. ovatis nervosis ciliatis acutis. OED. *Dan.* 346. Alsine Serpilli folio multicaulis & multiflora. SEG. *Ver.* I. p. 421. T. 5. f. 2.

(7) *Arenaria* Fol. ovatis lucidis subcarnosis &c. *Syst. Nat.* XII. Tom. 3. App. p. 230.

tusſchen het Kanthaairige en Veelſteelige Zandmuur; welk laatſte, hier volgende, door GERARD ſlegts als een Verſcheidenheid van het Kanthaairige wordt aangezien. IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. Trigynia.

(8) Zandmuur *met Eyronde ongeribde, ongeſteelde, ſpitſe Blaadjes; de Bloem grooter dan de Kelk.* VIII. *Arenaria multicaulis.* Veelſteelig.

Deeze, die de Bloem zeer groot heeft, groeit op de Switzerſche Alpen en de Pyreneen. De Heer HALLER heeft 'er de Afbeelding van gegeven.

(9) Zandmuur *met byna Eyronde, ſpitſe, ongeſteelde Blaadjes; de Bloem korter dan de Kelk.* IX. *Serpillifolia.* Thymbladig.

't Getal der Meeldraadjes onderſcheidt deeze Soort, die in de Tuinen, alwaar zy ook veel voorkomt, zo zeer naar het Gemeene Muur gelykt, dat het te verwonderen is, hoe de

(8) *Arenaria* Fol. ovatis enerviis ſeſſilibus acutis &c. *Am. Acad.* I. p. 162. N. 115. Alſine Fol. Lanceolatis &c. HALL. *Helv.* 390. T. 7. f. 3.

(9) *Arenaria* Fol. ſubovatis acutis ſeſſilibus &c. *Fl. Belg.* 122. *Fl. Suec.* 373, 398. KRAM. *Auſtr.* 125. GOUAN *Monsp.* 218. *H. Cliff.* 173. R. *Lugdb.* 451. Alſine minor multicaulis. C. B. *Pin.* 251. Alſine minor. FUCHS. 23. Als. minor Fuchſii. LOB. *Icon.* 461. Alſine minima. DOD. *Pempt.* 30. β. Alſine minor Lini Capitulis. C. B. *Pin.* 251. Alſine Fol. Lanceolatis, Petalis integris, Calycis magnitudine. HALL. *Helv.* 389.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

de Ridder deeze Onkruiden zo wyd van elkander heeft afgezonderd (*). Het tegenwoordige valt echter op Muuren en schraale woeste plaatsen, zeer klein; als de Stengetjes, volgens den Heer HALLER, maar vier Duim lang hebbende, op den Grond verspreid, Takkig en bezet met hardachtige, een weinig ruige, spitse Blaadjes: de Bloempjes uitermaate klein en niet grooter dan de Kelk. De Afbeeldingen van WEINMANN, door hem aangehaald (†), verschillen zeer van die van LOBEL en DODONÆUS, in welken dit Kruidje, zo als het in de Hoven en op vette Gronden groeit, schynt afgeschetst te zyn.

X. *Arenaria triflora.* Driebloemig.

(10) Zandmuur *met Lancetswys' Elsvormige Kanthaairige Blaadjes, de Takjes byna driebloemig; de Bloemblaadjes stomp en gestreept.*

In de Zuidelyke deelen van Europa groeit deeze, die opstygende ronde Stengetjes heeft van een Handbreed hoog, met Geneverboomach-

(*) Zie bladz. 245, het *Gemeene*; bladz. 620, het *Groote* en thans hier het *Kleine* Muur; welken HALLER beter, myns oordeels, altemaal onder den Geslagtnaam *Alsine* begreepen en in Rangen onderscheiden heeft; gelyk LINNÆUS met de *Valeriana* en anderen heeft gedaan. Zie het voorgaande VII. STUK, bladz. 185.

(†) *Kruidboek.* Tab. N. 77 *a*, & N. 78 *g*.

(10) *Arenaria* Fol. Lanceolato - Subulatis Ciliatis &c. *Mant.* 240.

achtige Blaadjes en ruige driebloemige Steeltjes; de Bloemblaadjes eens zo lang als de Kelk.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK.

(11) Zandmuur *met Liniaal-Lancetvormige, ruuwe Bladen, en zeer lange, leggende, onvrugtbaare Stengetjes.*

XI. *Arenaria montana.* Bergminnend.

Deeze Soort, die op de Bergen der Zuidelyke deelen van Vrankryk groeit, heeft de Bloemblaadjes, volgens de Waarneemingen van den Heer MONNIER, eens zo lang als de Kelk. De Bloempjes zyn zeer groot; de Zaadhuisjes hangen nederwaards.

(12) Zandmuur *met Draadachtige Bladen en Vliezige Scheedmaakende Stoppeltjes.*

XII. *Rubra.* Rood.

Deeze, die rood genoemd wordt wegens de Kleur der Bloemen, komt in dergelyke Gestalte als de Spurrie, met eenigermaate gekranste Blaadjes, zo in de Weid- als Akker-Landen, hier

(11) *Arenaria* Fol. Lineari-Lanceolatis scabris &c. *Am. Acad.* IV. p. 272. Alsine Fol. Linearibus acuminatis &c. MONN. *Obs.* 27.

(12) *Arenaria* Fol. Filiformibus &c. *Fl. Belg.* 122. *Fl. Suec.* 376, 399. GOUAN. *Monsp.* 218. *α. Campestris.* Alsine Spergulæ facie minor. C. B. *Pin.* 251. *Prodr.* 119. Polygonum Fol. Gram. Spergulæ Capitulis. LOES. *Pruss.* 203. T. 63. *β. Marina.* Arenaria Fol. Linearibus longitudine internodiorum. *H. Cliff.* 173. R. *Lugdb.* 451. GRON. *Virg.* 161. Spergula marina nostras. RAJ. *Hist.* 1036. Alsine Spergulæ facie media. C. B. *Pin.* 251. KRAM. *Austr.* 125. Alsine pentastemon, Fol. Vaginis ad exortum squalentibus. HALL. *Helv.* 387.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

hier en daar, door geheel Europa, voor. Die aan Zee, en in 't byzonder ook aan de Stranden van onze Zuiderzee, by den Muiderberg en Harderwyk groeit, *Zee-Spurrie* genaamd, in welke de Heer KALM by Abo in Sweeden maar vyf Meeldraadjes heeft waargenomen, verschilt bovendien eenigermaate van de Land-Soort, welke zekerlyk tien Meeldraadjes heeft (†). Deeze groeit aan de kanten der Bouwlanden, te Heemze in Overysfel; als ook by Franeker in Vriesland en elders, zegt de Heer DE GORTER.

De Scheedachtige Stoppeltjes maaken beide deeze Kruidjes kenbaar, die zeer Takkige Plantjes zyn, langs den Grond kruipende, met de Stengetjes rykelyk een Vinger lang, vol Knoopjes; somtyds met blaauwe, somtyds met paarschachtige zeer kleine Bloempjes en Hoofdjes als de Spurrie. Sommigen hebben dezelven tot het Duizendknoop betrokken.

XIII. *Arenaria media.* Middelslag.

(13) Zandmuur *met Liniaale Vleezige Blaadjes, Vliezige Stoppeltjes en ruigachtige Stengen.*

In Duitschland en Vrankryk groeit, volgens LINNÆUS, deeze, die naar het Roode Zee-Zand-

(†) De Heer HALLER tytelt dezelve wel *pentastemon*; doch zegt in de beschryving duidelyk, dat zy tien Meeldraadjes heeft: zo dat dit een Drukfeil moet zyn.

(13) *Arenaria* Fol. Linearibus Carnosis &c. Aren. tetetifolia verna. RUPP. *Jen.* II. p. 113. Spergula annua &c. DILL. *Giess.* 46. *Eph.* N. C. *Cent.* V. S. 6. p. 275. T. 4. MORIS. *Blas.* 228. Alsine Spergulæ facie minima, Sem. marginatis. T. VAILL. *Par.* 8.

Zandmuur zeer gelykt, doch minder Takkig is, hebbende de Bloempjes wit en de Zaadjes met een Vliezigen rand. Hier dekt de Kelk het halve Zaadhuisje, even als in de voorgaande Soort. De Bloempjes ontluiken te twaalven, doch in die te negen Uuren. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(14) Zandmuur *met half Cylindrische Vleezige stompe Bladen, Lancetvormige Bloemblaadjes, en de end-Steeltjes byna tweevoudig.* XIV. *Arenaria Bavarica.* Beiersch.

In Beijeren en op 't Gebergten Baldo, in 't Veroneesche, is deeze waargenomen; zynde een dergelyk Plantje als de voorgaanden.

(15) Zandmuur *met Liniaale Bladen, Borstelige Wortelbladen, een ruigachtige Pluim en Lancetvormige Bloemblaadjes.* XV. *Gypsophiloides.* Gipsminnend.

(16) Zandmuur *met Elsvormige Blaadjes, ge-* XVI. *Saxatilis.* Steenlievend.

(14) *Arenaria* Fol. semicylindr. Carnosis obtusis &c. *Am. Acad.* IV. p. 515. Alsine Alpina Fol. teretibus obtusis, Fl. alba. SEG. *Veron.* I. p. 429. Saxifraga Bavarica. RAJ. *Hist.* 1033.

(15) *Arenaria* Fol. Linearibus, Radicalibus Setaceis &c. *Mant.* 71. Alsine Orient. Caryophylli folio, Fl. parvo albo. TOURNF. *Cor.* 17.

(16) *Arenaria* Fol. Subulatis, Caul. Paniculatis &c. GUETT. *Stamp.* II. p. 281. GOUAN *Monsp.* 219. Als. Saxatilis & multiflora, Capillaceo folio. VAILL. *Par.* 7. T. 2. f. 3. HALL. *Opusc.* 113. Als. Saxatilis Laricis folio. T. *Hort. Monsp.* 11. T. 11. Als. Car. tenuifolia. PLUK. *Alm.* 22. T. 7. f. 3 Anthyl-

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

gepluimde Stengetjes en ſtomp Eyronde Kelkblaadjes.

Deeze Soort is door verſcheidene, doch allerfraaist door den ſchranderen VAILLANT, in Plaat gebragt, die dit Kruidje, omſtreeks Parys gevonden, omſtandig beſchryft. De Heer HALLER zegt, dat het in Switzerland, alwaar het, zo wel als in Duitſchland en in Siberie, groeit; zeer veele Takkige Stengetjes heeft, van drie Duimen langte, met gepaarde en dikwils getropte, ſmalle puntige, doch niet ſteekende Blaadjes. De Bloempjes komen op den top, Kroontjeswyze, voort en maaken dit Plantje, dat 'er op alle Steenachtige plaatſen der Alpen gemeen is, niet onaartig.

XVII. *Arenaria Verna.* Voorjaars.

(17) Zandmuur *met Elsvormige Blaadjes, gepluimde Stengetjes en geſpitſte geſtreepte Kelken.*

Deeze, die op de hooge Bergen der Zuidelyke deelen van Europa groeit, verſchilt, zo wel als de Vyftiende Soort, van het Steenlievend Zandmuur weinig; dan in het gemelde en in grootte. Het Gipsminnend, in de Levant door TOURNEFORT gevonden, heeft de Stengetjes een

thyllis Lychnitis annua. BARR. *Ic.* 580. Als. Fol. conjugatis, linearibus, Petalis integris. HALL. 389.

(17) *Arenaria* Fol. Subulatis, Caul. Paniculatis &c. *Mant.* 72. Alſine glabra tenuiſſ. fol. HERM. *Par.* 12. T. 12. Als. puſilla pulchro Flore tenuiſſima. RAJ. *Hiſt.* 1033.

een half Voet; dit Voorjaars-Zandmuur heeft dezelven naauwlyks een Handpalm hoog en zeer Haairig. De Bloemblaadjes zyn, in 't eerste, wel driemaal zo lang als de Kelkpunten. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(18) Zandmuur *met Elsvormige van onderen stekelige Blaadjes.* XVIII. *Arenaria hispida.* Stekelig.

(19) Zandmuur *met Elsvormige Doornachtige Blaadjes, opstaande Stengetjes, gestreepte Kelken en langwerpige Zaadhuisjes.* XIX. *Juniperina.* Generverbladig.

(20) Zandmuur *met Elsvormige Blaadjes, een gepluimd Stengetje, opgeregte Zaadhuisjes en de Bloemblaadjes Lancetvormig, korter dan de Kelk.* XX. *Tenuifolia.* Dunbladig.

Deeze drie komen in Gestalte meer of min met elkander en met de voorgaanden overeen. Zy groeijen in de Zuidelyke deelen van Europa. De laatste heeft de Kelkblaadjes zeer gespitst of gebaard, van onderen met twee groene Streepjes: de Bloemblaadjes maar half zo lang: de Bladen by 't Voetje samengegroeid.

(21) Zand-

(18) *Arenaria* Fol. Subulatis subtus hispidis.

(19) *Arenaria* Fol. Subulatis Spinosis &c. Arenaria Fol. Linearibus erectis, subtus striatis &c. GER. *Prov.* 405. T. 15. f. 1.

(20) *Arenaria* Fol. Subulatis, Caule paniculato &c. GOUAN *Monsp.* 219. Arenaria Fol. subulatis &c. GUETT. *Stamp.* II. p. 282. Alsine tenuifolia. J. B. *Hist.* III. p. 364. VAILL. *Par.* 7. T. 3. f. 1.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD. STUK.

(21) Zandmuur *met Borstelige Blaadjes, het Stengetje van boven byna naakt, de Kelken ruigachtig.*

XXI. *Arenaria Laricifolia.* Lorkebladig.

Op Bergachtige plaatsen in Switzerland, als ook by Geneve, Parys en Montpellier, groeit deeze, die *Alpisch Muur* met Biesachtige Bladen van C. BAUHINUS genoemd wordt, zynde door zyn Broeder, onder den naam van *Muizen-Oor* met een fraaije Bloem en zeer fyne Blaadjes, zo HALLER zegt, wel afgebeeld. VAILLANT noemtze *Lychnoides die overblyft, met Geneverblad.* Uit een langen Houtigen Wortel brengt zy Stengetjes voort van een half Voet hoog, met zodanige doch slappe Blaadjes en Bloemen op den top, die wel een Duim breed zyn; 't welk iets byzonders is in dit Geslagt. Hierom is de gezegde Afbeelding, de eenigste mooglyk, welke men 'er van heeft, beziens-waardig. Het Kruidje groeit in de Kloven der Steenrotsen.

XXII. *Striata.* Gestreept.

(22) Zandmuur *met Liniaale opgeregte aangedrukte Blaadjes en langwerpige gestreepte Kelken.*

Van

(21) *Arenaria* Fol. Setaceis, Caule superne nudiusculo &c. GOUAN *Monsp.* 219. Alsine Fol. Fasciculatis &c. HALL. *Helv.* 388. Alsine Alpina Junceo folio. C. B. *Pin.* 251. *Prodr.* 118. Lychnoides Juniperi folio perennis. VAILL. *Paris.* 131.

(22) *Arenaria* Fol. Linearibus erectis appressis &c. *Am. Acad.* IV. p. 315. Auricula Muris pulchro flore Folio tenuissimo. J. B. *Hist.* III. p. 361. Car. Saxatilis Polygoni minoris folio et facie. BURS. XI. 129.

Van de voorgaande Soort is de Kelk, zo LINNÆUS zegt, langwerpig, geftreept, rolrond en ruigachtig: zo dat hier zo wel die van J. BAUHINUS kon t'huis gebragt worden, als tot dezelve, en de naaktheid der Stengetjes van boven toont dat 'er geen verfchil in zy. Ook hadt die Autheur het Kruidje op de Bergen omftreeks de Stad Geneve, niet op de Oostenrykfe Alpen, gevonden, waar de Ridder de Groeiplaats ftelt van deeze. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(23) Zandmuur *met Elsvormige Blaadjes een opftaand geftrekt Stengetje, getropte Bloemen en zeer korte Bloemblaadjes.* XXIII. *Arenaria Fasciculata.* Getropt.

By Montpellier groeit deeze volgens GOUAN, zegt LINNÆUS. 't Is een Jaarlyks Kruidje, met het Stengetje een Handbreed hoog en gefpitfte opftaande Blaadjes; de Bloemen getropt, op korte Steeltjes; de Kelk uit lange fpitfe Blaadjes beftaande, met uitermaate kleine Bloemblaadjes: zo dat deeze Soort hier niet behoorlyk geplaatst is: want daar op volgt het

(24) Zandmuur *met platte Elsvormige geftrekte Blaadjes, getropte Wortelblaadjes en eenbloemige Stengetjes.* XXIV. *Grandiflora.* Grootbloemig.

Dat

(23) *Arenaria* Fol. Subulatis, Caule erecto ftricto, &c.

(24) *Arenaria* Fol. Subulatis planis ftrictis &c. Alfine uniflora et grandiflora. Fol. acuminatis, Petalis integris. ALL. *Pedem.* 49. T. 10. f. 1.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Dat in Grootbloemigheid overeenkomt met het Lorkebladig en Gestreept Zand-Muur, doch daar van verschilt, doordien de Bloemblaadjes onverdeeld zyn. Het heeft de Kelkblaadjes breeder dan die aan de Steng, met verscheide Streepen en styf: de Zaadhuisjes langwerpig, van langte als de Kelk. Ook was hier van eene Verscheidenheid, met een driebloemig Stengetje, den Ridder toegezonden.

XXV. *Arenaria Liniflora.* Vlaschbladig.

(25) Zandmuur *met Elsvormige Blaadjes, laag Heesterige Stengetjes en dubbelde Bloemen.*

In de Zuidelyke deelen van Europa komt, volgens den Ridder, dit Kruidje voor, dat korte verdraaide overblyvende Stengetjes heeft met jaarlykse opstaande enkelde Takjes en spitse gladde Elsvormige Bladen. Op 't end komen, doorgaans twee, Bloemsteeltjes, het een na 't ander voort, met Bloemen, wier Kelk uit Lancetvormige Blaadjes bestaat, zynde de Bloemblaadjes stomp Eyrond, wit van Kleur.

CHERLERIA.

Dit Geslagt heeft de Heer HALLER benoemd, ter gedagtenisse van een uitmuntend Kruidkenner diens naams, aan wien wy, zegt hy, veele schoone Planten, die by J. BAUHINUS voorkomen, zyn verschuldigd.

De

(25) *Arenaria* Fol. Subulatis, Caul. suffruticosis, Flor. gemino. *Syst. Nat. Veg.* XIII.

De Kelk is, volgens LINNÆUS, vyfbladig, gelyk in de voorgaande Geslagten, maar het heeft vyf tweedeelige Honigbakjes, die naar Bloemblaadjes gelyken: de Meelknopjes zyn beurtlings onvrugtbaar: het Zaadhuisje is eenhokkig, driekleppig, driezaadig.

I. *Cherleria Sedoides.* Huislookige.

De eenigste Soort (1) is een Bergplantje, dat op de Alpen van Switzerland en Italie groeit. De Heer HALLER nam het aldaar waar en beschreef het, als zeer digte Plaggen uitmaakende, met kruipende Takkige Stengetjes, en zeer smalle, gepaarde, digt getropte, spitse Blaadjes; zo dat het zig byna als Mos, met Bloempjes als van Muur, vertoonde. Want die Plaggen geeven Stengetjes uit, naauwlyks twee Lynen of een zesde Duims lang, met een samenluikend Bloempje, dat uit langwerpige Kelkblaadjes bestaat en een Peerachtig Vrugtbeginzeltje bevat, met drie Stylen, gelyk het Muur: maar hetzelve is door Meeldraadjes omringd, waar van vyf tusschen de Kelkblaadjes, vyf anderen ieder uit een Hartvormig Nageltje, de gezegde Honigbakjes uitmaakende, voortkomen. Voorts heeft dit Plantje, wegens de Roos-ach-

(1) Cherleria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 565. p. 313. *Veg.* XIII. Gen. 570. p. 355. HALL. *Helv.* 391. T. 6. *Opusc.* 300. T. 1. f. 3. SEC. *Veron.* III. p. 180. T. 4. f. 3. Lychnis Alpina Muscosis foliis &c. PLUK. *Alm.* 233. T. 42. f. 8. Sedum Montanum perpusillum, luteolis Floribus. PARK. *Theatr.* 738.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewywige.*

achtige uitspruiting der Wortelblaadjes, ook eenige gelykenis naar het Huislook, en voert dus daar van den bynaam niet alleen, maar ook by sommigen den naam: wordende *Zeer klein Berg-Huislook* met geele Bloempjes getyteld.

GARIDELLA.

Naar den Hoogleeraar in de Kruidkunde, GARIDELL, van wien een uitvoerige beschryving der Planten van Provence, omstreeks de Hoofdstad Aix en elders groeijende, aan 't licht gegeven is, heeft de vermaarde TOURNEFORT een Geslagt van Planten gedoopt; waar van de Kenmerken door LINNÆUS aldus opgegeven zyn.

Een vyfbladige Kelk als uit Bloemblaadjes bestaande, met vyf tweelippige tweedeelige Honigbakjes en drie samengehechte veelzaadige Zaadhuisjes.

I. *Garidella Nigellastrum.* Nigelachtige.

De eenigste Soort (1), allereerst in Provence ontdekt door gezegden Heer GARIDELL, is, onder den naam van *Kandiasche Nigelle met Venkel-Bladen*, door MORISON voorgesteld en af-

(1) Garidella, *Syst. Nat.* XII. Gen. 566. p. 313. *Veg.* XIII. Gen. 571. p. 355. TOURNEF. *Inst.* 655. T. 430. *H. Cliff.* 170. *Ups.* 108. R. *Lugdb.* 481. GOUAN *Monsp.* 219. GER. *Prov.* 390. GARID. *Aix.* 203. T. 39. Nigellastrum raris & Fœnicul. foliis. MAGN. *Hort.* T. p. 143. Nigella Cretica Fol. Fœniculi. C. B. *Pin.* 146. MOR. *Hist.* III. p. 516. *S.* 12. T. 18. f. 6. Oenanthe Indica semine Cordato. BARR. *Ic.* 1240.

Fig. 1.
Fig: 2.

Fig. 1.

afgebeeld. Ten minste wordt die daar toe betrokken, hoewel de Bloem zig geheel anders, dan by TOURNEFORT, vertoont. Ook schynt my die Plant, *Indische Druivebloem met Hartvormig Zaad* genaamd en afgebeeld by BARRELIER, welke door GERARD op de Garidella aangehaald is, noch meer te verschillen. Hoe 't daar mede gelegen zy: het Gewas, dat jaarlyks uit Zaad voortkomt, in de Europische Tuinen, zweemt veel naar dat der Nigelle, en heeft Stengen van anderhalf of twee Voeten hoogte, zo GARIDELL aanmerkt, die het Zaad eenigszins Kruiderig bevonden hadt.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

De *Malpighia*, *Banisteria*, *Hiræa*, en andere Boom- of Heesterige Plant-Geslagten, welke deezen Rang besluiten, reeds door my beschreeven zynde, zal ik, eer ik overgaa tot de *Vyfwyvigen* van deeze Klasse, hier nog een Japansche Plant beschryven, waar van ik op de nevensgaande Plaat de Afbeelding heb gebragt; noemende dezelve

REYNOUTRIA.

Naar zekeren Heer van REYNOUTRE, waar van LOBEL getuigt, dat dezelve aan de Kruidkunde zeer veel dienst gedaan heeft; zo als ik bevoorens heb gemeld (*).

Im-

(*) II. D. VII. STUK, bladz. 64.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Immers in dit Kruid heb ik de Bloempjes bevonden tien Meeldraadjes of liever Meelknopjes te bevatten, en het Vrugtbeginzel is driekantig, met drie Stempels gekroond: uit welken hoofde, anders, dit Gewas tot het Duizendknoop betrokken zou kunnen worden. Het heeft den Kelk vyfbladig, zonder Bloemblaadjes.

I. *Reynoutria Japonica.* Japansche. PL. LI. *Fig.* 1.

De eenigste Soort, my daar van bekend, heeft een vooze, ronde, doch eenigszins gegroefde of gestreepte, bruinachtige Steng, die bogtig is en knoopig, overhoeks Takken uitgeevende, welke, zo wel als de Steng, overhoeks bezet zyn met lang gesteelde Piekswys' Hartvormige Bladen, de grootsten wel vier Duimen lang en derdhalf Duim breed. Hier en daar komen aan de Knoopen, en in de Oxels der Bladen, drie of vier Ristachtige Bloem- en Zaadtrosjes voort, met zeer kleine Bloempjes, van gezegde hoedanigheid. De Bladen verkleinen niet naar boven, maar komen zelfs naar 't end der Takken veel grooter voor, dan om laag.

Terwyl ik het Geslagt van *Cotyledon*, onder den naam van Navelkruid, als veele Heesterigen bevattende, reeds beschreeven heb *, zo komt hier thans eerst in aanmerking het

* II. D. V. STUK, bladz. 116.

SEDUM. Huislook.

Welk Geslagt alleenlyk door de vyfbladigheid der Bloemen, die in het Navelkruid eenbladig zyn, daar van verschilt: als hebbende ook

een

een vyfdeeligen Kelk, en vyf Honigschubbetjes aan den Voet van 't Vrugtbeginzel, dat eene Vrugt wordt, die uit vyf Zaadhuisjes bestaat. Voorts moet men de byzondere gedaante, iedereen bekend, in aanmerking neemen; gelyk de Soorten van dit Geslagt, wier getal agttien is, in twee Rangen, van platbladigen en rondbladigen, onderscheiden zyn. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

* Platbladigen.

(1) Huislook *met viervoudige Bladen.* I. *Sedum verticillatum.* Gekranst.

Deeze Soort, welke in de Zuidelyke deelen van Europa, en in Siberie, haare Groeiplaats heeft, komt in gestalte en de grootte der Bladen veel met de volgende overeen; doch verschilt aanmerkelyk doordien de Bladen gekranst, meest vier, zelden vyf by elkander voorkomen. Zy zyn Lancetvormig, op de kanten getand, naauwlyks een Duim lang en in derzelver Oxelen komen dergelyke Bloemtrosjes, als in de Japansche Plant, zo even beschreeven. De Steng is rond, opstaande, een Voet hoog.

(2) Huislook *met platachtige Zaagswys' getande* II. *Telephium.* Hemelsleutel.

(1) *Sedum* Foliis quaternis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 575. p. 316. *Veg.* XIII. Gen. 579. p. 358. *Am. Acad.* II. p. 252. T. 4. f. 14. Sedum Aparines facie. RAJ. *Extr.* 293. MORIS. *Hist.* III. p. 473.

(2) *Sedum* Fol. planiusculis serratis, Corymbo folioso &c. *Mat. Med.* 217. *H. Cliff.* 176. R. *Lugdb.* 456. GOUAN *Monsp.*

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

de Bladen, een Bladerige Tros en opstaande Steng.

Onder den naam van *Telephium* is dit Kruid algemeen bekend, hoewel men het ook *Crassula* noemt, welke beide woorden door LINNÆUS tot Geslagtnaamen gebruikt zyn (*). TOURNEFORT hadt 'er een Geslagt van gemaakt onder den naam van *Anacampseros*. Sommigen noemen 't ook, wegens de Dikbladigheid en de gelykenis naar 't Loof van Tuinboonen, *Faba crassa*; gelyk de Nederlanders het wel *Donderboonen* en *Wolfsboonen* heeten; doch gemeenlyk *Hemelsleutel* of *Smeerwortel*: de Duitschers *Wondkraut*, *Knabenkraut*, enz: de Franschen *Orpin* of *Reprise*, of ook *Joubarbe des Vignes*; de Engelschen *Orpyne*, de Italiaanen *Faba Grassa*.

Deeze veranderlykheid der naamen komt meer voor in Kruiden, die wild groeijen door geheel Europa en tevens van aanmerking zyn; gelyk dit, 't welk veelal op drooge plaatsen, van Spanje tot in Sweeden, als ook in onze Ne-

Monsp. 220. *Fl. Belg.* p. 123. *Fl. Suec.* 386. KRAM. *Austr.* 126. &c. Telephium vulgare. C. B. *Pin.* 287. Tel. album. FUCHS. *Hist.* 800. *β*, Tel purpureum majus *γ*. minus. *δ*. Latifolium peregrinum. C. B. *Pin.* 287. *ε*. Sedum Fol. ovalibus serratis &c. HALL. *Helv.* 395. Tel. Hispanicum primum CLUS. *Hist.* 2. p. 66. *Hisp.* Ic. p. 331. Anacampseros maxima. J. B. *Hist.* III. p. 682.

(*) Zie bladz. 236, hier voor, en bladz. 295.

Nederlanden, gevonden wordt. Het is genoegzaam bekend, als een taamelyk dikke Steng hebbende, geheel met Bladen, die bleekgroen, glad en sappig zyn, bezet, en op 't end een zwaare Kroon van Bloemen. De Kleur derzelven, die doorgaans paarsch is, doch ook somtyds wit; de minder of meerder breedte der Bladen en hoogte van 't Gewas, als ook de plaatzing der Kroontjes in de Oxelen, maakt Verscheidenheden uit, welken voor Soorten genomen zyn geweest.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Aan den Wortel heeft het langwerpige Knobbels, die onder de Winkelmiddelen geteld zyn geweest en voor oplossende gehouden, doch het uitgeperste Sap der Bladen is inwendig van meer nuttigheid, als eene verzagtende en verkoelende hoedanigheid hebbende, gelyk het Huislook in 't algemeen.

(3) Huislook *met Wigvormige effenrandige Bladen, leggende Stengen en getuilde Bloemen.*

III. *Sedum Anacampseros.* Wondkruid.

't Gewas van deeze verschilt dus aanmerkelyk van dat der voorgaande Soort. Zy heeft die Knob-

(3) *Sedum* Fol. Cuneiformibus integerrimis &c. GOUAN *Monsp.* 221. GER. *Prov.* 427. Teleph. repens Fol. deciduo. C. B. *Pin.* 287. Teleph. VI. Cepæa Plancii. CLUS. *Hist.* II. p. 67. Anacamps. minor, rotundiore folio, sempervirens. J. B. *Hist.* III. p. 682. Teleph. tertium. DOD. *Pempt.* 130. Tel. minus sempervirens. LOB. *Ic.* 390.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. Vyfwyvige. Knobbels aan de Wortels niet, welke Vezelachtig zyn: de Bladen zyn ronder aan 't end en blyven altyd groen, doch vallen 's Winters af. BAUHINUS merkt aan, dat dit Kruid gemeen zy in de Tuinen der Nederlanden. Het groeit van zelf op de Berg-Rotsen in Provence.

IV. *Sedum Aizoon.* Siberisch. (4) Huislook *met Lancetvormige Zaagswys' getande platte Bladen, een opstaande Steng, met een ongesteelde Bloemtuil aan 't end.*

In Siberie groeit deeze Soort, die veel smaller Bladen heeft en geele Bloemen. De Bloemtuil, op den top, is als met een Kroon van Bladen omringd.

V. *Hybridum.* Basterd. (5) Huislook *met Wigvormige, holronde, eenigermaate getande, getropte Bladen, kruipende Takken en een Bloemtuil aan 't end.*

In Tartarie, aan den voet van zekere Bergen, als ook by Trebizonde, aan de Zwarte Zee, is deeze Soort waargenomen, welke de zonderlinge eigenschap heeft, van Wortels te schieten uit de Oxels der Bladen. (6)

(4) *Sedum* Foliis Lanceolatis serratis planis &c. Sed. Fol. planis &c. Sed. Fol. planis ferr. Cor. foliosâ. *H. Ups.* 136. Anacampseros Flore flavo. AMM. *Ruth.* 96. T. 11. GMEL. *Sib.* IV. p. 173. T. 67. f. 1.

(5) *Sedum* Fol. Cuneiformibus concavis subdentatis &c. *H. Ups.* 116. Anacamps. minor repens, Fl. purpureo. BUXB. *Cent.* p. 33. T. 61. f. 2. Sedum minus repens &c. AMM. *Ruth.* N. 93.

(6) Huislook *met platachtige gehoekte Bladen en zydelingse ongesteelde eenzaame Bloemen.* IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. VI. *Sedum Stellatum.* Gesternd.

Deeze, die *stekelig* of *Gesternd Huislook* van BAUHINUS genoemd wordt, is door hem taamelyk naar de Afbeelding van COLUMNA geschetst, die 't zelve in Italie, op vogtige plaatsen, hádt zien groeijen. Zy schynt het *Derde Sempervivum* te zyn van DIOSCORIDES en PLINIUS; groeijende ook in Vrankryk en Switzerland.

(7) Huislook *met platte Bladen, een Takkige Steng en gepluimde Bloemen.* VII. *Cepæa.* Porseleinachtig.

By Montpellier in Languedok, by Geneve, als ook by Halle aan 't Zoute Meir, is dit Zaay-Kruid waargenomen, dat men overal in de Europische Tuinen heeft. Men wil, dat het de *Cepæa* van DIOSCORIDES zou zyn. Het groeit eenigermaate Porseleinachtig, meer dan een Voet hoog.

(8) Huis-

(6) *Sedum* Fol. planiusculis angulatis &c. *H. Cliff.* 176. R. *Lugdb.* 456. N. 2. Sed. Echinatum vel Stellatum Fl. albo. J. B. *Hist.* III. p. 680. Sempervivum tertium. COL. *Phytob.* 32. T. 11. Cotyledon Stellata. C. B. *Pin.* 295.

(7) *Sedum* Fol. planis, Caule Ramoso, Fl. paniculatis. *H. Cliff.* 176. R. *Lugdb.* 456. N. 3. GOUAN *Monsp.* 221. Sedum annuum album oblongo Portul. minoris folio. MORIS. *Hist.* III. p. 473. S. 12. T. 7. f. 37. Sedum Cepæa dictum. TOURNF. *Inst.* 263. Cepæa. C. B. *Pin.* 288. CLUS. *Hist.* II. p. 68. CAM. *Epit.* p. 673. LOB. *Ic.* 393.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(8) Huislook *met getropte Spatelachtig Lancetvormige Wortelbladen, en eene geheel enkelde byna naakte Steng.*

VIII. *Sedum Libanoticum.* Libanonsch.

In Palestina is deeze door HASSELQUIST gevonden, die de gedaante van 't Berg Huislook heeft, met een end Tros zo lang als de Steng, een half Voet hoogte hebbende.

** Rondbladigen.

IX. *Dasyphyllum.* Dikbladig.

(9) Huislook *met gepaarde Eironde stompe Vleezige Blaadjes, een slappe Steng en verspreide Bloemen.*

De dikte der Blaadjes geeft den bynaam aan deeze, die in Switzerland, Portugal, Spanje en Italie groeit. Men vindtze ook in Languedok en Provence, op Steenige plaatsen. 't Gewas vergaat jaarlyks en heeft laage Takkige Stengetjes, met dikke ronde Zeegroene Blaadjes.

X. *Reflexum.* Omgebogen.

(10) Huislook *met verspreide Elsvormige Blaad-*

(8) *Sedum* Fol. Radicalibus Fasciculatis &c.

(9) *Sedum* Fol. oppositis ovatis obtusis &c. GOUAN *Monsp.* 221. GER. *Prov.* 427. Sedum Fol. subglobosis &c. WACH. *Ultr.* 391. Sedum parvum Folio circinato, Flore albo. J. B. *Hist.* III. p. 691. Sedum minus Folio circinato. C. B. *Pin.* 283. MORIS. *Hist.* III. p. 473. S. 12. T. 7. f. 35. Aizoön Dazyphyllum. DALECH. *Hist.* 1133.

(10) *Sedum* Fol. Subulatis sparsis, Basi solutis, inferioribus

Blaadjes, aan 't Voetje los, de onderſten omgekromd. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Deeze groeit aan den Voet der Bergen in Europa, zegt LINNÆUS. De Heer HALLER zegt, dat zy op de Wallen en in de Velden by Baſel voorkomt. De zonderlinge figuur, welke zy maakt, is uit de Afbeelding van LOBEL blykbaar.

(11) Huislook *met Elsvormige vyfvoudig digt geplaatſte Bladen, die van onderen los zyn en getuilde Bloemen.* XI. *Sedum Rupeſtre.* Rotzig.

(12) Huislook *met Spilrondachtige ſpitſe Blaadjes, by den Wortel getropt, het Kroontje ruigachtig.* XII. *Hiſpanicum.* Spaanſch.

Deeze beiden zyn in Afbeelding gebragt door den geleerden DILLENIUS, by wien men het verſchil kan zien. De eerſte, by Briſtol op de Rots van St. Vincent gevonden, groeit ook op de Muuren van ſommige Steden in onze Nederlan-

bus recurvatis. *Fl. Suec.* II. p. 1296. Sedum minus luteum Fol. acuto & Ramulis reflexis. C. B. *Pin.* 283. Sedum Fol. teretibus, Umbellâ ſemicirculari. HALL. *Helv.* 397. Aizoöa Scorpioides. LOB. *Ic.* 377.

(11) *Sedum* Fol. Subulatis quinquefariam confertis &c. *H. Cliff.* 176. R. *Lugdb.* 456. N. 4. GOUAN *Monsp.* 221. GER. *Prov.* 427. *Fl. Belg.* 124. *Fl. Suec.* 388. Sedum rupeſtre repens Fol. compresſis. DILL. *Elth.* 342. T. 256. f. 333.

(12) *Sedum* Fol. teretiusculis acutis &c. *Am. Acad.* IV. p. 273. Sedum Hispanicum &c. DILL. *Elth.* f. 332.

IV. AFDEEL XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

landen. Zy wordt gemeenlyk, naar 't Fransch *Trique Madame*, by ons *Tripmadam* genoemd en somtyds tot groene Terrassen gebruikt. Sommigen hebben ze voor een zelfde Kruid, als het Omgeboogene, gehouden. De laatste, in Spanje natuurlyk voorkomende, heeft daar van den bynaam. Haar Stengetjes vallen een Handbreed hoog.

XIII. *Sedum album.* Wit.

(13) Huislook *met langwerpige, stompe, Spilrondachtige, ongesteelde, uitgebreide Blaadjes, en een Takkig Kroontje.*

Onder den naam van *Klein Huislook* is deeze op Muuren en Daken, zo in onze Nederlanden, als elders, gemeen, groeijende ook op vogtige Rotsen en Steenen. De Witte Bloempjes, op 't end van de Stengetjes, welke minder dan een Voet hoog zyn, onderscheiden het, in de eerste opslag, van de anderen. Men kan het Kruid tot verzagting en verkoeling gebruiken; zo wel als het Groote Huislook of Donderbaard, 't welk op 't end van 't volgende Hoofdstuk, in 't Geslagt van *Sempervivum*, zal beschreeven worden (*).

(14) Huis-

(13) *Sedum* Fol. oblongis obtusis teretiusculis &c. *Fl. Belg. Suec. H. Cliff.* R. *Lugdb.* HALL. *Helv.* GOUAN *Monsp.* KRAM. *Austr.* &c. Sedum minus teretifol. album. C. B. *Pin.* 283. Vermicularis s. Illecebra major. LOB. *Hist.* 205. *Ic.* 377. Sempervivum minus alternm. DOD. *Pempt.* 129.

(*) Het *Sedum rubens* is tot het Geslagt van *Crassula* betrokken. Zie bladz. 305.

(14) Huislook *met byna Eyronde, aangegroeid ongesteelde, bultige, nagenoeg opgeregte, overhoekse Blaadjes en een driedeelig Kroontje.* IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. XIV. *Sedum acre.* Scherp.

Dit niet minder, by ons en alom, op dergelyke plaatsen, als ook op drooge Velden, gemeen Kruidje, dat men deswegen *Muurpeper* noemt, bevat een scherp Sap, 't welk sterk doet braaken, zynde tevens ook Pisdryvende. Zeker Kwakzalver heeft zig daar van, met een goeden uitslag, tegen de Derdendaagse Koorts, de Waterzugt en andere sleepende Kwaalen, bediend; zo BOERHAAVE meldde. Twee Oncen daar van liet hy aftrekken in Melk of Bier. Inwendig, nogthans, is 't gebruik gevaarlyk; doch uitwendig kan het Sap tot Wondzuivering gebruikt worden. Het Kruidje is onder den naam van *Illecebra minor* in de Apotheeken bekend. By de Duitschers heet het *Mauerpepfer* en *Katzen-traublein* of Kattendruifjes; by de Franschen *Pain d'Oyseau* of Vogelbrood; by de Italiaanen *Granellosa* en *Grasella*; by de Engelschen *Stone-Krop* en *Stone-Hoze*; gelyk het

(14) *Sedum* Fol. subovatis, adnato-sessilibus, gibbis, erectiusculis alternis &c. *Mat. Med.* 218. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp. Fl. Belg. Suec.* &c. HALL. *Helv.* 396. N. 13. Sempervivum minus vermiculatum acre. C. B. *Pin.* 283. Illecebra s. Sempervivum tertium. DOD. *Pempt.* 129. LOB. *Ic.* 379.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

het ook by de onzen wel *Bergknop* genoemd wordt. Op de Gelderfche Heide, aan de kanten van Zandige Bouwlanden by Haarlem en elders in onze Provincie, als ook langs de geheele Vriefche Zeekust, aan de Dyken en elders, is het gemeen.

XV. *Sedum fexangulare.* Zeshoekig.

(15) Huislook *met byna Eyronde, aangegroeid ongefteelde, bultige, nagenoeg opgeregte, overhoekfe Blaadjes, die in zes ryên op malkander leggen.*

In geftalte en kleinte komt dit Huislook, dat ook *allerkleinst* genoemd wordt, zodanig met het voorgaande overeen, dat fommigen hetzelve daar mede verward hebben; doch het verfchilt baarblykelyk door de groeijing der Blaadjes, die hier, gelyk in de twee voorigen, Wormachtig zyn: weshalve zy ook *Vermicularis* genoemd worden. De Groeiplaats is op drooge opene Velden der Noordelyke deelen van Europa. Het is geheel Smaakeloos.

XVI. *Annuum.* Jaarlyks.

(16) Huislook *met een opftaande enkelde Jaarlyk-*

(15) *Sedum* Fol. fubovatis &c. GOUAN *Monsp.* 222. *Fl. Suec.* 390, 404. Sempervivum minus Vermiculatum infipidum. C. B. *Pin.* 284? Sempervivum minimum. CAM. *Epit.* 856.

(16) *Sedum* Caule erecto folitario annuo &c. *Fl. Suec.* 391, 405. Sedum minimum non acre Flore albo. RAJ. *Angl.* p. 270. T. 12. f. 2.

lykse Steng; Eyronde ongesteelde overhoekse Blaadjes; het Kroontje omgekromd. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Deeze groeit ook in de Noordelyke deelen van Europa, en is in dat gedeelte van Sweeden, 't welk men Upland noemt, op dorre Velden zeer gemeen.

(17) Huislook *met een opstaande Steng, platachtige Blaadjes en eenigermaate Haairige Bloemsteeltjes.* XVII. *Sedum Villosum.* Ruig.

Op Moerasfige Velden in Duitschland, Engeland, Vrankryk en Deenemarken, groeit deeze Soort, welke *Moeras-Huislook* van sommigen genoemd wordt. De zydsteeltjes hebben maar één of twee Bloempjes, paarsch van Kleur.

(18) Huislook *met een opgeregte Steng en getuilde Topbloemen.* XVIII. *Atratum.* Zwartbloemig.

Op de hooge Bergen van Piemont groeit deeze volgens den Heer ALLIONI. Zy is aanmerkelyk onderscheiden van het Roodachtig Huislook,

(17) *Sedum* Caule erecto, Fol. planiusculis. Sed. palustre subhirsutum purp. C. B. *Pin.* 283. Sed. minus 3. seu palustre. CLUS. *Hist.* II. p. 59. Sed. pal. secundum. OED. *Dan.* T. 24.

(18) *Sedum* Caule erecto, Flor. Corymbosis fastigiatis. *Sp. Plant.* 1673. JACQ. *Austr.* T. 8. Sedum saxatile atrorubentibus floribus. C. B. *Pin.* 283.

IV. AFDEEL XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

look, dat, gelyk ik gemeld heb, tot het Geslagt van Dikblad is betrokken. Het Stengetje wordt maar een Duim hoog en de Bloemen zyn zwartachtig paarschkleurig, zo wel als 't Vrugtbeginzel.

PENTHORUM. Vyfpunt.

De Kelk is, in dit Geslagt, vyfdeelig, met van geen tot vyf Bloemblaadjes, en het Zaadhuisje vyfpuntig met vyf holligheden.

I. *Penthorum Sedoides.* Huislook-achtig.

De eenigste Soort (1) is een Gewas, in Virginie op belommerde vogtige plaatsen groeijende, dat naar de Water-Weegbree gelykt, doch Bladen heeft als het Persikkruid, aan een Houtige Steng; de Bloemen tot een kromme Aair samengehoopt. De Steng is rond en een Voet lang, met Bladen van een Duim, uit wier Oxelen eenzaame Trosjes schieten; doch het bovenste is in verscheide kromme Aairen verdeeld. De Vrugt vertoont zig als met vyf Toorentjes; wordende dit Kruid, by die van Nieuw-Jork, *Nagtschade* geheten.

BERGIA.

Ter eere van den vermaarden Heer BERGIUS, te Stokholm, wien de Kruidkunde, wat de Kaap-

(1) Penthorum. *Syst. Nat.* XII. Gen. 576. p. 317. *Veg.* XIII. Gen. 580. p. 359. GRON. *Virg.* 51, 71. *Act. Ups.* 1744. p. 12. T. 2.

Kaapſche Planten aangaat, veel te danken heeft, is dit Geſlagt benoemd. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Het heeft een vyfdeeligen Kelk en vyf Bloemblaadjes, met een Zaadhuisje dat byna Klootrond is, vyfhokkig en vyfkleppig, bevattende veele Zaadjes.

I. *Bergia Capenſis.* Kaapſche. De eenigſte Soort (1) is een Kaapſch Kruidje, de geſtalte der Ammannia hebbende, met een Stengetje van een half Voet hoog, regtopſtaande, effen en Sappig. De Bladen, aan hetzelve, zyn gepaard, Lancetvormig, een weinig ſtomp, zeer fyn getand, uitgebreid. De Bloemen komen in Kransjes, ongeſteeld, zeer digt by elkander voort, en daar op volgen de Zaadhuisjes, die, naar 't uitwerpen der Zaaden, wyd open ſtaan blyven, als een Raderachtige Bloem, terwyl hunne Klepjes naar Bloemblaadjes gelyken. Dit maakt een aanmerkelyke byzonderheid uit van deeze Plant.

GRIELUM. Grootbloem.

Een vyfdeeligen Kelk en vyf Bloemblaadjes met blyvende Meeldraadjes, heeft dit Geſlagt; waar op volgen vyf eenzaadige Zaadhuisjes.

I. *Grielum tenuifolium.* Dunbladig. Hier van is ook maar éene Soort (1), insgelyks

(1) Bergia. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1309. p. 359. *Mant.* 241.

(1) Grielum. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 1235. p. 318. *Veg.* XIII. p. 360. Geranium grandiflorum. *Sp. Plant.* 958. Ranunculo-platycarpos. BURM. *Afr.* 149. T. 53.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

lyks aan de Kaap groeijende, bekend, van welke de Heer J. BURMANNUS, uit het Kruidboek van wylen den Heer WITSEN, de Afbeelding aan 't licht gegeven heeft. De Bloem, die Ranonkelachtig is, munt in groote uit, en hierom was dit Kruidje ook Grootbloemig Oijevaarsbek genoemd. Uit een Vezelachtigen Wortel geeft het Kruipende Stengetjes, met fyn Vinswyze verdeelde Blaadjes, aan 't end van welken groote vyfbladige Bloemen voortkomen, op lange Steelen, in een ſpitsbladige Kelk vervat. Daar binnen zyn vyf ſpitſe Vrugtbeginzels, die een Kroontje maaken in 't midden van de Bloem. Of het Bloemen van verſchillende Sexen heeft, dan of in ſommigen de Vrugtbeginzels verwelken, is niet zeker.

OXALIS. Klaver-Zuuring.

Een vyfbladige Kelk; de Bloemblaadjes met de Nagels ſamengehecht en een vyfhoekig Zaadhuisje, dat aan de hoeken open ſplyt, maaken de byzondere Kenmerken van dit Geſlagt uit.

Het bevat thans zeſtien, meest uitheemſche en veele Kaapſe Soorten, die in twee Rangen verdeeld zyn, naamelyk

* Met de Bloemſtengen uit den Wortel.

I. *Oxalis monophylla.* Eenbladige.

(1) Klaver-Zuuring *met eenbloemige Bloemſtengen en enkelde Bladen.*

Aan

(1) *Oxalis* Scapo unifloro, Fol. ſimplicibus. *Syſt. Nat. Veg.* XIII. Gen. 582. p. 360. *Mant.* 245.

Aan de Kaap der Goede Hope, op den top van de Staart des Leeuwenbergs, is deeze waargenomen door den Heer KOENIG. Zy heeft een Bolachtigen Wortel, met de Steelbladen als die der Madelieven, de Steelen langer en de Bloemen grooter dan de Bladen; waar tusſchen veele Draadachtige Stengetjes of Steeltjes uitſpruiten. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

(2) Klaver-Zuuring *met eenbloemige Bloemſtengen, drievoudige ſtomp Hartvormige Bladen en een getanden Wortel.* II. *Oxalis Acetoſella.* Gewoone.

In de Bosſchen der Noordelyke en middelſte deelen van Europa, als ook in de Koornlanden en Moeshoven van ons Gewest, groeit dit Onkruidje, dat men 'er gemeenlyk noemt *Klaver-Zuuring* of ook *Koekkoeks-Brood.* De Duitſchers noemen het *Buch-Ampfer* of *Kukuckskohl*, de Franſchen *Pain de Cocu*, de Engelſchen *Wood-Sorrel.* De Griekſche naam *Oxys*, door TOURNEFORT gebruikt, ziet alleenlyk op den zuuren Smaak; weshalve ook de Ridder dien van *Oxalis*, de Zuuring betekenende, daar voor genomen

(2) *Oxalis* Scapo unifloro, Fol. ternatis &c. *Mat. Med.* 216. *H. Cliff.* 175. R. *Lugdb.* 458. *Fl. Suec.* 385. *Fl. Belg.* 125. KRAM. *Auſtr.* 127. &c. Trifolium acetoſum vulgare. C. B. *Pin.* 330. DOD. *Pempt.* 578. Oxys Pliniana. LOB *Ic.* II. 32. *β.* Oxys Flore ſubcæruleo. *γ.* Flore purpurascente. TOURNF. *Inſt.* 88.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwywige.*

men heeft. Anderen noemen 't *Trifolium acetosum* of Azynachtig Drieblad, en in de Winkels is het onder den naam van *Alleluja*, wiens afleiding onzeker is, bekend. *Lujula* vindt men het ook getyteld.

Niets gemeener aan de Wortels der Boomen en in lommerige Heggen, in Switzerland, dan dit Kruidje, zegt HALLER; 't welk een Schubbigen Wortel met Tandjes heeft, waar uit een trop Bladen voortkomt, op lange Steelen, Hartvormig, drie in getal, met de punten aan elkander gevoegd op den top van het Steeltje, en ruig door lange Haairtjes. Andere Steeltjes, die Bladerloos zyn, draagen een witte Bloem met roode Aderen. Men vindt het ook somtyds met paarsche Bloemen of met bonte Bladen, waar van WEINMANN de Afbeeldingen voorstelt (*).

Het geheele Loof is aangenaam zuur en zeer lekker van Smaak; waar van het mooglyk den naam van *Alleluja*, die eene verheuging betekent, bekomen heeft. De Syroop van het Sap, en de Konserf van de Bladen gemaakt, is derhalven een zeer nuttig Ingredient van Koeldranken in heete Koortsen, daar het de Verrotting wederstaat. Ten zelfden oogmerke kan het ook in Vleeschnat gekookt worden, in plaats van Zuuring.

(3) Kla-

(*) *Kruidboek* Plaat N. 21, *a* en Pl. 20. *g*.

(3) Klaver-Zuuring *met eenbloemige Stengetjes en drievoudige uitgerande kanthaairige Bladen.* IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. III. *Oxalis purpurea.* Paarsche.

Deeze Kaapse verschilt niet alleen door haaren Bolachtigen Wortel, maar ook door het Gewas, van de voorgaande. De Bladen zyn eigentlyk Klaverachtig en de Bloem is zeer groot; terwyl het Kruidje de Stengetjes maar een halve Span hoog heeft. Haar Kleur is paarschachtig met een geel Pypje of somtyds ook geel. De Stempels, die gepluimd zyn, vertoonen zig daar buiten.

(4) Klaver-Zuuring *met eenbloemige Stengetjes en drievoudige half tweedeelige Blaadjes, wier Kwabben Lancetvormig zyn.* IV. *Longiflora.* Langbloemige.

Deeze Virginische heeft een enkelde Steng, die uit den Wortel door de Aarde opschiet, met een Kroontje van negen Bladen en ééne Bloem, van langwerpige figuur.

(5) Klaver-Zuuring *met eenbloemige Stengetjes en drievoudige tweedeelige Blaadjes.* V. *Flava.* Geele.

Drie

(3) *Oxalis* Scapo unifloro, Fol. ternatis indivisis &c. Radice bulbosâ. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 458. EHRET. *Pict.* T. 10. f. 2. Oxalid. affinis. BREYN. *Cent.* 102. T. 46. Oxys Bulbosa Afr. rotundifolia. COMM. *Hort.* I. p. 41. T. 21. Oxys bulbosa trifolia hirsuta. BURM. *Afr.* 67. T. 27. f. 3. SEB. *Kab.* I. p. 37. T. 22. f. 10.

(4) *Oxalis* Scapo unifloro, Fol. ternatis semibifidis, Lobis Lanceolatis.

(5) *Oxalis* Scapo unifloro, Fol. ternatis bipartitis. Oxalis

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. Drie Afbeeldingen van dergelyke Kaapse Plantjes, die een Bolachtigen Wortel hebben, door den Hoogleeraar J. BURMANNUS, zyn hier t'huis gebragt. De Bloemen waren in allen geel.

VI. *Oxalis Violacea.* Violette. (6) Klaver-Zuuring *met een Kroondraagende Steng, drievoudige ſtomp Hartvormige Bladen en de Kelken Eeltig gepunt.*

Naar de volgende Soort gelykt deeze, die in Noord-Amerika groeit, vry veel; inzonderheid wat de Bloemen aangaat, maar de Blaadjes verſchillen aanmerkelyk. De Wortels beſtaan uit verſcheide Schilfers als die der Leliën, en 't is zonderling, dat dit Kruidje op zyne Stengetjes Bolletjes draagt. Het ſchynt, volgens BANISTER, zeer zuurſappig te zyn.

VII. *Pes Capræ.* Langſteelige. (7) Klaver-Zuuring *met een Kroondraagende Steng, de Bladen drievoudig byna in tweeën gedeeld, en aan de Tippen van onderen Eeltig.*

De twee Afrikaanſche Plantjes, uit het Werk van

lis Afr. Bulboſa. &c. BURM. *Afr.* T. 27. f. 4, 5 & T. 30. f. 1.

(6) *Oxalis* Scapo Umbellifero &c. Oxalis Caule aphyllo Flore purpureo. GRON. *Virg.* 161, 71. Oxys purpurea Virginiana Rad. Lilii modo nucleatâ &c. PLUK. *Alm.* 274. T. 102, f. 4. Trifolium acetoſisſimum. BAN. *Cat. Stirp. Virg.*

(7) *Oxalis* Scapo Umbellifero &c. MILL. *Ic.* 195. f. 1. Oxalis Bulboſa pentaphylla et hexaphylla. &c. BURM. *Afr.* 80. T. 29. & T. 28. f. 3.

van den Heer BURMANNUS hier aangehaald, verschillen niet alleen in de Wortel, maar ook in de figuur der Blaadjes, die in de eene mooglyk de gedaante van een Geitenpoot zouden kunnen hebben; doch zy komen in de langte der Bloemstengetjes overeen. De Bloemen zyn geel en groot: het Loof is zuur.

IV. Afdeel. XI. Hoofdstuk. *Pentagynia.*

(8) Klaver-Zuuring *met eene Kroondraagende Steng en gevinde Bladen.*

VIII. *Oxalis sensitiva.* Gevoelige.

Dit Kruidje, zeer onvolkomen afgebeeld door ZANONI, is reeds bekend geweest aan CLUSIUS, die deszelfs wonderbaare Eigenschappen beschryft. Het groeit op Ceylon, aan de Kust van Malabar en in andere deelen van Oostindie; gelyk ik eenigen daar van, gedroogd, van Java heb bekomen. Uit den Wortel schiet een Stengetje, van een Handbreed of op 't hoogste een Span lang, 't welk een Kroon draagt van Bladsteelen, met twaalf of veertien paar Vinblaadjes, naar die der Tamaryn of Lombartse Linsen gelykende. Uit die zelfde Kroon komen de Bloemsteeltjes voort, weinig langer zynde dan

(8) *Oxalis* Scapo Umbell. Fol. pinnatis. *Fl. Zeyl.* 180. Oxyoides Malab. sensitiva. GARC. *Phil. Trans.* 1730. p. 379. T. 2. Herba Mimosa Malabarensium. ZAN. *Hist.* 199. T. 61. Herba sentiens. RUMPH. *Amb.* V. p. 301. T. 104. f. 2. Herba viva. CLUS. *Exot.* 290. Herba viva Fol. Polypodii. C. B. *Pin.* 259. Todda Vaddi. *Hort. Mal.* IX. p. 33. T. 19. BURM. *Fl. Ind.* p. 107.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

dan de Bladsteelen, aan 't end een Trosje geele Bloempjes hebbende en daar op volgen gesternde Zaadhuisjes.

Dit Oostindisch Gewasje heeft allereerst een voorbeeld gegeven van de Gevoeligheid van sommige Planten, naderhand door de Mimosaas, welken men hier levendig in de Tuinen of wel in de Broeihuizen houden kan, gemeen geworden (*). Zo iemand dit Plantje, terwyl het groen en in zyn fleur staat, met de Hand wil aanraaken, ja zelfs te naby daar aan komt, laat het aanstonds zyne Blaadjes vallen; ja, indien men 't weezentlyk vat, verslenst het onmiddelyk. Sommigen hebben dit een Schaamachtigheid genoemd, en RUMPHIUS zegt, dat de Blaadjes van onderen paarsch zyn, welke Kleur dus voor 't Oog verborgen wordt. De Indiaanen maaken elkander wys, dat het van de aanraaking van een zuivere Maagd minder te lyden hebbe, en hunne Tovenaars bedienen zig, in veele opzigten, van dit Kruidje: doch 't is zeker, dat het na de aanraaking zig aanstonds weder opregt en in zyn voorig aanzien herstelt: als ook, dat het van Regen of Wind de zelfde aandoening hebbe; ja waarschynlyk by Nagt, op dergelyke manier, slaape (†). Men voegt 'er by, dat het meest aan den Voet der Palm-

(*) Zie II. D. VI. STUK, bladz. 437, enz.

(†) Zie II. D. I. STUK, bladz. 5. Ook noemen de Portugeeze Indiaanen het deswegen *Dormidera*, dat is Slaap-Plantje.

Palm- of Dadel en Kokosnooten - Boomen groeije, waar op dan eene Zinſpeeling gemaakt wordt. De Bloempjes verwelken insgelyks, zo dra menze geplukt heeft. Ook ſpringen de Zaadjes, wanneer zy ryp zyn en 'er de Zon op ſchynt, dikwils uit de Zaadhuisjes tot vyf of zes Voeten ver, en dus den genen, die 'er naar kykt, in 't Aangezigt; 't welk het wonder, voor de bygeloovige Indiaanen, nog meer vergroot.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

** Met de Steng overhoeks gebladerd.

IX. *Oxalis versicolor.* Bontbloemige.

(9) Klaver - Zuuring *met eenbloemige Steelen, een Takkige Steng, de Bladen doorgaans gekranst, Liniaal, uitgerand en aan de tippen van onderen gebaard.*

De beide Kaapſe of Afrikaanſche, van den Heer BURMANNUS, hier aangehaald, ſchynen veel overeenkomst te hebben. Van de Zuurheid van derzelver Sap, die in de Gevoelige geheel ontbreekt, wordt hier niets gemeld.

X. *Incarnata.* Roozekleurige.

(10) Klaver - Zuuring *met eenbloem. Steelen, een*

(9) *Oxalis* Pedunc. unifloris, Caule Ramoſo &c. Oxys Bulboſa trifolia &c. BURM. *Afr.* 65. T. 27. f. 1. β. Oxys Bulboſa anguſtifolia &c. *Id. ibid.* f. 2. Oxys Afr. Fol. tenuisſimis &c. PLUK. *Amalth.* 164. T. 434. f. 5.

(10) *Oxalis* Pedunc. unifloris, Caule Ramoſo Bulbifero. Ox. Caule Bulb. *H. Cliff.* 175. R. *Lugdb.* 458. Oxys Bulboſa Ethiop. minor. COMM. *Hort.* I. p. 43. T. 22.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

een getakte Boldraagende Steng; de Bladen doorgaans gekranst, de Blaadjes ſtomp Hartvormig.

XI. *Oxalis ſesſilifolia.* Ongeſteelde.

(11) Klaver-Zuuring *met eenbloem. Steelen, de Steng zeer enkeld; de Bladen drievoudig ruigachtig, de Blaadjes onverdeeld.*

XII. *Hirta.* Ruige.

(12) Klaver-Zuuring *met eenbl. Steelen, een byna enkelde Steng; de bovenſte Bladen getropt, de Blaadjes tweekwabbig gemikt hebbende.*

Deeze drie, door het gezegde onderſcheiden, zyn altemaal Kaapſe of Afrikaanſche Plantjes, van weinig hoogte.

XIII. *Corniculata.* Gehoornde.

(13) Klaver-Zuuring *met Kroondraagende Steeltjes en een verſpreid Takkig Stengetje.*

(14) Kla-

(11) *Oxalis* Ped. unifl. Caule ſimplicisſimo &c. *Mant.* 241. Oxalis Bulboſa &c. BURM. *Afr.* 70. T. 28. f. 1. Oxalis Afr. Bulboſa &c. PLUK. *Amalth.* 164. T. 434. f. 7.

(12) *Oxalis* Ped. unifl. Caule ſimpliciori &c. *Mant.* 389. Oxalis Rad. longâ fibrosâ. BURM. *Afr.* 71. T. 28. f. 2. Oxys. Bulb. Afr. SEB. *Mus.* I. p. 33. T. 22. f. 11.

(13) *Oxalis* Pedunc. Umbelliferis, Caule Ramoſo diffuſo. GORT. *Belg.* 125. GOUAN *Monsp.* 222. GER. *Prov.* 431. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* &c. Oxys flavo Flore. CLUS. *Hiſt.* II. p. 249. Trifol. acetoſum Corniculatum. C. B. *Pin.* 330. Fl. luteo. DOD. *Pempt.* 579. LOB. *Ic.* II. 32. Oxys lut. mini repens. MORIS. *Hiſt.* II. S. 2. T. 17. f. 2. *α.* Oxalis lutea annua Fol. dentatis. FEUILL. *Per.* III. p. 49. T. 24. *β.* Oxys lutea, Amer. humilior annua. DILL. *Elth.* f. 288. Oxys Zeylanica. BURM. *Fl. Ind.* p. 107. Oxys lutea Indica. RUMPH. *Amb.* V. p. 277.

(14) Klaver-Zuuring *met Kroondraagende Steeltjes en een opstaand Takkig Stengetje.* IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. XIV. *Oxalis stricta.* Gestrekte.

Deeze Gehoornde Klaver-Zuuring, (dus genaamd om dat de Zaadhuisjes zig als Hoorntjes vertoonen, zynde byna een Duim lang;) schynt, in haare Verscheidenheden, vry algemeen over de heete deelen des Aardbodems verspreid te zyn. Die Amerikaansche van FEUILLÉE en DILLENIUS, immers, welke op de Dertiende zyn aangehaald, verschillen van de Kruipende Europische, welke in Spanje, Provence en Italie, groeit, meer, dan de Virginische daar van verschilt; uitgenomen dat deeze laatste een overblyvend, de andere een Jaarig Kruidje zou zyn. Het gene ik uit Oostindie ontvangen heb, schynt ook, door zyne Stengetjes, meer naar het Gestrekte te gelyken. RUMPHIUS zegt, dat het in Oostindie, zyns weetens, nergens in 't wild groeide; immers niet op de Oostelyke Eilanden; maar alleen op gebouwde Gronden en in de Tuinen, zo van zelf als door Zaad. Dit kan, omtrent het gene in onze Nederlanden voortkomt, ook plaats hebben: want het is zonderling, dat het hier inlands zoude zyn, en niet in Engeland, Vrankryk omstreeks Pa-

(14) *Oxalis* Pedunc. Umb. Caule Ramoso erecto. GRON. *Virg.* 161. BROWN. *Jam.* 231. Oxys Americana lutea erectior. TOURNF. *Inst.* 80. Trifol. Acetosum Cornicul. luteum majus er. Indicum. f. Virgineum. MORIS. *ibid.* f. 3.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

Parys, noch in Duitſchland. Aan de Kaap hadt RUMPHIUS hetzelve, in groote menigte, omtrent het midden der voorgaande Eeuw, wild zien groeijen aan den Voet van den Leeuwenberg en daaromſtreeks: zo dat men het by geheele hoopen vergaderde, en benevens andere Kruiden naar de Schepen bragt, om tot Moes te gebruiken: waar van, die met het Blaauwſchuit behebt waren, veel baat gevoelden.

Dit Kruidje, dan, verſchilt zeer in hoogte en gewas: zynde het Europiſche, 't welk in Spanje groeit, volgens CLUSIUS een Plantje dat langs den Grond kruipt met Takjes van een Span of wat langer; terwyl het Peruviaanſche, van FEUILLEE, een opgeregt Stengetje hadt, van wel een Vinger dik en twee Voeten hoog. Het Amerikaanſche van DILLENIUS, uit Karolina afkomſtig, dat derhalve het Virginiſche zal zyn, hadt ook een opgeregt Stengetje. De Blaadjes komen nagenoeg met die van de Gewoone Klaver-Zuuring of *Zuurklaver*, gelyk RUMPHIUS dezelve noemt, overeen en zyn ook zuur van Smaak. De Bloemen zyn in alle de Verſcheidenheden geel, en taamelyk groot. Ten opzigt van de Zaadhuisjes heeft mede iets dergelyks, als in de Gevoelige plaats; dat naamelyk, als zy ryp of byna ryp zyn, het Zaad 'er, als menze aanraakt, uit ſpringt, en wel door Spleetjes die weder toegaan; zo dat men naauwlyks zien kan, waar het uitgeſprongen zy. Ook is dit Zaad ruuw, gelyk in dezelve, en

de

de Blaadjes sluiten zig insgelyks by Nagt of slaapen, als van die gemeld is. IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Pentagynia.*

Van de Oostindische Gehoornde Klaver-Zuuring is, zo 't my toeschynt, nog geene Afbeelding gegeven. De Hoogleeraar J. BURMANNUS heeft, op zyne Ceylonsche, wel die van PLUKENET aangehaald, genaamd *Haauwdraagend, rondbladig, glad, Drieblad of Klayer, met geele Bloemen van Madrasf* (*): doch men behoeft dezelve maar met een opslag te beschouwen, om te zien, dat zy niet het allerminste strookt met de Europische van CLUSIUS, waar mede nogthans die van RUMPHIUS, zo wel als die op Madéra, een Eiland in de Atlantische Oceaan, door SLOANE waargenomen was, overeenkwam (†). De Heer N. L. BURMANNUS zegt, dat Jaarlyks een Verscheidenheid, van deeze, uit Java gezonden werdt met een *kruipende Wortel*; maar voegt 'er niet by, wat dit zeggen wil: want de Spaansche schiet, hier en daar, uit haare kruipende Rankjes Wortelen; zo CLUSIUS zegt en afbeeldt. Nogthans is dezelve, zo zyn Ed. aanmerkt, *wel onderscheiden* van de Gehoornde Klaver-Zuuring van Ambon, door RUMPHIUS gemeld.

Ik

(*) *Phytogr.* T. 231. f. 4.

(†) De Groote LINNÆUS heeft dit Eiland *Madéra* verward met de Stad *Madrasf*, aan de Kust van Koromandel; gelyk blykt uit zyne *Biblioth. Botanica*, Amst. 1736. p. 112. & *in novissimâ Editione*, Halæ 1747. p. 92.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.* PL. LI. *Fig.* 2. Oostindische.

Ik voeg derhalve een Takje van de mynen, van Batavia ontvangen, tot opheldering hier nevens; waar uit blykt, hoe de Oostindische, in Blad en Vrugtmaaking, met de Europische overeenkome. De Blaadjes zitten, even als in alle de oude Afbeeldingen, met haar drieën op 't end der Steeltjes: zy zyn niet rond, maar Hartvormig, met de Punten naar elkander toegekeerd en breeder dan lang. De Zaadhuisjes komen Haauwachtig voor, als Hoorntjes, doch zyn allen enkeld: zo dat 'er ik 'er geene Kroontjes-draagende eigenschap in kan bespeuren.

XV. *Oxalis Frutescens.* Heesterige.

(15) Klaver-Zuuring *met Kroondraagende Steeltjes, een Heesterige Steng en drievoudige Eyronde Blaadjes, het middelste gesteeld.*

De Bladen of Blaadjes zyn in deeze geheel verschillende en het Gewas is ook anders, maakende een klein Heestertje, met opstaande Stengen, die in driebloemige Bloemsteeltjes uitloopen: terwyl het, volgens MILLER, geele hangende Bloemen heeft.

XVI. *Barrelieri.* Roodbloemige.

(16) Klaver-Zuuring *met tweedeelige getroste Bloem-*

(15) *Oxalis* Pedunc. Umbelliferis, Caule Fruticoso &c. Oxys Caule erecto Frutic. MILL. *Dict.* 7. Oxys lutea Frut. Trifolii Bituminosi facie. PLUM. *Spec.* 2. *Ic.* 213. f. 1.

(16) *Oxalis* Pedunc. bifidis Racemosis, Caule ramoso erecto. Trifolium Acetosum rubro flore. BARR. *Rar.* 64. T. 1139. BOCC. *Mus.* II. p. 63. T. 51. Oxys Roseo flore erectior. FEUILL. *Peruv.* II. p. 733. T. 23.

Bloemsteeltjes en eene Takkige opstaande Steng.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Deeze, door BARRELIER afgebeeld en *Amerikaansche Zuurklaver met roode Bloemen* getyteld, schynt anders veel overeenkomst te hebben met de voorgaande Soort. Die van FEUILLÉE, hier door den Ridder aangehaald, verschilt grootelyks van beiden, doordien zy de Blaadjes niet Eyrond noch puntig, maar, gelyk in de Gehoornde, stomp, uitgerand en omgekeerd Hartvormig heeft. Hy merkt zelf aan, dat zy de gestalte en hoogte hebbe van de *Amerikaansche geele, meer opstaande*, van TOURNEFORT, op de Gestrekte aangehaald, en in allen deele naar dezelve gelyke, uitgenomen dat de Bloemen op langer Steeltjes voortkomen en bleekrood zyn. In 't Ryk van Chili, waar hy ze vondt, werdt het Kruidje *Cullé* genaamd, dat men 'er, met andere Planten gemengd, gebruikte om te verwen met verschillende Kleuren. Op vogtige plaatsen groeide het, en was van een verkoelende aart. Zyne *Klaver-Zuuring met een Kegelachtigen Wortel*, op de Bergen van Peru gevonden, hadt ook Blaadjes als de gewoone, maar een zeer groote geele rood gestreepte Bloem.

AGROSTEMMA. Koornvlam.

Van dit Geslagt zyn de Kenmerken: een Kelk die eenbladig is en Lederachtig: vyf genageide Bloem-

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

Bloemblaadjes, met een ſtompen onverdeelden Rand: het Zaadhuisje met ééne holligheid.

Dewyl behalve de Tuinplanten, *Kroon-Lychnis* genaamd, hier toe ook twee Veldplanten betrokken zyn, zo is het getal der Soorten, altemaal Europiſche, vier, als volgt.

I. *Agroſtemma Githago.* Zwarte.

(1) Koornvlam *die ruig is, met de Kelk even zo groot als de Bloem, de Bloemblaadjes onverdeeld en naakt.*

Onze Ridder hadt bevoorens dit Onkruid, onder deezen Geſlagtnaam, van de volgende Soort afgezonderd, zeggende, dat 'er geen deel was in deszelfs Vrugtmaaking, welk niet *in figuur en proportie* daar van verſchilde (*). Het komt overal in Europa voor, onder 't Koorn, en heeft niet alleen een donkere Bloem, maar ook een zwart Zaad, waar van het, by ſommigen, den naam heeft. De Franſchen noemen het *la Niëlle des Bleds*, om dat het Zaad, 't welk men dikwils onder 't uitgedorſchte Koorn vindt, het

(1) *Agroſtemma* hirſuta, Cal. Cor. æquante. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 579. p. 319. *Veg.* XIII. Gen. 583. p. 361. *Fl. Belg.* 126. OED. *Dan.* 576. KRAM. *Auſtr.* 128. GOUAN *Monsp.* 222. GER. *Prov.* 416. Agroſtemma. *H. Cliff.* 175. *Fl. Suec.* 388. 407. R. *Lugdb.* 449. Lychnis Segetum major. C. B. *Pin.* 204. Nigellaſtrum. DOD. *Pempt.* 173. Pſeudo-Melanthium &c. LOB. *Ic.* 38. Lolium. FUCHS. *Hiſt.* 217. Githago. TRAG. 128. HALL. *Helv.* 376.

(*) Horti Cliffortiani loco citato.

het Brood bruin maakt, even of het gebakken ware van Zwart of bedorven Koorn. Het wordt 'er ook, hoewel niet kwaad van hoedanigheid, bitter van en de Vogelen laaten dit Zaad leggen, als het onder hun Voeder gemengd is (*). De Engelschen noemen het Kruid *Cockle*, als of het Zaad naar een Slakhoorntje geleek; doch, met een Vergrootglas beschouwd, zweemt het meer naar een Egeltje (†). Wegens deszelfs zwartheid heeten de Italiaanen het Kruid *Githone* en daar van heeft TRAGUS de benaaming *Githago* afgeleid; als zynde hetzelve, gelyk men zegt, git zwart. De Duitschers, zegt hy, noemen 't zelve *Grosſ Raden*: zynde dit woord, *Rade* of *Ratte*, misschien van de Raderachtige figuur des Zaads oirspronklyk. Gemeenlyk heet het Kruid by hun *Veld-Naglein* of *Korn-Naglein* en *Kornrosen*; wegens de Anjelier- of Roosachtige figuur der Bloemen, die ook eenigszins naar de Nigelle-Bloemen gelyken: weshalve het by ons *Koornroozen* of *Negélbloemen*, en by sommige Boeren *Bolderik* getyteld wordt.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Het Kruid heeft de Steng meer dan een Elle hoog, rond, met lange smalle Bladen als die van Prey;

(*) Dat men dit Onkruid ook in Suriname heeft, gelyk HALLER het van daar bekomen hadt, is niet vreemd, dewyl het Zaad derwaards in 't Europisch Koorn overgebragt zal zyn.

(†) Semen, Microscopio conspectum, Echinum in se conglobatum non male exprimit, RAJ. *Hist. Plant.* p. 999.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

Prey; doch is over 't geheel ruig, en draagt op den top ééne Bloem, die de Blaadjes aan den rand egaal of niet ingesneeden heeft, donker paarsch en somtyds ook wit van Kleur. De Kelk, waar uit dezelve voortkomt, is Cylindrisch en heeft vyf lange puntige Slippen, welke tusschen de Bloemblaadjes ver uitsteeken. De tien Meeldraadjes komen onder 't Vrugtbeginzel voort, 't welk vyfhoekig Kegelvormig is, met dikke gepluimde Stylen voorzien. Het Zaad is redelyk groot, hoekig en gestreept.

II. *Agrostemma Coronaria.* Sierlyke.

(2) Koornvlam *die Wollig is, met Eyrond Lancetvormige Bladen en uitgerande Bloemblaadjes, gekroond en Zaagswyze getand.*

Een fraaije Bloemplant, die twee Jaaren leeft, maakt deeze in de Hoven uit, komende op de Velden in Italie, als ook op veele plaatsen in Siberie voor, zo LINNÆUS zegt. Den naam van *Lychnis* voert zy by uitmuntendheid, en in 't byzonder dien van *Lychnis Coronaria*, als in de Kroonen, Kransen of Bloemtuilen, door de schitterend paarsche Kleur haarer Bloemen, uitmuntende. In 't Fransch noemt menze, deswegen, *Oeillets Dieu* of *Coquelourde*, in 't Neerduitsch

(2) *Agrostemma* tomentosa, Fol. ovato-Lanceolatis &c. GOUAN *Monsp.* 222. KRAM. *Austr.* 128. Coronaria. *H. Cliff.* 174. R. *Lugdb.* 449. Lychnis Coronaria Diosc. sativa. C. B. *Pin.* 203. Lychn. Coronaria. DOD. *Pempt.* 170. Lychnis. CAM. *Epit.* 569. LOB. *Ic.* 334, 335.

duitsch *Christus - Oogen*, in 't Engelsch *Rose-Campion*. De Duitschers heetenze *Mariën-, Vrouwe-* of *Hemel - Roosjes*. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Uit een Vezeligen Wortel schiet deeze Plant getakte Stengen van een Elle hoog, die, zo wel als de gepaarde Bladen, met een dikke zagte Wolligheid als Fluweel, wit - Aschgraauw van Kleur, bezet zyn. De Bloemen, die op 't end der Stengen en Takjes, eenzaam, uit een geplooiden Kelk voortkomen, zyn plat en rond, in 't midden een Kroontje hebbende van tien uitsteekende Puntjes. De Kleur is doorgaans paarsch, of ook bleek, hoog en somtyds Vuurig rood. Men vindtze, bovendien, met dubbelde of volle, met gestippelde en met witte Bloemen. Het Zaad is klein.

(3) Koornvlam *die Wollig is, met getuilde Bloemen en uitgerande Bloemblaadjes.* III. *Agrostemma Flos Jovis.* Gekroonde.

Deeze draagt de Bloemen in Kroontjes of Tuiltjes op den top der Stengen of Steelen, gelyk de Primula Veris, en mag daarom te regt *Gekroonde* worden getyteld. ZANONI noemtze Switzersche; doch zy groeit ook op de Alpische Berg-

(3) *Agrostemma* tomentosa, Petalis emarginatis. GER. *Prov.* 416. Lychnis Coronaria sylvestris. C. B. *Pin.* 204. MORIS. *Hist.* II. p. 540. S. 5. T. 36. f. 2. Lychnis Umbellifera montana Helvetica. ZAN. *Hist.* 128. T. 51. RAJ. *Hist.* 993. Lychn. Cor. Umbellif. Alp. Fl. purpureo. BARR. *Ic.* 1005. BOCC. *Mus.* T. 42. HALL. *Helv.* 376.

IV. AFDEEL XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

Bergvelden in Provence, naar den kant van Italie. De Steng is een Voet hoog, naauwlyks getakt en draagt een Tuiltje van Roozekleurige Bloemen, meest met die der voorgaande overeenkomende; doch de Bladen zyn wat breeder en met gelyke Wolligheid.

IV. *Agrostemma Cœli Rosa.* Hemel-Roos.

(4) Koornvlam *die glad is, met Liniaal-Lancetvormige Bladen en uitgerande gekroonde Bloemblaadjes.*

Op de Gebergten van Sicilie was deeze, die naar de eerste Soort wel allermeest gelykt, door BOCCONE waargenomen en door MORISON afgebeeld, aan wien de Leidse Hoogleeraar HERMANNUS, vervolgens, de zelfde Plant zondt, die door hem aan de Kaap der Goede Hope was vergaderd. De gladheid der Bladen onderscheidtze voornaamelyk. Ook zyn de Slippen der Kelken hier veel korter dan de Bloem en niet uitsteekende: de Bloemblaadjes meer uitgegulpt en in 't midden met Puntjes, welke de Bloem, even als de Hemelroosjes, in 't midden gekroond maaken, sierlyk Roozekleur.

LYCH-

(4) *Agrostemma* glabra, Fol. Lin. Lanceolatis &c. *H. Ups.* 115. Lychnis Segetum Nigellastrum minus glabrum dicta. MORIS. *Ibid.* T. 22. f. 32. Lychnis fol. glabris, Cal. dur. BOCC. *Sic.* 27. Pseudo-Mel. glabrum Siculum. RAJ. *Hist.* 999. Lychn. Pseudo-Melanthiis similis, Africana. HERM. *Lugdb.* 391. T. 393.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

LYCHNIS.

Een langwerpige, niet geribde, noch geplooide, eenbladige Kelk: vyf genagelde Bloemblaadjes, met den rand eenigermaate in tweeën gedeeld en een vyfhokkig Zaadhuisje; maakt de onderscheiding van dit Geslagt, hetwelke LINNÆUS, als by voorrang, den naam van *Lychnis*, aan de meeste Soorten van *Silene* en *Agrostemma* in 't algemeen gegeven geweest, alleen heeft laaten behouden. Ik zal denzelven, om dat hy gemeenlyk bekend en in gebruik is, schoon hy *Kaarsbloem* kon betekenen, niet verduitschen.

Agt, meestendeels Europische Soorten, zyn 'er in vervat, te weeten.

(1) Lychnis *met getropte Bloemen aan den top van een lange Steng.*

I. *Lychnis Chalcedonica.* Konstantinopel.

Dit laatste voeg ik 'er by, om dat deeze in langte of hoogte uitmunt boven alle andere Soorten van Lychnis. Zouden ook de Franschen haar deswegen *Non pareil* noemen, gelyk FABRICIUS zegt, en de Engelschen *Nonesuch*, dat is,

(1) *Lychnis* Floribus Fasciculatis fastigiatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 580. p. 319. *Veg.* XIII. Gen. 584. p. 361. *H. Cliff.* *Ups.* R. *Lugdb.* 449. GOUAN *Monsp.* 223. FABR. *Helmst.* 186. Lychnis hirsuta Flore coccineo. T. *Inst.* 334. Flos Constantinopolitanus. DOD. *Pempt.* 178. Lychnis Chalcedonica s. Constantinopolitana miniata. LOB. *Ic.* 340.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

is, *Zonder weergaa.* Wy fpreeken 'er met zulk een ophef niet van, doch befchouwen ze niettemin, in de Tuinen, als een Paarl der Bloemen. Wy heetenze, in de Wandeling, *Konftantinopel*, en fchryven *Bloem van Konftantinopolen*, als ware zy van die befaamde Stad, weleer de Paarl van Afie, afkomftig. In Vrankryk wordt dit Kruid ook, waarfchynlyk wegens de figuur der enkelde Bloemen, *la Croix de Malthe* getyteld; dat is, het Maltheezer Kruis. De Duitfchers noemen het *Jerufalems-Bloem* en men rekent haare afkomst uit Tartarie (*).

't Gewas is iedereen bekend. Het maakt Stengen fomtyds van eens Mans langte hoog, die regtop ftaan als een Kaars, zynde knoopig en hol, wat ruig, aan de Knoopen bezet met gepaarde Bladen van eene fpits Eyronde of Lancetvormige figuur, en aan den top een trop Bloemen hebbende, die digt in elkander zitten als een Bal. Gemeenlyk komt het voor met dubbelde hoogroode, doch fomtyds ook met enkelde roode, witte en bonte Bloemen: zynde deeze vier Verfcheidenheden van Konftantinopels aan MUNTING bekend geweest. Men vindt, zegt

(*) *Habitat in Ruſſia omni.* Dat is. Zy heeft haar natuurlyke Groeiplaats in geheel Rusland, of in alle Landen van het Rusfich Gebied: wordt thans in *Syſt. Nat. Veg.* Ed. XIII. gezegd: doch 't is zeldzaam, dat men 'er in de *Flora Ingrica* van den Heer DE GORTER dan geen gewag van gemaakt vinde. Zou die Aantekening ook, door verhaafting, agter deeze, in plaats van de volgende Soort, die 'er doorgaans in de Bosfchen voorkomt, geplaatst zyn?

zegt GESNERUS, ook een kleiner, die de Stengen maar een Elle hoog heeft, en in het eerste Jaar Bloemen draagt: terwyl deeze na de Zaaijing twee Jaar oud moet zyn, en dan voorts overblyft.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. II. *Lychnis Flos Cuculi.* Koekoeks-Bloem.

(2) Lychnis *met vierdeelige Bloemblaadjes en een rondachtig Zaadhuisje.*

Den naam van *Koekoeks-Bloem*, die den Latynschen volmaakt uitdrukt, of dien van *Kraaijebloem*, voert dit Onkruid, dat op de Velden en in de Graslanden, door geheel Europa, gemeen is, by de onzen. De Engelschen heeten hetzelve ook *Meadow-Campion*, om dat *Campion* by hun de gemeene naam der Lychnissen is; en *Meadow-Pink*, dat is Veld-Anjelier: gelyk sommigen het tot de Anjelieren of Duizendschoonen betrokken hebben. De Bloem is, inderdaad, Anjelierachtig en het maakt in de Hooylanden een fierlyke Vertooning, door zyne groote bleekpaarsche Bloemen, die als met Tandjes ingesneeden zyn: waarom het mooglyk *Odontites* by de Ouden is genoemd geweest. De Stengen, van ruim een Voet hoog, zyn

(2) *Lychnis* Petalis quadrifidis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. &c. *Fl. Suec. Belg.* GER. *Prov.* KRAM. *Austr.* &c. &c. Caryophyllus pratensis Flore laciniato simplici & pleno. C. B. *Pin.* 210. MILL. *Ic.* 169. f. 2. Odontites Plinii. CLUS. *Hist.* I. p. 292, 293. Armoraria prat. sylv. Flos Cuculi. LOB. *Ic.* 451.

IV. AFDEEL. XI. HOOFD. STUK. *Vyfwyvige.*

zyn rond en Lymerig, en bezet met fmalle Grasachtige Blaadjes; doch om laag heeft het Lancetvormige Bladen. De Engelfchen noemen het *Wild Williams*, om dat zy de Duizendfchoonen *Sweet Williams* heeten. Het komt ook voor met witte, en in de Tuinen pronkt het met dubbelde paarfche Bloemen, niet onaartig; zynde ook wat grooter van Gewas, dan in 't wilde.

III. *Lychnis quadridentata.* Viertandige.

(3) Lychnis *met viertandige Bloemblaadjes, een gegaffelde Steng en gladde omgekromde Bladen.*

Op de Bergen van Italie en Ooftenryk komt deeze voor, die eerst tot het Geflagt van *Cucubalus*, naderhand tot dat van *Silene* is betrokken geweest, zynde de *Groote Smalbladige Lymerige Lychnis* van C. BAUHINUS. Het *Alpifche gladde Muur* met omgeboogen Blaadjes, van PLUKENET, wordt hier t'huis gebragt, waar uit men van de Geftalte kan oordeelen. De Bloemen zyn dikwils vierwyvig, zegt de Ridder.

(4) Lych-

(3) *Lychnis* Petalis quadri-dentatis &c. Silene quadrifida. *Sp. Plant.* 602. Cucubalus quadrifidus. *Sp. Pl.* I. 415. Lychnis Alpina &c. SEG. *Veron.* III. p. 186. T. 5. f. 1. Lychn. Saxatilis Linariæ folio, glabra. TILL. *Pis.* 106. L. Viscofa anguftifolia major. C. B. *Pin.* 205. Lychn. fylv. X. CLUS. *Hift.* I. p. 291. Car. minimus &c. LOB. *Ic.* 445. Alfine Alp. glabra folio reflexo. PLUK. *Alm.* 23. T. 75. f. 5.

(4) Lychnis *met byna onverdeelde Bloemblaadjes.* IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. IV. *Lychnis Viscaria.* Lymerige.

Op drooge Velden der Noordelyke deelen van Europa groeit deeze, *Wilde ſmalbladige roode Lychnis* by BAUHINUS genaamd, en de *Zesde Wilde Lychnis* zynde van CLUSIUS; alzo zy ook in Ooſtenryk voorkomt. De Steng is een Elle hoog, met veele Knoopen en Lymerig aan den top; aldaar bezet met geſteelde Bloemen en de Bladen zyn Lancetvormig, breeder dan in de twee voorgaande Soorten.

(5) Lychnis *met tweedeelige Bloemblaadjes en vierwyvige Bloemen.* V. *Alpina.* Alpiſche.

Deeze groeit op de hooge Bergen van Lapland en Siberie, op de Switzerſche Alpen en Pyreneen. HALLER, die ze afbeeldt, merkt aan, dat zy op den Grond een rondje heeft van Tongachtige Bladen, en een Stengetje, dat ongetakt is, van een half Voet hoog, op den top met een Kroontje van paarſche Bloemen, die maar voorzien

(4) *Lychnis* Petalis ſubintegris. Silene Floribus pentagynis &c. *H. Cliff.* 172. *Fl. Suec.* 364, 409. R. *Lugdb.* 445. Lychnis ſylv. viscoſa rubra anguſtifolia. C. B. *Pin.* 205. Lychnis ſylv. VI. CLUS. *Hiſt.* I. p. 289.

(5) *Lychnis* Petalis bifidis Floribus tetragynis. *Fl. Suec.* II. N. 410. Silene Flor. corymboſis, Caule erecto &c. R. *Lugdb.* 447. Silene Lapponica Alpina facie Viscariæ. *Fl. Lapp.* 185. Silene Flor. in Capit. congeſtis. HALL. *Helv.* 376. T. 7. OED. *Dan.* T. 65.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

zien zyn met drie Stylen. Waarschynlyk zal 'er verschil tusschen deeze en de Sweedsche zyn, welke, volgens LINNÆUS, vier Stylen heeft.

VI. *Lychnis Sibirica.* Siberische.

(6) Lychnis *met tweedeelige Bloemblaadjes, een gegaffelde Steng en de Bladen eenigermaate Stekelig.*

In Siberie groeit, volgens GMELIN, deeze, die de Gestalte heeft van het Grasbladig Veldkaars, maar een overblyvende Wortel en minder gladde Bladen, zynde voorts door de vyf Stylen daar van onderscheiden.

VII. *Dioica.* Tweehuizige.

(7) Lychnis *met tweehuizige Bloemen.*

Gemeen is deeze door geheel Europa. In Provence groeit zy op dorre Steenachtige plaatsen langs de Haagen en Wegen: in Oostenryk op de Velden en Graslanden: by ons op Schaduwachtige plaatsen, aan de Zanddykjes der Wegen tusschen Alkmaar en Haarlem; als ook overal in het hooge gedeelte van onze Provinciën, alwaar men

(6) *Lychnis* Petalis bifidis, Caule dichotomo, Fol. subhirtis.

(7) *Lychnis* Floribus dioicis. *H. Cliff.* 171. R. *Lugdb.* 448. GOUAN *Monsp.* 223. GER. *Prov.* 417. KRAM. *Austr.* 129. *Fl. Suec.* 361. 411. *Fl. Belg.* 126. Lychnis sylv. s. Aquatica purpurea simplex. C. B. *Pin.* 204. Melandrium Plinii genuinum. CLUS. *Hist.* I. p. 294. *β.* Cucubalus Flor. hermaphrod. pentagynis. *H. Cliff.* 170. Lychn. sylv. alba simplex C. B. *Pin.* 204. & multiplex. *Ibid.* Lychnis sexu distincta Fol. ovatis acutis. HALL. *Helv.* 377. Lychnis sylv. DOD. *Pempt.* 171. LOB. *Ic.* 335, 336. Ocimoides. CAM. *Epit.* 739.

men die met witte Bloemen meest aantreft; komende die met paarfche Bloemen meer voor op vogtige Weiden aan den Duinkant. Deeze vondt de Heer HALLER, in Switzerland, in Bosfchen, aan de Rivieren op de Alpen gemeener; terwyl de witte meest by Bern groeide aan dorre Wegen. Dezelve, in de Tuinen overgebragt, wordt ligtelyk volbloemig en dan verder door Afzetzels vermenigvuldigd.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Zy is zonderling door het verfchil der Sexen; zynde fommige Planten voorzien met gewiekte, rolronde, ruige, kort vyftandige Kelken en tien Meeldraadjes op twee ryën, als gewoonlyk: anderen met Eyronde dikbuikige Kelken en een vyfftylig Vrugtbeginzel, zonder Meeldraadjes. Dit heeft zo wel in de Wit- als in de Paarfchbloemige plaats, doch in de eerfte heeft het Zaadhuisje maar ééne Holligheid. Somtyds komen van beiden ook voor met tweeflagtige Bloemen, doch zeldzaam, en in de Tuinen vindt menze beiden met dubbelde of volbladige Bloemen.

't Gewas heeft Lancetvormige, taamelyk breede, zagte, doch tevens ruige Bladen, die gepaard zyn en eenigszins gegolfd, groeijende met getakte Knoopige Stengen, ruim een Elle hoog. By fommigen is het *Ocymoides* of *Ocymaftrum* genoemd en ook, wegens de gezwollen Kelken, tot het Geflagt van *Cucubalus* betrokken geweest. Die met dubbelde paarfche Bloemen wordt van de Hovenieren, in Enge-

Vv 4

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

land, *Red Batchelors Buttons*, of Roode Kandidaats Knoopen getyteld, zegt RAY. De witte is niet minder fraay. Beiden zoudenze, onder alle de Lychnis-Soorten, best den naam van *Vrouwe-Roosjes* verdienen. In 't Neerduitsch wordenze *Jenettekens* geheten, zo DODONÉUS aanmerkt. De Italiaanen, Spaanschen en Franschen, noemenze *Wilde Basilicum*, maar de Duitschers, *Je langer je freundlicher*, *Liedweich*, *Walckenkraut* of *Wiederstoss*, zo sommigen aantekenen. Men vindtze ook met dubbelde groene Bloemen, doch zeer zeldzaam.

VIII. *Lychnis apetala.* Kleinbloemige.

(8) Lychnis *met opgeblazen Kelken, de Bloemblaadjes korter, de Steng bykans eenbloemig, de Bloem tweeslagtig.*

Nergens, dan in de Noordelyke Landen, is deeze waargenomen, en wegens de zeldzaamheid door den Ridder afgebeeld, zo als zyn Ed. dezelve gevonden hadt op de Laplandsche Alpen. Hier was de Steng eenbloemig, doch in Siberie heeft menze veelbloemig gevonden. Zyn Ed. kende naauwlyks eenige Plant, wier Bloem de deelen der Vrugtmaakinge dus binnen een Klootronden Kelk beslooten hadt. Om die reden was zy ook betrokken tot het Geslagt van Blaaskelk; doch naderhand, dewyl zy vyf Stylen heeft, daar van afgezonderd. De Bloemen zyn

(8) *Lychnis* Calyce inflato, Corollâ Calyce breviore &c. Cucubalus Caule simplicissimo &c. *Fl. Suec.* 363, 412. Cucub. Caule simpl. unifloro. *Fl. Lapp.* 181. T. 12. f. 1.

zyn altoos met Mannelyke en Vrouwelyke deelen voorzien.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

CERASTIUM. Hoornbloem.

De Kelk is vyfbladig met tweedeelige Bloemblaadjes, en het Zaadhuisje eenhokkig Hoornachtig, aan den top gaapende, in dit Geslagt, 't welk zestien Soorten, meest Europische, bevat, waar van sommigen de Zaadhuisjes langwerpig, anderen rondachtig hebben, als volgt.

* Met langwerpige Zaadhuisjes.

I. *Cerastium perfoliatum.* Doorbladig.

(1) Hoornbloem *met samengegroeide Bladen.*

In Griekenland nam de vermaarde TOURNEFORT deeze waar, en verzamelde daar van het Zaad, 't welk in de Europische Kruidhoven is gezaaid en voortgeteeld. Zy gelykt in Gewas zeer naar het Weidlandig Zeepkruid en schiet Stengetjes van een of anderhalf Voet hoog, die op den top vergaarde Kelken hebben, met kleine witte Bloemblaadjes en daar op volgt een langwerpig Zaadhuisje, dat met Puntjes gaapt, gelyk die der Anjelieren. Het Zaad is bruin, rimpelig en Niervormig. In Rusland groeit deeze ook, zegt de Ridder.

(2) Hoorn-

(1) *Cerastium* Foliis connatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 581. p. 320. *Veg.* XIII. Gen. 585. p. 362. *H. Cliff.* 173. *Ups.* 115. R. *Lugdb.* 450. Myosotis Orient. perfoliata Lychnidis folio. TOURNF. *Cor.* 18. DILL. *Elth.* 295. T. 217. f. 284.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

II. *Cerastium vulgatum.* Gemeen.

III. *Viscosum.* Lymerig.

IV. *Semidecandrum.* Halftienmannig.

(2) Hoornbloem *met Eyronde Bladen; de Blaadjes met den Kelk gelyk; de Stengen verspreid hebbende.*

(3) Hoornbloem *dat regtopstaat, ruig en Lymerig zynde.*

(4) Hoornbloem *met vyfmannige Bloemen en uitgerande Bloemblaadjes.*

In deeze drie Soorten is een Onkruid onderscheiden, dat in onze Nederlanden, als ook omstreeks Parys, en door geheel Europa aan de Wegen voorkomt, zynde by sommigen onder den naam van *Basterd-Muur*, by anderen onder dien van *Muizen-Oor*, beschreeven. VAILLANT geeft zeer naauwkeurige Afbeeldingen, waar uit het verschil eenigermaate blykt, dat meest in de grootte of kleinte, de meer of minder ruigte, en in de gedagte bepaalingen, bestaat.

(2) *Cerastium* Fol. ovatis, Petalis Calyci æqualibus &c. *Fl. Belg.* 127. Cerastium Flor. decandris &c. LOEFL. *Itin.* 143. Myosotis Arvensis hirsuta parvo Flore albo. VAILL. *Par.* 142. T. 30. f. 1. Alsine hirsuta magno Flore. C. B. *Pin.* 251. Auricula Muris quorundam, Flore parvo, Vasculo tenui longo. J. B. *Hist.* III. p. 359.

(3) *Cerastium* erectum villoso-viscosum. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 450. *Fl. Belg.* 127. GOUAN *Monsp.* 223. GER. *Prov.* 406. &c. Myosotis hirsuta altera viscosa. VAILL. *Paris.* 142. T. 30. f. 1, 3. Als. hirsuta altera viscosa. C. B. *Pin.* 251.

(4) *Cerastium* Flor. pentandris, Petalis emarginatis. *H. Cliff.* &c. &c. Myosotis Arvensis hirsuta minor. VAILL. *Paris.* p. 142. T. 30. f. 2.

ſtaat. 't Getal der Meeldraadjes is in de Bloemen niet beſtendig: in de beide eerſten komen 'er vyf, agt of tien voor, en de laatſte heeft vyf onvrugtbaare, vyf geknopte Meeldraadjes. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(5) Hoornbloem *met vyfmannige Bloemen en geheele Bloemblaadjes.* V. *Ceraſtium pentandrum.* Vyfmannig.

In Spanje is deeze door LOEFLING waargenomen, zynde een zeer klein Plantje, dat van de voorgaande bovendien verſchilt, door groen, niet grys te zyn, en niet meer dan vyf Meeldraadjes heeft, allen geknopt; de Bloemblaadjes veel korter dan de Kelk.

(6) Hoornbloem *met Liniaal-Lancetvormige Bladen, die ſtomp en glad zyn, de Bloempjes grooter dan de Kelk.* VI. *Arvenſe.* Akkerig.

Deeze, die zeer kenbaar is door haare groote Bloemen, komt by het Gemeene en Lymerige Hoornbloem, in de Noordelyke en Zuidelyke deelen van Europa, als ook in onze Nederlanden op Zandige plaatſen overvloedig voor. De naam is *Klein ruig Oogentroost-Gras*, en by 't Ge-

(5) *Ceraſtium* Flor. pentandris Petalis integris. LOEFL. *Itin.* 142.

(6) *Ceraſtium* Fol. Lineari-Lanceolatis obtuſis glabris &c. GORT. *Belg.* 128. *Fl. Suec.* 381. GOUAN *Monſp.* 224. KRAM. *Auſtr.* 129. Cer. fol. Cal. hirſutis. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 450. Myoſotis Arv. hirſuta fl. majore. VAILL. *Par.* 141. T. 30. f. 4. Car. Arv. hirſutus Fl. majore. C. B. *Pin.* 210.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Gemeen *Scheele Oogen* zegt de Heer DE GORTER.

VII. *Cerastium dichotomum.* Gegaffeld.

(7) Hoornbloem *met Lancetvormige Bladen, een gegaffelde zeer Takkige Steng en opstaande Zaadhuisjes.*

Deeze groeit in Spanje onder 't Koorn. Men vindtze *Gehoornd Muur* door CLUSIUS genoemd en afgebeeld. Het is een ruig Plantje, dat aldaar in 't wilde maar een Handbreed hoog groeit, hebbende kleine witte Bloempjes, waar op gehoornde Zaadhuisjes volgen, die naar Haanespooren gelyken, zo hy aanmerkt.

VIII. *Alpinum.* Alpisch.

(8) Hoornbloem *met Eyrond-Lancetvormige Bladen, een verdeelde Steng en langwerpige Zaadhuisjes.*

Men vindt deeze Soort in de Noordelyke deelen van Europa, als ook in Engeland, op de Gebergten.

** Met

(7) *Cerastium* Fol. Lanceolatis &c. R. *Lugdb.* 450. N. 4. Myosotis Hisp. Segetum. TOURNF. *Inst.* 245. Lychnis Segetum minor. C. B. *Pin.* 204. Alsine corniculata. CLUS. *Hist.* II. p. 184. PANN. *Ic.* p. 416.

(8) *Cerastium* Fol. Ovato-Lanceol. Caule diviso &c. *Fl. Suec.* R. *Lugdb.* 451. N. 8. Caryoph. Holost. Alp. latifolius. OED. *Dan.* T. 6. Alsine Myosotis facie &c. RAJ. *Angl.* III. p. 349. T. 15. f. 2.

** Met rondachtige Zaadhuisjes.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(9) Hoornbloem *met Lancetvormige Bladen, Takkige Bloemsteeltjes en rondachtige Zaadhuisjes.*

IX. *Cerastium repens.* Kruipend.

In Italie en Vrankryk groeit deeze, die men in Languedok *Muizen-Oor* noemt, volgens GOUAN. Het is de *Kruipende gryze Lychnis*, welke VAILLANT onder den naam van *Akker-Muizen-Oor* met Varkensgras Bladen in Afbeelding heeft gebragt.

(10) Hoornbloem *met Liniaale gespitste gladde Bladen, eenbloemige Bloemsteeltjes, die eenigermaate Wollig zyn en Klootronde Zaadhuisjes.*

X. *Strictum.* Gestrekt.

Op de Switzersche Alpen, zo wel als op die van Oostenryk, groeit deeze, welke door den Heer HALLER zeer fraay in Afbeelding is gebragt. SCHEUCHZER hadt ze eerst gevonden.

(11) Hoorn-

(9) *Cerastium* Fol. Lanceolatis &c. R. *Lugdb.* 450. N. 2. GOUAN *Monsp.* 224. Myosotis Arvensis Polygoni folio. VAILL. *Par.* T. 30. f. 5. Ocymoides Lychnitis reptante Radice. COL. *Phytob.* 115. T. 31. Lychnis incana repens. C. B. *Pin.* 206.

(10) *Cerastium* Fol. Linearibus acuminatis glabris &c. Alsine Alpina subhirsuta Linariæ folio. SCHEUCHZ. *Alp.* II. T. 130. Caryoph. Holosteus Alpinus &c. BURS. XI, 119. Myosotis Caule hirsuto. HALL. *Helv.* 384. T. 5.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

XI. *Cerastium Suffruticosum.* Heesterig.

(11) Hoornbloem *met een overblyvende leggende Steng ; de Bladen Liniaal-Lancetvormig, eenigermaate ruig.*

XII. *Maximum.* Zeer groot.

(12) Hoornbloem *met Lancetvormige ruuwe Bladen, gekartelde Bloemblaadjes en Klootronde Zaadhuisjes.*

XIII. *Aquaticum* Waterig.

(13) Hoornbloem *met Hartvormige ongesteelde Bladen, eenzaame Bloemen en hangende Vrugten.*

Van deeze drie groeit de eerste in de Zuidelyke deelen van Europa, de tweede in Siberie, de derde op de Eilanden in den Donau, by Weenen en voorts op vogtige plaatsen in dit Wereldsdeel; komende by ons veel voor aan den Zeekant, by Zandvoort, aan den Muiderberg, als ook op de Helder en menigvuldig aan de Duinen van den Hoorn, op 't Eiland Tessel: weshalve zy *Zee-Muur* genoemd wordt. Sommigen hebben deeze met de eerste Soort van Sternmuur* verward; doch daar van verschilt zy, zo door de verdeeling der Bloemblaadjes en de vyf Stylen, als in andere opzigten, genoegzaam. Ook is die aan

* Zie bladz. hier voor.

(11) *Cerastium* Caule perenni procumbente &c. Myositis tenuissimo folio rigido. TOURNF. *Inst.* 205.

(12) *Cerastium* Fol. Lanceolatis scabris &c.

(13) *Cerastium* Fol. Cordatis sessilibus &c. *Fl. Suec.* II. N. 413. Alsine major. C. B. *Pin.* 250. Alsine maxima Solanifolia. MENTZ. *Pug.* 2. T. 2. f. 3.

aan onze Kusten voorkomt, veel laager van Gewas (*). IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(14) Hoornbloem *met Eyronde eenigermaate Wollige Bladen, eenbloemige Takken, en Klootronde Zaadhuisjes.* XIV. *Cerastium latifolium.* Breedbladig.

(15) Hoornbloem *met langwerpige Wollige Bladen, Takkige Bloemsteelen en Klootronde Zaadhuisjes.* XV. *Tomentosum.* Wollig.

(16) Hoornbloem *dat glad is met een gestrekte Steng* (†), *Lancetvormige Bladen, zeer lange Bloemsteeltjes en Klootronde Zaadhuisjes.* XVI. *Manticum.* Toverig.

Van

(*) COMM. *Ind. Holl.* bl. 6, 7. Vergelyk daar mede het *Drieribbig Zandmuur*, hier voor en het Water-Muur. bladz. 246.

(14) *Cerastium* Fol. ovatis subtomentosis &c. GER. *Prov.* 407. Caryoph. Holosteus Alp. latifolius. C. B. *Pin.* 210. *Prodr.* 104.

(15) *Cerastium* Fol. oblongis tomentosis &c. GOUAN *Monsp.* 224. Car. Holosteus tomentosus latifolius & angustifolius. C. B. *Pin.* 210. *Prodr.* 104. Myosotis tomentosa Linariæ folio. TOURNF. *Inst.* 245. *item* latifolia. *Ibid.*

(16) *Cerastium* glabrum Caule stricto &c. *Am. Acad.* IV. p. 315. Alsine Caryophylloides glabra, Flor. pediculis longissimis. SEG. *Ver.* III. p. 178. T. 4. f. 2.

(†) In *Syst. Veg.* Ed. XIII. staat *Caule striato*, (met een gestreepte Steng,) doch dewyl niets daar van gemeld wordt in de beschryving, in *Am. Acad.* alwaar men *Caule stricto* heeft; zo geloof ik niet dat het een verbetering, maar dat het een Drukfeil zal zyn: gelyk die daar in, zo wel als in *Spec. Plantarum*, menigvuldig voorkomen.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

Van deeze drie, groeit de eerste op de Alpen van Switzerland en de Bergen van Provence, als ook in Languedok, gelyk de tweede, die ook in 't Ryk van Granada, in Spanje, is waargenomen. Deeze beiden zyn Wollig en hebben leggende, zeer Takkige Stengetjes, meer of min een Handbreed lang. De derde, omstreeks Verona gevonden, is geheel glad en heeft een opgeregte enkelde Steng, van een Voet hoog en de Pluim in drieën gedeeld, uit Bloempjes bestaande, welke ongemeen lang gesteeld zyn. Of dit aanleiding tot den Bynaam gegeven hebbe, blykt my niet. Elders wordt gezegd, dat de Bloempluim gegaffeld is, met kleine Lancetvormige Blikjes, die aan de kanten Vliezig zyn, zo dat zy Eyrond worden; de Bloemblaadjes stomp; de Meeldraadjes tien, de Stylen drie in getal.

SPERGULA, Spurrie.

De Kelk is vyfbladig, met vyf onverdeelde Bloemblaadjes: het Zaadhuisje Eyrond, eenhokkig en vyfkleppig in dit Geslagt, hetwelk vyf, meest Europische Soorten bevat, naamelyk.

I. *Spergula Arvensis.* Gemeene.

(1) Spurrie *met gekranste Bladen en tienmannige Bloemen.*

Dit

(1) *Spergula* Fol. verticillatis, Flor. decandris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 586. p. 321. *Veg.* XIII. Gen. 586. p. 363. *H. Cliff.* R.

Dit is de gewoone Spurrie, door geheel Europa, hier en daar, op de Koorn-Akkers voorkomende, en by ons in de Zandige Bouwlanden overal gemeen. Men noemtze, deswegen, *Akker-Spurrie*, en zy wordt in Brabant, inzonderheid omtrent den Herfst, veel gezaaid zegt DODONÆUS, om tot Wintervoeder voor de Beeſten te verſtrekken; doch in Engeland wil het Rundvee 'er naauwlyks aan, zo RAY opmerkt. LOBEL, niettemin, zegt, dat de Koeijen de Spurrie zeer gaarn eeten en veel Melks daar van geeven. In Holland wordt zy aangemerkt als een Onkruid onder 't Koorn.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

't Is een Kruidje dat Stengetjes heeft van een Span of een Voet lang, veelal leggende en kleverig, Kranswyze bezet met een menigte dunne Blaadjes en aan 't end Bloempjes draagende als die van Muur: weshalve TOURNEFORT het ook daar onder geteld hadt, op 't voetſpoor van C. BAUHINUS. De Bloempjes zyn wit, en daar op volgen ronde Zaadhuisjes, met zeer klein zwart Zaad.

(2) Spurrie *met gekranſte Bladen en vyfmannige Bloemen.* Niet

II. *Spergula pentandra.* Vyfmannige.

R. *Lugdb.* 451. GER. *Prov.* 417. GORT. *Belg.* 129. *Fl. Suec.* 377. Spergula Fructu pendulo. *Fl. Lapp.* 190. Spergula. DOD. *Pempt.* 527. LOB. *Ic.* p. 803. Alſine Spergula dicta major. C. B. *Pin.* 251. HAM. *Cult.* VI. p. 149. T. 1.

(2) *Spergula* Fol. Vert. Flor. pentandris. LOEFL. *Itin.* 143. GOUAN *Monsp.* 224. GER. *Prov.* 417. Alſine Spergulæ facie minima. BOT. *Monsp.* 14. GORT. *Belg.* 129.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

Niet alleen in Duitschland, Vrankryk, Engeland en Spanje, maar ook in onze Provincie, komt deeze Soort voor, groeijende overvloedig buiten Alkmaar, in de Valeijen by Huisduinen, en in 't Bentveld buiten Haarlem. Naar het middelslag-Zandmuur schynt zy veel te gelyken: immers daar op zyn de zelfde Autheuren aangehaald.

III. *Spergula Nodosa*, Knoopige.

(3) Spurrie *met gepaarde Elsvormige gladde Bladen en enkelde Stengen.*

Op vogtige Velden, zo in de Noordelyke als Zuidelyke deelen van Europa, komt deeze voor, die ook in de Duin-Valeijen van onze Provincie en in Overysfel gevonden wordt. J. BAUHINUS beeldtze af, onder den naam van *Arenaria* of Zandmuur, welke hier voor aan een geheel Geslagt is gegeven. Het is een teder Plantje, naauwlyks een Handpalm hoog. LOESEL heeft het Varkensgras, met Grasachtige Bladen, getyteld. Het *Moeras-Muur met Heybladen* van PLUKENET, dat een fraay wit Bloempje heeft, schynt 'er mede overeenkomstig.

(4) Spur-

(3) *Spergula* Fol. oppositis Subulatis lævibus, Caul. simplicibus. *H. Cliff.* R. *Lugdb. Fl. Suec. Belg.* &c. Alsine nodosa Germanica. C. B. *Pin.* 251. Alsine palustris Ericæ folio. PLUK. *Alm.* 23. T. 7. f. 4. Polygonum Fol. Gram. alterum. LOES. *Pruss.* 204. T. 64. Arenaria. J. B. *Hist.* III. p. 723. RAJ. *Hist.* 1033. GER. *Prov.* 418. OED. *Dan.* 96.

(4) Spurrie *met gepaarde Elsvormige, Kant-haairige, getropte Bladen.* IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK.

Daar in de anderen de Blaadjes flap zyn, komen zy in deeze ftyf als Lorkenbooms Bladeren voor. De Groeiplaats is in Siberie. IV. *Spergula Laricina.* Lorkachtige.

(5) Spurrie *met gepaarde Liniaale gladde Blaadjes, enkelde zeer lange Bloemfteeltjes en kruipende Stengetjes.* V. *Saginoides.* Vetmuurige.

In Languedok groeit deeze op verfcheide plaatfen, omftreeks Montpellier, als ook in Siberie, volgens GMELIN. Zy heeft maar een twee Duims Stengetje met gepaarde Liniaale Blaadjes, aan de Knoopen getropt, en zeer lange zydelingfe Steeltjes, met knikkende Bloempjes.

FORSKOHLEA.

Naar wylen den Deenfchen Doktor FORSKAOHL, van wiens Kruidleezingen in Egypte en Arabie ik meermaalen gebruik heb gemaakt, is dit nieuwe Geflagt door den Ridder benoemd. De Kenmerken, behalve die van deeze Klasfe en Rang, naamelyk tien Meeldraadjes en vyf Sty-

(4) *Spergula* Fol. oppofitis Subulatis ciliatis, Fasciculatis. GMEL. *Sib.* IV. p. 155.

(5) *Spergula* Fol. oppofitis Linearibus lævibus &c. GOUAN *Monsp.* 225. Alfine tenuifolia Ped. Flor. longisfimis. VAILL. *Paris.* 8. SAUV. *Monsp.* 142. Alfine Caryophylloides glabra &c. SEG. *Veron.* III. T. 4. f. 2.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Stylen, bestaan in een vyfbladigen Kelk, langer dan de Bloem, die tien Spatelachtige Bloemblaadjes heeft, waar op vyf Zaaden, met Wol samengehecht, zonder Zaadhuisje, volgen.

I. *Forskohlea tenacissima.* Vasthoudende.

De eenigste Soort (1), daar van bekend, was allereerst door Dr. BROWN in Engeland overgebragt uit Gelukkig Arabie en aan den vermaarden PLUKENET medegedeeld, die ze afbeeldt. SHAW hadtze in Numidie gezien zonder Bloemen, kleevende de Bladen aan de Vingers even als de Klissen. Men vindt dit zeldzaame Kruid, zo als het in de Upsalsche Akademie-Tuin uit Zaad, dat door gezegden Kruidkenner FORSKAOHL in de Zandwoestynen by Kairo in Egypte was vergaderd, en in 't jaar 1762 overgezonden, geteeld voorkwam, door den Heer LINNÆUS in Plaat vertoond.

Uit een Vezeligen Wortel schiet hetzelve twee Voeten hoog, hebbende de Steng en Bladen, die Eyrondachtig zyn en Zaagswyze getand, van boven met kromme Haakige sterk vasthoudende Haairen bezet, van onderen Wollig, zo wel als de Zaadhoofdjes, die ongesteeld in de Oxels der Bladen zitten, en geheel van de Plant vallen; zynde de Zaaden in Wolligheid dermaate verward, dat menze naauwlyks kan

(1) Forskohlea. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1262. p. 321. *Veg.* XIII. p. 363. *Mant.* 72. JACQ. *Hort.* 48. LINN. *Fasc.* I. T. 1. Chamædrifolia tomentosa Mascatensis. PLUK. *Alm.* 97. T. 275. f. 6. SHAW. *Afr.* 133.

kan ontwikkelen. Voorts is het zonderling, dat de Meeldraadjes, voor het oogenblik der Bevrugting, zig in de Bloemblaadjes verſchuilen. Men zou, in de eerſte opſlag, dit Kruid voor een Soort van Brandenetel aanzien. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Decagynia.*

Onder de Tienwyvigen van deeze Klasſe, komt allereerst voor, het Geſlagt van

NEURADA.

Dat een vyfdeeligen Kelk heeft en vyf Bloemblaadjes: het Zaadhuisje om laag, tienhokkig, tienzaadig en gedoornd.

De eenigſte Soort daar van (1), door den zelfden Deenſchen Hoogleeraar by Alexandria in Egypte waargenomen, werdt van de Arabieren *Saadan* geheten. De Steng ſcheen Heeſterig te zyn, ſchoon op den Grond leggende: de Kelk was van buiten met veele Schubbetjes bekleed, het Loof Wollig; de Vrugt Schyfrond, gedoornd, van onderen effen, Wollig. De Wortel doorboort de geheele Vrugt in 't midden, en het Schyfje blyft onder den Grond, als een Ring om den Wortel, over. I. *Neurada procumbens.* Leggende.

Dus beſchryft gezegde Kruidkenner dit Kruid, 't welk volgens LINNÆUS geheel witachtig en als met Wol overtoogen is, hebbende ronde Stengetjes van een Handbreed of langer, en geſteelde Eyronde, geplooide, hoekig uitgeſneeden

(1) Neurada. *Syst. Nat.* XII. Gen. 557. p. 321. *Veg.* XIII. Gen. 587. p. 364. *Fl. Ægypt. Arab.* p. 90.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tienwyvige.*

den Bladen, met byna ongesteelde Bloemen in de Oxelen: doch het schynt wel met het voorgaande verward te zyn geweest, dat dikwils in Uitheemsche drooge Planten niet ligt is te vermyden.

PHYTOLACCA. Lakplant.

Vyf Blaadjes, die als voor Bloem en Kelk verstrekken, het Vrugtbeginzel bevattende, dat eene Bezie is met tien Holligheden, in ieder één Zaadkorrel.

Dus komen de Kenmerken voor van dit Geslagt, het welk voor 't overige in de deelen der Vrugtmaaking zeer verschillende is, naar zyne byzondere Soorten, welken het vier Uitheemschen bevat, als volgt.

I. *Phytolacca Octandra.* Agtmannige.

(1) Lakplant *met agtmannige agtwyvige Bloemen.*

Dit Gewas schynt een inboorling te zyn, zo wel van Nieuw Spanje als van Japan en Java. KÆMPFER merkt aan, dat het een Raapachtigen eetbaaren Wortel heeft, een gebladerde Steng van twee Ellen hoogte, Bladen als die van Patich, vyfbladige geaairde Bloemen en Zaaden, welke op de manier van die der Malva geplaatst zyn, Nierachtig, glanzig zwart, van

(1) *Phytolacca* Flor. octandris octagynis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 588. p. 322. *Veg.* XIII. Gen. 588. p. 364. Phytolacca Mexicana Baccis sessilibus. DILL. *Elth.* 218. T. 239. f. 308. Jamma Gobo. KAEMPF. *Am.* 828. T. 829.

van binnen met een wit Merg en laf van Smaak. Van zyne Afbeelding verschilt die van DILLENIUS, uit den Elthamsen Tuin, weinig; alwaar het, in de vrye Grond geplant zynde, tot dergelyke hoogte opschoot. Van de volgende verschilt het door witter Bladen en eene zeer kort in een gedrongen Aair; als ook door de platheid der Bloemblaadjes en het getal van de deelen der Vrugtmaaking, boven gemeld.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Decagynia.*

(2) Lakplant *met tienmannige, tienwyvige Bloemen.*

II. *Phytolacca decandra.* Tienmannige.

Deeze wordt Gemeene Phytolacca genoemd, om dat zy langst bekend geweest en ook gemeener in de Kruidhoven is, dan de anderen. Sommigen hebbenze tot de Nagtschade betrokken, waar van zy door het bovenstaande genoegzaam afgezonderd wordt. Zy heeft haare Groeiplaats in Virginie, alwaar de Heer CLAYTON waarnam, dat de Bloem een eigentlyke Kelk is, behoudende tot de volkomene rypwording der Besfen zyne figuur en kleur. Het gemeen noemt dit Kruid, zegt COLDEN, Po-

(2) *Phytolacca* Flor. decandris decagynis. *H. Cliff. Ups. R. Lugdb.* 222. Phytolacca vulgaris. DILL. *Elth.* f. 309, 310. Solanum Racemosum Americanum. PLUK. *Alm* 353. T. 225. f. 3. Phytolacca Amer. majori & minori Fructu. TOURNF. *Inst.* 299. T. 154. Phytolacca Fol. integerrimis GRON. *Virg.* 72. GOUAN *Monsp.* 225. Solanum Americanum. BARR. *Icon.* 150.

IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tienwyvige.*

Poke, en merkt aan, dat het Sap daar van, door de Zonneschyn verdikt, in Eeltige holle Zweeren door zuivering veel verrigt, en, by herhaalde Proeven, volslagen Kankers had genezen. Anderen zeggen, dat de gekookte Bladen van de Virginiaanen gegeten worden.

't Gewas verschilt van dat der voorgaande weinig, hebbende een aanmerkelyke overeenkomst, in gestalte, met de Melde of Patich, en Raapachtige Wortelen. De Besfen, die zwartachtig zyn, hebben een donkerpaarsch Sap, 't welk een dergelyke Verwe als de Conchenilje uitlevert.

III. *Phytolacca icosandra.* Twintigmannige.

(3) Lakplant *met twintigmannige, tienwyvige Bloemen.*

Onder de Malabaarsche Planten telt men deeze, die een Kruidige maar overblyvende Steng van drie Voeten hoogte heeft, volgens LINNÆUS; 't welk ik echter met een Jaarlyksen Wortel niet overeen kan brengen. De Bladen zyn gestrekter en spitzer: het Bloemsteeltje is van onderen driekantig, maar binnen de Tros veelhoekig en in deeze Soort ruuw. De Bloemen zyn wit: de Besfen donkerpaarsch, gelyk in de anderen.

(4) Lak-

(3) *Phytolacca* Floribus icosandris decagynis. Phytol. Spicis Flor. longissimis Rad. annuâ. MILL. *Dict.* T. 207. BURM. *Fl. Ind.* p. 107.

(4) Lakplant *met tweehuizige Bloemen.* IV. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. IV. *Phytolacca dioica.* Tweehuizige.

In de Madritsche Tuin heeft de Heer ALTSTROMER deeze gevonden, die de Steng volkomen Heesterig heeft; de Bladen naauwkeurig Eyrond en glad, van grootte als die van den Zwarten Popelier, maar langer en gesteeld: de Bloemen even als in de anderen, doch Mannelyk en Vrouwelyk op byzondere Planten.

XII. HOOFDSTUK.

Beschryving der TWAALFMANNIGE KRUIDEN, *dat is wier Bloemen* twaalf of meer, *doch* minder dan twintig *Meeldraadjes hebben; gelyk het* Mans-Oor, *de* Porselein, Agrimonie, *de menigvuldige Soorten van* Euphorbia *of* Wolfsmelk, *enz.*

Het eerste Geslagt, onder de Eenwyvigen hier voorkomende, voert den naam van

ASARUM. Mans-Oor.

Dit heeft een Kelk, die in drieën of vieren gedeeld is, op het Vrugtbeginzel zittende, zonder Bloemblaadjes, en het Zaadhuisje Lederachtig, gekroond. Het bevat de drie volgende Soorten.

(1) Mans-

(4) *Phytolacca* Floribus dioicis.

IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK.

(1) Mans-Oor *met Niervormige, ſtompe Bladen, twee by elkander.*

I. *Aſarum Europæum.* Europiſch.

Deeze maakt het Europiſche *Mans-Oor* uit, dat in de Kruidhoven hier te lande en alom overvloedig geteeld wordt, komende wild voor in de Bosſchen, zo van Vrankryk als van Duitſchland, Rusland en Sweeden. Het is een Kruid dat korte Bloemdraagende Stengetjes maakt, waar aan de Bloemen voortkomen tusſchen twee lange Bladſteelen, ieder op 't end een Blad hebbende, van zodanige figuur, dat het Kruid daar van den naam heeft. In 't Franſch noemt men het *Oreillette*, *Rondelle*, of ook *Cabaret*; in 't Hoogduitſch *Hazelwurtz* of *Hazel-Papel*, als groeide het onder de Hazelnooten-Boomen. De Bloem is Klokvormig, in drieën gedeeld, met twaalf Meeldraadjes en een van boven zesdeeligen Stamper, waar op een zeshokkig Zaadhuisje volgt, met veele Zaaden.

Van dit Kruid zyn de Bladen, zo wel als de Wortel, Geneeskragtig. Over 't geheel heeft het een ſterken niet onaangenaamen Reuk, zynde bitter en ſcherp van Smaak. In kleine Gifte dryft hetzelve 't Water en de Stonden af, lost het geronnen Bloed op en maakt de Longen vry: in

(1) *Aſarum* Fol. Reniformibus obtuſis binis. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 589. p. 325. *Veg.* XIII. p. 367. As. Fol. Subcordatis petiolatis. *Mat. Med.* 219. *H. Cliff.* 178. R. *Lugdb.* 207. GOUAN *Monſp.* 226. GER. *Prov.* 134. KRAM. *Auſtr.* 131. *Fl. Suec.* 392. &c. Aſarum. HALL. *Helv.* 195. DOD. *Pempt.* 358. LOB. *Ic.* 601. CAM. *Epit.* 19.

in grooter veelheid, inzonderheid op Wyn getrokken, doet het braaken, en wordt dus den genen, die niet wel by 't Hoofd en zeer ſterk van Geſtel zyn, ingegeven. Tot een Braakmiddel geeft men den Wortel, in Poeijer, van een half tot een geheel Drachme, in een Aftrekzel tot een Loot. Van de Bladen worden een, twee, drie tot agt gebruikt. In Water een weinig gekookt, maaken zy Afgang; maar lang daar in gekookt, krygt men een Drank, die alleenlyk werkt door Waterloozing en dienſtig is tegen verouderde Kwaalen. Doch de werking van dit Kruid is naar het Geſtel der Menſchen ongemeen verſchillende en deszelfs gebruik, vooral die van het uitgeperſte Sap, vereiſcht veel voorzigtigheid. Den Paarden wordt het Poeijer, in Zemelen-nat gemengd, van één tot twee Loot, als een uitmuntend Middel tegen de Vaarnen, ingegeven. Het is in de Menſchen, als een ſterk Niesmiddel, tegen langduurige Hoofdpyn aangepreezen geweest.

IV. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(2) Mans-Oor *met Niervormige geſpitſte Bladen.*

II. *Aſarum Canadenſe.* Kanadaaſch.

't Is twyfelachtig of deeze, die in Virginie en Kanada groeit, eene Verſcheidenheid zy van

(2) *Aſarum* Fol. Reniformibus mucronatis. As. Fol. ſubcordatis petiolatis. GRON. *Virg.* 52, 72, As. Canadenſe mucronato folio. MORIS. *Hiſt.* III. p. 511. S. 13. T. 7. f. 4. Aſarum Canadenſe. CORN. *Canad.* 24. T. 25.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

van het gewoone Europifche Mans-Oor. Dit Kanadaafch valt in allen deele grooter en heeft de Bladen zo rond niet; ook een weinig ruig. In 't vroege Voorjaar komt het met zyn Loof te voorfchyn. De Wortel kruipt fchuins door den Grond en heeft lange Vezelen van een zeer aangenaamen Reuk, die een byzondere lekkerheid aan den Wyn geeven; zo menze gekneusd, in een Doekje gebonden, in een Vat Most werpt en die daar mede laat uitgisten; volgens CORNUTUS. Het Zaad is zeer heet en fcherp van Smaak. De Virginaanen noemen 't Kruid, by misflag, *Coltsfoot*, zegt GLAYTON.

III. *Afarum Virginicum.* Virginifch.

(3) Mans-Oor *met Hartvormige ftompe, gladde Bladen* (*).

Tot Virginie, Maryland en Karolina, fchynt deeze bepaald te zyn. Zy heeft rondachtige Bladen, als die van 't Varkensbrood, met witte Vlakken. In Reuzel gekookt, maakt men daar een Smeering van, zeer nuttig op Brandfteden. De Bloem heeft een grooten paarfchen Kelk. De Wortels, die heet en fcherp van Smaak, doch

(3) *Afarum* Fol. Cord. obtufis glabris petiolatis. GRON. *Virg.* 52, 72. Afarum Virginianum, Piftolochiæ fol. fubrotundis &c. PLUK. *Alm.* 53. T. 78. f. 2. MORIS. *Hift.* III. p. 511. S. 17. T. 7. f. 3.

(*) Met gefteelde Bladen (*Petiolatis*) komt thans, nu de Vierde Soort 'er afgelaten is, in de bepaaling niet te pas: aangezien de Bladen van de beide voorigen ook wel gefteeld zyn.

doch aangenaam van Reuk zyn, worden voor een Soort van *Virginischen Slangenwortel* gehouden.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

TRIUMFETTA.

Een vyfbladige Bloem met een vyfbladigen Kelk; een stekelig Zaadhuisje dat in vieren open springt. Zo komen de byzondere Kenmerken van dit Geslagt, dat naar den vermaarden Italiaan, TRIUMFETTI, benoemd is, voor. Het bevat vier uitheemsche Soorten, als

(1) Triumfetta *met de Bladen aan den voet uitgerand, de Bloemen zonder Kelk.* I. *Triumfetta Lappula.* Klisvrugtige.

Op de Westindische Eilanden, als ook aan de Vaste Kust van Zuid-Amerika, is de Groeiplaats van dit Gewas, 't welk de Heer JACQUIN, op Martenique aan de Oevers der Beken, in het Kreupelbosch, Heesterachtig vondt, ter hoogte van agt Voeten. Op Jamaika vondt SLOANE hetzelve overvloedig en noemde het Agrimonie, die Klisachtig is, zonder Reuk. In het geaairde Klisje, dat naar Heemst gelykt, van

(1) *Triumfetta* Fol. basi emarginatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 600. p. 327. *Veg.* XIII. p. 369. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 476. Triumfetta Flor. Cal. destitutis. JACQ. *Amer. Hist.* 146. Tr. Fr. echinato Racemoso. PLUM. *Gen.* 40. *Ic.* 255. Lappula Bermudensis Althæoides spicata &c. PLUK. *Alm.* 206. T. 245, f. 7. Agrimonia Lappacea inodora. SLOAN. *Jam.* 92. *Hist.* I. p. 211. RAJ. *Suppl.* 247.

IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Eenwy-vige.*

van de Bermudes, by PLUKENET, vind ik niet, dat de Bladen aan den Voet uitgerand zyn: doch de onderste verschillen van de bovenste zeer, gelyk uit de Afbeelding van PLUMIER blykbaar is. De Bladen zyn rimpelig, zagt en ruig, naar die van Heemst gelykende; de Bloemen geel, de Zaadhuisjes van grootte als een Erwt, rondom bezet met Stekeltjes. In de Europische Kruidtuinen is dit Gewas zeer gemeen, en groeit, volgens den Heer N. L. BURMANNUS, ook in Oostindie.

II. *Triumfetta Bartramia.* Ruitachtige.

(2) Triumfetta *met de Bladen aan den Voet onverdeeld.*

De Bladen zyn, in deeze Soort, by den Steel niet uitgehoekt, voor 't overige Hartvormig of Eyrond en somtyds vry diep ingesneeden, als uit de Afbeeldingen van RUMPHIUS blykbaar is: doch in het Westindische van JACQUIN zyn de Bladen Ruitachtig Eyrond, gelyk in het tweede *Amboinsche Klissenkruid* van RUMPHIUS. Deez' zegt, dat het een Houtig Heestertje zy, onder een Vinger dik: de ander vondt het op Martenique, in de Velden,

(2) *Triumfetta* Fol. Basi integris. Triumf. Fl. Calyculatis, Fol. Rhombeo-ovatis. JACQ. *Amer. Hist.* 147. T. 90. Bartramia. *Fl. Zeyl.* 174. Lappula Benghalensis tetraspermos, Ribesii folio, &c. PLUK. *Alm.* 206. T. 41. f. 5. Agrimonia Maderaspatana. PET. *Gaz.* 31. T. 42. f. 10. Lappago Amboinica. RUMPH. *Amb.* VI. p. 59. T. 25. f. 2.

den, drie Voeten hoog als een regtopstaande, zeer Takkige Heester, met ruige Bladen, als gezegd is, doch naar boven meest Eyrond, en Bloemen die geel waren met roode Kelken. Het Kruid stonk zeer, inzonderheid de Zaaden, in de Oxels als Klisjes by elkander groeijende, en werdt van de Franschen *Cousyn* genoemd, om dat de Vrugten als Klissen hangen bleeven aan de Kousen en Kleederen.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(3) Triumfetta *met half driekwabbige Bladen en volkomen Bloemen.*

III. *Triumfetta semitriloba.* Driekwabbige.

De Bloemen zyn in deeze altoos gekelkt en daarom kunnen zy, met regt, volkomen genoemd worden; doch dit strekt alleenlyk tot haare onderscheiding van de Eerste Soort, niet van de Tweede. JACQUIN vondt deeze ook in het Kreupelbosch der Karibische Eilanden, als een Heester van zes Voeten hoogte, regtopstaande, zeer Takkig en in gestalte naauwlyks van de Eerste Soort te onderscheiden, gelyk my uit een Takje daar van, 't welk ik uit Oostindie ontvangen heb, is gebleeken.

(4) Triumfetta *met Eyronde onverdeelde of zeldzaamer gekwabde Bladen.*

IV. *Annua.* Jaarlyksche.

Dee-

(3) *Triumfetta* Fol. semi-trilobis, Flor. completis. *Mant.* 73. JACQ. *Amer. Hist.* 147. Triumfetta villosa, Fol. inferioribus angulato-ovatis &c. BROWN. *Jam.* 233.

(4) *Triumfetta* Fol. ovatis indivisis rariusve lobatis.

Tri-

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Deeze is een Oostindische, door den kundigen Kruidkenner MILLERUS afgebeeld, die aanmerkt, dat dezelve zeer lange Bladsteelen heeft.

PORTULACA. Porselein.

Een vyfbladige Bloem met een tweedeeligen Kelk en het Zaadhuisje eenhokkig, rondom gesneeden, of driekleppig. Dus komen de byzondere Kenmerken voor van dit Geslagt, 't welk agt, meest uitheemsche Soorten bevat, en daar onder van een zeer bekend inlands Moeskruid den naam heeft: naamelyk

* Met rondom gesneedene Zaadhuisjes.

I. *Portulaca Oleracea.* Gladbladige.

(1) Porselein *met Wigvormige Bladen en ongesteelde Bloemen.*

Nauwlyks kan men de Natuurlyke Groeiplaats bepaalen van dit Kruid, 't welk zo wel in de beide Indiën wild groeit als in ons Werelds-deel. In onze Nederlanden komt de Wilde van zelf

Triumf. Foliis oblongo-ovatis obtusis &c. MILL. *Ic.* 199. T. 298.

(1) *Portulaca* Fol. Cuneiformibus, Floribus sessilibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 603. p. 328. *Veg.* XIII. p. 370. *Mat. Med.* 260. R. *Lugdb.* 473. *H. Cliff.* 207. *Ups.* 146. GOUAN *Monsp.* 227. GER. *Prov.* 426. KRAM. *Austr.* 131. GORT. *Belg.* 130. GRON. *Virg.* 59, 73. BROWN. *Jam.* 233. HALL. *Helv.* 392. Portulaca angustifolia sylvestris & latifolia sativa. C. B. *Pin.* 288. Port. domestica. LOB. *Ic.* 388.

zelf voort in de Bouwlanden en Moeshoven, op sommige plaatsen; en de Tamme wordt 'er in de Tuinen gezaaid. Men noemtze in 't Fransch *Pourpier*, in 't Engelsch *Purslain* en in 't Hoogduitsch *Portulak*. Beiden zyn het dik gesteelde en dikbladige Sappige Kruiden, schietende de Tamme of Zaay-Porselein hooger op dan de Wilde, die ook veel minder Sappig is. De Bloemen zitten by tropjes ongesteeld, zo wel als de Zaadhuisjes, die horizontaal open gaan, in de Oxels der Bladen. Deeze bevatten een Zandachtig zwart Zaad.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Tot Moes of wel op zig zelf gekookt en gestoofd, is dit Kruid, dat men jong met Steelen en al gebruikt, zeer smaakelyk en gezond, zagtelyk laxeerende en verzagtende. Het Afkookzel of uitgeperste Sap dient derhalve ook tegen allerley inwendige Ontsteekingen, en komt daar in met het Sap van Huislook byna overeen. Inzonderheid wordt het tegen de Pynen van 't Graveel en moeielyke Waterloozing aangepreezen. Het Uitmelkzel van 't Zaad is verkoelende. Door uitpersing levert een Pond van dit Kruid weinig minder dan een Pond Sap uit.

(2) Porselein *met Elsvormige Bladen overhoeks; Haairige Oxelen en ongesteelde end-Bloemen.*

II. *Portulaca Pilosa.* Haairige.

By

(2) *Portulaca* Fol. Subulatis alternis &c. Port. Fol. Linearibus acutis. R. *Lugdb.* 473. Port. Curassavica, &c. COMM. *Hort.*

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

By verscheidene is deeze Westindische of Zuid-Amerikaansche Soort van Porselein afgebeeld en beschreeven. Zy heeft smalle ronde spitse Bladen, overhoeks, doch die aan 't end van de Steng of Takken, by de Bloemen, agt in 't ronde geplaatst. De Bloemen, die ongesteeld voortkomen, hebben vyftien Meeldraadjes en een vyfdeeligen Styl of Stamper.

III. *Portulaca quadrifida.* Vierdeelige.

(3) Porselein *met vier Blikjes; de Bloemen in vieren gedeeld; de Steng met Haairige Knietjes.*

Een Jaarlyksch Plantje uit Egypte, door Zaad in de Upsalsche Tuin geteeld, is onder deezen tytel door LINNÆUS omstandig voorgesteid. Het hadt menigvuldige, Moesachtige, ronde gladde leggende Stengetjes van een half Voet lang, met gepaarde Eyrond-Lancetvormige Vleezige Blaadjes, besprengd met doorschynende Stipjes. De Bloempjes, aan 't end voortkomende, waren in vieren gedeeld en hadden agt Meeldraadjes, zo lang als de Bloem, en een Rol-

Hort. I. p. 9, T. 5. HERM. *Par.* T. 215. Port. Lanuginosa procumbens. PLUK. *Alm.* 304. T. 247. f. 7. VOLK. *Norimb.* p. T. 341. Anacampseros supina minor. BROWN. *Jam.* 234. β. Port. Cor. Lanug. Psyllii folio. HERM. *Par.* T. p. 214. PLUK. *Alm.* 303. T. 105. f. 4.

(3) *Portulaca* Bracteis quaternis, Flor. quadrifidis, Caule Geniculis pilosis. *Mant.* 73. Port. Lanuginosa procumbens Flore luteo. HERM. *Par.* 216. Sedum minus Arabicum Fl. luteo. PLUK. *Mant.* 169.

Rolronden Styl, met vier langwerpige, ftompe, ruige Stempels. Het Zaadhuisje was Eyrond, met ééne Holligheid, bevattende veele rondachtige gedoornde Zaadjes. Wegens de gelykenis naar de voorgaande Soort fchynt derhalve dit Plantje hier t'huis gebragt te zyn. IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Het *Kleine Arabifche Huislook* van PLUKENET, met geele Bloemen en platte gefpitfte Bladen, is tot deeze Soort betrokken. De Heer FORSKAOHL vondt, op zyne Arabifche Reize, een Soort van Porfelein, welke hy *Vlaschbladig* noemt, van de Arabieren gegeten wordende. Doorgaans hadt deeze ook maar agt, doch fomtyds van tien tot agttien Meeldraadjes. Het Loof was rondachtig. Een andere noemt hy *Schubbladige*, om dat de Steng door de dikke fpits-Eyronde Blaadjes zodanig Schubswyze bedekt was, dat dezelve vierhoekig fcheen te zyn. Zy droeg groote geele Bloemen. Een derde, naar deeze gelykende, kwam hem voor, met een blyvenden vierbladigen Kelk (*).

(4) Porfelein *met langwerpige Vleezige Bladen, de Steng getuild met ongefteelde Bloemen.* IV. *Portulaca Halimoides.* Getuilde.

In

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 92.

(4) *Portulaca* Fol. oblongis Carnofis, Caul. Corymbofo; Flor. fesfilibus. Portul. erecta, Sedi minoris facie, Capitulo tomentofo. SLOAN. *Jam.* 8?. *Hift.* I. p. 205. T. 129. f. 5. Halimus minimus &c. BROWN. *Jam.* 206.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

In de Westindiën groeit deeze, die zeer klein is, naar Huislook gelykende, met dikke Sappige Blaadjes, tropswyze aan den top der Takjes geplaatst, en Wollige Hoofdjes.

** Met drickleppige Zaadhuisjes.

V. *Portulaca triangularis.* Driehoekige.

(5) Porſelein *met ſtomp Eyronde platachtige Bladen en enkelde driekantige Trosjes.*

De Bloemen van deeze zyn zo groot en fraay, dat menze deswegen tot de Ciſtus betrekken zou; doch het Blad is als dat van de gewoone Porſelein. 't Gewas groeit op Klippen aan de Zeekust der Karibiſche Eilanden; en dan vallen, zo de Heer JACQUIN aanmerkt, de Bloemen kleiner. 't Is een Heeſterachtige Plant, met Houtige Stengen, twee Voeten hoog.

VI. *Anacampſeros.* Klootbladige.

(6) Porſelein *met Eyronde bultige Bladen, veel-*

(5) *Portulaca* Fol. obovatis planiusculis &c. Portul. Racemoſa. *Sp. Plant.* Port. triangularis. JACQ. *Amer. Hiſt.* 147. *Obs.* 35. T. 23. Chamæciſtus Americana, Portulacæ folio, Flore albo. HERM. *Par.* 21. Helianth. frutescens, Portul. folio. PLUM. *Sp.* 7. *Ic.* 150. f. 2.

(6) *Portulaca* Fol. ovatis gibbis, Pedunculo multifloro &c. Anacampſeros Fol. acuminatis. *H. Cliff.* 207. R. *Lugdb.* 412. Telephiaſtrum Fl. globoſo. DILL. *Elth.* 375. T. 281. f. 363. Portulaca Afr. ſempervirens. COMM. *Hort.* II. p. 177. T. 89. Oxali affinis Planta mamillaris aphylla. BURM. *Afr.* 76. T. 30. f. 2.

veelbloemige Steeltjes en Heesterige Stengetjes. IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

Een zeer zonderling Gewas, dat ongemeen verschillende van Gestalte schynt te zyn naar de Groeiplaats, maakt deeze Soort uit. Men kan, immers, de aangehaalde Afbeeldingen anders niet overeenbrengen. DILLENIUS, bovendien, verbeeldde zig, dat het gene door hem uit den Elthamsen Tuin is in Afbeelding vertoond onder den naam van *Telephiastrum*, door VAILLANT verzonnen, een ander Plantje ware, dan de *Afrikaansche altyd groene Porselein*, zig in de Amsterdamsche Kruidtuin bevindende, en dit schynt zeer van 't gene door den Hoogleeraar BURMANNUS, uit de Verzameling van den Gouverneur VAN DER STELL, aan 't licht gebragt is, te verschillen. Dit laatste, naamelyk, komt voor met een getepelden Stoel en geheel ongebladerd: terwyl het andere blykbaarlyk met dikke Sappige Bladen, die zelfs den Smaak van Porselein hebben, is voorzien.

(7) Porselein *met Lancetvormig Eyronde platte Bladen, een Takkige Pluim en tweebladige Kelken.* VII. *Portulaca patens.* Uitgebreide.

De

(7) *Portulaca* Fol. Lanceolato - ovatis planis, Paniculâ Ramosâ, Calycibus diphyllis. *Mant.* 242. Portulaca Paniculata, f. Flor. paniculatis. JACQ. *Amer. Hist.* 148. *Spec. Plant.* 640. Port. Amer. latifolia erecta, Flor. albis. COMM. *Hort.* I. p. 7. T. 4.

IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Eenwyrige.*

De tweebladigheid der Kelken schynt hier overtollig gemeld te zyn, dewyl zy ook in de voorgaande en anderen plaats heeft. LINNÆUS, 't is waar, zegt, dat deeze van de Gepluimde verschille, welke witte Bloemen zou hebben en een vyfbladigen Kelk; doch waarom die dan aangehaald. JACQUIN heeft, in tegendeel, de Bloempjes derzelve rood en den Kelk in tweeën gedeeld bevonden. Het is een Heesterig Plantje, met Houtige Stengetjes en dikke Sappige, vette Blaadjes, 't welk zyn Ed. op de Klippen aan de Zeekust van Martenique en St. Domingo waarnam. Die van den Hortus Medicus, alhier, hadt een vyfbladigen Kelk en witte Bloemen: ook ging het Zaadhuisje in dezelve overdwars open, niet met drie Klepjes, gelyk in de Gepluimde van JACQUIN (*).

VIII. *Portulaca Fruticosa.* Heesterige.

(8) Porselein *met stomp Eyronde, platachtige Bladen, getroste Bloemsteelen, vyfbladige Kelken en een Heesterige Steng.*

Dit laatste strookt, wederom, in de bepaaling niet, alzo de twee voorgaande ook Heesterachtig zyn. Ik vind van deeze niets aangetekend, dan dat de Kelk vyfbladig is en het Zaadhuisje driekleppig. Ten opzigt van het eerste zou die van COMMELYN, welke waarschyn-

(*) *In Spec. Plant.* was van de *Paniculata* gezegd: *Cal. 5. phyllus, Caps 3. valvis.*

(8) *Portulaca* Fol. obovatis planiusculis &c.

fchynlyk gemeend is, hier behooren kunnen, doch niet ten opzigt van het laatfte; zo dat die opgemerkte byzonderheid misfchien vervalt (†). IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

LYTHRUM. Partyke.

Dit Geflagt bevat verfcheide Kruiden, die tot de Lyfimachia t'huis gebragt zyn, weshalve LINNÆUS 'er den Griekfchen naam *Lythron*, welke daar aan gegeven is, op toegepast heeft. Die tot de eigentlyke *Lyfimachia* behooren, heb ik reeds onder de Vyfmannigen te boek gefteld (‡).

Behalve 't getal der Meeldraadjes is hier de Kelk in twaalven gedeeld en heeft zes ingeplante Bloemblaadjes: het Zaadhuisje heeft twee Holligheden en veele Zaaden. Tien Soorten bevat hetzelve, naamelyk.

(1) Partyke *met gepaarde Hartvormig Lancet-* I. *Lythrum Salicaria.* Geaairde.

(†) *Mant. alt.* p. 391. Singulare Genus &c.

(‡) Zie 't voorgaande VII. STUK, bladz. 503.

(1) *Lythrum* Fol. oppofitis Cordato-Lanceolatis &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 604. p. 328. *Veg.* XIII. p. 371. *H. Cliff.* 178. R. *Lugdb.* 458. GOUAN *Monsp.* 227. GER. *Prov.* 459. KRAM. *Auftr.* 131. *Fl. Suec.* 393. *Fl. Lapp.* 197. &c. Lyfimachia fpicata purpurea. C. B. *Pin.* 246. Pfeudo-Lyfimachium purp. alt. DOD. *Pempt.* 86. Salicaria. TOURNF. *Inft.* 253. HALL. *Helv.* 405. Lyfimach. purp. &c. LOB. *Ic.* 342. *β.* Blattaria rubra fpicata major, fol. fubrotundo. MORIS. *Hift.* II. p. 490. S. 5. T. 10. f. 11. *γ.* Lyfimachia trifol. fpic.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

cetswyze Bladen en geaairde twaalfmanni-Bloemen.

Eenwyvige. Aan de Wallen der Slooten en Graften, of andere Staande Wateren, in het Riet, komt dit Kruid by ons veel voor en verfiert dezelven, met zyne paarfche Bloem-Aairen, ongemeen. Het wordt ook wel als een Bloemplant in de Tuinen nagehouden. Dus treft men het door geheel Europa, op Waterige plaatfen, aan. Niets is in Switzerland gemeener, zo HALLER zegt, aan de Oevers der Rivieren. In de Nederlanden wordt het *Partyke* genoemd, zegt DODONÆUS, en hier van heb ik den naam ontleend. TOURNEFORT maakte 'er een Geflagt van, onder dien van *Salicaria*, om dat het Loof veel overeenkomst met de Bladen der Wilgen, in 't Hoogduitfch *Weide* genaamd, heeft, en hierom zal de echte Lyfimachia den naam van *Wederik* draagen. Sommigen merken deeze als een bafterd-Soort daar van aan; dewyl zy in Gewas veel overeenkomst daar mede heeft. De Franfchen noemen het *Salicaire.*

Het heeft regtopftaande ftevige Stengen van drie of vier Voeten hoogte, bezet met gepaarde Bladen, die ruuw zyn, en boven uitloopende in lange Aairen, van gekranfte Bloemen, paarfch van Kleur. Deeze Bloemen beftaan uit een Kegelachtigen hollen Kelk, van boven twaalf Tandjes

fpic. purp. BOCC. *Mus.* 167. *ð.* Lys. quadrif. purp. moll. & longior. foliis. *Ibidem.*

jes hebbende, waar tusſchen de zes Bloemblaadjes zyn ingeplant. Uit deszelfs bodem komen twaalf Meeldraadjes voort, waar van zes uitſteeken, en in 't midden is een rondachtig Vrugtbeginzel, met een geknopten Styl. IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK.

(2) Partyke *met gepaarde Lancetvormige Bladen, een Roedachtige Pluim en twaalfmannige drievoudige Bloemen.* II. *Lythrum Virgatum.* Roedachtige.

In de Levant, in Tartarie en Siberie, groeit deeze Soort, die door CLUSIUS *Kleine Wederik met roode Bloemen* genoemd en afgebeeld is onder de Ooſtenrykſe Planten. Zy valt zelden hooger dan twee Voeten, en verſchilt voor 't overige in Geſtalte van de voorgaande weinig. By Hamburg in Ooſtenryk werdt zy door den Heer JACQUIN gevonden. Somtyds komt zy met overhoekſe Bladen voor.

(3) Partyke *met gepaarde van onderen iets Wollige Bladen en tienmannige Bloemen, die* III. *Fruticosum.* Heeſterige.

(2) *Lythrum* Fol. oppoſitis Lanceolatis &c. Lythrum Auſtriacum. JACQ. *Vind.* 243. *Auſtr.* T. 7. Lys. rubra non ſiliquoſa. C. B. *Pin.* 246. Lys. purp. 2. ſ. minor. CLUS. *Hiſt.* 2. p. 51. Sal. Or. Salicis folio acutisſimo & glabro. TOURNF. *Cor.* 18. Salic. glabra &c. AMM. *Ruth.* 88, 89. Lyſim. ſecunda ſ. min. rubro flore. CLUS. *Pann.* 477, 478.

(3) *Lythrum* Fol. oppoſitis ſubtus ſubtomentoſis, Flor. decandris, Cor. Calyce, Calyceque Genitalibus brevioribus.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. Eenwywige.

die korter dan de Kelk zyn, met uitsteekende Meeldraadjes en Styl.

Deeze, in China groeijende, is een Heester met een rappigen Bast, hebbende de Bladen gepaard, ongesteeld, Lancetvormig, effenrandig en van onderen eenigermaate Wollig.

IV. *Lythrum Verticillatum.* Gekranste.

(4) Partyke *met gepaarde, van onderen Wollige, eenigermaate gesteelde Bladen en gekranste zydelingse Bloemen.*

V. *Petiolatum* Gesteelde.

(5) Partyke *met gepaarde Liniaale gesteelde Bladen en twaalfmannige Bloemen.*

VI. *Lineare.* Smalbladige.

(6) Partyke *met gepaarde Liniaale Bladen en zesmannige Bloemen tegenover elkander.*

Zulke veranderingen van dergelyke Kruiden, in Virginie groeijende, maaken deeze drie Soorten uit, gelyk het Europische ook niet onbedeeld is van Verscheidenheden. De laatste komt met onze Hysopbladige vry naa overeen; inzonderheid een dergelyke in 't Water groeijende, met roodachtige Stengen, daar de Heer CLAYTON gewag van maakt.

(7) Par-

(4) *Lythrum* Fol. oppos. subtus tomentosis &c. Lyth. fol. oppos. Flor. verticillatis. GRON. *Virg.* 52, 73.

(5) *Lythrum* Fol. oppos. Lin. petiolatis. &c. Lythr. fol. petiolatis. GRON. *Virg.* 52, 73.

(6) *Lythrum* Fol. oppos. Linearibus &c. Lythr. Fol. Lin. Flor. hexandris solitariis. GRON. *Virg.* 162, 73.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

(7) Partyke *met gepaarde Ovaale Bladen, en overhoekse zesmannige ongesteelde Bloemen; de Steng verspreid.* VII. *Lythrum Parsonsia.*

(8) Partyke *met gepaarde Eyronde Bladen en overhoekse omtrent tienmannige Bloemen: de Steng neerleggende.* VIII. *Melanium.*

Deeze twee zyn in de Westindiën, op Jamaika, door den vermaarden Doktor BROWNE waargenomen en met de nevens geplaatste benaamingen getyteld.

(9) Partyke *met overhoekse Liniaale Bladen den en zesmannige Bloemen.* IX. *Hyssopifolia.* Hysopbladig.

(10) Partyke *met overhoekse Liniaale Bladen en vierbladige Bloemen.* X. *Thymifolia.* Thymbladige.

Dee-

(7) *Lythrum* Fol. oppos. ovalibus, Floribus sessilibus alternis hexandris &c. Parsonsia Herbacea &c. BROWN. *Jam.* 199. T. 21. f. 2.

(8) *Lythrum* Fol. opp. ovatis, Flor. alt. subdecandris, &c. Melanium Herbaceum reclinatum &c. BROWN. *Jam.* 215.

(9) *Lythrum* Fol. alternis Linearibus &c. *Mant.* 392. *H. Cliff.* 178. *Ups.* 118. R. *Lugdb.* 458. GOUAN *Monsp.* 228. GER. *Prov.* 459. GORT. *Belg.* 131. KRAM. *Austr.* 132. &c. Salicaria Hyssopi folio latiore. HALL. *Jen.* 147. T. 6. f. 3. *Helv.* 406. Hyssopifolia. C. B. *Pin.* 218. *β.* Lysimachia rubra non Siliquosa. *γ.* Lys. Linifolia purpureo-cœrulea. C. B. *Pin.* 246.

(10) *Lythrum* Fol. alt. Linear. Flor. tetrapetalis. GOUAN *Monsp.* 228. GER. *Prov.* 459. Salicaria minima tenuifolia. TOURNF. *Inst.* 254. Hyssopifolia minor f. potius Thymifolia maritima. J. B. *Hist.* III. p. 792. Polygonum Aquaticum mi-

IV. AFDEEL XII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.* Deeze twee Soorten komen in Europa, de laatſte meest in de Zuidelyke deelen voor. Beiden zyn zy klein, doch de laatſte wint het in kleinte, en wordt daarom ook wel de *Kleine Hyſopbladige* geheten. De eerſte heeft de Steng een Voet of ſomtyds een Elle, de andere dikwils maar een Handpalm hoog, zo C. BAUHINUS, door wien het Kruid, onder den naam van *Hysſopifolia* of kleine Godsgenade, is afgebeeld, aanmerkte. De eerſte heeft, volgens den Ridder, leggende, de andere opſtaande Stengetjes en ongeſteelde Bloempjes. Zy groeijen niet dan op vogtige Moerasſige plaatſen.

GINORA.

De Heer JACQUIN heeft dit Geſlagt benoemd, ter eere van den Marquis GINORI, Keizerlyken Gouverneur van Livorno, door wien de Kruidkunde aanmerkelyk bevorderd werdt. Het heeft een zesdeeligen Kelk en zes Bloemblaadjes: het Zaadhuisje eenhokkig vierkleppig, gekleurd, veelzaadig.

I. *Ginora Americana.* De eenigſte Soort (1), daar van bekend, nam de Heer JACQUIN aan Zand- en Steenige Oevers, op 't Eiland Kuba, waar, en plukte 'er ryp Zaad van in de Maand December. Het is, zegt hy,

minus. BARR. *Ic.* 773. f. 2. Hysſopifolia ſ. Gratiola minor. C. B. *Pin.* 218. *Prodr.* 108.

(1) Ginora. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 605. p. 329. *Veg.* XIII. p. 372. JACQ. *Amer.* 148. T. 191.

hy, een zeer fraaije Heester, die drie of vier Voeten hoog opschiet, zig verdeelende in gladde, ronde, Houtige Takken, welke Lancetvormige, zeer kort gesteelde, gladde Blaadjes hebben van anderhalf Duim lang en eenbloemige Bloemsteeltjes. De Bloemen, hoewel zonder Reuk, zyn zeer fraay, byna een Duim breed, hemelschblaauw, met een rooden Kelk, en een bruinrood Zaadhuisje, dat naar een gladde Besie gelykt, met witachtige Zaadjes. De Ingezetenen, aldaar, noemden het *Rosa del Rio*, dat is Rivier-Roos.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

AGRIMONIA. Agrimonie.

Een vyftandige Kelk met een anderen omkleed, vyf Bloemblaadjes en twee Zaaden op den bodem des Kelks, zyn de Kenmerken van dit Geslagt, 't welk de drie volgende Soorten bevat.

(1) Agrimonie *met gevinde Stengbladen, het endelingse gesteeld, en stekelige Zaadhuisjes.*

I. *Agrimonia Eupatoria.* Gemeene.

Dit

(1) *Agrimonia* Fol. Caulinis pinnatis, impari petiolato &c. *Syst. Nat.* Gen. 607. p. 329. *Veg.* XIII. p. 372. *Mat. Med.* 221. *H. Cliff.* 179. *Ups.* 118. R. *Lugdb.* 240. GOUAN *Monsp.* 228. GER. *Prov.* 464. HALL. *Helv.* 407. GORT. *Belg.* 131. KRAM. *Austr.* 132. *Fl. Suec.* 394. &c. Eupatorium veterum f. Agrimonia. C. B. *Pin.* 321. Agrimonia f. Eupatorium. DOD. *Pempt.* 28. CAM. *Epit.* 756. GRON. *Virg.* 53, 74.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

Dit Kruid wordt gehouden voor het *Eupatorium* of *Eupatorie* der Ouden, waar van het den bynaam heeft. De naam, dien het in 't Fransch, Engelsch en Hollandsch voert, heeft met den Latynschen *Agrimonia*, wiens oirsprong onzeker is, veel overeenkomst. De Duitschers noemen het *Odermennig* of *Bruchwurtz*, dat is Breuk-Wortel, wegens de samentrekkende hoedanigheid. Het wordt van sommigen ook *Lappa inversa*, dat is *omgekeerde Klisfen*; om dat de Vrugten als Klisjes zyn en nederwaards hangen, getyteld. Het groeit wild op drooge plaatsen in verscheide deelen van Europa en in de Nederlanden vry algemeen, gelyk by ons in de Grazige Duin-Valeijen. Ook wordt het in de Tuinen aangekweekt.

De Steng is regtopstaande, styf en hard en zeer Haairig, meer dan een Elle hoog opschietende, in dit Kruid, 't welk ruige op de kanten diep ingesneeden of spits getande Vinbladen heeft, boven donker of zwartachtig groen en van aanmerkelyke grootte, met kleine Vinblaadjes daar tusschen. De grootste Bladen hebben dikwils zes of zeven paaren van Vinnetjes. De Steng is naauwlyks getakt en loopt boven de Bladen uit in eene Aair van Bloemen, niet zeer digt geplaatst, die geel en kort gesteeld zyn; waar op Zaadhuisjes, als gezegd is, volgen, met haakige Doorntjes; die als de Klisfen aan de Kleeders hangen blyven. Het eene Zaadbeginzel, daar in, misdraagt doorgaans; zo de Heer HALLER aanmerkt.

Dit

Dit Kruid komt, in ſommige deelen van Europa, en op ſommige tyden des Jaars, meer of min welriekend voor; inzonderheid de Wortel, die in 't Voorjaar geurig is. In Italie, nogthans, heeft COLUMNA een Soort gevonden, die bleeker groen en grooter is, hebbende altoos een zeer ſterken Reuk, dien zy ook in de Kruidtuinen behoudt; doch voor 't overige van de gemeene weinig verſchilt, welke, dat zeldzaam is, ook op die zelfde plaatſen groeit en geen of een onaangenaamen Reuk heeft (*). IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Digynia.*

Van de groote getande Ooren, welken dit zo bekende Kruid aan den voet der Bladſteelen heeft, vindt men geen blyk in de gewoone Afbeeldingen en beſchryvingen. Zy zyn zeer blykbaar in een aanzienlyk Tak daar van, (die ik nu kortlings, onder een menigte andere keurlyk gedroogde Planten, van de Kaap der Goede Hope bekomen heb,) zynde wat grooter en ruiger dan de gewoone, misſchien meer met de laatstgemelde overeenkomſtig. Het Kruid groeit ook in Virginie.

De Agrimonie wordt uitmuntende geacht voor Verſtoppingen in de Lever, en daarom ook wel *Leverkruid* genoemd. 't Is zeker, dat zy een

(*) De welriekende Agrimonie is, volgens COLUMNA, in Geſtalte naauwlyks onderſcheidelyk van de gemeene; doch in de Afbeelding van BARRELIER beſpeurt men een aanmerkelyk verſchil, zo door de Takkigheid der Stengen als de ylheid der Bloem-Aairen: Zie *Rar.* Ic. 611. *Agrimonium odoratum.*

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

een weinig ſamentrekkende is, en hier door dienen kan, om de verſlapte deelen der Ingewanden te herſtellen. Hierom gebruikt menze ook als een Wondmiddel en in Pappen tot verſterking van uitwendige verſlappingen, inzonderheid der Teeldeelen. In Gorgeldranken is zy niet van de minſte nuttigheid.

II. *Agrimonia repens.* Orientaalſche.

(2) Agrimonie *met gevinde Stengbladen, het endelingſe ongeſteeld, en ſtekelige Vrugten.*

Deeze, in de Levant door TOURNEFORT gevonden, komt de Gemeene zeer naby: maar heeft de Stengen korter dikker, ruig; Stoppeltjes van langte als de tusſchenwydten en omgeboogen, beſchaduwen byna de geheele Steng: het oneffen Vinblad heeft geen Steeltje: de Aair is kort, digt en ongeſteeld met Blikjes zo lang als de Bloemen.

Een zeer dikken kruipenden Wortel heeft deeze Levantſe, die zeer laag blyft, volgens TOURNEFORT. Mooglyk zal daar van de bynaam ontleend zyn. Voorheen was dezelve aangemerkt als eene Verſcheidenheid van de voorgaande Soort.

III. *Agrimonoides.* Gladvrugt.

(3) Agrimonie *met de Stengbladen drievoudig en gladde Zaadhuisjes.*

Be-

(2) *Agrimonia* Fol. Caulinis pinnatis, impari ſeſſili &c. Agrim. Orientalis humilis, Radice craſſiſſimâ repente &c. TOURNF. *Cor.* 21.

(3) *Agrimonia* Fol. Caulinis ternatis, Fructibus glabris. *H. Cliff.*

Behalve de gladheid der Vrugten is deeze ook door het Loof verſchillende, hebbende COLUMNA, die ze eerst in Italie waargenomen hadt, haar, wegens eenige gelykheid van 't Gewas, *Agrimonoides* geheten. TOURNEFORT beeldt de Bloem en Vrugt onder die der Agrimonie af, waar uit men het verſchil kan zien. De Vinbladen, langs den Grond verſpreid, zyn veel ronder dan in de gewoone en aan de Steng komen alleen drie Bladen op een Steeltje voort, naar die der Aardbeziën gelykende. De Bloempjes zitten, met haar eigen Kelkje, in een ruige, diep verdeelde, veelpuntige Kelk, die tot bevatting ſtrekt van het Zaadhuisje, 't welk in grootte naar een Tarwe - Graan gelykt, doch de figuur heeft van een Fleſch - Kalabasje en doorgaans een enkel Zaadje inhoudt. 't Gewas is niet zonder Reuk en bitterachtig van Smaak; weshalve men het, volgens COLUMNA, wel houden zou kunnen voor het *Eupatorium* der Arabieren. 't Getal der Meeldraadjes, dat in de gewoone van tien tot twaalf voorkomt, volgens HALLER, is in deeze dikwils naauwlyks meer dan agt, zo de Ridder aantekent (*).

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Digynia.*

De

Cliff. 179. R. *Lugdb.* 241. Agrimoniæ ſimilis. C. B. *Pin.* 321. Agrimonoides. COL. *Ecphr.* I. p. 145. T. 144. BOERH. *Lugdb.* I p. 179. Agrimonoides Semine glabro. BARR. *Rar.* 612.

(*) Te weeten in *Sp. Plant.* Ed. II. p. 643. In *Gener. Plantarum* vindt men dit geheel anders. De Gemeene Agrimo-

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

De Driewyvigen van deeze Klasse leveren de volgende Geslagten uit.

Driewyvige.

RESEDA. Neerzet.

Een eenbladige verdeelde Kelk, gesnipperde Bloemblaadjes: het Zaadhuisje eenhokkig met een gaapende Mond. Dus komen de algemeene Kenmerken der Soorten van dit Geslagt voor, 't welk, voor 't overige, zeer veranderlyk is, doordien LINNÆUS daar toe, behalve de *Reseda*, ook de *Luteola* en *Sesamoides* van TOURNEFORT, welke in de figuur der Vrugt aanmerkelyk verschillen, en waar van de laatste zelfs niet onder de algemeene bepaaling valt; betrokken heeft.

't Getal der Soorten, meest Europische, is twaalf, als volgt.

I. *Reseda Luteola.* Wouw.

(1) Neerzet *met Lancetvormige onverdeelde Bladen, die aan den voet wederzyds eentandig zyn, en vierdeelige Kelken.*

Dit

monie heeft, zegt hy aldaar, van *twaalf tot twintig* Meeldraadjes en twee Zaaden: de *Agrimonoides*, dat is deeze laatste Soort, ongevaar *zeven Meeldraadjes* en één enkel Zaad. *In Horto Cliffortiano* hadt hy gezegd: *Hujus Flos hexandrus est:* dat is: De Bloem van deeze heeft zes Meeldraadjes.

(1) *Reseda* Fol. Lanceolatis integris &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 608. p. 329. *Veg.* XIII. p. 372. *H. Cliff.* 212. R. *Lugdb.* 483. GOUAN *Monsp.* 229. GER. *Prov.* 376. KRAM. *Austr.* 133. GORT. *Belg.* 132. *Fl. Suec.* 439, 424. &c. Luteola herba Salicis folio. C. B. *Pin.* 100. TOURNF. *Inst.* 423. Luteola. HALL. *Helv.* 315. Lutum herba. DOD. *Pempt.* 80. LOB. *Ic.* 353.

Dit Kruid, dat door geheel Europa, als ook in onze Nederlanden, in 't wilde groeit, voert den naam van *Luteola* of *Lutum Herba*, dat is Geelkruid, wegens de Kleur die het uitlevert. In 't Hoogduitsch noemt men het *Ackerpfrimme*, in 't Walsch *Wauw*, in 't Fransch *Gaude*, in 't Neerduitsch *Wouw*, in 't Engelsch *Dyers-Weed*, dat is Verwers-Kruid. Sommigen hebben het ook voor een Soort van Weede gehouden De Duitschers noemen hetzelve *Streich-Kraut*.

IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

Het spreidt lange en taamelyk breede Bladen langs den Grond uit, tusschen welken een Steng opschiet van een of twee Ellen hoogte, die met smaller Bladen, doch byna overal van gelyke breedte en niet zeer spits, bezet is. De Stengen zyn Aairswyze begroeid met Bloemen, van eene zonderlinge figuur. Uit een in vieren gedeeld Kelkje (*) spruit een groot Bloemblaadje, ten halve in zessen gespleeten, en het Honigbakje uitmaakende, boven geplaatst. Twee zydelingse Bloemblaadjes zyn klein, en in drieën gedeeld. Hier komen somtyds twee zeer kleinen by, die onverdeeld zyn. Door de onderste spleet van den Kelk hangen byna twintig Meeldraadjes, met hunne Knopjes, nederwaards. Het Vrugtbeginzel heeft drie Stylen en de Vrugt is driepuntig, met drie Streepjes gaapende, waar in kleine Zaadjes. Van

(*) *Calyx profunde et inæqualiter sexfidus est*, zegt de Heer HALLER, die hem eerst ook vierdeelig gesteld hadt, by nader onderzoek. *Helv.* p. 779.

IV. AFDEEL. XII. HOOFD. STUK. *Driewyvige.*

Van dit Kruid heeft de Latynsche benaaming der geele Kleur (*luteus*) haare afkomst. Mooglyk zal het die, op sommige plaatsen, vry hoog uitleveren; dewyl men haar met Saffraankleur verward heeft (*). Hedendaags hoor ik niet dat de Wouw tot verwen gezogt wordt, zegt de Heer HALLER (†). 't Is ondertusschen zeker, dat menze hier te Lande, en zelfs in deeze Stad, nog dikwils bezigt, om een geele Kleur te geeven aan de Lakens en Wollen Stoffen; gelyk men ook, wanneer dezelven eerst blaauw geverwd zyn, die dan door het Afkookzel groen maakt; kunnende dus, gelyk J. BAUHINUS zegt, twee zeer verschillende Kleuren uit een zelfden Ketel haalen. Ten dien einde worden de gedroogde Bloemsteelen van dit Kruid, dat men daar toe op Akkers teelt, met Aluin gekookt. De Wouw, die klein en roodachtig is, geeft meer Kleur dan de groote en donkergroene. De gene, die in 't zwarte valt, of schimmelig is, als vogtig of onryp ingezameld zynde, is de slegtste van allen en geeft een blaauwe Kleur.

Men verwt, zo wel Zyde als Wolle, geel en Citroenkleur met dit Kruid, waar van Jaarlyks ter waarde van duizend Daalders, ten dienste van

(*) Dus zegt VIRGILIUS:

Ipse sed in Pratis Aries jam suaverubenti
Murice, jam Croceo mutabit Vellera Luto.

(†) *Non audio nostro tempore a Tinctoribus requiri.* HELV. HELVETIUS.

van Sweeden, uit Vrankryk gehaald werdt, daar men de Wouw meest teelt; hoewel zulks ook by Kent in Engeland en op eenige plaatsen in de Nederlanden geschiedt. Sedert twintig of dertig Jaaren zyn ook Plantagiën, daar van, by Lund en andere Steden in Schônen aangelegd, die reeds veel opgebragt hebben. Best wil zy voort in Zandige Aarde en moet jaarlyks worden gezaaid, bloeijende in 't volgende Jaar, wanneer menze, in 't midden van het bloeijen, snydt en droogt. In heeter Gewesten is het droogen naauwlyks noodig (*). IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

(2) Neerzet *met Lancetvormige gegolfde Haairige Bladen.* II. *Reseda canescens.* Grysachtig.

Dit heeft een overblyvende Wortel. De Steng is een Voet hoog, opstaande, bezet met witte Haairtjes en Takkig. De Bladen zyn ongesteeld, Lancetvormig, met een Haairigen Kiel, zonder Tandjes, gegolfd. Aan 't end groeit een Tros van witte Bloemen, met elf geele Meelknopjes en zes Vrugtbeginzels, zittende op een gemeen Stammetje.

(3) Neerzet *met Liniaale Bladen, aan den voet getand, en vierwyvige Bloemen.* III. *Glauca.* Zeegroen.

Op

(*) *Stokholms. Verhand.* XVII. Band. 1757. p. 307.

(2) *Reseda* Fol. Lanceolatis undulatis pilosis. *Syst. Nat. Veg.* XIII.

(3) *Reseda* Fol. Linearibus Basi dentatis, Flor. tetragynis. Reseda Linariæ foliis. C. B. *Pin.* 100. *Prodr.* 41. BURS. IV. 88.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. Driewyvige.

Op de Pyreneesche Bergen is de Groeiplaats van deeze, een Plantje met dunne leggende Stengetjes en zeer smalle Zeegroene Blaadjes, draagende bleek geele Bloempjes, die zig Vezelig vertoonen, en op ieder volgt een enkel Zaad. Dit zegt MORISON, die het uit Vrankryk bekomen hadt: maar C. BAUHINUS meldt, dat het Zaadhuisjes heeft, vol van zeer kleine Zaadjes. Het zyne was door BURSERUS, in de Zandige Valeijen der Pyreneen, verzameld.

III. *Refeda purpurascens.* Paarschachtig.

(4) Neerzet *met Liniaale stompe Bladen en vyfwyvige Bloemen.*

De vermaarde CLUSIUS geeft de Afbeelding van deeze, zynde een Plantje van omtrent een Span hoog, met kleine Blaadjes om 't onderste der Stengetjes, die boven met paarschachtige Bloempjes geaaird zyn. Het groeide op Steenige Heuvels by Salamanca in Spanje.

V. *Sesamoides.* Gesternd.

(5) Neerzet *met Lancetvormige onverdeelde Bladen en gesternde Vrugten.*

Dit

88. Sesamoides Linariæ folio glauco, Pyrenaica, Flore Stamineo. MORIS. *Hist.* III. p. 601. S. 15. T. 1. f. 4. Refeda Linariæ folio &c. PLUK. *Alm.* 317. T. 107. f. 2. RAJ. *Suppl.* 511. Luteola pumila Pyrenaica, Linariæ folio. TOURNF. *Inst.* 424.

(4) *Refeda* Fol. Linearibus obtusis, Flor. pentagynis. Refeda alba minor. C. B. *Pin.* 100. RAJ. *Hist.* 1054. Sesamoides Salmant. parvum, prim. CLUS. *Hist.* I. p. 296. *Rar.* p. 346. LOB. *Ic.* 353. Sesamoides Foliis crassis, Flor. ex herbaceo purpurascentibus. TOURNF. *Inst.* 424.

Dit groeit te Montpellier *in Gods Tuin* zegt de Ridder, en gebruikt daar het woord, waar mede hy gewoon is de Natuurlyke Groeiplaats aan te wyzen (†). Wat zyn Ed. met die zonderlinge uitdrukking zeggen wil, en of hy daar mede iets anders dan den Koninglyken Tuin bedoele, is my duister. GOUAN, die de Planten van deezen Tuin beschryft, heeft wel deeze Soort, doch verklaart die uitdrukking, hoewel hy ze gezien heeft, niet; zeggende zelfs, dat dit Kruid huisvest *a l'Esperon*, *au Mont Saint Loup*, in vogtige Spleeten der Rotsen, hebbende de Bloemen byna ongesteeld en Stengetjes van een Handbreed hoog.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(6) Neerzet *met gevinde Bladen, aan de tippen agterom gekromd, vierwyvige Bloemen, gaapende vyfdeelige Kelken en de Steng om laag Heesterig.*

VI. *Reseda Fruticulosa.* Heesterig.

In Spanje is deeze Soort gevonden, die de Steng boven den Grond overblyvende, dikwils twee Duimen dik en zeer kort heeft, uit welks top veele opstygende Stengen voortkomen, met verheven Streepen. De Bladen bestaan uit Lancetvormige Vinnetjes, van vyf tot zeven aan een Steel. Verscheide Aairen draagt het overhoeks, de voornaamsten aan den top der Steng. De Bloemen hebben vyf of zes Blaadjes, grooter dan de Kelk, en elf Meeldraadjes. (7)

(†) *Habitat* Monspelii *in Horto Dei.*

(6) *Reseda* Fol. pinnatis apice recurvatis &c.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

(7) Neerzet *met gevinde Bladen, vierwyvige Bloemen en zesdeelige Kelken.*

VII. *Reseda alba.* Wit.

In de Zuidelyke deelen van Vrankryk, als ook in Spanje, is de Groeiplaats van deeze, die de allergrootste genoemd wordt door C. BAUHINUS. Volgens LOBEL verschilt zy van de Gemeene inzonderheid door de grootte, schietende haare middelsteng wel twee of drie Ellen hoog.

VIII. *Undulata.* Gegolfd.

(8) Neerzet *met gevinde Bladen die gegolfd zyn, de Bloemen drie- of vierwyvig.*

In Spanje groeit deeze Soort, die de Steng een Voet hoog, gestreept, gestrekt heeft; de Wortel en Stengbladen gevind, met Lancetvormige spitse gegolfde Blaadjes, overhoeks kleiner en meer opstaande: Bloemtrosfen aan 't end, ook wit, gelyk in de voorgaande. De Kelk is vyfdeelig, de Bloem heeft vyf Blaadjes met tien geele Meelknopjes. In sommige Bloempjes komen drie, in anderen vyf Stampers voor. De

(7) *Reseda* Foliis pinnatis, Floribus tetragynis, Calycibus sespartitis. *H. Ups.* 149. Res. fol. pinnatis integerrimis. *H. Cliff.* 212. GOUAN *Monsp.* 229. GER. *Prov.* 376. Reseda Fol. Calcitrapæ flore albo. MOR. *Hort. Bles.* TOURNF. 423. *Bot. Monsp.* 221. Reseda maxima. C. B. *Pin.* 100. LOB. *Hist.* 210. *Ic.* 222.

(8) *Reseda* Fol. pinnatis undulatis, Flor. trigynis tetragynisve. Reseda minor Fol. incisis. BARR. *Rar.* 78. T. 588.

De Zaadhuisjes zyn in deeze Soort allergrootst. IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. IX. *Reseda lutea.* Geel.

(9) Neerzet *met alle Bladen driedeelig, de onderſten gevind.*

Dit Kruid is de gemeene *Geele Reſeda*, die op Krytbergen der Zuidelyke deelen van Europa, volgens den Ridder, groeit. Hy meldt niet, waar die Krytbergen leggen. Van de Autheuren, ondertusſchen, die de Planten van Languedok en Provence beſchryven, wordt gezegd, dat zy aldaar voortkomt op de Akkers of Bouwlanden. Te Montpelgard komt zy overvloedig voor, nevens 't Koorn, en te Geneve hadt men ze op de Muuren groeijende gevonden. LOBEL zegt, dat de Nederlanders dit Kruid *Vreemde Italiaanſche of Cantabriſche Rakette* heeten, zynde hetzelve van hem alom in Italie, ook langs den geheelen Zeekant; by Lions in Vrankryk en in de Hoven zo van Engeland als Nederland gevonden, waar het van sommigen *Italiaanſche Rakette* geheten werdt. Hier te Lande, ja zelfs by deeze Stad, groeit zy op Wegen en aan Dyken in 't wilde. In Duitſch-

(9) *Reſeda* Fol. omnibus trifidis, inferioribus pinnatis. *H. Cliff.* 212. R. *Lugdb.* 483. HALL. *Helv.* 315. GOUAN *Monsp.* 230. GER. *Prov.* 377. GORT. *Belg.* 132. Reſeda vulgaris. C. B. 100. RAJ. *Hiſt.* 1053. Reſeda lutea. J. B. *Hiſt.* III. p. 467. Reſ. Gallica crispa. BOCC. *Sic.* 77. T. 41. f. 3. Reſeda Masſil. PLUK. *Alm.* 317. T. 55. f. 4.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. Duitſchland, by Weenen en elders, komt zy inderdaad op Krytheuvelen voor, en volgens RAY is zy gemeen op Krytige Akkeren.

Driewyvige. Men twyfelt niet, of dit Kruid is de *Reſéda* van PLINIUS, vermaard wegens eene bygeloovige Geneezing der Ziekten en daar van den naam hebbende. Zy diende inzonderheid tot oplosſing van Gezwellen om die te doen verſlaan, en hier van heb ik dan ook den Nederduitſchen Geſlagtnaam ontleend. De Duitſchers noemen deeze Soort *Harnkraut*. In 't Engelſch noemt men ze *Baſe Rocket* of Laage Rakette, zynde de naam van dat Kruid, wegens eenige ſcherpheid, daar aan gegeven. HALLER, nogthans, zegt, dat het een Moesachtigen Smaak heeft, byna als die van Kool. De Smaak kan naar den Landaart verſchillen. Ook zou de ſcherpheid meest in de Wortel huisveſten, volgens J. BAUHINUS.

Het is klein van Gewas, brengende dunne hurkende Stengetjes voort, waar aan Bladen die meest Golfachtig fyn verdeeld zyn in gepaarde Vinnetjes, en deeze zelf zyn by den Wortel ook geſmaldeeld. De Bloemen, die bleek geel van Kleur zyn, maaken taamelyk dikke ongebladerde Aairen uit. De Bloem en 't Zaadhuisje vindt men by TOURNEFORT taamelyk afgebeeld. 't Getal der Meeldraadjes loopt tot twintig toe.

(10) Neer-

(10) Neerzet *met geheele en driekwabbige Bladen, zesdeelige zeer groote Kelken.* IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. X. *Reseda Phyteuma.* Klein.

Op dergelyke plaatsen en by de voorgaande, in de Zuidelyke deelen van Europa, komt deeze voor, die kleiner is en de onderste Bladen, ja somtyds ook de bovenste, onverdeeld heeft, omtrent vier Duimen lang, zynde de Stengen ongevaar een Voet hoog. *Phyteuma* werdt zy te Montpellier genoemd, volgens J. BAUHINUS. De Bloemen zyn wit, de Zaadhuisjes een half Duim lang.

(11) Neerzet *met geheele en driekwabbige Bladen, de Kelken korter dan de Bloem.* XI. *Mediterranea* Middellandsch.

De Groeiplaats van deeze, die voor 't overige van de voorgaande weinig verschilt, is, volgens LINNÆUS, in Palestina.

(12) Neerzet *met geheele en driekwabbige Bladen, de Kelken zo groot als de Bloemen.* XII. *Odorata.* Welriekend.

De

(10) *Reseda* Fol. integris trilobisque, Calycibus sexpartitis maximis. *H. Cliff.* 412. *Ups.* 150. DALIB. *Paris.* 159. R. *Lugdb.* 483. N. 4. Reseda minor vulgaris. TOURNF. *Inst.* 423. Resedæ affinis Phyteuma. C. B. *Pin.* 100. *Prodr.* 42. Ic. Erucago Apula trifida quinquefolia. COL. *Ecphr.* 267. T. 269. *β.* Res. min. vulg. Fol. minus inciso. *γ.* Fol. integris. TOURNF. *Inst.* Phyteuma. J. B. *Hist.* III. p. 386. Fig.

(11) *Reseda* Fol. integris trilobisque &c. *Mant.* 564.

(12) *Reseda* Fol. integris &c. MILL. *Dict.* T. 217. Reseda Fol. integris, Flor. odoratis. HALL. *Goett.* 95. ZINN. *Goett.* 123. FABR. *Helmst.* 202.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

De aangenaame Reuk onderscheidt deeze, die in Egypte groeijen zou, volgens den Ridder. Men kweektze thans in de Europische Tuinen en Bloemhoven. FABRICIUS heeft in de Helmstadse opgemerkt, dat de Bloemblaadjes in meer ongelyke Slippen zyn gesneeden, dan in de overige Soorten, hebbende in dit Gewas het grootste dikwils vyftien, het tweede dertien, het derde vyf verdeelingen.

EUPHORBIA. Wolfsmelk.

Dit Geslagt heeft een vier- of vyfbladige Bloem, op den Kelk zittende, die eenbladig en buikig is; waar op een Zaadhuisje als drie Besfen volgt.

Het bevat meer dan zestig Soorten, alzo 'er de *Wolfsmelk* - Planten toe betrokken zyn, en de meesten ook den naam van *Tithymalus* gevoerd hebben. Meest allen geeven zy een wit Melkachtig Sap uit, waar van de naam. Zy zyn in zeven Afdeelingen onderscheiden, als volgt.

A. Heesterige gedoornde.

I. *Euphorbia Antiquorum.* Euphorbium.

(1) Wolfsmelk *die gedoornd, byna naakt, driehoekig is en met Leedjes; de Takken uitgebreid.*

Dit

(1) *Euphorbia* aculeata subnuda, triangularis articulata &c. *Syst. Nat.* XII. *Gen.* 609. p. 330. *Veg.* XIII. p. 373. *Mat. Med.* 254. *H. Cliff.* 196. R. *Lugdb.* 194. Euphorbium An-

Dit Gewas, dat men in onze Openbaare Kruidhoven koestert, werdt door den vermaarden JOHANNES COMMELYN, die eenige raare Planten van den Hortus Medicus deezer Stad beschreeven en afgebeeld heeft, voor het *Euphorbium der Ouden* aangezien. Hy vestigde zyn vermoeden daar op, dat hem in de Gom, uit Afrika overgebragt, stukjes van een dergelyk Gewas voorgekomen waren; doch anderen, waar onder de Hoogleeraar RUISCH, meenden met meer Grond te mogen besluiten, dat de Zesde Soort, genaamd *Euphorbia der Winkelen*, te houden zy voor 't Gewas, 't welk die Gom, uit Afrika niet uit Oostindie afkomstig, uitlevert. Hoewel nu de geleerde CASPAR COMMELYN 't Gevoelen van zyn Oom en Voorganger, naderhand, met kragt poogde te staaven (*), is het doch zonderling, dat men het Werkje van LINNÆUS over de Drogeryën, waar in zyn Ed. die anderen als de Baarmoeder van gezegde Gom voorstelt, op deeze Soort door hem zelf aangehaald vindt.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

Het gene gedagte COMMELYN afgebeeld heeft, was van Ceylon herwaards gezonden en wordt, zo hy zegt, op de natuurlyke Groeiplaats een

Antiquorum verum. COMM. *Hort.* I. p. 23. T. 12. Schadicacalli. *Hort. Mal.* II. p. 81. T. 42. β. Euphorbia aculeata nuda triangularis &c. MILL. *Dict.* Tithymalus Aizoides 3 & 4. angularis &c. COMM. *Præl.* 55. T. 5.

(*) *Hort. Amst.* P. II. bladz. 208.

IV. AFDEEL XII. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

een geheele Boom. In de beſchryving der Planten van Malabar, daar hetzelfde, zo men wil, voortkomt, wordt het een Heeſter genoemd. Hier in de Hortus hadt het maar eenige Voeten hoogte en beſtondt uit een drie of vierhoekige, in Leden verdeelde Stam, in Bladerlooze Takken, die gedoornd zyn, verdeeld, ten zy men zekere byhangzeltjes, digt aan de Doornen, Bladen mogt willen noemen, gelyk in de Malabaarſe Kruidhof is geſchied. Aldaar draagt het Bloemen, uit kleine Groefjes op de hoeken, zittende op een Steeltje drie by elkander, waar van men de Knopjes hier in de Hortus heeft gezien.

Hier komt thans eene Verſcheidenheid by, welke gedagte Hoogleeraar ook afgebeeld heeft, met platachtige regtopſtaande Takken. De Heer FORSKAOHL vondt in Arabie tweederley Gewas, dat hy *Euphorbia Antiquorum* noemt, het een grooter en met Leden, het andere kleiner en zonder Leden. Het eerſte hadt maar vyf Meeldraadjes in de Bloemen. De Arabieren noemden hetzelve *Gholak* en het werdt in een Kuil des Aardryks gekookt zynde van de Kemels gegeten. Dit kwam hem met reden, terwyl deeze Planten met een ſcherp Melkachtig Sap begaafd zyn, zeldzaam voor.

II. *Euphorbia Canarienſis.* Kanariſch.

(2) Wolfsmelk *dat gedoornd en naakt is, byna vierhoekig, met dubbelde Doornen.*

De

(2) *Euphorbia* aculeata nuda &c. Tithymalus Aizoides &c.

De Bynaam wyst de Groeiplaats van deeze aan, naamelyk op de Kanarifche Eilanden. COMMELYN noemde ze *Heesterig Huislook-achtig Kanarifch Wolfsmelk*, dat ongebladerd is, vier en vyfhoekig, met dubbelde haakige zwartglanzige Doornen gewapend. Het verfchilt in Geftalte aanmerkelyk van het voorgaande en is niet gewricht. De Bloem zit ongefteeld beneden het paar Doornen, met een korter, Eyrond, hol, groen Blikje. Zy heeft een geflooten Kelk, met vyf famenluikende paarfche Slippen, en vyf Bloemblaadjes daar buiten geplaatst, donker paarfch ongefteeld, Vleezig, geheel en zeer ftomp.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

III. *Euphorbia Heptagona.* Zevenhoekig.

(3) Wolfsmelk *dat gedoornd is en naakt, zevenhoekig, met enkelde Elsvormige Bloemdraagende Doornen.*

De zeer lange Doornen, die op het end de Bloem en vervolgens de Vrugt draagen, onderfcheiden in de Tuinen dit Kaapfche Gewas, en maaken het tot een der allerbyzonderften. Men vindt het door den grooten BOERHAAVE afgebeeld.

(4) Wolfs

&c. COMM. *Hort.* II. p. 207. T. 104. PLUK. *Alm.* 370. T. 320. f. 2.

(3) *Euphorbia* aculeata nuda &c. *H. Cliff.* 196. R. *Lugdb.* 194. *Am. Acad.* III. p. 109. Euph. heptagonum &c. BOERH. *Lugdb.* I. p. T. 258. Euph. Capenfe Spinis longis fimplicibus. BRADL. *Succ.* II. p. 4. T. 13.

IV. AFDEEL. HOOFD-XII. STUK.

(4) Wolfsmelk *dat gedoornd is en naakt, met onderscheiden Doornen op de knobbelige hoeken.*

IV. *Euphorbia Mammillaris.* Getepeld.

(5) Wolfsmelk *dat gedoornd, naakt en veelhoekig is, met enkelde Elsvormige Doornen.*

V. *Cereiformis.* Toortsachtig.

Uit deeze bepaalingen zyn de beide Kaapschen, hier bedoeld, kenbaar; gelyk zy zig in de Europische Kruidhoven bevinden.

VI. *Officinarum.* Winkel-Euphorbium.

(6) Wolfsmelk *dat gedoornd, naakt en veelhoekig is, met dubbelde Doornen.*

De dubbelheid der Doornen, hier gemeld, is niet blykbaar, noch in de Afbeelding, noch in de beschryving, welke COMMELYN gegeven heeft van dit Gewas, dat hy noemt *Veelhoekig gedoornd, naar de Toortsplant gelykend, Euphorbium,* met dikker Stengen, en gewapend met sterker Doornen. Het was door den Heer

VAN

(4) *Euphorbia* aculeata nuda &c. Tithymalus Aizoides Africanus, validissimis Spinis ex Tuberculorum internodiis. COMM. *Præl.* 59. T. 9.

(5) *Euphorbia* aculeata nuda multangularis &c. R. *Lugdb.* 195. Euphorb. Cerei effigie, Caulibus gracilioribus. BOERH. *Lugdb.* I. p. 258. Euphorb. aphyllum angulosum &c. BURM. *Afr.* 19. T. 9. f. 3. Tithymalus Africanus spinosus Cerei effigie. PLUK. *Alm.* 370. T. 231. f. 1.

(6) *Euphorbia* aculeata nuda multangularis &c. *H. Cliff.* *Ups.* R. *Lugdb.* 195. GOUAN *Monsp.* 230. Euph. polygonum Spinosum Cerei effigie, Caul. crassioribus, Spinis validioribus armatum. COMM. *Hort.* I. p. 21. T. 11. SEB. *Thes.* I. p. 29. T. 19. f. 2. Euphorbium. C. B. *Pin.* 387. DOD. *Pempt.* 378. LOB. *Ic.* II. 25.

VAN BEAUMONT, van de Afrikaansche Kust omtrent Salee, overgebragt en vereerd aan den Amsterdamschen Tuin. De gemakkelyke Voortteeling, door afgesneeden Stukken, heeft hetzelve zeer vermenigvuldigd.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

Het verschilt niet alleen in dikte van de Stam en de Takken, maar ook in de manier van Groeijing, gelyk uit vergelyking der Afbeeldingen blykt, en schynen zo wel die van DODONÆUS, als die van LOBEL, hier te behooren. Men houdt het voor de Plant, waar van de Gom *Euphorbium*, in de Apotheekers Winkels bekend, haare afkomst heeft. Dezelve is zeer scherp van hoedanigheid, zodanig dat zy, onvoorzigtig behandeld, onder 't stampen Ontsteekingen der Oogen, sterke Niezingen en zelfs Neusbloeding verwekken kan. Uitwendig zou zy in 't Beenbederf, Peeskwetzingen en als een Blaartrekkend of Brandmiddel van dienst zyn. De sterke Ontlasting die zy, dikwils, met Ontsteeking der Darmen maakt, heeftze van het inwendig gebruik verbannen.

In Arabie vondt de Heer FORSKAOHL het *Winkel-Euphorbium*, *Schorur* genaamd, met samengehoopte Stammen van een Voet hoog, Plagachtig een weinig boven den Grond uitsteekende. „ Uit de Melk van deeze en van de Ka-
„ narische, *Kasfar* der Arabieren (zegt hy,)
„ maakt men 'er een sterk Purgeermiddel, in-
„ zonderheid geduurende den Regentyd, dat
„ is in de Herfst, het heilzaamste te gebruiken
Aaa „ ge-

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

„ geacht. Van zeven of agt Druppels, met „ Meel gemengd, vormen zy Pillen, of neemen van het Sap der Kanarische zes of zeven, van de andere, die men sterker oordeelt, vyf of zes Druppels met Rundermelk „ in. Het Sap der *Tirucalli* acht men voor de „ Oogen schadelyk, en blindmaakende te zyn; „ wordende deeze *Dahan* in 't Arabisch gehe„ ten" (*).

VII. *Euphorbia Neriifolia.* Oleanderbladig.

(7) Wolfsmelk *dat gedoornd is, met scheef geknobbelde hoeken.*

Het Oostindische Gewas, alhier bedoeld, wordt by RUMPHIUS gehouden voor het *Anteuphorbium*; doch dat is een Soort van Cacalia onder de Samenteelige Planten behoorende. Hy noemt het tegenwoordige *Ligularia* of Lepelblads-Struik, om dat de Bladen naar een oud slag van Lepels, die als een holle Spatel of Tongachtig waren, in 't Latyn *Ligulæ* genaamd, gelyken. Maar weinigen derzelven, zegt hy, kwamen in Oostindie voor, aan de top-enden der Takken van dit Heester-Gewas; 't welk in de Malabaarsche Kruid-

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 94.

(7) *Euphorbia* aculeata, Angulis oblique tuberculatis. *H. Cliff.* 196. *Ups.* 139. R. *Lugdb.* 194. Euphorb. Afrum Spinosum. SEB. *Thes.* I. p. 18. T. 9. f. 1 Tithym. Aizoides Arborescens Spinosus, Caud. angulari, Nerii folio. COMM. *Præl.* 22, 56. T. 6. BRADL. *Succ.* III. p. 10. T. 28. Tithym. Ind. Spinosus Nerii folio. COMM. *Hort.* I. 25. T. 13. Ligularia. RUMPH. *Amb.* IV. p. 88. T. 40. Ela Calli. *Hort. Mal.* II. p. 83. T. 43.

Kruidhof van een geheel verfchillende figuur is, hebbende een ronden Stam, terwyl dezelve in de Planten, daar van in onze Europifche Kruidtuinen aangekweekt, meest van onderen rond is, dik, hoekig en op de Knobbels begroeid met fchroomelyke Doornen. Het bevat een fcherp Melkachtig Sap, van eene purgeerende hoedanigheid, gelyk de anderen. De verfche Bladen worden van de Indiaanen dikwils in Pap of Bry gekookt, om tot eene Buikzuivering te dienen.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

B. Heefterige ongedoornde; (welke de Steng niet gegaffeld noch Kroon[illegible]gend hebben.)

(8) Wolfsmelk *dat ongedoornd is en gefchubd, de Knobbeltjes voorzien hebbende met een fmal Blaadje.*

VIII. *Euphorbia Caput Medufæ.* Gefchubd.

Verfcheide zeer wonderlyke Afrikaanfche of Kaapfche Planten, waar onder voorkomen, die in-

(8) *Euphorbia* inermis imbricata, Tuberculis Foliolo Lineari inftructis. *H. Cliff.* 197. *Ups.* 139. R. *Lugdb.* 195. *Am. Acad.* III. p. 110. Planta Lactaria Africana. COMM. *Hort.* I. p. 33. T. 17. Tithymalus Aizoides Africanus, fimpl. fquamato Caule, Nerii folio. COMM. *Præl.* 58. T. 8 & p. 23, 57. T. 7. *β.* Euphorb. anacanth. fquamofum. ISNARD. *Mem.* 1720. T. 11. BREYN. *Prodr.* III. p. 29. T. 19. *γ.* Euphorb. erectum aphyllum. BURM. *Afr.* 16. T. 7. f. 2. *δ.* Euphorb. humile procumbens &c. BURM. *Afr.* 20. T. 10. f. 1. *ε.* Euphorb. procumbens &c. *Id. ibid.* 17. T. 8. *ζ.* Euph. proc. Ramis geminatis &c. *Id. ibid.* p. 18. T. 9. f. 1.

IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Driewyvige.*

inderdaad de figuur van het Zeeschepsel, dat men *Medusa-Hoofd* noemt, nabootzen, zyn tot deeze Soort betrokken. Men vindtze onder de Afrikaansche Gewassen door den Hoogleeraar J. BURMANNUS aan 't licht gegeven. *De Afrikaansche Melkgeevende Plant*, met een Stammetje dat naar een Pynappel gelykt en een menigte Takjes, door COMMELYN uit den Hortus Medicus alhier in Plaat gebragt, is van dien aart. Door de Schubben, waar mede zy bekleed zyn, wordenze ligtelyk onderscheiden.

IX. *Euphorbia Mauritanica.* Moorsch.

(9) Wolfsmelk *dat ongedoornd is, ten halve naakt, Heesterig, met Takken als slappe Draaden: de Bladen overhoeks.*

Deeze is het, daar IMPERATUS een goede Afbeelding van geeft, zeggende daar van: „ de *Tithymalus*, die wy *ongebladerd* heeten, „ welke sommigen het *Xabra* en *Camarronum* „ van RHAZES achten te zyn, heeft een regte naakte Steng als die van 't *Spartium* of de „ Brem, meest zonder of met zeer weinige Bladen in 't midden van 't Voorjaar en den „ Herfst, hebbende bleekachtige Bloemen, die „ maatig dra afvallen, aan den top der Stengen, „ welken het overige van 't geheele Jaar naakt bly-

(9) *Euphorbia* inermis seminuda Fruticosa &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 195. GRON. *Orient.* 160. Tithymalus aphyllus Mauritaniæ. DILL. *Elth.* 384. T. 289. f. 373. IMPER. *Hist. Nat.* Ven. 1672. p. 664.

„ blyven. Na 't bloeijen brengt dezelve, in de „ Herfst, Zaad voort, dat, hoewel ryp in de „ Grond gezaaid, by ons niet uitſpruit. Gemeen „ is dit Gewas aan de Zee-Kuſten van Afri- „ ka, alwaar men het voortteelt onder een ei- „ gen naam, die zo veel zegt als Lange Peper. „ Daar druipt een groote veelheid witte Melk „ uit, die ſcherp en brandend heet van Smaak „ is, en van welke, tot Poeijer gedroogd, de „ Mooren dikwils het zelfde gebruik maaken „ als wy van Peper." Het groeit ook by Aleppo en Tripoli in Syrie, alwaar het Scammoneum vervalſcht wordt met het Sap van deezen Heeſter, die in de Europiſche Tuinen tot één of twee Ellen hoogte groeit.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(10) Wolfsmelk *dat ongedoornd is, ten halve naakt, Heeſterig, Draadachtig opſtaande; met uitgebreide Takken, die bepaald getropt zyn.*

X. *Euphorbia Tirucalli.* Malabaarſch.

Een niet minder zonderling Heeſter-Gewas, drie en meer Voeten hoog groeijende, met verſcheide ſtyve gladde blinkende dunne Takken, maakt deeze Soort, uit Oostindie afkomſtig, in

(10) *Euphorbia* inermis ſeminuda &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb. Fl. Zeyl.* &c. GOUAN *Monsp.* 231. Tithymalus Ind. Frutescens. COMM. *Hort.* I. p. 27. T. 14. Tith. Arborescens Caule aphyllo. PLUK. *Phyt.* 319. f. 9. Osſifraga Lactea. RUMPH. *Amb.* VII. p. 62. T. 29. Tirucalli. *Hort. Mal.* II. p. 85. T. 44.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

in de Europische Kruidtuinen. Men noemt het, in Vrankryk, *la Discipline* of de Geesfel-Zweep. De Stam valt, op Malabar, byna een Arm dik. Op Java groeit het niet alleen, in 't wilde, maar wordt ook by Batavia veel tot Heiningen gebruikt, volgens RUMPHIUS, die het *Melkgeevend Breekbeen* noemt; 't zy om dat het tot heeling van Beenbreuken gebruikt worde, 't zy om dat het naar gebroken Beenderen gelyke. Het geeft een scherp Melkachtig Vogt uit, gelyk de Euphorbia, doch is niet gedoornd.

XI. *Euphorbia Tithymaloides.* Myrtebladig.

(11) Wolfsmelk *dat ongedoornd is, Heesterig, met de Bladen op twee ryën overhoeks, van Eyronde figuur.*

Deeze wordt *Kurassausch Myrtebladig Wolfsmelk*, met een hoogroode Bloem, daar Honig uitloopt, van HERMANNUS geheten. De Bloem is Vlinderachtig, volgens COMMELYN. De Heer JACQUIN, die dit Gewas op verscheide Karibische Eilanden en de nabuurige Vaste Kust, ter plaatse daar het Steenig was, in 't Kreupelbosch, groeijende en bloeijende vondt, beeldt het af, en noemt het een Heeste-

(11) *Euphorbia* inermis Fruticosa &c. *H. Cliff.* 198. *R. Lugdb.* 195. *Am. Acad.* III. p. 111. Tithymalus Curassavicus Myrtifolius &c. HERM. *Par.* T. 234. COMM. *Hort.* I. p. 31. T. 16. PLUK. *Alm.* 369. T. 230. f. 2. JACQ. *Amer. Hist.* p. 149. T. 92. β. Tithymaloides Laurocerasi folio non serrato. DILL. *Elth.* f. 372. Tithymaloides TOURNF. *Inst.* 654.

ſterige, duntakkige, byna opſtaande Plant, van zes Voeten hoog: geheel vol van een bitterachtige Sneeuwwitte Melk. De Stengen waren een Vinger of Duim dik, Aſchgraauw, de jonge Takken groen, aan het end Bloempjes draagende van eene hoogroode Kleur en van figuur als een Schoentje, hebbende het Vrugtbeginzel buiten zig, aan 't end, met een ver uitſteekende Styl en drie Stempels. 't Getal der Meeldraadjes was omtrent zestien, met ronde Meelknopjes. Het Zaadhuisje hing vervolgens aan een Steeltje en dit kwam met de Vrugt van 't Wolfsmelk overeen, hoe zeer de Bloem daar van verſchilde.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

„ Een ſterk Afkookzel (vervolgt hy,) van „ de geheele Plant, inzonderheid van de Takken, wordt van de Geneeskundigen te Kurasſau tot den gewoonen Drank, in onbepaalde veelheid, aan de genen, die de Venusziekte hebben, voorgeſchreven. De Amerikaanſche Vrouwluy gebruiken hetzelve, aan „ de Vaste Kust, in Opſtopping der Stonden. „ Zy groeit weeldig in de Weener Broeihuizen, en laat zig van Stek voortplanten, maar „ heeft 'er nog niet gebloeid."

De Bladen waren twee of drie Duimen lang en geleeken, volgens zyne Afbeelding, weinig naar die der Myrten. Men vindt hier ook t'huis gebragt een dergelyk Gewas, met Bladen als van de Laurierkers, door DILLENIUS afgebeeld. Dit laatſte ſcheen uit Ooſtindie af-

Aaa 4 kom-

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

komstig te zyn. TOURNEFORT heeft deeze Gewasfen *Tithymaloides* genoemd, als naar het Wolfsmelk gelykende, door de Vrugt, niet door de Bloem.

XII. *Euphorbia heterophylla.* Ongelykbladig.

(12) Wolfsmelk *dat ongedoornd is, met Zaagswys' getande gesteelde ongelyke Bladen, Eyrond, Lancet- en Schildvormig.*

XIII. *Cotinifolia.* Verwloofbladige.

(13) Wolfsmelk *met gepaarde, byna Hartvormige, gesteelde, uitgerande, onverdeelde Bladen; de Steng Heesteracktig.*

XIV. *Ocymoides.* Rondbladig.

(14) Wolfsmelk *dat ongedoornd, Kruidig en Takkig is, met byna Hartvormige effenrandige Bladen, korter dan het Steeltje en eenzaame Bloemen.*

Deeze drie Soorten, allen uit Amerika afkomstig, komen in de figuur der Bladen die rondachtig zyn; ten minste wat de laatsten aangaat, taamelyk overeen, doch zyn in Gewas vry veel verschillende. De middelste, die Bladen als het zogenaamde Verwloof heeft, is

(12) *Euphorbia* inermis, Fol. Serratis, petiolatis &c. *Am. Acad.* III. p. 112. Tithymalus heterophyllus. PLUM. *Ic.* 250. T. 251. f. 3. Tithymalus Curasfavicus, Salicis & Atriplicis foliis &c. PLUK. *Alm.* 365. T. 112, f. 6.

(13) *Euphorbia* Fol. oppositis subcordatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 196. PLUK. *Alm.* 369. T. 230. f. 3. Tithym. Arb. Curasf. Cotini folio. SEB. *Thes.* I. p. 75. T. 46. f. 4. COMM. *Hort.* I. p. 29. T. 15.

(14) *Euphorbia* inermis Herbacea Ramosa &c. R. *Lugdb.* 199. N. 31.

is wel de bekendste en groeit op Kurassau; de laatste in de Baay van Honduras. IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK.

C. Gegaffelde met een tweedeelig of geen Kroontje.

(15) Wolfsmelk, *dat gegaffeld is, met Zaagswys' getande, Eyronde, stompe, dieribbige Bladen, een Endpluim en enkelde Stengen.* XV. *Euphorbia Origanoides.* Orégo-achtig.

Deeze, op 't Eiland Ascension gevonden, gelykt zodanig naar 't Orégo, dat menze 'er in de eerste opslag naauwlyks van onderschei-den kan, hebbende een dergelyk Kroontje. De Steng is naauwlyks een Span hoog.

(16) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met Zaagtandige, langwerpig ovaale, gladde Bladen, wyd gemikte Takken en endelingse Trossen.* XVI. *Hypericifolia.* St. Jans Kruid bladig.

(17) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met Zaagtan-* XVII. *Maculata.* Gevlakt.

(15) *Euphorbia* dichotoma, Fol. serrularis ovatis &c. *Am. Acad.* III. p. 114.

(16) *Euphorbia* dichotoma, Fol. Serratis &c. *Am. Acad.* III. p. 113. Euphorbia inermis Fol. ovalibus oppositis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 196. Euphorbia minima reclinata &c. BROWN. *Jam.* 235. Tithymalus erectus acris. SLOAN. *Jam.* 82. *Hist.* I. p. 197. T. 126. Tith. Amer. Flosculis albis, COMM. *Præl.* 60. T. 60. BURM. *Fl. Ind.* p. 111.

(17) *Euphorbia* dichotoma Fol. serratis oblongis pilosis &c. Tithymalus s. Chamæsyce altera Virginiana &c. PLUK. *Alm.* 372.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

tandige langwerpige Haairige Bladen, eenzaame Oxelbloemen en uitgebreide Takken.

XVIII. *Euphorbia hirta.* Ruig.

(18) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met Zaagtandige Eyronde gespitste Bladen gesteelde Bloemhoofdjes in de Oxelen en Haairige Stengen.*

Deeze drie Soorten verschillen, behalve het gemelde, weinig van elkander. De eerste groeit in de Westindiën; de tweede in Noord-Amerika; de derde in Oostindie, alwaar het een eetbaar Kruid is. RUMPHIUS merkt als iets byzonders aan, dat de Melkgeevende Gewassen, die ruighaairig zyn, geene nadeelige eigenschap hebben. Dit laatste verschilt ook, in deezen, wel degelyk van het eerste, dat een scherp Melkachtig Sap inhoudt, en Bladen heeft naar die van 't Glaskruid gelykende.

XIX. *Pilulifera.* Pildraagend.

(19) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met Zaagtandige langwerpig ovaale Bladen, tweehoof-*

372. T. 65. f. 8. Chamæsyce. SLOAN. *Jam.* 83. *Hist.* I. p. 198.

(18) *Euphorbia* dichotoma Fol. serrulatis acuminatis &c. *Am. Acad.* III. p. 114. Euphorbia inermis &c. *Fl. Zeyl.* 197. Euph. reclinata minor subhirsuta. BROWN. *Jam.* 234. Tithymalus Botryoides Zeylanicus, Cauliculis villosis. BURM. *Zeyl.* 223. T. 104. Esula esculenta. RUMPH. *Amb.* VI. p. 54. T. 23. f. 2.

(19) *Euphorbia* dichotoma Fol. serratis &c. *Am. Acad.* III. p. 115. Tithymalus Botryoides erectus, Flor. Capitulis conjugatis & longiori pediculo insidentibus. BURM. *Zeyl.* 224. T. 105. f. 1. PET. *Gaz.* T. 80. f. 14.

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
a
b
c

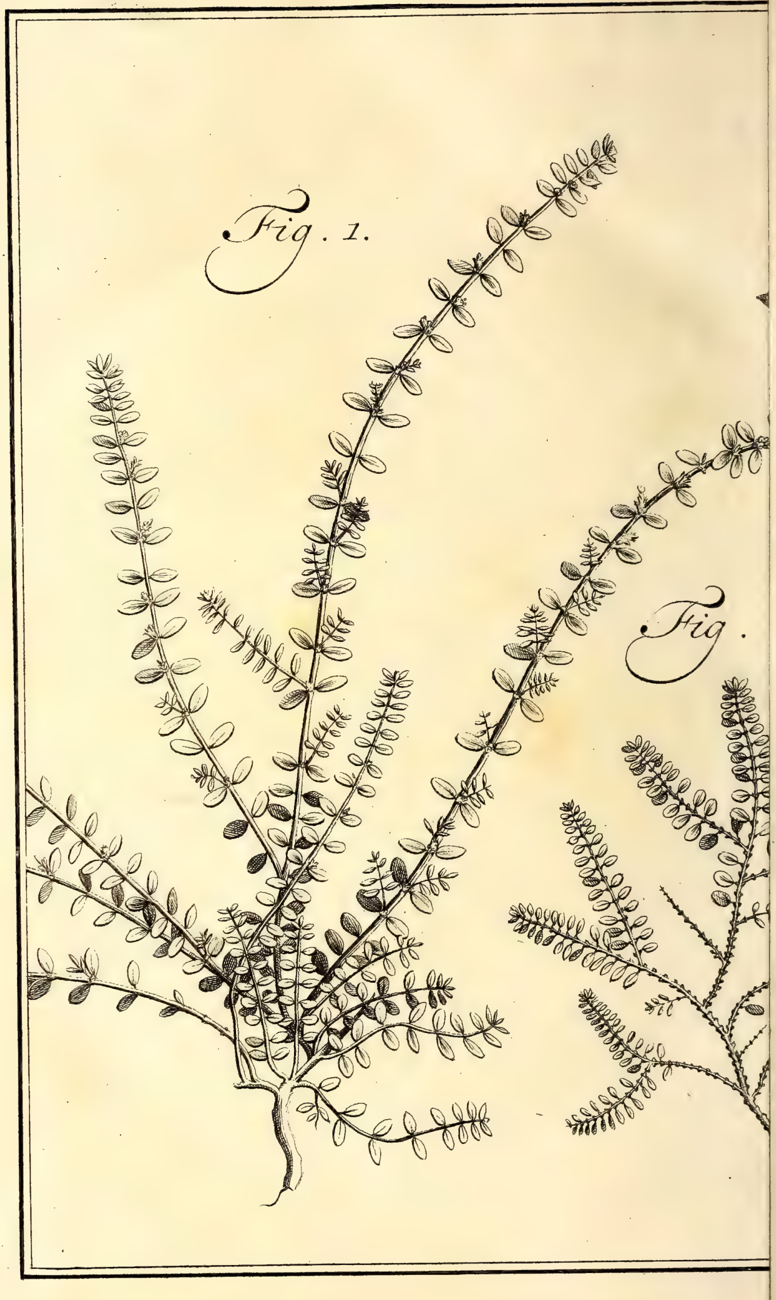
Fig. 1.
Fig.

hoofdige Oxelsteeltjes en eene regtopstaande Steng. IV. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

Van de voorgaande verschilt deeze, die ook in Oostindie groeit, anders zeer weinig, en de Hoofdjes schynen veranderlyk te zyn; immers in myne Exemplaaren.

(20) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met een weinig gekartelde Liniaale Bladen, een opstaande Steng en getropte end-Bloemen.* XX. *Euphorbia Hyssopifolia.* Hysopbladig.

De smalheid der Blaadjes en de plaatzing der Bloemen strekt tot genoegzaame onderscheiding van deeze Amerikaansche Soort.

(21) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met Zaagtandige langwerpig ovaale Bladen, rondachtige byna ongesteelde Oxel-Hoofdjes en leggende Stengetjes.* XXI. *Thymifolia.* Thymbladig. Pl. LII. *Fig.* 1.

Van dat van PLUKENET, 't welk de Blaadjes vry diep ingesneeden heeft, zo wel als van het Ceylonsche ruige Wolfsmelk-Plantje, door den

(20) *Euphorbia* dichotoma, Fol. subcrenatis Linearibus &c. Euph. dichotoma erecta tenuis, Fol. linearibus &c. BROWN. *Jam.* 235.

(21) *Euphorbia* dichotoma, Fol. serratis ovali-oblongis &c. *Am. Acad.* III. p. 115. *Fl. Zeyl.* 198. Tithymalus Ind. ann. dulcis, Flor. albis. Caul. viridantibus & rubentibus. PLUK. *Alm.* 372. T. 113. f. 2. *β.* Tith. humilis Racemosus hirsutus, Fol. Thymi serratis. BURM. *Zeyl.* 225. T. 105. f. 3. BURM. *Fl. Ind.* p. 112.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.* den Hoogleeraar J. BURMANNUS afgebeeld en beschreeven, 't welk zeer ruig is, verschilt myn Oostindisch Thymbladig Exemplaartje, ongevaar een half Voet hoog, ten deele in *Fig.* 1, op PLAAT LII, in de Natuurlyke grootte vertoond. De Blaadjes van hetzelve zyn maar weinig ingesneeden, scheef ovaal, en daar vertoont zig naauwlyks eenige ruigte aan dit Gewasje, dan een fyne Wolligheid aan de Stengetjes, die roodachtig zyn gekleurd.

Nodosa Knoopig. *Fig.* 2. Daar nevens heb ik de Afbeelding gevoegd van een dergelyk Oostindisch Plantje, dat in allen deele nog veel kleiner is, hebbende de Stengetjes altemaal zo digt bezet met Knobbeltjes, dat ik hetzelve daarom den bynaam van Knoopig geef. Het onderscheidt zig hier door aanmerkelyk van het voorgaande, schynende als geheel uit zeer korte Leedjes samengesteld te zyn. Het Loof en de Vrugtmaaking komt byna overeen.

XXII. *Euphorbia parviflora.* Kleinbloemig. (22) Wolfsmelk *dat byna gegaffeld is, met Zaagtandige, langwerpige, gladde Bladen, eenzaame Bloemen en een byna regtopstaande overhoeks getakte Steng.*

Deeze Soort, die grooter van Gewas is dan de

(22) *Euphorbia* subdichotoma, Fol. serratis oblongis glabris, Floribus solitariis. Tithymalus erectus Flor. rarioribus, Fol. oblongis glabris integris. BURM. *Zeyl.* 224. T. 105. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 112.

de voorgaande, groeit ook in Oostindie. Somtyds komt zy ongegaffeld voor, met regte Stengetjes, gelyk ik ze heb. De Blaadjes zyn dikwils bruin gevlakt, de Kelkjes paarsch, de Bloempjes wit van Kleur. IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(23) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met onverdeelde rondachtige Haairige Bladen, eenzaame Oxelbloemen en leggende Stengen.* XXIII. *Euphorbia canescens.* Grysachtige.

In Spanje is deeze gevonden, die veel naar de volgende gelykt, maar t'eenemaal witachtig ruig is, de Bladen flaauw uitgerand en een weinig gekarteld hebbende.

(24) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met gekartelde rondachtige gladde Bladen, eenzaame Oxelbloemen en leggende Stengen.* XXIV. *Chamæsyce.* Rondbladig.

(25) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met effenran-* XXV. *Peplis.* Hartbladig.

(23) *Euphorbia* dichotoma, Fol. integris &c. Tithymalus exiguus villosus Nummulariæ folio. TOURNF. *Inst.* 87.

(24) *Euphorbia* dichotoma, Fol. crenulatis &c. Euphorbia inermis, Fol. oblique cordatis crenulatis &c. *H. Cliff.* 198. R. *Lugdb.* 196. GMEL. *Sib.* II. p. 237. GRON. *Orient.* 160. Charmæsyce. C. B. *Pin.* 293. CLUS. *Hist.* II. p. 187. *Hisp.* 441. DOD *Pempt* 377. LOB. *Icon.* 363.

(25) *Euphorbia* dichotoma, Fol. integerrimis semi-cordatis &c. *Am. Acad.* III. p. 115. GRON. *Orient.* 163. GUETT. *Stamp.* 2. p. 420. Peplis maritima Folio obtuso. C. B. *Pin.* 293. Peplis. CLUS. *Hist.* II. p. 187. *Hisp.* 440. CAM. *Epit.* 970. LOB. *Ic.* 363.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *randige half Hartvormige Bladen, eenzaame Oxelbloemen en leggende Stengen.*

Deeze twee verſchillen, volgens het uiterlyke aanzien, weinig, gelyk uit de bepaaling blykt. De eerſte komt in de Zuidelyke deelen van Europa; als ook in de Levant en in Siberie voor, en heeft haar naam, *Chamæſyce*, ten deele van de laatſte, die *Peplis* en *Peplion* genoemd werdt by de Grieken, doch van de *Peplus*, die ſtraks volgen zal, aanmerkelyk verſchilt. Zy groeit aan de Zeekusten van Spanje, Languedok en Provence.

Driewyvige.

XXVI. *Euphorbia Polygonifolia.* Smalbladig.

(26) Wolfsmelk *met gepaarde, effenrandige Lancetvormige ſtompe Bladen, eenzaame Oxelbloemen en leggende Stengen.*

In Kanada en Virginie groeit deeze, die anders naar het Rondbladige Wolfsmelk, *Chamæſyce* genaamd, zeer gelykt.

XXVII. *Graminea.* Grasſig.

(27) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met Lancetvormig ovaale, geſteelde effenrandige Bladen, en gegaffelde Bloemſteeltjes: de Steng opſtaande.*

Dee-

(26) *Euphorbia* Fol. oppoſitis integerrimis Lanceolatis obtuſis &c. *Am. Acad.* III. p. 116. Euph. procumbens, Ramulis alternis. GRON. *Virg.* 58, 74. Euph. minima ramoſisſima anguſtifolia. RAJ. *Suppl.* 431.

(27) *Euphorbia* dichotoma, Fol. Lanceolato-ellipticis &c. JACQ. *Amer. Hiſt.* 151. *Obſerv.* II. p. 5. T. 31.

Deeze bynaam heeft de Heer JACQUIN aan dit Plantje, 't welk zyn Ed. by Karthagena in de Westindiën vondt, gegeven; om dat het in de Weiden aldaar tusfchen 't Gras groeit en van het Gras onderfteund wordt, in zyne zwakheid. Het fchiet twee of drie Voeten hoog op, en heeft weinige Lancetvormige gepaarde Bladen, van anderhalf Duim lang, met Steelen van een Duim en witte Bloempjes.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(28) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met effenrandige Lancetvormige Bladen en eenbloemige Oxelfteeltjes, zo lang als die: de Steng opftaande.*

XXVIII. *Euphorbia Ipecacuanhæ.* Braakverwekkend.

Het uitgeeven van Bloemen, eer de Bladen verfchynen, maakt deeze Soort, die in Kanada en Virginie groeit, zeer byzonder. De Bloempjes zyn klein en groen, met geele Topjes. Het wordt van de Ingezetenen, voornaamelyk der Noordelyke Gewesten, tot een Braakmiddel gebruikt, waar van het mooglyk den bynaam heeft.

(29) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met effenrandige ovaale ftompe Bladen, en eenbloemi-*

XXIX. *Portulacoides.* Porfeleinachtig.

(28) *Euphorbia* dichotoma, Fol. integerrimis Lanceolatis &c. *Am. Acad.* III. p. 117. Tithymalus Flore exiguo viridi apicibus flavis &c. GRON. *Virg.* 58, 74.

(29) *Euphorbia* dichotoma &c. *Am. Acad.* III. p. 117. Tithymalus perennis Portulacæ folio. FEUILL. *Per.* II. p. 707. T. 2?

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

mige Oxelsteeltjes zo lang als die: de Steng opstaande.

In Philadelphia wordt deeze gezegd te groeijen, die een Steng van een Span of een Voet hoog heeft, en het overblyvend Wolfsmelk met Porseleinbladen, onder de Peruviaansche Planten door Pater FEUILLÉE afgebeeld, schynt 'er naar te gelyken.

XXX. *Euphorbia Myrtifolia.* Myrtebladig.

(30) Wolfsmelk *dat gegaffeld is, met effenrandige, rondachtige, uitgerande van onderen gryze Bladen, en eenzaame Bloemen: de Steng opstaande.*

De Natuurlyke groeiplaats van deeze schynt op het Eiland Jamaika te zyn.

D. Gegaffelde met een driedeelig Kroontje.

XXXI. *Peplus.* Gekroond.

(31) Wolfsmelk *met een driedeelig Kroontje; gegaffeld; de Omwindzeltjes Eyrond: de Bladen effenrandig, stomp Eyrond: en gesteeld.*

Dee-

(30) *Euphorbia* dichotoma, Fol. integerrimis &c. Euphorbia erecta Foliolis ovatis oppositis &c. BROWN. *Jam.* 235.

(31) *Euphorbia* Umbellâ trifidâ, dichotoma, Involucellis ovatis &c. Euphorbia Fol. obverse ovatis integerrimis &c. *H. Cliff.* 199. *Fl. Suec.* 417, 426. R. *Lugdb.* 197. GOUAN *Monsp.* 232. GORT. *Belg.* 133. &c. &c. Peplis s. Esula rotunda. C. B. *Pin.* 292. Peplus. FUCHS. *Hist.* 603. DOD. *Pempt.* 375. LOB. *Ic.* 362. β. Peplis. J. B. *Hist.* 670.

Deeze Soort groeit byna overal in de Zaaylanden en Moeshoven, door geheel Europa, zynde een Onkruid, dat Jaarlyks voortkomt uit gevallen Zaad. In onze Nederlanden is het zeer bekend, wordende aldaar *Duivels-* of *Hexen-Melk*, als ook *Kroontjes-Kruid* geheten. De Duitschers noemen het *Hundsmilch*, dat is *Hondsmelk*; de Franschen *Reveille Matin des Vignes*; de Italiaanen *Peplo*, naar den Griekschen naam *Peplos*, waar de Latynsche *Peplus* van gemaakt is. Het wordt van sommigen voor de regte *Esula* gehouden en gebruikt. 't Is een Kruidje van ruim een half Voet hoog, dat naar het gewoone groote Wolfsmelk gelykt, en overal, uit afgebroken Takjes en Bladjes, een wit Sap uitgeeft. De Bloemblaadjes zyn halfmaanvormig. IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(32) Wolfsmelk *met een driedeelig Kroontje; gegaffeld; de Omwindzeltjes byna Hartvormig, gespitst; de Bladen Lancetvormig stompachtig.* XXXII. *Euphorbia Falcata.* Gezeisend.

In de Zuidelyke deelen van Europa, of ook in de Levant, komt deeze voor.

(33) Wolfsmelk *met een driedeelig Kroontje; ge-* XXXIII. *Exigua.* Klein.

(32) *Euphorbia* Umbella trif. dichotoma &c. *Am. Acad.* III. p. 118. Tithym. annuus supinus &c. TOURNF. *Inst.* 87. Pithyusa minor &c. BARR. *Ic.* 751.

(33) *Euphorbia* Umb. trif. dichotoma &c. *Acuta a.* Euph. inerm-

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

gegaffeld; de Omwindzeltjes Lancetvormig; de Bladen Liniaal.

Driewyvige. Dit kleine Smalbladige Wolfsmelk komt in de meeste deelen van Europa, en ook in onze Nederlanden, in de Koorn-Akkers, aan de Wegen en elders voor. De Blaadjes zyn in sommig spits, in ander stomp, en dit laatste schynt meer op laage Gronden en Velden, het andere op Heuvelen te groeijen. De laatste Verscheidenheid, op Steenigen Grond by Montpellier gevonden, heeft de Stengetjes maar één of twee Duimen hoog: zo dat deeze wel gehouden mag worden voor de allerkleinste Soort. Zy heeft ook een scherp Melkachtig Sap, gelyk de anderen. De Bloemblaadjes zyn halfmaanvormig en de Zaadhuisjes glad.

XXXIV. *Euphorbia Tuberosa.* Knobbelig.

(34) Wolfsmelk *met een driedeelig Kroontje, een vierbladig Omwindzel, een naakte Steng en langwerpige uitgerande Bladen.*

Een

inermis, Fol. alternis Linearibus acutis &c. *H. Cliff.* 199. *Ups.* 143. R. *Lugdb.* 197. GORT. *Belg.* 133. &c. &c. Tithymalus f. Esula exigua. C. B. *Pin.* 291. Esula minima Tragi. DALECH. *Hist.* 1656. LOB. *Ic.* 357. *Retusa* β. C. B. *Pin.* 291. *Prodr.* 132. γ. Tith. exiguus Saxatilis. Ibid. MAGN. *Monsp.* 259. T. 258.

(34) *Euphorbia* Umbellâ trifidâ &c. Euph. inerm. Fol. obl. obtusis emarginatis. R. *Lugdb.* 199. Tithym. humilis folio Lapath. BUXB. *Cent.* II. p. 27. T. 23. Tith. Tuberosus acaulos &c. BURM. *Afr.* 9. T. 4. Tith. Afr. humilis &c. RAJ. *Suppl.* 933.

Een zonderling Afrikaansch Gewas maakt deeze Soort uit, die den Wortel byna eens zo groot als de geheele Plant heeft, zo de Hoogleeraar J. BURMANNUS, door wien het afgebeeld is, aanmerkt. Dezelve besta at als uit verscheide Raapen boven malkander en schiet geen Steng, maar alleen eenige gesteelde, langwerpige groene Bladen, naar die der Beete gelykende; terwyl andere Steelen de Bloemkroontjes draagen.

IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

E. Gegaffelde, met een vierdeelig Kroontje.

(35) Wolfsmelk *met een vierdeelig Kroontje, gegaffeld: de Bladen gepaard, effenrandig.*

XXXV. *Euphorbia Lathyris.* Springkruid.

Deeze, die in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, in Italie, als ook in Switzerland, in 't wilde groeit, veel voorkomende aan de kanten der Bouwlanden, wil ook zeer wel voort, en groeit van zelf, uit gevallen Zaad, in onze Tuinen. De Duitschers noemenze *Springkraut*, de Spaanschen *Tartago*, de Franschen *Espurge*, de Engelschen *Garden Spurge*. By de Italiaanen

(35) *Euphorbia* Umbellâ quadrifidâ &c. Euph. inermis, Fol. oppositis &c. *Mat. Med.* 256. *H. Ups.* 140. *H. Cliff.* 198. R. *Lugdb.* 196. GOUAN *Monsp.* 232. GER. *Prov.* 536. KRAM. *Austr.* 134. &c. Tithymalus Cataputia dictus. TOURNE. *Inst.* 86. Lathyris major. C. B. *Pin.* 293. Lathyris. CAM. *Epit.* 968. FUCHS. *Hist.* 454. DOD. *Pempt.* 375. Cataputia minor. LOB. *Ic.* 362.

IV. AFDEEL XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

nen is dit Kruid onder den naam van *Cataputia minor* bekend, en men heeft het Zaad, by deezen naam, geteld onder de Winkelmiddelen. Het komt, in ſterk Purgeerende hoedanigheid, veel overeen met het Zaad van den Wonderboom, dat men *Sem. Cataputiæ majoris* noemt, hier voor beſchreeven (*). Tot afdryving van de Vrugt zyn zy ook wel gebruikt, en hierom voeren zy in 't Hoogduitſch den naam van *Treibkorner*. Zy zyn zoet, niet ſcherp van Smaak, gelyk de Melk der Bladen, die tot wegneeming der Wratten dient.

Dit Gewas, dat wy ook *Springkruid* noemen, groeit in Languedok meer dan eens Mans langte, by ons zelden meer dan anderhalf Elle hoog. De Steng is hol, een Vinger dik, kruislings bezet met Bladen, naar die van den Amandelboom gelykende. Op den top komt een Kroon voort van Bloemſteelen, die vervolgens een rondachtige Vrugt draagen, welke beſtaat uit drie vry groote Zaadhuisjes, ieder een rondachtig Zaad bevattende. De Bladen, onder aan de Kroon en Kroontjes, zyn allen Hartvormig Eyrond.

XXXVI. *Euphorbia Terracina.* Spaanſch.

(36) Wolfsmelk *met een vierdeelig Kroontje; gegaffeld: de Bladen overhoeks, Lancetvormig, ſtomp met een puntje.*

Door

(*) Zie II. D. VI. STUK, bladz. 283.

(36) *Euphorbia* Umbellâ quadrifidâ &c. Euph. Umb. quadrifidâ; bifidâ &c. ALLION. *Corſic.* 209. T. 3? Tithymalus marinus, Folio retuſo, Terracinus. BARR. *Ic.* 833.

Door BARRELIER is deeze afgebeeld en bygenaamd, zo 't schynt, naar de Spaansche Stad Tarrazona in 't Ryk van Arragon; doch men vindtze ook op andere plaatsen in Spanje, groeijende ruim een half Voet hoog. Op Korsica schynt zy ook te zyn waargenomen. De Bladen zyn groot en breed, komende anders die van het stompbladige Kleine Wolfsmelk zeer naby.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(37) Wolfsmelk *met een vierdeelig Kroontje; gegaffeld, met Nierachtige Omwindzeltjes, de eersten stomp Hartvormig.*

XXXVII. *Euphorbia Apios.* Bolwortelig.

Deeze Soort, by de Grieken *Apios* genaamd, onderscheidt zig door haaren Bolachtigen Wortel; veel gelykende naar dien der Rammenassen. Hy is ook van buiten zwart, van binnen wit en zeer scherp, doch in grootte zweemt hy meer naar de Knol-Radyzen. De Groeiplaats is op de Bergen van Apulie, Kandia en de Grieksche Eilanden; alwaar men den Wortel dikwils tot een Purgeermiddel plagt te gebruiken.

De onvrugtbaare Takken zyn bezet met Liniaal Lancetvormige stompe Bladen; de Bloemdraagende met rondachtig Eyronde. Het Kroontje is eerst in vieren, dan in tweeën en niet ver-

(37) *Euphorbia* Umbellâ quadrifidâ &c. Tithymalus tuberosa Radice Pyriformi. C. B. *Pin.* 292. Tithym. Tuberosâ Radice. CLUS. *Hist.* II. p. 190. Tithym. tuberosus. DOD. *Pempt.* 373. Apios. CAM. *Epit.* 980.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

verder gedeeld. Het algemeene Omwindzel bestaat uit vier rondachtige, naauwlyks spitse Blaadjes, waar van die der eerste Omwindzeltjes stomp Hartvormig, die der laatsten Nierachtig zyn, en naauwlyks gespitst.

F. Gegaffelde, met een vyfdeelig Kroontje.

XXXVIII. *Euphorbia Genistoides.* Bremachtig.

(38) Wolfsmelk *met een vyfdeelig Kroontje; tweedeelig; de Omwindzeltjes Eyrond; de Bladen Liniaal opstaande; de Steng Heesterig.*

Dit Heestertje, van de Kaap der Goede Hope afkomstig, is door den Heer BERGIUS omstandig beschreeven.

XXXIX. *Spinosa.* Gedoornd.

(39) Wolfsmelk *met een byna vyfd. Kroontje dat enkeld is de Omwindzeltjes Eyrond, de voornaamsten driebladig; de Bladen langwerpig effenrandig: de Steng Heesterig.*

Dit *Zee-Wolfsmelk* groeit op Gebergten en Rotsen aan den Zeekant van 't Eiland Kandia, Pro-

(38) *Euphorbia* Umbellâ quinquefidâ, bifidâ, Involucellis ovatis &c. BERG. *Cap.* 146. Tithymalus Africanus Flore Herbaceo, folio Genistæ. HERM. *Afr.* 23.

(39) *Euphorbia* Umbellâ subquinquefidâ, &c. *Am. Acad.* III. p. 120. Euph. inerm. Fruticosa &c. *H. Cliff.* 201. R. *Lugdb.* 196. SAUV. *Monsp.* 51. GOUAN *Monsp.* 232. Tithymalus maritimus spinosus. C. B. *Pin.* 291. Tith. Ragusinus Fl. luteo pentapetalo. HERM. *Lugdb.* 600. T. 601.

Provence enz. Het is niet eigentlyk gedoornd, maar de oude verdroogde Takjes doen hetzelve zig zodanig vertoonen. Hierom wordt 'er dat gene, 't welk uit Zaad van Ragufa in de Leidfe Akademie-Tuin geteeld was, ook toe betrokken De Bloemen zyn meest eenzaam, de Zaadhuisjes Wrattig, de Bloemblaadjes rond, niet halfmaanvormig, gelyk in de voorgaande Soort.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(40) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje; tweedeelig; de Omwindzeltjes Eyrond; de Bladen Lancetvormig ſtomp, van onderen ruig.*

XL. *Euphorbia Epithymoides.* Stekelig.

Deeze, ook in Italie groeijende, komt als tusſchen de voorgaande en volgende, maar verſchilt door de ruigte der Bladen en de Stekeligheid der Vrugten, die met Elsvormige paarſchachtige Borſtels zyn begroeid.

(41) Wolfsmeik *met een vyfd. Kroontje; tweedee-*

XLI. *Dulcis.* Zoet.

(40) *Euphorbia* Umb. quinqueſ. bifidâ &c. Tithymalus Epithymi Fructu. COL. *Ecphr.* I. p. 50. T. 51. Peplios altera ſpecies C. B. *Pin.* 292.

(41) *Euphorbia* Umb. quinquef. bifidâ, &c. Tithym. montanus non acris. GOUAN *Monsp.* 232. GER. *Prov.* 537. KRAM. *Auſtr.* 134. C. B. *Pin.* 292. Pithyuſa ſ. Eſula minor altera, Flor. rubris. LOB. *Ic.* 358. Tithym. tuberoſus Germanicus. C. B. *Pin.* 292. Tith. dulcis tuberoſâ Radice. BARR. *Ic.* 909. Eſula dulcis. TRAG. 298.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

deelig; de Omwindzeltjes byna Eyrond; de Bladen Lancetvormig, ſtomp, effenrandig.

Op belommerde plaatſen van Italie, Vrankryk en Duitſchland, groeit deeze, die geen de minſte ſcherpheid heeft, en daarom den naam voert van *Zoet Wolfsmelk.* Men vindtze ook dikwils onder 't Koorn in Vlaanderen en Engeland, hebbende een Stengetje van omtrent een half Voet hoog, met kleine Blaadjes en geele Bloempjes. De Zaadhuisjes zyn rood en gedoornd, de Bloemblaadjes onverdeeld.

XLII. *Euphorbia Pithyuſa.* Gedoornd.

(42) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje, gegaffeld; de Omwindzeltjes Eyrond geſpitst; de Bladen Lancetvormig, omgewonden agterwaards Schubachtig.*

De Bladen zyn als die van de Geneverboomen in deeze Soort, welke in de Nederlanden, Spanje, Italie en Provence, volgens den Ridder, haare Groeiplaats heeft op Zandige plaatſen.

XLIII. *Portlandica.* Engelſch.

(43) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje; tweedee-*

(42) *Euphorbia* Umb. quinquef.; bifidâ &c. *Am. Acad.* III. p. 122. Tithym. fol. brevibus aculeatis. C. B. *Pin.* 292. Pithyuſa. DAL. *Hiſt.* 1652. Tithym. mar. Juniperi folio. BOCC. *Sic.* 9. T. 5. MORIS. *Hiſt.* III. p. 337. S. 10. T. 1. f. 25. GOUAN *Monsp.* 233. GORT. *Belg.* 133.

(43) *Euphorbia* Umb. quinquef.; dichotomâ &c. HUDS. *Angl.* 183. Tithym. mont. Eſulæ folio. BARR. *Ic.* 822. Tithymalus maritimus minor. RAJ. *Syn.* III. p. 313. T. 24. f. 6.

deelig, de Omwindzeltjes byna Hartvormig holrond; de Bladen Liniaal-Lancetvormig, glad, uitgebreid.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

Heesterige Stengetjes van een Handbreed hoog, die roodachtig zyn, heeft dit Kruidje, dat aan de Zeekust van Engeland, in Devonshire, groeit.

(44) Wolfsmelk *met een byna vyfdeelig Kroontje; gegaffeld; de Omwindzeltjes Hartvormig Nierachtig; de Bladen opwaards geschubd.*

XLIV. *Euphorbia Paralios.* Duinzandig.

Sommigen noemen dit *Zee-Wolfsmelk*, waar mede de Grieksche naam *Paralios* schynt te strooken: doch, alzo 'er verscheiden Soorten van dit Geslagt aan de Zeekust groeijen, is zulks wat onbepaald. Op onze Duinen by Zandvoort, zo wel als elders in Europa, aan de Zeekusten, komt dit Gewas voor, met verscheide Stengen van niet wel een Voet hoog, die Schubbig bekleed zyn met Bladen als van Vlaschkruid, Zeegroen. De Bloemblaadjes zyn onverdeeld.

(45) Wolfs-

(44) *Euphorbia* Umbell. subquinquefidâ &c. Euph. inermis Fol. Setaceo-Lin. confertis. *H. Cliff.* 200. R. *Lugdb.* 193. GORT. *Belg.* 133. GOUAN *Monsp* 233. GER. *Prov.* 538. GRON. *Orient.* Tithym. maritimus. C. B. *Pin.* 291. DOD. *Pempt.* 370. f. 1, 2. Tithym. Paralios. CAM. *Epit.* 962.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

XLV. *Euphorbia Aleppica.* Levantsch.

(45) Wolfsmelk *met een vyfdeelig Kroontje; gegaffeld: de Omwindzeltjes Eyrond Lancetvormig gespitst; de onderste Bladen Borstelachtig.*

Op Kandia en in de Levant, by Aleppo, waar van zy den bynaam voert, is deeze waargenomen, die zig als Cypresachtig vertoont; groeijende ongevaar een Elle hoog. Zy heeft een Melkachtig Sap, gelyk de anderen; het welk aldaar tot een Purgeermiddel wordt gebruikt, volgens ALPINUS.

XLVI. *Pinea.* Pynbladig.

(46) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje; gegaffeld; de Omwindzeltjes Hartvormig; de Bladen spits Liniaal getropt, de Zaadhuisjes gladachtig.*

XLVII. *Segetalis.* Koornlandig.

(47) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje gegaffeld; de Omwindzeltjes spits Hartvormig; de Bladen Liniaal Lancetvormig, de bovensten breeder.*

Niet

(45) *Euphorbia* Umb. quinquef.: dichotomâ &c. *Am. Acad.* III. p. 122. Tithym. Fol. infer. Capill. sup. Myrto similibus. MORIS. *Hist.* III. p. 338. Tithym. Cyparissius. ALP. *Exot.* 65. T. 64.

(46) *Euphorbia* Umb. quinquef.; dichotoma &c. *Syst. Nat.* XII, XIII.

(47) *Euphorbia* Umb. quinquef.; dichotoma &c. *Am. Acad.* III. p. 121. HUDS. *Angl.* 182. Euph. inermis &c. *H. Ups.* 142. SAUV. *Monsp.* 46. GOUAN *Monsp.* 233. Tith. annuus Lunato flore. MORIS. *Hist.* III. p. 339. S. 10. T. 2. f. 3. Tith. Lini folio acuto. TOURNF. *Inst.* 86. Tith. Segetum longifolius. RAJ. *Angl.* III. p. 312. GER. *Prov.* 538.

Niet alleen in Barbarie of Moorenland, maar ook in Languedok en Provence, groeit deeze in 't wilde, en wel voornaamelyk in de Koornlanden, waar van zy den bynaam heeft. De Bladen gelyken veel naar die van Vlafch. Het Kroontje heeft dikwils de langte van de geheele Plant, wier Vrugt glad is met ruuwe hoeken en de Bloemblaadjes Wollig.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(48) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje; driedeelig; gegaffeld: de Omwindzeltjes ftomp Eyrond; de Bladen Wigvormig Zaagswyze getand.*

XLVIII. *Euphorbia Helioscopia.* Zonnewendig.

De algemeene Kroon heeft in deeze Soort vyf Straalen, de byzondere Kroontjes drie en deeze zyn op 't end dikwils gegaffeld of in tweeën gedeeld. Zulks ftrekt tot opheldering der bepaalinge van de Soorten. Deeze komt veel voor op Akkers en Bouwlanden, door geheel Europa, als ook in Vriesland en Overysfel. Aan haare rondachtige getande Bladen is zy kenbaar, en groeit ongevaar zo hoog als het voorgedagte Duivelsmelk (*Peplus*), dat men *Kroontjes-Kruid* noemt, zo wel als dit *Zonnewendig Wolfs-*

(48) *Euphorbia* Umb. quinquef; trifida: dichotomâ. &c. *Am. Acad.* III. p. 124. Euph. Fol. crenatis &c. *H. Cliff.* 198. R. *Lugdb.* 197. GOUAN *Monsp.* 233. GER. *Prov.* 538. KRAM. *Auftr.* 134 GORT. *Belg.* 134. *Fl. Suec. Lapp.* Tithymalus Helioscopius. C. B. *Pin.* 291. DOD. *Pempt.* 371. LOB. *Ic.* 356. FUCHS *Hift.* 811. HALL. *Helv.* 194. &c.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

Wolfsmelk, het Kroontje veelal buigende naar de Zon. Het heeft geen fcherp maar een zoet Melkachtig Sap. De Bloemblaadjes zyn onverdeeld, de Zaadhuisjes niet ftekelig.

XLIX. *Euphorbia ferrata*. Zaagtandig.

(49) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje; driedeelig; gegaffeld: de Omwindzeltjes van twee Nierachtige Blaadjes. de Bladen omvattende Hartvormig Zaagtandig.*

L. *Verrucofa*. Wrattig.

(50) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje, byna driedeelig; tweedeelig; de Omwindzeltjes Eyrond; de Bladen Lancetvormig, Zaagtandig, Haairig, de Zaadhuisjes Wrattig.*

Op verfcheide plaatfen, in de Zuidelyke deelen van Europa, groeijen deeze twee Soorten van Wolfsmelk; waar van de eerfte naar de voorgaande veel gelykt, de ander leggende Stengen heeft en onverdeelde Bloemblaadjes; de Zaadhuisjes Wrattig en tevens ruig.

(51) Wolfs-

(49) *Euphorbia* Umb. quinquef.; trifidâ; dichotomâ &c. *Am. Acad.* III. p. 125. Euphorbia inermis, Fol. denticulatis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 197. GOUAN *Monsp.* 233. GER. *Prov.* 539. Tithymalus Characias Folio ferrato. C. B. *Pin.* 290. Tithym. Myrtites Valentinus. CLUS. *Hift.* II. p. 189. Tith. Characias quintus. DOD. *Pempt.* 369.

(50) *Euphorbia* Umbell. quinquef. fubtrifidâ; bifidâ &c. Tithymalus Myrfinites Fructu Verrucæ fimili. C. B. *Pin.* 291. Tith. Fol. fubhirfutis ad Caulem ellipticis, fub Floribus binis fubrotundis. HALL. *Helv.* 191. GOUAN *Monsp.* 233.

(51) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje; driedeelig; gegaffeld: de Omwindzeltjes en Bladen langwerpig stomp; de Bloemblaadjes Vliezig.* IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. LI. *Euphorbia Corollata.* Grootbloemig.

Aanmerkelyk is deeze Soort, die in Virginie groeit, door haare Bloemblaadjes, welke van den Kelk zo onderscheiden zyn, als in het Vlasch; wit, vier in getal, zeer dun, rond en groot. Zy heeft Goudgeele Meelknopjes en de Steng is rood.

(52) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje; driedeelig; gegaffeld: de Omwindzeltjes Eyrond; de Bladen Lancetvormig, de Zaadhuisjes Wollig.* LII. *Coralliides.* Koraalachtig.

Op Sicilie, in de Noordelyke deelen van Afrika en de Levant, is, volgens den Ridder, de Groeiplaats van deeze, die enkelde Stengen heeft, van byna een Elle lang en ronde Zaadhuisjes.

(53) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje; driedee-* LIII. *Pilosa.* Gehaairde.

(51) *Euphorbia* Umb. quinquef.; trifidâ; dichotomâ &c. Euph. inermis &c. GRON. *Virg.* 58, 74. Tithymalus Marianus &c. PLUK. *Mant.* 182. T. 446. f. 3.

(52) *Euphorbia* Umb. quinquef.; trifidâ &c. Euph. inermis Fruticosa, &c. *H. Ups.* 142. R. *Lugdb.* 198. Tithym. Arboreus, Caule Corallino, Folio Hyperici, Pericarpio barbato. BOERH. *Lugdb.* I. p. 256.

(53) *Euphorbia* Umb. quinquef.; trifidâ; bifidâ &c. Euph. Fol. alternis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 226. T. 93. Tithym. pa-

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

deelig; tweedeelig: de Omwindzeltjes Eyrond; de Bloemblaadjes onverdeeld; de Bladen Lancetvormig eenigermaate Haairig, aan de toppen Zaagswyze gekarteld.

De gestalte van dit Siberische is volkomen als die van 't Moerassig Wolfsmelk, dat, in onze Nederlanden, aan de kanten van Slooten groeit. In Siberie zyn de Stengen twee Ellen hoog. Het heeft Roosachtige welriekende Bloempjes, geelachtig groen, en roode ruuwe als gedoornde Vrugten, van drie Zaadhuisjes, als gewoonlyk. Het *Ruige Gryze Wolfsmelk* van BAUHINUS schynt hier te behooren, en dus zou deeze Soort ook voorkomen in de Zuidelyke deelen van Europa.

LIV. *Euphorbia Orientalis.* Levantsch.

(54) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje; vierdeelig; gegaffeld; de Omwindzeltjes rondachtig spits, de Bladen Lancetvormig.*

Deeze, door TOURNEFORT in de Levant ontdekt, heeft paarsche Stengen, Wilgachtige Bladen en groote Bloemen. Men heeft ze uit Zaad in de Europische Tuinen geteeld.

(55)

palustris villosus mollior erectus. BARR. *Rar.* 41. T. 885. Tith. incanus hirsutus. C. B *Pin.* 292. *Prodr.* 135? Tith. Characias Pratensis incanus. MAGN. *Monsp.* 255.

(54) *Euphorbia* Umb. quinquef.; quadrifidâ &c. Euph. inermis Fol. Lanceolatis &c. R. *Lugdb.* 198. Tithymalus Orient. Salicis folio, Caule purpureo, Flore magno. TOURNEF. *Cor.* 2.

(55) Wolfsmelk *met een vyfd. Kroontje, driedeelig; gegaffeld; de Omwindzeltjes Haairig gekield; de Bladen Lancetvormig Zaagtandig; de Zaadhuisjes Wrattig.* IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. LV. *Euphorbia platyphylla.* Breedbladig.

Deeze, die in de Velden van Europa gemeen is, heeft een regte, gladde Steng, zegt LINNÆUS, van een Voet, volgens anderen een Elle hoog; de Bladen twee Duimen lang; één Duim breed, glad, Zaagswyze getand: het Omwindzel Lancetvormig: de Bloemblaadjes rondachtig geel en het Loof is van boven geelachtig. Nog jong zynde, heeft het de Bladen met roode Streepjes gevlakt.

G. Met een veeldeelig Kroontje.

(56) Wolfsmelk *met een veeldeelig Kroontje; tweedeelig; de Omwindzeltjes byna Hartvormig; de Bloemblaadjes byna tweehoornig;* LVI. *Esula.* Pynboomig.

(55) *Euphorbia* Umb. quinquef.; bifidâ &c. Euph. inermis Fol. Lanceolatis &c. R. *Lugdb.* 198 GOUAN *Monsp.* 233. GER. *Prov.* 540. KRAM. *Austr.* 134. Tithymalus Arvensis latifolius Germanicus. C. B. *Pin.* 291. Tithymaplatyphyllos. FUCHS. *Hist.* 813.

(56) *Euphorbia* Umb. —— multifidâ; bifidâ &c. *Am. Acad.* III. p. 127. Tithymalus Lithospermi majoris folio. GOUAN. *Monsp.* 234. Tithym. Fol. Pini forte Dioscoridis Pithyousa. C. B. *Pin.* 292. Esula minor. DOD. *Pempt.* 374. Tithymalus Pinea. LOB. *Ic.* 357. Tithymalus Amygdaloides angustifolius. TAB. *Ic.* 541. VAILL. *Paris* 192. Tith. maritimo affinis Linariæ folio. C. B. *Pin.* 291. Esula. RIV. *Tetr.* 227.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

nig; de onvrugtbaare Takken met eenvormige Bladen.

Driewyvige. De Gestalte van deeze is meer Pynboomachtig dan het Loof, 't welk bestaat uit smalle Bladen, maar die van Steenzaad of Vlaschkruid gelykende. Men vindt het overvloedig in de Velden van Gelderland en Overyssel, als ook in Duitschland en Vrankryk. Alle Bloemen zyn vrugtbaar en de Vrugt is glad.

LVII. *Euphorbia Cyparissias.* Cypressig.

(57) Wolfsmelk *met een veeldeelig Kroontje; gegaffeld; de Omwindzeltjes byna Hartvormig: de onvrugtbaare Takken met Borstelige; de Steng met Lancetvormige Bladen.*

Deeze, die alom in Europa, als ook in onze Nederlanden voorkomt, wordt gehouden voor 't Gewas, dat den Wortel, in de Apotheeken *Rad. Esulæ minoris* genaamd, uitlevert. De Bast daar van wordt door Kwakzalvers ingegeven tegen de Waterzugt, tot een Scrupel gewigt in poeijer, en vyftien Vrugten doen even 't zelfde. Van braave Geneesheeren, nogthans, wordt dit Middel te gevaarlyk aangemerkt, ten zy men de scherpheid eerst door Azyn

(57) *Euphorbia* Umb. multifidâ &c. *Am. Acad.* III. p. 127. Euphorbia inermis, Fol. confertis Linearibus &c. *H. Cliff.* 199. *Ups.* 142. R. *Lugdb.* 197. GOUAN *Monsp* 234. GER. *Prov.* 540. KRAM. *Austr.* 135. GORT. *Belg.* 135. Tithymalus Cyparissias. C. B. *Pin.* 291. DOD *Pempt.* 371. Tith. Cypressinus. TABERN. *Hist.* 990. LOB. *Ic.* 356.

Azyn getemperd hebbe, en dan verliest het veel van zyne Purgeerende kragt. Het Sap, niettemin, met Wynsteen-Zout getemd en uitgewaasfemd, wordt van sommigen beter dan het Diagridium gekeurd. IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(58) Wolfsmelk *met een byna agtdeelig Kroontje; tweedeelig: de Omwindzeltjes byna Eyrond: de Bladen Spatelvormig, uitgebreid, Vleezig, gespitst, aan den rand ruuw.* LVIII. *Euphorbia Myrsinites.* Spitsbladig.

Dit Wolfsmelk, dat in de Zuidelyke deelen van Italie en van Vrankryk groeit, heeft Bladen naar die van de Steekende Palm gelykende en veele groene Stengetjes van een Voet lang, neergeboogen, en door de afgevallene Bladen van onderen gelidtekend. De Bloemen zyn ten deele Mannelyk, ten deele Tweeslagtig; met de Kelken aan den Mond Zaagtandig; vier geele tweehoornige Bloemblaadjes en gladde Zaadhuisjes.

(59) Wolfsmelk *met een veeldeelig Kroontje, byna* LIX. *Palustris.* Moerassig.

(58) *Euphorbia* Umb. suboctofidâ, bifidâ, &c. *Am. Acad.* III. p. 128. GOUAN *Monsp.* 234. Euph. inermis &c. *H. Cliff. Ups.* SAUV. *Monsp.* Tithymalus Myrsinites latifolius. C. B. *Pin.* 290. Tithymalus Myrs. legitimus. CLUS. *Hist.* II. p. 189. BARR. *Ic.* 1200.

(59) *Euphorbia* Umb. multifidâ, subtrifidâ &c. Euph. Fol. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 200. *Mat. Med.* 255. R. *Lugdb.* 198. *Fl. Suec.* 438. GORT. *Belg.* 135. Tithymalus palustris Fru-

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyzige.*

byna driedeelig, tweedeelig: de Omwindzeltjes Eyrond; de Bladen Lancetvormig; de Takken onvrugtbaar.

Deeze Soort groeit op Moerasfige plaatfen in de Zuidelyke deelen van Sweeden, Duitfchland en de Nederlanden, zegt de Ridder. Men vindtze ook in de Velden by Nerva aan de Oostzee, en in de Rietlanden tusfchen deeze Stad en Muiden komt zy, zo wel als elders voor. BAUHINUS noemtze Heefterachtig; doch zy kan eigentlyk dien naam niet voeren; hoewel zy veele ronde Steelen, meer dan een Elle lang, uitgeeft, die boven Takkig zyn. De Heer HALLER zegt, dat dezelve op Moerasfige Oevers in Switzerland tot tien Voeten hoog groeit, doch laager valt in de Velden. Hy voegt 'er by, dat de Steng in geen byzonder Kroontje uitloopt, maar dat alle de Oxels Blad- en Bloemdraagende Takken uitgeeven. Dit ftrydt tegen de Afbeeldingen van RIVINUS en DODONÆUS. Misfchien heeft in deezen verfchil plaats naar den Landaart. De algemeene Kroon is, volgens den Ridder, veeldeelig, veelbladig; de byzondere zyn driedeelig driebladig; de uiterften tweedeelig tweebladig. De Bloemen van den eerften rang zyn Mannelyk vyfbladig, die van den tweeden Tweeflagtig met vier Blaadjes; de Vrugten Wrattig.

Dit

Fruticofus. C. B. *Pin.* 292. Efula major. DOD. *Pempt.* 374. RIV. *Tetrap.* HALL. *Helv.* 191.

Dit Kruid wordt van sommigen gehouden voor de *Groote Esula* der Winkelen, hoewel anderen het Pynboomig Wolfsmelk daar voor aanzien: doch het komt 'er in deezen weinig op aan, alzo de meeste Soorten van Wolfsmelk, die scherpsappig zyn, in gevaarlykheid overeenkomen, en derhalve hedendaags weinig worden gebruikt. IV. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Trigynia.*

(60) Wolfsmelk *met een zesdeelig Kroontje, gegaffeld: de Omwindzeltjes ovaal; de Bladen effenrandig: geen Takken en Wrattige Zaadhuisjes.* LX. *Euphorbia hyberna.* Iersch.

Zo wel in Ierland, waar van zy den bynaam heeft, als in Siberie, Oostenryk en de Pyreneesche Gebergten, is de Natuurlyke groeiplaats van deeze, volgens den Ridder. DILLENIUS oordeelde, naamelyk, dat zy nog nergens, in 't wild groeijende, ontdekt ware, dan in het gemelde Ryk (*). Het schynt ook de Spaansche breedbladige te zyn van BAUHINUS, waar van de Steng mede ongevaar een Voet hoogte heeft: zo dat men deeze Soort onder het Kleine Wolfsmelk moet tellen.

(61) Wolfs-

(60) *Euphorbia* Umbella sexfidâ, dichotomâ, &c. *Am. Acad.* III. p. 128. HUDS *Angl.* 185. Tithymalus latifolius Hispanicus. C. B. *Pin.* 291. TAB. *Hist.* 987. Tith. Hybernicus, Vasculis muricatis erectis. DILL. *Elth.* 387. T. 290. f. 374. Tithymalus platyphyllos, tertius. CLUS. *Hisp.* 438.

(*) De Ieren houden het voor een zo sterk Purgeermiddel, dat hetzelve in de Zak te draagen genoegzaam zou zyn: noemende het Kruid *Mackenboy*. LOWTH. *Trans. abridg.* II. p. 644.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. LXI. *Euphorbia Dendroides.* Boomachtig.

(61) Wolfsmelk *met een veeldeelig Kroontje, gegaffeld: de Omwindzeltjes byna Hartvormig; de voornaamsten driebladig; de Steng Boomachtig.*

Op Rotsen der Eilanden en Kusten, aan de Middellandsche Zee, groeit dit Boomachtig Wolfsmelk met Myrtebladen; van zyne Stam een digte Kroon uitbreidende, met roode Takken. Het is insgelyks vol van een Melkachtig Sap.

LXII. *Amygdaloides.* Amandelbladig.

(62) Wolfsmelk *met een veeldeelig Kroontje, gegaffeld; de Omwindzeltjes doorbladig Schyfrond; de Bladen stomp.*

De Bladen zyn aan 't end stomp, doch niettemin als die der Amandelboomen, in deeze Soort, welke in Vrankryk en Duitschland groeit. De Steng is een Voet en somtyds een Elle hoog in de Oostenrykse van CLUSIUS, welke omstreeks Weenen een zo menigvuldig Onkruid uitmaakt, dat 'er de drooge Graslanden, in 't midden van den Zomer, zig als geheel grys door

(61) *Euphorbia* Umb. multifidâ, dichotomâ &c. *Acad.* III. p. 128. Tithymalus Myrtifol. Arboreus. C. B. *Pin.* 290. Tithymalus Dendroides. CAM. *Epit.* 965.

(62) *Euphorbia* Umb. multifidâ, dichotomâ &c. *Am. Acad.* III. p. 126. GOUAN *Monsp.* 234. Tithymalus Characias Amygdaloides. C. B. *Pin.* 290. LOB. *Ic.* 360. Tith. Characias primus. DOD. *Pempr.* 368. ——— Pannonicus. CLUS. *Pann.* 670. Esula Caule crasso. RIV. *Tetrap.* HALL. *Helv.* 192.

door vertoonen. Het Sap is ook Melkachtig, gelyk in de anderen.

IV. AFDEEL. HOOFD-STUK. XII.

(63) Wolfsmelk *met een vyfdeelig Kroontje, tweedeelig: de Omwindzeltjes doorbladig byna Hartvormig; de Bladen Lancetvormig effenrandig.*

LXIII. *Euphorbia Sylvatica.* Bosch-minnend.

(64) Wolfsmelk *met een veeldeelig Kroontje, tweedeelig: de Omwindzeltjes doorbladig uitgerand; de Bladen effenrandig, de Steng Heesterachtig.*

LXIV. *Characias.* Dalkruid.

Deeze twee en de voorgaande Soort, loopen zodanig ondereen, dat voornaame Kruidkundigen, gelyk VAILLANT, HALLER en ALLION, dezelven slegts als Verscheidenheden aanmerken van dat Wolfsmelk, het welk van ouds den naam van *Characias*, als Dalminnend, of dien van *Amandelbladig* gevoerd heeft. Het aanmerkelykste verschil is blykbaar uit de bepaalingen van LINNÆUS, door wien nog andere Verscheidenheden, van deeze laatste Soort, zyn waargenomen. Het Boschminnend heeft de Bloem-

(63) *Euphorbia* Umbellâ quinquefidâ, bifidâ &c. Tithym. Lunato flore. COL. *Ecphr.* II. p. 56. T. 57. Tith. sylv. Lunato flore. C. B. *Pin.* 290. MOR. *Hist.* III. p. 335. S. 10. T. 1. f. 3.

(64) *Euphorbia* Umbellâ multifidâ, bifidâ &c. *Am. Acad.* III. 126. GOUAN *Monsp.* 234. GER. *Prov.* 542. HALL. *Helv.* 192. Euphorbia inermis Fol. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 199. *Ups.* 142. R. *Lugdb.* 197. N. 22.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Bloemblaadjes halfmaanvormig en uitgeknaagd, doch het Dalkruid heeft dezelven gaaf en geheel.

Behalve de gemelden zyn den Heer FORSKAOHL, in Arabie, nog verscheide nieuwe Soorten van dit Geslagt voorgekomen, welke zig tot de voorigen, hoe menigvuldig ook, niet laaten t'huisbrengen: zo dat de Oogst daar in overvloedig is.

Onder de Vyfwyvigen van deeze Klasse voert het eenigste Geslagt den naam van

GLINUS.

De Kenmerken zyn: een vyfbladige Kelk zonder Bloemblaadjes, doch in plaats van dien vertoonen zig de tweeborstelige Honigbakjes. Het Zaadhuisje is vyfhoekig, vyfkleppig, vyfhokkig en veelzaadig.

Twee Soorten komen 'er thans van voor, naamelyk.

I. *Glinus Lotoides.* Langbladige.

(1) Glinus *met een Haairige Steng en stomp Eyronde Bladen.*

Dit Kruid groeit in Spanje, in Arabie en in Oostindie; als ook aan den Euphraat in Klein Asie.

(1) *Glinus* Caule Piloso Fol. obovatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 610. p. 334. *Veg.* XIII. p. 378. LOEFL. *Itin.* 145. GRON. *Orient.* 143. Alsine Lotoides Sicula. BOCC. *Sic.* 21. T. 11. Portulaca Bœtica, luteo flore, spuria aquatica. BARR. *Rar.* 478. T. 336. BURM. *Fl. Ind.* p. 112. T. 36. f. 1.

Afie. Myn Oostindifch ftrookt volkomen met het Takje door BARRELIER afgebeeld, van dit Kruid, aan de Rivier by Madrit groeijende; en, wat de figuur der Bladen belangt, geheel verfchillende van die der Afbeeldinge van den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS; gelyk uit het daar van in *Fig.* 3, op Plaat LII, vertoonde Takje blykbaar is. Mooglyk zal zulks aan de Verfcheidenheden, in dit Gewas voorkomende, zyn toe te fchryven. IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Pentagynia.* PL. LII. *Fig.* 3.

Volgens LOEFLING hadt het Spaanfche, dat hem op Kley-Zandige plaatfen, en in een uitgedroogd Beekje voorkwam, verfcheide leggende Stengetjes, van omtrent een Voet lang, Takkig en als met Leedjes; de Takjes ruig; de Bladen langwerpig, by tweeën of drieën, aan ééne zyde van de Stengetjes, lang gefteeld: de Bloemen tropswyze aan de Knietjes en by de Bladen, doch aan de andere zyde van de Takjes geplaatst. 't Getal der Meeldraadjes was veranderlyk, van negen tot veertien of vyftien met dubbelde Meelknopjes; doch dat der Stempelen, onmiddelyk op 't Vrugtbeginzel zittende, altoos vyf, en het Zaadhuisje Eyrond, vyfhokkig, vyfkleppig als gezegd is.

(2) Glinus *met een rimpelige Steng, de Bladen rondachtig en Wollig.* II. *Glinus Dictamnoides.* Rondbladig. *Fig.* 4.

Van

(2) *Glinus* Caule rugofo, Fol. orbiculatis tomentofis. BURM. *Fl. Ind.* 113. Alfine Lotoides, Dictamni Cretici facie Maderaspatana. PLUK. *Amalth.* 10. T. 356. f. 6.

IV. AFDEEL. XII. HOOFD. STUK. *Vyfwyvige.*

Van deeze Soort ook verſcheide Plantjes uit Oostindie bekomen hebbende, is daar van insgelyks een Takje in *Fig.* 4. afgebeeld, om het verſchil aan te toonen. De Blaadjes zyn hier veel ronder dan in de voorgaande, doch zo rond niet als in de Afbeelding van dat van Madrasſ, by PLUKENET; hoewel zy, door de witte Wolligheid, die dezelven Zilverachtig maakt, genoegzaam naar die van den Cretiſchen Dictamnus gelyken. Voorts komt dit Gewas, in veele opzigten, met het andere overeen, inzonderheid wat de plaatzing der Blaadjes aan de Stengetjes belangt, maar de Zaadhuisjes zyn niet zo digt getropt aan hetzelve. De Stengetjes zyn hier, inderdaad, wat rimpelig of gesleufd, doch niet meer dan in 't voorgaande en ook niet zonder Haairigheid. Het getal der Meeldraadjes heb ik, in beiden, nu eens vyf, dan tien of meer bevonden. De Kelk is vyfbladig, van buiten Haairig, van binnen glad, gelyk men denzelven, met het Zaadhuisje daar in, vergroot zynde, by *a* ziet afgetekend en het Vrugtbeginzel met zyne vyf Stempels gekroond en door Meeldraadjes omringd, by *b;* als ook by *c* een enkel Zaadje, dat een wit Vliesje heeft, zynde geribd, bruin van Kleur, niet grooter dan een Zandkorrel, en dus alhier in langte dertig- dat is Lighaamelyk 27000 maal vergroot.

Den Heer FORSKAOHL zyn, in Arabie en Egypte, behalve de *Lotoides*, nog twee andere

re Soorten van *Glinus* voorgekomen. De eene noemt hy *Setiflorus*, om dat de Bloemblaadjes, welken zy menigvuldig heeft, aan het top-end in drie of vier Borftels verdeeld zyn, zo lang als de Meeldraadjes, wier getal meer was dan tien. Wegens de Vrugtmaaking fchynt inzonderheid dit Plantje, dat ronde knoopige Stengetjes en rondachtige, kranswys geplaatfte, gefteelde Bladen hadt, hier t'huis gebragt te zyn. Hy vondt het by Dahi, in een uitgedroogd Moeras. De andere, welke zyn Ed. in Zandige Grond, op de eerfte Rustplaats der Karavaan van Kairo naar Mecca aantrof, lag geheel op het Zand uitgefpreid. Hy noemtze *Glinus Cryftallinus*, om dat de Stengetjes, maar een Vinger lang zynde, t'eenemaal als met Kandy-Zuiker begroeid waren, even als in het zogenaamde Yskruid. Dit zelfde hadt ook in de Blaadjes plaats en de Bloemen, van grootte als een kleine Erwt, half ingedooken in het bovenfte der Stengetjes en Takjes, vertoonden zig als Wratten. 't Getal der Meeldraadjes en derzelver plaatzing was zeer ongelyk en ongeregeld in deeze Soort, gelyk in de overigen van dit Geflagt (*).

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Het laatfte Geflagt, in deeze Klasfe opgetekend, dat tot de Twaalfwyvigen behoort, voert den Latynfchen naam van

SEM-

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 95.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

SEMPERVIVUM, Donderbaard.

Welke aan eenige Soorten van Huislook gelyk wy hier voor gezien hebben, om dat zy altoos groen blyven, gegeven werdt; en gelyk het Groote ruige, hier toe betrokken, gemeenlyk den Neerduitschen naam van *Donderbaard* voert, heb ik denzelven hier tot een Geslagtnaam gebruikt.

De byzondere Kenmerken zyn, een Kelk in twaalven verdeeld, twaalf Bloemblaadjes en twaalf Zaadhuisjes: waar by het getal der Meeldraadjes komende dit Geslagt tot een der volmaaksten van deeze Klasse stelt.

Agt Soorten zyn 'er in vervat, naamelyk

I. *Sempervivum Arboreum.* Boomachtig.

(1) Donderbaard *met een Boomachtige, effene, getakte Steng.*

CLUSIUS heeft deeze Soort eenige Mylen van Lisfabon in Portugal gevonden; doch zy groeit ook op Kandia en eenige Griekfche Eilanden. Hy noemt dezelve het *Groote echte Huislook*, en zegt, dat het meer een Heester dan

(1) *Sempervivum* Caule Arborescente lævi ramoso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 612. p. 335. *Veg.* XIII. p. 378. Semperv. Caule inferne nudo lævi ramoso. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 456. KRAM. *Austr.* 136. FABR. *Helmst.* 270. Sedum majus Arborescens Flosculis candidis. C. B. *Pin.* 282. BRADL. *Succ.* 4. p. 1. T. 31. Sedum majus legitimum. CLUS. *Hist.* II. p. 58. Sedum arborescens majus Græcum. LOB. *Ic.* 379.

dan een Kruid is, somtyds twee Ellen hoog groeijende, met een Steng of Stam, die Bladerloos is, een Arm dik, veele Takken van een Duim uitgeevende, die op 't end als met Kroontjes van Bladen getropt zyn. Deeze Bladen zyn Tongachtig, dik en Sappig, gelyk die van 't gewoone Donderbaard. Somtyds komt tusschen dezelven, aan den top, als een gebladerde Steel voort, die een Tuil van gesternde Bloemen draagt. Dit Gewas verbeeldt hy zig het Echte groote *Aizöon* of *Sempervivum* van DIOSCORIDES te zyn. De Steng schiet dikwils Wortelen boven den Grond, zo de Ridder aanmerkt. Voorts is deeze Soort by de Liefhebbers der Bloemhoven genoegzaam bekend. Men heeft ze ook met bonte of driekleurige Bladen en noemtze *Boomachtig Sedum* of *Boom-Donderbaard*. Maar, volgens FABRICIUS, is het getal der Meeldraadjes, Bloemblaadjes en Zaadhuisjes, tien.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

(2) Donderbaard *met de Steng door overblyfzels der Bladen rappig; de Bladen geknot.*

II. *Sempervivum Canariense.* Kanarisch.

De vermaarde COMMELYN heeft deeze afge-

(2) *Sempervivum* Caule Foliorum ruderibus lacero, Fol. retusis. Sempervivum Caule infra Folia lacero &c. *H. Cliff.* 179. R. *Lugdb.* 457. Sedum Canarium Fol. omnium maximis. COMM. *Hort.* II. p. 189. T. 95. Sedum majus Canarium acaulon, Pilis ad oras Fol. hispidis. PLUK. *Alm.* 340. T. 314. f. 1. RAJ. *Suppl.* 362.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

gebeeld uit den Amſterdamſen Tuin, alwaar zy ſomtyds een Steng ſchoot van zes Duimen hoog: doch van Bloemen maakt hy geen gewag. By PLUKENET is dit Donderbaard ook afgebeeld en beſchreeven als ongeſtengd, maar de Bladen aan den rand bezet hebbende met eene Franje van ſtekelige Zilverglanzige Haairtjes. By de Inwooners der Kanariſche Eilanden, werdt hetzelve *Corozone Celio* getyteld.

III. *Sempervivum Tectorum.* Gemeen.

(3) Donderbaard *met kanthaairige Bladen en uitgebreide Afzetzels.*

Dit Kruid, dat door geheel Europa, zo op de Rieten Daken der Huizen, als op Heuvelen en elders, waar het Zaad Wortel ſchieten wil, voorkomt, is het *Gemeene Groote Donderbaard*, dus naar den Latynſchen naam *Barba Jovis* getyteld. Hierom noemen de Franſchen het *Joubarbe*; doch de Engelſchen *Houſeleech* en de Duitſchers *Hauslauch*, dat is Huislook; tot welken naam het, wegens de gezegde Groeiplaats, van alle Soorten het grootſte Regt heeft.

Op den Grond, (dewyl men het ook in de Tuinen kan houden,) maakt het Roozen, van dik-

(3) *Sempervivum* Foliis ciliatis, Propaginibus patentibus. Semperv. Fol. Radicalibus Carnoſis ciliatis &c. *H. Cliff.* 179. *R. Lugdb.* 457. GOUAN *Monsp.* 255. GER. *Prov.* 428. KRAM. *Auſtr.* 136. *Fl. Suec.* 395. GORT. *Belg.* 136. *Mat. Med.* 222. Sempervivum majus alterum ſeu Barba Jovis. DOD. *Pempt.* 127. LOB. *Icon.* 373. Sedum majus vulgare. C. B. *Pin.* 283. TOURNF.

dikke zeer ſappige Bladen, en geeft zydelings kleine Roosjes uit, tot voortplanting. De Bladen zyn op de kanten Haairig of gebaard, aan de Stengen dunner en naar Myrtebladen eenigszins gelykende. Deeze maaken de Steng, die omtrent een Voet hoog groeit, als met Schubben bekleed. Zy is gekroond met Bloem-Aairen, die zig Takkig uitſpreiden, hebbende op eene zyde de Bloemen, welke uit een twaalfdeeligen Kelk en twaalf Blaadjes beſtaan, doch het getal der Meeldraadjes, die ſtevig zyn, met ronde Knopjes, is, volgens den Heer HALLER, meer dan twintig: hoewel het Kruid, wederom, maar twaalf Stylen en daar op volgende Zaadhuisjes heeft.

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

De geheele Plant is vervuld met een Waterig Sap, niet zonder Salpeter, en verkoelt derhalve uitwendig met eenige ſcherpheid, hebbende zelfs dit Sap de vlakkigheid van 't Hoornvlies der Oogen weggenomen. Door te groote verkoelig is het ſomtyds, op Ontſteekingen gelegd zynde, ſchadelyk bevonden: doch op Brandſteden dient het zeer. Kleine Zweertjes of Wondjes, gelyk die der Lippen en Tong, kan het tot heeling brengen, en wordt in Gorgeldranken met vrugt, tegen Keelziekten en de Sprouw, gebruikt. Inwendig dient het Sap, of ook de Syroop van Huislook, tot verkoeling in heete Koortſen, in vuile Kwaalen als ook in de Roode of Bloedloop, waar tegen het Sap, van BOERHAAVE, grootelyks aangepreezen werdt.

 (4 Don-

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. IV. *Sempervivum Globiferum.* Klootbladig.

(4) Donderbaard *met kanthairige Bladen en Klootronde Afzetzels.*

Waar in verschilt dit (vraagt HALLER) van het Gemeene Donderbaard: is het doordien de Bloemblaadjes groenachtig wit zyn, in de andere bleek Roozekleurig? MORISON merkt aan; dat tusschen de Bladen kleine Bolletjes voortkomen, die van zelf afvallen, in den Grond Wortel schieten, en de Soort dus voortplanten. J. BAUHINUS heeft de Afbeelding van LOBEL ontleend, die het aanzag voor eene Verscheidenheid, door kweeking in de Hoven ontstaan. De Heer JACQUIN zegt, dat het maar zes Meeldraadjes en zes Stampers heeft, 't welk een weezentlyk verschil zou zyn.

V. *Arachnoideum.* Spinnewebbig.

(5) Donderbaard *dat de Bladen met Haair doorweven heeft en Klootronde Afzetzels.*

Deeze, die wegens de Draaden, met welken de Bladen als samengeweven zyn, zeer byzonder

(4) *Sempervivum* Fol. ciliatis, propaginibus globosis. Semperv. Fol. Rad. in globum congestis &c. *H. Cliff.* 180. R. *Lugdb.* 457. Sedum majus vulgari simile &c. MORIS. *Hist.* III. p. 472. S. 12. T. 7. f. 18. Sedum vulgari magno simile. J. B. *Hist.* III. p. 688. LOB. *Ic.* p. 373. Fig. sinistra. JACQ. *Vind.* 84.

(5) *Sempervivum* Fol. Pilis intertextis &c. Semp. Fol. Rad. in Globum congestis &c. *H. Cliff.* 180. R. *Lugdb.* 457. N. 5. GOUAN *Monsp.* 235. GER. *Prov.* 429. Semperv. rubr. montanum Gnaphaloides. COL. *Ecphr.* I. p. 292. T. 291. Sedum montanum tomentosum. C. B. *Pin.* 284. HALL. *Helv.* 393, 394.

der is, groeit in 't wilde op de Bergen der Zuidelyke deelen van Europa. De Heer HALLER, die het dus overvloedig in Switzerland vondt, merkt aan, dat zulks alleen in de jonge Planten plaats heeft, terwyl de Ouden op de kant gehaaird zyn. Zy komt, volgens zyn Ed., het Berg-Donderbaard zeer naby en zou misschien een zelfde Plant kunnen zyn. IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

(6) Donderbaard *met de Bladen, Steng, en de toppen der Bloemblaadjes, ruig.* VI. *Sempervivum hirtum.* Ruig.

Op de toppen der Bergen, niet ver van Saltzburg, groeit, volgens CLUSIUS, zodanig een Donderbaard, dat de Bladen ruig heeft, met zes Bloemblaadjes, zes Stampers en twaalf Meeldraadjes. De Bloemen zyn wit.

(7) Donderbaard *met geheel effenrandige Bladen en uitgebreide Afzetzels.* VII. *Montanum.* Berg-Donderbaard.

Volgens den Heer HALLER heeft deeze, die ook op de Switzersche Alpen groeit, wat kleiner Roosjes van Bladen dan het Gemeene Donderbaard: de Bladen zyn korter, effenrandig; de Stengen paarsch geschubd; de Bloemen bestaan uit zeven of agt paarschachtige, doch niet fierlyke Blaadjes. (8)

(6) *Sempervivum* Foliis Caule Petalorumque apicibus hirtis. *Am. Acad.* IV. p. 273. Sedum majus Montanum Fol. dentatis. C. B. *Pin.* 283. HALL. *Helv.* p. 781. Coryledon altera Taurica. CLUS. *Pann.* 481.

(7) *Sempervivum* Fol. integerrimis, propaginibus patulis. Sc-

IV. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. VIII. *Sempervivum Sediforme.* Huislookachtig.

(8) Donderbaard *met verspreide Bladen, de onderslen Spilrond; de bovenslen platachtig.*

In dit opzigt verschilt deeze, welke door den Heer JACQUIN in de Keizerlyke Tuinen te Weenen waargenomen was, zeer veel van de vier voorgaanden, die men, om de waarheid te zeggen, altemaal wel aanmerken mag als Verscheidenheden van de Derde Soort.

Sedum Rosulis liberis Fol. lævibus. HALL. 393. Sed. Alp. rubro magno Flore. C. B. *Pin.* 284. Sed. majus Montanum, Fol. non dentatis. *Ibid.* 283. Sedum minus Flore rubente. BESL. *Eyst. Vern.* 6. T. 8. f. 2. GER. *Prov.* 429.

(8) *Sempervivum* Fol. sparsis, inferioribus teretibus, superioribus depressis. JACQ. *Hort.* T. 81.

DRUKFEILEN.

In 't Voorg. VII. STUK, moest op bladz. 608 volgen: *tweehokkige Zaadhuisjes, de Stoelbladen Hartvormig.*

In dit VIII. STUK, bladz. 64. Reg. 21. Voor *Salie* Lees *Selie.*

De PLAATEN zyn dus ingevoegd.

PLAAT XLV.	tegenover Bladz.	41
..... XLVI.	——— —	285
..... XLVII.	——— —	335
..... XLVIII.	——— —	427
..... XLIX.	——— —	467
..... L.	——— —	501
..... LI.	——— —	639
..... LII.	——— —	747